

1918
100
2018

Od Uhorského kráľovstva k Československej republike

Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov
k udalostiam v rokoch 1918 – 1919

Öt legfiatalabb évfolyamra vonatkozó behívási parancs!

Einberufungsbefehl
für die fünf jüngsten Geburtsjahrgänge!
На пет најмлађи годишта односећа се
Позивна заповед!

Pro memoria in jans kelm piasch.

Číslo 9118-1919

Ohlas!

Este vždy sa najdú zlomyselní ľudia, ktorí poškodzujú telefonické a telegrafické vedenia.

Nemusím prizvukovať, že tento hanebný skutok poškoduje záujmy štátu, ale poškoduje aj záujmy samého obyvateľa, lebo núti vojenské veliteľstvo, aby používalo prísne opatrenia.

Vyzývám tedy ešte raz obecnosť celej župy, aby čím najbedlivejšie strážila telefonické, telegrafické zariadenie a vedenie, ako i železničné dráhy.

Upozorňujem obecnosť na to, že vojenské veliteľstvo nariadilo, aby každá obec, na ktorej území by bol či telefon, či telegraf a či železničná dráha poškodená a vinník by sa nevyňasiel, bude nutená zaplatiť najmenej 10.000 korún do štátnej pokladnice a budú z obyvateľov zadržaní rukojmi, ktorí nebudú prepustení až po skončení vojny.

Vojsko má rozkaz na mieste zastreliť každého, kto by bol prítiahnutý pri poškodení dráhy, telefonu a telegrafu.

Nádejem sa, že na území našej župy nebude ani jediného takéhoto pádu.

BRATISLAVA, 21. júna 1919.

Zupan.

OZNAM.

Na Slovensku sa nachodia ešte vždy i takí ľudia, ktorí nenávidia Slovákov a priali by si, aby vrátili sa časy maďarskej nadvlády. Týchto ľudí treba mať dobre na pozore.

Odhliadnuc od toho, že v smysle vojenskej diktatury každého nepriateľa československej republiky očakáva trest smrti.

V smysle zák. čl. XVIII. z r. zhabe sa naskutku majetok každého:

kdo je základne upodozrievaný, že sa pripojil k nepriateľovi československej republiky,

kdo napomáha nepriateľa spehovaním, zbraňou, službou alebo inými službami, ako šírením nepokojov, atď.,

kdo sa pripojí k tlupe nepriateľskej,

kdo sa dobrovoľne vzdial na územie nepriateľské.

Kdo spúcha velezradu proti československej republiky, za všetky škody, úrazy a iné následky, ktoré z jeho skutku mohli povstať, zodpovedný je celým svojím majetkom, ktorý sa ihneď zhabe pre štát.

Bratislava, dňa 7-ho júna 1919.

S. Zoch
zupan.

Nariadenie o vlastizradcoch.

Ordin de chiamare sub drapel
relativ la cele cincu contingente mai tinere!

Na päť najmladších ročníkov sa pťahujúci
zavolávací rozkaz!

Fotografia na obálke vpredu

Pamätník M. R. Štefánika na Námestí 28. októbra,
dnešnom Námestí L. Štúra v Bratislave
Archív mesta Bratislavy, Zbierka fotografií

Fotografia na obálke vzadu

Nástup vojakov maďarskej Červenej armády v Košiciach
čakajúcich na príchod Bélu Kuna, jún 1919
Štátny archív v Košiciach, Zbierka fotografií a fotonegátív

Od Uhorského kráľovstva k Československej republike

Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov
k udalostiam v rokoch 1918 – 1919

Bratislava – Košice 2018

**Od Uhorského kráľovstva k Československej republike.
Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov
k udalostiam v rokoch 1918 – 1919**

Editori:

Mgr. Margita Bandoľová (Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Trebišov)
Mgr. Erik Dulovič, PhD. (Štátny archív v Košiciach)
Mgr. Mária Feješová, PhD. (Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra)
Mgr. Ivan Guba (Archív mesta Bratislavy)
Mgr. Peter Chorvát, PhD. (Vojenský historický ústav, Bratislava)
Mgr. Jozef Meliš, PhD. (Štátny archív v Bratislave)
PhDr. Lucia Tokárová, PhD. (Štátny archív v Košiciach)

Recenzenti:

PhDr. Richard Pavlovič, PhD.
Doc. PhDr. Marek Syrný, PhD.

Jazyková úprava:

Mgr. Jana BauEROVÁ, PhD.

Lektúra maďarských textov a ich náhradných registrov:

Mgr. Ladislav Jurányi

Registre:

Mgr. Daniel Kurucár
Mgr. Michaela Urgošíková

Grafická úprava:

Mgr. Art. Barbora Kopnická, ArtD.

Tlač:

Centrum polygrafických služieb Ministerstva vnútra SR

Publikácia bola podporená v rámci uznesenia vlády SR č. 282/2017 zo 7. júna 2017 o návrhu programu a rozpočtu podujatí pri príležitosti osláv dejinných udalostí medzi Slovenskou republikou a Českou republikou v roku 2018.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadna jeho časť sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov ani inak rozširovať bez predchádzajúceho súhlasu majiteľa autorských práv.

© Vydalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave, Križkova 7, 811 04 Bratislava v spolupráci s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Štátnym archívom v Košiciach, Bačíkova 1, 041 56 Košice.

Bratislava – Košice 2018

ISBN 978-80-973256-0-2

OBSAH

37	ÚVOD
44	ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK
46	Dokument č. 1 <i>Prípís podžupana Spišskej župy adresovaný hlavným slúžným, policajným veliteľom a expozitúre Služnovského úradu v Krompachoch o oznámení ministra vnútra Alexandra Wekerleho týkajúcom sa rozširovania protištátnej propagandy českými návštevníkmi. Levoča 26. 9. 1918.</i>
48	Dokument č. 2 <i>Zákon Národného výboru československého v Prahe o vzniku samostatného československého štátu. Praha 28. 10. 1918.</i>
50	Dokument č. 3 <i>Žiadosť obvodného notára v Devíne adresovaná hlavnému slúžnému v Bratislave ohľadom odsunu strážneho mužstva českej národnosti z Karlovej Vsi. Devín 1. 11. 1918.</i>
52	Dokument č. 4 <i>Hlásenie notára z obce Gajary Buóca adresované hlavnému slúžnému v Bratislave ohľadom nepokojov, ktoré vypukli 2. novembra 1918. Bratislava 4. 11. 1918.</i>
53	Dokument č. 5 <i>Hlásenie notára v Studienke adresované podžupanovi Bratislavskej župy o nepokojoch, ktoré ho donútili zanechať obec a utiecť bez zvyšku rodiny do Bratislavy. Bratislava 4. 11. 1918.</i>
56	Dokument č. 6 <i>Hlásenie seneckého hlavného slúžneho (Jána) Reinela adresované podžupanovi Bratislavskej župy o nepokojoch vo Viničnom. Senec 5. 11. 1918.</i>
58	Dokument č. 7 <i>Nariadenie podžupana Bratislavskej župy pre všetkých okresných hlavných slúžnych a mešťanostov miest so zriadeným magistrátom, aby zložili podľa priloženého vzoru prisahu vernosti Uhorsku. Bratislava 6. 11. 1918.</i>

- 60 **Dokument č. 8**
Správa oblastného kapitána cisárskeho delostrelectva Alexandra Vrchovského v Bratislave adresovaná veliteľstvu v Bratislave o anonymnom telefonáte do pezinskej telefónnej ústredne 6. novembra 1918, týkajúcom sa pochodu asi 100-člennej českej vojenskej skupiny z Malaciek smerom do Pezinka a o rovnakom telefonáte 7. novembra ohľadne výzbroje tejto skupiny ručnými granátmi a bombami. Pezinok 7. 11. 1918.
- 63 **Dokument č. 9**
Zápisnica z mimoriadneho zasadania Obecného zastupiteľstva v Trebišove týkajúca sa sociálno-finančného zabezpečenia vojakov bojujúcich v prvej svetovej vojne, ktorí sa v tých dňoch hŕfne vracali domov. Trebišov 8. 11. 1918.
- 65 **Dokument č. 10**
Správa notára z Horných Salíb Ferdinanda Bocu adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy o udalostiach v dňoch 4. – 5. novembra 1918. Tomášikovo 9. 11. 1918.
- 67 **Dokument č. 11**
List trnavského hlavného slúžneho Štefana Józana adresovaný podžupanovi Bratislavskej župy o zaslaní kópie zápisnice o zložení prísahy vernosti Maďarsku. Trnava 10. 11. 1918.
- 68 **Dokument č. 12**
Žiadosť hlavného slúžneho okresu Trnava adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy ohľadom postupu v prípade obsadenia mesta československým štátom. Trnava 11. 11. 1918.
- 71 **Dokument č. 13**
Obežník maďarského ministra obrany o evidencii demobilizovaných vojenských osôb zo stavu mužstva. Budapešť 11. 11. 1918.
- 72 **Dokument č. 14**
Plagát s povolávacím rozkazom maďarského ministra obrany Alberta Barthu pre mužov v uhorskej časti bývalej monarchie. Budapešť 12. 11. 1918.
- 74 **Dokument č. 15**
List rektora Alžbetínskej univerzity v Bratislave Edmunda Polnera adresovaný podžupanovi Bratislavskej župy o tom, že univerzita je proti pripojeniu Bratislavy k „českému štátu“. Bratislava 13. 11. 1918.
- 75 **Dokument č. 16**
Výťah zo zápisnice zo zasadania zastupiteľstva mesta Pezinka so zriadeným magistrátom o riadení mesta v nových pomeroch vznikajúcej Československej republiky. Pezinok 13. 11. 1918.
- 77 **Dokument č. 17**
Hlavný župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava posielal na vedomie a vybavenie odpis nariadenia maďarského ministra vnútra, ktorý apeluje na všetkých verejných úradníkov, aby ostali na svojich miestach a snažili sa konať v zhode s československými a rumunskými národnými radami. Prísahu vernosti československému štátu mali úradníci skladať iba v krajnom prípade s tým, že ich maďarská vláda nebude postihovať, ak by bola prísaha vynútená. Bratislava 13. 11. 1918.
- 79 **Dokument č. 18**
Správa Maďarského finančného riaditeľstva v Bratislave adresovaná Verejnosprávnemu výboru Bratislavskej župy o problémoch s činnosťou úradov finančného riaditeľstva v Bratislavskej župe. Bratislava 14. 11. 1918.
- 81 **Dokument č. 19**
Zápisnica o zložení prísahy vernosti Maďarsku v úrade mešťanostu v Pezinku na základe nariadenia maďarského ministerstva vnútra a župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava. Pezinok 15. 11. 1918.
- 83 **Dokument č. 20**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované verejnosprávnym orgánom a verejným zamestnancom v slovenských obciach, kde prevzali moc maďarské vojská, aby sa vrátili na svoje miesta a podieľali sa na stabilizovaní situácie. Bratislava 15. 11. 1918.
- 85 **Dokument č. 21**
Obežník ministerstva vnútra ohľadom štátnych a verejnosprávných úradníkov, ktorí kvôli nepokojom ušli z miesta svojho pôsobiska. Budapešť 20. 11. 1918.
- 86 **Dokument č. 22**
Správa hlavného župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava a vládneho komisára Zoltána Jankóa adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy o nariadení maďarského Ministerstva obrany zo dňa 9. novembra 1918. Bratislava 20. 11. 1918.
- 88 **Dokument č. 23**
Telegram maďarského Krajinského výboru pre propagandu mešťanostom (na bývalom uhorskom území), v ktorom žiada medzi obyvateľmi mesta distribuovať letáky a plagáty s výzvou na opatrnosť voči Čechom. Budapešť 21. 11. 1918.
- 90 **Dokument č. 24**
Vyhlásenie vládneho komisára Elemíra Horvátha povereného vykonávaním funkcie hlavného župana Abovsko-turnianskej župy adresované miestnym Slovákom. Košice 22. 11. 1918.

- 92 **Dokument č. 25**
Hlásenie riaditeľa Verejnej nemocnice Bratislavskej župy v Trnave ohľadom krádeží erárneho majetku vojakmi a ich nevyberavého správania sa voči personálu tohto zariadenia. Trnava 22. 11. 1918.
- 94 **Dokument č. 26**
Prípís maďarského ministra vnútra určený vedúcim úradníkom všetkých samospráv (municípií). Budapešť 23. 11. 1918.
- 95 **Dokument č. 27**
Správa kostolištského notára Alojza Jankoviča adresovaná hlavnému slúžnemu v Malackách o udalostiach, ktoré postihli jeho a jeho rodinu v dňoch od 3. 11. 1918. Malacky 24. 11. 1918.
- 99 **Dokument č. 28**
Žiadosť hlavného župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava a vládneho komisaára, v ktorej sa obracia na podžupana Bratislavskej župy s prepisom telegramu maďarského ministra vnútra. Bratislava 24. 11. 1918.
- 101 **Dokument č. 29**
Nariadenie maďarského ministra vnútra adresované všetkým hlavným županom a vládnym komisárom povereným obdobnými právomocami ohľadom činnosti vidieckych národných rád a ľudových rád. Budapešť 26. 11. 1918.
- 103 **Dokument č. 30**
Výpis uznesenia mestského zastupiteľstva v Pezinku o dočasnom nahradení mestského protokolistu Alexandra Pápaya, ktorý utiekol z mesta, od 15. novembra 1918 Jánom Žarnovickým. Pezinok 28. 11. 1918.
- 105 **Dokument č. 31**
Správa seneckého hlavného slúžneho (Jána) Reinela adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy o nezákonnom zakladaní „Rád“, ktoré si osobujú také široké právomoci, že narušajú chod legitímnych orgánov. Senec 29. 11. 1918.
- 106 **Dokument č. 32**
Nariadenie Krajinského výboru pre propagandu adresované podžupanovi Bratislavskej župy, aby zaobstaral vytlačenie plagátov a letákov so slovenským textom o úplnej slobode slovenského ľudu a odchode českých jednotiek zo Slováckmi obývaného územia. Budapešť 30. 11. 1918.
- 107 **Dokument č. 33**
Hlásenie notára z Borského Svätého Petra Viktora Žitvaia adresované podžupanovi Bratislavskej župy o výtržnostiach. Rákospalota november 1918.
- 108 **Dokument č. 34**
Výťah zo zápisnice zo zasadnutia Obecného zastupiteľstva v Malých Trakanoch obsahujúcej hlásenie o prihlásení sa k Maďarskej národnej rade. Malé Trakany 2. 12. 1918.
- 109 **Dokument č. 35**
Oznam Československého posádkového veliteľstva v Spišskej Novej Vsi o nariadení československej vlády týkajúcom sa ďalšieho pôsobenia miestnych úradov. Spišská Nová Ves s. d.
- 111 **Dokument č. 36**
Mesačné hlásenie hlavného slúžneho v Senci. Senec 2. 12. 1918.
- 113 **Dokument č. 37**
Nariadenie hlavného župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Zoltána Jankóa adresované pezinskému mešťanostovi Otakarovi Jamnickému rozšíriť na verejnosti plagát vyhlasujúci mobilizáciu mužov narodených v rokoch 1896–1900. Bratislava 2. 12. 1918.
- 115 **Dokument č. 38**
List Župného krajinského verejnosprávneho spolku v Budapešti adresovaný hlavnému slúžnemu v Bratislave Gustávovi Karnerovi ohľadom vyplácania dôchodkov pre úradníkov. Budapešť 3. 12. 1918.
- 117 **Dokument č. 39**
Dôverný obežník maďarského ministra vnútra adresovaný vedúcim úradníkom župných a mestských samospráv (municípií). Budapešť 3. 12. 1918.
- 118 **Dokument č. 40**
Hlásenie hlavného slúžneho v Dunajskej Strede Dr. (Dezidera) Németa podžupanovi Bratislavskej župy za mesiac november 1918. Dunajská Streda 6. 12. 1918.
- 120 **Dokument č. 41**
Žiadosť hlavného slúžneho v Senci adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy o stanovenie okruhu kompetencií okresného úradu za zmenených štátových pomerov. Senec 9. 12. 1918.
- 121 **Dokument č. 42**
Hlásenie bývalého hlavného slúžneho v Malackách (Gustáva) Karnera adresované podžupanovi Bratislavskej župy. Bratislava 10. 12. 1918.

- 122 **Dokument č. 43**
Podžupan Bratislavskej župy posielala na vybavenie celé znenie telegramu maďarského ministra obrany v odpise ohľadne verejných majetkov na okupovaných územiach. Bratislava 11. 12. 1918.
- 123 **Dokument č. 44**
Oznam Maďarského finančného riaditeľstva v Bratislave pre Verejnosprávny výbor Bratislavskej župy o výbere daní v župe a celkových štátnych príjmov z daňových obvodov v Bratislave, Galante, Šamoríne a Dunajskej Strede za 11 mesiacov roku 1918. Bratislava 12. 12. 1918.
- 125 **Dokument č. 45**
Zápisnica z ustanovujúceho zasadania stálej Slovenskej národnej rady v Pezinku na čele s Milanom Žarnovickým. Pezinok 12. 12. 1918.
- 130 **Dokument č. 46**
Nariadenie maďarského ministra vnútra adresované všetkým samosprávam, že na riešenie riadneho zamestnania obecných a obvodných notárov, ďalej župných a mestských zamestnancov bol menovaný Dr. Pavol Hegymegi Kiss. Budapešť 13. 12. 1918.
- 131 **Dokument č. 47**
List Eudovíta Lóczyho, predsedu Ligy na obranu územnej celistvosti Uhorska (Magyarország területi épségének védelmi ligája), mešťanostom, ktorých informuje o negatívach prípadného rozpadu spoločného štátu a vyhlasuje, že zachovanie územnej integrity a hospodárskej jednoty Uhorska je vôľou maďarského národa, s ktorou treba oboznámiť zle informované a úmyselne zavádzané zahraničie a štátnikov Dohody. Budapešť 15. 12. 1918.
- 133 **Dokument č. 48**
List Eudovíta Lóczyho, predsedu Ligy na obranu územnej celistvosti Uhorska (Magyarország területi épségének védelmi ligája), mestským zastupiteľstvám, v ktorom vysvetľuje, že cieľom ligy je šíriť informácie o vedeckých a spoločenských argumentoch za zachovanie Uhorska, tak medzi jeho národnosťami, ako aj v zahraničí, pretože Uhorsko tvorí nenarušiteľnú prírodnú a hospodársku jednotu. Žiada o pripojenie sa k lige a masívnu agitáciu na podporu jej požiadaviek. Budapešť 15. 12. 1918.
- 134 **Dokument č. 49**
Oznámenie Municipálneho výboru Bratislavskej župy, ktorý sa na svojom zasadnutí dňa 16. 12. 1918 pripája k protestu rektorátu Alžbetínskej univerzity v Bratislave proti nezákonnej snahe Česko-slovenskej národnej rady pripojiť mesto Bratislavu, sídlo župy, a celú župu k „českému štátu“ a tým ich odtrhnúť od maďarského štátu. Bratislava 16. 12. 1918.
- 136 **Dokument č. 50**
Výťah zo zápisnice z riadneho zasadania Municipálneho výboru Bratislavskej župy. Bratislava 16. 12. 1918.
- 138 **Dokument č. 51**
Oznámenie Samuela Zocha vedeniu mesta Pezinok o svojom vymenovaní do funkcie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava a jeho prvé nariadenia z úradnej moci. Modra 17. 12. 1918.
- 140 **Dokument č. 52**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresovaná ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o politickej situácii v Pezinku a o snahe obyvateľov mesta slúžiť československému štátu. Modra 19. 12. 1918.
- 142 **Dokument č. 53**
Usmernenie Jána Albrechta, riaditeľa Bratislavského kráľovského školského obvodu, riaditeľstvu piaristického gymnázia vo Svätom Jure, aby riaditeľ a učiteľský zbor venovali špeciálnu pozornosť vykonaniu nariadenia maďarského ministerstva školstva (o používaní materinského jazyka na školách) a zdržali sa ovplyvňovania žiakov a ich rodičov pri výbere jazyka. Bratislava 21. 12. 1918.
- 144 **Dokument č. 54**
Správa hlavného župného notára v zastúpení bratislavského podžupana adresovaná hlavnému slúžnemu v Šamoríne o ozbrojených silách, ktoré prenikli do krajiny. Bratislava 22. 12. 1918.
- 145 **Dokument č. 55**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresovaná ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o poslovenčovaní úradníctva v Trnave. Modra 23. 12. 1918.
- 147 **Dokument č. 56**
Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre, v ktorom žiada zlepšiť zásobovaciu situáciu v Bratislave a odpoveď župana o riešení predmetnej situácie. Žilina 30. 12. 1918.
- 148 **Dokument č. 57**
Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresované predsedníctvu Národného zhromaždenia v Prahe, v ktorom oznamuje zrieknutie sa poslaneckého mandátu. Modra 30. 12. 1918.

- 149 **Dokument č. 58**
Oznam hlavného slúžneho v Moldave nad Bodvou Pavla Szent-Imreya pre notára v Štóse o tom, že na základe zmluvy uzatvorenej s vyslanými zástupcami československej armády bude obsadené mesto Košice. Moldava nad Bodvou 30. 12. 1918.
- 150 **Dokument č. 59**
Oznámenie vojenského referenta pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresované Župnému úradu v Bratislave o podmienkach nosenia zbraní. Žilina 2. 1. 1919.
- 151 **Dokument č. 60**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o nepokojoch v Bratislave a o riešení nevyhnutných zásobovacích otázok. Modra 4. 1. 1919.
- 153 **Dokument č. 61**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o zásobovacej situácii v Bratislave a v celej župe. Modra 7. 1. 1919.
- 155 **Dokument č. 62**
Oznámenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o sledovaní neslovenských prejavov pri oslavách príchodu československej vlády do Bratislavy. Žilina 7. 1. 1919.
- 156 **Dokument č. 63**
Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislava plukovníka Riccarda Barrecu adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o možnom vojenskom útoku na Bratislavu. Bratislava 7. 1. 1919.
- 158 **Dokument č. 64**
Zápisnica z prevzatia úradu košického mešťanostu Vladimírom Mutňanským. Košice 7. 1. 1919.
- 160 **Dokument č. 65**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o situácii v Bratislave pri obsadení mesta československým vojskom. Bratislava 8. 1. 1919.
- 161 **Dokument č. 66**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze poštovej dopravy a kolportáže časopisov vychádzajúcich v Budapešti uverejňujúcich nepravdivé správy o československom štáte. Bratislava 8. 1. 1919.
- 162 **Dokument č. 67**
Správa Komisie pre informácie adresovaná československému ministerstvu školstva v Prahe, Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline a Župnému úradu v Bratislave o stave univerzity v Bratislave. Bratislava 8. 1. 1919.
- 174 **Dokument č. 68**
Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislava plukovníka Riccarda Barrecu adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o uzavretí dohody medzi vojenským veliteľstvom v Bratislave a vojenským maďarským veliteľstvom v Petržalke o regulácii prechodov cez dunajský most. Bratislava 9. 1. 1919.
- 176 **Dokument č. 69**
Obežník prezídia Ministerstva vnútra v Prahe adresovaný zemským politickým správam v Prahe, v Brne, v Opave, Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska a všetkým župným úradom na Slovensku o prísnom stíhaní poškodzoateľov hospodárskych záujmov Československej republiky. Praha 9. 1. 1919.
- 178 **Dokument č. 70**
Nariadenie vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o skladovaní nezákonne získaných potravín. Bratislava 10. 1. 1919.
- 179 **Dokument č. 71**
Výzva vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresovaná na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze pre obyvateľov Bratislavy narušovať verejný poriadok. Bratislava 10. 1. 1919.
- 180 **Dokument č. 72**
Nariadenie vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o stíhaní osôb šíriacich nepravdivé správy o československom vojsku. Bratislava 12. 1. 1919.
- 181 **Dokument č. 73**
Žiadosť riaditeľa Bratislavského rehabilitačného liečebného ústavu (organizačnej zložky Krajského vojnového ošetrovacieho ústavu) adresovaná bratislavskému vládnemu komisárovi. Bratislava 12. 1. 1919.
- 183 **Dokument č. 74**
Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o úpravách pracovného času. Žilina 13. 1. 1919.

- 184 **Dokument č. 75**
Oznámenie vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o možnosti odpočívania telefonických rozhovorov. Bratislava 13. 1. 1919.
- 185 **Dokument č. 76**
Správa vojenského veliteľstva v Trnave adresovaná prvému moravskému pluku v Trnave a policajnému oddeleniu Župného úradu v Bratislave o nepokojoch medzi obyvateľstvom pre uverejnenie povolávacieho rozkazu. Trnava 13. 1. 1919.
- 186 **Dokument č. 77**
Správa Dr. Jaroslava Mezníka adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o hospodárskej a kultúrnej situácii v Trnavskom okrese. Trnava 15. 1. 1919.
- 189 **Dokument č. 78**
Žiadosť Mestského bytového úradu v Bratislave adresovaná vládnemu komisárovi. Bratislava 15. 1. 1919.
- 191 **Dokument č. 79**
Žiadosť učiteľa Štátnej meštianskej školy v Bratislave Jána Lengyela adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o povolenie zriadiť kurz slovenčiny pre železničných úradníkov. Bratislava 15. 1. 1919.
- 192 **Dokument č. 80**
List Irmu Škrovinovej z Brezna kaplánovi slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Modre ohľadom jej zverenca (syna?) umiestneného v evanjelickom sirotinci v Modre. Brezno 15. 1. 1919.
- 193 **Dokument č. 81**
Usmernenie Kornela Szingera, provinciála rehole piaristov v Budapešti, rektorovi kolégia a súčasne riaditeľovi gymnázia vo Svätom Jure, v ktorom informuje o nariadení maďarského ministerstva školstva o zavedení vyučovania náboženstva v slovenčine a zaradení slovenského jazyka medzi vyučovacie predmety „na území obsadenom Čecho-Slovákmi“. Budapešť 16. 1. 1919.
- 196 **Dokument č. 82**
Inštrukcie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava pre všetkých županov na Slovensku o organizovaní osláv príchodu vlády do Bratislavy. Bratislava 17. 1. 1919.
- 197 **Dokument č. 83**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o politickej situácii v Bratislave. Bratislava 17. 1. 1919.
- 199 **Dokument č. 84**
List Maďarského finančného riaditeľstva v Bratislave adresovaný československému vládnemu komisariátu sídliacemu v Bratislave týkajúci sa služobného jazyka v jednom z predchádzajúcich nariadení. Bratislava 17. 1. 1919.
- 200 **Dokument č. 85**
List Uhorských papierní v Ružomberku pre Karola Angermayera v Bratislave, v ktorom vyjadrujú ochotu prevziať zásobovanie tlačiarenským papierom, hoci svoju výrobu špecializujú na iný druh papiera. Ružomberok 20. 1. 1919.
- 202 **Dokument č. 86**
Oznámenie Úverovej banky v Ružomberku adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že pre nedostatok uhlia v ružomerskej továrni na papier nemôžu dodať žiadanú zásielku papiera novinárskym podnikom v Bratislave. Ružomberok 21. 1. 1919.
- 203 **Dokument č. 87**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované Správe evanjelickej ľudovej školy v Trnave o výučbe v slovenskom jazyku. Bratislava 22. 1. 1919.
- 204 **Dokument č. 88**
Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná úradníkom župného úradu a mesta o zabezpečenie základných organizačných pokynov v súvislosti s príchodom vlády do Bratislavy. Bratislava 22. 1. 1919.
- 205 **Dokument č. 89**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha Školskej stolici v Modre o používaní slovenčiny ako vyučovacieho jazyka, usporiadaní školskej slávnosti na počesť legionárov a o spôsobe vyplácania miezd učiteľov. Bratislava 25. 1. 1919.
- 207 **Dokument č. 90**
Žiadosť Jána Misáreka adresovaná na Župný úrad v Bratislave o povolenie vydávať informačný časopis pre českých občanov žijúcich na Slovensku s názvom „Naše Slovensko“. Bratislava 25. 1. 1919.
- 208 **Dokument č. 91**
Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislava plukovníka Riccarda Barrecu adresované Župnému úradu v Bratislave o dočasnom znížení stavu vojska v Bratislave. Bratislava 26. 1. 1919.

- 209 **Dokument č. 92**
Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava posielala na vybavenie pezinskému mešťanostovi (Otakarovi Jamnickému) v odpise celé znenie nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska ohľadom vystahovania cudzích štátnych príslušníkov. Bratislava 26. 1. 1919.
- 211 **Dokument č. 93**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava a vládneho zmocnenca adresované Univerzitetnej rade v Bratislave o zatvorení univerzity. Bratislava 27. 1. 1919.
- 212 **Dokument č. 94**
Predseda Kresťansko-sociálnej strany v Bratislave Ferdinand Billot sa ospravedlňuje županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava a vládneho komisárovi, že sa nemohol zúčastniť na konferencii, na ktorú delegoval sekretára strany s viacerými zástupcami robotníkov rôznych závodov. Bratislava 28. 1. 1919.
- 214 **Dokument č. 95**
Oznámenie vládneho referenta pre obchod adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že Uhorské papierne v Ružomberku dodajú papier až potom, keď budú zásobované uhlím. Žilina 29. 1. 1919.
- 215 **Dokument č. 96**
Dvojazyčné podanie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované mešťanostovi Bratislavy ohľadom menovania členov mestského výboru. Bratislava 29. 1. 1919.
- 217 **Dokument č. 97**
Dekrét župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha o rozpustení Slovenskej národnej rady v Pezinku a o vymenovaní členov mestskej rady. Bratislava 29. 1. 1919.
- 219 **Dokument č. 98**
Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislava adresované Župnému úradu v Bratislave o nepriaznivej polohe budovy určenej za sídlo vlády na Slovensku. Bratislava 30. 1. 1919.
- 220 **Dokument č. 99**
Žiadosť obyvateľov obce Kráľová pri Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vyplácanie peňazí za odzbrojenie a vojnových podpôr pre vdovy. Kráľová pri Senci 31. 1. 1919.
- 221 **Dokument č. 100**
Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o dodávku uhlia pre bratislavskú mestskú plynáreň. Bratislava s. d.
- 222 **Dokument č. 101**
Telegram župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný expozitúre uhoľného inšpektorátu v Žiline, v ktorom žiada dodávku uhlia pre Bratislavu. Bratislava s. d.
- 223 **Dokument č. 102**
Rozdelenie okresov a niektorých obcí Bratislavskej župy podľa jazykového kritéria. Bratislava s. d.
- 227 **Dokument č. 103**
Výťah zo zápisnice Presbyteriálnej rady evanjelickej cirkvi a. v. v Trnave adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o dodržiavaní nariadenia o výučbe v slovenskom jazyku. Trnava 1. 2. 1919.
- 228 **Dokument č. 104**
Úradné osvedčenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zastavení výroby v bratislavských továrňach pre nedostatok uhlia. Bratislava 2. 2. 1919.
- 229 **Dokument č. 105**
Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná starostovi spolku Sokol v Břeclavi o posilnenie mestskej posádky členmi spolku Sokol kvôli hrozbe nebezpečenstva maďarských demonštrácií pri oslavách príchodu československej vlády do Bratislavy. Bratislava 2. 2. 1919.
- 230 **Dokument č. 106**
Prípis veliteľa 6. divízie Československého armádneho zboru v Taliansku genmjr. Gastona Rossiho adresovaný županovi mesta Košice a Abovsko-turnianskej župy o zákaze usporadúvať tanečné zábavy v hoteli Schalkház. Košice 2. 2. 1919.
- 231 **Dokument č. 107**
Program pri privítaní československej vlády v Bratislave. Bratislava s. d.
- 234 **Dokument č. 108**
Oznámenie Moravsko-sliezskej banky v Brne o rozhodnutí župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava prijať miesto v predstavenstve novej filiálky. Brno 3. 2. 1919.

- 235 **Dokument č. 109**
Výpis uznesenia zo zasadania mestského zastupiteľstva v Pezinku o schválení finančnej náhrady hostinskému Viliamovi Šmogrovičovi za stravovanie dôstojníkov česko-slovenskej armády počas ich pobytu v meste. Pezinok 3. 2. 1919.
- 237 **Dokument č. 110**
Pokyny Úradu splnomocnenca Československej republiky vo Viedni adresované Ing. Václavovi Mikešovi, stavebnému komisárovi moravského miestodržiteľstva a županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, aby Václav Mikeš pracoval na spustení plavebnej dopravy na Dunaji. Viedeň 7. 2. 1919.
- 238 **Dokument č. 111**
Nariadenie Ministerstva vnútra v Prahe adresované Zemskej politickej správe v Prahe a na vedomie ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o zmenách pri vydávaní cestovných pasov. Praha 10. 2. 1919.
- 239 **Dokument č. 112**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vydávaní cestovných pasov. Bratislava 14. 2. 1919.
- 240 **Dokument č. 113**
Žiadosť Československej vojenskej zásobárne v Bratislave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava a Zásobovaciemu ústavu v Bratislave o urýchlennom prúdele dobytku pre vojsko. Bratislava 14. 2. 1919.
- 241 **Dokument č. 114**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o pomeroch na bratislavskej univerzite v súvislosti so spísaním správy o jej činnosti a s privítaním vlády v Bratislave. Bratislava 14. 2. 1919.
- 243 **Dokument č. 115**
Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované slúžnovským úradom v Bratislavskej župe o vydávaní cestovných legitimácií. Bratislava 15. 2. 1919.
- 244 **Dokument č. 116**
Stážnosť Českej sokolskej obce v Prahe adresovaná Župnému úradu v Bratislave na zlú starostlivosť o jej členov pri oslavách privítania československej vlády v Bratislave. Bratislava 17. 2. 1919.
- 245 **Dokument č. 117**
List župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný Českej sokolskej obci v Prahe s vysvetlením okolností, ktoré vznikli pri účasti sokolov na oslavách príchodu vlády do Bratislavy. Bratislava s. d.
- 247 **Dokument č. 118**
Oznam Prvej uhorskej fabriky na jemnú kožu S. Freud adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že dostala jeho žiadosť z 15. 2. 1919 o dodávku kože pre 1000 párov topánok určených pre obyvateľstvo. Bratislava 18. 2. 1919.
- 249 **Dokument č. 119**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná vládnemu poradcovi pre vojenské záležitosti v Bratislave, ktorou informuje o dôsledkoch vyhlásenia mobilizačného povolávacieho rozkazu. Bratislava 18. 2. 1919.
- 251 **Dokument č. 120**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o sledovaní článkov s protičeskoslovenskou tematikou v tlači, ktorá vychádzala v jednotlivých župách. Bratislava 18. 2. 1919.
- 252 **Dokument č. 121**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o spolupráci medzi vojenským policajným veliteľstvom, četníctvom a predstaviteľmi politickej moci v mestách a okresoch. Bratislava 19. 2. 1919.
- 253 **Dokument č. 122**
Oznámenie továrne na vojenské spracovanie koží v Bratislave adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zastavení výroby a prepúšťaní robotníkov. Bratislava 19. 2. 1919.
- 255 **Dokument č. 123**
Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná Zásobovaciemu ústavu pre Slovensko, živočíšnemu oddeleniu v Bratislave o stanovenie maximálne ceny hovädzieho mäsa. Bratislava 21. 2. 1919.
- 256 **Dokument č. 124**
Dvojazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava ohľadom rekvirácií. Bratislava 21. 2. 1919.
- 257 **Dokument č. 125**
Oznámenie Generálneho finančného riaditeľstva pre Slovensko o vymenovaní župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava za predsedu okresného komisariátu pre kolkovanie bankoviek pre Bratislavu a okolie. Bratislava 21. 2. 1919.
- 258 **Dokument č. 126**
Dôverné dvojazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava ohľadom spolupráce viacerých bezpečnostných zložiek a udržiavania poriadku. Bratislava 21. 2. 1919.

- 260 **Dokument č. 127**
Telegram vládného poradcu pre finančné záležitosti Dr. Ludovíta Medveckého adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nariadení ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o obmedzení a zákaze prenášania cudzích bankoviek na územie Československej republiky. Bratislava 23. 2. 1919.
- 261 **Dokument č. 128**
Smernice Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vystavení cestovných pasov. Bratislava 24. 2. 1919.
- 262 **Dokument č. 129**
Oznámenie Generálneho finančného riaditeľstva pre Slovensko v Bratislave o uzavretí hraníc Československej republiky v období akcie kolkovania bankoviek a cenných papierov. Bratislava 24. 2. 1919.
- 264 **Dokument č. 130**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované všetkým mešťanostom a slúžnovským úradom o opatreniach proti štrajkujúcim štátnym zamestnancom a úradníkom. Bratislava 24. 2. 1919.
- 265 **Dokument č. 131**
Dekrét župana Abovsko-turnianskej župy Jána Sekáča o vymenovaní Štefana Gallasa za hlavného slúžneho v Turni nad Bodvou. Košice 24. 2. 1919.
- 266 **Dokument č. 132**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a oznam župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze verejných zhromaždení na Slovensku pre nebezpečenstvo promaďarskej a protičeskoslovenskej agitácie. Bratislava 25. 2. 1919.
- 267 **Dokument č. 133**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom, mešťanostovi v Košiciach a hlavnému mestskému policajnému kapitánovi v Bratislave o stíhaní osôb agitujúcich proti Československej republike. Bratislava 25. 2. 1919.
- 269 **Dokument č. 134**
Nariadenie veliteľa Československého zemského vojenského veliteľstva pre Slovensko v Košiciach plk. Františka Schöbla týkajúce sa obsadenia mestských budov s cieľom ubytovania vojska. Košice 26. 2. 1919.
- 271 **Dokument č. 135**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej situácii v Bratislave, o potrebe jasného vymedzenia politických kompetencií a o agitácii maďarskej iredenty proti československej vláde. Bratislava 28. 2. 1919.
- 272 **Dokument č. 136**
Oznámenie vojenského poradcu Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované Župnému úradu v Bratislave o pridelení hotela Deák dôstojníckemu štábu generála Luigiho Piccioneho. Bratislava 28. 2. 1919.
- 273 **Dokument č. 137**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska, ktoré zaslal hlavný mestský kapitán a policajný šéf Richard Brunner na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o stiahnutí jednokorunových a dvojkorunových bankoviek z obehu. Bratislava 1. 3. 1919.
- 274 **Dokument č. 138**
Sťažnosť prednostu Poštového úradu v Košiciach adresovaná vojenskej polícii na prelepovanie plagátov v českom jazyku. Košice 1. 3. 1919.
- 275 **Dokument č. 139**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o internovaní alebo vykázaní osôb ohrozujúcich bezpečnosť v Československej republike. Bratislava 3. 3. 1919.
- 277 **Dokument č. 140**
Žiadosť ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vystahovanie dôstojníkov bývalého maďarského vojenského veliteľstva z Bratislavy. Bratislava 4. 3. 1919.
- 278 **Dokument č. 141**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o organizácii politických úradov a prijímaní nových úradníkov s potrebnou kvalifikáciou. Bratislava 5. 3. 1919.
- 279 **Dokument č. 142**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze usporiadania všetkých osláv a verejných zhromaždení občanov maďarskej národnosti v dňoch 15. – 16. 3. pri príležitosti výročia revolúcie z 1848/1849. Bratislava 5. 3. 1919.

- 280 **Dokument č. 143**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná vojenskému poradcovi Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v Bratislave o trestnom stíhaní grófa Gejzu Esterházyho pre násilnosti páchané na slovenských obyvateľoch. Bratislava 6. 3. 1919.
- 282 **Dokument č. 144**
Dvojazyčná vyhláška župana mesta Košice a Abovsko-turnianskej župy Jána Sekáča o zákaze komunikovať s maďarskou vládou bez vedomia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a župana. Košice 6. 3. 1919.
- 283 **Dokument č. 145**
Návrh župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska na vymáhanie vkladov a cenných papierov z územia Slovenska, uložených v budapeštianskych bankách. Bratislava 7. 3. 1919.
- 284 **Dokument č. 146**
Týždenná správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe. Bratislava 8. 3. 1919.
- 286 **Dokument č. 147**
Oznam výboru Telocvičnej jednoty Sokol v Košiciach Policajnému kapitanátu mesta Košice o svojom založení. Košice 8. 3. 1919.
- 287 **Dokument č. 148**
Sťažnosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska na nedostatočnú zásobovaciu situáciu v župe a na rekviráciu dobytku zásobovacím ústavom. Bratislava 9. 3. 1919.
- 288 **Dokument č. 149**
Nariadenie hlavného kapitána mesta Bratislava Richarda Brunnera o zmenách v policajnej uniforme a výstroji. Bratislava 16. 3. 1919.
- 290 **Dokument č. 150**
Správa pezinského mešťanostu adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o národnostnej, politickej a hospodárskej situácii v meste. Pezinok 17. 3. 1919.
- 291 **Dokument č. 151**
Oznámenie Riaditeľstva pôšt a telegrafov pre Slovensko v Bratislave adresované všetkým župným úradom na Slovensku o zastavení telefonického kontaktu s Maďarskom, okrem štátnych hovorov. Bratislava 18. 3. 1919.
- 292 **Dokument č. 152**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o vytýčení kompetencií županov. Bratislava 24. 3. 1919.
- 297 **Dokument č. 153**
Telegram ministra s plnou nocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vyhlásení stanného práva na celom území Slovenska. Bratislava 26. 3. 1919.
- 298 **Dokument č. 154**
Rukopis (župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha), ktorým koncipoval nariadenie o opatreniach prijatých v župe počas platnosti stanného práva. Bratislava po 26. 3. 1919.
- 299 **Dokument č. 155**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované mestskému kapitánovi v Bratislave, ktoré bolo vydané na základe nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o vyhlásení stanného práva na celom území Slovenska. Bratislava 27. 3. 1919.
- 300 **Dokument č. 156**
Oznámenie Riaditeľstva pôšt a telegrafov pre Slovensko v Bratislave adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zastavení telefonických a telegrafických stykov s Maďarskom. Bratislava 27. 3. 1919.
- 301 **Dokument č. 157**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované všetkým slúžnovským a mestským úradom, aby zatkli a dali odviezť do Ilavy všetkých tých, ktorí sú podozriví z rozširovania komunistických myšlienok. Bratislava 27. 3. 1919.
- 303 **Dokument č. 158**
Žiadosť vládneho referenta sociálnej starostlivosti pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zriadení Demobilizačného výboru pre riešenie záležitostí nezamestnaných robotníkov v textilnom priemysle. Bratislava 27. 3. 1919.
- 304 **Dokument č. 159**
Žiadosť mestského policajného kapitanátu v Pezinku adresovaná Župnému úradu v Bratislave o používaní úradného jazyka. Pezinok 29. 3. 1919.

- 305 **Dokument č. 160**
Správa hlavného slúžneho v Trnave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o politickej a hospodárskej situácii v Trnave a okolí od 16. 3. do 30. 3. 1919. Trnava 31. 3. 1919.
- 307 **Dokument č. 161**
Správa hlavného slúžneho v Košiciach Františka Bugana županovi Abovsko-tur-nianskej župy Jánovi Sekáčovi o rekviráciách dobytku v košickom okrese. Košice 31. 3. 1919.
- 309 **Dokument č. 162**
Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná úradníkom mest-ského úradu v Bratislave, aby v úradnom styku používali slovenský jazyk. Bratislava 1. 4. 1919.
- 310 **Dokument č. 163**
Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované akciovej spo-ločnosti Danubius Textilwerke v Bratislave o vymenovaní členov Demobilizačného textilného výboru. Bratislava 1. 4. 1919.
- 311 **Dokument č. 164**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o vzťahu obyvateľov maďarskej národnosti zo Žitného ostrova k Československej republike. Bratislava 1. 4. 1919.
- 312 **Dokument č. 165**
Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Brati-slavskej župy a mesta Bratislava, ktorým upozorňuje na nebezpečenstvo šíriaceho sa bolševizmu. Bratislava 5. 4. 1919.
- 313 **Dokument č. 166**
Obežník župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný všetkým mešťa-nostom, policajným kapitánom, hlavným slúžnym a tajomníkom o dodržiavaní a prijímaní opatrení proti podozrivým kupcom obchodujúcim na území Českosloven-skej republiky. Bratislava 6. 4. 1919.
- 314 **Dokument č. 167**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe a žiadosť o uvoľnenie z funkcie župana. Bratislava s. d.
- 317 **Dokument č. 168**
Vyhláška Československého zemského vojenského veliteľstva pre Slovensko v Košiciach k nariadeniu ministra národnej obrany k stannému právu. Košice 14. 4. 1919.
- 322 **Dokument č. 169**
Oznámenie vládneho tajomníka pre spravodlivosť Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ktorým vysvetľuje dôvody pre používanie maďarčiny na Okresnom súde v Pezinku. Bratislava 15. 4. 1919.
- 323 **Dokument č. 170**
Nariadenie vládneho referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Česko-slovenskej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým župa-nom na Slovensku o podmienkach pri prepúšťaní osôb internovaných z politických dôvodov. Bratislava 23. 4. 1919.
- 325 **Dokument č. 171**
Dvojazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresova-né slúžnym a mešťanostom, aby nahlásili existenciu bývalých uhorských štátnych podnikov, tovární a priemyselných objektov v ich územnej kompetencii. Bratislava 25. 4. 1919.
- 326 **Dokument č. 172**
Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Brati-slavskej župy a mesta Bratislava, ktorým zakazuje verejné ľudové zhromaždenia a pochody pri príležitosti osláv 1. mája. Bratislava 26. 4. 1919.
- 327 **Dokument č. 173**
List školského inšpektora Jána Zigmundíka Ferdinandovi Píseckému o nutnosti pre-vziať do správy všetky učiteľské spolky, ktoré vznikli pred rokom 1918. Bratislava 30. 4. 1919.
- 329 **Dokument č. 174**
Predpisy vládneho referenta pre administratívne veci Úradu Ministra Českosloven-skej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o prekročení demarkačnej čiary medzi Československom a Maďarskom. Bratislava s. d.
- 332 **Dokument č. 175**
Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava a policajný referent posielajú na vy-bavenie celé znenie obežníka ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v odpise týkajúceho sa pracovného umiestnenia legionárov. Bratislava 5. 5. 1919.

- 334 **Dokument č. 176**
Zápisnica o prevzatí Sedrie v Bratislave predstaviteľmi Československej republiky. Bratislava 12. 5. 1919.
- 337 **Dokument č. 177**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe. Bratislava 20. 5. 1919.
- 338 **Dokument č. 178**
Zápisnica o rozhodnutí Daniela Čaláňa naučiť sa slovensky a zostať v službách Sedrie v Bratislave. Bratislava 23. 5. 1919.
- 339 **Dokument č. 179**
Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o povinnosti zhromažďovať materiály o bolševickej agitácii a ochrane pred ničéním verejného majetku. Bratislava 4. 6. 1919.
- 340 **Dokument č. 180**
Správa Slúžnovského úradu v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o bezpečnostnej a politickej situácii v okrese. Senec 4. 6. 1919.
- 342 **Dokument č. 181**
Oznam župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o trestnom konaní a zhabaní majetku obyvateľov nepriateľských voči Československej republike. Bratislava 7. 6. 1919.
- 343 **Dokument č. 182**
Inštrukcie veliteľa československých vojsk západného Slovenska generála Eugèna Mittelhausera v Bratislave adresované vrchnému veliteľovi a županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o možnosti odsúdenia civilných osôb vojenským súdom za vymedzené priestupky. Bratislava 9. 6. 1919.
- 344 **Dokument č. 183**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku, Zemskému četníckemu veliteľstvu v Bratislave, Zemskému vojenskému veliteľstvu v Žiline, Vrchnému vojenskému veliteľstvu v Bratislave, Úradným novinám a Slovenskému denníku v Bratislave a Národným novinám v Turčianskom sv. Martine o trestnom konaní proti šíritelom nepravdivých správ o Československej republike. Bratislava 11. 6. 1919.
- 345 **Dokument č. 184**
Oznámenie veliteľa československých vojsk západného Slovenska generála Eugèna Mittelhausera v Bratislave o podriadení policajných orgánov v Bratislave podplukovníkovi Jeanovi Pierrovi Brauovi. Bratislava 12. 6. 1919.
- 347 **Dokument č. 185**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o finančnej zbierke a zbierke šatstva pre vojakov chrániacich československé hranice. Bratislava 16. 6. 1919.
- 348 **Dokument č. 186**
Oznam župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nariadení vojenského veliteľstva v Bratislave o trestaní za poškodzovanie železníc a telefónneho vedenia. Bratislava 21. 6. 1919.
- 349 **Dokument č. 187**
Telegram Úradu Ministra Československej republiky s plnou nocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, v ktorom nariaduje Župnému úradu v Bratislave rešpektovať rozkazy vojenského veliteľstva. Bratislava 21. 6. 1919.
- 350 **Dokument č. 188**
Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nariadení trestne stíhať obyvateľov, ktorí napomáhali maďarskej armáde pri jej ťažení na Slovensko. Bratislava 21. 6. 1919.
- 351 **Dokument č. 189**
Žiadosť vedúceho Štátneho zastupiteľstva v Bratislave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nahrádzaní cenzurovaných miest v časopisoch novým textom. Bratislava 22. 6. 1919.
- 352 **Dokument č. 190**
Správa hlavného slúžneho v Senci a Četníckej stanice v Senci adresovaná Župnému úradu v Bratislave o politickej situácii v okrese za mesiac jún 1919. Senec 23. 6. 1919.
- 354 **Dokument č. 191**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o postavení stráží na ochranu železničných tratí. Bratislava 24. 6. 1919.

- 355 **Dokument č. 192**
Oznámenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua o obmedzení prevádzok verejných zariadení a obmedzení pohybu obyvateľov mesta vo večerných hodinách. Bratislava 26. 6. 1919.
- 356 **Dokument č. 193**
Oznámenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, poľnému četníctvu, zemskému četníckemu veliteľstvu, posádkovému veliteľstvu, 2 práporu sokolov v Malackách, skupine Svoboda a Vorel Sokol o podriadení četníctva vojenskej moci. Bratislava 27. 6. 1919.
- 357 **Dokument č. 194**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované mestskému policajnému kapitánovi v Bratislave o zakročení proti majiteľom obchodov nerešpektujúcim výzvu o vývesných tabuliach v slovenskom jazyku. Bratislava 27. 6. 1919.
- 358 **Dokument č. 195**
Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované maďarskému obyvateľstvu v župe o definitívnom začlenení územia Bratislavskej župy do Československej republiky s ubezpečením o zachovaní národnostných práv maďarského obyvateľstva. Bratislava 28. 6. 1919.
- 360 **Dokument č. 196**
Leták zadržaný Policajným riaditeľstvom v Bratislave zaslaný na vedomie Župnému úradu v Bratislave, v ktorom sa propaguje politický program komunistov. Bratislava s. d.
- 362 **Dokument č. 197**
List bratislavskej mestskej elektrárne adresovaný Župnému úradu v Bratislave ohľadom poruchy osvetlenia na bratislavských uliciach Zríniho, Holubyho a Šulekovej. Bratislava 1. 7. 1919.
- 365 **Dokument č. 198**
Žiadosť Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná všetkým županom na Slovensku vyhotoviť zoznamy župných úradníkov s ich politickou charakteristikou. Bratislava 1. 7. 1919.
- 366 **Dokument č. 199**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha otvoriť pre župných zamestnancov kurz slovenčiny. Bratislava 4. 7. 1919.
- 368 **Dokument č. 200**
Nariadenie vládného referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o zavedení preventívnych opatrení v prípade neočakávaného vpádu vojsk na územie Československej republiky. Bratislava 7. 7. 1919.
- 370 **Dokument č. 201**
Nariadenie vládného referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava zakročiť proti Mestskému úradu v Bratislave pre používanie maďarčiny v úradnom styku. Bratislava 7. 7. 1919.
- 371 **Dokument č. 202**
Oznámenie Československého vojenského veliteľstva v Bratislave adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zriadení komisie pre výmenu vojenských zajatcov medzi československou a maďarskou vládou. Bratislava 8. 7. 1919.
- 372 **Dokument č. 203**
Oznámenie Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o podmienkach výmeny zajatcov medzi Československom a Maďarskom. Bratislava 8. 7. 1919.
- 374 **Dokument č. 204**
Oznámenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o predĺžení záverečnej hodiny vo verejných miestnostiach. Bratislava 8. 7. 1919.
- 375 **Dokument č. 205**
Sťažnosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o jazykových ťažkostiach slovenských úradníkov. Bratislava 9. 7. 1919.
- 377 **Dokument č. 206**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o problémoch modranskej meštianskej školy, šírení protičeských nálad a o zásobovacej situácii v Bratislavskej župe. Bratislava 9. 7. 1919.
- 381 **Dokument č. 207**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe od 29. 6. do 6. 7. 1919. Bratislava 10. 7. 1919.

- 383 **Dokument č. 208**
Nariadenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava a hlavnému kapitánovi Richardovi Brunnerovi o vydaní legitimácií občanom určeným na vystahovanie do Maďarska k prechodu cez dunajský most. Bratislava 10. 7. 1919.
- 384 **Dokument č. 209**
Oznámenie Generálneho finančného riaditeľstva pre Slovensko v Bratislave adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o colných prebliadkach pri výmene zajatcov podľa dohody medzi Československom a Maďarskom. Bratislava 14. 7. 1919.
- 385 **Dokument č. 210**
Prípis hlavného slúžneho v Moldave nad Bodvou Quida Chytila pre obecných a obvodných notárov o pravidlách platných pre pobyt osôb v neutrálnom pohraničnom pásme. Moldava nad Bodvou 17. 7. 1919.
- 386 **Dokument č. 211**
Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zamedzovaní pokusov verbovania do maďarskej bielej gardy v župných pohraničných oblastiach. Bratislava 18. 7. 1919.
- 387 **Dokument č. 212**
Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava posielal tlačenu výzvu a dotazník ministerstva obrany Československej republiky ohľadne pracovného umiestnenia legionárov na vybavenie. Bratislava 19. 7. 1919.
- 389 **Dokument č. 213**
Prípis hlavného slúžneho v Turni nad Bodvou Štefana Gallasa pre obecné predstavenstvá a obvodných notárov o nariadení veliteľa Východnej armádnej skupiny československých vojsk generála Edmonda Hennocqua, týkajúcom sa zriaďovania civilných stráží. Turňa nad Bodvou 22. 7. 1919.
- 391 **Dokument č. 214**
Žiadosť starostu a statkárov obce Barca vládnemu komisárovi pre východné Slovensko Jurajovi Slávikovi o zastavenie rekvirácie dobytky a úrody. Barca 24. 7. 1919.
- 393 **Dokument č. 215**
Správa Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o diplomatickom zákroku v prospech Jána Straku uväzneného maďarskou bolševickou mocou. Bratislava 31. 7. 1919.
- 394 **Dokument č. 216**
Správa hlavného slúžneho v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o politickej a bezpečnostnej situácii v meste a okolí s návrhom na vykázanie občanov nepríslušných do Československa. Senec 6. 8. 1919.
- 396 **Dokument č. 217**
Žiadosť advokáta Dr. Jána Lenocha, zastupujúceho grófa Karola Esterházyho, adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o zakročení proti rozkrádaniu esterházyovského majetku. Bratislava s. d.
- 398 **Dokument č. 218**
Dvojazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava slúžnym a mešťanostom o zániku právomocí zrušených národných rád. Bratislava 11. 8. 1919.
- 400 **Dokument č. 219**
Nariadenie Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku prepustiť úradníkov bývalej uhorskej vlády, ktorí nezložili sľub vernosti Československej republike. Bratislava 12. 8. 1919.
- 401 **Dokument č. 220**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej situácii a o šírení protičeských nálad v župe. Bratislava 22. 8. 1919.
- 402 **Dokument č. 221**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o nespokojnosti obyvateľstva s prijímaním českých úradníkov a učiteľov na Slovensko. Bratislava 24. 8. 1919.
- 405 **Dokument č. 222**
Výtah zo zápisnice zo zasadnutia Správneho výboru Zvolenskej župy v Banskej Bystrici zaslaný na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ktorý vyzýva všetky župné výbory na Slovensku k úprimnej československej vzájomnosti a odsudzuje agitáciu proti Čechom prichádzajúcim na Slovensko. Banská Bystrica 26. 8. 1919.
- 406 **Dokument č. 223**
Žiadosť vládneho referenta pre školstvo pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o pridelenie bytov pre profesorov a učiteľov z Čiech pôsobiacich na slovenských školách. Bratislava 28. 8. 1919.

- 407 **Dokument č. 224**
Oznámenie Župného úradu v Bratislave adresované bratislavskému mestskému úradu, že mu boli doručené sťažnosti ohľadom úradovania mestského úradu v maďarskej reči. Bratislava 1. 9. 1919.
- 410 **Dokument č. 225**
Žiadosť desiatich obyvateľiek Prešova veliteľovi Východnej armádnej skupiny československých vojsk generálovi Edmundovi Hennocqueovi o povolenie návratu ich manželov podozrivých z bolševickej činnosti z Maďarska. Prešov 2. 9. 1919.
- 412 **Dokument č. 226**
Zápisnica zo zasadnutia administratívneho výboru mesta Košice o označovaní verejných budov, ciest a ulíc. Košice 12. 9. 1919.
- 414 **Dokument č. 227**
Zatykač Divízneho súdu v Košiciach na bývalých dôstojníkov rakúsko-uhorskej armády z Dobšinej. Košice 16. 9. 1919.
- 415 **Dokument č. 228**
Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava preposiela slúžnym, mešťanom a bratislavskému mestskému kapitánovi celé znenie nariadenia Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v odpise týkajúce sa politickej agitácie kňazov na vybavenie. Bratislava 30. 9. 1919.
- 417 **Dokument č. 229**
Správa zástupcu župana Abovsko-turnianskej župy Juraja Bullu pre Magistrát mesta Košice o zisťovaní národnosti vojakov v činnnej službe. Košice 3. 10. 1919.
- 418 **Dokument č. 230**
Nariadenie zástupcu vojenského poradcu pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska kapitána Bezděka o možnosti návratu prepustených československých štátnych príslušníkov z nemeckých alebo rakúskych vojenských oddielov do Československa. Bratislava 10. 10. 1919.
- 420 **Dokument č. 231**
Zápisnica zo zasadnutia magistrátu mesta Spišská Nová Ves k návrhu správneho výboru na zmenu doterajšieho úradného názvu mesta Igló a pomenovania ulíc. Spišská Nová Ves 15. 10. 1919.
- 422 **Dokument č. 232**
Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o nepriateľskom postoji vidieckeho obyvateľstva k československému vojsku. Bratislava 18. 10. 1919.
- 423 **Dokument č. 233**
Nariadenie vojenského veliteľa Košíc generála Félixu Destremaua týkajúce sa definitívneho určenia československo-maďarských hraníc. Košice 22. 10. 1919.
- 425 **Dokument č. 234**
Koncept žiadosti župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovanej veliteľovi československých vojsk západného Slovenska generálovi Eugènovi Mittelhauserovi a ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o posilnenie vojenských opatrení na oslavy 28. októbra. Bratislava 24. 10. 1919.
- 427 **Dokument č. 235**
Správa Služnovského úradu v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o priebehu osláv 28. októbra. Senec 31. 10. 1919.
- 428 **Dokument č. 236**
Správa Služnovského úradu v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o politickej, bezpečnostnej a hospodárskej situácii v okrese za prvý polrok 1919. Senec 6. 11. 1919.
- 433 **Dokument č. 237**
Správa Služnovského úradu v Trnave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o priebehu osláv 28. októbra. Trnava 6. 11. 1919.
- 435 **Dokument č. 238**
Usmernenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava ohľadom petície na zastavenie tendencií usilujúcich sa o rozbitie Československej republiky. Bratislava 14. 11. 1919.
- 436 **Dokument č. 239**
Petícia členov Mestského zastupiteľstva v Pezinku na zastavenie tendencií usilujúcich sa o rozbitie Československej republiky. Pezinok s. d.
- 438 **Dokument č. 240**
Oznámenie mešťanostu a hlavného notára mesta Bratislava adresované Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska ohľadom prijatých opatrení v súvislosti s premenovaním ulíc v Bratislave. Bratislava 15. 11. 1919.
- 439 **Dokument č. 241**
Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované policajnému kapitánovi v Bratislave, hlavným slúžnym a mešťanom o písaní jedálnych lístkov v reštauráciách v slovenskom jazyku. Bratislava 25. 11. 1919.

- 440 **Dokument č. 242**
Žiadosť Klubu slovenských poslancov Národného zhromaždenia v Prahe, ktorou od Slovenskej národnej rady v Turčianskom Sv. Martine žiada o informácie o utlačaní Slovákov maďarskou vládou. Praha s. d.
- 442 **Dokument č. 243**
Správa hlavného slúžneho v Trnave adresovaná Župnému úradu v Bratislave o schôdzi Národnej republikánskej strany roľníckej, ktorá sa uskutočnila v Trstíne. Trnava 1. 12. 1919.
- 443 **Dokument č. 244**
Žiadosť mešťanostu Bratislavy adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o používaní slovenčiny na mestských úradoch. Bratislava 13. 12. 1919.
- 445 **Dokument č. 245**
Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Dr. Mateja M. Bellu o bezpečnostnej situácii v okresoch župy. s. l. 13. 12. 1919.
- 447 **Dokument č. 246**
Oznámenie Slúžnovského úradu vo Veľkých Kapušanoch o zriadení hraničného úradu v Čope. Velké Kapušany 30. 12. 1919.
- 448 **Dokument č. 247**
Leták s manifestom vyzývajúcim slovenský a český národ na vytrvanie vo vzájomnej jednote. s. l. s. d.
- 451 **Dokument č. 248**
Správa hlavného policajného kapitána Košíc J. Kohouta županovi Šarišskej župy Pavlovi Fábrymu o internácii Jakoba Weinbergera obvineného z falšovania kolkov. Košice 14. 1. 1920.
- 452 **Dokument č. 249**
Oznámenie Slúžnovského úradu vo Veľkých Kapušanoch Notárskemu úradu v Ruskej obsahujúce nariadenie na odstránenie obrazov, malieb a nápisov panovníkov habsburskej dynastie z úradných, školských a verejných budov. Velké Kapušany 14. 2. 1919.
- 453 **Dokument č. 250**
Plagát, ktorý vyzýva nemeckých obyvateľov, aby sa v prvom sčítaní ľudu Československej republiky prihlásili k nemeckému národu. s. l. s. d. 1921.
- 455 **Dokument č. 251**
Svedectvo príslušníka 31. pešieho pluku o priebehu ozbrojeného incidentu medzi ustupujúcim československým vojskom a obyvateľmi obce Buzica v júni 1919. Košice 10. 1. 1926.
- 457 **Dokument č. 252**
Správa exponovaného četníckeho štábneho dôstojníka v Košiciach o vykonávaní československej civilnej správy v maďarskom meste Sátoraljajújhely v roku 1919. Košice 9. 3. 1926.
- 459 **Dokument č. 253**
Správa Okresného úradu v Michalovciach o počiatku fungovania československej administratívy v Zemplínskej župe. Michalovce 2. 11. 1926.
- 460 **Dokument č. 254**
Správa Vojenského archívu ČSR v Prahe o druhom obsadení mesta Sátoraljajújhely jednotkami československej armády v roku 1919. Bratislava 18. 7. 1927.
- 462 **Dokument č. 255**
Formovanie četníckych orgánov v Košiciach a československo-maďarský vojnový konflikt v meste v roku 1919 zaznamenaný v Pamätnej knihe Veliteľstva četníckeho oddelenia č. 20 v Košiciach. Košice s. d.
- 464 **Dokument č. 256**
Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četníckej stanice v Bernolákove. Bernolákovo s. d.
- 466 **Dokument č. 257**
Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Okresného četníckeho veliteľstva v Bratislave pre okres Bratislava-okolie. Bratislava s. d.
- 468 **Dokument č. 258**
Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četníckej stanice v Cíferi. Cífer s. d.
- 470 **Dokument č. 259**
Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četníckej stanice v Myjave. Myjava s. d.
- 474 **Dokument č. 260**
Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četníckej stanice v Skalici. Skalica s. d.

Edícia archívnych dokumentov k vzniku Československej republiky je výsledkom spolupráce dvoch štátnych archívov v Bratislave a v Košiciach spolu s ich pracoviskami a Petrom Chorvátom z Vojenského historického ústavu v Bratislave. Naším cieľom bolo publikovať archívne dokumenty nachádzajúce sa v týchto archívoch, ktoré podľa spoločnej mienky najlepším spôsobom vypovedajú o vzniku Československej republiky a o jej prvom roku fungovania.

Z hľadiska územia, ktoré patrí do pôsobnosti oboch štátnych archívov, sme sa sústredili na výber archívnych dokumentov pochádzajúcich z činnosti predovšetkým bývalých župných úradov sídlacích v Bratislave a v Košiciach. Metodológia evidencie archívnych fondov v 50. rokoch 20. storočia vnímala pôsobenie županov vymenovaných československou vládou ako pokračovanie župného zriadenia a preto sú archívne dokumenty vzniknuté z činnosti ich úradov zaradené do fondov pôvodných žúp. Tvoria však samostatné fondové oddelenie – Župný úrad za I. ČSR 1919 – 1922. Keďže sa v Štátnom archíve v Košiciach zachoval iba zlomok z fondu Abovsko-turnianskej župy z čias Československej republiky, doplnili sme chýbajúce dokumenty týkajúce sa poprevratových Košíc a východného Slovenska z fondu Košická župa 1923 – 1928 a z fondov Archívu mesta Košice. Láskové poskytnutie archívnych dokumentov Archívom mesta Košice umožnilo zaradiť do edície všetky relevantné dokumenty týkajúce sa Košíc.

Prípravné práce k edícii trvali viac ako jeden rok. Spočívali vo vyhľadávaní relevantných archívnych dokumentov, v analyzovaní ich výpovednej hodnoty či vo vzájomnej komparácii. Následne sme spomedzi všetkých vybrali tie najdôležitejšie, ktoré by podľa nášho názoru mohli prispieť k poznaniu významnej dejinnej udalosti Čechov a Slovákov v 20. storočí – vzniku Československej republiky a jej existencie v období od októbra 1918 do jesenných mesiacov roku 1919.

Je dôležité hneď na úvod pripomenúť, že i keď bol pre nás smerodajný dátum vzniku archívneho dokumentu, zaradili sme do publikácie aj tie, ktoré pochádzajú síce z mladšieho obdobia, no po obsahovej stránke sa viažu k udalostiam vo vytýčenom časovom období.

Mimoriadnu pozornosť sme venovali výpovednej hodnote archívnych dokumentov k regionálnym dejinám, zasadeným do kontextu zániku rakúsko-uhorskej monarchie a vzniku Československej republiky. Pohľad štátnej reprezentácie na udalosti postupného zániku Uhorského kráľovstva, ktoré smerovalo k novej forme

¹ NOVÁKOVÁ, Veronika. Provenienčný princíp na Slovensku. In *Slovenská archivistika*, 2013, roč. 48, č. 2, s. 41 – 42.

štátneho zriadenia – republike, prinášajú archívne dokumenty fondov župného zriadenia do roku 1922 s fondovými oddeleniami hlavného župana, podžupana či fondov slúžnovských úradov a verejnosprávnych výborov. Oni vykonávali štátnu správu a uskutočňovali nariadenia vydávané ústrednými orgánmi v Budapešti. Tieto orgány ústrednej verejnej správy mali prostredníctvom úradov hlavného župana, podžupana a hlavných slúžnych dosah na obce vďaka notárskym úradom. Poriadok bol udržiavaný za pomoci žandárov.

Do edície sme zapracovali archívne dokumenty, ktoré vznikli z činnosti nadriadených orgánov, celoštátnych rezortov či predstaviteľov a inštitúcií susedného maďarského štátu. Ich význam bol pre nás nemenej dôležitý. Zásadným spôsobom totiž riadili, usmerňovali a korigovali činnosť župných úradov v ich správnom teritóriu, zasahovali do vývoja udalostí vo vymedzenom priestore, dotvárali obraz o regionálnej aj celoštátnej politickej, hospodárskej a kultúrnej situácii. Nevyhli sme sa ani tým písomnostiam, ktoré vznikli so zámerom negovať štátotvorné, konsolidačné a organizačné snahy československých vládnych a župných predstaviteľov.

O postoji obyvateľov miest k politickým zmenám informujú archívne dokumenty uložené vo fondoch mestských magistrátov. Nachádzajú sa tu informácie o vzniku národných rád, ktoré súviseli s politickými zmenami v Uhorskom kráľovstve – Maďarskej ľudovej republike, a o tom, ako sa mestá vyrovnávali s novou politickou situáciou. Národné rady, ktoré vznikali po celom Uhorskom kráľovstve na základe manifestu cisára Karola I. zo 16. októbra 1918,² boli zakladané nielen v duchu podpory uhorskej vlády, ale presadzovala sa v nich postupne aj československá orientácia, čo vždy záviselo od konkrétnej samosprávy a jej obyvateľov. Národné rady preberali na seba stále viac kompetencií a tým zasahovali do fungovania pôvodných uhorských úradov.³

Vybrané archívne dokumenty prinášajú informácie o postupnom rozklade štátnej moci, k čomu prispeli hlavne dva faktory. Nestabilná situácia v centre Uhorského kráľovstva, kde vypukla revolúcia, ktorá viedla k zániku monarchie a k vzniku Maďarskej ľudovej republiky a postupujúca československá armáda. Práve ona získavala pod kontrolu stále väčšie územie Slovenska, čím etablovala na našom území moc novovzniknutej československej vlády. Strata mocenských pozícií pôvodných uhorských orgánov na najnižšom stupni, čiže v jednotlivých obciach, začala od novembra 1918, keď sa domov z frontov prvej svetovej vojny vracali vojaci.⁴ Pochopiteľne, že tieto zmeny sa neudiali paušálne hneď začiatkom novembra 1918. Ich datovanie treba vnímať v súvislosti s postupujúcou československou armádou. Tá umožňovala nielen nástup novej politickej

reprezentácie, ale zamedzovala aj prúdeniu peňažných tokov do finančného centra Maďarska obsadzovaním finančných úradov, ktoré zodpovedali za výber daní. Zamedzil sa aj opačný tok financií, ktoré slúžili na výplatu miezd štátnych úradníkov v službách pôvodného uhorského štátneho zriadenia.⁵ Postup a prítomnosť československej armády na území Slovenska mala pochopiteľne aj negatívnu stránku, predovšetkým pokiaľ išlo o saturovanie jej potrieb.

V snahe zabezpečiť dostatočné zásobovanie vojenských posádok a mestského obyvateľstva boli na vidieku uskutočňované rekvirácie poľnohospodárskych plodín a dobytka, ktoré boli v mnohých oblastiach Bratislavskej a Abovsko-turnianskej župy realizované nešetrným spôsobom.⁶ Archívne dokumenty publikované v spoločnej edícii preto do značnej miery narúšajú naratív o celospoločenských spontánnych oslavných prejavoch vzniku spoločnej republiky. Minimálne na úrovni Bratislavskej a Abovsko-turnianskej župy. Zlá hospodárska situácia spojená s nedostatkom potravy vzbudzovala u mnohých obyvateľov pocit neistoty a ohrozenia.

V spojitosti s predstavami o neplatnosti všetkých dovtedajších zákonov, absencii pevného právneho poriadku a bezpečnostných zložiek, ktoré naň mali dohliadať, poznačili toto revolučné obdobie početné ozbrojené nepokoje. V mnohých prípadoch vyvrcholili rabovaním židovských obchodov, podnikov a živností, šľachtických veľkostatkov, ale aj obsadzovaním notárskych úradov či odcudzením zbraní a mobiliáru žandárskych staníc.⁷ K stabilizovaniu situácie neprispievala ani koncentrácia početného vojenského arzenálu v civilných rukách, ktorý sa po skončení prvej svetovej vojny snažili úrady eliminovať povinnosťou odovzdávania strelných zbraní.⁸

Tlak týchto revolučných udalostí a obavy o vlastnú existenciu pocítili aj notári a úradníci. Utekali zo svojich pôsobísk do bezpečnejších miest, ktoré sa mohli nachádzať hneď vo vedľajšej obci alebo vo vzdialenejších župách v Maďarsku.⁹ Vzniknutú situáciu sa snažili riešiť príslušné župné úrady, ktoré spolupracovali na postupnom posilňovaní českých četníckych kontingentov. Tie prichádzali na opustené miesta maďarských žandárov, aby zabezpečili verejný poriadok a vydávanie usmernení, v ktorých úrady nabádali utečencov, aby sa vrátili na svoje bývalé pôsobisko.¹⁰ V mnohých prípadoch však boli československí župani a im podriadení úradníci odkázaní na zákrok Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, kde urgovali pomoc pri opätovnom obsadení uvoľneného notárskeho či úradníckeho miesta.

² KRAJČOVIČ, Milan. Károlyiho vláda v Maďarsku a osudy Slovenska v strednej Európe 1918 – 1919. In *Historické štúdie*, 1995, roč. 36, 1995, s. 7.

³ Dokument č. 31.

⁴ Dokument č. 6.

⁵ Dokument č. 18.

⁶ Dokumenty č. 76, 113, 124, 148, 160, 161, 214, 221, 237.

⁷ Dokumenty č. 26, 59, 83, 153, 165, 180, 190, 256, 257, 258, 259, 260.

⁸ Dokument č. 27.

⁹ Dokument č. 10.

¹⁰ Dokumenty č. 12, 36, 135, 144.

Českí četníci, ktorí na Slovensko prichádzali s postupujúcou československou armádou, narážali na rôzne problémy. Žandárske stanice nachádzali opustené s minimálnou výbavou a takmer úplne bez zbraní. Veľmi častým javom bola aj skutočnosť, že budovy, v ktorých sídlili, boli v nevyhovujúcom stave. Dôvera miestneho obyvateľstva voči nim bola v prvých mesiacoch takmer nulová, zvlášť keď sa z titulu úradnej moci zasadzovali za dodržiavanie poriadku a bránili miestnemu obyvateľstvu v rabovaní majetkov. Častokrát sa stávali terčom dobovej propagandy, ktorá ich vykresľovala ako cudzí element či reprezentanta okupačnej moci. S odstupom jedného až dvoch rokov zapísali do služobných kníh spomienky na svoj príchod na Slovensko, pričom tie najzaujímavejšie a najlepšie zachované záznamy sú publikované v predkladanej edícii. Svojou optikou, ktorá bola pochopiteľne zúžená na bezpečnostné otázky, opisujú pomery, ktoré vtedy na Slovensku prevládali, ale aj vyššie zmienené problémy, ktorým museli čeliť.¹¹

Pokiaľ išlo o úradníkov a notárov, v dôsledku silnejúcej agitácie a výziev maďarských politických kruhov využívajúc všeobecnú neistotu najmä v lokalitách s väčším počtom maďarského obyvateľstva na nerešpektovanie československých úradov, boli od nich požadované tzv. sľuby či prisahy vernosti novému československému štátu.¹² V krátkom čase sa stali pre dotyčného podmienkou pre zotrvanie v jeho profesii. Akokoľvek by sa tento postup mohol zdať formálnym, vychádzal z praktického dôvodu a tým bol nedostatok československy orientovanej kvalifikovanej úradníckej sily. Obsadzovanie uprázdnených úradníckych miest muselo byť riešené v súčinnosti s nadriadenými ministerstvami postupným dosadzovaním úradníkov z Čiech a Moravy.

Ešte predtým ako sa otázka obsadzovania úradov českým úradníckym aparátom stala jednou z verejných tém časti spektra slovenskej politickej reprezentácie, museli župné úrady často zasahovať do lokálnych konfliktov, ktoré boli rozduchané aj zahraničnou propagandou o podriadenom postavení Slovákov v Československu. Konflikty boli vypuklé v Bratislave a Košiciach, ale aj v oblastiach, kde bola zastúpená početná maďarská komunita. Tá sa po vzniku Československej republiky dostala do pozície národnostnej menšiny. Na nedôveru či nedorozumenia medzi domácim obyvateľstvom a novou úradníckou silou vplývala aj rozdielna hospodárska, sociálna či kultúrna úroveň v Čechách a na Slovensku. V tomto smere župné úrady pomáhali upokojovať náladu napr. uverejňovaním vyhlášok a podporou pri zakladaní novín a časopisov, ktoré boli vydávané pre prisťahované úradné osoby.¹³ Boli v nich uverejňované články o pomeroch na Slovensku alebo v rámci inzercie ponúkali kontakty na konkrétne osoby, semináre, prednášky či inštitúcie, ktoré mohli dotyčným a ich rodinám poskytnúť poradenstvo pre ich lepšie udomácnenie sa v nových životných podmienkach.

¹¹ Dokumenty č. 255, 256, 257, 258, 259, 260.

¹² Dokument č. 176. V tejto súvislosti boli sľuby vernosti vyžadované aj pre Uhorsko. Pozri dokument č. 7.

¹³ Dokument č. 90.

V prípade maďarských úradníkov, ktorí podpísali prisahu vernosti Československej republike a mohli zostať na svojich miestach, pristúpila vládna moc k ich tzv. poslovenčovaniu. Ak dostatočne neovládali slovenský jazyk, museli absolvovať kurz slovenčiny a zložiť jazykovú skúšku. Úrady na vlastné náklady poskytovali týmto ľuďom pravidelné školenia s výučbou slovenského jazyka, ktoré pre nich upravovali zavedením jednotlivých stupňov náročnosti.¹⁴ V tomto prípade nešlo len o anulovanie hromadiacich sa sťažností o neustálom úradovaní v maďarskom jazyku vo vytýčenom období¹⁵ či zefektívnenie byrokracie, ale celá akcia mala aj politický význam. Spočíval v sledovaní lepšej komunikácie s domácim obyvateľstvom, čím sa mala posilniť myšlienka novej československej štátnosti. Tá bola okrem zefektívnenia úradovania v zrozumiteľnom jazyku¹⁶ upevňovaná aj na verejných zhromaždeniach či manifestáciách, ale zároveň aj prostredníctvom tlače.

Noviny, vyhlášky, nariadenia a obežníky sa stali veľmi dôležitou súčasťou každodenného života. Obsahovali informácie, ktoré sa museli dostať do širokého povedomia. V prvých mesiacoch však úrady narážali na problémy s kolportážou tlačovín a to práve pre nedostatok papiera¹⁷ zapríčinený v dôsledku problémov s nepravidelným zásobovaním. Práve zabezpečenie jeho pravidelnosti sa stalo otázkou, ktorá sa pri etablovaní novej vládnej moci stala jednou z kľúčových. Pre Bratislavu, ale aj ďalšie mestá či obce, bolo v prvých mesiacoch nevyhnutné zaistiť stály prísun tovaru pre saturovanie životných potrieb a v rovnakej miere dostatok uhlia¹⁸ a pohonných hmôt. Ich nedostatok predstavoval značné riziko napr. v podobe rozpútania vášní medzi miestnym obyvateľstvom.

V prípade priemyselnej Bratislavy a jej širšieho okolia toto riziko narastalo vedno s obavami župných predstaviteľov zo šírenia radikálnych ľavicových myšlienok. Výroba mnohých fabriek a tovární musela byť obmedzovaná, čím pracovná sila prichádzala o nevyhnutné prostriedky na vlastnú obživu. Kvôli sociálnej neistote hrozili v meste a okolí početné štrajky a demonštrácie, na ktorých sa zúčastňovali rôzni politickí agitátori. Tí využívali verejný priestor aj na propagandu proti novým mestským, župným a vládnym predstaviteľom a aby verejne demonštrovali nefunkčnosť a neefektívnosť nového štátu.¹⁹ Aj z hľadiska ďalšieho vývoja vnútro politickej situácie a udalostí po vyhlásení Maďarskej republiky rád pristupovali župné a im podriadené úrady buď iniciatívne, po dohode s vojenskými predstaviteľmi, alebo na príkaz Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu

¹⁴ Dokumenty č. 176 a 199.

¹⁵ Dokumenty č. 159, 162 a 205.

¹⁶ Mimoriadnu pozornosť si v tomto kontexte vyžadovalo školstvo, kde predovšetkým župné úrady požadovali dodržiavanie výučby v slovenskom jazyku. V tejto súvislosti pozri dokumenty č. 20, 81, 87, 89 a 103.

¹⁷ Dokumenty č. 85, 86.

¹⁸ Dokumenty č. 60, 61, 65, 83, 100, 101, 104, 148, 207.

¹⁹ Dokumenty č. 61, 83, 100, 101.

Slovenska k obmedzovaniu osláv sviatku 1. mája²⁰ či k obmedzovaniu práv občanov v mestách a obciach.²¹

Archívne dokumenty sú v edícii usporiadané chronologicky a každý z nich má vlastné poradové číslo. V prípade slovenských a českých písomností nasleduje po poradovom čísle záhlavný regist. V prípade cudzojazyčných je vypracovaný náhradný regist. Obsahuje všetky dôležité údaje, ako odosielateľa a príjemcu, predmet riešenej záležitosti a v prípade náhradných registov aj mená všetkých osôb, názvy lokalít a obsirnejší obsah. Mená osôb v slovenských registoch sú uvádzané v slovenskej forme. Uverejnením náhradných registov sme chceli zabezpečiť, aby boli prístupné širokej verejnosti, no zároveň aby bola edícia využiteľná pre vedecké účely. Išlo však aj o praktickú záležitosť. Vďaka dostatočnému množstvu informácií v záhlavnom a náhradnom regeste sme nemuseli pristúpiť k doslovným prepisom záhlaví.

Po regeste nasleduje informácia o mieste a dátume vzniku. Ak sa v archívnom dokumente nenachádzala zmienka o dátume alebo mieste jeho vzniku, označili sme tieto chýbajúce údaje skratkami *s. l.* a *s. d.*²² Ak sa však tieto absentujúce informácie dali určiť na základe iných skutočností, uvádzajú sa v okrúhlych zátvorkách.

Ďalší odsek prináša informácie o zachovaní archívneho dokumentu a jeho uložení. V tejto súvislosti sme vždy uviedli formu zachovania, teda či ide o originál, kópiu, odpis. Nasleduje informácia o spôsobe vyhotovenia – strojopis, rukopis, cyklostyl atď. Za týmto údajom už nasleduje informácia o mieste uloženia s uvedením názvu archívu, názvu archívneho fondu – prípadne fondového oddelenia, inventárne číslo, číslo spisu a číslo škatule. Vzhľadom na skutočnosť, že sme pri zostavovaní edície siahli aj po archívnych fondoch, ktoré nie sú v súčasnosti inventarizované či katalogizované, resp. nie v dostatočnej kvalite, môže sa rozsah údajov o mieste uloženia v jednotlivých záznamoch líšiť. V konečnom dôsledku však každý archívny dokument, ktorý sme v edícii použili, sa dá na základe informácie o mieste jeho uloženia vyhľadať v príslušnom archíve. V prípade, ak už bol publikovaný v inej edícii, uvádzajú sa aj bibliografické údaje edície s číslom strany a dokumentu.

Pri práci s textami sme pristúpili iba k úprave preklepov a zjavných chýb. Ponechali sme nárečové výrazy a rovnako sme do spisovnej slovenčiny neprekladali texty písané v niektorom zo slovenských nárečí. V prípade maďarských textov sú upravené dĺžky samohlások, ktoré v pôvodnom texte, písanom predovšetkým písacím strojom, neboli dodržiavané. Charakteristický dobový úzus písania sme sa snažili zachovať.

Menej známe skratky, ktoré sa v textoch archívnych dokumentov vyskytujú, sú rozpisované v hranatých zátvorkách. Do hranatých zátvoriek sa uvádzajú aj časti textu, ktoré síce v konkrétnych prípadoch chýbajú, no je možné ich rekonštruovať.

Text je doplnený o textové a vecné poznámky. Textové poznámky sú označované písmenami abecedy a vysvetľujú zvláštnosti textu (doplňky písané perom, inou rukou...), vecné poznámky sú písané arabskými číslicami a uvádzané ako poznámky pod čiarou. Pomocou nich sa lokalizujú miestne názvy, ak sa odlišujú od dnešného úradného pomenovania, uvádzajú sa biografické údaje osôb alebo dôležité historické udalosti a súvislosti.

Edícia nebola koncipovaná len ako chronologické zoradenie niektorých archívnych dokumentov. Ich krížovým prepojením sa má poskytnúť užívateľovi lepší prehľad o jednotlivých problematikách skúmaného obdobia (napr. politická situácia, bezpečnosť, zásobovanie...). Toto sa deje taktiež prostredníctvom vecných poznámok. Súčasťou textovej kritiky bolo aj porovnanie znenia toho istého archívneho dokumentu v prípade, ak sa zachoval vo viacerých exemplároch. Zistený chýbajúci text sa dopĺňa v hranatých zátvorkách alebo sa na odchýlky upozorňuje pomocou vecných poznámok.

V edícii sa uvádza aj prítomnosť pečiatok, ich nápis či kolopis, pričom sme vždy uviedli aj druh pečiatky (prezentačná, okrúhla, nápisová...).

Kurzívne písmo je striktne použité pre text doplnený vydavateľmi a bežná sadzba je rezervovaná výhradne pre text archívneho dokumentu. Jednoznačne sa takto odlišujú doplnky od pôvodiny.

Na konci edície je menný, miestny a vecný register. V mennom registri sú uvádzané mená osôb v takom tvare, v akom sa nachádzajú v dokumentoch, názvy lokalít sú v miestnom registri uvádzané v súčasnom úradnom jazyku územia, na ktorom sa nachádzajú. Heslá v registroch odkazujú na poradové číslo publikovaného dokumentu.

Editori

²⁰ Dokument č. 172.

²¹ Situácia v Bratislave bola ovplyvnená aj vyhlásením stanného práva. V tejto súvislosti pozri dokumenty č. 154, 156, 157, 192.

²² Sine loco, sine dato.

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

AMK	Archív mesta Košice
atď.	a tak ďalej
a. v.	augsburského vyznania
b. v.	bez vydavateľa
ČSR	Československá republika
č.	číslo
Dr.	doktor
eds.	editors
f.	fond
genmjr.	generálmajor
Ing.	inžinier
plk.	plukovník
porov.	porovnaj
r.	rok
roč.	ročník
s.	strana
s. d.	sine dato
s. l.	sine loco
s. n.	sine numero
ŠABA	Štátny archív v Bratislave
ŠAKE	Štátny archív v Košiciach
//	nečitateľné časti textu pečiatok
[...]	nečitateľný alebo chýbajúci (poškodený) text
[]	text doplnený editormi

strana 45

Slávohráda postavená na dnešnej Štefánikovej ulici v Bratislave
pri príležitosti príchodu vlády, feb. 1919 (graficky upravené)
Archív mesta Bratislava, Zbierka fotografií

Dokument č. 1

Prípís podžupana Spišskej župy hlavným slúžnym, policajným veliteľom a expozitúre Služnovekého úradu v Krompachoch o oznámení ministra vnútra Alexandra Wekerleho č. 6642 zo 7. septembra 1918. Minister vnútra, odvolávajúc sa na vlastné nariadenie č. 3731 z 21. júna 1918, oznamuje, že sa v poslednom čase opäť vyskytli prípady, keď osoby českej a moravskej národnosti pod zámenkou návštevy alebo turistického pobytu v Uhorsku rozširovali medzi uhorskými Slováckmi československé štátne idey, podnecovali ich k združovaniu sa a pokúšali sa o šírenie letákov. Žiada o dohľad nad týmito cudzincami a osobám, ktoré sa v minulosti pokúsili o protištátnu propagandu, zamietnuť vstup do krajiny.

Levoča 26. 9. 1918

Odpis, strojopis. ŠAKE, pracovisko Archív Spišská Nová Ves, f. Magistrát mesta Spišská Nová Ves, oddelenie Policajný kapitanát 1862 – 1922, inventárne číslo 84/1918, škatuľa číslo 2.

Utalással 1918. évi június hó 21-én 3731 res.[ervált?] szám alatt kelt rendeletemre értesítem, hogy újabb időben ismételve előfordult, hogy cseh és morva nemzetiségű egyének, kik látogatás, üdülés és turistáskodás ürügye alatt jöttek át Magyarországba, a cseh-tót állam eszméje mellett igyekeztek a magyarországi tótság körében mozgalmat szítani, sőt egyesek ez eszme mellett izgató röpiratok terjesztését is megkísérelték.-

Felkérem ezért, hogy a cseh és morva nemzetiségű egyéneket, akikről feltehető, hogy a cseh-tót állam eszméje mellett izgatnak vagy az eszme mellett bármily formában a [hazai?] tótság körében mozgalmat akarnak szítani, kísérje éber figyelemmel s utasítsa a rendőrhatalóságokat, hogy ellenük az 1903. évi V. törvénycikk 10. §-a²³ alapján az eljárást azonnal tegyék [...]. Azon cseh és morva egyéneket pedig kikiről köztudomású, hogy a cseh-tót állameszméje mellett már előzőleg propagandát üztek, lehetőleg az ország határáról utasítsák vissza. Minden ilyen kiutasítást, vagy határról történt visszautasítást a rendőrhatalóságok az 1905. évi 90.000 B.[elügy] M.[iniszterium] számú rendelet 25. §-ának 3 bekezdésében foglalt utasítás szerint ide haladéktalanul jelentsenek be. Budapest, 1918. évi szeptember hó 7-én.- Wekerle s.[aját] k.[ezűleg]

Szám: 189/el.n.[öki] 1918.

VALAMENNYI FŐSZOLGABIRÓ ÉS RENDŐRKAPITÁNY URNAK,
VALAMINT A KOROMPAI²⁴ SZOLGABIRÓI KIRENDELTSÉGNEK!

²³ *Zákonný článok VI/1903 o pobyte cudzincov v Uhorskom kráľovstve.*

²⁴ *Korompa – Krompachy, okres Spišská Nová Ves.*

Vonatkozással folyó évi július hó elsején 92. eln.[öki] szám alatt kelt [meghagyásomra?] tudomásulvétel és szigorú ahhoz tartás végett másolatban kiadom. Lőcse²⁵, 1918. évi szeptember hó 26-án.-

[*nečitateľný podpis*]
alispán.-

²⁵ *Levoča.*

Dokument č. 2

Československý národní výbor v Praze vydává zákon o vzniku samostatného československého štátu.

Praha 28. 10. 1918

Originál, tlač. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 1556, spis číslo 27257/1918, skatula číslo 652.

Zákon
vydaný Národným Výborom dňa 28. októbra 1918.

Samostatný štát československý vstúpil do života, aby zachovaná bola súvislosť posavadného poriadku právneho so stavom novým, aby nenastali zmätky a aby upravený bol nerušený prechod k novému štátnemu životu.

Národný Výbor menom československého národa, ako vykonávateľ štátnej svrchovanosti nariaďuje:

Článok I.

Štátnu formu československého štátu určia: Národné Shromaždenie s československou Národnou Radou v Paríži, ako orgány jednomyseľnej vôle národa. Kým sa tak stane, vykonáva štátnu svrchovanosť vo vnútorných veciach štátu Národný Výbor.

Článok II.

Všetky doterajšie zemské i ríšske zákony a nariadenia ostávajú na ten čas v platnosti.

Článok III.²⁶

Všetky úrady samosprávne, štátne a župné, ústavy štátne, zemské, okresné, župné a obecné podriadené sú Národnému Výboru; na ten čas úradujú a jedajú podľa zákonov a nariadení dosiaľ platných, teda na území slovenskom podľa XLIV. čl. z r. 1868. jazykom slovenským.

Článok IV.

Zákon tento vstupuje do života dnešným dňom.

²⁶ K realizácii článku III. zákona na Spiši pozri dokument č. 35.

Článok V.

Predsedníctvu Národného Výboru sa nakladá, aby tento zákon previedol.

V PRAHE dňa 28. októbra 1918.

Anton Švehla²⁷ v. r.

Juraj Stříbrný²⁹ v. r.

Dr. Alois Rašín²⁸ v. r.

Dr. František Soukup³⁰ v. r.

Dr. Vavro Šrobár³¹ v. r.

²⁷ Antonín Švehla (1873 – 1933) – český politik, člen Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu, minister vnútra ČSR v rokoch 1918 – 1920, predseda vlády ČSR v rokoch 1922 – 1925, 1925 – 1926, 1926 – 1929.

²⁸ Alois Rašín (1867 – 1923) – český politik a ekonóm, člen strany Československá národná demokracia, minister financií ČSR v rokoch 1918 – 1919, 1922 – 1923.

²⁹ Juraj Stříbrný (1880 – 1955) – český politik a novinár, člen Československej strany národno-socialistickej, neskôr člen Národnej ligy. V ČSR zastával viaceré funkcie: minister pôšt a telegrafov v rokoch 1918 – 1919, trikrát bol ministrom železníc (1919, 1920, 1922 – 1925) a ministrom národnej obrany (1925 – 1926).

³⁰ František Soukup (1871 – 1940) – český politik, novinár, člen Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej, minister spravodlivosti ČSR v rokoch 1918 – 1919.

³¹ Vavro Šrobár (1867 – 1950) – slovenský politik, lekár, minister s plnou mocou pre správu Slovenska v rokoch 1918 – 1919, minister školstva a národnej osvety ČSR v rokoch 1921 – 1922.

Dokument č. 3

Žiadosť obvodného notára v Devíne adresovaná úradu hlavného slúžneho v Bratislave ohľadom odsunu strážneho mužstva českej národnosti z Karlovej Vsi. Žiadateľ v úvode listu uvádza, že v Karlovej Vsi (miestnej časti Devína) bolo od októbra 1914 umiestnených viac ako 300 príslušníkov strážnej jednotky domobraneckých plukov 62 a 43, ku ktorým neskôr pribudlo ešte 70 ďalších vojakov prevažne českej národnosti. Relevantným dôvodom naliehavého odsunu českých vojakov je podľa odosielateľa najmä to, že obec má približne 50 domov a niesla štyri predchádzajúce roky ťarchu ubytovania vojska. Ďalej argumentuje aktuálnym výskytom španielskej chrípky a nažiaducím faktom, že sa „vzhľadom na ťažké pomery“ českí vojaci kontaktujú s miestnym slovenským obyvateľstvom. Napokon žiadosť končí konštatovaním, že na zotrvávanie a prítomnosť spomenutých vojakov už nie je dôvod, pretože aj tak vykonávajú strážnu službu v Bratislave.

Devín 1. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2201, spis číslo 27203/1918, škatuľa číslo 652.

Főszolgabíró Úr!

Községem határában levő „Károly-falu” telepen 1914 év október-hava óta előbb a 62. számú népfelkelő gyalog ezred 300 embert meghaladó, ezek elvonulása után pedig a cs.[ászári] és kir.[ályi] 43. sz.[ámú] népfelkelő ezred őrségi zászlóaljainak előbb nagyobb számú most még 70 főből leginkább cseh nemzetiségű legénysége van^a beszállásolva. Tekintettel arra, hogy a körülbelül 50 házból álló telepítvény lakossága most már 4 esztendeje viseli a beszállásolás terhét s hogy a mostani spanyol nátha időben a lakosságnak zsúfoltsága a lakosságra nézve veszélyes ennél fogva azoknak, t.[udni] i.[l]lik^b a katonáknak, mielőbbi elvonultatása közérdeket képez annál is inkább miután a cseh nyelvű idegen elemeknek a telep leginkább tót nyelvű lakosság között megmaradása a nehéz időkre való tekintettel nem kívánatos, de azoknak ott maradása czélszerűségi szempontból sem indokolt mert nagyobbbrészt Pozsonyban teljesítenek őrszolgálatot.

Midőn ezt bejelentem kérem a beszállásolás megszüntetése iránti intézkedését.

Dévény 1918. november hó 1.

Kordik^c

jegyző

Prezentačná pečiatka: „Pozsonyi járás főszolgabírája”

^a slovo napísané rukou (atramentom) dodatočne nad riadok

^b skratka dopísaná dodatočne hore nad riadok rukou (atramentom)

^c vlastnoručný podpis

Dokument č. 4

Notár z obce Gajary Buóc píše hlavnému slúžnemu v Bratislave ohľadom nepokojov, ktoré v Gajaroch vypukli 2. novembra 1918. Nepokoje zapríčinili vojaci, ktorí sa domov vrátili 1. novembra. Spájali sa do skupín a strhávali maďarské nápisy z budov. Notár spolu s podriadenými zvolal mladých i starších gazdov, aby našli spôsob, ako ochrániť majetok pred ďalšími výtržnosťami. Kým sa gazdovia zišli, jedna ozbrojená skupina sa dostala do skladu firmy Pisk a Nagel, odniesla odtiaľ množstvo liehových nápojov a vína. Potom sa dostali do skladu s obilím, na vozoch odvážali obilie a múku, odviekli 400 kusov hovädzieho dobytká, zabili všetky ošípané, odniesli hydinu a ostatné hnutelnosti. Ozbrojená skupina na čele s prepusteným vojakom a gajarským sedliakom Jánom Bučkom prišla aj do úradu notára a chcela od neho všetky jeho zbrane. Svoje zbrane im odovzdal doma a z úradu im vydal zhabané zbrane. Tieto si medzi sebou rozdelili, strieľali na ulici a prišli k žandárskej stanici. Odtiaľ vzali zbrane a veľké množstvo streľiva a žandárov prinútili odísť z dediny. Keď videli, že sú pánni situácie, chodili po celej dedine, z uhorského erbu vyrytého na obecnom dome si urobili terč a strieľali do neho. Vlámali sa aj do obchodov židovských obchodníkov, a od rozličného spotrebného tovaru, až po nábytok si odniesli so sebou všetko. Okolo 5. hodiny zapálili veľkú cisternu s liehom pri firme Pisk a Nagel, čo osvetlilo celú dedinu, ba až celý chotár. Kvôli situácii sa notár rozhodol odísť z obce. Odišiel do rakúskej dejiny Dornkiert, kam prišiel o 8. hodine večer a našiel tam útočisko. Potom odišiel do Viedne a po ťažkostiach sa dostal do Bratislavy. Zo vzbúrencov dokázal rozpoznať týchto: Jána Bučka, Ferdinanda Herca, Jána Marušku, Zoltána Poláka, Štefana Németa, Šimona Vlka a Karola Horváta.

Bratislava 4. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2202, spis číslo 27206/1918, škatuľa číslo 652.

CHORVÁT, Peter – ZAŤKOVÁ, Jana – ČAPLOVIČ, Miloslav. Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/1, Rakúsko-uhorská armáda – Slováci – Slovensko v období prvej svetovej vojny 1914 – 1918. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2016, s. 353 – 355.

Gajari³² jegyzőtől

Nagyságos alispán úrnak

Pozsony³³

folyó évi november hó 2-án a délelőtti órákban a nagyszámban már otthon volt és előtti való napon is hazajött katonai szökevények s katonák csoportokba összevesződvé a községet végig járták a középületeken, dohánytőzsdéken s egyéb házakon lévő magyar feliratú táblákat leszedték, összetörték s az utcai sárba dobták. Ezeket elvégezve

³² Gajary, okres Malacky.

³³ Bratislava.

a vadászoknál a lakásokba behatoltak a fegyvereket s töltényeket magukkal vitték.

Miután a csoportokban járó férfiak s legények, lőfegyverekkel s forgópisztolyokkal már is előre el voltak látva, ellenük fellépni nem lehetett.

Én ezeket megtudva a kisbíróval azonnal összehívtam a községbeli jobbmódú fiatal s idősebb gazdákat, hogy valami módot találjak a további garázdálkodás ókat s esetleg nagyobb mérvű tulajdonjog elleni büntetéseket megakadályozni.

Míg a gazdák összejöttek lehetett már délutáni ½ 3 óra is, de ez az idő alatt a felfegyverkezett csoport máris a Pisk s Nagel helybeli nagybérő cégénél raktáron lévő nagy mennyiségű tiszta szeszt, borpárlatot és egyéb szesz italokat magáóvá tette és elhordta, mondhatom ennél a község összes gazdája, apraja nagyja részt vett az elhordásban, ezek után a gabona raktárt, kisosztották, kocsikon elhordva a gabonát, lisztet stb. [s a többi], az ott lévő vagy 400 d[ara]b szarvasmarhát elszállítottat, a sertéseket mindjárt ott helyben leszúrták, lelőtték s elvitték a baromfit s egyéb ingókat sem kímélve, gazdákkal az irodában tárgyalva kinyílik az ajtó és egy fegyveres csapat megjelenik előttem, reám szegetve a fegyvereket és a vezető Bucsek János helybeli paraszt s elbocsájtott katona azon szavakat mondta „adja ide fegyvereit s töltényeit, de azonnal, mert baj lesz.” Láttam az erőszakot, oda mondtam, az irodában nincsenek a lőfegyvereim, hanem a lakásban ott adhattam át, erre előre kellett mennem, s a fegyveres csapat utánam a lakásba, a fegyvereket és töltényeimet nekik kiadva, ezek nemű fegyvert vagy töltényt vagy löszert, mely tulajdonomban van, adjál ki, mert ha kezeim fognak s találnak valamit, akkor baj lesz.

Ezek után levezettek vissza az irodába, hova az elkobzott s bevont fegyvereket is adjam ki, de már akkor egy másik csoport azokat máris összeszedte s maguk között elosztotta, s távozásban nekem mondták, hogy a többiek miatt – majd későbbben számolunk – eltávozták és az utcán megkezelték lövést, a csendőrségi laktanya alá vonultak, az elzárt kaput döngették, azt betörni nem sikerült, az udvarokon át oda behatoltak, az otthon volt csendőrök megadván magukat, az ott volt lőfegyvereket s nagyobb mennyiségű tölténykészletet elvitték, a csendőrököt pedig minden nélkül elmenni kényszerítették, a községből kikísérték.

Most már látták, hogy ők urai a helyzetnek, végig járták a községet és folytani lövöldözésekkel ráintve lakóságot a község háza alá állva, a házon lévő vésett magyar címert célzó táblául használva, azt lövöldözték.

Ez alatt már besötétedett az izraelita kereskedőket megrohanták, a boltokat feltörték, az ott található minden nemű árut, a szobában található házi bútort, ruhát, fehérneműt stb. [s a többi], kidobálták s azokat boldog s boldogtalan vitte el.

Vagy 5 óra tájban Pisk s Nagel cégénél álló szesztartányt felgyújtották, mely az egész községet sőt az egész határt bevilágította.

Ezeket látva elérkezettnek tartottam azt az időt, hogy életemet, mely egész napon át már is veszélyeztetve volt megmenteni, az udvaron s kerten, a földeken át Dürnkruť ausztriai községbe menekültem, hol esteli 8 óra után megérkeztem és ausztriai községbe

menekültem, hol esteli 8 óra után megérkeztem és menedéket találtam, onnan Bécsbe³⁴ utaztam a honnan nagy nehézség után Pozsonyba érkeztem.³⁵

Mi történt elmenekülősem után a községben arról nincs tudomásom.

Vagyonomból semmit sem mentettem meg, mint a mi rajtam van, egy szál ruhát.

A garázdálkodók közül felismertem a következőket: Bucsek János, Hercz Nándor, Maruska János, Polak Zoltán, Németh István, Vlk Simon, Horváth Károlyt, a nagytömegben csupán a legközelebbeket látva.

Pozsonyban 1918 nov[em]b[er] 4.

Buócz^a

Prezentációs pecsét: „/OZSONY VÁRMEGYE ALISPÁNJA“

^a *vlastnoručný podpis, krstné meno nečitateľné*

Dokument č. 5

Hlásenie verejného notára v Studienke adresované podžupanovi Bratislavskej župy ohľadom nepokojov, ktoré ho donútili zanechať obec a utiecť bez zvyšku rodiny do Bratislavy. V dokumente vyjadruje svoju starosť o osud príbuzných. Obavy sú zvýraznené faktom, že každé spojenie s obcou je prerušené, pričom v susednej Lakšárskej Novej Vsi ľud zavraždil notára. V závere konštatuje, že nepokoje v Studienke trvajú už dlhší čas, pričom tam jeden večer došlo aj k strelbe na žandársku hliadku.

Bratislava 4. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2202, spis číslo 27206/1918, škatuľa číslo 652.

Szentistvánkúti jegyzőtől

Nagyságos Alispán Úr!

Bejelentem, hogy Szentistvánkút község lakosságának fenyegető magatartása miatt a községemet elhagytam és Pozsonyban tartózkodom³⁶, – az ott lévő családomnak – mivel az annyira veszélyeztetve nem volt – saját kívánsága szerint utánam jönni kellett volna de a vett telefonikus értesítések szerint Szentistvánkút községgel már minden összekötés el van zárva és a szomszéd Laksárújfalu község jegyzőjét a nép meggyilkolta. Én magam Pozsonyból kimozdulni nem tudok, szegény családom, hogy létéről semmi tudomásom avagy értesítesem nincsen, és nem is tudok semmi hírt szerezni.

Szentistvánkút községben a garázdálkodások már hosszabb ideje tartanak, egy este a csendőr őrzőjára az ablakon éles lövés tétetett.

Pozsony, 1918. évi november 4.

Maszarovits Pál^a

ny.[ilvános] jegyző

^a *vlastnoručný podpis*

³⁴ *Wien.*

³⁵ *K útekom notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 5, 6, 10, 11, 21, 30 a 33.*

³⁶ *K útekom notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 4, 6, 10, 11, 21, 30 a 33.*

Dokument č. 6

Senecský hlavný slúžny Ján Reinel píše podžupanovi Bratislavskej župy o nepokojoch, ktoré vypukli vo Viničnom. Vojaci, ktorí sa vrátili z frontu, vytvorili dav a prepadli notársky úrad. Obecný notár utiekol a slúžnovský úrad tam nemá žiadnu brachiálnu moc. Už utieklo päť obecných notárov a úradná činnosť nie je možná v obecných notárstvách v Cajle, Grinave, Veľkých Čaníkoviach, Viničnom a Blatnom. Dav vyraboval najprv úrady, obchod v Cajle, udiali sa rabovania u statkárov a údajne sa aj vraždilo. V Senci, Reci, Veľkom Grobe a Veľkom Bieli sa podarilo vytvoriť občiansku stráž, zriadenie národnej stráže je v procese a k dispozícii je 200 kusov zbraní. Veľká časť ruských a srbských vojnových zajatcov opustila svoje pracovné miesta a mnoho statkov zostalo bez pracovnej sily.

Senec 5. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2202, spis číslo 27206/1918, škatuľa číslo 652.

Tárgy:^a Hattyúpaták községben történt rendzavarások

Alispán úr!

Jelentem, hogy Hattyúpaták³⁷ községben és rendzavarás történt és az nagyobbára hazatért katonákból összeverődött tömeg a jegyzői irodát feldúlta – a k[ör]jegyző elmenekült. Karhatalom nem áll rendelkezésünkre.

Most már öt k[ör]jegyző menekült székhelyéről³⁸ és ily körülmények között a hivatalos működés Czajla,³⁹ Grinád,⁴⁰ Nagysenkőcz,⁴¹ Hattyúpaták és Pozsonysárfő⁴² k[ör]jegyzőségekben lehetetlenné vált.

A tömeg fosztogat és első sorban a hivatalokat – a kereskedők üzleteit teszi tönkre Czajlán, értesülésem szerint már gazdáknál is történtek rablások, sőt állítólag gyilkosságok is történtek.

A helyzettel szemben teljesen lehetetlenek vagyunk.

Szencz,⁴³ Réte,⁴⁴ Magyargurab,⁴⁵ Magyarbél⁴⁶ községekben a polgárőrség már megalakult. A nemzetőrség megalakítása folyamatban van és 200 d[ara]b fegyverrel is el vagyunk látva.

³⁷ Viničné, okres Pezinok.

³⁸ K útekom notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 4, 5, 10, 11, 21, 30 a 33.

³⁹ Cajla – dnes súčasť Pezinka.

⁴⁰ Grinava – dnes súčasť Pezinka.

⁴¹ Veľké Čaníkove – dnes súčasť Šenkvic, okres Pezinok.

⁴² Blatné, okres Senec.

⁴³ Senec.

⁴⁴ Reča, okres Senec.

⁴⁵ Veľký Grob, okres Galanta.

⁴⁶ Veľký Biel, okres Senec.

Az orosz és szerb hadifoglyok legnagyobb része elhagyta munkahelyét és sok gazdaság teljesen munka erő nélkül áll.

Szencz 1918 november 5én

Reinel^b
főszolgabíró

Prezentačná pečiatka: „POZSONY VÁRMEGYE ALISPÁNJA”

^a slovo je predtlačené

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 7

Podžupan Bratislavskej župy píše všetkým okresným hlavným slúžnym a mešťanostom miest so zriadeným magistrátom v Bratislavskej župe, aby všetci okresní a mestskí zamestnanci zložili podľa priloženého vzoru prisahu vernosti Uhorsku. Keď tak urobia, má sa to oznámiť podžupanovi. Rovnako majú prisahu zložiť všetci obecní, oblastní a pomocní notári, rovnako všetci obecní zamestnanci. Keď sa tak udeje, má to byť bezodkladne oznámené podžupanovi.

Bratislava 6. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Služnovský úrad v Bratislave 1852 – 1922, inventárne číslo 86, spis číslo 9518/1918, škatuľa číslo 46.

Tárgy: Magyarország⁴⁷ teendő hűség eskü.

Valamennyi járási főszolgabíró és a rendezett tanácsú városok polgármestereinek.

A belügyminister úrnak: 8940/1918. számú illetve a vármegye főispánjának 24062/1918. számú rendelete alapján felkérem, hogy az alább közölt eskümintát két példányban kiállítani, aláírni és ennek megtörténte után ez eskümintá egyik példányát hozzám felterjeszteni szíveskedjék.

„Én.....esküszöm, hogy Magyarországhoz hű leszek, teljes függetlenséget megvédem, mindem erőmmel Magyarország népének javát, szabadságát és haladását fogom szolgálni. Isten engem ügy segélyjen.”

Felkérem egyben, hogy ugyan ilyen esküt az összes járási illetve városi alkalmazottól is vegyen ki és ennek megtörténtét hozzám mielőbb bejelenteni szíveskedjék.⁴⁸

Végül felkérem a járási főszolgabíró urakat, hogy a hatóságok alá tartozó összes községi is körjegyző valamint segédjelzőtől úgyszintén az összes községi előljáróságtól és

egyéb községi alkalmazottól⁴⁹ hozandó esküt akár élőszóval akár írásban vegyen ki és ennek megtörténtét hozzám lehetőleg sürgősen jelentse be.

Pozsony,⁵⁰ 1918. november 6.

Vermes^a

^a *vlastnoručný podpis*

⁴⁷ *Počas Astrovej revolúcie bol v Budapešti zavraždený ministerský predseda Štefan Tisza a 31. 10. 1918 bol vymenovaný za nového ministerského predsedu Michal Károlyi, pod vedením ktorého smerovalo Uhorské kráľovstvo k parlamentárnej republike a k založeniu Maďarskej ľudovej republiky dňa 16. 11. 1918.*

⁴⁸ *ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2202, spis číslo 27260/1918, škatuľa číslo 652 sa nachádzajú oznámenia o zložení prisahy vernosti Uhorsku od týchto úradov a úradníkov: Úrad hlavného slúžneho v Šamoríne, Úrad hlavného slúžneho v Trnave, Úrad hlavného slúžneho v Bratislave, Úrad hlavného slúžneho v Dunajskej Strede, zamestnanci slobodného kráľovského mesta so zriadeným magistrátom Pezínok – okrem mešťanostu Jána Szémanna a zapisovateľa Alexandra Pápaya; všetci úradníci a zamestnanci mesta Svätý Jur, hlavný slúžny v Senci Pavol Burian. K skladaniu prisahy v Pezínku pozri dokument č. 19.*

⁴⁹ *Ku skladaniu prisahy notármi pozri dokument č. 11 a k skladaniu prisah ďalších kategórií obyvateľstva dokumenty č.: 17, 81, 152.*

⁵⁰ *Bratislava.*

Dokument č. 8

Oblasťný kapitán cisárskeho delostrelectva v Bratislave Alexander Vrchovský posíla veliteľstvu v Bratislave správu o anonymnom telefonáte do pezińskiej telefónnej ústredne 6. novembra 1918 týkajúcom sa pochodu asi 100-člennej českej vojenskej skupiny z Malaciek smerom do Pezinka a o rovnakom telefonáte 7. novembra ohľadne výzbroje tejto skupiny ručnými granátmi a bombami. Oznamuje ďalej, že príchod vojska do Pezinka sa očakáva 8. novembra ráno.⁵¹ Po rozhovore s pezińským mestským kapitánom Tiborom Janoškom ohľadne upokojenia situácie a obnovenia poriadku pisateľ listu žiada vypátrať osobu buď z českých kruhov alebo slovenského pôvodu sympatizujúcu s Čechmi, hovoriacu lámanou maďarčinou, ktorá z malackého poštového a telegrafického úradu šíri strach do okolia, a ďalej žiada počas trvania nepokojov poslať do Pezinka vycvičenú skupinu maďarských vojakov, ktorá by bola veľmi dôležitá aj z hľadiska obrany Bratislavy.

Pezinok 7. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 487/1918, škatuľa číslo 569.

Wrchovszky Sándor
kapitány^a

A Karhatalmi Főnökséghez,
Pozsony^{b52}.

Bazin, 1917^c. november 7.

⁵¹ Skupina 70 českých (česko-slovenských) vojakov ozbrojených gulometmi prišla do Pezinka 12. a 13. novembra 1918. Pravdepodobne išlo o vojakov npor. Augustína Ripku z náhradného práporu 25. streleckého pluku, ktorý s asi 120-členným mužstvom 4. novembra 1918 obsadil Malacky. 6. novembra prišla npor. Ripkovi do Malaciek poslať asi 100 mužov. Ak možno informáciu z tohto dokumentu považovať za hodnovernú, po príchode posíl sa vojaci rozdelili na dve skupiny. Časť vojakov na čele s A. Ripkom smerovala do Zohora, druhá časť azda najkratšou cestou cez Pernek a Pezińskú Babu prešla do Pezinka. Vzhľadom na vzdialenosť medzi Pezińkom a Malackami, pochod nemohol trvať 6 dní, preto možno predpokladať, že sa vojaci cestou zdržali alebo vyrazili z Malaciek neskôr. Kto velil pezińskiej skupine, nie je nateraz známe. Motívom obsadenia Pezinka boli zrejme zložitejšie národnostné a spoločenské pomery než napríklad v Modre, kde správu mesta hladko prevzala slovenská elita. I tak sa v prvých dňoch novembra objavili správy o nepokojoch v Modre a Pezińku, ktoré mohli viesť politické a vojenské elity k rozhodnutiu vojensky obsadiť Pezińok, odkiaľ sa dali eliminovať aj prípadné rebélie v Modre. K pomerom v Pezińku bližšie v dokumente č. 45, poznámka č. 164. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1911 – 1918, inventárne číslo 329. HRONSKÝ, Marián. Priebeh vojenského obsadzovania Slovenska československým vojskom od novembra 1918 do januára 1919. In *Historický časopis*, 1984, roč. 32, č. 5, s. 735 – 736. TURCSÁNY, Juraj. Na sklonku monarchie. Politické a správne dejiny 1850 – 1918. In ŽUDEĽ, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján (eds.). *Dejiny Modry. Modra: Mestský úrad v Modre*, 2006, s. 231 – 232. MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prevrat. III. Bratislava: Komenský, vydavateľská a literárna spol. s r. o., 1931, s. 95.*

⁵² Bratislava.

Mint a volt „k.[aiserlich] u.[nd] k.[öniglich] Art.[illerie] dep.[öt] N[umer]o 5, Pozsony⁵³ tart.[omány] kapitánya, – legutóbb a „k.[aiserlich] u.[nd] k.[öniglich] Art.[illerie] depöthoz N[umer]o 16, Mostar,“ kirendelve és onnan ideérkezve –, a következő jelentést tettem, vonatkozással a tegnap este 10.15 perczkor folytatott telefon értekezésemre:

Tegnap előtt 8 óra táján jutott tudomásomra telefonticze, hogy „Malaczkoról“⁵³ egy k. b. [körülbelül] 100-főnyi „cseh-“⁵⁴ katona-csapat van indulóban „Bazin“⁵⁴ felé.- Mindezideig meg nem érkezett!e

Ma esti 9 órakor ugyanazon telefonértésítést kapjuk (Bazin központ!) Malaczkáról ama megtoldással, hogy ugyanilyen^b csapat indult útnak ugyancsak felénk, csakhogy kézigranátokkal és holmi bombákkal felszerelve^e.- Várjuk holnap reggelre.

Arra való tekintettel, hogy úgy a tegnapi mint a mai ez irányu jelentéseket rossz^b, törött^b magyarsággal mondta be egy „ismeretlen“^b közeg, igen^b valószínű^b, hogy egy „cseh“^b avagy egy a csehekkel egyetértő = tót = személy beszélt valószínűleg ama szandékkal, hogy az itteni polgárorséget, illetőleg hatóságokat megtévesztse^b, és a karhatalom törekvéseit, a lakosság nyugalmaát célzó intézkedéseit megakadályozva, „másfelé“^b nyitson magának alkalmasabb utat a házánk földjére való fegyveret behatolásra⁵⁵.-

Azt, – miután a helybeli városi kapitánynyal, Jánoska Tiborⁱ úrnal, értekeztem –, már az itteni felizgult és amúgy is érzékenyen sujtott lakosság nyugalmaának helyreállítása és állandó^b izgalmai és aggodalmainak lecsillapításának okából tölem^b telhetőlegb megakadályozni öhajtván, kérem a „Karhatalmi^b Főnökséget“^b, : lenne kegyes

1. kipuhatoltatni, hogy t.[?] k.[?] kicsoda is az^f, aki a malaczkaí posta- és táviridaközpontot „ezidőszerint“⁵⁶ kezelve úgyszólván állandó rettegésbe hozza a környék nevezetesebb pontjait, és

2. ide, a zavargások tartamára^b, egy megfelelő erősségű harczedzettⁱ magyar csapatot kirendelni, ami Pozsony^b városának védelme tekintetében is roppant nagy fontossággal^f volna, pláne abban az esetben, hogyha hasonló intézkedések az egész vonalra kiterjedőleg (N.[agy] Szombatig⁵⁶) tétetnének meg.-

Wrchovszky Sándor^k

⁵³ Malacky.

⁵⁴ Pezinok.

⁵⁵ Pisateľ listu predpokladá možnosť, že telefonát mohol byť fingovaný a informácia v ňom falošná. Takúto taktiku vojaci aj pomocníci česko-slovenského obsadzovacieho vojska skutočne používali. Napríklad pred vstupom do Senice niekedy v noci zo 16. na 17. novembra 1918 občiansky aktivista František Haša vydávajúc sa za maďarského dôstojníka staničnej stráže telefonoval zo senickej železničnej stanice, kde boli zbromaždení česko-slovenskí vojaci, na mestský úrad, aby oznámil prepádnutie stanice česko-slovenskými vojakmi a žiadal posilu. Tým chcel získať informáciu o počte maďarskej posádky v meste. ŠROBÁR, Vavro. *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920. I. Praha: ČIN, tiskové a nakladateľské družstvo československých legionárov, 1928, s. 223 – 224.*

⁵⁶ Trnava.

Prezentačná pečiatka: „Bazin szab.[ad] kir.[ályi] r.[endezett] t.[anácsú] város polgármesteri hivatala.“

^a meno a funkcia podčiarknuté

^b slovo podčiarknuté

^c správne „1918“

^d veta od „a“ po „Pozsony“ podčiarknutá

^e celá veta podčiarknutá

^f od slova „Bazin“ po slovo „Malaczkaról“ podčiarknuté

^g od slova „ugyancsak“ do konca vety podčiarknuté

^h slovo podčiarknuté, správne „megvesztése“

ⁱ meno a priezvisko podčiarknuté

^f slová „kicsoda is az“ podčiarknuté

^g od „malaczkai“ po „ezidőszerint“ podčiarknuté

^h slová „a zavargások tartamára“ podčiarknuté

ⁱ od „megfelelő“ po „harczedzelt“ podčiarknuté

^j od „roppant“ po „fontossággal“ podčiarknuté

^k vlastnoručný podpis

Zápisnica z mimoriadneho zasadania Obecného zastupiteľstva v Trebišove týkajúca sa sociálno-finančného zabezpečenia vojakov bojujúcich v prvej svetovej vojne, ktorí sa v tých dňoch hŕfne vracali domov. Prejednával sa tiež návrh vytvorenia „výboru propagandy“ s cieľom „usmerniť a povzbudiť slovenský ľud, aby si zachoval neochvejnú vytrvalosť a vernosť novej a slobodnej Maďarskej vlasti“. Bolo však prijaté uznesenie, že takéto opatrenie je zbytočné, pretože zástupcovia obce sú presvedčení, že každý jeden obyvateľ nosí v sebe hrdosť a vernosť vlasti, a tiež že sú zástancovia územnej integrity štátu.

Trebišov 8. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠAKE, pracovisko Archív Trebišov, f. Obecný notársky úrad v Trebišove 1884 – 1944, inventárne číslo 6, skatula číslo 1.

Töketerebes nagyközség képviselő testületének 1918 évi november hó 8-án tartott rendkívüli közgyűlésének

Jegyzőkönyve:

Jelen voltak Furda Mihály községi bíró elnökle alatt Diener Náthán, Hiszem Kálmán, Markovics Mayer, Szaxon Izidor, Danko József, Sebeczky Győző, Horányi János, Kozáky Elek, Gyurisin György, Gyurisin Mihály, Furda György, Giba János, Vongrey Gusztáv, dr. Marikovszky Pál, Kurucz László, Szerbin Mihály, Hresko Mihály, Hornyák Mihály, Czibere György, képviselő-testületi tagok és Kovács Miklós h.[elyi] jegyző, mint jegyzőkönyvvezető.

Elnöklő községi bíró a közgyűlést megnyitva a jegyzőkönyv hitelesítésére dr. Marikovszky Pál és Hiszem Kálmán képviselő testületi tagokat kéri fel.-

25/1918 szám.-

Kovács Miklós h.[elyi] községi jegyző rövidesen beszámolt a elmúlt napok forradalmi eseményeiről s ezzel kapcsolatban az eljáróság foganatosított intézkedéséről a vagyon és személy biztonságot illetőleg. Ezek után ismerteti az eljáróság javaslatát a hazatérő katonaságnak ruházattal és élelemmel való ellátását illetőleg: A tömeges hazatérő katonaság nemcsak kiéhezve, de lerongyolva érkezik községünkbe, ezeknek ellátása elsősorban a községre hárul. E végből szükségét véli egy „népjóléti bizottság“ szervezésének, melynek célja lenne a „néptanács“ által választott jóléti bizottsággal egyetemben az élmezési, ruházati és elhelyezési ügyek intézése.-

Kívánatos lenne egy propaganda bizottság szervezése is ugyancsak a néptanáccsal egybekötve ennek hivatása a tót néppel való érintkezés közben annak felvilágosítása és a Magyar haza melletti tántoríthatatlan kitartásra való buzdítása. A képviselő-testület beható vita s többek hozzászólása után következőképpen határozott:

Határozat.

A tömegesen hazaözönlő hős katonáink ellátását illetően az eljárás határozati javaslatát következőképpen módosítja: Szükségét látja a „Népjeléti bizottságnak s annak tagjait saját kebeléből a következő képviselő testületi tagokat választja be egyhangúlag: Szaxon Izidor, Danko József, dr. Marikovszky Pál, Diener Náthán, Sebeczky Győző, kik a néptanács delegáltjaival egyetemben lesznek hivatva a hazatérő katonaság ellátásáról az eljárás közbenjöttével gondoskodni. Községi jegyzőt utasítja egy gyűjtőív szerkesztésére s a községben eszközendő mielőbbi gyűjtés foganatosítására azzal, hogy nemcsak pénzzadomány, hanem természetbeni adományok is gyűjtendőek. Dr. Marikovszky Pál képviselő-testületi tagnak ezzel kapcsolatban tett amaz indítványát, hogy miként a háború kezdetén a harctérre menő hőseinket elláttuk az állomásokon minden jóval, úgy a most nyomorban átvonuló hőseinket legalább a legszükségesebb élelemmel lásuk el-elyben a képviselő testület magáévá teszi, de annak a valóságban leendő keresztülvitelét az épen élelmiszerekben levő nagy hiány miatt lehetetlennek tartja. Ezért annak végrehajtásától eltekint. Ugyancsak szükségtelennek tartja a propaganda bizottság szervezését, miután meg győződése, hogy községünk minden egyes polgára tántorítatlanul hű fia édes Magyar hazánkunk, s a képviselő testület minden egyes tagja erkölcsi kötelességének ismeri a netalán ingadozókat. A kitartásra buzdítani, s ha rá kerül a sor nem lesz községünkben senki, aki nem Magyarország teljes területi integritásának érvényben maradása mellett döntene.-

Több tárgy nem lévén elnöklő bíró a közgyűlést berekeszti.-^a

[...]

Jegyzette:

Kovács Miklós^b
h.[elyi] jegyző

Furda Mihály^b
bíró

Hitelesítették:

Hiszem Kálmán^b Dr. Marikovszky^b

^a v originále archívneho dokumentu sú oba texty písané vedľa seba

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 10

Správa notára z Horných Salib Ferdinandu Boca podžupanovi Bratislavskej župy o udalostiach v dňoch 4. – 5. novembra 1918. Do jeho úradu obecného notára a do bytu jeho rodiny strielali obyvatelia obce. Útočisko pred nebezpečenstvom našiel u svojho zata Arpáda Lamoša, obecného notára v Tomášikove. Ďalej informoval, že verejnú bezpečnosť v obci ohrozujú zvlášť dvaja ľudia – finančný strážnik v dôchodku zo Sedmohradska menom Gámann a zámočník Štefan Baán.

Tomášikovo 9. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2202, spis číslo 27206/1918, škatuľa číslo 652.

Felsőszeli⁵⁷ község jegyzőjétől

Nagyságos alispán úr!

Tisztelettel hivatalosan jelentem, hogy e hó 4.én és ugyancsak következő napon vagyis 5.én éjjeli órákban a községi ama közönség köréből akiknek nincs veszíteni valójuk a községjegyzői irodájába és családom magán lakásába lövöldöztek és életünk minden védelem nélkül veszélyben forgott.

Minek következtében én magam különösen két ízben életem veszélyben forogván, családom és irodám hátra hagyásával menekülni kénytelenítettem, s egyelőre Tallós⁵⁸ községben vöm Lamos Árpád jegyző lakásában oltalmat találtam.⁵⁹

Jelentem továbbá, hogy a községben hatalmas – terrorizmus alkalmazásával a nép legalacsonyabb fokú s különösen egy erdélyi nyugalmazot pénzügyőr Gámann nevezetű és egy lakatos Baán István nevezetű – ragadta magához, úgy hogy ezen két ember a közbiztonságot veszélyezteti és az eljárást és a birtokos józan gazdákat valamit az értelmiséget megfélemlítette s mert a csendőrségtől oltalomban nem részesült a földbirtokosság és az intelligencia, helyzetünk hava tovább tarthatatlan.

Midőn ezen sajnos eseményeket alispán úrnak kötelességszerűleg tudomására hozom egyben jelentem, hogy én Felsőszeli községbe, amelyben immár 40 év óta mint jegyző megszakítás nélkül kifogástalanul a körügyet szolgáltam, és egyébként is különböző hatóságok és bíróságoknál 55 évet körszolgálatban töltöttem – Felsőszeli községbe többé visszatérni képes nem vagyok.

⁵⁷ Horné Saliby, okres Galanta.

⁵⁸ Tomášikovo, okres Galanta.

⁵⁹ K útekom notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 4, 5, 6, 11, 21, 30 a 33.

Végre azon tiszteletteljes kérelemmel járulok, hogy mivel hosszú körszolgálati tevékenységem által érdemeket szereztem, kegyes jóakarata és oltalmába magamat ajánlva személyemmel rendelkezni kegyeskednék.

Tallós 1918 év november 9.én

kiváló tisztelettel
Bocz Nándor^a
jegyző

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 11

Trnavský hlavný slúžny Štefan Józán píše podžupanovi Bratislavskej župy, že mu posiela kópiu zápisnice o zložení prisahy vernosti Madarsku. Zároveň oznamuje, že prisaha notárov sa nemohla uskutočniť, pretože veľká časť obecných notárov utiekla.

Trnava 10. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2207, spis číslo 27260/1918, škatuľa číslo 652.

Tárgy:^a Magyarországra teendő hűségeskü.

Alispán úrnak
Pozsony⁶⁰

A részemről írásban tett hűségeskü egyik példányát a hivatali személyzet, hűség-eskütételéről felvett jegyzőkönyv másolatával felterjesztem.

A községi és körjegyzők, valamint a községi előljáróságok eskütétele iránt ez idő szerint még nem intézkedhettem, mert a községjegyzők nagyrésze elmenekült,⁶¹ az otthon maradottakat pedig, valamint a községi előljáróságokat már a községek közrendjének valamelyes föntartása tekintetéből sem idézhetem be.

Nagyszombat,⁶² 1918. évi november hó 10-én.

Józán István^b
tb.[tiszteletbeli] főszolgabíró

^a *slovo je predtlačené*

^b *vlastnoručný podpis*

⁶⁰ Bratislava.

⁶¹ K útekom notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 4, 5, 6, 10, 21, 30 a 33.

⁶² Trnava.

Dokument č. 12

Žiadosť hlavného slúžneho okresu Trnava adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy ohľadom toho, ako postupovať v situácii obsadenia mesta československým štátom. V úvode autor hlásenia konštatuje, že 11. novembra 1918 sa uňho v dopoludňajších hodinách zastavil Dr. Milan Ivanka v sprievode ďalších troch osôb a s vyhlásením (ktoré hlavný slúžny následne cituje). Podľa spomenutého vyhlásenia bol Ivanka československou vládou vymenovaný za vládneho komisára pre Trnavu a okolie. Zároveň, na základe rozhodnutia zhromaždenia ľudu v Trnave, konaného 10. novembra 1918, bolo mesto a okolie obsadené československou brannou mocou a prevzaté do správy československého štátu. Ivanka ďalej informoval hlavného slúžneho, aby úradníctvo ostalo na svojich miestach. Verejná správa nech sa predbežne naďalej riadi podľa dovtedajších uhorských zákonov, ale s maximálnou liberálnou aplikáciou ustanovení zákonného článku XLIV z roku 1868. Nový štátny útvar zároveň v prípade potreby poskytne úradníkom vojenskú asistenciu. Poriadok v obciach preberá československý štát s asistenciou armády. Ten do svojej kompetencie príberá aj zásobovanie verejnosti potravinami a s tým súvisiace otázky. Úradníci dohliadajú na ich plnenie, resp. porušovanie. Vládne orgány nežiadajú od zamestnancov zloženie prísahy. Všetky citované nariadenia majú podľa Ivanku dočasný charakter. V druhej časti dokumentu hlavný slúžny žiada podžupana o bližšie pokyny ohľadom ďalšieho zotrvania v službe. Osobitne venuje pozornosť tomu, či môže žiadať československý štát o poskytnutie vojenskej asistencie, napríklad o vyslanie stálych vojenských hliadok do sídel obvodných notárstiev. V prípade kladnej odpovede žiada, nech sa v Bratislave zdržiavajúci sa obvodní notári, vrátia na uprázdnené miesta v okrese.

Trnava 11. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2228, spis číslo 27614/1918, škatuľa číslo 652.

⁶³ Milan Ivanka (1876 – 1950) – slovenský politik, právnik, signatár Martinskej deklarácie, stál pri založení Národnej republikánskej roľníckej strany.

⁶⁴ K vojenskej situácii v Trnave v novembri 1918, k okolnostiach jej obsadenia československou brannou mocou, odchodom a opätovným obsadením bližšie pozri: LUKÉŠ, Michal. K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918. In Historie a vojenství, 1998, roč. 47, č. 2, s. 58 – 63.

Prezentačná pečiatka: „POZSONY VÁRMEGYE ALISPÁNJA”

Elteendő az alispán úr utasítására.

Pozsony 1918. évi december 28.

Kelt 1918. XII/28.^a

Horváth^c

Alispán Úrnak

Pozsony

Jelentem, hogy a mai napon délelőtti 11 ½ órakor megjelent hivatalomban Dr. Ivánka⁶⁵ Milán ügyvéd három tagból álló kísérettel s a következő kijelentést tette, illetve következő kérelmet intézte hozzám:

>>^b „A cseh-szlovák állam kormánya, mely engem kormánybiztossá nevezett ki Nagyszombat és vidékére, Nagyszombat sz.[abad] kir.[ály] várost és környékét a Nagyszombatban 1918. november hó 10-én megtartott népgyűlés határozata alapján fegyveresen megszállotta és birtokba vette; ezt a tényt azzal a kéréssel hozom a Főszolgabíró úr tudomására, hogy a járás közigazgatását továbbra is az eddigi módon ellátni szíveskedjék; az igazgatás a magyar törvények alapján történjék, de az 1868. évi XLIV. törvénycikk rendelkezéseinek a legliberálisabb alkalmazásával; az igazgatás körül a cseh-szlovák állam képviselője a tisztviselők lelkiismereti szabadságát semmi tekintetben korlátozni, vagy befolyásolni nem fogja s a hatóságnak – megkérésére – az esetleg szükségletű karhatalmi segédletet készséggel rendelkezésre bocsájtja. A járás községeiben a közrendet a cseh-szlovák állam tartja fen a megszálló karhatalom segítségével; e tekintetben az erősebb jogán önállóan jár el, készséggel hajlandó azonban a hatóságnak ide vonatkozólag előterjesztendő kívánalmait indokolt esetekben teljesíteni. Úgyszintén a cseh-szlovák állam megbízottja kizárólag a saját hatáskörébe vonja a közélémezés és az ezzel kapcsolatos ügyek intézését is és e tekintetben a magyar hatóságok és kormányhatóság rendelkezéseit ellenőrzi és fentartja azt a jogot, hogy azok végrehajtását esetleg megakadályozza.

A hatósági közegektől és alkalmazottaktól, valamint a községi semmiféle eskü, vagy fogadalom letételét nem kívánom.

Ezek rendelkezéseim csupán ideiglenes jelleggel bírnak. <<^b

⁶⁵ V celom dokumente je slovenský právnik uvádzaný ako Ivánka.

A cseh-szlovák kormánybiztos fönti kijelentéseit azzal^e vettem tudomásul, hogy ezeket hivatali felsőbbbségemnek tudomására hozom s addig is, meg felsőbbbségetől utasítást kapok, hivatali teendőimet ellátom.

Kérem ennél fogva Nagyságodat, méltóztassék azon elhatározásomat, hogy a hivatali teendőimet a megszállás ellenére is ellátom, jóváhagyólag tudomásul venni s egyben velem lehetőleg távíratilag^d közölni, illetve részletes utasítást adni az iránt, hogy a megszálló állam képviselője részéről felajánlott karhatalmi segédletet, mely esetekben lesznek jogosult, illetve köteles – az élet – és vagyonbiztonságot közvetlenül fenyegető veszély eseteitől tekintve – tényleg igénybe venni; nevezetesen fordulhatok-e az idegen állam képviselőjéhez az iránt, hogy minden jegyzőségi székhelyre állandó járőrt rendeljen ki a jegyző személyi biztonságának megvédése érdekében. Igenlő esetben kérem Nagyságodat arra, méltóztassék a Pozsonyban tartózkodó járásombeli k[ör] jegyzőket visszatérésre és hivataluk azonnali elfoglalására utasítani.

Nagyszombat, 1918. évi november hó 11-én.

Józan István^e

tb.[tiszteletbeli] főszolgabíró

^a *poznámka rukou (atrament) napísaná dodatočne s evidentným väčším časovým odstupom*

^b *značky ohľadom citácie vyhlásenia dopísané rukou (atramentom)*

^c *druhé písmeno a v uvedenom slove dopísané rukou (atramentom)*

^d *podčiarknuté dodatočne rukou (atramentom)*

^e *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 13

Obežník maďarského ministra vojny týkajúci sa evidencie demobilizovaných vojenských osôb zo stavu mužstva. V úvode dokumentu sa štátny tajomník odvoláva na konkrétne ustanovenie 2. článku demobilizačných smerníc 28315/el. 1. a. publikovaných v periodiku Budapešti Közlöny dňa 8. novembra 1918. V zmysle toho sa majú demobilizované osoby hlásiť po príchode domov na úradoch verejnej správy (obecných predstavenstvách)⁶⁶. Kvôli zjednoteniu evidencie majú byť zároveň na úradoch pripravené evidenčné zošity obsahujúce tieto údaje: číslo zaradenia dotyčného, hodnosť, meno, posledné vojskové teleso, rok narodenia, obec a okres príslušnosti, miesto bydliska. O tomto majú byť úrady verejnej správy (obce) prostredníctvom podžupana bezodkladne informované s tým, že zároveň tam majú byť spomínané evidenčné zošity uschované.

Budapešť 11. 11. 1918

Originál, cyklostyl. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2233, spis číslo 27705/1918, skatula číslo 652.

Valamennyi vármegyei és városi törvényhatóságnak.

K Ö R R E N D E L E T

BUDAPEST, 1918. évi november hó 11-én.

A magyar hadügyminisztériumnak a leszerelés végrehajtása 28315/el. 1. a. szám alatt kiadott a „Budapesti Közlöny” hivatalos lapnak folyó évi november hó 8-án megjelent 256. számában közzétett „Irányelvek” II. fő pontja értelmében a katonai elbocsátó helyek által elbocsájtott egyének kioktattatnak arra nézve, hogy tartózkodási helyükre való beérkezésükkor a közigazgatási hatóságoknál /: községi elöljáróságánál:/ nyilvántartás végett jelentkezzenek.

E nyilvántartás egyöntetőségének biztosítása érdekében a nyilvántartási füzet készítendő a mely a következő adatokat tartalmazza: sorszám, név, rendfokozat, csapattest megnevezése melynél a legutóbb szolgált, születési év, illetőségi község, járás, állandó tartózkodási hely.

Amidőn felhívom a törvényhatóságot, hogy erről az érdekelt közigazgatási hatóságokat /: községeket:/ haladéktalanul értesítse, egyben intézkedjék aziránt is, hogy ezek a nyilvántartási füzetek megőriztessenek.

A miniszter helyet:

Friedrich^{a67}

államtitkár

^a *cyklostylový podpis*

⁶⁶ *Pozri dokumenty č.: 14 a 37.*

⁶⁷ *Štefan Friedrich (1883 Malacky – 1951 Vacov) – maďarský kresťanský politik, 7. 8. 1919 – 24. 11. 1919 predseda maďarskej vlády.*

Dokument č. 14

Plagát s povolávacím rozkazom maďarského ministra vojny Alberta Bartha pre mužov v uhorskej časti bývalej monarchie⁶⁸.

Budapešť 12. 11. 1918

Originál, tlač. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 1947/1918, škatuľa číslo 575.

Na päť najmladších ročníkov sa poťahujúci zavolávací rozkaz!

K zabezpečeniu neodvislosti demokratického Uhorska, vnútorného poriadku, osobnej a majetkovej bezpečnosti obyvateľstva, ako aj všeobecne k zabezpečeniu zákonného poriadku na základe obožného nariadenia Uhorského ministerpredsedu, vydaného pod číslom 5220. praes.⁶⁹ ku vojenskej službe sa zavolávajú, potažne v službe zadržujú:

1. V rokách 1896., 1897., 1898., 1899., 1900. narodené, vojenský vycvičené osoby bývalého vojska (válečného námorníctva), honvédstva a domobrany (landšturmy), ktoré 30-ho októbra 1918. v skutečnej vojenskej službe stály. Tieto osoby sú povinné bezodkladne narukovať k náhradným telesám pešiackym, husárskym alebo delostreleckým k miestu ich bývania najbližšie ležiacim, alebo ku doplňujúcim veliteľstvám, kde sa ale takého nenachádzajú, ku vojenským staničným veliteľstvám.

Vynímajú sa poslucháči vysokých škôl, potom učitelia, professori a úradníci verejnej správy cieľom zostavenia národnej stáže mimoriadne prepustení, ktorí túto spôsobilnosť dokážu, potažne boli prepustení nariadením pod číslom 28127. praes. 1a. vydaným.

2. Osoby patriace k ročníkom 1896., 1897., 1898., 1899. a 1900., ktoré prítomne vojenskú službu konajú, lebo pri vojsku v poli sa nachodiacom, alebo pri bársjakej formácii vnútra krajiny, potom k vyššej spomenutým ročníkom nepatriaci takí dôstojníci záložní a landšturmy, ktorí si dobrovoľne žiadajú ďalej slúžiť, do ďalšieho ustanovenia ostanú v vojenskej službe.

⁶⁸ Dokument je šesťjazyčný: slovensko-maďarsko-nemecko-rumunský a v dvoch slovanských jazykoch: ukrajinčine, srbčine, chorvátčine alebo ruštine, prípadne rusínčine. Prepis obsahuje iba slovenský preklad. Okrem tohto plagátu sa v spise nachádzajú ešte dva. Prvý adresovaný všetkým zamestnávateľom (továrnikom, živnostníkom, obchodníkom, podnikateľom a ústavom), ktorým Albert Bartha pod hrozbou trestu zakazuje zamestnávať kohokoľvek, na koho sa vzťahuje povolávací rozkaz (osoby s ročníkom narodenia 1896 – 1900), a žiada ich do 24 hodín podať správu ministerstvu obrany v Budapešti s menným zoznamom zamestnancov s povinnosťou okamžitého nástupu do vojenskej služby a s informáciou, kam narukujú. Druhý plagát obsahuje výzvu na narukovanie od bratislavského podžupana Samuela Vermesa. Pozri aj dokumenty č.: 13 a 37.

⁶⁹ Obežník predsedu vlády nie je súčasťou spisu.

3. Tí, ktorí majú na teraz plátne oslobodenie, predbežne narukovať nemusia. Ohľadom týchto osobitne nariadim.

V Budapešti 12. novembra 1918.

Albert Bartha⁷⁰ vl.[astnou] r.[ukou],
uhorský minister válečných záležitostí

⁷⁰ Albert Bartha (12. 8. 1877 – 5. 12. 1960) – politik, vojenský dôstojník, v období 9. 11. – 12. 12. 1918 minister vojny vo vláde M. Károlyiho. Informácie z maďarského internetového biografického lexikónu Magyar életrajzi lexikon <<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html>>.

Dokument č. 15

Rektor Alžbetínskej univerzity v Bratislave Edmund Polner píše podžupanovi Bratislavskej župy, že univerzita je proti pripojeniu Bratislavy k českému štátu, čomu treba zabrániť všetkými spôsobmi. Telegramom o tom upovedomil aj ministerského predsedu, ministra kultu a školstva a predsedu Maďarskej národnej rady.

Bratislava 13. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 - 1918, inventárne číslo 2235, spis číslo 27726/1918, škatuľa číslo 652.

Annál a köztudomású ténynél fogva, amely szerint a háborúbeli ellenfeleink Pozsony⁷¹ városát a volt ausztriai császárság romjain újonnan megalakult cseh államnak ígérték oda és amely szerint a cseh állam az események békés fejlődését be nem várva Pozsony városát katonailag megszállni készül vagy készült a pozsonyi egyetem szükségesnek tartotta, hogy először mindjárt az új kormányt megalakulásakor, most pedig immár másodszer forduljon a kormányhoz eréjes intézkedéseket kérve az iránt, hogy minden módon akadályozza meg városunknak a cseh államhoz való csatolását és abból az állami kötelekből való elszakítását, melybe fekvésénél fogva ezer év óta természet szerüleg tartozik és melyben boldogulását eddig teljesen megtalálta.⁷²

Amidőn a Miniszterelnök úrhoz, a vallás és közoktatásügyi Miniszter úrhoz és Magyar Nemzeti Tanács Elnökéhez intézett újabb táviratunk szövegét szerencsém van mellékelni, tisztelettel aziránt keresem meg Alispán Urat, hogy törekvéseinkben támogatni szíveskedjék.

Pozsony, 1918. november 13.

Polner^a
Rektor

Okrúhla pečiatka: „A // tudományegyetem rektori hiv//”

Pozsony vármegye alispánjának,

Pozsony.

^a *vlastnoručný podpis*

⁷¹ Bratislava.

⁷² O pomeroch na Alžbetínskej univerzite pozri dokumenty č.: 49, 67, 93 a 114.

Dokument č. 16

Výtáh zo zápisnice zo zasadania zastupiteľstva mesta Pezinka so zriadeným magistrátom konaného 13. novembra 1918⁷³. Predmetom zápisu je zastupovanie mešťanostu Jána Szémanna, ktorý sa toho času nachádza na dovolenke. V úvode sa konštatuje, že jeho zastupovaním sa poveruje mestský hlavný notár Otakar Jamnický. Zároveň zastupiteľstvo zmocňuje mestskú radu, aby v záležitosti zásobovania obyvateľstva potravinami, ďalej vo veci osobnej a majetkovej bezpečnosti a iných otázok verejnej správy konala v spolupráci so slovenskou, resp. inou národnou radou.⁷⁴ Zastupiteľstvo berie na vedomie, že na základe dohody medzi veliteľom československej vojenskej brachiálnej jednotky a veliteľom národnej mestskej stráže budú zbrane tejto stráže uložené do opatery zastupujúceho mešťanostu. Ten sa zároveň zmocňuje, aby v prípade odchodu okupačnej armády opäť zorganizoval vytvorenie mestskej národnej stráže.

Pezinok 13. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2301, spis číslo 29114/1918, škatuľa číslo 655.

H.[atározat] –

A polgármester helyettesítésével Dr. Jamniczky Ottokár v.[árosi] t.[iszti] ügyész bíztatik meg, a ki felhatalmaztatik utólagos jóváhagyás reményében egyes betöltetlen állások helyettesítés útján valóbetöltésével és segéderők alkalmazásával a városi közigazgatás és közéletvezetés zavartalan vezetésével, utalványozási joggal és a városi fogyasztók, úgyszintén a lakosság legszélesebb rétegeinek bevonásával a közéletvezetési tanács újraszervezésével. –

A városi közgyűlés felhatalmazza a városi tanácsot, hogy a városi közéletvezetés, személy és vagyonbiztonság és egyéb fontos közigazgatási ügyekben egyetértőleg a szlovák valamint esetleg létesítendő egyéb nemzeti tanáccsal járjon el és tegyen meg mindent, a mi ezen felette súlyos időkben a város békés polgárai személyi és vagyoni biztonsága megkíván. –

A városi közgyűlés tudomásul veszi, a cseh – tót karhatalmi csapat parancsnokának a városi őrség parancsnokával megállapodás folytán az őrség fegyverei a városházán a városi h.[elyettesítő] polgármester által őrizetbe vették.

⁷³ Celá zápisnica sa nachádza v ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestskeho zastupiteľstva 1911 – 1918, inventárne číslo 329, s. 378 – 379.

⁷⁴ K problematike národných rád pozri dokumenty č.: 19, 31, 45, 51 a 97.

Felhatalmazza a h.[elyettes] polgármestert, hogy a megszálló csapatok elvonulása esetén a városi nemzetőrséget újból szervezze. –

K[elt] m[int] f.[ent]

Kiadta:

Dr. Jamniczky^a

vár.[osi] főjegyző

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 17

Hlavný župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava posielal na vedomie a vybavenie odpis nariadenia maďarského ministra vnútra, ktorý apeluje na všetkých verejných úradníkov, aby ostali na svojich miestach a snažili sa konať v zhode s československými a rumunskými národnými radami. Prísahu vernosti československému štátu mali úradníci skladať iba v krajnom prípade s tým, že ich maďarská vláda nebude postihovať, ak by bola prisaha vynútená.

Bratislava 13. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 1934/1918, škatuľa číslo 575.

Másolat. Távirat.- 9238 Főispán Pozsony⁷⁵ Tudomás és mihezratás céljából értesitem hogy a kormány felszólítja az összes közhivatalokat, hogy helyükön maradjanak a cseh-slovák^a és román nemzeti tanácsokkal igyekezzenek egyetértésben működni, de esküt és fogadalmat csak abban a végső esetben tegenek^a le, ha őket erre^b kényszerítik. A kikényszerített esküt a kormány nem fogja az állampolgári hűség és a hivatali kötelesség megszegésének tekinteni, de nyomatékosan hangsúlyozva, hogy az esküre csak végső esetben határozhatják el magukat. Belügyminister.-----

Szám: 2 biz[almas]/1918.

Erről a vármegye alispánját, továbbá valamennyi járás főszolgabíráját, r.[endezett] t.[anácsú] város polgármesterét és Pozsony szab.[ad] kir.[ályi] thjf.[törvényhatósági joggal felruházott] város polgármesterét tudomás és megfelelő eljárás céljából értesitem.-

Pozsony, 1918 november hó 13-án.

Jankó^c
főispán, kormánybiztos.-

Olvastam^{d76}.

Weinzierl János
Tanácsnok

Stúr Károly
vár.[osi] ellenőr

Nadvornik Ferencz
vár.[osi] számvevő

Sebestyén Dávid
v.[árosi] állatorvos

⁷⁵ Bratislava.

⁷⁶ *Podpisy o vzatí nariadenia na vedomie pripojili takmer všetci pezinskí úradníci, ktorí o 2 dni nato skládali prisahu vernosti Uhorsku s výnimkou verejného poručníka Ferdinanda Meissla a notára Miloša Mikulíka. M. Mikulík pridal svoj podpis na reverz dokumentu 30. 11. 1918. Pozri dokument č. 19.*

Weszely Ferencz
v.[árosi] gazda

Friedler Ernő
tiszti orvos

Jamnický

Jánoska

Pfeifer Sándor
v[él]g[re]h[aj]tó

Balgha János
vár.[osi] pénztárnok

^a v *slovách* preklep, správne „szlovák“ a „tegyenek“

^b *posledná hláska* dopísaná perom

^c *vlastnoručný podpis*

^d *slovo* aj podpisy pod ním *vlastnoručne* dopísané

Dokument č. 18

Maďarské finančné riaditeľstvo v Bratislave píše Verejnosprávnemu výboru Bratislavskej župy o problémoch s činnosťou úradov finančného riaditeľstva v Bratislavskej župe. Kvôli nepriateľskému obsadeniu sú úplne paralyzované daňové úrady v Trnave, Pezinku a Malackách. České skupiny odzbrojili finančnú stráž, ale v ich úradnej práci im nebránili, v Záhorskej Vsi finančná stráž ušla pred vzbúrencami, v Sereďi traja finanční strážnici s dvomi žandármi rozohnali vzbúrencov. Ťažkosti vo fungovaní daňových úradov na tomto území sú spôsobené aj problémami pri vyplácaní financií a zásobovaní na obsadenom území.

Bratislava 14. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Verejnosprávny výbor Bratislavskej župy 1876 – 1919, inventárne číslo 97, spis číslo 307/1918, skatula číslo 69.

Tekintetes

Közigazgatási Bizottság

A jelenlegi zivataros időkben a pénzügyigazgatás oly zavart szenved hogy annak menetéről még általánosságban sem adhatok ismertetést. A pénzügyigazgatóság külső szervei nagy részben megbénultak. A kir[ályi] adóhivatalok közül ellenséges megszállás folytán a nagyszombati,⁷⁷ bazini⁷⁸ és malackai⁷⁹ adóhivatalok működése megbénult. Ugyan ezen kerületben a jövedéki hivatalok a m. pénzügyőrség és cukorgyári ellenőrségek teendőikben akadályozva vannak. A pénzügyőrséget Malackán és Nagyszombatban cseh csapatok lefegyverezték, de irodai munkájukban nem zavarják, Magyarfalván⁸⁰ a pénzügyőrség helyi zavargók elül elmenekült, Szereden⁸¹ azonban három pénzügyőr két csendőrrel a zavargókat szétverte. Az említett három adóhivatal személyzete helyén maradt, hivatalok elfoglalva nem lettek. Állami pénzek most nem voltak készletben el nem veszték. Minden esetre nagy zavart okoz ezen kerületekben az adóhivatalok működésének megszűnése, kifizítésében nem teljesíthetnek, mert állami bevételek nincsenek ellátmányokat pedig a megszállt területekre nem adhatunk.

Az említett kerületekben a községi közigazgatás is megzavarva lévén az adókezelés megbénult.

Pozsony,⁸² 1918. november 14-én.

⁷⁷ *Trnava.*

⁷⁸ *Pezinok.*

⁷⁹ *Malacky.*

⁸⁰ *Záhorská Ves, okres Malacky.*

⁸¹ *Sereď, okres Galanta.*

⁸² *Bratislava.*

Dr. Manko Endre^a
min[iszteri] tan[ácsos]
pénzügyigazgató

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 19

Zápisnica o zložení prísahy vernosti Maďarsku v úrade mešťanostu v Pezinku na základe nariadenia maďarského ministerstva vnútra a hlavného župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava.⁸³ Mešťanosta prijal od pezinských mestských úradníkov a zamestnancov aj prísahu brániť úplnú nezávislosť Maďarska a slúžiť pre pokrok, slobodu a dobro uhorského ľudu.⁸⁴

Pezinok 15. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 1903/1918, škatuľa číslo 575.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Bazinban⁸⁵ Bazin szab.[ad] kir.[ályi] r.[endezett] t.[anácsú] város polgármesteri hivatalánál 1918 évi november hó 15. napján és Magyarországra teendő hűség eskü kivétele tárgyában⁸⁶.

Jelen voltak alulirottak.

Dr. Jamniczky Ottokár vár.[osi] t.[iszti] ügyész úgy is mint helyettes polgármester a belügyminister 8940/1918 számú illetve a vármegye főispánja 24062/1918⁸⁷ szám allati rendeletével közöltt miuta szerinti következő hűséges esküt:

„Én ... esküszöm, hogy Magyarországhoz hű leszek, teljes függetlenségét megvédem, minden erőmmel Magyarország népének javát, szabadságát és haladását fogom szolgálni. Isten engem úgy segélyjen!“ az alaut aláírt vár.[osi] tisztviselőktől illetve vár.[osi] alkalmazottaktól a mai napon kivette.

Ezzel a jegyzőkönyv bezárattott és a jelenlevők által sajátkezűleg aláíratott.

Jamnický Otokár^a

vár.[osi] t.[iszti] ügyész, polgármester helyettes

Meissl Fere[ncz]^a
v.[árosi] közgy[ám]

Friedler Ernő^a
tisztii orvos

Weinzierl János^a
tanácsnok

⁸³ *V súvislosti so skladaním prísahy pozri aj dokumenty č.: 7, 11 a 17.*

⁸⁴ *K problematike národných rád pozri dokumenty č.: 16, 31, 45, 51 a 97.*

⁸⁵ *Pezinok.*

⁸⁶ *Po odchode mešťanostu Jána Szémanna na dlhšiu dovolenku bol Otokar Jamnický poverený jeho zastupovaním. Pozri dokument č. 16. Podľa nariadenia bratislavského podžupana č. 27260/1918 zo 6. 11. 1918, ktoré je súčasťou spisu, pezinský mešťanosta 15. novembra 1918 zložil prísahu vernosti uhorskému štátu, ktorú v jednom vyhotovení poslal podžupanovi. Druhé vyhotovenie sa zachovalo v spise. Podľa toho istého nariadenia mali všetci ostatní mestskí zamestnanci zložiť prísahu mešťanostovi a ten mal správu o tom poslať podžupanovi. Hlavní slúžni mali zase prijať ústnu alebo písomnú prísahu vernosti Uhorsku od všetkých obvodných, obecnych aj pomocných notárov a všetkých obecnych zamestnancov a podať o tom správu podžupanovi. Pozri aj dokumenty č.: 7 a 11.*

⁸⁷ *Citované nariadenie maďarského ministra vnútra ani bratislavského župana nie je súčasťou spisu.*

Jánoska Tibor^a
rendőrkapitány

Weszely Ferencz^a
v.[árosi] gazda

Mikulík Milos^a
vár.[osi] főjegyző

Sebestyén Dávid^a
v.[árosi] állatorvos

Nadvornik Ferencz^a
vár.[osi] számvevő

Balgha János^a
vár.[osi] pénztárnok

Stúr Károly^{a88}
vár.[osi] ellenőr

Pfeifer Sándor^a
v[él]g[re]h[aj]tó^b

^a *vlastnoručný podpis*

^b *vlastnoručný podpis napísaný pozdĺž pravej strany dokumentu, kolmo na ostatné podpisy*

Dokument č. 20

Hlavný župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava nariaďuje verejnosprávnym orgánom a verejným zamestnancom v slovenských obciach, kde prevzali moc maďarské vojská, aby sa vrátili na svoje miesta a podieľali sa na stabilizovaní situácie. Nová maďarská vláda sa usiluje o dosiahnutie porozumenia medzi Maďarmi a Slovákmi a o ich pokojné spolunážívanie. V slovenských obciach sa majú prioritne z domáceho obyvateľstva vytvoriť slovenské národné rady a občianske alebo pohraničné stráže, avšak aj cudzojazyčné vojská alebo národné stráže majú pomáhať v zhode s národnými radami pri obnovení poriadku. Ďalej nariaďuje poslať zoznamy členov takýchto stráží. V rámci „konečného riešenia slovenskej otázky“ povoľuje používanie slovenského jazyka v bežnom živote a školstve, priznáva Slovákom právo na vlastný kultúrny a politický život. Zamestnanci správnych orgánov v obciach so slovenským obyvateľstvom sa majú zdokonaľovať v slovenskom jazyku, aby „sa všetky národnosti mohli vedľa seba slobodne realizovať v používaní svojho jazyka“. Okrem toho sa treba vyhýbať prejavom, ktoré by urážali národné ctenie Slovákov, a tiež môžu oprávnené používať národné symboly – vlajku, farby, národné piesne. Prikazuje obciam potlačiť akékoľvek rabovanie, krádeže⁸⁹ a záškodníctvo a zriadiť si zásobovacie (aprovizačné) komisie, ktoré mu prostredníctvom podžupana majú predkladať svoje požiadavky.

Bratislava 15. 11. 1918

Originál, cyklostyl. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 1934/1918, škatuľa číslo 575.

Utmutató
a közalkalmazottak és a karhatalmi erők
magatartására.

Mindazon szlovák nyelvű községekben, ahol a kivonuló cseh vagy cseh-szlovák karhatalmat magyar karhatalom foglalta el, a közigazgatási szerveknek, s általában minden közalkalmazottnak haladéktalanul vissza kell térniök állomáshelyükre⁹⁰.

Az állami s közigazgatási szervek, valamint a magánszervezetek is lássanak hozzá teljes odaadással a közbiztonság helyreállításához, a közbizalom megerősítéséhez.

Az új kormányzat céljainak megfelelően teremtsék meg a magyarok és a szlovákok közt az egyetértést és szilárdítsák meg bennük a magyarokkal való békés együttműködésre irányuló akaratot.

⁸⁸ *Karol Štúr (1892 – 1962) – vnuk Karola Štúra, brata Ludovíta Štúra, a syn pezinského advokáta Júliusa Štúra, počas prvej ČSR pôsobil ako hlavný účtovník mesta Bratislava. Jeho bratrancom bol člen mestskej rady Ludovít Šmogrovič a vzdialeným príbuzným pravdepodobne aj hostinský Viliam Šmogrovič (pozri dokumenty č.: 97 a 109). LETZOVÁ, Mária. Pezinskí Šturovci. In Pezinčan, 2017, roč. 47, november 2014, s. 8.*

⁸⁹ *V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 27, 33, 40, 42, 256, 257, 258, 259 a 260.*

⁹⁰ *Károlyiho vláda v Budapešti po tzv. Belehradskom prímerí (13. 11. 1918), ktoré si vysvetlila ako uznanie územnej integrity Uhorska štátmi Dohody, sa už 14. 11. 1918 rozhodla vojensky obsadiť Slovensko. KRAJČOVIČ, Milan. Károlyiho vláda v Maďarsku a osudy Slovenska v strednej Európe 1918 – 1919. In Historické štúdie, 1995, roč. 36, s. 13.*

Ha még meg nem történt volna, minden jogosult szlovák községben meg kell alakítani a szlovák nemzeti tanácsot, természetesen főképp a szlovák elemből. Ha a szlovák nemzeti tanács idáig nem ezen elv szerint alakult volna meg, a megfelelő módon kiegészítendő. A polgárőrség vagy a határőrség elsősorban belőlük alakítandó. Az idegen nyelvű katonai erő, vagy az előírás szerint szervezett nemzetőrség ugyan csak a legteljesebb egyetértésben segédkeznek a nemzeti tanácsoknak a rend helyreállításában és megszilárdításában.

Minden megalakult tanács tagjairól, valamint az egyes községben alakított polgárőrséget vagy egyéb őrségek tagjairól személy szerint jegyzék beküldését rendelem el.

Miután a szlovák kérdés végleges rendezése során az arra jogosult szlovák községben a szlovák nyelvet az emberi élet minden vonatkozásában érvényre kívánjuk emelni; s korlátul csak a más fajok hasonló joga fog szolgálni: a szlovák nyelvhasználatot már most szabaddá kell tenni. Elrendelem tehát, hogy addig is, míg a magyar szervek legteljesebb módon birtokába nem jutnak a szlovák nyelvtudásnak, a szlovák nyelv szabad érvényesülése szokásba vétessék. Elvárom mindenkitől, hogy teljesen beszéli magát a változott körülményekbe, s teljes erejével azon lesz, hogy Magyarország a fajköziség klasszikus földje legyen, ahol minden nemzetiség egymás mellett szabadon érvényesülhet.

Minden alkalmat el kell tehát kerülni, amely alkalmas lehet a szlovák érzékenység felébresztésére, vagy a népönézet sértésére. A szlovákok eszerint jogosan használhatják nemzeti színeiket és nem tekintendő tüntetésnek a szlovák zászló, a szlovák nemzeti dalok éneklése. Politikai gyűléseik általában kifogás alá nem eshetnek.

Az oktatás terén is át kell menni a szlovák nyelvre, mint tannyelvre.

Egyedül egyet nem tűr meg az új berendezkedés: nem tűri a rablást, a fosztogatást, a martalóckodást, s elvárja, hogy minden erre irányuló kísérletet a községek saját erejükből könyörtelenül elfojtanak.

Nehogy a közlélemezésben, s mind hangosan kívánt közszükségleti cikkek megszerzésében zavarok álljanak elő, s ennek folyamánként a rablásokra újabb indítóokok keletkezzenek, utasítom a községeket, hogy úgy, amint azt az illetékes főszolgabírák útján már elrendetem a közlélemezési bizottságokat nyomban szervezzék meg, s gondolva a hazatérő katonák előidézendő szaporulatra, minden ellátási igényt az alispán útján soronkívül jelentsenek hozzám be.

Pozsony⁹¹ 918. november 15.

Jankó sk.[saját kezűleg]
főispán, kormánybiztos

⁹¹ Bratislava.

Dokument č. 21

Obežník ministerstva vnútra ohľadom štátnych a verejnosprávných úradníkov, ktorí kvôli nepokojom ušli z miesta svojho pôsobiska. Mnohí z nich ušli do Budapešti, no hlavné mesto už nemôže prijímať viac ľudí. Preto sa vyzývajú hlavní župani a mešťanostovia, aby úradníkom, ktorí sa kvôli nepokojom rozhodli ujsť z miesta svojho pôsobenia, našli útočisko na svojom alebo susednom území.

Budapešť 20. 11. 1918

Originál, cyklostyl. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2256, spis číslo 28429/1918, škatula číslo 654.

Zavargások következtében menekültek elhelyezése.

Valamennyi vármegye és városi törvényhatóság első tisztviselőjének

Az ország egyes vidékeiről zavargások következtében a lakosság valamint az állami és közigazgatási tisztviselők köréből számosan menekültek.⁹²

A menekültek nagyrésze Budapest főváros felé vette útját.

Tekintettel arra, hogy a hazatérő katonák és a már eddig a fővárosba érkezett menekültek a főváros területén már csaknem minden férő helyet igénybe vettek és ezután érkező menekültek befogadására a főváros nem képes, sőt az ideérkeztettek is a fővárosból már a vidéki helyekre kell irányítani: felhívom alispán, polgármester^a urat, hogy a hatósága területéről menekülni szándékozókat, avagy az oda érkezett menekülteket feltétlenül a törvényhatóság, vagy valamely szomszédos törvényhatóság területén igyekezzenek elhelyezni.

A menekültek segélyezését igyekezzenek elsősorban társadalmi úton biztosítani. Amennyiben ez lehető nem volna tegyen hozzám sürgősen jelentést, hogy a szükséges összeget tárczám terhére a törvényhatóság rendelkezésére bocsáthassam.

Budapest, 1918. évi november hó 20-án.

Batthyány^b

^a slovo dopísané pod riadok

^b cyklostilovaný vlastnoručný podpis

⁹² K téme úteku úradníkov pozri dokumenty č.: 4, 5, 6, 10, 11, 30 a 33.

Dokument č. 22

Hlavný župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava a vládny komisár Zoltán Jankó informuje podžupana Bratislavskej župy o nariadení maďarského ministerstva vojny zo dňa 9. novembra 1918, s ktorým sa predtým oboznámil prostredníctvom prezidiálneho spisu Maďarského oblastného veliteľstva v Bratislave.⁹³ Menovaný žiada podžupana, aby toto nariadenie dal súrne na všeobecnú známosť formou plagátov alebo prostredníctvom iného média. Pôvodné, v úvodzovkách citované nariadenie ministra vojny vyzýva tých vojenských väzňov, ktorí sa násilným spôsobom oslobodili, nech sa vrátia do svojich trestných ústavov. Nariadenie sa vzťahuje len na tých, ktorí nepodliehali milosti. V prípade, že sa vrátia do lehoty 14 dní, nebude im útek započítaný do trestov. Záverečná, dodatočná poznámka bratislavského oblastného veliteľa hovorí o tom, že s dokumentom už priamo oboznámil policajné úrady v mestách Bratislava, Šopron a Komárno, na území ktorých sa nachádzajú vojenské väznice.

Bratislava 20. 11. 1918

Opis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2246, spis číslo 28086/1918, škatuľa číslo 654.

Másolat. – Magyar kerületi Parancsnokság. Pozsony⁹⁴. Eln.[öki] sz.[ám] 334.

Katonai igazságügyi hatóságok egyesítése[,] Kormánybiztos Pozsony.

A magyar hadügyminiszter november hó 9-én 703900/15. b. számú rendeletére megkeresem szíveskedjék az alábbi felhívást kormánybiztos hatósági területén falragaszok és egyéb alkalmas módon közhírré tenni: „A magyar hadügyminiszter f.[olyó] hó 9-én kelt 703900/15.- b. számú rendelete alapján felhívom mindazon katonafoglyokat és fegyenceket, akik erőszakos módon szabadítottak ki, és akikre az eddigi közkegyelmi rendeletek nem vonatkoznak, hogy az illető letartóztatási intézetbe térjenek vissza. – Ez az erőszakos módon való távozás terhükre rovatni nem fog, ha a kihirdetéstől számított 14 nap alatt jelentkeznek. – A nem jelentkezők kézbekerítése iránt a szükséges intézkedéseket megteszem.” – Egyúttal közlöm, hogy jelen megkérést a pozsonyi, soproni és komáromi rendőrhatóságokhoz, melyek területén katonai fogházak vannak, közvetlenül is intéztem. –

Pozsony, 1918. november hó 15-én. Czitó s.[aját] k.[ezüleg] altábornagy. – xxxxxxxxx

⁹³ Toto maďarské oblastné veliteľstvo nadviazalo na prácu vojnového Vojenského veliteľstva v Bratislave. (Militärkommando – MK Pozsony).

⁹⁴ Bratislava.

Pozsonyvármegye és Pozsony sz⁴ város főispánja. –

Szám: 24731/1918.

Erről Pozsonyvármegye alispánját és Pozsony t[örvény] h[atósági] j[oggal] f. [elruházott] város polgármesterét sürgős eljárás céljából értesítem.

Pozsony, 1918. november hó 20-an.

Jankó^b

főispán, kormánybiztos

Prezentačná pečiatka: „POZSONY VÁRMEGYE ALISPÁNJA“

^a ide o začiatok maďarského slova „szabad“, ktorý bol prečiarknutý strojom

^b vlastnoručný podpis

⁹³ Toto maďarské oblastné veliteľstvo nadviazalo na prácu vojnového Vojenského veliteľstva v Bratislave. (Militärkommando – MK Pozsony).

⁹⁴ Bratislava.

Dokument č. 23

Telegram maďarského Krajinského výboru pre propagandu⁹⁵ mešťanostom (na bývalom uhorskom území), v ktorom žiada medzi obyvateľmi mesta distribuovať letáky a plagáty s priloženým textom, ktorý obsahuje výzvu na opatrnosť voči Čechom, pretože vyhlasujú, že „Slovákov oslobodia, ale pritom chcú dobyť ich územie a zobrať im jazyk, prácu aj potraviny. Naproti tomu ľudovo-socialistická vláda v Budapešti dá Slovákom pôdu, preto nech sa nedajú oklamať a podrobiť, nech neprijmú českú nadvládu, pod ktorou im hrozí hladovanie a útlak, nech ostanú slobodní a ukážu svet, čoho sú schopní.“ Výbor pre propagandu sľubuje zaplatiť náklady spojené s tlačou a rozširovaním výzvy.

Budapešť 21. 11. 1918⁹⁶

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 487/1918, škatuľa číslo 569.

Távirat

Polgármester

Költségünkre tót nyelven plakátakon és apró röppcedúlán az ennan kinyomandó és a legnagyobb apparatussal minden községben házról házra terjesztendő következő szöveggel:

Tót testvérek vigyázzunk! A csehek be akarnak csapni bennünket mindég azt hirdetéka^a, hogy felszabadítják a tót népet de mert mikor a forradalom felszabadított bennünket és a mi kezünkbe adta a hatalmat megakarják hodítani a tót vidéket! Tót testvérek! Ne engedjük elárulni magunkat a magyar szocialista és radikális népkormány földet akar adni nekünk a cseh urak nem adni akarnak csak elvenni, elvennék a tót nép nyelvét a tót nép munkáját de még élelmet sem adnának mért nekik sincsen. A tótság éhezne a csehek úralma alatt. Tót testvérek! Nem kell nekünk semmi féle elnyomatás, nem kell nekünk sem^b cseh úralom sem szabad tót nép akarunk lenni, megfogjuk mutatni a világnak mire képes a tótság szabadság jó lét, föld lesz a jutalma ha mi nem hadjuk^c leigázni magunkat, ha csehek hadják meg ezt a vidéket a tótoknak. Eljen a tót nép függetlensége, éljen a tót nép úralom!

⁹⁵ K činnosti výboru pozri aj dokument č. 32.

⁹⁶ Telegram nie je datovaný, časový údaj je prevzatý z vyplnenej kolónky tlačiva o prijatí telegramu na pošte. Pred konečným rozhodnutím o osude Uhorska na mierovej konferencii sa maďarská vláda pokúšala ovplyvniť postoje domáceho obyvateľstva k vzniku Československa protičeskou a nacionalistickou propagandou, aby sa v prípadnom plebiscite Slováci rozhodli pre zachovanie Uhorska. KRAJČOVIČ, Milan. Károlyiho vláda v Maďarsku a osudy Slovenska v strednej Európe 1918 – 1919. In Historické štúdie, 1995, roč. 36, s. 9, 15.

Kellő jó kiemelésekkel jó fordításban készítendő nyomda költsége^d szétosztás hivatalos igazolása után fizetjük jelentést kérünk.

Országos propaganda bizottság

Tekintettel arra, hogy a feladó nem felettes hatósága a városi tanácsnak és egyébként és nyomdai sokszorosítás technikai okokból lehetetlen, és általában teljesítetike^e.

Jamnický
polgármester^f

Prezentačná pečiatka: „Bazin⁹⁸ szab.[ad] kir.[ályi] r.[endezett] t.[anácsú] város polgármesteri hivatala.“

^a v súčasnej maďarčine „mindig azt hirdetik“

^b slová „nekünk sem“ prečiarknuté

^c správne „hagyjuk“

^d správne „költséget“

^e rukopisná poznámka mešťanostu Otakara Jamnického o vybavení žiadosti

^f vlastnoručný podpis

⁹⁷ Maďarská národná rada v Pezinku, hoci oficiálne vytvorená na podporu maďarskej vlády v Budapešti, zrejme nekonala v záujme pruhorských ideí. K vzniku a činnosti Slovenskej (resp. slovensko-nemeckej) aj Uhorskej národnej rady v Pezinku bližšie v dokumentoch č.: 16 a 45.

⁹⁸ Pezinok.

Dokument č. 24

Vyhlásenie vládného komisára Elemíra Horvátha⁹⁹ povereného vykonávaním funkcie hlavného župana Abouško-turnianskej župy adresované miestnym Slovákom.

Košice 22. 11. 1918

Originál, tlač. ŠAKE, f. Abouško-turnianska župa, Podžupan 1882 – 1919, inventárne číslo 245, spis číslo 8900, škatuľa číslo 57.

Abauj-Torna vármegye Népéhez!

A független magyar nép szabad akaratából megalakult a demokratikus Magyar Népköztársaság, mely a végrehajtó és rendelkező hatalmat a felelős népkormány kezeibe tette le.

Ennek a kormánynak a feladata megépíteni az ország demokratikus állami szervezetét, biztosítani a nép számára a szabadságot, a jólétet, az egyenlőséget.

Ebben a gyönyörű és felelősségteljes feladatban juttatott a népakarat nekem is osztályrészt akkor, amidőn kormánya Abauj-Torna vármegye főispáni teendőit ellátó kormánybiztosává kinevezett.

Amidőn ebben a minőségben először fordulok a vármegye népéhez, teljesen átérzem felelősségem egész súlyát. Érzem, hogy feladatomban csakis a nép bizalma és szeretete utján fogok tudni megfelelni.

De azt is érzem, hogy működésemben bizton számíthatok a vármegye népének támogatására, mert hiszen céлом mindenkinek egyformán biztosítani a szabadság, rend, megélhetés és jólét feltételeit.

Én nem fogok ismerni sem születési, sem vagyoni, sem felekezeti, sem faji megkülönböztetéseket. Előttem mindenki egyenlő. Az én értékmérőmet csakis a becsület és munkásság szabályozzák.

Tekintszen a vármegye lakossága bennem egy vele érző, érte dolgozó embert, kinek ajtaja mindenki előtt egyformán nyitva fog állani.

De amennyire szívesen fogom viselni mindenki boldogulását, éppen olyan eréllyel fogok örködni azon, hogy a forradalom szent vívmányait bűnös kezek el ne pusztíthassák. Az erőszakosságok a zsarnokságnak kedveznek és veszélyeztetik magát a Magyar Népköztársaságot.

Teljes bizalommal fordulok tehát a vármegye lakosságához: vállalva egyesüljünk a nagy célban, sokat szenvedett népünk boldogító felvirágoztatásában.

Kassa, 1918. évi november hó 22-én.

Horváth Elemér
kormánybiztos,
főispán.

Manifestacia ku našemu slovenskeho jazika narodu Abauj-Torňanskej stolíci.

Zoz nezavišimaho magyarskeho naroda svojej šľebodnej volí, ustrojela še demokratičeska Magyarska Respublika, ktera všecku svoju moc a vlasť do rukoch odpovednej ministerii zložela.

Temu ministerstvu zadača jest vibudovac krajinske demokratičeske postrojeňe, zadopatric narodnu šľebodu, dobrij, blahij dobrobit a jednotu.

U tej prekrasnej a odpovednej zadači dala še i mne od narodnej volí častka vtedi, kedi mñe Ministerija do Abauj-Torňanskej stolíci jak főispanske povinosci vikončujuci komissara Ministerstva vimenovala.

Kedi v tim mojím postanoveňu perširaz obracam še ku mojemu stolíčnemu slovenskeho jazika narodu, čuvstvujem calij tážar odpovednosci mojej.

Čuvstvujem a znam, že mojej češkej zadači ľem spomocu duvernosci a ľubi naroda hodzen budzem zadosc učínic.

Aľe i to čuvstvujem, že u mojej vikonalosci na každíj sposob možem še ufac na pomoc i nad podporovaňe stolíci našeho naroda, poňevač moj cíľ jest každemu človeku jednak zaupatric jeho šľebodu, paradek, viživnosc i sposobi blaheho dobrobiťa.

Ja ñe budzem upoznavac aňi rodne, aňi majetkovo, aňi žadne viroispovidne abo narodnosčne rozlukí. Predemnu každíj človek jednaki! Ja každeho človeka ľem vedľa jeho statečnosci, uctívosci a vedľa jeho pracovaňa bečelujem.

Stolícnij moj narod tak ñeh patri na moju personu, jak na takeho človeka, kterij s narodom dovjedna čuvstvuje, za ñeho pracuje, a kteremu dzvere pred každíj človekom otvorene su.

Ale na keľo na serdcu mojím nošic budzem každeho koľvek človeka jeho ščešľivosc, akkurat s taku šilu a mocu budzem natím štremonoic a uvažac, že bi ovoc svatej Respubliki hrisne ruki na ñivoč ñe rozpustoseli.

Rozboj a buntovstvo ľem tiranom na mľin vodu žeňe, i do opasnosci priňeše i samu Magyar[s]ku Respubliku.

S calu duvernoscu obracam še ku ľudzom našej stolíci: pľeco ku pľecu, s jednim serdcom a s jednu mišľenku spojme še do kupi u tim naším veľkim cíľu, – u ščešľivím prekvitovaňu veľo a veľo boľu postradaneho našeho naroda.

Kossice, 1918. 22. novembra.

Elemér Horváth
Ministerstva komissar,
főispán.

⁹⁹ Elemér Edmund Horváth (1879 – ?) – hlavný notár Abouško-turnianskej župy (1912, 1913, 1918), v novembri 1918 bol vymenovaný maďarskou vládou M. Károlyiho za vládného komisára povereného vykonávaním funkcie hlavného župana Abouško-turnianskej župy.

Dokument č. 25

Hlásenie riaditeľa Verejnej nemocnice Bratislavskej župy v Trnave ohľadom krádeží erárneho majetku vojakmi a ich nevyberavého správania sa voči personálu tohto zariadenia dňa 21. novembra 1918. V úvode riaditeľ konštatuje krádež nemocničnej bielizne, koberca a dokonca jedného zrkadla požičaného od jedného pacienta, ktorej sa dopustili dvaja pacienti – námorníci pred svojím odchodom do Budapešti. Ešte v ten istý deň sa v nemocnici objavil aj istý práporčík sprevádzaný eskortou štyroch mužov s nasadenými bodákmi, pričom sa usilovali „v mene štátaria“ odniesť jednu posteľ. Riaditeľ sa telefonicky spojil s vládnyim komisárom, ktorý mu odporučil, nech si vojaci posteľ „vezmú odinakial“. Po vyrozumení sa práporčík so svojimi mužmi vzdialil. Riaditeľ žiada podžupana, ako má v takýchto kritických situáciách konať. Konštatuje, že pokiaľ bola moc v rukách ľudovej rady a občianskej stráže, strážna služba bola v nemocnici nepretržite zabezpečená. K spisu je dodatočne pripísaná poznámka z 26. novembra 1918: „Česi dnes obsadili Trnavu, predbežne nie je možné nič podnikat“.¹⁰⁰

Trnava 22. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2249, spis číslo 28246/1918, škatuľa číslo 654.

Pozsonyvármegye közkórháza Nagyszombat

Nápisová pečiatka: „Sürgös“

Alispán Úr!

Hivatalos tisztelettel jelentem, hogy f.[olyó] hó 17én egy sebesült tengerészzászlóst és egy tengerészt vettem föl a kórház 9. sz.[ámú] külön betegszobájába. A tegnapi napon el lettek szállítva Budapestre; távozásukkor nemcsak a kórházi fehérműt, hanem a külön betegszoba majdnem új pokrócát is magukkal vitték nemkülönben egy betegtől kölcsönkért tükröt is. Sőt távozásuk után k[örül] b.[elül] 1 órára egy zászlós négy fegyveres katonával feltett szuronnal megjelent és a külön beteg szoba ágyát egyszerűen el akarták vinni még tudomásom nélkül. A nővér hívta rá a figyelmemet és kilépvén a szobából a zászlós megszólít, hogy „a statárium“ nevében (!) a város parancsnok meghagyásából az ágyat elviszi”. A kormánybiztos Urat telefonnal felkérve bejelentettem az esetet s kérdeztem, hogy mitévő legyek, azon felvilágosítást nyertem, hogy „vegyenek máshonnan”. Ezt a zászlóssal közöltem, mire fegyveres embereivel együtt eltávozott. Hivatalos tisztelettel kérem Alispán Urat a Kormánybiztos Úrnál sürgősen közbenjárni szíveskedjék, hogy magam és a kórház a jövőben olyan zaklatásoknak ne legyek kitéve, úgyszintén kérem Alispán Urat kegyeskedjék velem

¹⁰⁰ K obsadeniu Trnavy pozri dokument č. 12.

sürgősen közölni, hogy ily esetben milyen eljárást tanúsítsak a kórházi vagyton megvédése érdekében. Amíg a hatalom a néptanács és polgárőrség kezében volt, addig, bár nem is volt tán szükséges, – a kórházat és vagytonát állandó őrséggel biztosították.

Nagyszombat¹⁰¹ [1]918. nov. 22én.

Dr. Candra^b

Nápisová pečiatka: „Kórházi igazgató főorvos”

Okrúhla pečiatka: „POZSONY¹⁰² VÁRMEGYE KÖZKORHÁZA NAGYSZOMBAT”

Prezentačná pečiatka: „POZSONY VÁRMEGYE ALISPÁNJA”

A csehek ma megszállták Nagyszombatot, egyelőre intézkedni nem lehet.

Tudomásul.

Pozsony 1918. nov. 26.

[nečitateľný podpis]

^a *podčiarknuté rukou (atramentom) autorom hlásenia*

^b *vlastnoručný podpis*

¹⁰¹ Trnava.

¹⁰² Bratislava.

Dokument č. 26

Prípís maďarského ministra vnútra určený vedúcim úradníkom všetkých samospráv (municípií). Šéf hlavného policajného oddelenia v úvode konštatuje, že iniciátormi rabovania a krádeží na území krajiny boli vo väčšine prípadov cudzí vojnoví zajatci a vojaci jednotlivo sa vracajúci z frontu.¹⁰³ Na zmiernenie tohto javu minister vojny inštruoval vojenské veliteľstvá, aby sa v zhode s civilnými úradmi postarali o prijatie, stravovanie, umiestnenie a nasmerovanie presúvajúceho sa alebo demobilizovaného mužstva¹⁰⁴. Zároveň nech vojenská i civilná správa všetkými prostriedkami bránia tomu, aby si muži domov odnášali strelné zbrane. Takéto opatrenia sa týkajú aj miest, v ktorých síce vojenské posádky nie sú, ale kde sa už prejavilo alebo sa predpokladá zhlukovanie osôb. V poslednom odseku je prítomná výzva, aby úrady verejnej správy podporovali činnosť vojenských veliteľstiev, resp. detašovaných jednotiek pri privítaní vojakov, a to s čo najväčšou podporou obyvateľstva.

Budapešť 23. 11. 1918

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2280, spis číslo 28719/1918, škatuľa číslo 654.

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének

A beérkezett jelentések szerint az ország területén levő fosztogatások, rablások kezdeményezői a legtöbb esetben az idegen hadifoglyok és egyes, a harcterről visszatérő katonák. Ennek enyhítésére a hadügyminiszter úr a katonai parancsnokságokat utasította, hogy az átvonuló illetve leszerelő legénység megfelelő fogadtatásáról, élelmezéséről, elhelyezéséről és útbaigazításáról a polgári hatóságokkal egyetértően messze menő módon gondoskodjanak és minden eszközzel akadályozzák meg, hogy az emberek otthonukba löfegyvert vigyenek.

Ily előkészületek oly helyekre is kiterjesztendőek, melyek ugyan nem katonai állomások azonban az átvonulásnál torlódások mutatkoztak vagy előreláthatók.

Ehhez képest felhívom, utasítsa a közigazgatási hatóságokat, hogy az egyes katonai parancsnokságokat, kirendeltségeket különösen a fogadtatás, élelmezés lebonyolítás a lakosság minél nagyobb arányú bevonásával támogassák.

Budapest, 1918 évi november hó 23-án.

a miniszter rendeletéből:
[nečitateľný podpis]
a rendőri főosztály főnöke

¹⁰³ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 42, 256, 257, 258, 259 a 260.

¹⁰⁴ V súvislosti s úradným postupom pri demobilizácii vojakov pozri dokument č. 13.

Dokument č. 27

Správa kostolištského notára Alojza Jankoviča hlavnému slúžnemu v Malackách o udalostiach, ktoré postihli jeho a jeho rodinu v dňoch od 3. 11. 1918. Negatívne nálady u ľudí spozoroval už v predchádzajúci deň, čo bolo posilnené aj vzbúrou ľudu v susednej obci Gajary. Do jeho úradu prišli po dvoja zástupcovia z obcí Jakubov a Kostolište, že postavia stráž a udržia poriadok. V obci Jakubov takúto stráž vytvorili, no starosta obce Kostolište jej zriadenie odmietol s tým, že by mohla rozbúrené nálady ešte vyhrotiť. V Malackách vypuklo 2. 11. 1918 o 10. hodine v noci rabovanie, o ktorom sa Alojz Jankovič dozvedel až na druhý deň ráno. Obyvatelia Kostolišťa si odiaľ nosili domov riady, nábytok, potraviny a posteľnú bielizeň.¹⁰⁵ Keď chcel v ľudovej škole v Kostolišti rozdať obyvateľom tabak zo Župného hospodárskeho spolku, musel to prerušiť, pretože na ulici spozoroval, ako ide od Gajár koč pochádzajúci z rabovania s ozbrojenými výtržníkmi a ako robili výtržnosti vo Weisovej krčme a neskôr v Polákovej krčme. Notárova manželka s deťmi a učiteľom sa zamkli v jednej miestnosti ľudovej školy a on zostal vonku. Stretli ho vzbúrenci spolu s obecným richtárom a jedným boženikom. Jeden z výtržníkov bežal so sekerou v ruke k nemu a chcel od neho, aby vydal ukryté zbrane. Notár dôvodil, že v budove sa nenachádzajú žiadne zbrane, pretože je to budova obecnej školy. Kričal na neho, aby otvoril dvere, za ktorými boli zamknutí jeho žena, deti a učiteľ. Keď ich neotvoril, vylomil dvere sekerou a všetkých, ktorých tam nájde, zabije. Notár dvere neotvoril, ale začal na neho kričať, či vie, že je vo verejnej budove, ktorej obyvatelia nikomu neublížili. Potom vyšiel spolu s notárom von zo školy a so svojimi spoločníkmi začal búchať po školskej nápisovej tabuli s tým, že nie je treba písať po maďarsky. Plech s maďarským erbom umiestnený pod nápisovou tabuľou strhli, prepíchlí nožom a pošliapali. Keď chcel s rodinou odísť, dostal sa na lúky, kde jeho syn zažil najväčší stres, pretože medzi Kostolištom a Malackami sa usadili gajarskí výtržníci a strieľali. Nakoniec za tmy ušiel so svojou rodinou do matkinho domu v Malackách.

Malacky 24. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Služnovský úrad v Malackách 1854 – 1922, inventárne číslo 239, spis číslo 2/1918, škatuľa číslo 34.

Tekintetes
Főszolgabíró Úrnak

Malaczka¹⁰⁶

Jelentem, hogy a körjegyzőség székhelyét folyó évi november hó 3-án úgy családom, mint pedig saját magam életének veszélyben való forgása miatt elhagyni kénytelen voltam.

¹⁰⁵ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 33, 40, 42, 256, 257, 258, 259 a 260.

¹⁰⁶ Malacky.

Már előző napon észrevettem, hogy a kedélyállapotok a körzetemhez tartozó Egyházhely¹⁰⁷ községben a szokásosaknál izgatottabbak, mely észrevételemet megerősítette déltájban vett azon hír, hogy a szomszédos Gajar¹⁰⁸ községben a nép lázong.

A helyeztetel tisztában figyelmeztettem hivatalomban úgy Nagyjakabfalva,¹⁰⁹ mint Egyházhely községből megjelent községi elöljárókat és két – két képviselőtestületi tagok, mert épen pénztárrovcsolásokat végeztem, hogy az uralkodó helyzetre való tekintettel őrséget állítsanak s tartsák fen a rendelt.

Ilyen őrség Nagyjakabfalva községben megalakult még este, míg Egyházhely község bírása az őrség felállítását ellenezte azzal az indokolással, hogy a megalakítandó őrség a kedélyállapotokat még jobban felizgatná s így ezen községben az őrség felállítása úgy ezen mint pedig a következő napon abbamaradt.

Saját magam november 2-án a községben éjfélig cirkáltam és a fejleményeket figyelemmel kísértem, amikor is este 10 óra tájban a szomszédos Malaczka községből iszonyatos nagy zajt hallottam, amiből odakövetkeztem, hogy ott rendkívüli dolgok történnek. Egyházhely községben még csend honolt.

Reggel felkelve konstatáltam, hogy Malaczkán fosztogatások történtek s Egyházhely község lakosságának nagy része onnan mindenféle edényekben rumot hord s azonkívül élelmiszereket, bútordarabokat és ágyneműket is hot magával haza.

A kialakult helyzetet még jobban áttekintendő azonnal Malaczkára mentem, ahol személyesen győződtem meg a történetekről.

Délelőtt 11 órakor már újra Egyházhelyen voltam s déltájban a bíró leánya azzal az üzenettel jött, hogy este nemcsak a lakásom ablakait fogják belövedőzni, hanem engem és a családomat is ki fognak értani.

Délután kilépve az utcára, három katona jött utánam, akik egyike közvetlenül hátam mögött kiáltozott: „To je ten, šak ja mu krk vikrucim, basom mu Boha.”

Az üzenet és a fenyegetések sodromból ki nem hoztak. Megebédelve a községi népiskolába szándékoztam, ahol a községi lakosság részére a vármegyei gazdasági egyesület részéről leérkezett dohányt szándékoztam kiosztatni. Ez azonban már abbamaradt, mert az utcára újonnan kilépve észrevettem, hogy Gajar községből egy fosztogatásokból származó hintó megrakva balta, fegyver és késekkel ellátott gajari rendbontókkal a községbe érkezett és már a „Weisz” féle korcsmában garázdálkodott.

Családomat oltalom alá helyezendő lakásomba visszasiettem s feleségemet és fiamat magamhoz véve a népiskola felé szándékoztunk. Az italtól megvadult rendbontók azonban már megelőztek bennünket s előttünk elsütögetve egyik fegyverét veszélyeztették az utcán az életbiztonságot.

A községi lakosság mindezt tétlenül nézte.

A népiskolához érve a rendbontók már az ezzel átellenben levő „Pollák” féle korcsmában garázdálkodtak. Feleségem gyermekemmel és a tanítóval együtt az egyik szobában maradtak, melynek ajtaját magukra csukták. Én kint maradtam s a rendbontók nemsokára a népiskola felé, amely előtt álltam, közeledtek, amit észrevéve a községi bíró és egy esküdt sarkon fordultak és magamra hagytak.

A rendbontók egyike nagy baltával kezében egyenesen felém tartott s arra szólított fel, hogy adjam ki az eldugott fegyvereket gondolva azt, hogy az iskolában lakom. Felvilágosítottam azonban, hogy az épületben semminemű fegyver nincsen s hogy az épület községi iskola, mire ez az iskolába berontva rám rivallt, hogy nyissam ki azon szoba ajtaját, melyben épen a családom és a tanító tartózkodott, mert ha ezt nem nyitom ki, úgy az ajtót baltával beveszi s mindenkit, akit ott talál agyonüt. S eltorzul képpel már is emelte baltáját, hogy az ajtót beverje s tettét végrehajtsa, mely pillanatban hozzáléptem s nem törődve életemmel egyik kezemet vállára tettem s erősen szembenézve vele rá rivalltam, vajjon tudatában van-e végrehajtandó tetteinek s hogy tudomása van-e arról, hogy nyilvános épületben van, amelynek lakói olyan emberek, akik senkit nem bántottak. Ezen határozott fellépésem s vele való erős szembenézésem következtében sujtásra készen tartott baltáját még mindig reám emelve ezt, mintha a keze ellankadt volna, leengedte, velem együtt az iskolából kilépett és az iskola felirattábláját a kint reá várakozó társaival együtt döngetni kezdte azon ordítozás kíséretében, hogy magyar felíratva szükség nincsen. A felirattábla alatt levő pléh magyar címet pedig lefeszítették s az egyik ott, előttem, a csaknem félméter hosszú késével átszúrta és összetaposta.

Látván, hogy helyzetünk tarthatatlan s hogy életünk veszélyben forog, mert már előbb is kérdezték a rendbontók, hol lakik a jegyző, feleségemet felszólítottam, hogy a községből távozzunk, annál is inkább, mert egyetlen felebarát sem mutatkozott, aki oldalunkra állott volna, mely viselkedésnek magyarázatát csak abban keresem, hogy a kisbirtokos osztály, mert a községben saját benyomásom szerint hat hónapi ott működésem alatt közkedveltségnek örvendtem, nem volt hajlandó a felizgatott napszámos osztály és a harctérről hazaérkezett katonák miatt oldalunkra állami, mert attól tartott, hogy ez által a kifosztástól nem fog megmenekülni.

S családommal ez községből távozni szándékozván észrevettem, hogy négy katona reánk leselkedik s figyelik, merre távozzunk. Én erre családommal egy kisbirtokos udvarába betértem és a leselkedő katonákat félrevertve az udvaron keresztül kiértem a rétekre, ahol fiamat félrevezetve a legnagyobb izgalom közepette, mert a garázdálkodó Gajariak Egyházhely és Malaczka között a mezőkön tartózkodtak s ott lövedöztek, a beállott sötétség leple alatt Malaczkára jutottunk, ahol anyósom házában szálltunk meg.

¹⁰⁷ Kostolište, okres Malacky.

¹⁰⁸ Gajary, okres Malacky.

¹⁰⁹ Jakubov, okres Malacky.

Károm menekülésünk napján nem volt. A következő napokon csak az egyik sertésem lett agyonkínózva. A községi rendbontók ingó vagyonomban kárt tenni szándékoztak, mert lakásomat kifosztani akarták. Lakásom tulajdonosa lakásomat azonban megvédte s lakásom kifosztására összegyűlt rendbontókat félrevezette azzal, hogy én a községből elköltözködtem s éjnek idején bútoraimat is elszállítottam, mire lakásom sértetlen maradt. Burgonyával beültetett szántómat egyesek részben kikapálták s feleségem részéről gondozott kertből is minden zöldségeműt és terményt elhordtak.

Malaczka, 1918. November 24-én

Jankovich Alajos^a
egyházhelyi közjegyző

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 28

Žiadosť hlavného župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava a vládneho komisára, v ktorej sa obracia na podžupana Bratislavskej župy s prepisom telegramu maďarského ministra vnútra. V dokumente minister žiada, aby bolo miestne obyvateľstvo úradnou cestou upovedomené poskytnúť potrebné ubytovacie kapacity presúvajúcim sa nemeckým jednotkám. Minister apeluje, aby nedošlo k situáciám, že nemecké jednotky vyčerpané pochodovaním nenájdu v mieste určenia žiadne ubikácie. Vystríha pred tým, aby si nemecké jednotky za uvedených (mimoriadnych) okolností zabezpečovali ubytovanie samy, čo môže spôsobiť komplikácie, ktorým je možné len ťažko sa vyhnúť.

Bratislava 24. 11. 1918

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2251, spis číslo 28253/1918, škatuľa číslo 654.

Másolat. Távirat. 9728 res Főispánnak Pozsony. <^a – Felhívom szíveskedjék a vármegye és járások területén hivatalos kihirdetés útján a lakosságot felhívni, hogy elszállásolando^b átvonuló^c német csapatokat¹¹⁰ az időjárás viszonyosságainak^d ellen védett helyiségek átengedésében legmesszebbmenően támogassa, hogy ezáltal elkerültessék az hogy a folytonos meneteléstől kimerült csapatok éjjel érkezvén és semmiféle szállást sem találnak, esetleg önkéntes elszállásolással segítsenek magukon és ezáltal súrlódások álljanak elő, amiket az előjárók a legjobb akaratok mellet sem tudnának mindig meggátolni.>^a Belügyminiszter. – xxxxxxxxxxxx

Szám: 24801/1918

Erről Pozsonyvármegye alispánját és Pozsony¹¹¹ sz. kir. t[örvény] h[atóság] j[oggal] f. [elruházott] város polgármesterét tudomás és megfelelő eljárás céljából értesítem. –

Pozsony, 1918. november hó 24-én.

Jankó^e
főispán, kormánybiztos

¹¹⁰ *Išlo o tzv. Mackensenovu armádu. August von Mackensen (6. 12. 1849 – 8. 11. 1945) – nemecký generál. Zúčastnil sa prusko-francúzskej vojny v rokoch 1870 – 1871. Po dvoch rokoch štúdia v Halle opätovne nastúpil aktívnu službu v armáde ako dôstojník jazdeckva. V roku 1891 menovaný pobočníkom Alfreda von Schlieffena. Od roku 1899 pridelený ako štábný dôstojník k XVII. zboru, ktorého velenie neskôr prevzal. Po vypuknutí vojny sa ako veliteľ zboru, resp. neskôr armády zúčastnil bojových operácií na viacerých frontoch. Počas presunu do vlasti po skončení prvej svetovej vojny istý čas internovaný v Maďarsku. K jeho osobnosti bližšie pozri: HIRSCHFELD, Gerhard – KRUMEICH, Gerd – RENZ, Irina. Enzyklopädie erster Weltkrieg. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2003, s. 693 – 694. Takisto: SCHWARZMÜLLER, Theo. Zwischen Kaiser und Führer, Generalfeldmarschall August von Mackensen. Paderborn: b. v., 1996.*

¹¹¹ Bratislava.

- ^a ostré zátvorky napísané dodatočne rukou (modrou ceruzkou)
^b prečiarknuté perom
^c dopísané perom nad predchádzajúce slovo
^d prípona prepísaná písacím strojom
^e vlastnoručný podpis

Nariadenie maďarského ministra vnútra adresované všetkým hlavným županom a vládnym komisárom povereným obdobnými právomocami ohľadom činnosti vidieckych národných rád a ľudových rád. V úvode minister konštatuje, že na viacerých miestach spomenuté orgány zdaňujú obyvateľstvo. Minister dokonca získal vedomosť aj o tom, že realizovali aktivity, ktoré patria do kompetencie iných úradov. Jadro dokumentu tvoria vzletné frázy o význame miestnych národných a ľudových rád v „nezabudnuteľných historických dňoch“ zmeny režimu. Zároveň však minister poukazuje na to, že treba spomínané rady sledovať, aby neprekračovali zákonom určené kompetencie. V závere minister žiada, aby vládný komisár informoval miestne národné a ľudové rady o tomto nariadení a aby jeho prípadné prekročenia nimi bezodkladne hlásil.

Budapešť 26. 11. 1918

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2334, spis číslo 29530/1918, skatula číslo 655.

Szám: 153862/[1]918./III. Tárgy: a vidéki nemzeti tanácsok és Néptanácsok működése. Magyar belügyminiszter. Valamennyi főispánnak és főispáni teendőkkal megbízott kormánybiztosnak. Arról értesültem, hogy a vidéken megalakult Nemzeti tanácsok és néptanácsok több helyen megadóztatják a közönséget. Hozzám érkezett jelentésekből pedig arról is tudomást szereztem, hogy több Nemzeti Tanács és Néptanács más olyan intézkedéseket is tesz, amelyek hatósági hatáskörbe tartoznak. Azokban a felejthetetlen történelmi napokban, amikor a népakarat ereje szétépte az évszázadok óta reánk nehezdedő rabláncot a Nemzeti Tanácsok és Néptanácsok megbecsülhetetlen szolgálatokat tettek a szabadság igaz ügyének. A forradalomnak szüksége volt olyan forradalmi szervekre, amelyek mint a központban szervezett Magyar Nemzeti Tanács helyi bizalmi tényezői időlegesen megtegyenek minden szükséges intézkedést, ami a forradalom nagy céljait szolgálta. A helyi Nemzeti és Néptanácsok a nemes feladatukat fényes sikerrel oldották meg. A győzedelmes forradalom nagy eredményeinek biztosításában számottevő részük volt a vidéki Nemzeti és Néptanácsok lelkes actiójának. A közbiztonsági állapotoknak örvendetesen gyors javulása körül is nagy érdemeik vannak az említett Tanácsoknak. Működésükkel örökös hála kötelezték az önálló új Magyarország felszabadult népét. A Népköztársaság kormánya ezúttal is számít a vidéki Nemzeti Tanácsok és Néptanácsok hathatós támogatására. De további működésüknél figyelembe kell venni azt, hogy a viszonyok normálissá váltak és így a kivételes állapotokra való berendezkedés szüksége és indoka most már megszűnt. Különösen tekintetbe kell venni a Magyar Nemzeti Tanács néphatározatának V-ik cikkét, amely szerint az említett néphatározatokkal nem ellenkező törvényes rendelkezések hatályban maradnak. Ebből okszerűleg az következik, hogy azt a hatáskört, amelyet hatályban levő törvényeink a közigazgatási hatóságokra ruháztak, csakis ezek a hatóságok

gyakorolhatják. – Ez szolgál zsinórmértékül a vidéki Nemzeti Tanácsok és Néptanácsok számára is, amelyeknek üdvös működésére tág teret nyújt az ha a főispáni teendőkkel ellátott kormánybiztosokat és a közigazgatási hatóságokat mint véleményező, mint tanácsadó szervek támogatják. És közérdekű igen fontos szerepet tölthetnek be a közélet minden megnyilatkozásának éber ellenőrzésével is. Ha akár a kormánybiztosokkal, akár a központi kormányhatóságokkal közlik úgy általánosságban, mint konkrét esetekben felmerülő észrevételeiket, kifogásaikat, vagy panaszait, azok mindenkor különös figyelemben fognak részesülni, mert a Népköztársaság kormánya rendkívül nagy súlyt helyez a Nemzeti Tanácsok és Néptanácsok útján megnyilvánuló népvéleményre. Bízva a Nemzeti Tanácsok figyelmezettségében, törvénytiszteletében és ismerve az országos érdekek iránt kipróbált érzéküket, arra kérem a Nemzeti Tanácsokat és Néptanácsokat, hogy működésüket a törvények által megállapított keretekben folytassák és kapcsoljanak ki működésük köréből mindent, ami hatósági jogkörbe vág. Felkérem kormánybiztos^a főispán^b urat, hogy ezt a rendeletemet a törvényhatóság területén működő összes Nemzeti és Néptanácsokkal egész terjedelmében haladéktalanul közölni és az említett Tanácsok működése tekintetében ezentúl netán felmerülő észrevételeit velem közölni szíveskedjék. Budapest, 1918. évi nov.[ember] 26.

Batthyány s.[aját] k.[ezüleg]

^a *podčiarknuté strojom ako jedna z dvoch alternatív*

^b *druhá možnosť bola uvedená do riadku pod, no z priestorových dôvodov sme ju umiestnili vedľa*

Dokument č. 30

Výpis uznesenia mestského zastupiteľstva v Pezinku o dočasnom nahradení mestského protokolistu Alexandra Pápaya, ktorý utiekol z mesta, od 15. novembra 1918 Jánom Žarnovickým, ktorý bude mať na starosti aj sirotské záležitosti, za mesačný plat 400 korún a jednorazový deputát palivového dreva.

Pezinok 28. 11. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 1938/1918, škatuľa číslo 575.

6929/1918 ikt.[ató] sz.[ám]/ 156 kgy.[közgyűlés] Polgármester hely.[ettes] jelentése Pápay Elek vár.[osi] iktató helyettesítése tárgyában.

H.[atározat]

A h.[elyettes] polgármester abbéli jelentését, hogy a menekült Pápay Elek¹¹² vár.[osi] iktató teendőinek úgy az árvaszéki ügyek ellátásával f.[olyó] évi november hó 15-etől kezdődőleg havi 400 (negyszáz) korona fizetés és egyszer és mindenkorra a házhoz szállított egy méter III. osztályu tűzifának természetbeni kiszolgáltatása mellett dr. Zsarnoviczky János bazini lakóst ideiglenes minőségben bizta meg, a vár.[osi] képviselőtestület jóváhagyólag tudomásul veszi és a fizetésnek a rendkívüli bevételek terhére való kiutalványozással a polgármestert bizza meg.

A határozat közhirrre teendő.

Kelt Bazinban¹¹³ Bazin szab.[ad] kir.[ályi] r.[endezett] t.[anácsú] képviselőtestületének 1918 évi november hó 28 napján tartott közgyűlésében.

Mikulík¹¹⁴
jegy.[ző]

¹¹² *O dôvodoch úteku A. Pápaya sa v spise nedozvedáme nič bližšie. Vzhľadom na prítomnosť česko-slovenskej posádky v meste od 12. novembra sa dá predpokladať, že A. Pápay nebol stotožnený so vznikom Československa. Naporiúdzi sú však aj osobnejšie motívy. 13. novembra 1918 mestská rada na svojom zasadaní zamietla jeho žiadosť o trojmesačnú dovolenku a (vojnovú) podporu, pretože nepredložil lekárske potvrdenie o práceneschopnosti. Okrem toho sa na žiadosť mestského pokladníka Jána Balgu proti A. Pápayovi začalo disciplinárne konanie vo veci podvodov pri vojenskej dišpenzácii a zásobovaní mesta potravinami. A. Pápay bol toho času bratislavským obyvateľom, tak sa zrejme do Bratislavy uchýlil a nestabilná spoločensko-politická situácia v Bratislave mu mohla poskytnúť nádej na vyhnutie sa trestu. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1911 – 1918, inventárne číslo 329, s. 378 – 379. K téme úteku notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 4, 5, 6, 10, 11, 21 a 33.*

¹¹³ *Pezinok.*

¹¹⁴ *K osobe mestského notára a mešťanostu Miloša Mikulíka pozri dokument č. 109, poznámka č. 387.*

K.[?]

A csatolt hirdetmény kifüg.[gesztése] 15 napra
Jelentés¹¹⁵

Dokument č. 31

Správa seneckého hlavného slúžneho Jána Reinela podžupanovi Bratislavskej župy, že v obciach nezákonne vznikajú „Rady“, ktoré si osobujú také široké právomoci, že narušajú chod legitímnych orgánov. Žiada o čo najrýchlejšie zasiahnutie proti nim.

Senec 29. 11. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2274, spis číslo 28684/1918, škatuľa číslo 654.

Tárgy: A községekben megalakított mindenféle „Tanácsok” megszüntetése.

Alispán úr!

Jelentem, hogy a községben részint felsőbb utasításra, részint önkényüleg megalakult mindenféle „Tanács”¹¹⁶ a törvényszerű képviselők, elöljáróságok és szervezetek működését nagyban zavarja és e „Tanács” ok némelyike oly tág hatáskört vindikál magának, hogy teljesen lehetlenné teszi a törvényes szervek intézkedését.

Kérem, méltóztassék az ügyet megfontolás tárgyává tenni és lehetőleg oda hatni, hogy mindenféle ilyen alakult működése mielőbb megszüntetessék.

Szencz¹¹⁷, 1918 évi november hó 29-án.

Reinel^a
főszolgabíró

^a *vlastnoručný podpis*

¹¹⁵ V spise sa nachádza aj záznam o splnení zákonných podmienok na možnosť podania odvolania voči tomuto uzneseniu s poznámkou o jeho negatívnom výsledku. Pôvodný text uznesenia sa nachádza vo f. Magistrát mesta Pezinok v knihe zápisníc zo zasadaní mestského zastupiteľstva v Pezinku 1911 – 1918, inventárne číslo 329.

¹¹⁶ K problematike národných rád pozri dokumenty č.: 16, 19, 45, 51 a 97.

¹¹⁷ Senec.

Dokument č. 32

Nariadenie Krajinského výboru pre propagandu¹¹⁸ Podžupanskému úradu v Bratislave, aby zaobstaral vytlačenie plagátov a letákov so slovenským textom a expedoval ich do všetkých obcí. V texte vyjadruje požiadavku pre úplnú slobodu slovenského ľudu a žiada, aby české jednotky opustili Slováckmi obývané územie. Tak bude môcť vláda Maďarskej ľudovej republiky uvoľniť používanie vlakov, pošty, telegrafu a telefónu. Treba zabrániť tomu, aby české jednotky brali jedlo a dobytok chudobnému slovenskému ľudu. Prezident Wilson uviedol, že neuznáva české obsadenie a vo veci slovenského ľudu môžu rozhodnúť len mierové rokovania. Chce slobodný slovenský ľud, slobodnú slovenskú verejnú správu a slobodné používanie slovenského jazyka.

Budapešť 30. 11. 1918

Originál, telegram. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2205, spis číslo 27257/1918, skatula číslo 652.

Alispáni hivatal Pozsony¹¹⁹

Költségünkre tót nyelven plakáton és röpcédulán azonnal kinyomandó és minden községben terjesztendő a következő szöveg: A tót néphez, polgárok, munkások, földművesek követeljük a tót nép teljes szabadságát követeljük, hogy a cseh csapatok azonnal hagyják el a tót nemzet területét. Legyen vége a cseh erőszakosságnak követeljük, hogy a népköztársaság¹²⁰ kormánya tegye sürgősen szabaddá a vasútvonalakat, a postát, a távirót és a telefont. Szerezzon élelmiszert és közszükségleti cikkeket és akadályozza meg, hogy a cseh csapatok összeharcsolják a szegény tót nép élelmét és jószágait. A budapesti tárgyalásokon el kell intézni a tót nép szabadságának ügyét mi független tót nemzetét akarunk és nem kívánjuk, hogy a cseh kapitalisták uralkodjanak felettünk. Wilson elnök kijelentette, hogy a cseh foglalatásokat nem ismeri el mert csak a béketárgyalás dönthet a tót nép ügye fölött. Mi már előre kijelentjük, hogy sem a magyar, sem a cseh elnyomást nem akarjuk. Szabad tót népet, szabad tót közigazgatás, szabad tót nyelvhasználatot akarunk.¹²¹ Testvérek! Csak most vigyázzunk! Csak most álljunk ellen minden hódító törekvésnek. Akkor a tót nép végre megszabadul és nem mint magyar, nem mint cseh, hanem mint önálló tót nézet mutatja meg a világnak a tótság erejét. Éljen a szabad tót nép! Éljen a szocialista és radikális népköztársaság! Kérjük azonnal intézkedni és nyomdai arat mérsékelten számítva megterítés céljából bejelenteni.

Országos propaganda bizottság.

¹¹⁸ K činnosti výboru pozri aj dokument č. 23.

¹¹⁹ Bratislava.

¹²⁰ Maďarská ľudová republika (Magyar Népköztársaság) bola založená pod vplyvom Astrovej revolúcie, ktorá vypukla 31. 10. 1918. Maďarská ľudová republika trvala od 16. 11. 1918 do 21. 3. 1919, keď bola vyhlásená Maďarská republika rád.

¹²¹ K postoju štátnych orgánov k národnostnej slobode Slovákov pozri tiež dokument č. 50.

Dokument č. 33

Notár z Borského Svätého Petra Viktor Žitvai píše podžupanovi Bratislavskej župy ohľadom výtržností. Vvolávali ich ozbrojení vojaci, ktorí sa vrátili z bojísk. V noci 3. [novembra 1918] sa mu vlámali do domu, ktorý vyrabovali a keďže si chcel zachrániť život, bol nútený utiecť aj s rodinou k príbuzným do obce Rákospalota v Peštianskej župe.¹²²

Rákospalota november 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2202, spis číslo 27206/1918, skatula číslo 652.

Nagyságos alispán úr!

Jelentem, hogy a harctértől haza jött fegyveres katonák garázdálkodást én sem kerülhettem ki. Folyó hó 3-án éjjel rám törtek, mindenből kifosztottak s hogy életemet megmenthettem, kénytelen voltam családommal elmenekülni.¹²³

Jelenleg Rákospalotán¹²⁴ (Pestmegye), Eötvös utca 50 szám alatt rokonaímnál vagyok.

Alázatos szolgálja
Zsitvai Győző^a
búrszentpéteri¹²⁵ jegyző

^a *vlastnoručný podpis*

¹²² V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 40, 42, 256, 257, 258, 259 a 260.

¹²³ K útekem notárov a úradníkov z miest ich pôsobenia pozri dokumenty č.: 4, 5, 6, 10, 11, 21 a 30.

¹²⁴ Rákospalota – súčasť mesta Budapešť.

¹²⁵ Borský Svätý Peter – časť obce Borský Mikuláš, okres Malacky.

Dokument č. 34

Výtah zo zápisnice zo zasadnutia Obecného zastupiteľstva v Malých Trakanoch obsahujúcej vyhlásenie o prihlásení sa k Madarskej národnej rade.

Malé Trakany 2. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠAKE, pracovisko Archív Trebišov, f. Obvodný notársky úrad vo Veľkých Trakanoch 1902 – 1944, inventárne číslo 3.

Jegyzőkönyv.

Felvétellett Kistárkányban, 1918. decz. 2-án a község képviselő-testületének rendkívüli gyűlésében.-

Jelen voltak.

Gönczi István bíró, id. Petrik István, Petrik Pál, Bucsánszki Pál, Hurka Antal, Tárczi Péter, Kovács Dániel, Petrik János, Tóth Ádám, Gönczi Bertalan, Gönczi János, Tárczi Béla, Szücs Pál képvis.-test. tagok és Klúger Miklós körjegyző.-

Előadó körjegyző kéri a képv.[iselő]-testületet, hogy mint magyar ajkú hazafias lakosú község képviselői egyhangú határozattal mondják ki, hogy az országos Magyar Nemzeti Tanácshoz lelkesedéssel csatlakoznak és a Magyar Nemzeti Kormány rendeleteinek magukat minden tekintetben alávetik. 8/Kgy.[Közgyűlési]/918. sz.[ám]

Határozat.

A képv.[iselő]-testület egyhangú határozattal körjegyző indítványát elfogadja és amidőn a Magyar Nemzet kivívott függetlensége feletti örömeinek lelkesedéssel ad kifejezést egyhangúlag kimondja, hogy az Országos Magyar Nemzeti Tanácshoz csatlakozik és a Magyar nemzeti kormány rendeleteinek magát aláveti.-^a

Jegyzőkönyv hitelesítésére Hurka Antal és Bucsánszky Pál képv.[iselő]-test.[ületi] tagok kéretnek fel.

[...]

[nečitateľný podpis]
körjegyző

Gönczy István^b
bíró

Hitelesítjük.
Hurka Antal^b
Bucsánszky Pál^b

^a v originále archívneho dokumentu sú texty písané vedľa seba

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 35

Oznam Československého posádkového veliteľstva v Spišskej Novej Vsi o nariadení československej vlády týkajúcom sa ďalšieho pôsobenia miestnych úradov. Nariadenie ustanovuje, že kontrolu nad všetkými úradmi vykonáva Československý národný výbor v Prahe; do funkcie hlavného župana Spišskej župy bol vymenovaný Ján Rumann a za komisára pre verejné zásobovanie Ernest Winkler; rekvirovanie vojska je možné len na základe povolenia Československého národného výboru; vojsko zabezpečuje poriadok na trhoch, pri ceste smerom na Poprad a Levoču, a tiež na sever, východ alebo juh je potrebné mať osvedčenie vystavené vojenským veliteľstvom; reštaurácie a kaviarne sa zatvárajú o 10. hodine večer; je zakázané chodiť po uliciach po záverečnej; mestská polícia nemôže zakročiť proti vojsku; zhromaždenia sa môžu konať len s povolením vojenského veliteľstva a podobne. Nariadenie platí pre mesto Spišská Nová Ves a jeho okolie, a to Harichovce, Spišský Štvrtok, Hrabušice, Hnilec a Markušovce.

Spišská Nová Ves s. d.

Originál, tlač. ŠAKE, pracovisko Archív Spišská Nová Ves, f. Magistrát mesta Spišská Nová Ves, oddelenie Policajný kapitánát 1862 – 1922, inventárne číslo 3976/1918, skatula číslo 17.

Az Iglón székelő cseh-tót katonai állomásparancsnokság a következő Utasítást teszi közhirrre:

1. A katonai parancsnokság a volt honvéd kaszárnya épületében székel.
2. a cseh-tót kormány rendelkezése szerint az összes hivatalok továbbmüködnek. Ezen hivatalok fölötti ellenőrzést egyelőre a Československy Národný Výbor¹²⁶ gyakorolja.
3. Szepesmegye főispánjával Dr. Ruman János ur, ugyancsak a megye közélmezési biztosával Dr. Winkler Ernő küldetett ki.
4. Katonai rekvirálás csak a Československy Národný Výbor és a katonai parancsnokság aláírásával, pecsétjével ellátott engedélye alapján eszközölhető. A rekvirálás más módja tilos és azonnal bejelentendő.
6. A hetivásárok rendszeren, minden szombaton megtartatnak. A katonai parancsnokság gondoskodni fog a rend fenntartásáról, valamint arról is, hogy a katonaság a szokásos árakat fizesse.
7. Poprad, Lőcse¹²⁷ irányában való utazásnál, továbbá észak, kelet és dél felé való utazásnál a katonai parancsnokság által kiállított igazolvány szükséges. A városnak katonailag meg nem szállt utakon való elhagyása igazolvány nélkül tilos.

¹²⁶ Československý národný výbor.

¹²⁷ Levoča.

8. A volt osztrák hadsereg katonai kötelékébe tartozott személyek, akik a Cseh-szlovák hadsereg kötelékébe nem tartoznak, a körülményekhez képest civilruhában járjanak. Akinek nincs civilruhája, hordhatja uniformisát, de nemzeti jelvények nélkül. Aki uniformist visel, köteles a Cseh-szlovák hadsereg tisztjeinek tisztelegni.

9. Keletfelé póstahivatalokkal mindennemű telefonálás, telegrafálás, póstai összeköttetés szünetel.

10. Vendéglők, kávéházak este 10 órakor bezárandók. December 25. és 26-án ezen helyiségek éjjel 12-ig, dec. 31-én pedig éjjel 1-ig nyitva tartandók.

11. Záró óra után szükség nélkül tilos az utcán járkálni. A házak kapui este 9-kor bezárandók.

12. Vendéglőkben a katonaság részére személyenként legfeljebb 1 liter bor szolgáltatandó ki. A vendéglősök gondoskodni tartoznak, hogy a legénység üzlethelyiségekben le ne részegedjék.

13. Az utcák, járdák tisztántartására, a jég eltávolítására gond fordítandó.

14. A szolgálatban lévő városi rendőrség a katonaság ellen nem léphet fel. Ha erre szükség volna, előhívhatja a katonai őrséget.

15. A katonai parancsnokság hivatalos órái a civilek részére reggel 9-től 11-ig, délután 2-5-ig.

16. Az ételmezés továbbra is jegyekre fog kiadatni a városi lakosság részére a városházán.

17. Étellemezési cikkeket a megyéből kiszállítani szigorúan tilos.

18. Gyűlések csak a katonai parancsnokság engedélyével tarthatók meg.

19. Fegyverek a katonai parancsnokságnak átadandók. A katonai parancsnokság csak a vadászjeggyel bírók vadászfegyvereinek megtartását engedélyezi, ha ezen körülményt igazolják. Akinél még fegyver van, haladéktalanul szolgáltatassa azt be.

20. Ezen utasítás érvénye Igló¹²⁸ város és környékére, nevezetesen Harihovce¹²⁹, Štvrtek¹³⁰, Hrabušice, Velky-Hnilec¹³¹, Markušovce körzetére terjed ki és a mai napon lép hatályba.

Československý Národný Výbor^a:
Elemér Volla, predseda.

Kulik v.[lastnou] r.[ukou]
setník.

^a v názve inštitúcie chýbajú dlžne

¹²⁸ Spišská Nová Ves.

¹²⁹ Harihovce, okres Spišská Nová Ves.

¹³⁰ Spišský Štvrtek, okres Spišská Nová Ves.

¹³¹ Hnilec, okres Spišská Nová Ves.

Dokument č. 36

Mesačné hlásenie hlavného slúžneho v Senci Jána Reinela. Autor správy v úvode konštatuje, že prelomové udalosti sa prejavili v každej obci okresu, a to vo všetkých oblastiach. Ďalej uvádza, že o polutovaniach udalostiach sa podžupan dozvedel včas, pričom ich podrobný opis by presiahol určený rámec periodického hlásenia. Z notárov okresu naďalej pôsobia len úradníci v Senci, Kráľovej pri Senci a vo Veľkom Grobe. V Častej a Veľkom Bieli zostali na svojich miestach len pomocní notári, resp. pisári. Ostatné notárstvá sú neobsadené a tak je činnosť úradov takmer nefunkčná. Nálada obyvateľstva, obzvlášť medzi tamojšími Slovákmí, je ešte stále podráždená. Disciplína sa úplne rozpadla, neexistuje žiaden záujem o veci verejné. Nikto nechce pracovať. Obce sú priam terorizované vojakmi navrátiťšími sa z frontu. Jesenné zberové práce neprebíhajú. Zemiaky a repa sú „zabudnuté“ v zemi, kukurica je takisto na mnohých miestach nezožatá. Na gazdovstvách nie je možné získať robotníka na prácu. Výhľady do budúcnosti sú teda podľa autora hlásenia veľmi zlé.

Senec 2. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2284, spis číslo 28781/1918, škatuľa číslo 654.

Alispán Úr!

Jelentem, hogy az elmúlt november hóban lefolyt történelmi események hatása a járás minden községben és minden téren egyképpen jelentkezett.

Alispán úr a sajnálatos eseményekről idejében értesült, és havi jelentésében a történeteket már csak azért sem vehetem fel, mert ezek leírása meghaladná a havi jelentés kereteit.

Jelentem, hogy a járás jegyzői közül a szenci, királyfai, magyargurabi van helyén. Csesztén, Magyarbélén a segédjegyző, illetőleg írnok működik; A többi jegyzőség vezető nélkül van. Ily körülmények között a hivataloskodás csaknem lehetetlenné vált.

A lakosság hangulata különösen a tót^a ajkú népesség között – még mindig izgatott. Fegyelem teljesen megbomlott. Dolgozni, közügynek szolgálni senki sem akar és a hazatérő katonák nagy része valósággal terrorizálja a községeket.

Az őszi gazdasági munkák nagy része elmaradt. Burgonya, répa, igen sok a földben vész el és tengeri is sok helyen töretlen.

A nagy gazdaságok munkást egyáltalán nem kapnak s így kilátások a lehető legszomorúbbak.

A havi tűzkárjelentést csatolom.
Szencz¹³² [1]918 december 2.

1 d[a]r[a]b mell[éklet]¹³³

Reinel^b

főszolgabíró

Prezentačná pečiatka: „Érkezett 1918 DEC.[EMBER] 3 28781/1918 számhoz.”

^a podčiarknuté rukou autorom hlásenia

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 37

Hlavný župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava Zoltán Jankó vzhľadom na príkaz maďarského ministerstva vojny nariaďuje pezińskému mešťanostovi Otakarovi Jamnickému rozšíriť na verejnosti priložený plagát¹³⁴ vyhlasujúci mobilizáciu mužov narodených v rokoch 1896 – 1900, ktorí sformovaní do vojenských jednotiek s náležitou disciplínou budú schopní zabezpečiť zachovanie spoločného uhorského štátu. Tí, ktorí budú ignorovať povolávací rozkaz a po návrate z frontu nezostanú v službe, nebudú zohľadnení pri pozemkovej reforme ani nezískajú nijaké výhody plynúce zo zmien v spoločnosti, a mešťanostovia, ktorí budú mariť plnenie povolávacieho rozkazu, stratia dôveru.

Bratislava 2. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 1947/1918, škatuľa číslo 575.

Tárgy: visszatartott egyénekre vonatkozó hadügyministeri rendelet.

Polgármester Úr!

Bazin^{a135}

Hivatkozással a magyar hadügyministerium 29867/el.n.[öksége] 1. a. 1918. szu. [számú] rendeletére felhívom sziveskedjék a hatósága területén^b az álabbi falragaszt¹³⁶ sürgösen közhirré tenni.

Az ország belrendje és az közbiztonsága magán valamint a népvagyon érdekei követeli, hogy magyar hadügyministerium a 28315/el.n.[öksége] 1. a. 1918. szu.[számú] rendelete alapján visszatartandó egyének, tehát az 1. 1896 és ennel fiatalabb születésű évfolyambeliek, minél hamarabb és mentve minden kicsinyes aggályoskodástól, katonailag szerveztessenek.- Ezzel szervezett katonai egységek képesek lesznek arra, hogy ezredéves hazánkat a sokatt szenvedett népet és ennek jólétét mindenemű vallás és területhódítástól megóvják.-

Minden szervezésnek alapfeltétele a fegyelem.- A tiszték és a legénység között egytértés és bajtársiasság, valamint az egymásiránti tisztelet becsülés juttatja leginkább kifejezésre azon ideális eszmék megvalósulását, melyet addig elértünk és amelyet hazánk boldogulására megtartani is akarunk.-

¹³⁴ Znenie plagátu obsahuje dokument č. 14.

¹³⁵ Pezinok.

¹³⁶ Nijaké v texte citované nariadenia ministerstva vojny nie sú súčasťou spisu. Spis obsahuje ďalšie nariadenia maďarskej vlády v Budapešti tmočené prostredníctvom bratislavskeho župana mešťanostom na území Bratislavskej župy a tri veľkorozmerné plagáty s povolávacím rozkazom, ktorých obsah je popísaný v poznámke č. 68. Pozri aj dokument č. 13.

¹³² Senec.

¹³³ V spise sa príloha o škodách spôsobených požiarom nenachádza.

Oly egyének, akik a népkormány által kiadott parancs ellenére önkényüleg eltávoznak, a törvény által szabott súlyos következményekkel számoljanak. Az ily egyének földbirtok reformjánál tekintetbe nem vétetnek és az átalakulás által létesítendő egyéb kedvezményektől elesnek¹³⁷. Az önkényes távozás érdekeiért történő szolgálati kötelezettség alóli kivonás magával vonja a polgárnak bizalmának és megbecsülésének az elvesztését.-

Jankó^d
kormánybiztos, főispán.

Prezentačná pečiatka: „Bazin szab.[ad] kir.[ályi] r.[endezett] t.[anácsú] város polgármesteri hivatala.“

I 1947./1919.

Na vedomie vzal. Ad acta.

Pezinok 1919 I/2

Jamnicky^d

^a *dopísané perom*

^b *slová „a hátósága területén“ vpísané strojom do medziriadku*

^c *celá veta strojopisne podčiarknutá*

^d *vlastnoručný podpis*

¹³⁷ *Pod výhodami plyúcimi zo zmien v spoločnosti sa mysleli občianske slobody, ktoré v rámci demokratizácie a premeny dualistického režimu v tom čase zavádzala budapeštianska vláda na čele s grófom Michalom Károlyim.*

Dokument č. 38

List Župného krajiniského verejnosprávneho spolku v Budapešti adresovaný hlavnému slúžnemu v Bratislave Gustávovi Karnerovi ohľadom vyplácania dôchodkov pre úradníkov. Úradníci, ktorí utiekli, bez ohľadu na to, či pracujú alebo nepracujú, majú dostať denne 20 korún a ak majú rodiny, tak podľa počtu členov rodiny má im prináležať 50, 70 alebo 100 % dennej odmeny. Situácia je komplikovaná a ani v Peštianskej župe sa nedarí udržiavať poriadok. Dôvodom písania listu je to, že denná tlač často mlčí a mnohí si myslia, že problémy sú len na lokálnej úrovni, no v skutočnosti sú pomery zlé v celej krajine.

Budapešť 3. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Služnovský úrad v Malackách 1854 – 1922, inventárne číslo 239, s. n., pag. 1, škatuľa číslo 34.

Kedves barátom!

A küldött jegyzőkönyveket megkaptam és azokat a belügyminisztériumhoz tettem át, bár sajnos a mostani idő még nem alkalmas sem kártalanításokra, sem megtorlásokra. Ebből folyólag egyelőre nem is lehet szó különleges megbízatásokról, csupán azt tehetnéd meg, hogy vármegyéd alispánjánál a központban segédkezzél, mert például a Budapestre menekült tisztviselőket is csaknem kivétel nélkül a miniszter kívánságára Pest vármegye alispánja foglalkoztatja. Bizonyára tudod azonban, „A Vármegye” november 23.-án megjelent számából, amely a pozsonyi vármegyházán alighanem kezdedbe került, hogy kieszközöltem egy rendeletet, amely szerint^a menekült tisztviselőket, akár dolgoznak, akár nem, napi 20 korona segély, és abban ez esetben ha családosa, a családtagi száma szerint napidíj 50,70, és illetve 100 %-a illeti meg. Ezenfelül illetményeidet a pozsonyi állampénztár teljes összegében kell, hogy folyósítsa és az alispán fel van hatalmazva megfelelő előlegek folyósítására is. Megillet továbbá az 1918. évre 600 korona rendkívüli segély, a jövő évre pedig az eddigi segélyek fel fognak emeltetni, e tárgyban holnap, december 5.-én lesz a szakértekezlet a pénzügyminisztériumban, ahová magam is hivatalos vagyok és ahol szóvá fogom tenni az esetleg nyugdíjba készülő tisztviselők érdekében a hadisegélyeknek a nyugdíjba való beszámítását és a hadiéveknek kétszeresen való számítását. Egyelőre többet kilátásba helyezni nem tudok, mert az idő még nem alkalmas arra, hogy e kérdésekkel behatóbban lehessen foglalkozni és olyan tömege a köztisztviselőknél lepte el Budapestet, hogy nagyon nehéz a végleges megoldást megtalálni, főleg miután még az ország területi nagyságával sem vagyunk tisztában. Még itt Pest vármegyében sem tudunk rendet tartani, éppen november 1-én kellett távoznia járásából Almásy Sándor pomázi főszolgabírónak is, akit csak két halott és sok sebesült árán lehetett az életnek megmenteni. A helyzet sokkal kétségbeejtőbb, mint általában hiszik és rövid időm belül okvetlenül újabb megrázkódtatásnak nézhetünk elébe, mert így, ahogy most van, a helyzet semmiesetre sem tartható fenn.

Ezt csak azért írom meg Neked, mert s napi sajtó sokat elhallgat és ezért egyes vidékeken azt hiszik, hogy csak lokális bajokról van szó, holott a bajok országos természetűek. Éppen ez teszi lehetetlenné a rögtöni radikális segítség munkáját, mert maga a kormány is teljesen tehetetlenül áll szemben a folyton és folyton teljes egy hónap óta megújuló zavargásokkal szemben. A mostani menekülési napidíjak azt hiszem egyelőre helyzetet megkönnyítéséhez hozzájárulnak, légy tehát szíves nyugodtan bevárni az események fejlődését, amelyeknek irányításához országos egyesületünk hozzá fog járulni.

Szíves üdvözlettel vagyok

őszinte igaz híved:
[*nečitateľný podpis*]

Budapesten 1918. december 3.

Nagyságos

KARNER GUSZTÁV
főszolgabíró urnák

POZSONY¹³⁸

^a *slovo nadpísané perom*

¹³⁸ Bratislava.

Dokument č. 39

Dôverný obežník maďarského ministra vnútra určený vedúcim úradníkom župných a mestských samospráv (municípií). Dokument vychádza z toho, že „mylnou interpretáciou zmluvy o prímerí“ cudzie vojenské jednotky prejavili voči úradom verejnej správy na viacerých miestach nepriateľský postoj. Následne podáva inštrukcie, ako v takýchto situáciách chrániť obecné peniaze a majetok. Peniaze (hotovosť), cenné papiere rozličných fondov, vkladné knižky atď. nech sú prepravené na bezpečné miesto. O ich odovzdaní a prevzatí nech sú zároveň spísané zápisnice.

Budapešť 3. 12. 1918

Originál, cyklostyl. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2295, spis číslo 29033/1918, škatuľa číslo 654.

Értesülesem szerint a fegyverszüneti szerződés félremagyarázásával az idegen csapatok közigazgatási szerveinkkel szemben több helyen ellenséges magatartást tanúsítanak.

Mindezek folytán szükséges, hogy azokban a városokban, nagy és kis községekben, ahol ilyen jelenségek merülnek fel, vagy azokra kilátás van, a városi és a községi pénz és értékvagyon megmentése érdekében megfelelő intézkedések kellő időben megtéssenek.

Evégből felhívom alispán^a polgármester^b urat, intézkedjék, hogy ott, ahol az szükségesnek mutatkozik a r.[endezett] t.[anácsú] városok, nagy és kis községek^a v á r o s^b tulajdonát képező valamint a kezelése alatt álló alapok, alapítványok, üzemek, stb. [s a többi] pénz és értékvagyon /készpénz, pénzügyi betétkönyv, a gyámpénztár őrzött pénzek és értékek és egyéb értékpapír, adóslevél drágaság stb. [s a többi]/ óvatosan csomagolva és lehetőleg lepecsételve a felelős számadók, illetőleg előljárók által valamely más nem veszélyeztetett helyen levő s a célra legalkalmasabbnak tartott állami adóhivatalhoz vagy valamely jóhitelű pénzügyi intézetekhez megőrzés végett beszállíttassék.

A beszállítás a számadók, illetőleg előljárók által két példányban kiállított és a pénzt és az értéket részletesen feltüntető jegyzék mellett történjék. Ezt a jegyzéket úgy az átadó, mint az átvevő pénztár /pénzügyi intézet/ felelős számadói /pénztárnok, ellenőr/ aláírják.

A jegyzék egyik példányát az átadók elismervény gyanánt megőrzik, míg a másik példány az átvevő pénztárnál marad.

B u d a p e s t, 1918. évi december hó 3.-án.

Batthyány^c

^a *podčiarknuté písacím strojom*

^b *druhá alternatíva prijímateľa listu umiestnená pod riadok. Kvôli zjednodušeniu je v prepise dokumentu umiestnená vedľa*

^c *cyklostilovaný vlastnoručný podpis*

Dokument č. 40

Hlásenie hlavného slúžneho v Dunajskej Strede Dr. Dezidera Németha podžupanovi Bratislavskej župy za mesiac november 1918. V 1. bode autor konštatuje, že voči obecným zamestnancom sa nevyskytla sťažnosť, nové represívne konanie takisto nebolo začaté. V 2. bode je pozornosť venovaná bezpečnostnej situácii vplyvom „revolučných hnutí“. Všade boli založené národné a občianske stráže. Rabovania sa vyskytli v katastroch obcí Trhová Hradská a Jahodná.¹³⁹ Voči hlavným vinníkom bolo začaté trestné konanie. 3. bod sa stručne týka verejného zdravotníctva, kde sa takisto nevyskytol problém. V 4. bode je pozornosť venovaná úradovaniu. Osobitné schôdze prebehli v Dunajskej Strede 14. a 25. novembra. 30. novembra 1918 sa konala schôdza v Jahodnej. 19 dní slúžny strávil na služobných cestách, a síce v obciach Dunajská Streda, Topoľníky, Trhová Hradská, Jahodná, Veľké Blahovo a Malé Blahovo. Dôvody výjazdových rokovaní boli rôzne. 11. novembra 1918 sa konala schôdzka s hlavným županom a podžupanom v Bratislave. Oheň prepukol len v obci Horný Štál.

Dunajská Streda 6. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2284, spis číslo 28781/1918, škatuľa číslo 654.

Nápisová pečiatka: „POZSONY¹⁴⁰ VÁRMEGYE DUNASZERDAHELYI JÁRÁS FŐSZOLGABIRÁJA”

Tárgy: Eseményjelentés 1918.évi november hóról

Alispán Úrnak

Pozsony.

Múlt hóról eseményjelentésemet következőkben terjesztem elő.

- 1.) Községi alkalmazottak ellen panasz nem volt, új megtorló eljárás nem lett folyamatba téve.
- 2.) Rendészet terén rendkívüli intézkedés vált szükségessé a forradalmi mozgalmak folytán. A hó első napjaiban mindenütt nemzetőrségek és polgárőrségek lettek szervezve. Fosztogatások a Vásárút¹⁴¹ községhez tartozó „Szihony” majorban és a Pozsonyeperjes¹⁴² község határában fekvő Mihályműve¹⁴³ pusztán fordultak elő. Mindkét helyen a közrend helyreállítása érdekében személyesen is eljártam és az elvitt holmit az uradalomnak visszaadtam, a főcinkosok ellen fenyítő eljárás meg lett indítva.

¹³⁹ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 42, 256, 257, 258, 259 a 260.

¹⁴⁰ Bratislava.

¹⁴¹ Trhová Hradská, okres Dunajská Streda.

¹⁴² Jahodná, okres Dunajská Streda.

¹⁴³ Majer v katastri obce Jahodná, okres Dunajská Streda.

- 3.) Közegészségügyi téren különös intézkedés szüksége nem forgott fenn.
- 4.) A csatolt tűzkarkimutatásban jelezett egy tüzeseten kívül (Felistál¹⁴⁴) más elemi csapás nem fordult elő. A V. Ü. Sz. [A Vármegyei Ügyviteli Szabályzat]¹⁴⁵ 273 § -ában előírt járási tisztí értekezletet múlt hó 14-én és utóbb múlt hó 25-én tartottam meg Dunaszerdahelyen¹⁴⁶ minden járásombeli községi és körjegyző részvételével. A V. Ü. Sz. [A Vármegyei Ügyviteli Szabályzat] 302 § -ában jelzett tárgyalási napot múlt hó 30-án tartottam meg Pozsonyeperjesen. Külszolgalatban 19 napot töltöttem el és pedig: 1-én, 2-án, 3-án és 30-án burgonyaigénybevétel szeszgyárosoknál és nagybirtokosoknál, 4-én, 5-én, 6-án és 7-én rekvirálási összesítési kimutatások helyszíni összeállításán, 8-án Alsónyárasdon¹⁴⁷ és Vásárúton rablások meggátolásán, 9-én Pozsonyeperjesen vizsgálat fosztogatások miatt, 11-én Pozsonyban fő és alispánnál hivatalos ügyekben, 18-án Pozsonyeperjesen jegyző helyettesítés, 20-án Nemesabonyban¹⁴⁸ sírbolt felújítás és lezárás, 18-án, 21-én és 27-én községek közigazgatási évi vizsgálatán, 23 Sikabonyban¹⁴⁹ bíró választás, 25-én és 26-án gyárak félévi vizsgálatán, 29-én Felsőnyárasdon¹⁵⁰ helyszíni vizsgálat katona ügyben, s végül 30-án Pozsonyeperjesen tárgyalási napon.

Egyéb jelentenivalóm nincsen.

Dunaszerdahely, 1918. december 6.

Dr. Németh^a
főszolgabíró

1. d[ara]bbal¹⁵¹

^a *vlastnoručný podpis*

¹⁴⁴ Dolný Štál, okres Dunajská Streda.

¹⁴⁵ Župný registratúrny poriadok, ktorý vyšiel ako výnos ministra vnútra č. 125.000/1902 v zbierke nariadení Rendeletek tára II., 1902, č. 123, s. 1156 – 1361. Okrem zásad tvorby registratúry obsahoval aj všeobecné princípy úradovania typickejšie skôr pre organizačný poriadok úradu.

¹⁴⁶ Dunajská Streda.

¹⁴⁷ Dolný Ňáražd, dnes súčasť obce Topoľníky, okres Dunajská Streda.

¹⁴⁸ Veľké Blahovo, okres Dunajská Streda.

¹⁴⁹ Malé Blahovo, dnes súčasť Dunajskej Stredey.

¹⁵⁰ Horný Ňáražd, dnes súčasť obce Topoľníky, okres Dunajská Streda.

¹⁵¹ V spise sa príloha o škodách spôsobených požiarom nenachádza.

Dokument č. 41

Žiadosť hlavného slúžneho v Senci Jána Reinela adresovaná podžupanovi Bratislavskej župy o stanovenie okruhu kompetencií okresného úradu za zmenených štátových pomerov. V úvode žiadosti sa konštatuje, že viaceré obvodné notárstva okresu Senec sa dostali, resp. dostanú do československého štátu. Za týchto okolností pisateľ žiada o rozhodnutie, či sa právomoc okresného úradu naďalej vzťahuje na dotyčné obce, resp. aké obmedzenia z tohto stavu preňho vyplývajú. Hlavný slúžny poznamenáva, že obyvateľstvo slovenských obcí sa na jeho úrad obracia v rozličných záležitostiach, pričom bezodkladne požaduje prídely a vydanie predmetov dennej potreby. V iných ohľadoch vrchnostenské nariadenia neberie na vedomie, resp. ich plniť nechce. „Poznajú len práva, ale povinnosti nie.“ Národné rady pôsobia samostatne a činnosť obecných predstavenstiev takmer všade skoro úplne ochromili.

Senec 9. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2307, spis číslo 29213/1918, škatuľa číslo 655.

Alispán Úr!

Értesülésem szerint a járáshoz tartozó több k[ör]jegyzőség közigazgatás tekintetében a Cseh – Szlovák impérium alá helyeztetett, illetőleg fog helyezettetni.

Kérek ennél fogva utasítást arra nézve, hogy a járási hatóság illetékességi köre kiterjed-e továbbra is a kérdéses községekre esetleg hatáskörünk mily korlátozásokat szenved.

Megjegyzem, hogy a tót községek lakossága állandóan fordul hivatalomhoz különféle ügyekben, – jelesül türelmetlenül követeli a közszükségleti cikkeknek pontos kiutalását és kiszolgáltatását. –

Egyéb tekintetben a hatósági rendelkezéseknek a községek lakócai egyáltalán nem akarnak megfelelni és rendelkezéseinket figyelembe nem veszik. Ők csak jogokat ismernek, de kötelességet nem. –

A nemzeti tanácsok önkényesen rendelkeznek és a községi elöljáróság működését majdnem mindenütt teljesen megbénították. Mindenesetre szükséges, hogy a járás hatóságok illetékességük kérdésében határozott látassanak el.

Szencz¹⁵² 1918. december 9–

Reinel^a
főszolgabíró

Prezentačná pečiatka: „POZSONY¹⁵³ VÁRMEGYE ALISPÁNJA“

^a vlastnoručný podpis

¹⁵² Senec.

¹⁵³ Bratislava.

Dokument č. 42

Hlásenie hlavného slúžneho v Malackách Gustáva Karnera adresované podžupanovi Bratislavskej župy. Autor hlásenia konštatuje, že periodické hlásenie za november 1918 nie je schopný podať. Dôvodom je revolta, ktorá vypukla bez akýchkoľvek predchádzajúcich príznakov v noci z 1. na 2. novembra a rozšírila sa na celý okres Malacky.¹⁵⁴ Konštatuje, že vplyvom rabovania musel notársky zbor okresu (s výnimkou štyroch notárov) svoju činnosť následne ukončiť. Aj autor hlásenia sa musel so svojimi slúžnymi a pomocným úradníkom v kancelárii zachraňovať útekom. Úradná činnosť v uvedenom okrese tak prestala.

Bratislava 10. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2284, spis číslo 28781/1918, škatuľa číslo 654.

CHORVÁT, Peter – ZAŤKOVÁ, Jana – ČAPLOVIČ, Miloslav. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/1, Rakúsko-uhorská armáda – Slováci – Slovensko v období prvej svetovej vojny 1914 – 1918*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2016, s. 404 – 405.

Tárgy: November havi eseményjelentés.

Alispán Úr!

Jelentem, hogy f.[olyó] évi november hóról eseményjelentést nem terjeszthetek be, mert a f.[olyó] évi november hó 1ről másodikára virradó éjjel minden előzőleges jelenségek nélkül hirtelen kitört s az egész járásra kiterjedő lázadás és ezzel kapcsolatos fosztogatások következtében f.[olyó] évi november hó 2án az egész járás jegyzői kara /négynek kivételével/ s magam és szolgabiráim valamint iroda seg.[éd] tisztem is menekülni voltunk kénytelenek s hivatalos működésünket a járásban beszüntettük.

Pozsony¹⁵⁵ 1918 decz.[ember] 10.

Karner^a
főszolgabíró

^a vlastnoručný podpis

¹⁵⁴ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 256, 257, 258, 259 a 260.

¹⁵⁵ Bratislava.

Dokument č. 43

Podžupan Bratislavskej župy posla na vybavenie celé znenie telegramu maďarského ministra vnútra v odpise ohľadne verejných majetkov na okupovaných územiach. Pokiaľ ich nepriateľské vojská pri opustení územia alebo štátne úrady neodovzdali predstaviteľom obcí alebo národným radám, majú sa spísať a urobiť opatrenia na ich ochranu¹⁵⁶.

Bratislava 11. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 487/1918, škatuľa číslo 569.

Másolat: távirat:

10109/ Alispán Pozsony¹⁵⁷. Ellenséges haderők által megszállt területeken levő közjavak ha elvonult katonai csapatok vagy állami hatóságok azokat városi előljáróságoknak vagy nép, és nemzeti tanácsoknak át nem adtak felkuttatandók összegyűjtve jegyzékbe foglalandók és összegyűjtenek őrizetükről intézkedés teendő.- Belügyminister.- További részletes utasítást írásban megküldöm.-

Pozsonyvármagye Alispánja.-

Szám: 29125/1918.-

Határidő: 15 nap

Megfelelő elintézés és jelentés tétel czeljából közlöm.-

Pozsony. 1918. deczember 11.-

Osobná pečiatka: „Alispán helyett [nečitateľný podpis] vármegyei főjegyző“

^a slovo prečiarknuté strojom

¹⁵⁶ Od 10. decembra platil na území Československa zákon o mimoriadnych ustanoveniach, ktorým prešli štátne (verejné) majetky do rúk ministerstiev. Pozri dokument č. 173.

¹⁵⁷ Bratislava.

Dokument č. 44

Maďarské finančné riaditeľstvo v Bratislave oznamuje Verejnosprávnemu výboru Bratislavskej župy situáciu ohľadom výberu daní v župe a celkových štátnych príjmov z daňových obvodov v Bratislave, Galante, Šamoríne a Dunajskej Strede za 11 mesiacov roku 1918. Vyberanie daní na území Bratislavskej župy je ochromené kvôli nepriateľskému obsadeniu. Územie trnavského a malackého daňového obvodu je obsadené úplne, pezinský a bratislavský obvod len čiastočne. V obciach na obsadených územiach sa daňová správa nevykonáva a daňové úrady v Trnave, Malackách a Pezinku sú nefunkčné. Na slobodnom území pôsobí finančné riaditeľstvo síce obmedzene no plynulo. Cukrovary v Záhorskej Vsi a Trnave sú na obsadenom území, tam prevzali správu výberu daní orgány českej vlády. Je pravdepodobné, že v týchto dňoch je v ich rukách aj sereďský cukrovar.

Bratislava 12. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, f. Verejnosprávny výbor Bratislavskej župy 1876 – 1919, inventárne číslo 97, spis číslo 307/1918, škatuľa číslo 69.

Pozsony vármegye területén az ellenséges megszállás miatt a pénzügyi közigazgatás megbénult. A nagyszombati és malaczkai adóhivatalok kerülete egészen a bazini és pozsonyi adóhivatalok területe részben megszállás alatt van. A megszállt területeken az adókezelés a községekben teljesen szünetel az előbb említett adóhivatalok közül pedig az első három adóhivatal meg van bénítva. Az adóhivatali tisztviselők ugyan helyükön vannak de tevékenységet nem fejtenek ki.

A szabadon működő adóhivatali kerületekben a pénzügy közigazgatás habár nyomottan de folytonosan tevékenykedik, jelenleg főteendője a hazatért katonák leszerelési díjainak kifizetése továbbá a községeknek a hadsegélyek és nemzetőri költségek fedezésére szolgáló ellátmányok kiadása. Azon területeken melyek megszállva lettek mindenféle ellátmányok kiadását beszünttettem,

Az adók kivetése fenakadt, mert bár régibb kezelésű adók kivetése befejeztetett, újabb jövedelmi adók kivetésére kormány intézkedés nem érkezett, az tehát áll.

Cukor gyáraink közül a magyarfalui és nagyszombati a megszállt területén lévén ott a pénzügyi kezelést a cseh kormány közegei vették át. Valószínű hogy a napokban a szeredi cukorgyár is kezükbe kerül.

A szeszfőzdék a megszállott területen a magyar kormányzat felügyelete alól szintén kiestek.

Állami egyenesadók befizetési eredménye következő: az év 11 hónapról

Pozsonyi ¹⁵⁸ adókerületben	1917 évről	1918 évről	
	214.006	250.886	36.880
Galántán ¹⁵⁹	794.348	678.154	116.194
Somorján ¹⁶⁰	185.469	194.896	7.426
Dunaszerdahelyen ¹⁶¹	213.241	253.505	40.263

Jövedelem, vagyon és hadinyereségadók bevétele 11 hónap alatt:

Pozsonyban:	41.448 k.
Galántán:	598.696 k.
Somorján:	519.117 k.
Dunaszerdahelyen:	73.404 k.

Pozsony, 1919, december hó 12-én.

Okrúhla pečiatka: „// PÉNZÜGYIGAZGATÓSÁG”

Prezentačná pečiatka: „Pozsonyvármegye közigazgatási bizottsága”

¹⁵⁸ Bratislava.

¹⁵⁹ Galánta.

¹⁶⁰ Šamorín, okres Dunajská Streda.

¹⁶¹ Dunajská Streda.

Dokument č. 45

*Zápisnica z ustanovujúceho zasadania stálej Slovenskej národnej rady v Pezinku na čele s Milanom Žarnovickým.*¹⁶²

Pezinok 12. 12. 1918

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 1/1919, škatuľa číslo 578.

Zápisnica vedená v zasadnutí Slovenskej Národnej Rady v Pezinku, odbývanom dňa 12. decembra 1918 o 5. hod. odp.[oludnia] v poradnej dvorane mestského domu, pod predsedníctvom velebného pána Milana Žarnovického¹⁶³.

Predseda po srdečnom privete podal stručnú správu o udalostiach, vyskytnuvších sa od založenia dočasnej Národnej Rady¹⁶⁴, ktorej úlohou bolo udržanie verejného

¹⁶² K problematike národných rád pozri dokumenty č.: 16, 19, 31, 51 a 97.

¹⁶³ Milan Žarnovický (25. 7. 1887 – 11. 4. 1959) – v rokoch 1917 – 1959 evanjelický farár slovenského cirkevného zboru v Pezinku, vnuk Jozefa Ludovíta Holubyho, ženatý s vnučkou Jozefa Miloslava Hurbana. Bol členom SNR pre Bratislavu a okolie pod vedením Samuela Zocha. MEDVECKÝ, Karol Anton. Slovenský prevrat. III. Bratislava: Komenský, vydavateľská a literárna spol. s r. o., 1931, s. 354. Osobnosti Pezinka. Dostupné na oficiálnom webovom sídle Mestského úradu v Pezinku <<https://www.pezinok.sk>>. Pezinskí evanjelickí farári. Dostupné na <<http://www.cajla.estranky.sk/clanky/evanjelicka-diaspora-na-cajle/pezinski-evanjelicki-farari.html>>. VEREŠOVÁ, Katarína. Žarnovický písal VHV listy o divadelníctve. Dostupné na <<https://hl.rs/zarnovicky-pisal-vhv-listy-o-divadelnictve/>>.

¹⁶⁴ Na výzvu Károlyiho vlády v Budapešti sa z členov mestskej rady v Pezinku vytvorila 18-členná uhorská národná rada (Magyar nemzeti tanács) na čele s predsedom výkonného výboru Otakarom Jamnickým a v období 2. – 28. 11. 1918 oficiálne spravovala mesto. Na výzvu Slovenskej národnej rady v Martine sa začali na Slovensku tvoriť slovenské národné rady hlásiace sa k Československej republike, ale aj uhorská vláda povolila vytváranie lokálnych slovenských a rumunských národných rád politicky podriadených Budapešti. Tak sa v Pezinku na zasadaní mestskej rady 13. novembra 1918 prvýkrát spomína slovenská národná rada, ktorej politická príslušnosť nie je jasná a mohla sa vykrýštalizovať postupne. Po vojenskom obsadení Pezinka začiatkom decembra 1918 sa jasne definovala ako (dočasná) slovenská národná rada na čele s Milanom Žarnovickým. Vytvorila sa z predstaviteľov intelektuálnej, obchodno-finančnej a náboženskej elity mesta a aj napriek jej názvu išlo o slovensko-nemeckú národnú radu. K najväčším prívržencom vzniku Československa spomedzi pezinských Nemcov patrili evanjelický farár H. Daxer. Získaním predstaviteľov nemeckej elity pre česko-slovenské ciele sa nepochybne sledovala eliminácia prouhorskeho tábora v meste, čo nebolo bežným javom, keďže nemecké etnikum v mnohých mestách vrátane Bratislavy či v jazykovom ostrove na Spiši bolo odporcom rozpadu Uhorska. Slovenská a Uhorská národná rada v Pezinku vo veciach zásobovania a stráženia mesta úzko spolupracovali a vydržovali iba jednu národnú stráž na ochranu mesta, ktorú zabezpečovalo česko-slovenské vojsko. Pôsobenie tých istých osôb v oboch radoch naznačuje, že sa mohli zlúčiť do jedného orgánu, ako to bolo bežné aj v iných mestách. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1911 – 1918, inventárne číslo 329, s. 376 – 379; administratívne spisy, inventárne číslo 1816, škatuľa č. 575, spis č. 1934/1918. MEDVECKÝ, Karol Anton. Slovenský prevrat. IV. Bratislava: Komenský, vydavateľská a literárna spol. s r. o., 1931, s. 11, 71. ŠROBÁR, Vavro. Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920. I. Praha: ČIN, tiskové a nakladateľské družstvo československých legionárov, 1928, s. 213. KRAJČOVIČ, Milan. Károlyiho vláda v Maďarsku a osudy Slovenska v strednej Európe 1918 – 1919. In Historické štúdie, 1995, roč. 36, s. 7. ĎURKOVSKÁ, Mária. Spišskí Nemci a ich politická strana v medzivojnovom období na Slovensku. In Sborník z mezinárodnej vedeckej konferencie konané 4. – 5. 11. 2008 v Opave (ed. Jana Macháčová, Olga Štajerová). Opava: Slezské zemské múzeum, 2009, s. 191. Pozri aj dokumenty č.: 16, 20 a 97.

poriadku a pokoja, ochránenie osoby a majetku, ako i zásobenie obyvateľstva nevyhnutne potrebnými článkami, čo sa vzdor mnohým ťažkostiam i početným prekážkam skutočne podarilo. Doterajšia dočasná Národná Rada má sa pretvoriť na stálu. Prízvukujú, že, ačkoľvek je rozhodne proti deleniu sa dľa náboženstva, čo by bolo len na újmu nášho národa, ponevác len vo svornosti väzí sila a môže byť zdarná práca naša, v národných otázkach musíme teda vždy jednotne a v úplnej shode konať, predsa, pridŕžajúc sa právnej zásady, aby nikto ukrátený nebol, ponechal predseda tak katolíckym Slovákom, ako i našim nemeckým spoluobčanom, aby si zo svojej strany členov Národnej Rady sami pomenovali. S prevedením toho poveril predseda so strany katolíckej velebného pána P.[átra] Guardiania¹⁶⁵ zdejšieho Kláštora rádu kapucínov, Bernardína Tomík¹⁶⁶, so strany nemeckej ale vznešeného pána seniora lic. Henrika Daxer¹⁶⁷; menovaní povereníci prípisom na predsedu upraveným oznámili výsledok volieb a predostrelí menoslovy.

Za katolíckych slovenských členov navrhnutí sú páni: Ján Balga, Pavel Čech, P.[áter] Odorik Follrich¹⁶⁸, Pavel Gregorovič, Alois Hasala, Matej Klamo, Rudolf Krupa, Michal Kovačovský, Martin Regináč, Michal Strapák¹⁶⁹, Ján Synáček, P.[áter] Bernardín Tomík, Ján Zigmundík¹⁷⁰, Martin Demovič, Štefan Fišer, Peter Greguš, Michal Hanusek, Jur Kovačovský, Štefan Kraus, Ladislav Suchoň¹⁷¹, Rudolf Benčurík, Jozef Kühnel, Peter Slimák, Ján Žilavý, Jozef Žák, Ján Ondrovič.

¹⁶⁵ *Gvardián je predstavený františkánskeho kláštora.*

¹⁶⁶ *Bol predstaveným pezinských kapucínov v rokoch 1915 – 1918. Jeho priezvisko sa vyskytuje aj v tvare Tomík. K tomu: Gvardiáni kláštora kapucínov v Pezinku. Dostupné na <<http://www.cajla.estranky.sk/clanky/farnost-pezinok/kapucinsky-kostol-najsvatejsej-trojice.html>>.*

¹⁶⁷ *Henrich (Henrik) Daxer (28. 11. 1885 – 14. 10. 1936) – v rokoch 1912 až 1919 evanjelický farár nemeckého cirkevného zboru v Pezinku, v rokoch 1920 – 1922 poslanec Národného zhromaždenia za Nemecko-maďarskú kresťansko-sociálnu stranu. Licenciát z teológie získal na univerzite v Rostocku (Nemecko). Pezinskí evanjelickí farári. Dostupné na <<http://www.cajla.estranky.sk/clanky/evanjelicka-diaspora-na-cajle/pezinski-evanjelicki-farari.html>>.*

¹⁶⁸ *Odorich (Odorik) Follrich – v rokoch 1919 – 1921 gvardián kapucínskeho kláštora v Pezinku, aktívny v politickom, hospodárskom i kultúrnom dianí mesta. K tomu: Gvardiáni kláštora kapucínov v Pezinku. Dostupné na <<http://www.cajla.estranky.sk/clanky/farnost-pezinok/kapucinsky-kostol-najsvatejsej-trojice.html>>. ČECHOVÁ, Františka. *Hospodársky život. Roky 1919 – 1945.* In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDELOV, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka. Bratislava. Obzor, 1982, s. 122.**

¹⁶⁹ *Michal Strapák – člen správnej rady Pezinskej úverovej banky. ČECHOVÁ, Františka. *Hospodársky život. Roky 1919 – 1945.* In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDELOV, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka. Bratislava. Obzor, 1982, s. 122.**

¹⁷⁰ *Ján Zigmundík (1. 4. 1846 – 26. 2. 1938) – pezinský učiteľ, významný slovenský vedec v oblasti prírodných vied, pedagóg, autor prvých učebníc slovenčiny, v rokoch 1919 – 1923 školský inšpektor pre mestá Bratislava, Svätý Jur, Pezínok a Modra. Jeho syn Zigmund bol priateľom a konškolákom Milana Rastislava Štefánika, ktorý v rokoch 1898 – 1903 navštevoval rodinu Zigmundíkovcov v Pezinku počas školských prázdnin. K tomu: *Osobnosti Pezinka.* Dostupné na <<https://www.pezinok.sk>>. DUBOVSKÝ, Ján Milan. *Kultúrne pomery. Roky 1849 – 1918.* In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDELOV, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka. Bratislava. Obzor, 1982, s. 134 – 135.* MOTEŠICKÝ, Jozef. *Milan Rastislav Štefánik a Pezínok.* In *Pezincan, 2001, roč. 34, február.* Dostupné elektronicky na <<http://pezincan.pezinok.sk/index.php?yggid=article&cat=2001-02&article=5184>>.*

¹⁷¹ *Otec hudobného skladateľa Eugena Suchoňa, organista v pezinskom katolíckom farskom kostole. K tomu: *Eugen Suchoň miloval Pezínok i Beatles.* In *Pezincan, október 2013.* Dostupné na <<http://pezincan.pezinok.sk/index.php?yggid=article&cat=2013-10&article=11845>>.*

Slovenskí evanjelici navrhujú za členov zo svojej strany nasledovných pánov: Dr-a Otokára Jamnický¹⁷², Dr-a Vladimíra Krno¹⁷³, Dr-a Jána Žarnovický, Milana Žarnovický, Jána Duroška, Michala Čech (37)¹⁷⁴, Jána Valachovič (mäsiar), Michala Valachovič (47), Michala Valachovič (22), Pavla Čech (25), Bohumila Langhoffer, Samuela Kadlečík, Pavla Dubek, Pavla Čech (Demut), Andreja Valachovič, Michala Pätoprstý, Ľudevíta Pardubský, Štefana Král, Ladislava Kadlečík¹⁷⁵, Ľudevíta Kováček.

Z nemeckej strany navrhujú za členov pánov: Franca Meissl¹⁷⁶, lic. Henrika Daxer, Ludvika Taubinger, Arpáda Nika, Pavla Gyurisch, Ludvika Korínek, Jána Kadlecsik, Jozefa Emmer, Ludvika Wittgruber, Jána Mikan, Samuela Weissmann, Fridricha Mühl, Alexandra Wolfshörndl, Andreja Steberl, Gustava Píringer, Jozefa Dejean.

Po prečítaní výšudaných menoslovov navrhnul predseda, aby boli všetci horespomenutí páni za členov Národnej Rady vyvolení, potážne potvrdení. Národná rada všetkých spomenutých pánov uznala za členov svojich, a týchže – s odobrením všetkých predsedových predostretí a predsedníckej zprávy – potvrdila. Predseda vyhlásil následkom tohto uzavretia stálu Národnú radu za utvorenú.

Námestný mešťanosta navrhnul, aby bol doterajší predseda vel.[ebný] p.[án] Milan Žarnovický v tejto hodnosti potvrdený. Národná Rada tento návrh prijala.

Predseda navrhnul, aby sa zvolili dvaja podpredsedovia, a za takých odporúča vel.[ebného] pána P.[átra] Guardiania Bernardína Tomík, a vzn.[ešeného] p.[ána] lic. Henrika Daxer. Národná Rada tento návrh schválila.

Námestný mešťanosta navrhnul za zapisníka b.[ohabojného?] p.[ána] Dr-a Jána Žarnovický. Národná Rada tento návrh prijala.

Predseda vyhlásiac všetky uzavretia, vyzval Národnú Radu, aby si zvolila troch členov za uhodnoverniteľov zápisnice. Národná Rada vyvolila si pánov: Dr-a Vladimíra Krno, Michala Hanusek a Ludvika Korínek¹⁷⁷ za uhodnoverniteľov zápisnice.

¹⁷² *Otakar (Otokar) Jamnický (4. 5. 1878 – 8. 2. 1952) – pezinský advokát, prvý slovenský mešťanosta (starosta) Pezinka, v rokoch 1919 – 1921 župan tých častí Komárnanskej, Ostrihomskej a Rábskej (Győr) župy, ktoré sa stali súčasťou Československej republiky. Počas štúdií na evanjelickom lýceu v Bratislave v 90. rokoch 19. storočia sa spoznal s Milanom Rastislavom Štefánikom. K tomu: *Osobnosti Pezinka.* Dostupné na <<https://www.pezinok.sk>>. JAMNICKÝ, Aristid. *Oprášené histórie. Pezínok: Malokarpatská komunitná nadácia REVIA, 2016, s. 3.**

¹⁷³ *Vladimír Krno (21. 6. 1874 – 10. 3. 1955) – v rokoch 1901 – 1922 pezinský advokát, v rokoch 1930 – 1933 bratislavský starosta, v rokoch 1933 – 1935 poslanec Národného zhromaždenia za Republikánsku stranu poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu. Slovenský biografický slovník. III. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 273.*

¹⁷⁴ *Informácie v zátvorke slúžili na identifikáciu osôb (vek, zamestnanie, prezývka, bydlisko).*

¹⁷⁵ *Ladislav Kadlečík – angažoval sa v Československej strane národnosocialistickej. ČECHOVÁ, Františka. *Od vzniku prvej ČSR do oslobodenia.* In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDELOV, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka. Bratislava. Obzor, 1982, s. 90.**

¹⁷⁶ *František Karol Meissl/ Meissel (9. 1. 1837 – 28. 1. 1934) – pezinský lekárnik, zakladateľ mestského múzea a prvého dobrovoľného hasičského zboru v Pezinku, inšitný maliar a amatérsky historik. K tomu: *Osobnosti Pezinka.* Dostupné na <<https://www.pezinok.sk>>.*

¹⁷⁷ *Ludovít Korínek – predseda akciovej spoločnosti Pezinská úverová banka, zástupca nemeckej menšiny v Pezinku, v roku 1920 zvolený za starostu Pezinka. ČECHOVÁ, Františka. *Hospodársky život. Roky 1919 – 1945.* In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDELOV, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka. Bratislava. Obzor, 1982, s. 122.**

Predseda vyhlásiac toho uzavretie, požiadal Národnú radu, aby si vyvolila 12 členový výkonný výbor. Národná Rada zvolila za členov výkonného výboru pánov: Jána Zigmundík, Štefana Fišer, Pavla Čech (nov.[á] ul.[ica]), Gustáva Piringera, Michala Čecha (strážm.[ajstra]), Bohumila Langhoffer, Dr-a Vladimíra Krno, Alexandra Wolfshörndla, Arpáda Nika, Ladislava Kadlečíka, Petra Greguša, Ladislava Suchoň. Súčasne ustálila Národná Rada, aby jedenkaždý^a člen výkonného výboru jeden celý deň úradoval na mestskom dome, keď naňho rad príde a podával veliteľstvu zdejšej posádky československej¹⁷⁸ všetky požadované vývody pod osobnou zodpovednosťou.

Predseda vyhlásiac toto uzavretie, spýtal sa, akým spôsobom majú byť členovia Národnej Rady do zasadnutia svolávaní. Národná Rada usniesla sa, že sa to má diať povolávacím hárkom.

Predseda vyhlásiac usnesenie toto ako uzavretie Národnej Rady, oznámil, že sa má prikrčiť k voľbe okresných výborníkov, z ktorých naraz len dvaja budú mať hlasovacie právo. Národná Rada vyvolila do okresného výboru pp. [patrných pánov?] P.[átra] Guardianu Bernardína Tomík, Dr-a Otokára Jamnický, Milana Žarnovický, Dr-a Vladimíra Krno, a Arpáda Nika, asíce s tým poznamenaním, že akby niekto bol hatený, vždy dvaja mohli sa zúčastňovať okr.[esného] výboru.

Predseda vyhlásiac to ako uzavretie, vyzval p.[ána] Dr-a Viktora Dušek, aby podal zprávu o stave a zásobách mestského vyživovacieho ústavu. Prítomný p.[án] Dr. Viktor Dušek líčiac ťažkosti zásobovania, osvedčil sa, že je dotyčne múky, cukru a petroleju o obyvateľstvo asi na mesiac postarano. Okolo vianočných sviatkov rozpredano bude 12 m.[eríc?] maku, a čo sa týka zemiakov, žiadal Národnú Radu, aby určila dvoch členov, ktorí by tiež čo do jakosti prezúmali a o dovoz sa postarali. Národná Rada s uspokojením vzala zprávu túto na známosť, určila, aby pri rozdeľovaní jednotlivých článkov boli vždy dôverníci Národnej Rady prítomní, a čo sa týka dovozu poťažne nákupu zemiakov, vyslala a poverila pp.[patrných pánov?] Ludvika Wittgruber a Petra Greguša, aby tiež zo Senca, ako takého miesta, ktoré má na zemiaky výtečnú pôdu, zaobstarali.

Predseda vyhlásiac toto uzavretie, oznámil, že veliteľstvo československej posádky opatrí všetkých členov Národnej Rady permanentnými, pres čas znejúcimi legitimáciami, aby neboli hatení v konaní svojich povinností, a vyzval členov, aby si tiež zadovážili. Vzato v známosť.

Námestný mešťanosta Dr. Ottokár Jamnický oznámil, že vláda nariadila, aby sa všetky dane i verejné poplatky i na ďalej odvádzaly i novoustanovenému československému štátu. Z týchto daní budú sa zaokrývať predne mestské výdavky, zvyšok ale ukladať sa má do berného úradu. Vzato v známosť.

Námestný mešťanosta oznámil že prepusteným vojakom vyplatíť sa má po 360 korunách. Dosiaľ dostal každý na 10 dní po 90. korunách, ostatok ale predbežne nemôže byť zaokrytý pre nedostatok peňazí. Treba teda vyčkať vyššie nariadenia. Vzato v známosť.

Nám.[estný] mešťanosta sdeluje, že národná stráž sa znovu zorganizuje pod veliteľstvom p.[ána] nadporučíka Zábranského a pláca strážcova ustálená je tak, ako v Modre, totiž jedna osoba dostane od 13. decembra r.[oku] 1918 denne 20. korún bez večere. Vzato v známosť.

Nám.[estný] mešťanosta sdeluje, že manželky zajatých a nezvestných vojakov budú od 1. decembra b.[ežiacého] r.[oka] dostávať podporu, vdovy padlých vojakov ale penziu. Tie, ženy, ktorých muži sa už navrátili domov, nedostanú viacej podpory, lebo tá im bude od 1. decembra b.[ežiacého] r.[oka] zastavená. Vzato v známosť.

Predseda Národnej Rady Milan Žarnovický, námestný mešťanosta Dr. Ottokár Jamnický a zapisovateľ Dr. Ján Žarnovický ďakujúc za doterajšiu dôveru, složili svoje úrady, ponač ale bolo už len málo členov prítomných, ponechané bolo riešenie tejto záležitosti až budúcemu zasadnutiu. Zatým bolo zasadnutie zakľúčené.

Dané ako hore.

Dr. Ján Žarnovický^b
zapisník

Milan Žarnovický^b
predseda Nár.[odnej] Rady

Korinek^b

Dr. Krno Vl[adimír]^b

Dr. Jamnický^b
mešťanosta

^a slovo zapísané bez medzery, pravdepodobne súčasť pezinského dialektu

^b vlastnoručný podpis

¹⁷⁸ Ide o vojsko, ktoré obsadilo Pezínok 9. decembra 1918 zrejme pod velením npor. Zábranského. K predošlému, novembrovému obsadeniu Pezínka pozri dokument č. 8. TOMÁŠEK, Dušan. Nevyhlásená válka. Boje o Slovensko 1918 – 1920. Praha: Epocha, 2005, s. 59, 252.

Dokument č. 46

Nariadenie maďarského ministra vnútra adresované všetkým samosprávam. V zmysle paragrafu 4 zákonného článku LXIII z roku 1912 minister vnútra informuje, že na riešenie riadneho zamestnania obecných a obvodných notárov, ďalej župných a mestských zamestnancov bol menovaný Dr. Pavol Hegymegi Kiss. Dôvodom sú objektívne prekážky v činnosti týchto úradníkov a ich umiestňovanie vôbec. Ako pomocný tajomník ministerstva vnútra s príslušnými kompetenciami sa Hegymegi Kiss stal vládnyim komisárom so sídlom v Budapešti. Svoju činnosť môže podľa dokumentu vykonávať len vtedy, keď bude mať všetchnú podporu zo strany úradov verejnej správy. Minister zároveň žiada, nech úrady jeho nariadeniam vychádzajú bezodkladne v ústrety.

Budapešť 13. 12. 1918

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2336, spis číslo 29572/1918, škatuľa číslo 655.

Valamennyi törvényhatóságnak.

A magyar kormány előterjesztése – az 1912: LXIII t.[örvény] c.[ikk] 4 §.–a alapján – a működésükben akadályozott községi és körjegyzők és egyéb községi alkalmazottak, valamint a vármegyei és városi alkalmazottak hivatalos működésének lehetővé tételére rendszerinti alkalmaztatásukkal azonos, vagy más működési körben leendő elhelyezésére és az ezzel kapcsolatos kérdések megoldására dr. Hegymegi Kiss Pál miniszteri titkári címmel felruházott belügyminisztériumi miniszteri segédtitkárt Budapest székhellyel kormánybiztossá nevezte ki.

Amikor ezt a törvényhatóság tudomására hozom, felkérem egyúttal arra, hogy a nevezett nagy, s a közigazgatási szervezet működése szempontjából életbevágó fontosságú munkájában minden erejével támogassa.

Ezt a kiterjedt hatáskört a kormánybiztos csak akkor töltheti be jól, ha a helyhatóság a legteljesebb támogatást élvezi. Felhívom tehát a törvényhatóságot, hogy összes közegeit megfelelő utasításokkal lássa el és ezzel biztosítsa azt, hogy a kormánybiztos közérdekű rendelkezéseinek mindenki haladéktalanul megfeleljen.

Tájékoztatásul közlöm, hogy minden kormánybiztos hatáskörébe utalt ügyben a jelentést közvetlenül hozzá, nevére címezve, a belügyminisztériumba /Budapest, I. Vár. Országház u.[tca] 30./ kell beküldeni.

B u d a p e s t, 1918. évi december hó 13-án.
a miniszter helyett:
[nečitateľný podpis]
államtitkár.

Dokument č. 47

List Eudovíta Lóczyho, predsedu Ligy na obranu územnej celistvosti Uhorska (Magyarország területi épségének védelmi ligája), mešťanostom, ktorých informuje o negatívach prípadného rozpadu spoločného štátu a vyhlasuje, že zachovanie územnej integrity a hospodárskej jednoty Uhorska je vôľou maďarského národa, s ktorou treba oboznámiť zle informované a úmyselne zavádzané zahraničie a štátnikov Dohody. Žiada o podporu myšlienok ligy na zasadaní mestského zastupiteľstva, ktorému posielala osobitný list v prílohe.

Budapešť 15. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 168/1919, škatuľa číslo 580.

Mélyen tisztelt Polgármester Ur!^a

Tisztelettel értesítjük^b, hogy a városi képviselőtestülethez a mellékelt levelet intéztük. Bizalommal reméljük, hogy Polgármester ur a közgyűlésen támogatni fogja felhívásunkat.

Hazánk feldarabolását, amely a magyar nemzetet az állami élet, a gazdasági és kulturális fejlődés, valamint az erkölcsi megnyugvás összes feltételeitől fosztaná meg, tétlenül nem nézhetjük. Kifejezésre kell juttatnunk erőteljes társadalmi akcióval, ország-villág előtt, hogy a magyar nemzet egységes akarata a Kárpátokon belül fekvő egész terület épségének és gazdasági egységének fenntartása. Meg kell értetnünk nem magyar ajku honfitársainkkal, hogy az ő saját anyagi és erkölcsi érdekeik is, megkövetelik, hogy Magyarország területe csorbitatlan maradjon. Fel kell világosítanunk a rosszul informált, sőt szándékosan félrevezetett külföldet és az entente vezető államferfiat az igazságról. Ez a munka már erőteljesen megindult! És ebben a munkában Magyarország autonom hatóságai el nem maradhatnak.

Kérjük tehát Polgármester urat, sziveskedjék szavának súlyával is közrehatni, hogy a képviselőtestület is állást foglaljon Magyarország területi épségéért.

Kívaló tisztelettel

Budapest, 1918. december 15.

¹⁷⁹ Výchraz „magyar nemzet“ možno chápať ako maďarský aj uhorský národ, pretože maďarčina má pre oba významy rovnaké pomenovanie. Z výrazových prostriedkov použitých v liste a jeho prílohe je zrejmé, že liga zastávala názor o jednom politickom uhorskom národe, ktorý sa skladá z viacerých národností. To bola oficiálna maďarská vládna doktrína, ktorá sa uplatnila aj v legislatíve.

Lóczy Lajos¹⁸⁰
elnök

^a v celom texte slovo písané bez dlžňa

^b niektoré zle čitateľné písmená v celom texte obťahnuté čiernym perom

^c vlastnoručný podpis

Dokument č. 48

List Ludovíta Lóczyho, predsedu Ligy na obranu územnej celistvosti Uhorska (Magyarország területi épségének védelmi ligája), mestským zastupiteľstvám, v ktorom vysvetľuje, že cieľom ligy je šíriť informácie o vedeckých a spoločenských argumentoch za zachovanie Uhorska, tak medzi jeho národnosťami, ako aj v zahraničí, pretože Uhorsko tvorí nenarušiteľnú prírodnú a hospodársku jednotu. Žiada o pripojenie sa k lige a masívnu agitáciu na podporu jej požiadaviek.

Budapešť 15. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 168/1919, škatuľa číslo 580.

Tekintetes Városi Képviselőtestület!

Magyarország területi épségének védelmi ligája arra alakult, hogy Magyarország területi épségét társadalmi és tudományos felvilágosító munkával megvédje, a nemzetiségeket és a külföldöt felvilágosítsa^a arról, hogy a Kárpátokon belül fekvő országunk olyan geologiai és gazdasági egység, amelyet megbontani lehetetlen.

Ligánk rövid két heti munka után immár több mint egy millió tógot számlál és számos testület jelentette be csatlakozását.

Tekintettel arra, hogy Magyarország autonóm hatóságai mindig jó példával jártak, elől a történelem hasonló nehéz napjaiban, bizalommal fordulunk a Tekintetes Képviselőtestülethez és kérjük, hogy ligánkhoz való csatlakozását még e hóban tartandó gyűlésükön kimondani és a Képviselőtestület területén minél erőteljesebb agitációt kifejtteni méltóztassék, hogy az egész ország szava adjon sulyt működésünknek.

Felhívásunkat, tisztikarunk névsorát és egy plakátunkat mellékelten küldjük¹⁸¹.

Budapest, 1918. évi december hó 15.-én

Lóczy Lajos
elnök

^a niektoré zle čitateľné písmená v celom texte obťahnuté čiernym perom

¹⁸⁰ Ludovít Lóczy (4. 11. 1849 – 13. 5. 1920) – rodený Bratislavčan, geológ, geograf, vysokoškolský pedagóg, člen Maďarskej akadémie vied, prvý predseda Ligy na obranu územnej celistvosti Uhorska. Liga vznikla v novembri 1918 v Budapešti ako poradný vedecký tím maďarskej delegácie na mierových rokovaniach. Zanikla v polovici 20. rokov 20. storočia. K tomu: Magyarország területi épségének védelmi ligája. Magyar Katolikus Lexikon. Internetová verzia dostupná na <<http://lexikon.katolikus.hu/>> (heslo Lajos Lóczy).

¹⁸¹ V spise sa nenachádzajú spomenuté prílohy (výzva ligy, zoznam jej funkcionárov a plagát), čo by mohlo svedčiť o aktivite mestských funkcionárov v záujme ligy, napríklad o vyvesení plagátu na verejnom mieste. Spis neobsahuje žiadne záznamy dokumentujúce reakciu vedenia mesta Pezinok na požiadavky ligy.

Dokument č. 49

Municipálny výbor Bratislavskej župy sa na svojom zasadnutí dňa 16. 12. 1918 pripája k protestu rektorátu Alžbetínskej univerzity v Bratislave¹⁸² proti nezákonnej snahe Česko-slovenskej národnej rady pripojiť mesto Bratislavu, sídlo župy, a celú župu k českému štátu a tým ich odtrhnúť od maďarského štátu. Municipálny výbor vyhlasuje, že je pripravený bezpodmienečne uznať a zaistiť národnú slobodu Slovákov.

Bratislava 16. 12. 1918

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Municipálny výbor Bratislavskej župy 1867 – 1918, inventárne číslo 1556, zápisnica zo 16. 12. 1918, zápis číslo 1014.

Tárgy: A pozsonyi¹⁸³ Erzsébet tudományegyetem rektori hivatalának megkeresése Pozsonyvárosának a cseh államhoz való csatolását vagy a magyar állam kötelékéből más címen történő kiszakítását ellenző feliratának pártolása iránt.

Határozat

Pozsonyvármegye közönsége csatlakozik ama mozgalomhoz, amely tiltakozik a cseh-szlovák nemzeti tanács azon jogtalan törekvése ellen, a mely célja a vármegye székhelyének Pozsonynak a cseh államhoz való csatolása vagy a magyar állam kötelékéből más címen való kiszakítása, mert erre Csehországnak sem a nemzeti elv alapján, sem a földrajzi fekvésénél fogva, sem pedig a történelmi múlt folyamodványaként semminemű jogosultsága nincs és nem is lehet.

A vármegye közönsége tiltakozásának ad kifejezést, továbbá a cseh-szlovák nemzeti tanács azon jogtalan törekvése ellen, hogy magyar területtől egyes részeket elszakítson és a létesíteni tervezett új cseh államhoz csatoltasson.

Pozsonyvármegye közönsége tiltakozik minden kísérlet ellen, mely hazánk területi épsége ellen irányul és nem ismerheti el soha jogosságát annak, hogy a nemzeti szabadságra való törekvés ürügye alatt bárki is terület részeket követethessen egy oly államtól, mely több mint ezer év óta bírja ezt a területet.

A törvényhatósági bizottság kiemeli azt, hogy Pozsonyvármegye különböző ajkú lakósága mindenhez hűségesen ragaszkodott hazánkhoz és sohasem csatlakozott a magyar állameszme ellen irányuló mozgalmakhoz. A törvényhatósági bizottság egyúttal kijelenti, hogy a hazánkban lakó tót [testvéreink nemzeti szabadságát]^a fentartás nélkül elismeri és azt biztosítani kész.¹⁸⁴ Ezért minden kísérlet, mely vármegyénknek bármely részét az anyaországból elszakítani akarná, csakis jogtalan erőszaknak minősíthető.

¹⁸² *O pomeroch na Alžbetínskej univerzite pozri dokumenty č.: 15, 67, 93 a 114.*

¹⁸³ *Bratislava.*

¹⁸⁴ *Municipálny výbor Bratislavskej župy sa prihlásil k uznaniu národnostných práv Slovákov aj tým, že sa na tom istom zasadnutí (16. 12. 1918) prihlásil k programu Maďarskej národnej rady, ktorá hlásala uznanie národnostných práv Slovákov. Porovnaj aj dokument č. 32.*

Jelen határozat a Miniszterelnök úrhoz azzal a kérelemmel terjeszti fel, hogy a nemzeti védelem megszavazása iránt az intézkedéseket megteni és az ország területi épségének fentartása érdekében álláspontunkban a béketárgyalásoknál is érvényesíteni szíveskedjek.

^a *doplnená časť textu chýba v zápisnici municipálneho výboru. Text je doplnený v odpise zápisnice, ktorú vyhotovil hlavný župný notár Horváth pre podžupana Bratislavskej župy. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 1556, spis číslo 27726/1918, škatuľa číslo 652*

Dokument č. 50

Výtah zo zápisnice z riadneho zasadania Municipálneho výboru Bratislavskej župy konaného 16. decembra 1918. Uvedený výbor prijal rozhodnutie, s ktorým sa obracia na maďarskú vládu. Žiada ju, nech sa všetkými disponibilnými prostriedkami usiluje dosiahnuť presné určenie, čo obsahuje pojem „Felvidék“, a to vzhľadom na stanovenie demarkačnej čiary. Výbor tiež žiada vládu, nech zároveň dosiahne stanovenie tzv. neutrálnej zóny a nech pôsobí vo veci vyslobodenia rukojemníkov. V dokumente sa ďalej uvádza, že Dohoda nariadila maďarskej vláde vyprázdnenie spomínaného územia a jeho obsadenie „českým vojskom“ ako dohodovou armádou. Maďarská vláda sa tejto požiadavke podvolila, no stále zostávajú nejasné viaceré momenty, napríklad ohľadom aplikácie jazykovej hranice na spomínanom teritóriu. Toto sa priamo dotýka Bratislavskej župy. Realizácia branného odporu v súvislosti s obsadzovaním územia československou armádou sa javí ako kontraproduktívna, čo výbor dokladá prípadom Trnavy. Zároveň výbor konštatuje, že dôstojníci vlastnej armády v záujme pokoja obcí a za danej situácie môžu vstúpiť do kontaktu s dôstojníkmi „okupačnej armády“. Medzi oboma armádami nech je neutrálna zóna 1 – 2 kilometre, ako tomu bolo doposiaľ. V závere je opäť spomenuté riešenie otázok rukojemníkov.

Bratislava 16. 12. 1918

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918, inventárne číslo 2325, spis číslo 29414/1918, škatuľa číslo 655.

H a t á r o z a t.

A törvényhatósági bizottság az alispánnak az állandó választmány által elfogadott javaslatára elhatározza, hogy az alábbi indokokra való tekintettel felirattal fordul a kormányhatósághoz, arra kérve a magyar kormányt, iparkodjék minden a rendelkezésére álló eszközzel odahatni, hogy a demarcationalis vonal abból a szempontból, mi értendő a felvidék alatt, mely az ententenak a magyar kormányhoz intézett felszólítása értelmében katonailag kiürítendő.

A közgyűlés folyamán tett indítvány alapján az állandó választmány által tett eme javaslatot a közgyűlés kiegészíti és kéri a kormányt, hogy ne csak demarkationalis vonal de semleges zóna is állapítsák meg, végül pedig kéri a magyar kormányt, hogy tegye meg a kellő lépéseket hogy az egyes községek és városoknak a csehek által történt megszálláskor túszozul elvitt ártatlan egyének kiszabadítása iránt.

A mint ismeretes az entente kimondotta, hogy a felvidék katonailag kiürítendő és cseh csapatok mint entente csapatok által stratégiailag megszállandó, a mivel szemben a miniszterelnök úr tiltakozását bejelentette ugyan, mégis azonban kénytelen volt az erő előtt meghajolni. Sajnos azt a vonalat, hogy mi tartozik a felvidék fogalom alá az entente eddig meg nem állapította, így tehát egyelőre vármegyénket,

mint a hol a nyelvhatár végződik a demarcationis vonalnak meg nem állapítása a legsúlyosabban érinti. Úgy látszik ugyanis, hogy kormányunk a nyelvhatárt tekintve a Felvidék határának, miután ezt a vonalat szállották meg csapatai.

Súlyosnak látszik a helyzet azért, mert félő, hogy abban az esetben, ha a demarkationalis vonal az entente fölfogása szerint mégsem az a nyelvhatár volna, ebben az esetben az ellentállás folytán a vármegye egyes községei kerülnének szembe az ententenak a magyar kormány által kényszerűen bár, de elfogadott akaratával, ennek a szembekerülésnek pedig súlyos következményei lehetnek e községekre és azok lakosságára, mint azt – habár akkor még nem is volt az entente részéről ez a kérdés ily értelemben praecisirozva – Nagyszombat városánál láttuk, a mely város a cseheknek a küldött csapatok által való visszaverését keservesen megszenvedte. –

Habár a közgyűlés bízik a magyar csapatok parancsnokainak előre látásában, hogy abban az esetben, ha csakugyan ilyen az entente által elrendelt vagy jóváhagyott stratégiai megszállásról van szó, a melynek a magyar kormány kénytelen volt magát alávetni, a községek békéjének érdekében ezt kellő időben fölismerik és kényszerűségből elfogadott megszállás tekintetében a megszálló csapatok parancsnokaival érintkezésbe lépnek s hogy erre idejük és módjuk lesz, viszont azonban megakadályozzák azt is, hogy felelőtlen bandák békés községeket nyugtalanítsanak, mégis a vármegye közgyűlése községeink sorsa iránti aggodalmában szükségesnek tartja a Kormányhatóságot felkérni, hogy hasson oda minden rendelkezésére álló eszközzel, hogy a demarcationalis a „Felvidék” fogalma tisztáztassék és így az esetleges félreértésekből eredő vérontás vagy a községek lakóinak indokolatlan megpróbáltatása lehetőleg elkerültessek.

A semleges zónának megállapítását is éppen e vérontások elkerülése végett tartja szükségesnek a közgyűlés, miután az által, ha úgy mint eddig 1 – 2 kilométer távolságra állanak egymással szemben a csapatok majdnem elkerülhetetlen a helyenkénti összetűzés és összeütközés.

Végül a túszozul kiszabadítását illetőleg tett javaslatát és kérelmét nem is tartja szükségesnek indokolni a közgyűlés, mert ártatlanul szenvedők ügye nem kíván indoklást csak a legsürgősebb orvoslást és segítséget.

A közgyűlés jelenhatározatának a miniszterelnök úrhoz leendő sürgős eljuttatását elrendeli.

K[elt] m[int] f[en]t.

Kiadta:

v[ár]m.[egyei] alispán.

Dokument č. 51

Oznámenie Samuela Zocha¹⁸⁵ vedeniu mesta Pezinok o svojom vymenovaní do funkcie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava a jeho prvé nariadenia z úradnej moci.

Modra 17. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1816, spis číslo 2007/1918, škatuľa číslo 575.

Od župana Prešporskej stolice a mesta Prešporoka.

č. 3/1918^a

Predstavenstvu mesta Bazinu^{b186}

Oznamujem Vám, že som pánom ministrom Československej Republiky s plnou mocou pre Slovensko vymenovaný za župana Prešporskej stolice^c a mesta Prešporoka a prosím, aby ste moje vymenovanie v známosť vzali, a mňa v mojom úradovaní dľa všetkých síl podporovali.

Vymenovanie toto som ani nehládal, ani nečakal. A neprijímal som ho, ako hodnosť, ale ako prácu. A túto svedomitú, s napnutím všetkých síl spojenú prácu žiada odo mňa i od Vás náš nový a mnohosľubný štát a budem ju považovať^d prísne od každého, mne podriadeného úradu.

V zmysle 1. § zákona o mimoriadných ustanoveniach pre Slovensko rozpuštam zastupiteľský sbor i všetky výbory mesta Pezinka^e, ako i doterajšiu národnú radu¹⁸⁷. Kým by som ale vymenovanie nového zastupiteľského výboru previedol, poverujem národnú radu s dočasným vedením miestnych záležitostí.¹⁸⁸

Pripojený zákon prosím obecnstvu primeraným spôsobom dať na známosť, a jeho prevedenie prísne prevádzať.

Oznamujem, že som za dočasného starostu mesta Bazinu^e vymenoval pána dr. Ottokára Jamnického^f a prosím obecnstvo, aby ho v jeho úrade podporovalo.

Keď želám Božie požehnanie na Vaše mesto, prosím, aby ste sa dokázali hodnými občanmi nášho kulturného a drahého štátu Československého.

V Modre, 17. decembra 1918^g

Samuel Zoch^h
župan¹⁸⁹

^a číslo „3“ doplnené perom

^b adresát doplnený perom

^c zle čitateľné písmená v celom texte doplnené perom

^d preklep, správne „požadovať“

^e názov mesta doplnený perom

^f meno a tituly doplnené perom

^g dátum doplnený perom

^h vlastnoručný podpis

¹⁸⁵ Samuel Zoch (1882 – 1928) – slovenský evanjelický duchovný, politik, spisovateľ, prvý župan Bratislavskej župy (1918 – 1919) po vzniku Československa. Za bratislavského župana bol vymenovaný 15. decembra 1918. PETRAKOVICHOVÁ ŠIKULOVÁ, Agáta. Modranská stopa Samuela Zocha. Modra: Modranská beseda, 2017, 106 s.

¹⁸⁶ Pezinok.

¹⁸⁷ Išlo o Slovenskú národnú radu v Pezinku, ktorá sa 12. decembra 1918 konštituovala z dočasnej na stálu. Bližšie pozri v dokumente č. 45. K ukončeniu jej činnosti a obnoveniu mestskej rady bližšie v dokumente č. 97.

¹⁸⁸ K problematike národných rád pozri dokumenty č.: 16, 19, 31, 45 a 97.

¹⁸⁹ Do obsadenia Bratislavy československou armádou na začiatku januára 1919 S. Zoch úrad župana vykonával na svojej färe v Modre. TURCSÁNY, Juraj. V spoločnom štáte Čechov a Slovákov, roky Slovenskej republiky 1919 – 1945. Politické a správne dejiny. In ŽUDEĽ, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján (eds.). Dejiny Modry. Modra: Mestský úrad v Modre, 2006, s. 311.

Z vyhotovenia dokumentu je zrejmé, že krátko po menovaní za župana ešte nemal k dispozícii kancelársku silu, pretože v strojopisnom texte vlastnoručne vypísal vynechané miesta, a nemal ani úradnú pečiatku.

Dokument č. 52

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o politickej situácii v Pezinku a o snahe obyvateľov mesta slúžiť československému štátu.

Modra 19. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 7, spis číslo 7/1919, škatuľa číslo 1.

Dňa 17-ho tohto mesiaca som bol previesť zriadenie Pezinku, prijatie bolo okázalé a dôstojné a ačkoľvek sa ľud pre nesmierne zlé počasie nemohol slavnosti zúčastniť. V mestskej sieni sa zhromaždilo celé úradníctvo mesta, celá národná rada. V mene Slovákov ma pozdravil farár Milan Žarnovický a v mene Nemcov senior Henrik Daxer. Prízvukujem, že ma Nemci prijímali s radosťou, a keď som im oznámil, že v našom novom štáte budú mať rečovú slobodu, boli opravdove nadšení. Úradníci ma prijali tiež s dôverou, a keď videli, že ich nemienim silou mocou zbavovať chleba, boli úplne uspokojení a dosvedčovali takú ochotu slúžiť nášmu štátu, že ma to samého prekvapilo. Sú to naozaj i duševní^a i hmotní^b bedári, ktorí dávali maďarizátorov preto, že museli. Keď som ich upomenul, že ak budú chcieť byť zamestnaní v službe nášho štátu, musia sa nielen vo verejnosti, ale i v rodinách nazad poslovenčiť, sľubovali to ochotne a zriadili si hneď i slovenský náukobeh, aby reč i gramatický pravopisne úplne ovládali.

Všetkým úradníkom som predložil otázku či budú ochotní^c v páde vymenovania zložiť prísahu vernosti našej vláde a či budú ochotní^d vláde tejto telom a dušou slúžiť, načo mi každý jednotlivý ochotne odpovedal, že áno. Dľa týchto impresii bude potrebné len vedúce postavenia obsadiť našimi spoľahlivými ľuďmi, v ostatnom tých^e, ktorí slovenský vedia budeme môcť podržať. Kým by Vaše zvolenie ohľadom mojich propozícií prišlo, ponechal som ich všetkých na ich mieste, ale som vzal od nich na písme, sľub vernosti a poslušnosti naproti našej vláde. Dr. Ottokár Jamnického som v nádeji pozatímného^f odobren a už i vymenoval za mešťanostu, a som ho i sprísahal aby som mal aspoň jedného úplne zodpovedného činiteľa. O ostatných úradníkoch a zamestnancoch podávam správu na osobitných hárkoch, podľa patričných rezortov, a prosím keby ste mi zoznam s prípadnými poznámkami čím skorej naspäť vrátili, bo ak do obsadenia Prešporka nebudem mať vidiek zriadený, prácu nijako nezdolám. Oznamujem, že som i modranským i pezinským Nemcom dovolil popri slovenských farbách užívať i nemecko^g nacionálne farvy. Na obecné budovy som nariadil popri slovenskej zástavy vyvesiť i českú, nariadil som, aby miesto maďarských nápisov boli umiestnené slovenské nápisy, nemecké popri slovenských som dovolil, ale maďarské nie.

V osobitnej deputácii ma pozdravili i pezinskí židia, ktorí ochotne sľubovali vernosť československému štátu, a keď som im zdôraznil, že my nebudeme len na oko liberálny, ako maďarská vláda, ale v skutočnosti, odišli veľmi uspokojení.

Za úradné meno Pezinku by som odporúčal meno Bazín, o ktorom Križkov svojej dišpute s Iponyim dokázal, že je to starobylé a krásne slovenské meno. Vyhľadala ma i deputácia vojakov, ktorá žiadala o vyplatenie vojenskou správou prisľúbených 360 K. Otázka je na pováženie, pretože vo viacerých obciach týchto 360 K. skutočne povyplácali. Preto by som odporúčal, aby sme vyplácanie podpôr pre ženy a detí, ktorí sú už doma zastavili, a vyplatili radšie po týchto 360 K. Ohľadom tohto prosím určité nariadenie.

Bolo by nesmierne potrebné, keby ste v Trnave čím skorej zriadili osobitnú komisiu pre zásobovacie otázky. Doterajšie úradné medzitka v Trnave sú nie v stave ovládať túto prácu, a ohľadom niektorých článkov je potreba ozaj veľká. Tak by sme veľmi súrne potrebovali petroleum. Mesto Pezinok by zase potrebovalo pre svoju elektrárňu dáky surový olej. Žeby im veľmi dobre zodpovedal i Gbelský olej, preto prosím ráčte im poukázať aspoň jeden vagón tohto oleja.

Za povinnosť si pokladám už i teraz si pripravovať ľud na ten čas, keď mi bude prichodiť úrad v Prešporku prevziať. Rozhodne budeme potrebovať tak ako to bolo i poslal do Prešporku i referenta pre politické a vojenské záležitosti, prirodzene, že to musí byť ten najspoľahlivejší človek, preto ak by ste s tým súhlasili, prosil by som, aby mi bol zadelený nadporučík Edward Sitár, pretože je on ženatý človek má tri deti, rozhodne by bolo potrebné, aby bol vymenovaný za stotníka. Prosím v tomto ohľade zakročiť u ministerstva vojska.

O položení Prešporka neviem nič pozitívneho, ako ma informovali oponovanie voči našej vláde úplne ochablo. V sobotu vystrojím do Prešporka spoľahlivých ľudí, ktorí ma budú o všetkom informovať.

Ako kuriosum spomeniem, že nejaké peštianske noviny doniesli vraj správu, že vypísali na moju hlavu odmenu. My sme na toľko odtrhnutí od sveta, že mi je to nie možné zistiť, keby sa Vám to podarilo zistiť, bol by to dobrý dokument k vyjednáváčkam o pokoj.

S výrazom úcty som

V Modre, 19-ho prosinca 1918.

župan.

^a písmeno „í“ doplnené ceruzkou

^b písmeno „í“ doplnené ceruzkou

^c písmeno „í“ doplnené ceruzkou

^d písmeno „í“ doplnené ceruzkou

^e písmeno „ch“ doplnené ceruzkou

^f písmeno „í“ doplnené ceruzkou

^g písmeno „o“ doplnené ceruzkou

Dokument č. 53

Usmernenie Jána Albrechta, riaditeľa Bratislavského kráľovského školského obvodu, riaditeľstvu piaristického gymnázia vo Svätom Jure, aby riaditeľ a učiteľský zbor venovali špeciálnu pozornosť vykonaniu nariadenia maďarského ministerstva školstva (o používaní materinského jazyka na školách) a zdržali sa ovplyvňovania žiakov a ich rodičov pri výbere jazyka.

Bratislava 21. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Kolégium piaristov vo Svätom Jure, inventárne číslo 432, spis číslo 317/1918 (G), škatuľa číslo 39.

Vonatközással a Pozsonyvármegyei főispán 25463/1918 sz.[ám] átiratára felkérem t.[ekintetes] Igazgatóságot, hogy a VKM [Vallás- és közoktatási minisztérium] 206631/1918.¹⁹⁰ sz.[ám] rendelet lelkiismeretes tökéletes végrehajtására kiváló gondot fordítson. Felszólítom arra is, hogy úgy az igazgató mint a tanári testület e rendelet végrehajtásánál a tanulóknak illetve szülőknak befolyásolásától legszigorubban tartózkodjanak.

Pozsony¹⁹¹, 1918. december 21

Albrecht János¹⁹² s.[aját] k.[ezűleg]
tanker.[ületi] igazgató

¹⁹⁰ Ani jedno zo spomenutých nariadení nie je súčasťou spisu. Nariadenie maďarského ministerstva školstva (pod dobovým názvom ministerstvo kultu a verejnej výučby) bolo vydané v novembri 1918. Ministerstvo ním povolilo na školách v obciach a mestách v nemaďarských častiach štátu vyučovanie v materinskom jazyku, zrušilo na ľudových školách povinné vyučovanie maďarciny v prvom a druhom ročníku a nariadenie na stredných školách zaviesť ako vyučovací predmet jazyk národa, ktorý žije na tom území.

¹⁹¹ Bratislava.

¹⁹² Ján Evanjelista Albrecht (29. 9. 1852 – 8. 6. 1926) – rodený Bratislavčan, v rokoch 1883 – 1884 učiteľ nemčiny, latinčiny a gréčtiny na štátnej reálnej škole v Soproni, v rokoch 1905 – 1911 riaditeľ štátneho reálneho gymnázia v Bratislave, v rokoch 1911 – 1919 riaditeľ uhorského kráľovského školského obvodu v Bratislave, v rokoch 1904 – 1919 kustód mestského múzea v Bratislave. V rokoch 1889 – 1902 napísal viacero učebníc nemčiny pre stredné a meštianske školy, publikoval v odborných pedagogických a múzejníckych časopisoch. Člen Uhorskej pedagogickej spoločnosti, Budapeštianskej filologickej spoločnosti a riaditeľ bratislavskej pobočky Uhorskej spoločnosti pre štúdium detí. Slovenský biografický slovník. I. Martin: Matica slovenská, 1986, s. 42. Budapesti Philologiai Társaság tagjai 1888-ban. In Egyetemes philologiai közlöny, 1888, roč. 12, zošit 9 – 10, s. 839. Dostupné na <<http://epa.oszk.hu/>>. Magyar Paedagogiai Társaság. In Magyar Paedagogia. A Magyar Paedagogiai Társaság havi folyóirata, 1895, roč. 4, s. 301. Dostupné na <http://misc.bibl.u-szeged.hu/17891/1/mp_1895.pdf>. NEMES, Lipót – BALLAI, Károly. Beszámoló a Magyar Gyermektanulmányi Társaság X. (1915) egyesületi évről. Melléklet a „A Gyermekek” 1916. évi. 5 – 6. számához. Budapest, 1916, s. 26. Dostupné na <<https://edit.elte.hu/xmliui/handle/10831/23518>>. Zoznam pedagógov Gymnázia Štefana Sečéniho v Soproni. Dostupné na <<http://www.soproniszig.hu/post/153>>.

A főgimnázium^a t.[ekintetes] Igazgatóságának¹⁹³.

Szentgyörgy^b

^a slovo „fő“ prečiarknuté

^b slovo napísané perom

¹⁹³ Na reverze usmernenia sa nachádza poznámka o zaprotokolovaní s krátkym regestom: „A szlovák nyelvre vonatkozó rendelet lelkiismeretes végrehajtásáról.”

¹⁹⁴ Svätý Jur, okres Pezinok.

Dokument č. 54

Hlavný župný notár v zastúpení podžupana Bratislavskej župy píše hlavnému služnému v Šamoríne o ozbrojených silách, ktoré prenikli do krajiny. Tieto sily nemajú nádej na úspech a preto sa treba vyhýbať akýmkoľvek ozbrojeným stretom. Upozorňuje, že ozbrojený odpor armády a národnej stráže môže mať negatívny vplyv na obce a ich obyvateľov. Obce sa majú obmedziť len na udržiavanie poriadku, prípadne majú zabrániť výtržnostiam.

Bratislava 22. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Služnovský úrad v Šamoríne 1871 – 1922, spis číslo 9029/1918, škatuľa číslo 3.

Főszolgabíró úrnak

A magyar kormány álláspontja, - arra való tekintettel, hogy a fegyveres ellentálas az országba benyomult ellenséges erőkkel szemben végeredményben sikerrel aligha járhat, - az, hogy ezen erők további előnyomulása mindennemű fegyveres összeütközést kerülni kell. A mennyiben a katonaság fegyveres elvonulása békés úton nem lehetséges és a fegyverek átadása kivantatnék, akkor a fegyverszüneti szerződésre hivatkozva a lefegyverzés ellen tiltakozni kell, de vérontás elkerülése végett a fegyverek átadandók és a történekről jegyzőkönyv veendő fel.

A kormánynak ez az álláspontja nem csak a katonaságra, hanem a nemzetőrségekre nézve is fokozottabb mértékben áll, mert ezek ellenállása végeredményben még kevésbé járhat sikerrel viszont azonban ezek fegyveres ellenállása a községre és annak lakosságára megszállás esetén igen káros következményekkel járhat. Miért is figyelmeztetendők a községek, hogy a nemzet és polgárőrségek a kormány fenti álláspontjához alkalmazkodjanak és kizárólag a rendfenntartására szorítkozzanak, vagy esetleg felelőtlen bandák garázdálkozását is megakadályozzák.

A kormánybiztos úrral egyetértőleg felhívom főszolgabíró urat, hogy ezen kormány álláspontnak megfelelően annak betartására a hatósága alá tartozó összes községi előljáróságokat a legnyomatékosabban utasítsa.

Pozsony. 1918. december 22.-én.

Az alispán helyett:
[nečitateľný podpis]
vármegyei főjegyző

Dokument č. 55

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o poslovenčovaní úradníkov v Trnave.¹⁹⁵

Modra 23. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 14, spis číslo 18/1919, škatuľa číslo 1.

20-ho a 21-ho tohto mesiaca som bol v Trnave zriaďovať záležitosti. O účinkovaní a dojmoch podávam v nasledovnom správu: Naši nepriatelia sú už i tu úplne^a zlomení. Úradníctvo, učitelia a profesori sú ochotní v každom ohľade podrobiť sa československej vláde. Všetci do jedného ochotne podpísali predbežný sľub poslušnosti našej vláde a všetci sú náklonní v páde^b vymenovania zložiť prísahu vernosti československému štátu. V Trnave som bol inkognito, ale keď sa to predsi roznieslo, že som tam, mali ste vidieť tých židov a úradníkov^c ako^d sa mi^e poklonkovali.

20-ho do obeda sme sa zaoberali výlučne otázkou zásobovania a prišli sme k tomu výsledku ako som Vám to už v krátkosti oznámil, že je bezpodmienečne potrebné zriaďiť zásobovací úrad pre Prešporskú stolicu. Na čelo tohto ústavu som postavil pána Františka Hašu, trnavského obchodníka^f, ktorý má všetky sc[h]opnosti k tomu, aby úrad viedol ku všeobecnej spokojnosti. Poveril som ho, aby si zaopatril spoľahlivé pomocné sily. Poznamenávam, že tento úrad bude trovy zaokrívať z vlastných príjmov. Čo kontrolné a poradné teleso^g som zriadil pod predsedníctvom župana stoličný zásobovací výbor z nasledujúcich pánov: František Haša, všetci slúžnovci^h z úradu, všetci mešťanostovia, a krom nichⁱ Imrich^j Parák, Jozef^k Vác^l, a Dr. Viktor Dušek. Myslím, že toto moje zriadenie vezmete s radosťou v známosť.

Po obedu v ten istý deň som prevzal okresný súd a daňový úrad, návrhy podávam zase^m na osobitnom háрку. Naⁿ druhý deň do obeda [...]zal mestský dom a slúžnovský úrad, po obedu všetky školy.

Hlavne^o ohľadom škôl chcem prízvukovať, že na tento školský rok by som nedržal^p za prospešné^r, keby^s sme školy šmahom chceli poslovenčiť. Prechodnú^t dobu potrebuje hlavne žiactvo, aby sa mohlo do slovenskej výučby vžiť. Preto by som na tento školský rok ponechal^u čiastočné vyučovanie maďarčiny, ale^v na to by som prísne dozeral, aby všetko bolo vysvetlované i po slovenský.

Po obedu ma vyhľadala i deputácia židov, ktorá sa chcela informovať o postavení židovstva v našom štáte. Uistil som ich o našej tolerančnosti, ale som im celé otvorene prízvukoval i to, že náš ľud nedovolím nikomu ani^x mravne ani^x hospodársky vykorisťovať. Ak židovstvo postaví svoje kapitále^y do služby našej ľudomilej práce,

¹⁹⁵ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

vtedy nebudeme zaobchodiť s nimi ako Maďari, ale ich budeme považovať naozaj za rovnocenných.

Navštívil som i všetky vojenské úrady, poštu i železnicu, a keď to i neklapuje všade, predsa to ako tak ide.

Do Trnavy prišiel v mene Stodolovom¹⁹⁶ rekvírovať 40 hkl.[hektolitrov] vína dáky inšpektor. 12 Hl.[hektolitrov] sme mu prepustili, ale ďalšie nie a žiadame Vás, aby ste Vaše medzítka v takýchto záležitostiach na mňa upravili. Dnes som dostal nariadenie od Stodolu, aby som zrekvíroval 40 hl.[hektolitrov] ví[na] a liter po 3.50 K[korún]. Tento raz to ešte vykonám, ale okrem spomenutej ceny rozhodne prosím vyplatiť i dopravné trovy na stanicu. Vzhľadom na budúcnosť Vás rozhodne prosím, aby ste cenu kupovaného vína povýšili. Maďarská vláda počas celej vojny nerekvírovala víno. Cena 3.50 K.[korún] je medzi dnešnými pomermi /tak/ až smiešna a kedy to rekvírovanie šlo takto ďalej, pobúrime si celý náš vinohradnícky ľud. A tohto sa musíme hlavne na okolí Prešporka strániť.

S úctou

v Modre, 23-ho prosinca 1918

župan

^a písmeno „n“ doplnené ceruzkou

^b písmeno „e“ doplnené ceruzkou

^c písmeno „n“ doplnené ceruzkou

^d písmeno „k“ doplnené ceruzkou

^e písmeno „i“ doplnené ceruzkou

^f písmeno „n“ doplnené ceruzkou

^g písmeno „o“ doplnené ceruzkou

^h písmeno „ú“ doplnené ceruzkou

ⁱ písmeno „n“ doplnené ceruzkou

^j písmeno „I“ doplnené ceruzkou

^k písmená „J a f“ doplnené ceruzkou

^l písmeno „V“ doplnené ceruzkou

^m písmeno „a“ doplnené ceruzkou

ⁿ predložka „Na“ doplnená ceruzkou

^o písmeno „n“ doplnené ceruzkou

^p písmeno „a“ doplnené ceruzkou

^r písmeno „é“ doplnené ceruzkou

^s písmeno „k“ doplnené ceruzkou

^t písmeno „P“ doplnené ceruzkou

^u písmená „pon“ doplnené ceruzkou

^v písmeno „e“ doplnené ceruzkou

^x písmená „an“ doplnené ceruzkou

^y písmená „le“ doplnené ceruzkou

¹⁹⁶ Emil Stodola (1862 – 1945) – politik, právnik, signatár Martinskej deklarácie.

Dokument č. 56

Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre, v ktorom žiada zlepšiť zásobovaciu situáciu v Bratislave, a odpoveď¹⁹⁷ župana o riešení predmetnej situácie.¹⁹⁸

Žilina 30. 12. 1918

Koncept, rukopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 30, spis číslo 53/1919, škatuľa číslo 1.

General Piccione oznamuje, že sa dozvedel, že Prešporek nemá dostatek aprovizace a žadá, aby se vláda postarala o zásobování města. Račte zakročiti, aby se zásobování zlepšilo a upovědomit mna o stavu aprovisace Prešpurku.

Ministr Šrobár

Koncept odpovede župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska.

Na vyšetrenie záležitosti aprovi.[zácie] Prešporka som poslal ta dôverníka, zajtra podám o tom obšírnu správu. Porobil som poriadky, aby sme pri vťahnutí do mesta mali hned' po roku aj potraviny. V záujme budúceho stravovania mesta potrebujeme okamžité obsadenie Galanty, Nov.[ých] Zámkov a Senca. Tu by sme zaskočili množstvo potravín.

č.[íslo] 53

odp.[oved'] 54

¹⁹⁷ Koncept odpovede župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska je napísaná na zadnej strane telegramu od Vavra Šrobára.

¹⁹⁸ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

Dokument č. 57

Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresované predsedníctvu Národného zhromaždenia v Prahe, v ktorom oznamuje zrieknutie sa poslanskeho mandátu.

Modra 30. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 37, spis číslo 81/1919, škatuľa číslo 1.

Vymenovaný súc za župana prešporského, nútený som zložiť svoj mandát čo člen Národného zhromaždenia¹⁹⁹ a prosím keby ste toto moje rezignovanie i Národnému zhromaždeniu oznámili. Následkom mimoriadnych pomerov na našom okolí, mi nebolo možné do Prahy odísť a brať účasť na poradách, kam by ma srdce bolo tiahlo, teraz zase inou povinnosťou volaný, musím sa zrieknuť svojho mandátu. Robím to s ťažkým srdcom, bo by so[m] tak rád bol bral účasť pri zákonodarnej práci nového nášeho štátu, ale keď vlast' žiada moju prácu v inom obore, i toto konám vďačne.

S významom hlbokoj úcty, som

v Modre, 30-ho prosinca 1918.

župan Prešporskej stolice

¹⁹⁹ Zoch bol poslancom Národného zhromaždenia od 14. novembra 1918. Jeho mandát v Národnom zhromaždení, jeho výboroch a v Slovenskom klube bol ukončený 9. januára 1919. Informácie o pôsobení S. Zocha v Národnom zhromaždení sú dostupné na oficiálnom webovom sídle Poslaneckej snemovne parlamentu Českej republiky <<http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=4707&org=296>>.

Dokument č. 58

Oznam hlavného slúžneho v Moldave nad Bodvou Pavla Szent-Imreya pre notára v Štóse o tom, že na základe zmluvy uzatvorenej s vyslanými zástupcami československej armády bude obsadené mesto Košice. V prípade, ak by sa obsadenie rozšírilo aj na územie župy, bude na základe tejto zmluvy najprv rokovať so Župným úradom v Košiciach, ihneď však bude informovať aj štósskeho notára. Dopredu ho ale upozorňuje, aby vyzval obyvateľov k pokojnému správaniu po prípadnom obsadení.

Moldava nad Bodvou 30. 12. 1918

Originál, strojopis. ŠAKE, f. Magistrát Štós 1737 – 1920, inventárne číslo 377, spis číslo 28/1919, škatuľa číslo 56.

A cseh-szlovák csapatoknak Kassa város megszállása végett Kassára kiküldött parlamentérjeivel megkötött szerződés értelmében Kassa város megszállás előtt áll.-

Ezen szerződés értelmében az esetben, ha a megszállást a megye területére is kiterjesztenék, előzetesen a megyei hatósággal lépjenek tárgyalásba.-

Így a megye területének megszállásának közvetlen eshetősége bár még ez idő szerint nem forog fen, de az bármely perczen bekövetkezhet,- amiről mihelyt az arra vonatkozó értesítést megkapom, jegyző urat is értesíteni fogom, de előre is felhívom, hogy a lakosságot a megszállás esetére nyugodt magaviseletre hívja fel.

Szepesi²⁰⁰, 1918 évi december hó 30.

[nečitateľný podpis]
főszolgabíró.

²⁰⁰ Moldava nad Bodvou, okres Košice-okolie.

Dokument č. 59

Oznámenie vojenského referenta Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresované Župnému úradu v Bratislave o podmienkach nosenia zbraní.

Žilina 2. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 165, spis číslo 314/1919, škatuľa číslo 1.

Dle rozkazu generála Picione mohou býti^a ponechány lovecké^a zbraně^b osobám majícím^d již^b zbrojní^a lístek^a a politicky spolehlivým^a.

Další^e vydávání^f zbrojních^a lístků^c přísluší^c úřadům^c županským^c a kde takové nejsou, úřadům^c vojenským^a.

Hlavní^a županský^c úřad nechť oznámí tento rozkaz nejvyššímu^c vojenskému funkcionáři^b, který se v župě^c nalézá.

Minister pre Slovensko,
vojenský^a referent:

Barreca^g

^{a-a} dlžeň doplnený perom

^{b-b} mäkkeň doplnený perom

^{c-c} diakritika doplnená perom

^d oba dlžne doplnené perom

^e mäkkeň a dlžeň doplnené perom

^f dlžeň nad písmenom „i“ doplnený perom

^g vlastnoručný podpis

Dokument č. 60

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava v Modre adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o nepokojoch v Bratislave a o riešení nevyhnutných zásobovacích otázok.²⁰¹

Modra 4. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 58, spis číslo 119/1919, škatuľa číslo 1.

Samého ma mrzí, že som ten generálov telegram tak tragicky bral, keď je to vôbec nie mojím zlovykom, aby som dal niečo na dáku osobnú urážku. Vec je dnes úplne vysvetlená, pretože som sa dozvedel, že pán generál dostával toľko všelijakých pokynov od nepovolanych rúk, že sa to konečne muselo zviezť na mne. A dobre tak, veď sa úradná osoba musí držať toho, že „za národ trpet, oj veď to nebolí.“

Nebol by som snáď ani prednášal celú záležitosť, keby som sa nebol bál toho, že ak naši talianski generáli začnú samostatne s Maďarmi jednať, vtedy ich obkolesia a zavedú. Tieto obavy sú ale bez základnými, keď generál Borioni odpovedal maďarským parlamentárom, keď ho chceli na politické pole dostať: „Ich Soldat, niks politik!“

Že toto nedorozumenie medzi mnou a generálom povstalo tomu ste i Vy na vine. Keď ste nepodbali na moju žiadosť, aby ste moje vymenovanie i z označených právomocí zdelili vojenským úradom, o toto som Vás už vo dvoch telegramoch prosil, a úfam sa že vec bude vybavená.

Posledné hodiny pred obsadením Prešporka ozaj boli pohnuté. Dozvediac sa o prešporskej revolúcii telegrafoval som i Vám i generálovi o okamžité obsadenie Prešporka. Aby som ale dodržal sľub, volal som komisára Janku na 31-ho dec.[embra] na poradu. Janko pozvanie odoprel. Súčasne ale poslal parlamentárov k talianskemu generálov[i] mysliac si, že u toho vymôže dáke politické výdobytky. Generál ho ale odbavil vyše spomenutými slovami. Keď nám tedy nemohli nič inšie vykonať, spravili mi aspoň tú nepríjemnosť, že generálovi ponúkli za sídlo Kommandu miesto hlavného županského úradu. Ináče v Prešporku ticho, radosť je veľiká nad tým, že je obsadenie hotové. Nemci sa úprimne tešia pádu maďarského panstva a myslím, že to nebude tak príliš ťažká práca, spraviť tam poriadok.

Včera som bol sám v Prešporku, cestujúc automobilom na Malacky, bo naša čiara nebola ešte bezpečná. Včera som bol u generála Borionihho, ktorý urobil na mňa veľmi dobrý dojem. O pol 11-tej večer som mal konferenciu s mešťanostom, ktorý ma podrobne informoval hlavne o aprovizačných otázkach. S potravinami sú ešte ako tak a tie im budem v stave ešte i ja dodať, ale nemajú uhlia vôbec, takže o pár dní by mesto

²⁰¹ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

bolo v úplnej tme. Preto som i telegrafoval o okamžitý transport uhlia do Prešporoku.

Je v Prešporoku veľmi moc ľudí bez práce, keď fabriky stáli. Dynamitka začne už v pondelok pracovať pod vedením nášho poverenca Fedora Jamnického. Bolo by potrebné zaistiť prácu aj v olejovej rafinérii a síce tak, že by gbelský olej bol dodávaný tak ako predtým do Prešporoku.

Prosím o dovolenie, aby som za škôldozorcu mohol vymenovať Zigmudíka²⁰², penzionovaného učiteľa z Pezinka a za podškoľdozorcu Victora Okályiho. Zaplnenie týchto úradov mi bude bezpodmienečne potrebné, aby som mohol školské otázky riešiť.

Váš telegram ohľadom miestnosti som obdržal a zariadim všetko dľa neho. Asi o dva týždne sa budete môcť už do Prešporoku dostáňovať²⁰³.

V Modre, 4-ho ledna, 1919.

S úctou

Župan

^a písmeno „l“ doplnené perom, skomolenina nemčiny a slovenčiny „Ich (bin) Soldat, nichts Politik“

²⁰² Ján Zigmundík, pozri v dokumente č. 45, poznámku č. 170.

²⁰³ V súvislosti s tmou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 62, 88, 105, 107, 116 a 117.

Dokument č. 61

*Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o zásobovacej situácii v Bratislave a v celej župe.*²⁰⁴

Modra 7. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 95, spis číslo 227/1919, škatuľa číslo 1.

Ohľadom aprovizácie župy^a a mesta Prešporok²⁰⁵ podávam nasledujúcu správu: župa i mesto Prešporok^b je so surovými potravinami /: žito, raž, kukurica, zemiaky:/ až do nového zaopatrené, môžem i tvrdiť, že ostane i zvyšok.-

Vzdor tomuto ale nemá župa^c a mesto dostatočnej múky, lebo nemajú uhlia a petrola.-

S petrolovým pohonom sú zriadené nasledujúce mlyny: Máriamalom v Diószegu²⁰⁶, Mlyn Eszterházy^d ho v Szenczi²⁰⁷, obecný mlyn v obci^d Fél²⁰⁸, mlyn Šamorinsky.-

Tieto^e mlyny obdržali petrolej k pohonu potrebný od továrne Apollo v Prešporoku – ktorá je na mesiac so surovým materiálom zásobená^f, nemá ale žiadneho uhlia,- tak že k pohodu mlynov potrebný petrolej dorábať nemôže.-

Táto továreň potrebuje mesačne^g 200 železn.[ičných] vozňov uhlia.-

S uhlím kúria stroje mlynov: mlyn v Hidaskürti²⁰⁹, Pozsony-Püspöki, v Šamoríne, I. Szerdehalý^{sky}²¹⁰ parný mlyn, hospodársky mlyn v Várkonyi²¹¹, Ludwig^{ov} mlyn v Prešporoku, parný mlyn v Bucsány^{och}²¹².

Pre tieto parné mlyny^h potrebné byⁱ bolo^j mesačne asi 3-400 vag.[ónov] uhlia.-

Mesto je zväčša elektrickým svetlom osvetlené, ulice ale osvetľujú plynom.-

Plynáreň²¹³ nemá len na 5 – 6 dní uhlia, je tedy potrebné, aby sa plynárni na dorábanie plynu zodpovedné uhlie čím súrnejšie dodalo.- Mesačná^k spotreba plynárne obnáša 100 vag.[ónov].

V uhlí je taký nedostatok, že^l továrne prinútené, budú za krátky čas prácu zastaviť.- Toto by bolo s veľkým nebezpečenstvom spojené^m, lebo robotníci nemajúc práce, odopustia sa výstupkov škodlivých, ktoré by ani tunajšie vojsko zachrániť nemohlo.-

²⁰⁴ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

²⁰⁵ Bratislava.

²⁰⁶ Sládkovičovo, okres Galanta.

²⁰⁷ Senec.

²⁰⁸ Tomášov, okres Senec.

²⁰⁹ Mostová, okres Galanta.

²¹⁰ Dunajská Streda.

²¹¹ Vrakuňa, mestská časť Bratislavy.

²¹² Bučany, okres Trnava.

²¹³ K zásobovaniu mestskej plynárne pozri aj dokument č. 100.

Cukrovar v Diószeg-u²¹⁴ nemá tiež žiadneho uhlia, bolo by potrebné uhlie aj tomuto dodať, lebo repa, ktorá je nespracovaná sa rýchle kazí.- Mesačná spotreba obnáša 100 vag.[ónov].

Potrebnú zásobu uhlia, prosím v Moravskej Ostrave zabaviť, ktorá objednala tu v Prešporke ekrazit, a mala by nám dodať toľko uhlia, za akú cenu obdrží od nás ekrazitu.-

Občania mestskí nemajú žiadneho paliva na toľko, že aj tie najmatnejšie rodiny sedia v cele chladných izbách.-

Najväčšia potreba je na slanine,- Magyar Haditermény, ktorá svojho tunajšieho zástupcu postavila nám k dispozícii, má v Bácske²¹⁵ 10.000 kusov ošípaných.- Ako nám zdelil zástupca Haditermény-u, srbské veliteľstvo je ochotné nášmu štátu z týchto ošípaných istý počet prepustiť, na čo privolí aj maďarská vláda, až by sa jej dajaká rekompenzácia dala.-

Slaniny v Prešporkej nebude, preto prosím zakročiť, aby sa° z horeudaných ošípaných toľko, koľko možno zadovážilo.

Mesto Prešporok potrebuje súrne zemiaky, ktoré by sa mohli z okresu trnavského dodať.- Mesačná potreba obnáša 200 vag.[ónov].-

Prosím o súrne zadováženie vyšeudaných potravín a paliva.

V Prešporke, dna 7. ledna 1919.

^a písmeno „y“ doplnené perom

^b mäkčeň doplnený perom

^c mäkčeň doplnený perom

^d písmeno „b“ doplnené perom

^e písmeno „o“ doplnené perom

^f písmeno „b“ doplnené perom

^g mäkčeň doplnený perom

^h písmeno „y“ doplnené perom

ⁱ písmeno „y“ doplnené perom

^j písmeno „b“ doplnené perom

^k mäkčeň doplnený perom

^l písmeno „ž“ doplnené perom

^m písmeno „e“ doplnené perom

ⁿ písmeno „ď“ doplnené perom

^o zvratné zámeno „sa“ doplnené perom

²¹⁴ Sládkovičovo (okres Galanta).

²¹⁵ Región Báčka na hraniciach dnešného Maďarska, Srbska a Chorvátska.

Dokument č. 62

Oznámenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o sledovaní neslovenských prejavov pri oslavách príchodu československej vlády do Bratislavy.²¹⁶

Žilina 7. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 200, spis číslo 347/1919, škatuľa číslo 1.

Váš ct.[citovaný] dopis, kde sa zmieňujete o príchode vlády do Prešporka²¹⁷ som obdržal.

Práve píše i Dr. Markovič o tom a dľa jeho náhľadu má sa urobiť s tým „hodne kriku“, menovite vraj treba dôkladne využiť všetkých neslovenských prejavov v prospech československej vlády. Samosebou sa rozumie!

Zdeľujem Vám toto k vôli informácii.

M i n i s t e r:
Šrobár^a

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko“

^a vlastnoručný podpis

²¹⁶ V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 88, 105, 107, 116 a 117.

²¹⁷ Bratislava.

Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislava plukovníka Riccarda Barreca adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o možnom vojenskom útoku na Bratislavu.

Bratislava 7. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 481, spis číslo 862/1919, škatuľa číslo 2.

Oznamuje se, že nepřítel připravuje útok z nenadání na město Prešpurk.

Skupina 10 – 15 tisíc lidí má býti soustředěná u Dunaszerdohelyfele²¹⁸. Skupina 10 – 15 tisíc lidí nalézá se mezi Gata²¹⁹ a Hesyshalom²²⁰ podél obou železničních tratí, které vedou do Prešpurku.

Skupina sil nepřesně zjištěných má býti dislokována proti Deveny²²¹.

300 lidí na koních má býti v Bergu.

Plán útoku jest asi následující:

učiniti soustředovací útok ze tří stran a sice

z Deveny²²² (přechod přes řeku)

z východu

z jihu (násilně přejít most jízdou a přejitím řeky od Oroszt).

Dělostřelectvo umístěné na jih od Tremesvolegg podporovalo by akci.

Pokud se týče horejšího oznamuji, že jsem zařídil vše, bych měl co největší počet sil pohotových k činnosti.

Žádám:

1°) by nebyl žádný oddíl prozatím distakován mimo Prešpurk

2°) by mi byly ihned zaslány 4 strojní pušky obrněných automobilů

3°) podpora artiglierie

4°) 3 reflektory pro pozorování druhého břehu.

Nevěřím úplně v pravdivost těchto zpráv, avšak ve válce jest vše možné a proto považuji za svou povinnost počítati s těmito zprávami o nepříteli, tím více, že zatím co tyto zprávy jsou stále naléhavější nemám žádného prostředku bych je kontroloval.

VOJENSKÝ VELITEL
města Prešpurku:
Plukovník
Barreca Riccardo

Okrúhla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a vlastnoručný podpis

²¹⁸ Dunajská Streda.

²¹⁹ Pravdepodobne môže íť o názov chotára Gáty, pri obci Paňa.

²²⁰ Hegyeshalom (obec v Maďarsku).

²²¹ Devín, mestská časť Bratislavy.

²²² Devín, mestská časť Bratislavy.

Dokument č. 64

Zápisnica z prevzatia úradu košického mešťanostu Vladimírom Mutňanským²²³.

Košice 7. 1. 1919

Originál, rukopis. AMK, f. Magistrát mesta Košice 1239 – 1922, spis číslo 303/1919, II. sk, škatuľa číslo 2334.

Zápisnica

Založená v Košiciach dňa 7. január 1919

Prítomní sú: pán Dr. Vladimír Mutňanský, jak vymenovaný mešťanosta mesta Košíc; pán Dr. Béla Blanár²²⁴ jako bývalý mešťanosta mesta Košíc; nadporučík pridelený staničnému veliteľstvu Gašpar Baluška Mészáros²²⁵; p. poručík J. G. Vrba, zo strany brannej moci československej posádky košickej.

Predmet: Prevzatie mešťanostského úradu mesta Košíc.

Pán Dr. Vladimír Mutňanský oznamuje pánu Dr. Béla Blanárovi, že jak menovaný mešťanosta československej vlády v Košiciach prevzme mešťanostský úrad mesta Košíc na základe vymenovania splnomocného ministra československej²²⁶ republiky pre Slovensko č. präs.[prezidiálne] 52/919.

Pán Dr. Béla Blanár, bývalý mešťanosta vzal toto oznámenie na vedomie a proti tomu podáva protest. V mene autonómie mesta Košíc ale brachialnej moci sa podrobí a odovzdáva razítka starožitné mesta Košíc a kľúče archívu košického.

Novovymenovaný mešťanosta protest neberie na známosť a mesto prevzme.

Dané v Košiciach dňa 7. januára 1919

Jegyzőkönyv

felvétel Kossán, 1919 évi Január hó 7-én

Jelen vannak: Dr. Vladimír Mutňanský ujonnan kinevezett polgármester, Dr. Blanár Béla úr, Kassa város volt polgármestere, Gašpar Baluška Mészáros, főhadnagy, beosztva a helybeli csehszlovák térparancsnokságon, J. G. Vrba, hadnagy a cseh tót haderő nevében.

²²³ Vladimír Mutňanský (26. 1. 1885 – 24. 2. 1954) – v rokoch 1919 – 1923 prvý slovenský starosta Košíc.

²²⁴ Vojtech Blanár (24. 8. 1867 – 31. 12. 1932) – v rokoch 1910 – 1919 starosta Košíc.

²²⁵ Gašpar Baluška-Mészáros (12. 11. 1890 – ?) – príslušník 1. pluku Slovenskej slobody, ktorý sa podieľal na obsadení Košíc koncom decembra 1918. Od januára 1919 pôsobil ako učiteľ v košickom ústave pre opustenú mládež a v priemyselnej škole.

²²⁶ Československej.

Tárgy: A Kassa városi polgármesteri hivatal átvétele.

Dr. Vladimír Mutňanský úr tudomására adja Dr. Blanár Béla úrnak, hogy a cseh-szlovák köztársaság szlovákországi meghatalmazott minisztere által kiadott 52/ präs./919 számú rendelete értelmében mint ujonnan kinevezett polgármester átveszi Kassa város polgármesteri hivatalát.

Dr. Blanár Béla úr, e volt polgármester tudomásul veszi ezt a közlést, és ez ellen tiltakozást jelent be Kassa város autonomijájára való hivatkozással, de kijelenti, hogy az erőszaknak enged, és átadja Kassa város régi pecsétjét és az irattár (levéltár) kulcsait.

Az ujonnan kinevezett polgármester a protestálást nem veszi figyelembe, s a várost átveszi.

Kelt Kossán, 1919 évi január hó 7-én

dr. Vladimír Mutnyanszky^a

dr. Blanár Béla^a

Kaspar Baluška Meszaros nadp.[oručík]^a

Ján Gejza Vrba^a

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 65

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o situácii v Bratislave pri obsadení mesta československým vojskom.

Bratislava 8. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 97, spis číslo 228a/1919, škatuľa číslo 1.

V krátkosti som Vám podal telegrafickú správu o obsadení Prešporka, prítomne chcem podať obšírnejší referát.

2-ho večer som už bol v Prešporku²²⁷, pravda celé inkognito a cestujúc na Malacky. Konferoval som hneď s generálom Borionim a s mešťanostom Kumlí[k]om. Na druhý deň som odišiel domov, aby som si porobil potrebné poriadky a hneď sa vrátil do Prešporka. Pán generál Borioni ako som Vám to i telegraficky oznámil, žiadal potvrdenie môjho vymenovania od Vás a za ten čas mi nechcel byť v ničom na pomoci. Aj som sa bál, že ako budem vychodiť s tou talianskou generalitou, ale na šťastie prišiel do Prešporka generál PICCIONI a ten naložil^a obom^a, že majú vlastne v mestských a stoličných záležitostiach výlučne mňa poslúchať. Odtedy pracujeme i s generálom Borionim i s miestnym veliteľom Bareccom v tej najlepšej zhode.

5-ho v nedeľu, do môjho bytu v hoteli sa len tak hrnuli návštevy. Všetko ma uistovalo o tom s akou radosťou prijímajú Československé vojsko, hlavne Nemci prírvukovali, že im donášame slobodu takú, o akej sa im ani nesnívalo. V pondelok ráno som /prevzal osobne/ previedol obsadenie stoličného domu. Zápisnice o prevzatí úradu Vám pripojene posielam.

7-ho do obedu som prevzal podžupanský úrad a stoličných úradníkov. Všetko sa to podrobuje a nebudeme mať obzvláštnych ťažkostí. K obecnstvu som sa prihovril týmito plakátmi, ktoré tu pripojujem.

Posiaľ sme prevzali univerzitu, poštu, železnice, berný úrad, Rakúsko – uhorskú banku, ktorej sme zabavili 12 mil.[iónov] korún.

Všetko by šlo v poriadku, len keby sme mali uhlia. O aprovizačných veciach podávam osobitnú správu a prosím keby ste sa postarali o čím väčšie zásielky uhlia, bo ak nie, budeme musieť všetci z Prešporka utekať, keby sme ale uhlia dostali, vtedy máme toľko surovín, že budeme môcť i Vás zásobovať.

V Prešporku, 8-ho ledna 1919.

S plnou úctou

župan.

^a písmeno „o“ doplnené ceruzkou

²²⁷ Bratislava.

Dokument č. 66

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze poštovej dopravy a kolportáže časopisov vychádzajúcich v Budapešti uverejňujúcich nepravdivé správy o československom štáte.

Bratislava 8. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 99, spis číslo 229a/1919, škatuľa číslo 1.

Ponevác pešt.[ianske] časopisy ešte vždy rozširujú lživé a poplašné chýry o našom vojsku a ich postupe, ponevác v Budapešti sa nachádzajú ešte vždy ľudia, ktorí vzdor tomu, že celý svet vie o tom, že je privtelenie mesta Prešporka do Československého štátu úplne isté, chovajú sa a hovoria tak ako by na tom ešte niečo premeniť mohli a tým rozčulujú obecnstvo nášho mesta a stolice, až do ďalšieho vykazujeme z územia celého mesta a celej stolice všetky v Budapešti vydávané časopisy a nedovoľujeme, aby vo verejných miestnostiach tieto noviny k čítaniu vyložené boli. Podobne zakazujeme^a i rozpredaj týchto novín.

V Prešporku²²⁸, 8-ho ledna 1919.

župan.

^a písmeno „e“ doplnené perom

²²⁸ Bratislava.

Dokument č. 67

Správa Komise pro informace adresovaná československému Ministerstvu školstva v Praze, Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline a Župnému úradu v Bratislave o stave univerzity v Bratislave.²²⁹

Bratislava 8. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 122, spis číslo 268/1919, škatuľa číslo 1.²³⁰

Ú v o d e m

Jakmile došla zpráva o obsazení Prešpurku²³¹, odebrali se 5 ledna nadp.[nadporučík] Dr. Vladimír Ulehla a poručík Ant.[onín] Kolouch na rozkaz slovácké brigády dle instrukcí Pražské vlády do Prešpurka, aby prohlédli stav universitní a zabránili, aby majetek universitní nebyl zašantročen.-

V Prešpurku ohlásili se jmenovaní u vrchního velitele generála Buriániho, velitele 7 divise, který je opatřil plnou mocí a osobně odporučil, právě přibylému vrchnímu županu prešporskému páni S.[amuelovi] Zochovi.-

Vrchní župan nařídil nato, aby svatřena byla komise z pánů kapitána Varsika, který je ministrem s plnou mocí pro Slovensko pověřen kontrolou všeho státního jmění v Prešpurku a z obou z vrchu jmenovaných důstojníků.- Na dopoledne 6 ledna pozval pán vrchní župan k sobě rektora prešporského i podepsanou komisi a nařídil, aby komise za přítomnosti zástupců university prohlédla celý universitní komplex a zjistila nynější stav, nejnutnější potřeby, celkový inventář, jakož i případné ztráty vzniklé okupací.- Komise pracovala ve dnech 6. a 7. ledna nepřetržitě, prošla a prohlédla všechny universitní budovy, místnosti i zařízení a sepsala zprávu, kterou předkládá ve stejném znění čs.[československému] ministerstvu vyučování v Praze, ministroví s plnou mocí pro Slovensko v Žiline a županskému úřadu v Prešpurku.-

Rektorátu universitnímu, jakož i děkanátu medické fakulty vydala komise na požádání německy psané prohlášení, jehož opis se překládá.

Rovněž překládá se celkový plán města Prešpurka se zakreslenými universitními budovami a skiza všeobecné nemocnice s ústavy. Dále přikládá se studijní plán university pro první semestr 18-19.

Data historická a administrativní sdělili komisi jednotliví profesoři.- O zařízení podává komise zprávu na základě vlastního názoru.-

²²⁹ *O pomeroch na Alžbetínskej univerzite pozri dokumenty č.: 15, 49, 93 a 114.*

²³⁰ *Krátke zhrnutie správy o prevzatí univerzity v Bratislave od členov komisie Dr. Vladimíra Úlehlu, poručíka Antonína Koloucha a kapitána Pavla Varsika, sa zachovalo aj v rukopisnej forme, v ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 125, spis číslo 270/1919, škatuľa číslo 1.*

²³¹ *Bratislava.*

Dříve než tento referát byl ukončen, podala komise ústní zprávu p.[anu] vrchnímu županovi za přítomnosti universitního senátu.- Vrchní župan převzal všechno díky jednání se zástupci universitními, když se tito čestným slovem a také písemně zavázali, že ručí za celý universitní majetek, což učinili již dříve /:viz níže:/. Universitnímu sboru musí se nesporně přičísti zásluha, že při okupaci našim vojskem setrval na svém místě a nevydal takto sbírky, materiál atd., na pospas bezhlavému odvážení a roznášení. Pokud jsme mohli zjistit, zůstalo vše na svém místě, jak právě drahé a moderní přístroje dokazují.

Z university nebylo odvezeno ničeho, ba naopak, jak z inventáře vidno, profesoři zvláště medické fakulty ponechali všude i soukromé své přístroje /mikroskop, jemné váhy atd.:/. Rovněž knihy a časopisy v ústavech jsou valnou většinou majetkem soukromým.-

Při prohlížení university chovali se profesoři fakulty právnické a filosofické až na některé výjimky chladně, projevujícíce přesvědčení, že obsazení Prešpurka je jen prozatímní /: „wir müssen uns fügen, aber wir kennen nur eine definitive Regelung durch die Friedens-Konferenz“ řekl rektor univ.[ersitní] prof.[esor] státního práva Dr. Ödön Polner:/ za to ředitelé všech ústavů s proděkanem medické fakulty v čele dosvědčovali, že chtějí zůstat v novém státě a doufají, že jim bude dána lhůta, do níž se mohou naučit česky.-

Zejména působila tato osvědčení u přednosta ústavu pro vnitřní nemoci prof. [esora] Dr. Herzoga, a ústavu farmakologického prof.[esora] Dr. Mansfelda, jejichž ústavy za krátkou dobu vzorně a pečlivě zařízené svědčí o neobyčejné péči těchto pánů.-

Když podepsaná komise prohlásila, že dnešním dnem celá universita a všechno její zařízení přechází v majetek čs.[československého] státu, zaručili se všichni přítomní profesoři s rektorem v čele čestným slovem, že ani toho nejmenšího, aniž by uznávali, že se toto zabráni dle mezinárodního práva děje právem, zařízení odnésti nepřipustí.-

Senát universitní vydal prohlášení, které je přiloženo.-

Za to sbor profesorský vyslovil naději, že ministr vyučování dovolí, aby práce vědecké pokračovali na universitě nerušeně dále, až do definitivního rozřešení.-

II. Část. všeobecná.

Universita v Prešpurku byla založena v r.[oce] 1914 podle zákona z uherského sněmu uveřejněného 1912 čl.[ánkem] zák.[ona] 36. Nová universita navázala hlavně na 2 stávající instituce, a to jednak na právnickou akademii, která patřila katolickému studijnímu fondu /: byla založená v r.[oce] 1784:/, jednak na státní všeobecnou nemocnici v Prešpurku.- K tomu připojilo se několik menších podniků, tak ku př.[íkladu] ke knihovně universitní knihovna, městská a knihovna katolického gymnázia, k semináři právnickému jako soukromý dar knihovna advokáta Lajoše Králíka, obsahující spisy soukromo-právní, na medicínské fakultě, celá řada menších dotací a darů.-

Tyto prameny, z nichž universita se sbírala, nejsou dosud dosti zceleny a universita působí proto v některých částech dojemem nehotovosti a prozatímnosti.-

Projektovány byly tyto fakulty:

a./ státo-vědecko-právní

b./ filosoficko-historická

c./ přírodovědecko-matematická

d./ medicínska

Z těchto fakult přírodovědecko-matematická není dosud vůbec založena a za zárodek její mohly by býti považovány jen ústavy fyzikální a chemický, přičleněné dosud fakultě medicínské a vnitřně nezařízené.-

Fakulta právnická, která hned v roce 1914 vstoupila v život, snáze mohla se rozvíjeti, protože našla oporu v právnické akademii a je dnes téměř úplná.-

Fakulta filosoficko-historická vznikla teprve v roce 1918 a je ve všech částech stejně chudá a nezařízená.-

Fakulta medicínska, která až na ústav pro nemoci vnitřní /: zřízený v roce 1914:/ počala se zřizovati rovněž v roce 1918, působí nápadným kontrastem ústavů pečlivě a moderně zařízených s ústavu jinými, kde v holých stěnách je sneseno nanejvýš trochu nepotřebného materiálu.-

Převrat revoluční zastihl celou universitu, zvláště však medicínskou fakultu, uprostřed horlivé práce zařizovací.-

Většina moderních nástrojů, strojů, chemikálií a knih byla právě objednána, rozpočet státem povolen a z části dokonce již vyplacen, materiál avizován z Pešti a z Berlína. V Pešti nalézá prý se 6 vagonů s předměty a nástroji zařizovacími. Možně říci, že by zvláště medicínská fakulta byla zařízena úplně, kdyby převrat přišel a několik měsíců později.- Do poslední chvíle pracovalo se na stavbě, opravách atd. Všechny práce byly zastaveny z Pešti telegraficky 30. prosince 1918. A tak se střídají vzorné laboratoře s lešením, útulné čítárny s polo[...] trakty.- Bylo zapotřebí jen nového rozkazu k práci.-

Pokud to dovolují tyto obtíže, pracuje celá universita.- Dne 7. ledna začíná zápis pro nový semestr po svátcích vánočních po maďarském způsobu.- Pro nedostatek uhlí byly mnohé ústavy i semináře donuceny omeziti se i na místnosti nejnужnější.- Jak nyní universita vypadá, může v ní vědecky pracovati nanejvýš 200 studentů.- Není jisto, kolik jich opravdu zůstane. Jisté že revoluční události zeslabily universitní činnost.-

III.

Rektorát, právnická, filosofická fakulta a knihovna.-

A Hlavní budova.-

Rektorát, právnická i filosofická fakulta universitní, umístění jsou až na semináře těchto fakult v budově studijního fondu, kde bývala kdysi právnická akademie.-

Barokní budova z počátku 17 století s pěkným portálem a nádvořím upomíná klenutými stropy, úzkými chodbami a schodišti na naše Karolinum, ale je značnější. V přízemí hned u vchodu je rektorát a přeprychově zařízenou úřadovnou rektora a poradní síní, dále rektorátní kancelář a questura.-

V. I. patře jsou děkanáty právnický a filosofický.-

Právnický pozůstává ze 4 pokojů, z nichž pokoj děkanský vypraven je luxusním koženým nábytkem, pak z velké poradní síně s knihovnou /: se sbírkou dokladů z trestního práva pro seminář:/ K poradní síni přiléhá poměrně chudá aula. Proti aule přes chodbu zkušební síň, rovněž chudě zařízená. V kontrastu s těmito quasi veřejnosti sloužícími místnostmi jsou 2 pokoje pro profesory v druhém křídle I. poschodí umístěné zařízeny s největším komfortem, plyšovým a koženým nábytkem.

Na témže traktu je též děkanát filosofické fakulty.- Celkem 4 pěkně vypravené pokoje, úřadovna děkanova v hnědém plyšu, poradní síň profesorská nezvykle vkusná.-

A zase překvapuje chudičkým zařízením velký pokoj, do něhož se pro nedostatek otopu odstěhovaly na čas všechny semináře, filosoficko-historické fakulty.-

Jsou zde jen stoly a několik zasklených skříní. Každá z nich nese nadpis příslušného semináře, obsahují průměrně 100-200 svazků, literatura většinou starší, asi z polovice Hungarica. Knihovna pedagogická je nápadná svou chudostí /jen asi 50 svazků:/ K semináři pojí se maličká zkušební síň pro státní zkoušky, ve dvou skříních rozleženo něco klasiků z Teubnerova vydání.-

Zajímavý je zvláštní toaletní pokoj pro posluchačky.

V II. poschodí je 8 poslucháren a geografický ústav.

Posluchárny jsou přeměněny z obyčejných nepříjemně úzkých a dlouhých pokojů, mají většinou zdvihací tabule s katedrami, zelený stolek zkušební, po stěnách věšáky; osvětlení elektrické dosti nedostatečné. Lavice jsou amerického způsobu pro 2 posluchače se sedadly ke sklápění. Vchod jeden pro profesora i žáky.

Geografický ústav je ubohý. Několik dosud nerozbalených beden v předsíni vyvolává alespoň ilusi nějakého zařízení, které jinak pozůstává jen ze stolu a něco knih, většinou majetku profesora. Profesorská pracovna zpola zařízená, je rovněž jeho soukromým majetkem. Seminárny, zároveň asistentův pokoj víc než primitivní s ohoblovaným bílým stolem. Ředitel ústavu, prof.[esor] Dr. Prinz, těší se na Čechy: „Snad konečně bude možno vědecky pracovat“ – řekl.

Konečně je v II. poschodí čítárna pro posluchače, s napuštěnou podlahou, tmavá, víc tělocvičně než čitárně podobná.-

Celkem působí tato hlavní budova dojmem chudým je zde vidět kus rakousko – uherského hospodářství, v němž se šetřilo na škole ve všech částech a vytrvale. Že konečně o profesory aspoň poněkud bylo postaráno, je přirozené, přes to nepoměr v zařízení pokojů profesorských a studentských působí nepříznivě.

B. Semináře obou fakult.

Ve Venturově ulici²³² č. 3 pronajala universita II. poschodí starého domu ze 17. století s arkádovým dvorem, klenutými schody a zařídila tam semináře právnický a filosofický. Seminář právnický je zařízený a pracuje se v něm. Seminář filosofický stihl hned při zařizování nedostatek uhlí a jak již řečeno, stáhly se všechny semináře této fakulty do jedné místnosti hlavní budovy.-

²³² Ventúrska ulica v Bratislave.

Místo filozofických seminářů viděli jsme tedy jen prázdné pokoje. Semináře práv. [nické] fakulty představují řadu pokojů spolu souvisejících; co pokoj, to seminář.-

Zařízeny jsou tyto:

a./ seminář pro trestní právo, pokoj staře zařízen, 4 zasklené skříně, knih asi po 250 svazcích, knihy z polovice uherské, zbytek převážně německy, něco novějších věcí francouzských a anglických knihách, katalog lístkový, kromě toho inventář.

b./ přiléhá seminář pro státní vědy.

Veliký sál s krásnými kachlovými kamny, ale tmavý, jen s 2 okny. Zde 7 zasklených skříní knih s nadpisy: veřejné právo, statistika, národní hospodářství, právo administrativní a finanční, sbírka zákonů, filosofie práva. Poslední skříně má většinou moderní knihy německé, něco hungarik.

Skříně po 200 – 300 svazcích, z polovice hungarica.

c./ seminář pro právní dějiny:-

V něm 3 skříně s knihami asi po 150 svazcích s nadpisy:

církevní právo, římské právo, dějiny práva.-

d./ seminář pro soukromé právo

je pěkný světlý nárožný pokoj, jimž se trakt ukončuje.- Zde je 6 skříní s knihami, v nich právo obchodní a směnečné s velkými německými compendii, řízení civilní, pak 2 skříně s literaturou soukromé-právní, kteráž je odkazem dra Lajoše Králíka.- Většina z této soukromé-právní knihovny jsou bohužel hungarica.-

C.- Universitní knihovna.

Universitní knihovna umístěná je v I. patře starého domu v Klarissza ulica²³³, který dříve býval klášterem řádu Klarisek a pak v něm bylo umístěno katolické gymnázium.- K domu přiléhá gotický kostel a dům sám patrně ze 16. stol.[etí].- Nynější knihovna univerzitní vznikla z knihovny právnické akademie a knihovny městské, jež obě spojeny jedním katalogem a jedním ředitelem.- K tomu přistupují menší dary, jak je vidno z přiloženého prohlášení ředitele.-

Knihovna čítá nyní asi 70.000 svazků a je umístěná ve 12 sálech, kromě toho pokoj ředitelský, prostě zařízený a vyplněný hlavně regály s různými katalogy, naučnými i řečovými slovníky atd.-

Ve zvláštních místnostech uschována stará gymnázijní knihovna, která dosud není zařazená.-

Knihy srovnány jsou na obyčejných hoblovaných regálech dle čísel, jež jsou nahodilé a ne dle oboru.- Většina knih právnických, pak historie a to dějiny všeobecné a maďarské.- Přírodní vědy jsou na tom uboze, jen asi 500 svazků.-

Medicína čítá něco přes 2000 svazků, základ pro ni tvoří biblioteka Udranszky /: fyziolog na universitě v Pešti:/ universitou získaná.- V posledním roce přikoupeno asi 2000 svazků.-

Katalog prozatím jen dle abecedy – karthoteka. Katalog dle oborů nalézá se v práci, z bývalé knihovny městské existuje tištěný katalog dle oborů.-

Unik dle sdělení ředitele knihovny není, 25 až 30 manuscriptů z 18. stol.[etí] převzato z bývalé městské knihovny.- Měli by se knihovna podstatně rozšířit a dosíci jakéž takéž úplnosti, nedostačilo by ovšem nynější zařízení, ani zdaleka, ale dům její má ještě volné přízemí a druhé patro a ty by se poměrně snadno daly adoptovati.-

Dodatečně budiž ještě ku zprávě o těchto dvou fakultách a knihovně podotknuto: třeba že mladá tato univ.[ersita] byla by ve svém růstu potřebovala dotaci přímo amerických, aby se v krátku stala tím, čím ji Maďari chtěli mít: mezníkem maď.[arské] věci proti Čechům a Slovákům, byla přece dotována přímo uboze.- Tak jednotlivé semináře dostávaly na zařízení asi 2000 K.[orun] dotace roční 600 K.[orun].

D. dodatek.

Na filosofické fakultě obsazeny jsou tyto stolice:

filosofie, psychologie a logika

pedagogika

maďarská řeč a literatura /:2 stolice:/

klasická filologie /:2 stolice:/

moderní jazyky a literatura /:německy, francouzsky:/

dějiny uherské

dějiny nové doby

zeměpis

profesorů celkem 10 /: z nich 1 mimořádný:/, posluchačů 42

Na právnické fakultě obsazeny tyto stolice:

římské právo

historie práva a církevní právo

soukromé, obchodní a směnečné právo /:2 stolice./

občanské právo

trestní právo

státní a správní právo /:2 stolice:/

filosofie práva

politika /:docentura:/

národní hospodářství /:pomocné vědy:/

Profesorů celkem 11 a 1 soukromý docent.- Posluchačů v posledním semestru 372.- Celkem na universitě celé 33 profesorů, 472 posluchačů.- Jak vidno, je právnická fakulta dosud duší university.

IV. Lékařská fakulta.

Lékařská fakulta je poměrně nejlépe zařízená, v některých ústavech přímo vzorně,

²³³ Klariská ulica v Bratislave.

co nejmoderněji. Ústavy lékařské fakulty, jak z přiloženého plánu vidno roztroušeny jsou téměř po celém městě a patří až na objekt číslo 9, který je najat od města, universitě.

A – Děkanát.

Děkanát umístěn je v Schiffbeckově paláci²³⁴ v Körház u.[lici]²³⁵. Tento palác zakoupen byl universitou i s velikou zahradou²³⁶, která by se poměrně snadno dala přeměnit v zahradu botanickou. V centru paláce v přízemí umístěny jsou děkanské kanceláře /4 pokoje/ a krásné zařízená poradní síň, v níž se nalézají hojně časopisů, z velké částky majetek děkanův. Na křídlech, jakož i v I. poschodí jsou různé byty asistentův, nemocničních ošetřovatelek a zřízců, kromě toho pak internát pro studenty věh fakult. Tento internát má dotaci z dobročinných darů, jež spravuje universitní komise a je podporován státem. V budově paláce kompletně zařízené byty pro 50 studentů. Dále patří k internátu budova č. 4. Temető u.[lice]²³⁷ státem zakoupená rovněž pro 50 studentů. Děkanát souvisí hospodářsky a v mnohých jiných otázkách s ředitelstvím všeobecné nemocnice /budova č.1/, která časem měla býti přeměněná v universitní kliniky a je nyní v přechodném stádiu.

B – Všeobecná nemocnice.

Ve všeobecné nemocnici /č. 1/ vystavěn jednak trakt úplně nový pro posluhárny a laboratoře, jednak starší budovy jü adaptovány nebo se právě nalézají v přestavbě. Nyní jsou umístěny ve všeobecné nemocnici tyto ústavy a kliniky:

- 1./ Ústav pro nemoci oční s klinikou
- 2./ Ústav pro psychiatrii s klinikou
- 3./ Ústav pro vnitřní nemoci s klinikou
- 4./ Ústav pro kožní nemoci s klinikou
- 5./ Prospektura a všeobecná pathologie
- 6./ Pathologická anatomie /jen provisorně/
- 7./ Farmakologický ústav
- 8./ Chirurgická klinika.

1. Ústav pro nemoci oční s klinikou.

Oční ústav s klinikou vyplňuje přízemí novostavby a celé křídlo hlavní budovy /přízemí/. V novostavbě posluhárna tohoto ústavu, moderní, amfiteatrální, pro 90 posluchačů, zdvižací tabule, centrální topení. Přiléhá úpravna a garderoba pro studenty.

²³⁴ *Známy aj ako Aspermontov palác v Bratislave, bol postavený v roku 1770 architektom J. J. Thallherom.*

V súčasnosti je v ňom sídlo dekanátu Lekárskej fakulty Univerzity Komenského.

²³⁵ *Špitálska ulica v Bratislave.*

²³⁶ *Medická záhrada v Bratislave na Špitálskej ulici.*

²³⁷ *Cintorínska ulica v Bratislave.*

Kromě toho nová laboratoř, která je v začátcích montovaná, něco skla již vybaleno. V ní knihovna budapešťanského soukromého docenta Goldziehera cenná, obsahuje literaturu do r. 1913, učebnice, monografie, časopisy. Ve staré budově přilehlá klinika asi pro 80 pacientů a 6 pracujících lékařů. Něco moderních nástrojů, jeden Zeissův mikroskop. V operační síni, která je úplně zařízená, veliký magnet, úplné instrumentárium, něco nástrojů profesorových; většina nástrojů objednána u Lautenschlagera v Berlíne, objednávka byla už avizována a je nyní patrně zabalená v Budapešti. Kdyby došla, byl by ústav kompletně moderně zařízen. Jedna laboratoř mikroskopicko-chemická, dosti stísněná, s velikým Sartoriovým mikrotomem, pěkným Zeissem, hojně chemikálií. K ústavu patří též 3 fotografické laboratoře ve třetím patře hlavní budovy, montované ale nezařízené.

Z ústavu nic neodneseno, profesor žádá, aby mohl ve vědecké práci pokračovat. Ústav působí dojmem nejlepším, velmi čistý, světlý, pracuje a může pracovati.

2. Ústav pro psychiatrii s klinikou.

V přízemí a obou patrech druhého křídla hlavní budovy. Ústav má jen staré zařízení z blázince, z něhož povstal pro 100 pacientů, malé instrumentárium. Knihovna chybí. Z nových zásilek došlo ještě před okupací několik beden, patrně s křemíkovými lampami. Celý ústav se přestavuje, třeba asi 2 měsíců, hlavně montování. Práce nyní od 30-ho prosince stojí. Odporčuje se pokračovati v nich poněvadž prodlením by rozdělané montáže a stavební práce jistě utrpěly.

3. Ústav pro vnitřní nemoci s klinikou.

Ústav existuje od roku 1914. Klinika je zařízená úplně, laboratoři pro posluchače chybí speciální zařízení. Vědecky může v ústavě pracovati asi 12 lékařů, klinika má 240 postelí. Z místnosti budtěž uvedeny: laboratoř pro menší zkoumání, hojně zásobená sklem, chemikáliemi i přístroji, pracovna ředitelova s knihovnou vlastní, laboratoř pro histologii a bakteriologii s 8 mikroskopy, chemikáliemi a pěkným mikrotomem. Jiný pokoj s velmi jemnými analytickými váhami, Zimmermannovým chymografionem, velikým postranním galvanometrem /Edlmann/ a celou řadou menších nejmodernějších přístrojů. Fotografická laboratoř úplně zařízená s Zeissovým a mikrofotografickým aparátem, laboratoř pro rentgenování nová a kompletní, konečně posluhárna obdobná jako v ústavu očním.

Ústav dýše pořádkem, účelným a pečlivým zařízením. Profesor Dr. Herzog, jeho ředitel, žádá, aby jeho vědecká práce byla i na dále umožněná.

4. Ústav pro nemoci kožní s klinikou.

Celý ústav v začátcích je to dosud víc ambulance a nemocnice než klinika. V klinice 90 postelí. Ústavu patří infekční pavilon. Knihovna asi 30 svazků. Laboratoř právě

se zařizuje, něco nevybaleného skla a přístrojů, většina objednávků asi ¾ zůstala na cestě. Za laboratoř nyní slouží ambulanční pokoj s jedním Reichertovým mikroskopem a nedokonalým instrumentáři.

Celý ústav nanejvýš provisorní, jak už svrchu praveno vlastně ambulance. Vědecká práce nemožná.

5. Prosektura a všeobecná pathologie.

Umístěny v postranní budově. V pitevně 2 kamenné pitvací stoly a asi 50 stoliček na šroubování. Přiléhá malá a úplně nedokonalá laboratoř pro všeobecnou pathologii. Inventář starý, nového nic zařízeno. Pathologická anatomie viz níže.

6. Farmakologický ústav.

Ústav je moderně plánován a z částky zařízen. V místnosti uvádíme: pokoje ředitelův a asistentův úplně zařízen. Posluchárna nová s lavicemi velikými tabulemi, moderně montována. Skladiště chemikálií, jichž je poměrně mnoho. Bakteriologická laboratoř asi pro 30 pracovních míst zařízená. Hojně skla. Knihovna bez knih. Váhovna s jemnými váhami, kromě toho Bernstovy váhy a analytické váhy, spolu vyměřené majetkem profesorovým. Chemická laboratoř asi pro 20 pracovních míst zařízená. Přiléhá zařízená umyvárna a nezařízený fyzikální pokoj. Polozařízená vivisekce. Operační pokoj, v němž chybí operační stůl /chybíci zařízení je v Pešti a bylo by třeba je jen odvésti/. Pokoj pro pokusná zvířata s nádrží pro žáby, chybí jen klece.

Ústav je vysoce moderní, schopen práce a pracuje, chybí asi ¼ zařízení. Profesor Dr. Mansfeld obětavý, z vlastních prostředků pořídil velmi mnoho. Žádá, aby mohl dále pracovat.

7. Chirurgická klinika.

Její ředitel profesor Dr. Bakay působí na podepsanou komisi stejně jako internista profesor Dr. Herzog, pediatr profesor Dr. Heim a farmakolog profesor Dr. Mansfeld dojmem obětavého, skromného a pravého učence. Z stejných podmínek jako pro všechny jiné vytvořili tito pánové ze svých ústavů harmonický celek na moderní výši stojící.

Chirurgická klinika umístěná ve zvláštním 3 patrovém renovovaném pavilóně. Celá budova velmi čistá, schodiště ozdobené květinami. V přízemí Roentgenův sál zařízený s tmavou komorou, ambulance pro celou řadu menších případů, operační sál úplně zařízený pro operace aseptické s přípravou, kde jsou sterilizátory se sterilizovanou teplotou a studenou vodou, jakož i s roztokem Kuchyňské soli, pak nádherný Schaererův sterilizátor 5 let každodenně v činnosti. Přiléhá obvaziště, zde citelný nedostatek materiálů užívá se dokonce malých vojenských typů. V 1 patře je klinika pro aseptické případy, úplně zařízená /celá klinika asi pro sto pacientů/, operační sál pro septické

operace s přípravnou, koupelna pro operace, skladiště, byty asistentův a ředitelna. Místnost s Retroegerovým aparátem pro narkózu přetlakem na němž bohužel poškození gumové části, jež bylo by třeba neprodleně nahraditi, laboratoř se 4 mikroskopy. Lékařů může pracovat 8.

V druhém poschodí byty sekundárních lékařů, separátní pokoje aseptických pacientů, velmi krásné se skleněnými stoly s medikamenty a instrumenty, kuchyně pro čas, láně. Třetí poschodí, jež je analogicky zařízeno jako 2 poschodí, hostí septické pacienty.

K ústavu přiléhá novostavba, v níž má býti umístěná posluchárna a laboratoř. Pracují jen asi 2 dělníci, laboratoři chybí pouze vnitřní zařízení /montována/ posluchárna ve stavbě. Bylo by třeba pokračovati okamžitě v práci.

Profesor Dr. Bakay žádá, aby mohl pracovat dále. S dokončením novostavby pro posluchárny a laboratoře byl by ústav doplněn na krásný moderní celek.

C./Budova v Korona u.²³⁸ č. 4

Pathologická anatomie.

Tato jednopatrová budova patří universitě a zařizuje se v ní ústav pro pathologickou anatomii – ředitel profesor Dr. Lntz.

Dosud provedeno: montáže, elektrické světlo, voda, plyn, opatřeno něco nábytkem.

Ze zařízení 2 Zeissy, jeden Sartoriův mikrotom, pro metodu zmrznutím, něco knih – ostatní zařízení soukromým majetkem profesorovým – ústav se stále ještě staví.

D./Séchényi u.²³⁹ č. 6

Dětská klinika.

Jednopatrová budova, jež patří universitě, k ní přistavuje se dvoupatrová budova s posluchárnou a laboratorium pro účely vědecké, hospodářským úřadem, kaplí, byty ošetřovatelek. Stávající ústav je vlastně dětská nemocnice s laboratoří nemocniční, která provisorně slouží vědeckým pracím.

V přízemí je Roentgenův kabinet /Starý aparát/, ambulance, lékařské byty a knihovna, jež dosud slouží za posluchárnu. V prvním patře byt ředitelův, operační sál zařízený, přijímací koupelna, prozatím ještě byty ošetřovatelek a hospodářská správa; nemocniční pokoje pro 100 pacientů, z toho zvláštní oddělení pro kojence, jež nynější ředitel profesor Dr. Paul Heim z vlastních prostředků a z milodarů vzorně zařídil. U každého kojence denní diagram váhy, horečky a potravy. Chybí kuchyně pro mléko, objednaná v Prešpurku a dosud velmi nouzově nahrazovaná, pak skleněná veranda / rovněž projektovaná/.

²³⁸ Sasinkova ulica v Bratislave.

²³⁹ Lazaretská ulica v Bratislave.

Celý ústav centrálně vytopen na jednu teplotu, čistounký světlý, zařízený s láskou. V zahradě 2 pavilony pro infekční nemoci a sekční síň.

Profesor prosí, aby mohl dále pracovati.

E./Torna u.²⁴⁰ č. 5

Gynekologie.

Jednopatrová budova patříci universitě, v ní gynekologie, profesor Dr. Velitz. Budova starší, málo adaptovaná, celý ústav působí staromódně. Nyní 45 lůžek ve 13 pokojích pro nemocné. S asistenty mohlo by býti 6 lékařů, ročně asi 400 porodů. Knihovna v ředitelně asi 600 svazků, něco časopisů.

Přednášková síň úplně nedostatečná. Zařízení ke klinice a přednáškové síni chybí. Ústav vznikl z bývalé porodnické školy nepatrnou přeměnou. Pokoje pro nemocné jsou chudé a na dost čisté. Operační síň dosavadní úplně nedostatečná, v Lautenbacherově sterilizátoru pro solní roztok pokažený regulátor /potřeba náhrady nutná/, instrumentárium nedokonalé. Chybí sterilizátory a gumové věci, hlavně rukavice. Ve stavbě jsou 2 křídla pro kliniku, posluchárnu, laboratoř a operační sál. Z toho klinika a operační sál téměř dostavěný. Ostatní v základech. Ústavu nedostává se mléka a otopu. Výpomoc nejkratší cestou nutná.

Zde by bylo potřeba iniciativní práce, aby ústav byl přetvořen na moderní. Ve stavbě bylo by třeba pokračovati neprodleně.

F./Belnay u.²⁴¹ č.

Budovy a stavební místa č. 7, 8, 9, /dle plánu/.

Universita získala koupí posádkovou nemocnici /objekt č 7/. S přilehlým velkým náměstím Eszterházyho, zde měla vzniknouti přírodovědecká fakulta, ústavy pro fyziologii, hygienu, bakteriologii a anatomii. Válka překazila tento plán a jelikož posádkové nemocnice bylo dále zapotřebí dalo město universitě k dispozici honvédkou kasárnu /objekt č. 9/, která počala se v poslední době přestavovat.

Zde měly vzniknouti a./ v průčelní budově v přízemí pathologická fyziologie a anatomie,

b./ v postranní budově jednopatrové anatomie, c./ v zadní budově fysika a chemie.

Jsou to přibližně předměty, jichž je potřeba k 1-mu rigorosu medicinskému. Z toho, že dosud zřízeny nebyly, plyne, že na zdejší lékařské fakultě studovali dosud jen posluchači, počínaje 5. semestrem.

Ze zmíněných ústavů není ani jeden docela zařízen, budovy se přestavují, montáž je již všude provedena. Nejdále dospěl ústav pro hygienu a bakteriologii, který do 6 neděl mohl by býti hotov, kdyby se na něm intensivně pracovalo /i teď pracuje několik dělníků/. Ústav má již nábytek a něco skla. Z projektovaných pokojů uvádí se: oddělení

chemické, bakteriologické, laboratoř pro posluchače, pokoj pro fysiku, asistentův pokoj, přednáškový pokoj.

Ředitel tohoto ústavu profesor Dr. Fenyvessy pracuje dosud v dětské klinice, kde jsou již aparáty patříci ústavu, chemikálie však zapůjčeny universitní lékárnou v Pešti a ručí za ně profesor osobně. Knih zakoupeno asi za 3000 korun, jsou v bytě profesorově.

Pro ostatní ústavy chybí profesori, až na profesore všeobecné pathologie, který měl převzít fyziologii.

G./ Dodatek.

Celkem jsou obsazeny na medicínské fakultě tyto stolice:

Pathologická anatomie a prosektura /soudní lékařství/.

Všeobecná pathologie.

Farmakologie.

Hygienu.

Vnitřní medicína.

Chirurgie.

Oční lékařství.

Gynekologie.

Psychiatrie a neurologie.

Pediatric.

Dermatologie.

Profesorů na medicínské fakultě je 11, posluchačů v posledním semestru 48.

Uzavřeno, dne 8-ho ledna 1919.

Vladimír Úlehla nadp.[oručík]^a

Zpravodaj pro min.[isterství] vyučování

Kap.[itán] Pavel Varsik^a

Zmocněnec pro kontrolu všech státních budov v Prešpurku.

Kolouch poruč.[ík]^a

Zapisovatel.

^a *vlastnoručný podpis*

²⁴⁰ Zochova ulica v Bratislave.

²⁴¹ Kýchčerského ulica v Bratislave.

Dokument č. 68

Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislavy plukovníka Riccarda Barreca adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o uzavretí dohody medzi vojenským veliteľstvom v Bratislave a vojenským maďarským veliteľstvom v Petržalke o regulácii prechodov cez dunajský most.

Bratislava 9. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 162, spis číslo 311/1919, škatuľa číslo 1.

Přechod mostu přes Dunaj je podřízen těmto předpisům:

1°) PŘECHOD OSOB.

Osoby civilní mohou přecházeti most přes Dunaj pouze tehdy, mají-li legitimaci.

Legitimace tyto mohou být stálé nebo dočasné.

Legitimace vystaví se jenom osobám, proti nimž není nějakého podezření.

Legitimace vystavuje městský nebo policejní úřad města Prešpurku .

Legitimace tyto musí být osobně vojenskému velitelství předloženy ku ověření.

Jen taková legitimace jest platnou.

Dělníkům a úředníkům bude vystavena legitimace stálá = od 6. hodiny ranní do 9. hod.[iny] večerní = s poznámkou „Dělníci a úředníci“.

Přechod mostu osobami bude regulován následovně:

od 8 – 10 hod.[iny]	povolen	jest	přechod	z Prešpurku do Ligetfalu ²⁴³
„ 10 – 12	“	„	„	„ Ligetfalu „ Prešpurku
„ 12 – 2	“	„	„	„ Prešpurku „ Ligetfalu
„ 2 – 4	“	„	„	„ Ligetfal „ Prešpurku
„ 4 – 6	“	„	„	„ Prešpurku „ Ligetfalu
„ 6 – 8	“	„	„	„ Ligetfalu „ Prešpurku

2°) DOPRAVA POTRAVIN.

Přes most může se přenášeti nejvýše jeden kg.[kilogram] potravin. Vyjíměčně mléko přenášeti se může, množství neomezené.

3°) POVOZY.

Každý, kdož přechází most, neb jede v kočáře, automobilu, pouliční neb železnou dráhou, musí být opatřen legitimací. Též řidiči těchto, vozkové, konduktéři, personál obsluhující stroje elektrických a železných dráh musí mít legitimace.

4°) DRÁHY.

Vozba elektrických dráh a železnic bude stanovena po vzájemné dohodě.

5°) ZBRANĚ.

Zakázáno jest přecházeti se zbraní na druhý břeh.

6°) PODEZŘELÍ.

Podezřelým osobám přechod přes most bude zabráněn, legitimace odňata a eskortou převedeni budou vojenskému velitelství.

VOJENSKÝ VELITEĚ

mesta Prešporka:

plukovník

Barreca Riccardo

Barreca^a

Okrúhla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a *vlastnoručný podpis*

²⁴² Bratislava.

²⁴³ Petržalka.

Dokument č. 69

*Obežník prezídia Ministerstva vnútra v Prahe adresovaný zemským politickým správam v Prahe, v Brne, v Opave, Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska a všetkým župným úradom na Slovensku o prísnom stíhaní poškodzo-
vateľov hospodárskych záujmov Československej republiky.²⁴⁴*

Praha 9. 1. 1919

*Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana
1919 – 1922, inventárne číslo 524, spis číslo 956/1919, škatuľa číslo 2.*

Podriadeným úradom nech sa hneď naloží, aby starostlivo pozorovali a v obore svojho pôsobenia z vlastného podnetu – nečakajúc nariadení nadriadených úradov – energicky vystupovali proti všetkým zjavom ohrozujúcim a poškodzujúcim hospodárske záujmy našej republiky.

Mlyny a sklady obilia a zásob nech sa snažia, alebo čo najčastejšie prehliadnu četníctvom, alebo vojskom pri jeho služobných vychádzkach. Priemyselné závody, doly a pod.[obne] nech sa ochraňujú pred zločinným poškodením strojov. K tomu účelu si politické úrady zaistia podporu a súčinnosť vojska, dohodnú sa o všetkých podrobnostiach s posádkovými veliteľmi. V obciach nech sa konajú každú noc hliadky, aby nepovstal oheň, ktorý by pozbavil ľudí o prístrešie i majetok a zapríčinil zmätok. Obce nech sú upozornené na svoje úkoly v obore požiarnej polície, menovite na nevyhnutnosť zriadenia stálych nočných hliadok.

Úrady nech sa tiež rovno obrátia na hasičské spolky, prípadne i odborné spolky poisťovní, aby v tomto ohľade nebolo nič zameškané! Iným nie menej dôležitým úkolom politických úradov na poli hospodárskom je všetkými vhodnými prostriedkami (menovite v miestnych časopisoch) upozorniť majiteľov obchodov a iných majetkoch, aby ich nepredávali, alebo neprenajímali cudzincom, menovite z územia bývalého štátu rakúskeho a tak pomáhali brániť sa záplave papierových peňazí, ktoré k nám všemožným spôsobom dovážajú. Proti tomuto importu i každému inému znehodnocovaniu valuty vôbec treba pracovať poučovaním, vysvetľovaním atď.[a tak ďalej]. V tomto ohľade nech sa tiež úrady rovno dohodnú so zväzmi národohospodárskych a národných branných jednôt a spolkov.

Odcudzenie a prenájmy, zastavenie a reálne zaťaženie nemovitostí je podľa § 4 zákona zo dňa 10. prosinca 1918 č. 64 zb. z. neplatné.

O tom, čo bolo v tomto smere zriadené, nech sa sem podá správa s návrhmi čo ešte snáď treba zriadiť, do 3 týždňov.

Opis tohto obežníka dodáva sa komore prezidenta republiky, prezídiu ministerskej rady, prezídiu ministerstva národnej obrany, prezídiu ministerstva obchodu, prezídiu ministerstva financií a generálnemu veliteľstvu četníctva československého.

Za ministra:
Dr. Sapara v.z.[v zastúpení]

Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko

č. 401 – adm.

Bratislava, dňa 27. ledna 1919

Všetkým županom
na vedomie.

Za vládneho referenta:
Dr. Eisenstein.

*Prezentačná pečiatka: „Župan prešporskej župy a mesta Prešporka, 7. Mrz.[marca] 1919.,
č. 956/D.“*

²⁴⁴ V súvislosti s poškodzovaním hospodárskych záujmov, telegrafických a telefónnych vedení pozri dokumenty č. 186 a 191.

Dokument č. 70

Nariadenie vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o skladovaní nezákonne získaných potravín.

Bratislava 10. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 166, spis číslo 315/1919, škatuľa číslo 1.

Ten, kto zdržuje u seba v skladišti alebo na známom mieste potraviny, čo neprináležia jeho vlastníctvu, ale bytostiam verejným alebo súkromným, čo zdržuje u seba nezákonným privlastňovaním, povinný je behom 24 hodín to oznámiť a behom 48 hodín v Pionierskych Kasárňach odovzdať.

Vinníci budú zatvorení a pohnaní pred válečný súd.

VOJENSKÝ VELITEĽ
mesta Prešporka:
plukovník
Barreca Riccardo

Barreca^a

Okrúhla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 71

Výzva vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresovaná na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze pre obyvateľov Bratislavy narušovať verejný poriadok.

Bratislava 10. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 167, spis číslo 315a/1919, škatuľa číslo 1.

Vyzýva sa obyvateľstvo Prešporku²⁴⁵, aby sa stránilo všetkých prejavov prudkosti a činov, ktoré by kazili verejný poriadok.

Jestli by sa porušil pokojný život mesta štváním nečistých elementov, vojenská autorita urobí všetko, aby razom navrátila poriadok.

Obyvatelia sa vyzývajú, aby v prípade vrenia razom sa odobrali do svojich bytov a tam zostali, dokiaľ vojenská autorita neuistí ich o tom, že sa vrátil klud do mestského života.

Všetcia tí, čo v prípade búry zostanú na ulici alebo na námestí, považovaní budú za rušiteľov a poddaní budú všetkým následkom, čo nutnosť chvíle vyžiada a rálne znovuzriadenia poriadku.

VOJENSKÝ VELITEĽ
mesta Prešporka:
plukovník
Barreca Riccardo

Barreca^a

Okrúhla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a vlastnoručný podpis

²⁴⁵ Bratislava.

Dokument č. 72

Nariadenie vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o stíhaní osôb šíriacich nepravdivé správy o československom vojsku.

Bratislava 12. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 163, spis číslo 312/1919, škatuľa číslo 1.

Pred vojenskú súdnu autoritu bude pohnaný:

1°) kto za účelom rušenia verejného poriadku alebo aby postrašil obyvateľstvo, rozširovať bude falošné hlasy odboja a občianskeho povstania.

2°) kto za účelom postrašenia a pokusu urobiť neporiadok v obyvateľstve podáva falošné alebo prehnané správy na úkor povesti a cti vojsk, ktoré obsadili slovenský kraj.

VOJENSKÝ VELITEĽ

mesta Prešporka:
plukovník
Barreca Riccardo

Barreca^a

Okrúhla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 73

Žiadosť riaditeľa Bratislavského rehabilitačného liečebného ústavu (organizačnej zložky Krajského vojnového ošetrovacieho ústavu) adresovaná bratislavskému vládnemu komisárovi. Pisateľ odporúča vyslať do Prahy vedúceho dielne na výrobu umelých končatín, lekárskeho mechanika menom František Boell s cieľom zabezpečiť chýbajúcu dotáciu poväzového materiálu, lekárskeho nástrojov a liečiv. Autor žiadosti konštatuje naliehavú nutnosť zaobstarania najmä poväzového materiálu, keďže liečebné zariadenie disponuje týmto materiálom už len na niekoľko dní. Obdobne už niekoľko mesiacov chýba aj gumený materiál, bolo by preto nutné zaobstarat' napríklad gumené rukavice, gumené drenážne rúrky a katétre. Pôvodne pochádzal gumený materiál z dodávok spoločného ministerstva vojny (z tzv. gumovej centrálly). V dokumente sa ďalej konštatuje, že František Boell by mohol zobrať na služobnú cestu aj maliara izieb a učiteľa vojnových invalidov menom Alexander Rieger. Ten už takisto dlhé roky pôsobí vo vojnovom ošetrovacom ústave, je príslušný do Liberca, pričom dokonale ovláda český jazyk. Ďalej je tu i zmienka o 50 kilogramoch bielej emailovej farby, ktorý Rieger zanechal „ešte v časoch pred revolúciou“ v Liberci. Táto farba bola pôvodne určená na renováciu operačnej sály chirurgickej kliniky a pre účely školskej dielne pre invalidov v Bratislave. Farba bola dokonca už aj zaplatená, no kvôli nepokojom v posledných týždňoch k jej dodávke napokon nedošlo. V závere dokumentu je tlmočená žiadosť o podporu akcie.

Bratislava 12. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 253, spis číslo 425/1919, škatuľa číslo 1.

Nápisová pečiatka: „AZ ORSZÁGOS HADIGONDOZÓ HIVATAL POZSONYI UTÓKEZELŐ GYÓGYINTÉZETE“

Nápisová pečiatka: „Nachbehandlungsanstalt des ung.[arischen] Landeskriegsfürsorgeamtes“

POZSONY.^{a246}

IGEN TISZTELT KORMÁNYBIZTOS ÚR!

Személyes felhatalmazása alapján bátorkodom BOELL FERENCZ orvosi műszerész^b a pozsonyi Hadigondozó Intézet művégtagműhelynek vezetőjét^b azon célból szíves figyelmébe ajánlani, hogy az illető meghatalmazással és ajánlással Prágába küldessék a sebészeti klinika és a Pozsonyi Hadigondozó Intézet kötszer és műszerszükségletének valamint^c egyes hiányzó de nagyon szükséges gyógyszerésznek

²⁴⁶ Bratislava.

a beszerzése végett.^c Különösen a kötszerszükségletünk kielégítése volna égetően szükséges amennyiben már csak pár napra elegendő kötszerrel rendelkezünk. Hasonlóképpen teljesen kifogytunk már hónapok óta a gumiárukból; így nagy szükségünk volna gumikesztyűre, gumidraincsőre és katheterre.^c A gumineműeket a legutóbbi időkhöz a közös hadügyminisztérium rendelkezésére álló gumizentraletől kaptuk, ez azonban természetesen az utóbbi hónapok folyamán megszűnően többé anyaghoz nem juthatunk.

BOELL FERENCZ egyébként magával vihetné RIEGER SÁNDOR szobafestő mestert és rokkantoktatót is, aki szintén már évek óta a Hadigondozó Intézet szolgálatában áll és reichenbergi illetőségű s így a cseh nyelvet tökéletesen bírja. Ez utóbbinak még a forradalom előtti időkhöz Reichenbergben maradt 50 kg. fehér email festéke, amely^c a sebészeti klinika műtőhelyiségeinek renoválására és egyszersmind a rokkant tanműhely céljaira volt szánva és ki is lett már fizetve. Az utóbbi hetek zavaros viszonyai azonban nem engedték meg, hogy az áru ideszállítható lett volna. Kérem jóindulatú támogatását ezen cél elérésére is.^c

Pozsony, 1919. január hó 12-én.

Mély tisztelettel
[*nečitateľný podpis*]

Nápisová pečiatka: „Egy.[etemi] ny.[ilvános] rendes tanár, honvéd főtörzsorvos az intézet igazgatója”

Okrúhla pečiatka: „AZ ORSZÁGOS HADIGONDOZÓ HIVATAL POZSONYI UTÓKEZELŐ GYÓGYINTÉZETE“

^a v dokumente je pečiatka v nemeckom jazyku umiestnená vpravo hore. Z priestorových dôvodov sme ju umiestnili pod maďarskú pečiatku

^b dokument bol napísaný na písacom stroji, v ktorom absentovali písmená maďarskej abecedy ő a ű

^c podčiarknuté ceruzkou

Dokument č. 74

Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o úpravách pracovného času.

Žilina 13. 1. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 153, spis číslo 297/1919, škatuľa číslo 1.

Až do vyhlásenia hotového už zákona o 8 hodinovej pracovnej dobe, pracuje sa v továrňach a iných podnikoch tak, ako sa pracovalo do teraz, zvolajte anketu robotníkov a zamestnávateľov a pod vašim predsedníctvom stanovte modus vivendi.

minister Šrobár

Dokument č. 75

Oznámenie vojenského veliteľa Bratislavy plukovníka Riccarda Barrecu adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o možnosti odpočívania telefonických rozhovorov.

Bratislava 13. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 170, spis číslo 317a/1919, škatuľa číslo 1.

Oznamuje sa, že telefónu k rozmluvám používať možno i zo súkromných bytov. Odporúča sa pres to, rozmluvy tieto z centrály odposlouchávať a prerušiť v prípade neprístopnosti.

Prosí sa o oznámenie v novinách.

VOJENSKÝ VELITEĽ
mesta Prešporka²⁴⁷:
plukovník
Barreca Riccardo

Barreca^a

^a vlastnoručný podpis

²⁴⁷ Bratislava.

Dokument č. 76

Správa vojenského veliteľstva v Trnave adresovaná prvému moravskému pluku v Trnave a policajnému oddeleniu Župného úradu v Bratislave o nepokojoch medzi obyvateľstvom pre uverejnenie povolávacieho rozkazu.

Trnava 13. 1. 1919

Odpis, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 186, spis číslo 330/1919, škatuľa číslo 1.

Nabádám Vás týmto k veľkej ostražitosťi oproti zdejším občanstvu, ktoré v dôsledku dnes odpoledne vylepeného svolávacieho rozkazu, jest veľmi veľmi rozrušeno a jak jsem z mnoha úst slyšel, rozhodně se opře i případným donucovacím prostředkům a v nejhorším případě, kdyby pry i narukovati musilo, tak jak dostane kvéry, tak je jich jen proti Čechům použití bude. Takých blbých nelogicky myslících jest zcela určitě 95% a řeči ty nesmi se podceňovati! Myslím, že by bylo záhodno by jste o tomto úkazu hned uvědomili (což i já současně činím) ministerstvo vojenství, by se včas rozhodlo na protipatřeních, než dojde k něčemu, co nám Čechům před celým světem jen hanbu vyvolá. Že této občanské rozrušenosti využítukují zdejší maďaróni ke štvání jest na bílé dni a upozorňují na tuto kastu co nejdůtklivěji. Jen ještě jednou prosím energicky hned od počátku, síc je oheň už na střeše, já to dobře nám, to celé trnavské plémě, neboť zde již dlouhý čas žiji. O pravdivosti mých slov přesvědčíte se lehce již zítra, že ani jeden se nepřihlásí!!! A jako zde, tak to bude i na venkově, kde již dřív brucheti skrz rekvizici.

Trnava, 13. 1. 1919

Váš
Zevlanu^a

Nápisová pečiatka: „I. Moravský pluk. Zprav čís. 54“

Županský úrad polic.[ejní] oddelení

V Prešově, 23. 1. 1919.

v Prešporku²⁴⁸.

Zasiela sa k ďalšiemu zakročeniu.

Ulrich pkl.[plukovník]^b

^a vlastnoručný podpis

^b vlastnoručný podpis

²⁴⁸ Bratislava.

Dokument č. 77

Správa Dr. Jaroslava Mezníka adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o hospodárskej a kultúrnej situácii v Trnavskom okrese.

Trnava 15. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 52, spis číslo 103/1919, škatuľa číslo 1.

Mám několik velmi interních věcí, o kterých telefonicky s Vámi mluvit nemohu, proto o nich píšu.

1. Jsou to silnice. Jak jste mi ráčil v Trnavě říci, jsou silnice jedním z hlavních bodů Vašeho programu. A docela správně, protože nehledě již k ohromné důležitosti silnic, již je samozřejmá pro hospodářský život, jsou silnice také jaksí vizitkou okresu, dle které se soudí na kulturní vyspělosti okresu. Silnice – hlavně stoliční – jsou aspoň v Trnavském okrese v úporně zanedbaném stavu. Předně jsou špatně stavěny. Skoro všude úroveň silnic je nižší než úroveň sousedních polí, příkopy podél silnic jsou mělké, někde výše, než je silnice, takže silnice nemohou vyschnout, voda a bláto místo aby ze silnice odtékala, slévá ze sousedních polí a příkop (!) na silnici. Bude naprosto nutno na staré silnice stavět – aspoň v našem okrese – silnici novou, aby se tím silnice povýšila. Půda je zde pro silnice velmi špatná, protože je měkká, šterku dobrého, tvrdého široko daleko není, proto bude nutno opatřování šterku neoponechávat obcím, jako to bylo dosud, – šterk, který v nepořádných hromádkách leží při silnicích je hlína bláto – nýbrž musí se obstarat ve velkém od správy silnic a to z hor. Silnice kolem Trnavy a speciálně kolem cukrovaru a dvorů, vůbec všude, kde jezdí mnoho těžkých nákladních vozů s řepou, musí se dláždit, jak je to kolem Uherského Hradiště a Olomouce.

Všechny silnice se budou muset válcovat. O silniční válce bude veliká nouze, jelikož všechny válce z našich zemí byly vyvezeny na frontu, kde zůstaly. Dovolil bych si upozornit, že při likvidaci mírové, jistě část válců a eventuálně vojenských nákladních automobilů, jichž by se pro silnice dalo rovněž znamenitě použít, bude se muset našemu státu vrátit a bylo by možná snadno některé pro naši stolicí získat. Pak je jedna věc, která nejvíc dokumentuje bídu našich silnic, to jsou aleje podél silnic. V našem okrese jsou silnice důsledně vysázeny vrbovím a akáty. Proč to, ví sám Bůh. Dříví vrbové a akátové je téměř jedno z nejmizernějších dřev, nehodí se dobře ani na pálení. Jak to bude krásně vypadat, až místo toho budou po silnicích nekonečné aleje krásného, vybraného ovocného stromoví, třešní, višní, jabloní a švestek, a kolem nich aleje skutečně reprezentativních stromů jako líp, kaštanů, javorů, jeřábí apod.[a podobně]. Ovšem mohly by to být aleje systematicky a ve velkém vysazované, aby byly skutečně krásné. Ovocné stromy pak za několik let zaplatí silnice.

Úprava silnic je tak ohromným úkolem, že jej pouze odborník může provést. Maďarští odborníci, kteří sedí u stolice a u okresů nestojí za nic, nejlepším důkazem toho jsou naše silnice. Měl bych jednoho odborníka, který by byl ochoten jít do Prešpurku²⁴⁹, jako stoliční inženýr pro silnice, a vřele bych Vám ho doporučil. Je to mladý inženýr, který asi před 7 roky absolvoval brněnskou techniku, stavební odbor, po krátké praxi stavební byl zaměstnán v Královci v Německu u velké říšskoněmecké firmy pro pobřežní stavby při moři. Tam byl asi 2 roky. Při vypuknutí války musel na vojnu jako železniční inženýr, a po celou dobu války stavěl v Holíči, Polsku, pak v Srbsku a na jižní italské frontě dráhy a silnice. Stavbám pozemním a speciálně silničním tudíž velmi dobře rozumí. Dnes je jako nadporučík na Slovensku při železniční obsazovací komisi. Za jeho osobní svědomitost, poctivost a velikou pracovitost ručím, protože nejen jeho, nýbrž i jeho rodinu velmi dobře znám. Račte mi prosím, pane župane, telefonicky sdělit, přáli byste si, aby se Vám přišel představit, telegraficky bych ho o tom uvědomil.

2. Kvůli alejím po silnicích bych velmi rád založil u Trnavy velikou školku pro ovocné a okrasné stromy. O tom musím se s Vámi, pane župane, podrobně domluvit. Odborníka, který by školku tuto založil a řídil, dostanu, protože se již o to starám. Školku bych rád měl v Trnavě. Konečně bude nutno ty školky zakládat ještě ve více městech – a sice tak, aby byla součástí hospodářské školy, jež se pravděpodobně v Trnavě, jako v jednom z hlavních středisk zemědělství na Slovensku žádá. Školka zde také musí být, aby se v našem okrese pozvedlo sadařství, jež je zde v plenkách. O této věci budeme ještě hovořit, přípravné práce jsem již začal, ale bude potřebovat Vašeho souhlasu a podpory.

Příkládám opis listu, který mi poslal p. Hoffmann, primarius Českého kvarteta. České kvarteto je jistě důležitá složka českého kulturního života, nejlépe – možno říci bez přehánění – komorní sdružení světa, pro nás významné tím, že členem jeho je Josef Suk, vedle V. Nováka největší náš hudební skladatel a jistě jeden z největších hudebních skladatelů světových, dnes žijících. Navrhoval jsem jim, aby uspořádali turné po Slovensku a to Prešpurk, Trnava, Nitra (o to mne žádal Dr. Okáník), Trenčín a po případě Žilina. V Prešpurku české kvarteto již hrávalo, ale pořádalo koncert asi nějaké maďarské, nebo německé knihkupectví, byl bych rád však, kdyby tento koncert pořádán byl Slováky. A tu bych rád prosil, pane župane, abyste prešpurský vzal do své ochrany. Snad by setník Brunner potřebné práce za pomoci místního koncertního ředitelství vykonal. V Trnavě garantujeme Českému kvartetu minimálně 1000 K.[orun] honoráře, přitom pořádáme koncert na účet Č.[eského] kv.[arteta] tj.[to jest] eventuelní větší čistý výdělek nad 1000 K.[orun] jim rovněž odevzdáme. Snad by mohl Prešpurk garantovat 1500 K.[orun]. Před válkou byla totiž při Č.[eském] kv.[artetu] ustálená cena 1000 K.[orun] za koncert. Prosil bych pouze, aby p.[an] setník Brunner, eventuelně jiný pořadatel se se mnou o podrobnostech domluvil.

²⁴⁹ Bratislava.

Při nedělní sociálně-demokratické schůzi dělníků v Trnavě mluvil jsem o různých otázkách s vůdci dělníků, hlavně o nezaměstnanosti dělníků. Bylo mně řečeno, že obyčejní, necvičení dělníci a nádeníci mají práce dosti, může se říci, že je spíše nedostatek pracovních sil, protože lidé nechtějí pracovat, na druhé straně však cvičení dělníci, hlavně v oboru stavebním – zedníci, tesaři atd.[a tak dále] trpí velkým nedostatkem práce. Zde v Trnavě dalo by se tomu nedostatku lehko odpomoci. Správa státních uherských drah počala v Trnavě stavět velikou vagónku, která dnes stojí zde nedostavěna. Snad by se dala vláda pohnouti k tomu, aby ve stavbě pokračovala. Při dnešním bídém stavu železničního parku vozového nebyl by to jistě podnik nečasový. Dělníci mne na to upozorňovali a slíbil jsem jim, že Vás, pane župane, poprosím jich jménem o intervenci u vlády.

Zmínuji se konečně ještě o sobě. Ráčil jste mi telefonovat, že bych eventuálně mohl být povolán do Prešpurku. Jsem ve velikých rozpacích. Prešpurk jako velkoměsto mne láká. Nevím sice dosud, jaký úkol by mne v Prešpurku připadl, ale měl-li bych býti přidělen správě města, pak chápu ohromnost podobného úkolu a trochu se jej obávám takového úkolu. Vidím dobře, jakou velikou budoucnost Prešpurk – hlavní město Slovenska – má. Bude konkurovat svým významem jak s Vídní, tak s Budapeští a poroste na úkor obou velkoměst. Pak mně je také líto opustit Trnavu. Město mne ani nedrží, ale okres a program, který jsem si pro okres v hrubých rysech učinil. Už jsem se díval na Trnavský okres jako na „svůj“ okres, o který jsem se chtěl starat, jako se stará dobrý hospodář o svůj statek, a myslím, že bych byl dohlížel, aby tento okres byl jedním z nejlepších, aby byl vyspělý hospodářsky i kulturně. Již jsem měl celou řadu věcí v programu, jako hospodářské školství, vzorná hospodářství po obcích, sadařství, zvelebení dobytkařství, včelařství, mlékařství a s tím spojené družstevnictví, boj proti Židům (ovšem v zákonitých mezích), pořádání výstav okresních a exkurzí rolníků do ciziny, aby se poznalo, jak jinde se hospodaří atd.[a tak dále], v kulturním ohledu zase školství, úprava silnic. Usilovní zřízení čítáren a knihoven po obcích, divadelních spolků a s tím spojení boj proti alkoholismu atd.[a tak dále], program, který by vyplnil celý život a jehož uskutečnění jsem se těšil jako na radostnou práci. Toho by mně zase bylo líto opustit. O tom, velevážený pane župane, budeme ještě hovořit. Rozhodnutí jistě ještě nespěchá.

Končím tím svůj trochu dlouhý dopis a znamenám
Vám v hluboké úctě oddaný

Dr. Jaroslav Mezník^{a250}

^a *vlastnoručný podpis*

²⁵⁰ JUDr. Jaroslav Mezník (1884 – 1941) – český právník a úředník. Po vzniku Československa zastával funkci trnavského hlavního slůžného, pracoval na na Úradě Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Stal sa viceprezidentom a viceguvernérom Podkarpatskej Rusi a moravským krajinským prezidentom.

Dokument č. 78

Žiadosť predsedu Mestského bytového úradu v Bratislave adresovaná vládnemu komisárovi. V zmysle porady konanej 28. decembra 1918 a dvoch maďarských vládnych nariadení informuje, že majitelia prázdnych bytov v meste, resp. bytov, ktoré sa vyprázdnia, sa majú do troch dní prihlásiť v jeho podniku. Následne budú byty distribuované ďalej. Zároveň informuje, že nariadenie podniku nesplnilo svoj účel, keďže v ňom neboli prítomné sankcie, preto s tým cieľom v nedávnom čase osobitným spisom informoval zástupcu vládneho komisára. Keďže sa v deň administrovania žiadosti z dennej tlače dozvedel, že hlavný mestský policajný kapitán vydal obdobné nariadenie, žiada odstrániť túto absurdnú situáciu dvojkolajnosti, ktorá môže uviesť majiteľov bytov do omylu.

Bratislava 15. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 198, spis číslo 344/1919, škatuľa číslo 1.

K o r m á n y b i z t o s Úr!

Van szerencsém bejelenteni, hogy a vezetésem alatt álló pozsonyi lakáshivatal 1918. évi december hó 28-án tartott ülésében a 4180/1917 M. E. és 5434/[1]918 M. E. sz[ám]ú magyar kormányrendeletek értelmében a többek között azt is elrendelte, hogy Pozsony város területén az üres és megüresedő lakásokat az összes háztulajdonosok 3 nap alatt jelentsék be a lakáshivatalnál, amely ezentúl a hivatkozott rendeletek értelmében a lakásokat közvetíteni fogja.

Sajnos ennek a rendelkezésnek nem volt meg a kellő hatálya, mert büntetési sanctióval nem volt ellátva.

Külön tájékoztató – irattal, illetve javaslattal csak a minap fordultam a Kormánybiztos Úr helyetteséhez, akinek a lakáshivatal működéséről beszámoltam és egyben azokat az intézkedéseket jelöltem meg, amelyek mellett a lakáshivatal céljának megfelelően eredményesen működhetne.

Ma meglepetésszerűleg olvastam a napilapokban, hogy a rendőrfőkapitány úr saját hatáskörében rendelte el, hogy az összes üres és megüresedő lakásokat rendőrfőkapitányi hivatalnál haladéktalanul jelentsék be.

Mínt hogy ilyeténképpen két különböző hatóság ad ki rendeleteket, félő, hogy a háztulajdonosok zavarba jönnek kötelezettségeik teljesítése tekintetében, miért is kérem Kormánybiztos Urat:

Kegyeskedjék nagybecsű rendelkezésével odahatni, hogy a lakáskérdés dolgában előállott visszás helyzet a közönség érdekében megszűnjön.

Pozsony²⁵¹ 1919. január hó 15-én.

Kiváló tisztelettel
[*nečitateľný podpis*]
a lakáshivatal elnöke

Okrúhla pečiatka: „Pozsony szab.[ad] kir.[ályi] város lakáshivatala”

Dokument č. 79

*Žiadosť učiteľa Štátnej meštianskej školy v Bratislave Jána Lengyela adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o povolenie zriadiť kurz slovenčiny pre železničných úradníkov.*²⁵²

Bratislava 15. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 39, spis číslo 85/1919, škatuľa číslo 1.

S úctou oznamujem Vašej milosti, že následkom poverenia úradníkov železničných mám úmysel pre nich učebný beh otvoriť s tým účelom, aby som ich v reči slovenskej vynaučoval.

Pojisťujem Vašu milosť v tom, že moje predsavzatie je to, aby sa pre slovácke železnice spoľahliví a verní úradníci stali z tých mužov, ktorí maďarským železniciam svedomite a náležite slúžili.

K tomu Vaše povolenie prosiac zostanem.

v Prešporoku²⁵³ dňa 15-ho januára, r.[oku] 1919.

/: Ul. Széchenyi²⁵⁴ č. 16:/

S úplnou úctou

Ján Lengyel^a,
profesor štátnej meštianskej školy.

^a *vlastnoručný podpis*

²⁵² *V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.*

²⁵³ Bratislava.

²⁵⁴ Lazaretská ulica v Bratislave.

²⁵¹ Bratislava.

Dokument č. 80

List Irmy Škrovinovej z Brezna kaplánovi slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Modre ohľadom jej zverenca (syna?) umiestneného v evanjelickom sirotinci v Modre.

Brezno 15. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Evanjelický sirotinec v Modre²⁵⁵, spisy z roku 1919.

Veľa ctený p.[án] kaplán!²⁵⁶

Dávnočakaný list – – ktorý nám udal, koľko sme povinný za stravovanie Vladovi došiel. Podlžnosť bezodkladne vyrovnáme tak, že zasjelame 500 k.[orún] do 1ho aprila. Prijmite našu vrelú vďaku za tak dlhé čakanie, ktoré sa nestalo jedine našou vinou.

Pre odchod pána farára²⁵⁷ z cirkve máte rozhodne veľa práci a ste ďaleko zamestnaný^a, ale viem Vám tá práca nie je ťarchou a vďačne vykonáte^b aj viac, lebo to povedomie, že takto i ja mám koľko účasti pri tvorení sa nášho nového štátu, to nabáda človeka, a sily dodáva k väčšej usilovnosti, aby čo najväčšiu účasť mal pri tak veľkom diele. A zvlášť ešte, kde sa týka o opatrenie toľkých sirôt, budúcej generácie našej cirkve. Hospodin daj Vám v každom Vašom predsevzatí mnoho zdaru.

Súčasne chcem prosiť pána kaplána o radu, a síce ohľadom konfirmovania Vlada. Ako by ste nám Vy^b odporúčal? Či ho tohto roku, či – ak dá Boh – na budúci rok. Myslime^b preto, že ak by šiel na rok do meštianskej školy, nebolo by mu potom prí moc učenia? Vy poznáte jeho úplne, obraciam sa na Vás teda s dôverou. Prosím Vás o láskavú odpoveď.

Prosbu moju opakúvam a som s úplnou úctou a srdečným pozdravom.

Brezno: I. 15. 1919

Irma Skrovinová

Ako ste spokojný dosiaľ s Vladom? Ako sa chová? Učí ho chlapec?

^a v slove preklep „zamestknaný“, vo viacerých slovách chýbajú dlžne a mäkkene

^b v origináli namiesto ypsilona mäkké i

²⁵⁵ Fond bude v dohľadnom čase odovzdaný do Ústredného archívu evanjelickej cirkvi a. v. v Bratislave ako doplnok k dokumentom modranského sirotinca, ktoré archív v Modre Evanjelickej cirkvi a. v. už odovzdal.

²⁵⁶ Kaplánom v Modre v rokoch 1917 – 1919 bol Július Dérer (23. 5. 1895 – 26. 12. 1963), člen Republikánskej strany poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu, zástanca idey jednotného československého národa, v rokoch 1935 – 1957 evanjelický farár v Modre. KRAJČÍR, Lukáš. 50. výročie úmrtia Júliusa Déreera 1895 – 1963). In *Historia Nova* 6, 2013, s. 166.

²⁵⁷ Samuela Zocha, ktorý odišiel do Bratislavy ako župan Bratislavskej stolice. K tomu viac dokument č. 51, poznámka pod čiarou č. 185.

Dokument č. 81

Usmernenie Kornela Szingera, provinciála rehole piaristov v Budapešti, rektorovi kolégia a súčasne riaditeľovi gymnázia vo Svätom Jure, v ktorom informuje o nariadení maďarského ministerstva školstva o zavedení vyučovania náboženstva v slovenčine a zaradení slovenského jazyka medzi vyučovacie predmety „na území obsadenom Čecho-Slovákmi“. Odporúča pokračovať vo vyučovaní, kým sa situácia z politického hľadiska nevyrieši, pričom radí dobre zvážiť možnosť prípadného odporu voči zmenám. Členom rehole nariaďuje neprijímať mandát do (slovenskej národnej) rady, ktorá vedie mesto, ani neskladať prísahu vernosti, pretože patria v prvom rade pod právomoc provinciála. Pre zamestnancov gymnázia dáva pokyn o spôsobe vyplatenia miezd, ktoré si možno vyzdvihnúť na niekoľko mesiacov vopred, a informuje o druhoch sociálnych príspevkov a podpôr, ktoré (maďarský) štát poskytuje svojim zamestnancom.

Budapešť 16. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Kolégium piaristov vo Svätom Jure, inventárne číslo 433, spis číslo 10/1919 (K), škatuľa číslo 39.

27./1919 szám

A Magyar Kegyes-Tanítórend Főnökétől.

Nagyitszeteletü Házfőnök, Igazgató Ur!

A 2/919 sz.[ám] feltejesztésre értesitem Nagyitsztségedet, hogy a gimnáziumi tanítás menetére vonatkozóan 1592/918. dec.[ember] 20. sz.[ám] dr. Kornis Gyula rendtag-egyetem tanár úr utján küldött levelemben adtam utasítást²⁵⁸.

Ugyan is a VKM-nak [Vallás- és közoktatási minisztériumnak] kiadott utasítása alapján²⁵⁹ a hittannak tót nyelven való tanítása és a tót nyelvnek mint rendes tantárgynak behozatala el van rendelve a cseh szlovákoktól megszállt területeken levő intézeteinkben. Tehát mindaddig, míg Szentgyörgyön^a városának hovatarozandósága s ezzel a gimnázium sorsa véglegesen tisztázva nincsen, átmenetileg így folytatható a megkezdett tanmenet, ha azt kívánják, még pedig a tanulmányi eredmény biztositása, nemkülömben a tanulóknak és szülőknek vitális érdekei miatt is. Tudtunkkal a csehek a magyar nyelvnek és történelemnek megszorítása^b, ill.[etve] eltiltása ügyében rendeletileg nem intézkedtek. Hogy szóbelileg mi hirlík^c, ahhoz igazodnunk nem lehet. A beállható változásokkal szemben mindig az adott helyzet, a helyi körülmények és a tanári testület megfontoláson alapuló belátása legyen az irányadó rendi érdekeink szem előtt tartásával.

A városi radába való beválasztás esetére nézve kér továbbá felvilágosítást Nagyitsztséged. Nem ajánlhatok más expedienst, mint hogy betegségére való

²⁵⁸ Spomenutý list sa vo fonde nezachoval alebo nebol doručený.

²⁵⁹ Ide o nariadenie ministerstva školstva č. 206631/1918. Bližšie v dokumente č. 53.

hivatkozással mentse ki magát. Külömben a rada-intézmény mindenütt ideiglenes alkotás addig, míg a megszállók saját közigazgatási szervüket fel nem állítják. Feltétlen kényszerűsége sem áll elő annak, hogy rendtagjaink közül bárki megbízást vállaljon, amint eddig egyik^d rendházunkban sem fordult^e a rada-tagság eszméjének felvetése. Tótul beszélő rendtársaimat pedig arra kérem ezúttal, hogy a cseh-szlovák intézőkörökkel való érintkezésben viseljék a rend és a tház^f érdekeit szívükön^g. Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy a megszállott területeken levő rendtársaink arra való hivatkozással, hogy a rend főnökének joghatósága és rendelkezése allat állanak, a hűségüket nem tették le, és ebből reájuk semminemű hátrány nem származott. Az állam az esküt le nem tevő tisztviselőit és alkalmazottait továbbra is díjazza.

Ez ügyben is kér felvilágosítást végül Nagytisztviséged.

Az állami alkalmazottak fizetésének ügyében azt a tanácsot adhatom Nagytisztviségednek, hogy bizzanak meg egyet maguk közül^h a B[uda]pestre feljövettel, még pedig úgy, hogy együttes Felhatalmazást állítsanak ki az illetőnek s minden a fizetéssel összefüggő iratot (nyugtatóvány, kiutaló irat) adjanak át teljesen felszerelve (felbélyegezve), mint ahogy a fizetés felvételénél szokás. A megbízott a VKM [Vallás- és közoktatási minisztérium] számvevőségénél az ott kapotⁱ utbaigazítás nyomány^j a házi pénztárból a következő díjakat veheti^k fel:

1/ a 600 K[oron]-ás gyorssegélyt; 2/ a 300 K[oron]-ás drágasági segélyt, mely jan. [uár] 1-től esedékes; 3/ a rendes (100 %) háborus drágasági pótlékot, mely márc. [ius] végéig hosszabbított^l meg; 4/ a felemelt családi pótlékot a feleségre is kiterjesztve (ehhez szükséges az eredeti házasságlevél bemutatása, és az igazgatótól kiállított egy-egy bizonyítvány, hogy az illető feleségének nincs^m vagyona, sem 1200 K[oron]-át meghaladó jövedelme; nem külömben jelzése a gyermekek számának és születési idejénekⁿ. 5/ ha akarnak az illetők, beszerzési előleget és felvehetnek, s végül a dec. [ember] és jan. [uár] havi fizetésüket, vagy esetleg feb. [ruár]-márciusra is, hogy ne kelljen újra ide fáradniok. Sziveskedjék Nagytisztviséged ezekről az állami alkalmazottakat tájékoztatni. Így járnak el az összes megszállott területeken élő állami alkalmazottak, mert egyelőre az adóhivatalok utján pénzt felvenniük nem lehet.

Budapesten, 1919 januárhó 16-án.

Szinger Kornél^{o260}
rendfőnök

Szentgyörgy²⁶¹
10.sz[ám]/1919.I.16^p

Tanmenet^p

Jegyz.[et] A 8000 K.[orona] összeget megkaptuk^r.

^a písmená „on“ prečiarknuté

^b posledné písmeno „a“ dopísané perom

^c hláska „l“ dopísaná perom

^d písmená „ik“ dopísané perom

^e písmeno „t“ dopísané perom

^f správne má byť „ház“

^g súvetie je vpísané strojom medzi riadky, perom podčiarknuté a označené jeho miesto v texte

^h slová „maguk közül“ dopísané perom

ⁱ správne má byť „kapott“, posledné písmeno nevošlo na papier

^j ypsilon prečiarknutý

^k prvé „e“ v slove dopísané perom

^l slovo je v súčasnej maďarčine archaizmom

^m posledné hlásky „cs“ dopísané perom

ⁿ chyba koniec zátvorky

^o vlastnoručný podpis

^p poznámka o zaevidovaní listu s jednoslovným registrom dopísaná perom

^r dopísané ceruzkou

²⁶⁰ Kornel Szinger (8. 8. 1863 – 24. 12. 1950) – piarista, v rokoch 1885 – 1886 študoval teológiu v Nitre, v rokoch 1888 – 1914 pôsobil v Segedíne (Szeged, Maďarsko) ako gymnaziálny profesor, riaditeľ, rektor kolégia, v rokoch 1918 – 1923 provinciálny predstavený rádu. Informácie z internetového maďarského katolíckeho lexikónu Magyar Katolikus Lexikon. Dostupné na <<http://lexikon.katolikus.hu/>>.

²⁶¹ Svätý Jur, okres Pezinok.

Dokument č. 82

Inštrukcie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava pre všetkých županov na Slovensku o organizovaní osláv príchodu vlády do Bratislavy.²⁶²

Bratislava 17. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 311, spis číslo 538/1919, škatuľa číslo 2.

Na deň 4-ho února je určený príchod slovenskej vlády do Bratislavy čo sídelného mesta Slovenska. Je prirodzená vec, že chceme aby tento príchod bol čím slávnostnejší. Mesto a stolica týmto cieľom už porobili všetky poriadky a všetky znaky poukazujú na to, že prijatie bude také, aké Prešporok ešte nevidel. Aby ale pri prijatí vlády v sídelnom meste Slovenska boli zastúpené i ostatné stolice, je veľmi žiaduce a práve preto i Vás prosím, keby ste boli tak dobrí zriadiť deputáciu Vašej stolice.

Vláda príde s osobitným vlakom 4-ho února o 10-tej hodine do obeda, preto je žiaduce, aby Vaša deputácia bola tu už pred príchodom vlády. Deputácia nech je nie veľmi početná, maximum 20 členov. Túto divnú žiadosť preto musím prednášať, bo nemáme dostatočný počet bytov. Deputácie z bližších stolíc by som práve následkom tohto o to prosil, aby dľa možností nenocovali v Prešporoku. Všetkých ale prosím o to, aby si potravné články doniesli sebou.

Cieľom dobrého zriadenia prosím najpozdnejšie do 28-ho ledna oznámiť úplný menoslov deputácie, poznamenať pri každom či bude v Prešporoku nocovať, kedy príde, či si žiada vstupenku na slávnostne predstavenie do divadla. Každá deputácia nech ide pod vodcovstvom svojho vlastného riaditeľa, ktorému bude pridelený riaditeľ z našej strany.

Očakávajúc skorú odpoveď som

v Prešporoku²⁶³, dňa 17-ho ledna 1919.

s pozdravom

župan

²⁶² V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 62, 88, 105, 107, 116 a 117.

²⁶³ Bratislava.

Dokument č. 83

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline o politickej situácii v Bratislave.

Bratislava 17. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 328, spis číslo 571/1919, škatuľa číslo 2.

Dnes som dostal Vašu správu, že súhlasíte s tým, aby Váš príchod bol ustálený na 4. únor a my sme už i začali pred-práce k uvítaniu vlády. Bude to všetko slávnostné a prešporčania zaiste vykonajú všetko možné, aby ste sa hneď na prvý pohľad presvedčili, že sa celé mesto teší Vašmu príchodu. Podrobný program Vám pošlem pozdejšie, len toľko chcem poznamenať už teraz, aby ste všetko možné vykonali že by vlak prišiel presne o 10-tej hodine, lebo prípadné opozdenie by nám skazilo celú slávnostnú náladu.

V Prešporoku²⁶⁴ ide všetko v poriadku, ľudia sa presvedčili o tom, že naša vláda chce pracovať a s tým, že ste mi to plynové uhlie tak rýchle dodali, sme získali nesmierne mnoho. Jediná grupa, ktorá sa voči nám nepriateľsky chová sú Wittichovi nemeckí a maďarskí socialisti. Na toto sme ináč po posledných udalostiach v Prešporoku boli pripravení, lebo Wittich so svojou červenou gardou vládol v posledné časy nad celým mestom a môj maďarský predchodca nerobil nič inšie, ako plnil jeho rozkazy. Chvála Bohu už sa mi podarilo v mnohom jeho vplyv na robotníctvo umenšiť a keď mali robotníci dynamitovej dielne u mňa prácu, vzdor tomu že patrili do Wittichovej strany, prišli pod vedením slovenských sociáldemokratov.

Wittichovci chcú zahájiť akciu proti mne aj u Vás aj v Prahe, hlavne ale u českých sociáldemokratov. Chcú k tomu použiť môj výrok pred kresťanskými socialistami, ktorý podali noviny neúplné. Na žalobu kresťanských socialistov, že sociáldemokrati terorizujú som žiadal konkrétne dáta a povedal som im, že ja sa terorizovať nikomu nedám ani sociáldemokratom, ale ani kresťanským socialistom /toto posledné v novinách neuvěřnili/ a následkom toho socialisti tvrdia, že som sa proti nim nepriateľsky zachoval.

Ináč, aby ste vedeli kto je to ten Wittich a aby ste boli pripravený na to, že ho vojenské veliteľstvo dá prípadne zlapať, zdeľujem o ňom nasledovné: Vzdor tomu, že uisťoval Wittich, že sociáldemokrati odovzdali všetky zbrane, našli vojaci u neho v jeho kancelárii 2 strojové pušky s muníciou. Ďalej sme dostali správu, že chodí i medzi našich legionárov, len to sa nám nepodarilo zistiť, že čo s nimi rozprával. Pri porade ohľadom príchodu vlády všetci boli ochotní, že pôjdu s deputáciou pred vládu, len Wittich sa ohradil, že to musí najprv ich strana určiť či vládu prijme a či nie, a ako mi slovenskí socialisti oznámili, agituje medzi robotníctvom, aby robotníci nešli pozdraviť vládu.

²⁶⁴ Bratislava.

Toto na informáciu a prosím Vás, aby ste toto zdelili aj českým socialistom a upozornili ich, že by sa o pomeroch informovali od svojich slovenských súdruhov.

Ohľadom Trnavy oznamujem nasledovné: Na Trnavu vojenské veliteľstvo s národnou radou vyhodilo na ½ milióna korún, ktoré sú už všetky splatené. Toto sa stalo ešte predtým, kým sme vládu na Slovensku prevzali a keď som sa stal županom, som už nemohol v tom ničoho meniť. Vyhodiť túto kontribúciu bolo i dľa môjho náhľadu bezpodmienečne potrebné a keby nebolo tohto, naša posádka, ktorá čítala 120 mužov, by sa nebola mohla pred židovským terorom udržať. Že čo sa má s týmito peniazmi stať to bude musieť určiť vláda po podrobnej porade s nami.

Mám veľmi páľčivú otázku pre Prešporok a to je vykázanie pešťanských novín, aby to tunajší Maďari nepovažovali za nápad proti sebe, bol som nútený vykázat i viedenské noviny. Otázku robí páľčivou, že následkom tohto veľmi moc ľudí prišlo o svoj dôchodok. Preto by dľa mojej mienky bolo potrebné aspoň niektoré slušnejšie časopisy prepustiť, ktoré by sme zakaždým podrobili predbežnej cenzúre. Ráčte mi rozhodnutie v tejto veci telegraficky oznámiť.

Prešporok, dňa 17-ho ledna 1919.

S úplnou úctou

župan.

Dokument č. 84

List Maďarského finančného riaditeľstva v Bratislave adresovaný československému vládnemu komisariátu sídliačemu v Bratislave, ktoré zasielajú v prílohe.²⁶⁵ Keďže spomínané nariadenie, napísané česky alebo slovensky, nedokázal nik preložiť, obracajú sa so žiadosťou o hodnoverný preklad (do maďarského jazyka) a o jeho opätovné zaslanie.

Bratislava 17. 1. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 62, spis číslo 146/1919, škatuľa číslo 1.

A pénzügyigazgatóság a pénzügyi főigazgatótól a csatolt cseh vagy szlovák nyelvű rendeletet kapta. Miután a tisztviselői karban olyan egyén nincs, ki azt megfelelően megérteni és lefordítani tudna, tisztelettel felkéri a pénzügyigazgatóság, szíveskedjék lehető sürgősen a visszavárólag csatolt rendeletnek hiteles hivatalos fordítását megküldeni.

Pozsony, 1919. január 17.

1. mell.[éklet]²⁶⁶

[nečitateľný podpis]
p[é]nz[ü]gyi igazgató

Okrúhla pečiatka: „PENZÜGYIGAZGATÓSÁG“

[Koncept výťahu hlásenia realizovaný ceruzou v slovenskom jazyku]^a

^a *vzhľadom na mieru prepisovania konceptu (zásahov a zmien) sme upustili od jeho prepisu*

²⁶⁵ *V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.*

²⁶⁶ *Príloha sa v spise nenachádza.*

Dokument č. 85

Uhorské papierne v Ružomberku odpovedajú Karolovi Angermayerovi v Bratislave na jeho list z 13. januára 1919. Papierne vyjadrujú svoju ochotu prevziať zásobovanie tlačiarenským papierom, hoci svoju výrobu špecializujú na iný druh papiera. Podmienkou pre výrobu tlačiarenského papiera je spustenie takého zariadenia do prevádzky, ktoré na svoj chod potrebuje uhlie. Aj napriek urgenciám nebol do papierní privezený zatiaľ ani jeden vagon uhlia. Papiereň je pripravená dodávať tlačiarenský papier, pokiaľ jej bude aj na základe prísľubu novej vlády v Žiline dodávaných 80 ton uhlia denne.

Ružomberok 20. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 189, spis číslo 334/1919, škatuľa číslo 1.

Rózsagegy,^{a267} 20. Jänner 1919

Herrn

Karl Angelmayer,^{b268}

Pressburg.

Durch Vermittlung des Herrn Obergespan von Pressburg empfangen wir Ihr Geehrtes vom 13. crt.[currentis]

Wir wären selbstverständlich mit dem grössten Vergnügen bereit, schon in Anbetracht der gegenwärtigen Verhältnisse entgegenzukommen und die Lieferung der gewünschten Druck-Papiere zu übernehmen, wiewohl dieser Artikel für unsere Einrichtung sehr wenig geeignet ist, da wir nur ganz anders geartete Sorten regelmässig erzeugen.

Immerhin würde uns eine Maschine zur Verfügung stehen, auf welcher wir zur Not Druck-Papier arbeiten können, wenn^c man uns mit Kohlen beliefert.

Wir haben diesbez[üglich] auch bereits seit Wochen die besten Versprechungen durch unsere neue Regierung und ist uns auf dem Papier^d ein Kontingent von täglichen 80 Tons auch bereits formell zugesagt.²⁶⁹

Leider aber ist hievon bisher auch nicht ein einziger Waggon eingetroffen und sind alle unsere Urgezen erfolglos geblieben.

²⁶⁷ Ružomberok.

²⁶⁸ Karol Angermayer – bratislavský knihtlačiar a vydavateľ novín Pressburger Zeitung. Pôsobil aj v bratislavskom mestskom výbore, pozri dokument č. 96.

²⁶⁹ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

Unter diesen Umständen ist es daher ganz ausgeschlossen an die Inbetriebsetzung der oben erwähnten Maschine zu denken und können wir Ihnen nur empfehlen im Wege des dortigen Obergespanes neuerdings bei der Regierung in Sillein vorstellig zu werden, damit die regelmässige Lieferung des uns bereits zugestandenen Tagesquantums von 80 Tons endlich beginne.

Sobald dies der Falls sein wird, soll es uns ein Vergnügen sein, Ihnen auf die fraglichen Sorten Offert zu machen.

Indessen empfehlen wir uns

hochachtungsvoll

Ungarische Papierfabrik A. G.[Aktiengesellschaft]

[*nečitateľný podpis*]

^a „Rózsagegy“ predlačený text

^b tak je uvedené v dokumente

^c slovo „wenn“ podčiarknuté

^d slovo „Papier“ podčiarknuté

Dokument č. 86

Oznámenie Úverovej banky v Ružomberku adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že pre nedostatok uhlia v ružomerskej továrni na papier nemôžu dodať žiadanú zásielku papiera novinárskym podnikom v Bratislave.²⁷⁰

Ružomberok 21. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 144, spis číslo 289/1919, škatuľa číslo 1.

K Vášmu vzácnemu prípisu zo 14. t. m.[tohto mesiaca] čís.[lo] 481/1919 Vám úctive zdeľujeme, že tamejšími novinárskymi podnikmi žiadaný vagón novinového papiera mileradi obstaráme kadenáhle nám to bude možné, momentálne však tejto žiadosti vyhovieť nemôžeme, pretože tunajšie papierne x)^a následkom nedostatku uhlia stoja.

Máme nádej, že kadenáhle prevedie sa okupácia sliezskeho uhelného revíru, dostane sa nám väčšie množstvo uhlia a vtedy sa naše papierne ihneď prichytia k vyhotoveniu novinového papiera.

Prosíme o tom patričných interesentov upovedomiť a sme

v úplnej úcte:

Nápisová pečiatka: „ÚVERNÁ BANKA ÚČASTINNÝ SPOLOK“
[nečitateľné podpisy]

x) ako aj Hermanecká papierenň

^a značka „x)“ doplnená ceruzkou

²⁷⁰ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

Dokument č. 87

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované Správe evanjelickej ľudovej školy v Trnave o výučbe v slovenskom jazyku.²⁷¹

Bratislava 22. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 364, spis číslo 639/1919, škatuľa číslo 2.

Dozvedel som sa, že v ľud.[ovej] škole Vami spravovanej, slovenčina vyučuje sa len na oko.-

Prísne Vám nakladám, aby ste deti slov.[enskej] národnosti výlučne slovenskej a rozhodne v slovenskom duchu vyučovali, a ku výučbe len slovenských kníh užívali.-

V páde prehrešenia sa proti tomuto môjmu nariadeniu budem nútený proti Vám čo najprísnejšie zakročiť.-

župan.-

exp.[edované] 1919 I/22^a

^a údaj doplnený ceruzkou

²⁷¹ V súvislosti s reakciou vedenia školy na županov list pozri dokument č. 103.

Dokument č. 88

Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná úradníkom župného úradu a mesta Bratislava o zabezpečenie základných organizačných pokynov v súvislosti s príchodom vlády do Bratislavy dňa 4. 2. 1919.²⁷²

Bratislava 22. 1. 1919

Koncept, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 406, spis číslo 705 a 706/1919, škatuľa číslo 2.

Oznamujem tú radostnú zvesť, že pán Dr. Vavro Šrobár československý minister s plnou mocou pre Slovensko i zo svojimi poradcami príde do Prešporka²⁷³ dňa 4. února (februára) t.r.[toho roku] o 10. hodine pred do obeda, na prešporské hlavné nádražie. Ku privítaniu našej slovenskej vlády povolávame obecnosť mesta a stolice a prosím, aby v každej obci čím skorej popísal niekto mená tých, ktorí sa chcú na privítaní zúčastniť a doposlal patričnému slúžnovskému úradu, ktorý menoslov odošle županovi. Skorý príhlas je preto potrebný, aby sme mohli porobiť poriadky za osobitné vlaky, ktoré by hostí dodali do Prešporka.

I po obede i večer 4. a 5. února bude divadelné predstavenie Národného divadla z Prahy. O vstupenky na toto divadlo sa hláste u županského úradu v Prešporku. Po obede o ½ 4 hodine budú ľudové zhromaždenia, na ktorých budú rečniť členovia vlády. Miesta zhromaždení udáme pozdejšie.

O piatej hodine večer bude pochod nášho vojska s vojenskou hudbou.

V Prešporku 22. ledna 1919

Samuel Zoch
župan

²⁷² V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 62, 105, 107, 116 a 117.

²⁷³ Bratislava.

Dokument č. 89

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha Školskej stolice v Modre o používaní slovenčiny ako vyučovacieho jazyka, usporiadaní školskej slávnosti na počesť legionárov a o spôsobe vyplácania miezd učiteľov.²⁷⁴

Bratislava 25. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Štátna učiteľská akadémia v Modre, inventárne číslo 328, dokumentácia.²⁷⁵

Od župana Prešporskej stolice a mesta Prešporka²⁷⁶.

č. 271./1919.

Školskej stolice,
v Modre^a

Oznamujem vám, že výlučnou vyučovacou rečou vo Vašej škole je reč slovenská^b. Vyzývam pánov učiteľov, aby v škole výlučne slovensky učili a školskú stolicu upravujem, aby prísne dozerala na prevádzanie tohoto nariadenia. Za každé previnenie voči tomuto zákonu bude i učiteľ ale aj každý úd školskej stolice na zodpovednosť bratý.

Nariaďujem ďalej, aby v školských dietskach bolo budené slovenské národné povedomie, aby dieťkam bolo vysvetlené, že Češi a Slováci tvoria jednotný Československý národ a jednotnú Československú republiku, že sme členami veľkej všeslavianskej rodiny.

Nariaďujem, aby dňa 2-ho února /februára/ bola zadržaná školská slávnosť na oslavu pamiatky tých Československých legionárov, ktorí sa nedali zastrašiť ani nadávkami ani hrozbami, ale verne bojovali po strane našich spojencov /francúzov, angličanov, atď.^c/, aby nás oslobodili. Slávnosť sa má začínať so spevom piesne „Kdo za pravdu horí,“ a skončiť piesňou „Hej, Slováci!“ Žiadúcné je, aby bol spievaný aj niektorý sokolský pochod. Na slávnosť majú byť pozvané aj úrady a školská stolica. V spojení so slávnosťou nech je prevedená sbierka na pomník pre padlých legionárov, ktorý má byť postavený v niektorom meste našej stolice. O slávnosti pošlite podrobnú správu i s udaním programu mojmu úradu, ku ktorému treba poslať i peniaze.

Všetky štátné podpory ako i pre učiteľov^d bude vyplácať tak ako i dosiaľ štátna pokladnica na slovenskú poistenku predostretú patričnému daňovému úradu. Poistenky na mesiac únor musia byť doposlané k vidimovaniu škôldozorcovi do Prešporka.

V Modre^e 25-ho^f ledna 1919.

²⁷⁴ V súvislosti s témou výučby v slovenskom jazyku pozri dokumenty č. 87 a 103.

²⁷⁵ Nariadenie župana z neznámych dôvodov nebolo v registratúre školy riadne zaevidované, preto nemá číslo spisu a je súčasťou fondu v rámci skupiny letákov, plagátov a fotografií nazwanej Dokumentácia.

²⁷⁶ Bratislava.

v Prešporoku^g

Samuel Zoch^b
župan

Okrúhla pečiatka: „Župan Prešporskej župy a mesta //“

^a slovo „Modre“ dopísané perom do vopred vynechaného miesta

^b veta od slova „výlučnou“ podčiarknutá ceruzkou

^c mäkčeň „ď“ dopísaný ceruzkou

^d mäkčeň „l“ dopísaný ceruzkou

^e slová „V Modre“ prečiarknuté

^f číslica „2“ dopísaná perom

^g slová „v Prešporoku“ dopísané perom

^h vlastnoručný podpis

Dokument č. 90

Žiadosť Jána Misáreka adresovaná na Župný úrad v Bratislave o povolenie vydávať informačný časopis pre českých občanov žijúcich na Slovensku s názvom „Naše Slovensko“.

Bratislava 25. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 77, spis číslo 186/1919, škatuľa číslo 1.

Od župana Prešporskej stolice a mesta Prešporoka²⁷⁶.

Jan Misárek, zpravodaj deníků „Československý Deník“, „Tribuna“, „Pozor“ a „Národné Noviny“, bytem v Zahradnícké ulici č.[íslo] 18 v Bratislavě, oznamuje, že počínaje 31. lednem 1919 počne vydávati týždenník

„Naše Slovensko“,

který bude vycházeti každý pátek v knihtiskárně O. T. Wigand, Lorencova brána 11., výpravna bude v ulici Kloboučnická č. 6.

Obsah časopisu bude politický, vědecký i zábavný a po případě i s obrázky. Časopis bude si všímati zejména obchodu a živností. Zejména bude raditi ohledně usazení na Slovensku, nájmu, neb koupě nemovitostí, převzetí neb zařízení obchodů a živností, ohledně vývozu a dovozu zboží atd.[a tak dále], zkrátka starati se o co nejrychlejší vybudování organizace slovenského obchodu a slovenských živností a zprostředkovati spojení mezi Čechy, Moravou a Slovenskem.

V Bratislavě, 25. ledna 1919.

Jan Misárek^a

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 91

Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislava plukovníka Riccarda Barreccu adresované Župnému úradu v Bratislave o dočasnom znížení stavu vojska v Bratislave.

Bratislava 26. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 193, spis číslo 339/1919, škatuľa číslo 1.

Z rozkazu nejvyššího veliteľství dnes odjíždí 2. prapor 33. pluku z Prešpurku²⁷⁷ do Žiliny.

Pro možné žádosti sil vojenských prosí se míti na zřeteli, že toto velitelství mimo různých služeb a stráží, jež musí staviti, disponuje pouze

jednou rotou střelců

dvěma rotami strojních pušek

Veřejný pořádek města vyžaduje, by pro příchod ministra Šrobára, posádka města Prešpurku do 2. února měla opět svojí normální sílu.

Přejí si též, by 2. prapor vrátil se co nejdříve a jelikož prapor ten přizpůsobil se poměrům s obyvatelstvem městským, nebudíž proto nahrazen v Prešpurku žádnou jinou trupou.

VOJENSKÝ VELITEL
mesta Prešporka:
plukovník
Barreca Riccardo

Barreca^a

Okružla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a vlastnoručný podpis

²⁷⁷ Bratislava.

Dokument č. 92

Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava posielala na vybavenie pezinskému mešťanostovi (Otakarovi Jamnickému) v odpise celé znenie nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska ohľadom vystahovania cudzích štátnych príslušníkov.

Bratislava 26. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 849/1919, škatuľa číslo 583.

Odpis. Minister Československej republiky s plnou mocou pres právu Slovenska. Číslo: 297.-ai 1919.adm. Všem županum. Za války přestehovalo sa v obvodu bývalé říše Rakousko-Uherské mnoho lidí z obci svého dosavadního stálého pobytu do jiných obci buď nuceně neb dobrovolne z ruzných příčin. Po rozpadnutí se Rakousko-Uherské říše stojíme pred skutečností, že v obvodu Československé republiky jest řada lidí, zejména ze zemí bývalého Rakouska nebo Uherska, na př.[íklad] z Haliče a z uzemi nynejši Uherské republiky, kteří nejsou příslušními našeho štátu. Část z nich byla donucená síce za války z nařízení civilních nebo vojenských úradu opustiti svou obec a nezbylo jim než uchýliti se do jiného obvodu. Nařízení vystehovati bylo však jen přechodnym opatřením, a vystehovalci meli se vrátiti do svych obci, až ponime^a důvod jích nuceného vystehování. Nebylo tedy v úmyslu úradů opatřiti jim stálý pobyt a zamestnání v jiné obci. Duvody nuceného vystehování nyní odpadli, a není žádného ani právního, ani snad moralného podkladu pro další pobyt techto příslušniku cizího štátu v naši republice.- Druhá část přestehovala sa ze zeme do zeme dobrovolne z různých, na mnoze nekalých důvodu a ovšem další pobyt i techto přestehovalcu v obvodu našeho štátu postrádá jakékoliv^b podkladu. Vybízím proto župany, aby títo cizince vypovedeli z obvodu Československé republiky a bude li zapotrebi dali je postrkem dopravati za hranice štátu.- Připomínám vyslovne, že jde pouze o tý, kdož za poslední války^d místo pobytu svého zmenili.- Výjimki možno dovoliti pouze z důvodů zvlášte důležitých, na př.[íklad] jde-li o delníky, kteří v obvodu našeho štátu našli trvalou práci a chovají se zcela nezavadne. Podobne přestehovalo se po státním prevratu mnoho lidí na nynejši územi Československé republiky z jedné obce do druhé, aby se tam přechodne udržovali. Vybízím župany, aby tyto přestehovalce vypovedeli do obci, kde dřive trvale se zdržovali, nebo kam příslušeji domovskym právem. O tech, kdož byli vypovezeni za hranice státu nebo z jedné obce do druhé, budtež vedeny seznamy a kontrolováno, zda danému rozkazu skutečne bylo vyhoveno. Dodatek pro prešpurského župana. Župana prešpurského žádám, aby byli jmenovani cizinci z Prešpurku²⁷⁸ a najbližšího okoli bezodkladne vykázání a byl tak získán nejaký počet bytu pro uredníky, kteří sa

²⁷⁸ Bratislava.

na začiatku února s ministerstvom přestehují do Prešpurku²⁷⁹. Žilina dne 21. ledna 1919. Minister Vavro Šrobár m.[anu] p.[ropria]

Župan prešporskej župy a mesta Prešporok.

Číslo: 728./1918.

Tento ministerský rozkaz cieľom vyhlásenia a vedenia žiadaného seznamu zasielam.

Prešporok dňa 26. ledňa 1919

Dr. Galla^{f280}
župan

Prezentačná pečiatka: „Bazin²⁸¹ szab.[ad] kir.[ályi] r.[endezett] t.[anácsú] város polgármesteri hivatala.“

I 849./1919.

arch^g.

Vzal na známosť.

Pezinok 23/02 [19]19

Škarpišek Vladimír^{f282}
kap[i]t[án]

^a v slove *preklep*, správne „pomine“

^b v slove *preklep*, správne „jakéhokoliv“

^c od slova „mnoze“ až po slovo „štátu“ riadky s cieľom zdôraznenia podčiarknuté namodro

^d slová „kdož za poslední války“ s cieľom zdôraznenia podčiarknuté namodro

^e chyba „V“

^f vlastnoručný podpis

^g dopísané červenou ceruzkou

²⁷⁹ Ďalším dôvodom na vykázanie bratislavských vojnových prisťahovalcov bez možnosti udeľovania výnimiek bola pravdepodobne snaha oslabiť protičeskoslovenské tendencie v meste najmä medzi nemeckým a maďarským obyvateľstvom.

²⁸⁰ Dr. Ján Galla – poradca župana Bratislavskej župy po vzniku Československa až do apríla 1920.

²⁸¹ Pezinok.

²⁸² V marci 1919 ho bratislavský župan S. Zoch vymenoval za mestského policajného kapitána v Pezinku. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330, s. 11.

Dokument č. 93

*Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované Univerzitetnej rade v Bratislave o zatvorení univerzity.*²⁸³

Bratislava 27. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 83, spis číslo 203/1919, škatuľa číslo 1.

S odvolaním sa na upovedomenie univerzitného rektora zo dňa 21-ho tohto mesiaca, to uzavretie univerzitetnej rady, že vŕseučiliŕte privítania ŕeskoslovenskej vlády sa nezúčastní, vzal som v známosť. Aj to som vzal v známosť, že rada vŕseučiliŕta sama prízvukuje, oproti menovanej vláde zadosť učiniť nielen požiadavkám lojality, ale aj zdvorilosti, a keď univerzitná rada vzdor tejto ustálenej povinnosti tak rozhodla proti našej vláde nespniť ani tie najelementárnejšie povinnosti zdvorilosti, ja pred Bohom a pred ľuďmi univerzitetnú radu robím zodpovednou za to, keď znemožní mi v Prešporoku²⁸⁴ dosávadné tolerantné s citmi každého ŕloveka rátajúce pokračovanie.- Snáď sa smiem odvolávať aj na to, že od učbárskeho zboru vŕseučiliŕta, ktorý zbor povolany je mesto v duchovnom ohľade viesť, mohol som očakávať, že vidiac humánný spôsob môjho pokračovania oproti občanom mesta každej kategórie, z ohľadu na moju osobu, keď by ste sa privítania ani neboli zúčastnili, nemali by ste boli vyniesť toto uzavretie.-

Prízvukujem, že univerzitetný zbor robím zodpovedný za to, že nútený som iné prostriedky použiť.

Univerzitetnému zboru zdeľujem nasledovné:

1./ Univerzitetu dnešným dňom zatváram a zakazujem na univerzitate vŕšetky prednáŕky.

2./ Od dnešného dňa počnúc ani univerzitetnej rade zadržanie žiadnej porady nedovoľujem.

3./ Univerzitetnému učbárskemu zboru – výjmc lekársky zbor – každé účinkovanie zakazujem; lekárskemu zboru porúčam, nemocničné účinkovanie svoje končiť, jako dosiaľ.

4./ Učbári vŕseučiliŕta môžu sa v Prešporoku len ako súkromné osoby zdržovať, dostávajú sa pod policajný dozor a najmenšie prestúpenie tohto môjho nariadenia potiahne za sebou tie najprísnejšie poriadky.-

5./ Za zariadenie vŕseučiliŕta je aj na ďalej učbársky zbor zodpovedný.-

6./ Ohľadom ďalšieho pokračovania vyžiadal som si úpravu od mojej vlády.-

V Prešporoku, 28-ho ledna, 1919

župan, zmocnenec vlády.

²⁸³ O pomeroch na univerzitate v Bratislave pozri dokumenty č.: 15, 49, 67 a 114.

²⁸⁴ Bratislava.

Dokument č. 94

List predsedu Kresťansko-sociálnej strany v Bratislave Ferdinanda Billota, v ktorom sa ospravedlňuje županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že sa nemôže zúčastniť na konferencii konajúcej sa v deň písania listu. Predseda vysielal na konferenciu sekretára strany s viacerými zástupcami robotníkov rôznych závodov. Delegátov na konferenciu inštruoval v tom zmysle, aby sa zúčastnili porád a pripojili sa k tým názorom pána župana, ktoré budú priaznivé pre robotníkov. Predseda zároveň vyjadruje sťažnosť, že zástupcovia Kresťansko-sociálnej strany ani Kresťansko-sociálnej slovenskej rady neboli pozvaní na rokovania o príprave prijatia československého ministerstva a o tomto všetkom nebol informovaný ani ich tlačový orgán Pressburger Tagblatt. Kvôli tomu predseda strany deklaruje, že vedenie Kresťansko-sociálnej strany sa chce zúčastniť na prijatí československého ministerstva, čo platí aj o Kresťansko-sociálnej slovenskej rade, ktorá k nej prináleží.

Bratislava 28. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 112, spis číslo 251/1919, škatuľa číslo 1.

Hochgeehrter Herr Obergespan und Regierungskommissär!

Als Präsident der christlich-socialen Parteiorganisation bestätige ich dankend den Empfang der Einladung zur heutigen Konferenz und habe ich zu derselben unseren Parteisekretär, nebst einer Anzahl Arbeitervertreter der verschiedenen Betriebe delegiert. Leider bin ich durch Unwohlsein an der persönlichen Teilnahme verhindert. Ich habe unseren Delegierten nahegelegt, an den Beratungen in sachlich gemässigtem Sinne teilzunehmen und sich den arbeiterfreundlichen Intentionen des Herrn Zupan anzuschliessen.

Die gegebene Gelegenheit benützend, erlaube ich mir die hohe Aufmerksamkeit auch noch auf eine andere Angelegenheit zu lenken. Aus den Zeitungen erfuhr unsere Parteileitung, dass unlängst^a eine Enquete tagte und ein Komitee mit der Aufgabe betraut wurde, die Modalitäten des Empfanges des tschechoslovakischen Ministeriums festzusetzen. Beides geschah, ohne unsere Partei, ohne unsere christlich-socialen slovakische Rada, ja ohne unser Pressburger Tagblatt zu benachrichtigen, oder zu laden. Im Bewusstsein, dass ein Grossteil der Gesamtbevölkerung zu uns steht, dass unsere Organisation zahlreicher ist, als sämtliche zu diesen Beratungen beigezogenen Parteien zusammengenommen; abgesehen von der socialdemokratischen, wollen wir unbedingt annehmen, dass es sich um ein Versehen gehandelt hat.

²⁸⁵ Stretnutie zástupcov odborových hnutí so županom Samuelom Zochom sa konalo 28. 1. 1919 v župnom dome v Bratislave. Za kresťansko-sociálne odbory sa rokovania zúčastnil Ján Tobler. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 112, spis číslo 491/1919, škatuľa číslo 1.

Um daher alle Missverständnisse im Voraus zu beseitigen, erlaube ich mir folgendes zu unterbreiten.

Die christlich-socialen Parteileitung erklärt, an dem Empfange des tschechoslovakischen Ministeriums teilnehmen zu wollen, das Gleiche gilt von der ihr angehörenden christlich-socialen slovakischen Rada²⁸⁶, der die erdrückende Mehrheit der hiesigen organisierten Sloaken angehört. Nachdem diese, viele Tausende umfassende Organisation weder den Vorbesprechungen, noch dem Vorbereitungskomitee zugezogen wurde, überlässt sie es den competenten Faktoren, die näheren Modalitäten festzusetzen und das Parteipräsidium entsprechend zu verständigen.

Indem wir unsere Sache in die wohlmeinenden Hände des verehrten Herrn Zupan vertrauensvoll legen, zeichnet im Namen der Parteileitung.

Ferdinand Billot^b
Parteipräsident

Pressburg den 28. 1. 1919.

Adresse des Präsidenten der christlich-socialen Partei:
Ferdinand Billot, Venturgasse 9.

Adresse des christlich-socialen Parteisekretariates und der
Christlich-socialen slovakischen Rada: Kaiser Wilhelmplatz 8.

^a v texte „unlängst“

^b vlastnoručný podpis

²⁸⁶ Kresťansko-sociálna slovenská rada bola založená v januári 1919 Eduardom Krajňákom a vo forme politicko-odborového zväzu združovala slovenských robotníkov z Bratislavy a jej okolia do politicko-odborového zväzu slovenských robotníkov z Bratislavy a okolia. Porov. KATUNINEC, Milan. Kresťanské robotnícke a odborové hnutie na Slovensku. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, s. 42.

Dokument č. 95

Vládny referent pre obchod oznamuje županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že Uhorské papierne v Ružomberku dodajú papier až potom, keď budú zásobované uhlím.

Žilina 29. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 189, spis číslo 334/1919, škatuľa číslo 1.

Panu vrchnímu županovi Samuelovi Zochovi
v Prešporku²⁸⁷

Dopis Váš ze dne 14. ledna 1919 čís. 481, obsahující žádost redakci časopisů Prešpurských za nutný příděl jednoho vagonu papíru,²⁸⁸ jsme dostali a pokládáme si za čest oznámiti, že jsme nařídili Uherské papírny v Ružomberku, aby tento papír čistě vyhotovila a bezodkladně na jméno Karla Angermayera²⁸⁹ zaslala.

Poněvaž Uherská papírna v Ružomberku nyní nepracuje pro nedostatek uhlí, bude papír vyroben a zaslán jakmile uhlí jí dodáno bude.

Prosím, aby ste laskavě vzal, pane župane, tuto zprávu na vědomost.

Makovický^a
vládní referent pro obchod

Okrúhla pečiatka „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre obchod.“

^a vlastnoručný podpis

²⁸⁷ Bratislava.

²⁸⁸ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácií pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

²⁸⁹ Karol Angermayer – bratislavský kníhlaďiar a vydavateľ novín Pressburger Zeitung. Pozri dokument č. 85.

Dokument č. 96

Dvojazyčné podanie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované mešťanostovi Bratislavy ohľadom menovania členov mestského výboru. Na osobitnom liste je pripojený zoznam jeho členov.²⁹⁰

Bratislava 29. 1. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 441, spis číslo 770/1919, škatuľa číslo 2.

Pánu Mešťanostovi

v Prešporku²⁹¹

Pripojujem zoznam členov mestského výboru, súčasne pripojujem i vymenovacie listiny pre každého člena osobitne a prosím, keby ste sa postarali ešte behom dnešného dňa o ich doručenie.

Polgármester Úrnak

Pozsonyban

Mellékelve küldöm a városi bizottsági tagok névsorát valamint azoknak kinevezési okmányait is minden tagnak külön, s kérem, gondoskodjék a kinevezési okmányoknak még a mai nap folyamán megejtendő kézbesítéséről.

Za^a župana^b

[nečitateľný podpis]

tajomník^a

Angermayer Károly, Baumler András, Dax Mihály, Grüneberg Károly, Izák Gábor, Kazacsay Árpád, Lanfranchi Alajos, Langer Alajos, Lehoczky Emanuel, Ludwig János, Maszár Ágost, Schmidt Károly, Sendlein János, Slabejcius Samu, Steckelhuber Béla, Stein Miksa, Wittich Pál, Wolf Zsigmond, Wowy Károly, Pocisk Nán.[dor] Szlezák Vitus, Pichler Lajos, Lichtner Jenő, Dr. Sarzun, Dir. Dunckl, Adv. Frühwirth, Fehér Ferencz, Ján Grajciar, Lerchner Ferdinand, Dewald Hugo, Krajnák Eduard, Macsalka Adolf, Habermann Gusztáv, dr. Tauscher Béla, Josef Cholek, Ferd.[inand] Billot,

²⁹⁰ Menovacie dekréty sa v prílohe nenachádzajú.

²⁹¹ Bratislava.

Ungar Leopold, Hirschler Simon, Dr. Fejér Miksa, Kumlik Tódor, dr. Hornyánszky Aladár, Duschinszky Frigyes, Wimmer Adolf, Thuma Károly, Benda Ferdinand, Chrobacsinský Johann, Vavra Štefan, Chovan Rudolf, Füzék Ludvig, Guttmann Frigyes.^c

^a slovo dopísane rukou (atramentom)

^b posledné písmeno dopísané rukou (atramentom)

^c v zozname nie sú dodržané všetky čiarky medzi menami

Dokument č. 97

Dekrét župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha o rozpustení Slovenskej národnej rady v Pezinku a o vymenovaní členov mestskej rady.

Bratislava 29. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 47/1919, škatuľa číslo 578.

Župan prešporskej župy a mesta Prešporok²⁹².

č. 784^a/1919

Prešporok, dňa 29-ho ledna 1919.

Predstavenstvu mesta,
Pezinok.

V zmysle 1 §. zákona o mimoriadných ustanoveniach na Slovensku zo dňa 10-ho prosinca 1918, rozpúšťam Váš doterajší národný výbor v Pezinku, a na jeho miesto vymenúvam s plnými Právami rozpusteného výboru nasledujúcu mestskú radu: 1./ Ján Balcha, 2./ Rudolf Benčurik, 3./ Pavel Čech^b, 4./ Odorik Follrich, 5./ Štefan Fišer, 6./ Peter Greguš, 7./ Dr. Viktor Duschek, 8./ Alois Hasala, 9./ Michal Hanusek, 10./ Rudolf Krupa, 11./ Juraj Kovačovský, 12./ Martin Regináč, 13./ Michal Strapák, 14./ Ján Sináček, 15./ B.[brat?] Bernardin Tomik, 16./ Ladislav Suchoň, 17./ Ján Zigmundik, 18./ Jozef Žák, 19./ Michal Čech^c, 20²⁹⁴./ 21./ Ján Ďuroška,

²⁹² Bratislava.

²⁹³ Županov dekrét vychádzal z nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 6/1919 tzv. Šrobárovej zbierky z 8. januára 1919 o zrušení všetkých národných rád. K vzniku Slovenskej (resp. slovensko-nemeckej) národnej rady v Pezinku, jej výkonného výboru a biografické údaje o niektorých významných osobnostiach v jej radoch pozri bližšie v dokumente č. 45. Jej činnosť sa skončila 23. januára 1919. Na základe tohto dekrétu sa 3. februára 1919 v Pezinku konalo prvé zasadanie obnoveného mestského zastupiteľstva. Mešťanostom (starostom) Pezinka zostal Otakar Jammnický, ale veľmi nakoľko, lebo už 3. februára 1919 oznámil, že bol vymenovaný do županskej funkcie. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330, s. 1 – 2. KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Slovensko na ceste k demokracii. Bratislava: Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodama, s. r. o., 2009, s. 29.

²⁹⁴ Meno na 20. mieste omylom vypadlo, rovnako medzi náhradníkmi sa omylom na 11. mieste nachádzajú 2 mená. Na tieto nedostatky upozornil župana pezinský dočasný mešťanosta Miloš Mikulík listom zo 7. februára 1919, ktorého kópia sa nachádza na reverze dokumentu, a žiadal poslať opravený zoznam, v ktorom nemalo chýbať meno Milana Žarnovického. Zásahy do dokumentu urobené ceruzkou pochádzajú zrejme od M. Mikulíka. Kompletný a bezchybný zoznam členov mestskej rady v počte 48 riadnych a 27 náhradných členov sa nachádza v zápisnici zo zasadania mestskej rady 3. februára 1919. K osobe M. Mikulíka bližšie v dokumente č. 109, poznámka pod čiarou č. 387. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330, s. 2 – 3.

22./ Dr. Ottokár Jamnický, 23./ Dr. Vladimír Krno, 24./ Štefan král, 25./ Theofil Langhoffer, 26./ Ladislav Kadlečík, 27./ Ludevít Pardubský, 28./ Ján Valachovič, 29./ Ján Žarnovický^d, 30./ Michal Valahovič, 31./ František Meissl, 32./ Ludevít Korinek, 33./ Jozef Dejean, 34./ Lic. Henrik Daxer, 35./ Árpád Nika, 36./ Ludevít Taubinger, 37./ Pavel Gyuriš, 38./ Ján Kadlečík, 39./ Ludevít Schmogrovič²⁹⁵, 40./ Ján Bunčák^e, 41./ Ludevít Wittgruber, 42./ Ján Mikan, 43./ Sámuel Haden, 44./ Alexander Wolfshörndl, 45./ Ondrej Steberl, 46./ Gustáv Piringer, 47./ Dr. Ernestin Friedler²⁹⁶, 48./ Max Krivaček.

Náhradný členovia: 1./ Pavel Gragorovič, 2./ Matej Klamo, 3./ Michal Kovačovský, 4./ Martin Demovič, 5./ Štefan Kraus, 6./ Jozef Kühnel, 7./ Peter Slimák, 8./ Ján Žilavý, 9./ Ján Ondrovič. 10./ Sámuel Kadlečík, 11./ Pavel Dubek. Pavel Čech (Demut), 12./ Andrej Valachovič, 13./ Michal Pätoprstý, 14./ Ludevít Škodáček, 15./ Michal Valachovič, 16./ Pavel Čech, 17./ Jozef Emmer, 18./ Sámuel Weismann, 19./ Johann Reiner, 20./ Samuel Gschwandtner, 21./ Ján Brunner, 22./ Ján Wolfshörndl, 23./ Gustav Schlegel, 24./ Andrej Schwandtner, 25./ Jellinek, 26./ Štefan Krieser,²⁹⁷

Samuel Zoch^f
župan.

Okrúhla pečiatka: „Župan prešporskej župy a mesta Prešporok.“

^a *dopísané perom*

^b *nad menom dopísané ceruzkou* „Nová ul.“

^c *na menom dopísané ceruzkou* „Theofil Wo[xa?]:“

^d *za menom dopísané ceruzkou* „Milan Žarnovický“

^e *nad menom dopísané ceruzkou* „Fredrich Müll [Möll?]:“

^f *vlastnoručný podpis*

²⁹⁵ Bol synom Karola Šmogroviča, pezinského obchodníka s koloniálnym a železiarskym tovarom, a Olgy Štúrovej, dcéry modranského evanjelického farára Karola Štúra, brata Ludevíta Štúra. Jeho bratrancom bol pezinský mestský kontrolór Karol Štúr (pozri dokument č. 19). Karol Šmogrovič mal pravdepodobne spoločných predkov s hostinským Viliamom Šmogrovičom (pozri dokument č. 109), obaja pochádzali z pezinskej nemeckej rodiny klobučníckych majstrov v 18. storočí. POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. Bránami mesta. Životopis starého domu. Pezinok: Mestské múzeum v Pezinku, 2008, s. 110, 179, 217, 222.

²⁹⁶ Pred novembrovými udalosťami roku 1918 bol členom mestskej rady v Pezinku ako mestský lekár. Do uhorskej národnej rady, ktorá pôsobila v Pezinku počas novembra 1918, nebol vymenovaný, rovnako nebol ani členom Slovenskej (slovensko-nemeckej) národnej rady v Pezinku, avšak ako mestský zamestnanec v novembri 1918 zložil prísahu vernosti Uhorsku (pozri dokument č. 19) rovnako ako O. Jamnický. To zrejme neprekážalo a zároveň by naznačovalo snahu župana Zocha o prirodzené nadviazanie na činnosť prednovembrovej mestskej rady v Pezinku, iste však na základe jeho znalostí miestnych pomerov a pevnej istoty o lojalite vymenovaných členov mestskej rady československému štátu. Pre rozpory pri dôslednom uplatňovaní tejto zásady vo vyšších politických sférach S. Zoch v roku 1919 napokon rezignoval na županský úrad (pozri dokumenty č. 206 a 238). ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1911 – 1918, inventárne číslo 329, s. 371. PETRAKOVIČOVÁ ŠIKULOVÁ, Agáta. Modranská stopa Samuela Zocha. Modra: Modranská beseda, 2017, s. 30.

²⁹⁷ K problematike národných rád pozri dokumenty č.: 16, 19, 31, 45 a 51.

Dokument č. 98

Oznámenie vojenského veliteľa mesta Bratislavy plukovníka Riccarda Barreca adresované Župnému úradu v Bratislave o nepriaznivej polohe budovy²⁹⁸ určenej za sídlo vlády na Slovensku.²⁹⁹

Bratislava 30. 1. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 205, spis číslo 354/1919, škatuľa číslo 1.

Za sídlo vlády pro Slovensko byl ustanoven palác velitelství bývalého armádního sboru.

Palác tento se nalézá na břehu Dunaje asi 400 metrů od břehu maďarského; není vyloučeno, že bude vystavěn represáliím ze strany maďarské, stojící na jižním břehu. Okna obracená k Dunaji jsou nejlepším a snadným cílem kulometů a pušek použitých z druhého břehu.

Míním, že s ohledem na dnešní situaci a rozložení vojsk československých, omezených – pokud se týče Prešpurka – jen na severní břeh, není vhodné vystavovati sídlo vlády nepřátelským a zločinným činům, třeba i bez úředního účastenství maďarské vlády páchaným.

Oznamuji toto též politickým úřadům československým v Prešpurku.

VOJENSKÝ VELITEL
města Prešporka :
plukovník
Barreca Riccardo

Barreca^a

Okrúhla pečiatka: „Veliteľstvo 33. československého pluku“

^a *vlastnoručný podpis*

²⁹⁸ Za sídlo Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska bola vybratá vládna budova, bývalé sídlo vojenského veliteľstva, na Fajnorovom nábreží. Dnes je budova sídlom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

²⁹⁹ K problematike začleňovania Prešporka, resp. Bratislavy do Československej republiky pozri edíciu dokumentov: HORVÁTH, Vladimír – RÁKOŠ, Elemír – WATZKA, Jozef. Bratislava, hlavné mesto Slovenska, Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918 – 1919. Bratislava: Obzor, 1977; Takisto: HRONSKÝ, Marián. Obsadenie Bratislavy čs. vojskom na rozhraní rokov 1918 – 1919 a postoje mestského obyvateľstva. In Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti), Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig (Katonai, politikai, gazdasági aspektusok és összefüggések). Bratislava: Vojenský historický ústav, 2002, s. 306 – 331.

³⁰⁰ Bratislava.

Dokument č. 99

Žiadosť obyvateľov obce Kráľová pri Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vyplácanie peňazí za odzbrojenie a vojnových podpôr pre vdovy.

Kráľová pri Senci 31. 1. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 102, spis číslo 233/1919, škatuľa číslo 1.

Hore vzatá [prosba] 31-ho januára 1919 rok v Kráľovej v okresnej notárskej kancelárii.

My podpísaní prosíme čo by od Uherskej vlády slúbené, ale ešte pre náš notariát hore nevzaté odzbrojné peniaze vyplatiť ráčili.

Prosbu máme pilnú, poněvác sme najväčším stavom všetci chudobní, od vojenčini sme celkom pustí domov prišli, zárobky teraz prez zimu také nemáme, že by sme s našu famíliu vyžiť mohli.

Kole nás všetky obce dostali vyplatené odzbrojné peniaze z rezerv a to, že sa o to postarali, ale nám v tem najpotrebnejšom čase notár zutiekol, tak my sme ku tým peniazom prísť nemohli.

Prosíme ďalej aj pre válečné vdovy slúbené peňažné dary vyplatiť, ponevác aj tí sú v najväčšom trápení.

Prosíme ešte raz, ponevác s tým máme v našem okolí najväčšie nepríjemnosti, čo by pre nás notariát tie peniaze vyplatiť ráčili, v tom páde našu spokojnosť zadržať môžeme.

Nápisová pečiatka: „POZSONY VÁRMEGYE KIRÁL// KÖRJEGYZŐ// SZENCSEI JÁRÁS”

Eugen Bielek^a
zástupca notár

Filipovič Mihály^a
starosta

[...] Janos^a

Gura István^a

Kuka Mihál^a

Jurak Ambroz^a

Ruman Jánosné^a

Kluczar Michal^a

Benovics Imrová^a

Hans Béla^a

Farkas Antal^a

Konecsni Jozsef^a

Szedlárík Ondrej^a

Minárik Rudolf^a

Baranek Ferencz^a

Csapla Ferencz^a

Siska Lajosova^a

Farkas Imrova^a

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 100

Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o dodávke uhlia pre bratislavskú mestskú plynáreň.³⁰¹

Bratislava s. d.

Koncept, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 298, spis číslo 511/1919, škatuľa číslo 2.

Naša dielňa na plyn nemá uhlie. Hrozí nám to nebezpečie, že zajtra už zastaví prácu, čo by malo hrozné následky na náš hospodársky život. Prosím ráčte nám okamžite poslať niekoľko vagonov ostravského uhlia. Jestli je to prez Těšín nemožné, ráčte ho dirigovať iným smerom. Prosím o súrne vybavenie tým viac, že mesto je výlučne plynom osvetlené a keď by sme vstali v tme, bezpečnosť mesta bude v najväčšej miere ohrozená.

Župan Zoch

³⁰¹ *K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.*

Dokument č. 101

Telegram župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný pobočke uhoľného inšpektorátu v Žiline, v ktorom žiada dodávku uhlia pre Bratislavu.³⁰²

Bratislava s. d.

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 486, spis číslo 867/1919, škatuľa číslo 2.

Ráčte v Handlovej okamžite zakročiť, aby sme do Prešporka³⁰³ hneď dostali uhlie, ktoré sme už aj vyplatili. Jestli nedostaneme uhlie hneď, továrne zastavia prácu a robotníctvo ostane bez zamestnania. Vec je veľmi vážna a súrna, preto konajte bez meškania.³⁰⁴

Župan Zoch.

³⁰² K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

³⁰³ Bratislava.

³⁰⁴ V dôsledku nedostatku uhlia sa župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava S. Zoch obrátil telegramom aj na ministra Staněka v Prahe: „Mesto Prešporok už dva týždne nedostalo uhlie. Prosím preto ráčte okamžite zakročiť, aby sme uhlie dostali, lebo nám hrozí to nebezpečie, že továrne zastavia prácu a robotníkov prepustia, čím sa počet nezamestnaných nesmierne zvýši. Záujem národohospodársky a politický vyžaduje, aby sa toto nestalo, preto prosím Vás o súrne zakročenie.“ ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 486, spis číslo 867/1919, škatuľa číslo 2.

Dokument č. 102

Rozdelenie okresov a niektorých obcí Bratislavskej župy podľa jazykového kritéria.

Bratislava s. d.

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 489, spis číslo 870/1919, škatuľa číslo 2.

A Pozsonyvármegye területén fekvő községek és városok nyelvi jellege a következő: Dunaszerdahelyi járás:³⁰⁵ tiszta magyar.

Galántai járás:³⁰⁶ magyar

kivéve: Alsószerdahely,³⁰⁷

Barakony,³⁰⁸

Hodi,³⁰⁹ } vegyes /: magyar és tót:/ nyelvűek

Nemesnebojsza,³¹⁰

Pusztafödemes³¹¹

Malaczkai járás:³¹² tiszta tót

Nagyszombati járás:³¹³ tiszta tót

kivéve: Szered, vegyes tót és magyar nyelvű

Pozsonyi járás:³¹⁴ túlnyomólag tót

vegyes nyelvűek:

Cseklész³¹⁵ magyar és tót

Dévény³¹⁶ német, tót és magyar

Főrév³¹⁷ német és magyar

Papfa³¹⁸ tót és magyar

Pozsonyivánka³¹⁹ tót és magyar

Pozsonyligetfalu³²⁰ német és magyar

³⁰⁵ Okres Dunajská Streda.

³⁰⁶ Okres Galanta.

³⁰⁷ Dolná Streda, okres Galanta.

³⁰⁸ Brakoň, v súčasnosti miestna časť obce Gáň, okres Galanta.

³⁰⁹ Hody, v súčasnosti miestna časť mesta Galanta.

³¹⁰ Nebojsa, v súčasnosti miestna časť mesta Galanta.

³¹¹ Pusté Úľany, okres Galanta.

³¹² Okres Malacky.

³¹³ Okres Trnava.

³¹⁴ Okres Bratislava.

³¹⁵ Bernolákovo.

³¹⁶ Devín, v súčasnosti miestna časť Bratislavy.

³¹⁷ Prievoz, v súčasnosti miestna časť Bratislavy.

³¹⁸ Farná, v súčasnosti miestna časť Ivanka pri Dunaji.

³¹⁹ Ivanka pri Dunaji.

³²⁰ Petržalka.

	Récse ³²¹	tót, német és magyar
Somorjai járás:	tiszta magyar	
	kivéve: Csölle ³²²	
	Dénesd ³²³	
	Dunahidas ³²⁴	} német és magyar nyelvűek ^a , de magyarul a lakósok beszélnek
	Misérd ³²⁵	
	Torcs ³²⁶	
Szenczi járás: ³²⁷	vegyes, és pedig:	
Báhony ³²⁸	tót	
Csataj ³²⁹	„	
Cserfalu ³³⁰	„	
Cseszte ³³¹	„	
Csukárd ³³²	„	
Czajla ³³³	„	
Dunajánosháza ³³⁴	magyar	
Dunasáp ³³⁵	„	
Dunatorony ³³⁶	„	
Dunaujfalú ³³⁷	„	
Egyházfa ³³⁸	„	
Erzsébetkáporna ³³⁹	tót	
Gidrafűrész ³⁴⁰	„	
Grinád ³⁴¹	„ és német	
Hattyúpatak ³⁴²	„	

³²¹ Rača, v súčasnosti miestna časť Bratislavy.

³²² Rovinka, okres Senec.

³²³ Jánošíková, v súčasnosti miestna časť Dunajskej Lužnej.

³²⁴ Most pri Bratislave.

³²⁵ Nové Košariská, v súčasnosti miestna časť Dunajskej Lužnej.

³²⁶ Nová Lipnica, v súčasnosti miestna časť Dunajskej Lužnej.

³²⁷ Okres Senec.

³²⁸ Báhoň, okres Pezinok.

³²⁹ Čataj, okres Senec.

³³⁰ Dubová, okres Pezinok.

³³¹ Častá, okres Pezinok.

³³² Kučšdorf (Veľké Trnie), v súčasnosti miestna časť obce Vinosady.

³³³ Cajla, v súčasnosti miestna časť Pezinka.

³³⁴ Jánovce, okres Galanta.

³³⁵ Dedinka pri Dunaji, v súčasnosti miestna časť Novej Dedinky.

³³⁶ Tureň, okres Senec.

³³⁷ Nová Ves pri Dunaji, v súčasnosti miestna časť Novej Dedinky.

³³⁸ Kostolná pri Dunaji.

³³⁹ Kaplna, okres Senec.

³⁴⁰ Píla, okres Pezinok.

³⁴¹ Grinava (Myslenice), v súčasnosti miestna časť Pezinka.

³⁴² Viničné, okres Pezinok.

Hegysúr ³⁴³	magyar
Igrám ³⁴⁴	tót
Kárpáthalas ³⁴⁵	„
Királyfa ³⁴⁶	„ és magyar
Kissenkőcz ³⁴⁷	„
Limpak ³⁴⁸	német
Magyarbél ³⁴⁹	magyar
Magyargurab ³⁵⁰	„ és tót
Nagyborsa ³⁵¹	„ „
Nagysenkőcz ³⁵²	tót
Németbél ³⁵³	magyar
Papkörmösd ³⁵⁴	tót
Pénteksúr ³⁵⁵	magyar
Pozsonyboldogfa ³⁵⁶	„
Pozsonysárfő ³⁵⁷	tót
Réte ³⁵⁸	magyar
Szencz ³⁵⁹	„
Szentgyörgyújtelep ³⁶⁰	tót
Terlény ³⁶¹	tót
Tótgurab ³⁶²	„
Zoncz ³⁶³	magyar

Rend.[ezett] tan.[ácsú] városok:

Bazin³⁶⁴ tót és német

³⁴³ Hrubý Šúr, okres Senec.

³⁴⁴ Igram, okres Senec.

³⁴⁵ Vištuk, okres Pezinok.

³⁴⁶ Kráľová pri Senci.

³⁴⁷ Malé Šenkvice, v súčasnosti miestna časť obce Šenkvice.

³⁴⁸ Limbach, okres Pezinok.

³⁴⁹ Veľký Biel, okres Senec.

³⁵⁰ Veľký Grob, okres Galanta.

³⁵¹ Hrubá Borša, okres Senec.

³⁵² Veľké Šenkvice, v súčasnosti miestna časť obce Šenkvice.

³⁵³ Malý Biel, v súčasnosti miestna časť obce Veľký Biel.

³⁵⁴ Krmeš, v súčasnosti miestna časť obce Kráľová pri Senci.

³⁵⁵ Malý Šúr, v súčasnosti miestna časť obce Kostolná pri Dunaji.

³⁵⁶ Boldog, okres Senec.

³⁵⁷ Blatné, okres Senec.

³⁵⁸ Reca, okres Senec.

³⁵⁹ Senec.

³⁶⁰ Neštich, v súčasnosti miestna časť Svätého Jura.

³⁶¹ Malé Trnie, v súčasnosti miestna časť obce Vinosady.

³⁶² Slovenský Grob, okres Pezinok.

³⁶³ Zonc, v súčasnosti miestna časť obce Tureň.

³⁶⁴ Pezinok.

Modor³⁶⁵ tót
Nagyszombat³⁶⁶ tót, magyar és német
Szentgyörgy³⁶⁷ tót, német és magyar

^a posledné písmeno v slove dopísané rukou

Dokument č. 103

*Výtah zo zápisnice Presbyteriálnej rady evanjelickej cirkvi a. v. v Trnave adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o dodržiavani nariadenia o výučbe v slovenskom jazyku.*³⁶⁸

Trnava 1. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 573, spis číslo 1150/1919, škatuľa číslo 3.

Zápisničný výtah zo zasadnutia presbyteriálnej rady cirkvi evanj.[elickej] a.[ugsburského] v.[yznania] trnavskej, vyžiadaného v Trnave dňa 25. januára 1919. Predsedníctvo: Gejza Farkas farár, Ján Kalenda cirk.[evný] dozorca, zápisník: Ján Dervich. Prítomní: Karol Potornyay, Štefan Luzsa, Jozef Zlocha, Július Scharbert, Rudolf Ferencz, Ferdinand Laughofer, Teodor Fischer a Dr. Ján Záturecký.

Prečítaný bol dopis pána Samuela Zocha, nadžupana Prešporskej župy a mesta Prešporka³⁶⁹ v záležitosti rečovej otázky školy ev.[anjelickej] trnavskej ku vydržovateľovi zaslaný, v ktorom nakladá, by žiaci slovenskej materinskej reči výlučne slovensky boli vyučovaní a v slovenskom duchu vychovávaní.

Dľa osvedčenia oboch učiteľov a dľa osvedčenia predostretého týždenného hodinového rozvrhu a učebného plánu, rozkazu tomuto sa už i dosiaľ zadosť robilo, prečo, na návrh viacerých, zvlášť ale po prehovorení k veci pánom dvom pánom Zátureckým, členom presbyteriálnej rady, uzavreto pána nadžupana o veci tejto prípisom uvedomiť, ku ktorému prípisu pripojiť sa majú i predostreté plány a rozvrhy.

Pán dekan Jurkovič³⁷⁰ sa súčasne a podobným spôsobom má o veci uvedomiť.

V páde nedokonalosti tohto zariadenia ďalšie inštrukcie sa budú očakávať.

Za výtah!

v Trnave, dňa 1. februára 1919.

Farkas Gejza^a
farár

Okrúhla pečiatka: „Presbyteriálna rada evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Trnave“

^a vlastnoručný podpis

³⁶⁴ Pezinok.

³⁶⁵ Modra, okres Pezinok.

³⁶⁶ Trnava.

³⁶⁷ Svätý Jur, okres Pezinok.

³⁶⁸ V súvislosti s témou výučby v slovenskom jazyku pozri dokumenty č. 87 a 89.

³⁶⁹ Bratislava.

³⁷⁰ List župana obsahuje dokument č. 87.

Dokument č. 104

Úradné osvedčenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zastavení výroby v bratislavských továrňach pre nedostatok uhlia.³⁷¹

Bratislava 2. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 422, spis číslo 731/1919, škatuľa číslo 2.

Úradne dosvedčujem, že továrne: Carl Grüneberg, továrna na kartáče, Kabelová továreň akc.[iová] spol.[očnosť] Heinrich Klinger, jutová továreň, textilná továrna a továrna kože S. Freud, následkom nedostatku uhlia boli prinútené výrobu zastaviť, a len v tom prípade môžu podnik znovu do pohybu uviesť, ak v krátkom čase potrebné uhlie bude dodané.

Žiadam úrady a vrchnosti, aby dodanie uhlia pre Bratislavské fy.[firmy] v každom ohľade podporovali.

Bratislava, 2. února, 1919.

župan.

³⁷¹ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácií pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

Dokument č. 105

Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná starostovi spolku Sokol v Břeclavi o posilnenie mestskej posádky členmi spolku Sokol kvôli hrozbe nebezpečenstva maďarských demonštrácií pri oslavách príchodu československej vlády do Bratislavy.³⁷²

Bratislava 2. 2. 1919

Koncept, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 492, spis číslo 874/1919, škatuľa číslo 2.

4. febr.[uára] príde slovenská [vláda] do Prešporka a teraz bezprostredne príchodom vlády chystajú Maďari demonštrovanie a atentáty. Následkom akcií na Těšínsku bolo naše vojsko z Prešporka³⁷³ odvolané a my tu stojíme s malými silami. Hrozí nám nebezpečie, že nebudeme mať dosť síl na udržanie poriadku, preto by sme Vás prosili, keby ste nám poslali toľko sokolov, koľko len môžete, aby sme mali ľudí na udržanie poriadku a aby tak vojsko mohlo byť v pohotovosti. Trovy sokolov hradí vláda. Prosí, aby ste veci tak zariadili, že by mohli Vaši sokoly na každý pád prísť.

S pozdravom

Samuel Zoch
župan

³⁷² V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 62, 88, 107, 116 a 117.

³⁷³ Bratislava.

Dokument č. 106

Prípís veliteľa 6. divízie Československého armádneho zboru v Taliansku genmjr. Gastona Rossiho³⁷⁴ adresovaný županovi mesta Košice a Abovsko-turnianskej župy o zákaze usporadúvať tanečné zábavy v hoteli Schalkház.

Košice 2. 2. 1919

Originál, strojopis. AMK, f. Policačný kapitanát v Košiciach (1830) 1861 – 1922, inventárne číslo 551, spis číslo 3065/191, škatuľa číslo 215.

Došlo^a hlásení^a na toto veliteľství^a, že^a v hotelu „Schalkhas“^{b375} se konají^a taneční^a zábavy, jichž^a se zúčastňuje^a velký^a počet^a vojínu na[c]házejících^a se ve městě.

Protože^a se při[c]hází^a, že^a vojíni^a po požití^a většího^a množství^a alkoholu nechovají^a se tak, jak vyžaduje^a vojenská^a kázeň^a a jak je v zájmu^a veřejného^a pořádku^a, zakazují pořádání těchto^a zábav a prosím^a Vaše^a Blahorodí, aby prostřednictvím^a policejních^a orgánů^a se zabránilo^a přestoupení^a tohoto zákazu^a.

O tomto zákazu^a bylo vyrozuměno^a staniční^a veliteľství^a města Košice^a.

Generálmajor.
Velitel 6. divize C. S.[československej]
Rossi.

^{a-a} diakritika doplnená perom

^b úvodzovky doplnené perom

³⁷⁴ Gastone Rossi – veliteľ 6. divízie čs. legionárskeho zboru z Talianska, ktorá v januári 1919 obsadila východný úsek prvej československo-maďarskej demarkačnej čiary.

³⁷⁵ Schalkház.

Dokument č. 107

Program pri privítaní česko-slovenskej vlády v Bratislave³⁷⁶, podľa ktorého všetky spolky a združenia majú byť na svojom mieste o 10. hodine. Nemecké a maďarské spolky a združenia sa majú hlásiť u Karola Angermayera. Na privítaní sa zúčastnia vojaci, železničiar, skupiny z vidieka a robotnícky spevácky zbor Zora. Členovia pražského národného divadla budú hrať v bratislavskom divadle operu Predaná nevesta. O pol štvrtej popoludní sa budú konať národné zhromaždenia, kam vláda vyšle svojich rečníkov. Slovenské zhromaždenie zasadne vo veľkej sále Reduty, nemecké zhromaždenie v malej sále Reduty a maďarské zhromaždenie v slávnostnej sále župného domu. Nasledujúci deň o 10. hodine predpoludním bude prisahať slovenský pluk č. 72 na starú Hurbanovu zástavu. Na počesť básnika Hviezdoslava sa uskutoční veľký koncert, hrať bude orchester pražského národného divadla pod vedením majstra Kovářoviča, večer o pol ôsmej sa bude hrať Smetanova opera Dalibor. Počas osláv budú zatvorené obchody a v továrňach sa nebude pracovať. Obyvatelia Štefánikovej ulice, Suchého mýta, Hurbanovho námestia, Župného námestia a Štúrovej ulice si majú svoje domy vyzdobiť zástavami. Slovenské zástavy môžu dostať v obchode U Seiferta na ulici Rybárska brána. Dokopy bude premávať 12 vlakov, ktorými môžu účastníci pricestovať do Bratislavy a o polnoci zas budú odchádzať z Bratislavy tak, aby sa mohli dostať domov.

Bratislava (pred 4. 2. 1919)

Originál, strojopis. ŠABA, f. Slúžnovský úrad v Šamoríne 1871 – 1922, inventárne číslo 54, spis číslo 290/1919, škatuľa číslo 4.

K dátumu: Dokument je datovaný pred 4. 2. 1919, pretože v tento deň prišli do Bratislavy zástupcovia československej vlády.

A ČEH-SZLOVÁK KORMÁNY
POZSONYBA³⁷⁷ VALÓ BEVONULÁSÁNAK
SORRENDJE.

Az ünnepély első napja.

Valamennyi egylet és testület egyleti helyiségeikben gyülekeznek és pontban 10 órakor teljes rendben bevonulnak azon helyekre, melyek részükre megjelöltetnek. Német és magyar egyletek és testületek Angermayer Károly³⁷⁸ úrnál jelentkeznek.

³⁷⁶ V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 62, 88, 105, 116 a 117.

³⁷⁷ Bratislava.

³⁷⁸ Karol Angermayer – bratislavský knihtačiar a vydavateľ novín Pressburger Zeitung.

Az állomás előtt felállanak a vidéki csoportok, melyeknek szintén ½ 10 órakor rendezve kell lenniök.

Ágyúlövések jelzik a kormány érkezését az állomásra; itt üdvözlük a kormányt a katonai képviselők és a vasutasok.

A vidéki csoportok a kormány fogatai előtt menetelnek, a székház előtt megáiknak és itt sorfalat képeznek a rendezőség utasításai szerint.

Ez alatt pontban 10 órakor gyülekeznek az ünnepély termében a pozsonymegyei és községi küldöttségek, a kormány üdvözlésére.

A székházból a menet elindul a cseh-szlovák miniszter székhelyére, ahol a helybeli küldöttségek fogadtatnak. A „ZORA“ munkás-dalegyletnek már 11 órakor a székhely előtt kell lennie.

A könyvtári kisteremben lesz a küldöttségek fogadtatása. A küldöttségeket megbízójuk fogják elővezetni és egyenkint fogadtatnak.

Délután 1—3 óráig ebéd a meghívott vendégek részére.

12 — 1 óráig katona zenekari hangverseny a színház előtti téren.

Délután ½ 3 órakor kezdete a színházban az „Eladott mennyasszony“ című opera előadásának a prágai nemzeti színház tagjaival. Mindenki legyen már ½ 3 óra előtt a helyén, mert ezután a színházi ajtók becsuktnak. Ezen előadás különösen csakis a vidékiek számára rendeztetik.

½ 4 órakor népgyűlések tartatnak, melyekhez a kormány saját szónokait küldi. A szlovák nemzetiségűek részére a Vigadó nagyterme, a német nemzetiségűek részére a Vigadó kisterme és a magyar nemzetiségűek részére a megyeház díszterme van kijelölve.

½ 6 órától ½ 7 óráig ünnepélyes katonai menet zenekarral a városban.

½ 8 órakor díszelőadása az „Eladott mennyasszony“ operának, amelyen a teljes kormány, a kormány vendégei és tanácsosai részt vesznek.

Az ünnepély második napja

Délelőtt 10 órakor ünnepélyes felesketése a szlovák ezrednek (volt 72.) a régi Hurbán-zászlóra a színház előtti téren, mely felesketésen a teljes kormány részt fog venni.

Délelőtt 11 órakor HVIEZDOSLAV költő ünneplésére nagy hangverseny. Rendezi a prágai nemzeti színház zenekara, Kovářovič karmester személyes vezetése alatt.

Este ½ 8 órakor Smetana B. „Dalibor“ című operájának ünnepélyes előadása. Ugyanez időben a Vigadó nagytermében sétahangverseny.

A kormány megérkezésének napja ünnep a vármegye részére. Az üzletek zárva maradnak és a gyárakban szünetel a munka.

Felhívjuk a lakosságot, hogy minden magánháza a menet útján, még pedig: Stefánia-út,³⁷⁹ Frigyes főherceg-út,³⁸⁰ Nagy Lajos-tér,³⁸¹ II. Vilmos császár-tér,³⁸² Baross Gábor-út³⁸³ megfelelő zászlókkal díszítsék.

Szlovák zászlók kaphatók a Seifert-féle üzletben a Halászkapu-utcában.³⁸⁴

Nyolc különvonat fog a már közlekedő három vonaton kívül indulni, melyek reggel érkeznek Pozsonyba és ugyanaz nap éjfélkor indulnak Pozsonyból, úgy hogy a vidékiek még az nap haza térhetnek.

³⁷⁹ Dnes Štefánikova ulica v Bratislave.

³⁸⁰ Dnes Suché mýto v Bratislave.

³⁸¹ Dnes Hurbanovo námestie v Bratislave.

³⁸² Dnes Župné námestie v Bratislave.

³⁸³ Dnes Štúrova ulica v Bratislave.

³⁸⁴ Dnes Rybárska brána v Bratislave.

Dokument č. 108

Oznámenie Moravsko-sliezskej banky v Brne o rozhodnutí župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava prijať miesto v predstavenstve novej filiálky.

Brno 3. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 231, spis číslo 389/1919, škatuľa číslo 1.

Vracejíc se ku rozmluvě Vašeho blahorodí s našim dirigentem Kraválem z Kyjova, bereme s opravdovým potěšením na vědomí, že ráčil jste se rozhodnouti, přijati nabízené Vám místo v našem představenstvu tamní nově zakládané filiálky.-

V nejbližší době dovolí si navštívití Vás některý ze členů našeho ředitelstva a prosíme, byste jej laskavě přijal.

Těšíce se na Vaše vážené zprávy, znamenáme

v úctě dokonalé

Nápisová pečiatka: „MORAVSKO-SLEZSKÁ BANKA“

[nečitateľný podpis]

Dokument č. 109

Výpis uznesenia zo zasadania mestského zastupiteľstva v Pezinku o schválení finančnej návrhy hostinskému Viliamovi Šmogrovičovi za stravovanie dôstojníkov česko-slovenskej armády počas ich pobytu v meste.

Pezinok 3. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 126/1919, škatuľa číslo 579.

C. 212-6/1919 Vynahradenie trónv českéj obsádky³⁸⁵

U.[znesenie]

Mestská rada to, že Viliam Šmogrovič³⁸⁶ hostinsky z jeho, príležitosti uhostenia a potravovania dôstojníkov československej posádky povstaleho a 4163 korún obnasajúceho účtu 500 korún zľavil^a, že na tenže vojenské veliteľstvo 865 k[orún] 50 hallierov splatilo a že zaostalých^b 2797 (dvetisíc sedemsto devatdesatsedem) korun helleru mestska pokladnica vyplatila udobrujúc v znamost' bere a poukazanie týchž^c povoľuje.

Má ich nechať vyhlásiť.

V Bazine ve valnem shromazdení mestskej rady dňa 3. február 1919.

Mikulík³⁸⁷

hl.[avný] notár

³⁸⁵ K príchodu česko-slovenskej armády do mesta bližšie v dokumente č. 45, poznámka pod čiarou č. 178. Financovanie potravín pre česko-slovenské vojsko z mestského rozpočtu bolo schválené na mimoriadnom zasadaní mestského zastupiteľstva 28. novembra 1918 s cieľom predísť rekviráciám potravín medzi obyvateľstvom. Za obdobie 12. – 28. november 1918 mesto vynaložilo na zásobovanie vojska 1000 korún. Vojaci boli ubytovaní v budove Štátnej ľudovej školy (na dnešnej Holubyho ulici), ktorú opustili na zárok župana S. Zocha koncom januára 1919. Posádka pravdepodobne naďalej zotrvala na území mesta. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1911 – 1918 a 1919 – 1924, inventárne číslo 329, 330; Zbierka kroník, inventárne číslo 84, Kronika Štátnej ľudovej školy v Pezinku 1918 – 1944.

³⁸⁶ Rodina Šmogrovičovcov prevádzkovala hostinec na rohu dnešnej Kollárovej a Moyzesovej ulice v Pezinku v rokoch 1875 – 1935. Nepochybne aj na základe vysokých tržieb za stravu pre česko-slovenských vojakov získal Viliam Šmogrovič mladší kapitál na rozsiahlu prestavbu hostinca, ku ktorému nechal v roku 1919 pristaviť charakteristický nárožný arkier, ktorý sa zachoval dodnes (budova Tatrabanky). K pribuzenským vzťahom s Ludovítom Šmogrovičom a Karolom Štúrom pozri dokumenty č. 19 a 97. POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. Bránami mesta. Životopis starého domu. Pezinok: Mestské múzeum v Pezinku, 2008, s. 109 – 111.

³⁸⁷ Miloš Mikulík po odchode mešťanostu Otakara Jammického do funkcie župana slovenských častí komárňanskej, rábskej a ostrihomskej župy vo februári 1919 dočasne viedol mestskú radu, kým bol prípisom bratislavského župana č. 554/1919 v marci 1919 vymenovaný za zastupujúceho mešťanostu (starostu) Pezinka, neskôr sa stal riadnym mešťanostom. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330, s. 4 a n.

Na vedomie dávám, že v dnešnajšem valnóm shromaždení mestskej rady v záležitosti vynahradenia trov českej posadky pod číslom 212-6/1919 donesene uzavretie apellované byť môže.

Appeláta má behom 15 dní v úrade mešťanostu podaná byť³⁸⁸.

Bazin³⁸⁹ 3 febr[uár] 1919.

^a správne „zľavil“; stavba celého textu nesie výrazný vplyv maďarskej vetnej skladby

^b slovu predchádza prečiarknuté „zostatok“

^c slovo je napísané nad prečiarknutým „tohože“

Pokyny Úradu splnomocnenca Československej republiky vo Viedni adresované Ing. Václavovi Mikešovi, stavebnému komisárovi moravského miestodržiteľstva v Bratislave zaslané na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ohľadne jeho práce na spustení plavebnej dopravy na Dunaji.

Viedeň 7. 2. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 371, spis číslo 645a/1919, škatuľa číslo 2.

K návrhu komise pro zahájení plavby na Dunaji žádám Vás až do další dispozice ministerstva veřejných prací resp.[ektive] až do převzetí tamějších technických úřadů vládou Československé republiky, by ste k vůli kontrole a případnému podávání dalších potřebných informací pro zahájení plavby na Dunaji, zůstal v Bratislavě a pracoval v těchto záležitostech v dohodě s ministerstvem pro Slovensko a vrchním županátem v Bratislavě.

Ministerstvu veřejných prací v Praze, ministerstvu pro Slovensko a vrchnímu županátu v Bratislavě se současně zasílá opis tohoto přípisu.-

Plnomocník Československé republiky ve Vídni:

Podpis.-

Vrchnímu županátu

v Bratislavě.-

na vědomí.-

Ve Vídni, dne 7. února 1919.-

Okrúhla pečiatka: „Úřad plnomocníka Československého státu ve Vídni“

[nečitatelný podpis]

³⁸⁸ V spise sa nachádza aj záznam o splnení zákonných podmienok na možnosť podania odvolania voči tomuto uzneseniu s poznámkou o jeho negatívnom výsledku. Pôvodný text uznesenia sa nachádza vo f. Magistrát mesta Pezinok v knihe zápisníc zo zasadaní mestského zastupiteľstva v Pezinku 1919 – 1924, inventárne číslo 330.

³⁸⁹ Pezinok.

Dokument č. 111

Nariadenie Ministerstva vnútra v Prahe adresované Zemskej správe politickej v Prahe a na vedomie ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o zmenách pri vydávaní cestovných pasov.³⁹⁰

Praha 10. 2. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 540, spis číslo 1023/1919, škatuľa číslo 3.

Na základě usnesení ministerské rady musí býti před vydáním pasů do ciziny z důvodů valutních vždy slyšeno ministerstvo financí a obchodu. Vzhledem tomu se zemská správa politická vyzývá, aby podřízené pasovní úřady byly ihned poukázány, aby předložili každou žádost za vydání pasů do ciziny vůbec, tedy i do Německa a bývalého Rakouska prostřednictvím tamního úřadu ministerstvu financí k vyjádření, které se ve věci dohodne s ministerstvem obchodu.

Za ministra:

-/-

Ministerstvo vnitra.

Č.[íslo] 4529/1919.

6.

Cestovní pasy do ciziny.

Přílohy:

V Praze, dne 10. února

1919.1

Plnomocníku Československé republiky pro správu Slovenska, panu ministru
Dru. Vavro Šrobárovi

na vědomí.

za ministra: v Bratislavě.

Kubal v.[lastní] r.[ukou]

³⁹⁰ Taktiež pozri dokumenty č.: 112, 115 a 128.

Dokument č. 112

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vydávaní cestovných pasov.³⁹¹

Bratislava 14. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 382, spis číslo 671/1919, škatuľa číslo 2.

Cestovné pasy do zahraničia vydávajú župani, v mestách Prešporoku a Košiciach mešťanostovia.

Žiadateľ musí preukázať, že zaplatil dane, prirážky, verejné dávky, na dane budúce splatené, zložiť kauciu.

Musí byť prostý povinnosti vykonávať vojenskú službu.

Podriadené úřady ihneď o tom uvedomiť.

Podrobnejšie ustanovenia v „Úradných Novinách.“

Vládny referent:

v.z.[v zastúpení] [*nečitateľný podpis*]

³⁹¹ Taktiež pozri dokumenty č. 111, 115 a 128.

Dokument č. 113

Žiadosť Československej vojenskej zásobárne v Bratislave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava a Zásobovaciemu ústavu v Bratislave o urýchlennom prúdele dobytko pre vojsko.³⁹²

Bratislava 14. 2. 1919

Odpis, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 484, spis číslo 865/1919, škatuľa číslo 2.

Dle nařízení intendance etapního velitelství Kroměříž jest s největším urychlením opatřiti jatečný dobytek na základě zákona o válečných úkonech a provedení rekvisic.

Vojenskou asistenci dodá posádkové velitelství. Žádá se tedy pilně, aby sem byly ihned udány dědiny a počet jatečného dobytka, který se bude za asistence přijímati a obci platili dle nařízení téže intendance čís.[lo] 589.

Denní potřeba jest 12 kusů hovězího, 6 kusů vepřového, 10 denní potřeba t.j.[to jest] 120 kusů a 60 kusů vepřového udržovati v zásobě.

Zásobovací ústav

Bratislava, dne 1. března 19

Bratislava

Na vědomí a žádáme o vysvětlení, proč poručík v zál.[oze] již dvakrát a to v Trnavě, kde měl přijati 100 hovězího a 60 kusů vepřového dobytka a v Nagymegyere³⁹³, kde měl přijati 100 vepřů, vrátil se s nepořízenou.

Upozorňujeme, že zásobování vojska je ohroženo a že [...] bere celou zodpovědnost.

[*nečitelné podpisy*]

³⁹² K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

³⁹³ Velký Meder, okres Dunajská Streda.

Dokument č. 114

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o pomeroch na bratislavskej univerzite v súvislosti so spisáním správy o jej činnosti a s privítaním vlády v Bratislave.³⁹⁴

Bratislava 14. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 500, spis číslo 890/1919, škatuľa číslo 2.

O záležitosti prešporskej univerzity mám česť predložiť nasledovnú správu:

Ministerstvom výučby boli vyslaní na prevzatie prešporskej univerzity Dr. Uléhla a por.[učík] int.[endant] Kolouch. Menovaní sa hlásili u mňa a žiadali ma, aby som im umožnil prevedenie tejto práce. Následkom tohto som si dal ku sebe povolať rektora univerzity a oznámil som mu, že univerzita následkom privtelenia mesta do nášho štátu sa stáva majetkom Československej republiky. Rektor proti tomuto protestoval, ale nerobil žiadne ťažkosti pri inventári. Hneď pri tomto prvom vyjednávaní som osvedčil, že prevzatie univerzity neznačí zastavenie jej vedeckej činnosti, ba práve som ochotný zaistiť univerzite dodržanie ďalších prednášok v maďarskej reči.

O tomto som ešte dva razy vyjednával s celým univerzitným senátom a o výsledku tohto vyjednávania sme spísali pripojenú zápisnicu, ktorú v pôvodine, ako i v preklade podávam. Dľa tejto zápisnice sa dolupodpísaný župan zaviazal zaistiť účinkovanie univerzity v maďarskej reči, sľúbil dovoliť príchod študentov i z maďarského územia, vice verza univerzitný senát sa zaviazal účinkovať tak, aby to zodpovedalo všetkým požiadavkám lojality.

Za týmto sme robili prípravy k príchodu vlády do Prešporka. Zvolal som tým cieľom poradu, na ktorej sa zúčastnili reprezentanti všetkých úradov a kultúrnych ustanovizní. Keď bola reč o deputáciách, ktoré mali pozdraviť vládu, škôldozorca J. Schwetz navrhoval, aby školstvo viedol rektor univerzity. Rektor Dr. Pollner sa hneď na porade opýtal, či to musí byť a či je to povinnosťou privítať vládu? Podpísaný mu odpovedal, že k uvítaniu vlády nikoho nebudeme nútiť, ale keď to on i nepovažuje za svoju osobnú povinnosť, je to predsa jeho povinnosťou, aby ako reprezentant tej školy, ktorá bude patriť pod slovenskú vládu, aby túto vládu pri jej príchode pozdravil.

Myslel som, že je s týmto celá vec vybavená. Až 25-ho ledna dostanem od rektora pripojený list, ktorého preklad tiež prikladám. List tento je dokumentom hotovej vzpury. Výsledok uzavretia univerzitného senátu bol hneď badateľný. Členovia prípravného výboru ku prijatiu vlády rad radom vystupovali z neho a v celom meste, ktoré prevzatie Prešporka do našej správy s takou radosťou pozdravovalo, voči ktorému sme pokračovali s najväčším šetrením citov a reči, sa nás začalo strániť. Tento krok univerzity bol začiatkom tej agitácie proti našej vláde, ktorá sa skončila dňa 12-ho

³⁹⁴ O pomeroch na univerzite v Bratislave pozri dokumenty č.: 15, 49, 67 a 93.

února inzultovaním nášho vojska zo strany davu a viedla ku smrti viacerých nevinných obetí.

Vidiac situáciu bol som nútený vypovedať zatvorenie univerzity a zakázať zasadanie univerzitného senátu. Bol som nútený k tomu i tým, aby som predišiel ďalšiemu zlu. Ved' keď sa univerzitní profesori takto chovali voči našej vláde, čo sa dalo očakávať od ich horkokrvného študentstva.

Ináč sa so zatvorením univerzity nikomu nestala krivda, keď sú prednášky i tak nemožné pre nedostatok uhlia.

Otvorenie univerzity pod vedením terajších profesorov považujem aj dnes za nebezpečné a dľa mojej mienky by to len tak bolo možné, keby sme univerzite vymenovali vládneho komisára a postarali sa aspoň o dve sily, ktoré by prednášali slovenskú reč a literatúru.

Len per tangentem spomeniem, že keď budapeštianska univerzita nechcela sprisahať Károlyovskou vládou vymenovaných profesorov, maďarská vláda rozpustila senát, a postavila na univerzitu vládneho komisára.

Prosím moju správu v známost' vziať a moje pokračovanie odobriť

S hlbokou úctou

v Prešporoku³⁹⁵, 14-ho února, 1919.

župan.

³⁹⁵ Bratislava.

Dokument č. 115

Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované slúžnovským úradom v Bratislavskej župe o vydávaní cestovných legitimácií.³⁹⁶

Bratislava 15. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 277, spis číslo 469/1919, škatuľa číslo 1.

Nasledovné nariadenie ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska Vám v známost' uvádzam:

K cestovaniu v oblasti Československej republiky neni dľa platných predpisov potreba cestovného pasu, lebo iného cestovného povolenia.-

V oblasti Slovenska musí však cestujúci na dráhach kontrolným orgánom vojenským lebo civilným preukázať v prípade revízie svoju totožnosť, čo sa môže stať železničnou legitimáciou, pracovnou knižkou, domovským listom, potvrzenkou politického lebo obecného úradu a podobne.-

Bratislava, 15-ho února 1919.-

za župana:
vojenský policajný referent.-

Okrúhla pečiatka: „Župan Prešporskej župy a mesta Prešporok³⁹⁷“

³⁹⁶ *Taktiež pozri dokumenty č.: 111, 112 a 128.*

³⁹⁷ Bratislava.

Dokument č. 116

Stážnosť Českej sokolskej obce v Prahe adresovaná Župnému úradu v Bratislave na zľú starostlivosť o jej členov pri oslavách privítania československej vlády v Bratislave.³⁹⁸

Bratislava 17. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 515, spis číslo 933/1919, škatuľa číslo 2.

K výzve županského úradu v Bratislave podepsané hlavním županem váženým panem Samuelem Zochem, zúčastnila se Česká obec sokolská slavnosti uvítání československé vlády v Bratislavě hromadnou výpravou 2.080 mužů v kroji. Stalo se tak proto, že zprávy zněly hrozivě a zdálo se, že intervence České obce sokolské resp. [ektivě] jejího mužstva jest jediné schopna zabrániti krveprolití. Povolányi úřady bylo při tom České obci sokolské zaručeno stravování a ubytování mužstva, jelikož pro krátkost času sama nemohla vše potřebné zařídit. Jak se činovníci České obce sokolské přesvědčili, vykonaly také úřady veřejné správy svoji povinnost, a poukázaly příslušné úřady vojenské k provedení nutných opatření. Opatření tato však vykonána nebyla anebo tak nedbale, že když výprava České obce sokolské dospěla do Bratislavy, nebylo pro ní vůbec ničeho připraveno. Vzhledem k tomu žádá předsednictvo České obce sokolské:

1./ budiž zjištěn viník této neblahé události

2./ budiž náležitě potrestán každý, kdo ledabylým vykonáváním rozkazů zaviniil, že výpravě České obce sokolské bylo v Bratislavě strádati.

V Praze, dne 17. února 1919.

Nápisová pečiatka: „Česká obec sokolská v Praze“

[nečitateľný podpis]

jednatel

[nečitateľný podpis]

starosta

Dokument č. 117

List župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný Českej sokolskej obci v Prahe s vysvetlením okolností, ktoré vznikli pri účasti jej členov na oslavách príchodu vlády do Bratislavy.³⁹⁹

Bratislava s. d.

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 515, spis číslo 933/1919, škatuľa číslo 2.

Na Váš dopis zo dňa 17. února mám česť v nasledovnom odpovedať:

V prvom rade ráčte prijať moju srdečnú vďaku za ochotu, ktorou ste nám prišli na pomoc v tej najtrudnejšej chvíli. Bez Vašej pomoci by nám naši nepriatelia boli akiste pokazili našu slávnosť. Veď mali všetko prichystané, aby nám znemožnili slávnostné prijatie vlády. A len potom, keď videli množstvo disciplinovaných sokolov, upustili od svojho úmyslu. Sokolom ich ochotu a obetavosť slovenský ľud nikdy nezabudne a ostane nám ich bratislavské chovanie vždy vzorom národnej obetavosti a ukáznenosti.

Zase ale nikdy nezabudneme ten pocit hanby, že o sokolov nebolo postarané. Keď som sa o tomto dozvedel, bol by som sa najradšej pod zem schoval. Za svoju nevšednú ochotu boli sokolovia u nás takto odmenení.

Spytujete sa, kto bol v tom vinný? Ten plukovník Barreca, ktorý sa i v inom ohľade tak veľmi previniil proti nášmu národu. Aby ste chápali, aké bolo naše polozenie a aký to bol človek, v krátkosti spomeniem, že keď už boli všetky prípravy na prijatie vlády hotové, on silou mocou chcel prekaziť slávnostný príchod vlády. Najprv nás strašil, že nemá dosť vojska, potom zase, že má správy, že sa chystajú atentáty. A keď videl, že vláda preda len príde sem, aspoň do tej hanby nás chcel nahnať, aby vláda nešla slávnostnou cestou, ale bočnými uličkami.

Stravovanie sokolov on vzal na seba. Uistoval ma, že bude o všetko postarané. A keď nemohol prekaziť slávnosť, aspoň to nám vykonal, že sokoli nemali kde spať a museli hladovať. Keď som sa o tomto dozvedel, šiel som hneď osobne k nemu a žiadal som ho o vydanie konzervov, ktorých má vojsko hojnosť. Sľúbil a nevykonal ani to.

Na druhý deň som stravovanie zveril podplukovníkovi Fintovi, ktorý to celé v poriadku previedol.

Plukovník Barreca je potrestaný, pretože ho na naše zakročenie italská vláda odvolala z územia nášho štátu. A my cítime veľké poľahčenie, že sme oslobodení od človeka, ktorý vždy konal proti našim záujmom.

Obec sokolskú prosíme, aby nám toto premeškanie italského plukovníka nemala za zlé. Trpeli i sokoli, ale aké bolo naše utrpenie, keď sme sa museli dívať na to, že nášmu vojsku velil človek, ktorý držal s našimi nepriateľmi.

³⁹⁸ V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 62, 88, 105, 107 a 117.

³⁹⁹ V súvislosti s témou príchodu vlády do Bratislavy pozri dokumenty č.: 60, 62, 88, 105, 107 a 116.

Ráče toto moje oznámenie v známost' vziať a ráče prijať ešte raz našu srdečnú vďaku.

Bratislava

župan

Dokument č. 118

Oznam Prvej uhorskej fabriky na jemnú kožu S. Freud vládnemu komisárovi a županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, že dostala jeho žiadosť z 15. 2. 1919 o dodávku kože pre 1000 párov topánok určených pre obyvateľstvo. Vzhľadom na to, že už 12 dní je kvôli nedostatku uhlia úplne odstavená výroba v podniku a na sklade nie sú žiadne suroviny, nie je možné tejto požiadavke vyhovieť. Ak bude dodané uhlie, tak v najbližšom čase sa budú venovať len výrobe podošiev.

Bratislava 18. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 377, spis číslo 658/1919, škatuľa číslo 2.

Pozsony, Pressburg,^{a400} 18. Feber 1919

Sehr Hochwohlgeboren
Herrn Regierungskommissär Obergespan
Samuel Zoch

in Pressburg.

Wir bestätigen den Empfang Ihrer Aufforderung No. 188/919 vom 15. Februar a[nni] c[urrentis], laut welchem wir die nötigen Ledermengen für 1000 Paar Schuhe für die hiesige Volksbekleidung gegen Baarzahlung ausfolgen sollen.

Hierauf erlauben wir uns höflich zu erwidern, dass wir bereits seit 12 Tagen durch Kohlenmangel⁴⁰¹ vollkommen den Betrieb stillgelegt haben, ausserdem wir auch in Oberleder nicht ein Stück Rohware auf Lager haben, so dass wir, falls uns endlich Kohle zugewiesen werden sollte, in nächster Zeit nur Sohlenleder fertigstellen und auch abführen könnten.

Wir bitten dies gefällig zur Kenntnis zu nehmen und wenn möglich, Verfügung zu treffen, dass uns entsprechende Mengen Kohle ausgefolgt werden, damit wir nicht nur den Anforderungen der Regierung entsprechen könnten, sondern auch damit die in Arbeit befindlichen Sohlenleder und Brandsohlenleder durch noch weiteres Herumliegen in den Werkstätten nicht einen grösseren Verderben ausgesetzt werden.

Wir zeichnen

⁴⁰⁰ Bratislava.

⁴⁰¹ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236, a 245.

hochachtungsvoll:
Nápisová pečiatka: „Erste ungarische Feinlederfabrik S. Freud
Actiongesellschaft“
[nečitateľné podpisy]

Soeben hat sich der Beauftragte von der Volksbekleidung bei uns gemeldet und auf die oben angeführte Anweisung 1000 Kg. Brandsohlenleder^b bei uns entnommen, wovon Sie gefällig Kenntnis zu nehmen belieben.

Prezentačná pečiatka: „Župan prešporskej župy a mesta Prešporka⁴⁰²“

^a „Pozsony, Pressburg“ *predtlačný text*

^b slovo „Brandsohlenleder“ *podčiarknuté*

Dokument č. 119

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná vládnemu poradcovi pre vojenské záležitosti v Bratislave, ktorou informuje o dôsledkoch vyhlásenia mobilizačného rozkazu.

Bratislava 18. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 356, spis číslo 624/1919, škatuľa číslo 2.

Na prípis č.[íslo] 340/1919 zo dňa 10-ho února 1919, vzťahujúci sa na priložený prípis ministra národnej obrany odpovedám v nasledovnom:

Celá záležitosť, o ktorej je tu reč sa vzťahuje na mobilizačný rozkaz 72-pluku, vydaný dňa 12-ho ledna 1919 a veliteľ tohože pluku setník Kniha povolal do vojska 16 ročníkov. Urobil to bez toho, že by mne bol niečo hlásil a vykonal to dvojrečovými plagátmi, na jednom boku česky, na druhom slovensky. Keď som tieto plagáty videl, dal som setníka ku sebe zavolať a vytýkal som mu najprv, že ako mohol plagáty vydať i v českej i v slovenskej reči, lebo že to robí taký dojem, pred tými ktorí neznášajú českú a slovenskú reč, ako by Slovákom nerozumel češtinu a Čech slovenčinu. Ďalej som mu vytýkal, že prečo mi neoznámil vopred toto vyzvanie, aby sme mohli porobiť potrebné kroky ku príprave narukovania. Hneď som ho upozornil, že toto vyzvanie bez prípravy môže mať tie najhoršie následky a že keď to vojaci neposlúchnu, urobí sa naša vláda smiešnou. Následkom tohto som setníka Knihu žiadal, že keď nabudúce bude mať dáke kroky robiť, ktoré sa týkajú i civilného obecnstva, aby mi to vždy vopred oznámil.

Že moje obavy neboli márne, dôkazom toho je, že plagát vyvolal na všetkých stranách veľký odpor, že sa nám v okrese Malackom len s veľkou námahou podarilo zaistiť pokoj a že v Skalici následkom tejto výzvy vypukla skutočná vzbuera.

V záležitosti tejto som dostal už i telegram od ministerstva národnej obrany, v ktorom ma poučujú, že sa civilné úrady nemajú práva miešať do vojenských záležitostí. Ministerstvu národnej obrany som odpovedal, že ja to veľmi dobre viem, že civilné úrady nemajú právomoc nad vojenskými osobami, ale zase i to viem, že za poriadok v župe som ja zodpovedný a nesmiem dopustiť, aby prenáhlenými a na naše pomery sa nehodiacimi vojenskými rozkazmi pokoj a poriadok v župe bol narušený. Na tomto stanovisku stojím aj dnes, a keď som od setníka Knihu žiadal, aby mi v budúcnosti vojenské záležitosti, ktoré sa týkajú aj širokého obecnstva vopred oznámil, nežiadal som nič nemiestne. Lebo to len každý môže nahliadnuť, že je to nie v poriadku, že keď sa má do vojska povolávať 16 ročníkov, župan, ktorého sa vec tiež týka, nemá o tom niakej vedomosti.

Nerád sa natáhumem v takýchto veciach, ale keď pán setník Kniha držal za dobré celú záležitosť pretahovať i pred ministerstvom, v záujme našej republiky musím stáť na tom, aby ste menovaného setníka upravili ku poriadku, mne poskytnú v tejto veci úplnú

⁴⁰² Bratislava.

satisfakciu, a konečne ako ministerstvo pre Slovensko zastalo sa i u ministerstva v Prahe župana, ktorý všetko možné vykoná, aby nám ľudia pomerov neznalí nenarobili tu nesmiernu škodu.

Prízvukujem ešte raz, že mi ani nenapadlo do vojenských záležitostí sa miešať, ale zase keď vidím, že niektoré konanie vojenských úradov znebezpečňuje dobro nášho štátu, vtedy je mojím heslom: vojak sem, vojak tam, župane konaj svoju povinnosť!

Krom toho dľa 4 § 63. zákonného článku z roku 1912 je povinný s vojenskou vrchnosťou v súlade pracovať vládny komisár. Spytujem sa, ako je to možné, keď vojenská vrchnosť o svojom konaní župana neupovedomí?

v Bratislave, 18-ho února 1919.

S úctou
župan

Dokument č. 120

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o sledovaní článkov s protičeskoslovenskou tematikou v tlači, ktorá vychádzala v jednotlivých župách.

Bratislava 18. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 448, spis číslo 785/1919, škatuľa číslo 2.

Seznal jsem opětně, že jednotlivé krajinské listy přinášejí články obsahu nepřátelského československé republice a že naším zahraničním nepřátelům nesoucím těžce osvobození našeho drahého Slovenska z tisícileté poroby, poskytují možnost, aby v nich zakrytě neb i otevřeně asistovali proti republice Československé!

Aby tomu mohlo býti šlus, ukládám pánům županům, aby tisku ve své župě věnovali náležitou pozornost, časopisy pilně pročítali, podatelnost důležitých zpráv a zvláště zpráv, v nichž jakýmkoliv způsobem se agituje proti Československému státu, vyšetřili a mně podali neprodleně zprávu.

Administrace časopisů budiž zase vyzvány, aby pravidelně posílali mi 3 exempláře ministerstvu pro Slovensko.

Minister
Šrobár^a

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko“

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 121

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o spolupráci medzi vojenským policajným veliteľstvom, četníctvom a predstaviteľmi politickej moci v mestách a okresoch.

Bratislava 19. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 419, spis číslo 721/1919, škatuľa číslo 2.

V zmysle 4 § zák.[onného] čl.[ánku] IXIII. z roku 1912, vyzývam všetky vojenské policajné veliteľstvá a četníctvo, aby [s] politickou vrchnosťou / [v] mestách s policajným kapitánom prípadne s mešťanostom, v okresoch s hlavným slúžnym/ v stálom styku stali, informácie ohľadom charakteru, spoľahlivosti a zachovalosti vinníka si od týchtože zadovážili, s týmito spolupracovali, ich žiadosti dľa možnosti splnili a nariaďujem, aby každý vážnejší pád vojensko-policajného pokračovania a vyšetrovania mne oznámili.-

V Prešporke⁴⁰³, dňa 19. února 1919.

župan
Zoch^a

Okrúhla pečiatka: „Župan Prešporskej župy a mesta Prešporka“

^a vlastnoručný podpis

⁴⁰³ Bratislava.

Dokument č. 122

Oznámenie továrne na vojenské spracovanie koží Blaha a Stein v Bratislave adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava. Autor konštatuje, že úsilie pokračovať vo výrobe, najmä v záujme zamestnávania robotníctva, vyšlo navniivoč. Ďalej ďakuje županovi za iniciatívu pomôcť a informuje, že 22. februára 1919 fabrika zastavuje výrobu a robotníkov prepúšťa. Dôvodom sú finančné problémy a fakt, že tovareň nedokáže za daných okolností prejsť na „mierový tovar“. Obracajúc sa k adresátovi však verí v možnosť zlepšenia, hoci aj v posledných hodinách.⁴⁰⁴

Bratislava 19. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 378, spis číslo 659/1919, škatuľa číslo 2.

Mélyen tisztelt Z S U P Á N úr!

Minden törekvésünk és fáradozásunk, hogy üzemünket kizárólag a munkásaink érdekében legalább a munkáselbocsátási kérdés végleges rendezéséig fenntarthassuk, hajótörést szenvedett. –

Hálás köszönetünket fejezzük ki mélyen tisztelt Zsupán úrnak szíves jóindulatáért, és legmesszebbmenő előzékenységeért, mellyel ügyünket felkarolta és súlyos helyzetünkön segíteni igyekezett. –

Helyzetünk jelenlegi állása szerint kénytelenek vagyunk jelenteni, hogy ü z e m ü n k e t f.[olyó] h ó 22-é n b e s z ü n t e t j ü k é s m u n k á s a i n k a t e l b o c s á t j u k. –

Az áruink át nem vétettek ezideig, ennek következtében ki sem fizettettek. – Az annyiszor kért előleget sajnos mindezideig nem kaptuk meg a meggyőződésünk^a szerint teljesen jóhiszemű ígéretnek dacára. – Teljes gazdasági izoláltságunk miatt a békecikkek termelésére áttérni nem tudunk. – Bankhitelünk, melyet a legnagyobb mértékben kellett a fizetések teljes kimaradása miatt igénybe vennünk, kimerült. –

Nagy megnyugvással látnók, ha fenti termínusig helyzetünk megváltoznék, ellenkező esetben azonban önzetlen és becsületes fáradozásunk után a munkásokkal és önmagunkkal lemerülő felelőséget elhárítjuk magunkról.

⁴⁰⁴ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

A helyzet javulását az utolsó órákban is bizalommal várva, és bejelentésünk szíves tudomásul vételét kérve, maradunk mély tisztelettel. –

Nápisová pečiatka: „BLAHA ÉS STEIN”
[nečitateľný podpis]

^a list bol napísaný na stroji bez niektorých rozlišovacích diakritických znamienok, napríklad ô. Kvantita samohlások (napríklad á) bola na niektorých miestach doplnená rukou (ceruzkou)

Dokument č. 123

*Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná Zásobovaciemu ústavu pre Slovensko, živočíšnemu oddeleniu v Bratislave o stanovenie maximálnej ceny hovädzieho mäsa.*⁴⁰⁵

Bratislava 21. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 408, spis číslo 712/1919, škatuľa číslo 2.

Odpovedajúc na Vaš príspevek č.[íslo] 1152 zo dňa 19. února, oznamujeme Vám, že dopis teprve dnes popoludní sme obdržali a preto není možno do času Vámi určeného, túto záležitosť previesť.

Oznamujem Vám ďalej, že vepřového dobytku nemáme a preto je nemožným tento vyvážať. Zároveň žiadam Vás o udanie maximálnej ceny hovädzieho dobytku a tiež udanie úradu, ktorý cenu hovädzieho dobytku platiť bude.

Akonáhle obdržíme odpoveď, dľa možnosti ihned záležitosť výkupu hovädzieho dobytku prevedeme.

Bratislava, 21. února 1919.

za župana

Okrúhla pečiatka: „Župan Prešporskej župy a mesta Prešporka“

⁴⁰⁵ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

Dokument č. 124

Dvojjazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha ohľadom rekvirácií.⁴⁰⁶

Bratislava 21. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 420, spis číslo 722/1919, škatuľa číslo 2.

Nariadenie.

V župe prešporskej a v meste Prešporok⁴⁰⁷ sú len tie osoby vojanské a civilné oprávnené rekvirovať, ktoré s rekvirovaním zásobovací úrad v Prešporoku poveril, a poverujúce listiny týchto sú mojím podpisom a mojou pečatou opatrené. –

Rekvirovanie, ktoré by nie súc týmto spôsobom poverené, či vojanské, či civilné osoby prevádzať pokúsili, má byť zahatené, a každý takýto pád má byť súrno oznámený. –

Toto nariadenie má sa vo všetkých obciach obyčajným spôsobom vyhlásiť. –

Szám: 772/1919. –

Rendelet.

Pozsonyvármegye és Pozsony város területén csak azon polgári és katonai egyének jogosultak rekvirálni, akik a requirálásra a zásobovací ústav /: közlélemezési hivatal:/ részéről kiállított, és általam láttamozott igazolvánnyal vannak ellátva. –

Minden más, akár

polgári, akár katonai személy által foganatosítani szándékolt rekvirálás megakadályozandó, és erről hozzám azonnal részletes jelentés teendő. –

Ezen rendeletem az összes községekben szokásos közhírré teendő. –

V Prešporoku, dňa 21-ho února 1919.

S. Zoch^a

Okrúhla pečiatka: „Župan Prešporskej župy a mesta Prešporok”

^a *vlastnoručný podpis*

⁴⁰⁶ *K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácií pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.*

⁴⁰⁷ *Bratislava.*

Dokument č. 125

Oznámenie Generálneho finančného riaditeľstva pre Slovensko o vymenovaní župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava za predsedu okresného komisariátu pre kolkovanie bankoviek pre Bratislavu a okolie.⁴⁰⁸

Bratislava 21. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 437, spis číslo 753/1919, škatuľa číslo 2.

Na základě zmocnění ministerstva financí ze dne 14. února 1919 čís.[lo] 265/19 jmenuji Vás předsedou okresního komisariátu čís.[lo] 5 pro Bratislavu město a venkov a žádám Vás, abyste zorganizoval potřebné zberny a vedl nad nimi potřebný dozor.

V Bratislavě, 21. února 1919.

[nečitateľný podpis]

⁴⁰⁸ *V súvislosti s témou kolkovania bankoviek pozri dokumenty č.: 129, 137, 146.*

Dokument č. 126

Dôverné dvojazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava ohľadom spolupráce viacerých bezpečnostných zložiek a udržiavania poriadku.

Bratislava 21. 2. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 418, spis číslo 720/1919, škatuľa číslo 2.

D u v e r n e . –^a

Číslo: 720/[1]919.

Sdelujem Vám, že četnitstvo a vojenské policajné veliteľstvá povinné sú pri vyšetrovaní policajných a politických priestupkov, v mestách s hlavným mestským kapitánom, prípadne s mešťanostom, v okresoch s hlavným slúžnym stále sa stýkať, informáciu ohľadom spoľahlivosti, predživota, charakteru od týchto vrchností zadovážiť, žiadostiam týchto dľa možností zadosť urobiť. –

Nariaďujem, aby hlavní slúžnovci, hlavní kapitáni, prípadne mešťanostovia mne týždenne podali informáciu ohľadom v okresoch, v mestách^b bezpečnosti majetkovej a osobnej, ohľadom^b a politickej situácie;

aby každý vážnejší pád previnenia policajného a politického, ktorý četníctvo, alebo policajné vojenské veliteľstvo vyšetruje, mne oznámili.

B i z a l m a s^a

Szám: 720/[1]919.

Értesítem Főszolgabíró^c Urat, hogy az összes katonai és rendőrségi parancsoksnak meghagytam, hogy rendőrségi és politikai ügyekben a szolgabírói hivatalokkal együttesen ezek közreműködésével^c járjanak el, hogy a gyanúsított megbízhatósága, előélete, jelleme tekintetében szükséges információt ezen hivataloktól szerezzék be; hogy a szolgabírók kívánságait lehetőleg teljesítsék, szóval a hivatalos érintkezést állandóan fentartsák. –

Elrendelem, hogy a főszolgabírók nekem hetenként jelentést tegyenek a járásban észlelt a közrendet, személy és vagyonbiztonságot, érintő eseményekről, politikai mozgalmakról, valamint a súlyosabb természetű rendőri és politikai kihágások, vétségek és bűntettekről, melyeket a fenti katonai és csendőrségi hatóságok nyomozásának tárgyait képezik. –

V Prešporoku⁴⁰⁹, dňa 21. února 1919
župan.

^a *obe mutácie oznámenia sú v pôvodnom dokumente umiestnené paralelne vedľa seba*

^b *prečiarknuté atramentovým perom*

^c *v pôvodnom dokumente sú vzhľadom na typ písacieho stroja použité len písmená ö a ü*

⁴⁰⁹ Bratislava.

Dokument č. 127

Telegram vládného poradcu pre finančné záležitosti Dr. Ludovíta Medveckého adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nariadení ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o obmedzení a zákaze prenášania cudzích bankoviek na územie Československej republiky.

Bratislava 23. 2. 1919

Koncept, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 438, spis číslo 756/1919, škatuľa číslo 2.

Nariadenie ministra plnomocníka pre správu Slovenska, zo dňa 22. února 1919 Stop. Prinášanie a posielanie akýchkoľvek bankoviek z územia cudzieho do Československej republiky se zakazuje stop cez hranice do Československej republiky prichodiaci cestujúci nesmie sebou priniesť viac než 500 korún v bankovkách stop toto bar Dr. Lud.[ovít] Medvecký vládný poradca pre finanční veci. Presid.[ium] č.[íslo] 150.

Dokument č. 128

Smernice Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vystavení cestovných pasov.⁴¹⁰

Bratislava 24. 2. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 424, spis číslo 736/1919, škatuľa číslo 2.

Aby oprávnený bol jednotný postup pri vydávaní pasov cestovných do zahraničia a zamezené boli zbytočné cesty obecnstva v tejto záležitosti k úradom nepríslušným, dáva sa vedieť nasledovne: úrad príslušný pre vydávanie cestovných pasov do zahraničia jest župan v každom okrese, pre mesto Košice mešťanosta, pre mesto Bratislava hlavný mestský kapitán.- Žiadosti a cestovné pasy treba adresovať na župana /v okresoch/ a podať u príslušného slúžneho.- Slúžny žiadosti predloží županovi, ktorý ich pošle prostredníctvom Ministerstva pre Slovensko Ministerstvu financií v Prahe k schváleniu na základe výnosu Min.[inisterstva] vnútra v Prahe č.[íslo] 4559/6 z dňa 10. 2. 1919.- Podobne i žiadosti z mesta Bratislavy a Košíc musia byť poslané Ministerstvu financií v Prahe cez Ministerstvo pre Slovensko.- Aby záujmy obecnstva neboli poškodené dlhým vyčkávaním na vybavenie, obrátilo sa Ministerstvo pre Slovensko telegrafične na Ministerstvo vnútra v Prahe o splnomocnenie, aby v ohľaduhodných prípadoch /na pr.[íklad] umretie/ mohli župan vybavovať krátkodobé pasy.- Ako odpoveď príde, bude čo najskôr príslušným úradom sdelené.- Príslušníkom spojených s Č.S.[Československou] republikou štátov na pr.[íklad] Francúzom, Italom i taď.[tak ďalej] nech vystavuje cestné pasy veliteľstvo vojenskej divízie v oblasti, ktorej žiadateľ bydlí.- Dr. Ivánka v.[lastnou] r.[ukou]

⁴¹⁰ *Taktiež pozri dokumenty č.: 111, 112 a 115.*

Dokument č. 129

Oznámenie Generálneho finančného riaditeľstva pre Slovensko v Bratislave o uzavretí hraníc Československej republiky v období akcie kolkovania bankoviek a cenných papierov.⁴¹¹

Bratislava 24. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 449, spis číslo 786/1919, škatuľa číslo 2.

Na základe nariadenia^a Ministerstva financií^b v Prahe zo dňa 18. února 1919 číslo 4532 oznamujeme tamojšiemu oddeleniu finančnej stráže, že cieľom intenzívneho stráženia po prípade hermetického uzavretia hraníc do 26. února 1919 budú na hranice Československej republiky^c na Slovensku vyslaná vojska.

Vojsku tomuto^d, ktoré pri výkone stráženia hraníc, má vedené jsúc vojenskými svojimi predstavenými plniť vojenské^e predpisy tak, ako by stálo pred nepriateľom, bolo za povinnosť uložené, aby^f cieľom správneho stráženia hraníc plnilo tiež pokynutia a žiadosti predstavených^g oddelenia finančnej stráže po prípade strážnych staníc.

O rozestavení vojenských stráží at' si zjedná prednosta oddelenia finančnej stráže informácie u najbližšieho vojenského komanda.

Osoby zajaté budú cieľom ďalšieho opatrenia odovzdané príslušnému četníckemu veliteľstvu, nakoľko by sa neboli previnili výlučne proti^h predpisom colným.

Odevzdávanie osob zajatých četnictvu obstará vojsko.

Prednostovia oddelení finančnej stráže, po prípadeⁱ strážnych staníc, budú výlučne obstarávať styky strážneho vojska so všetkými úradmi, nakoľko pri výkone strážnej služby bude potrebné a to nielen s úradmi finančnými ale i politickými^j po prípade obecnými [komunikovať].

Inštrukcie služebné pro toto vojsko i pre orgány finančnej stráže, jak^k v ohláde politickom^l tak i finančnom dojdú čo najskôr.

Nakladáme proto oddeleniu finančnej stráže, aby v dobe pred odkolkovaním^m cenných papierovⁿ a bankoviek potrebné pokyny vojenským strážam vo vlastném obvode sa nachádzajúcim dalo, na dobu tohto odkolkovania, ktoré počne počne asi 2. března /:marca:/ 1919 pri uzavretí hraníc, kde všetka doprava železničná pres hranice československej republiky bude prerušená^o a každé prekročenie hraníc pre osoby len na istých miestach za podmienky telesnej prehliadky slobodné, v dohode s vojskom také cesty označilo, po kterých procházet hranice bude dovolené a obciach to vyhlásiť dalo.

Pri prehliadke telesnej treba zistiť či nemajú osoby hranicu prekročujúci bankoviek lebo cenných papierov. Bankoviek môžu mít toľko za 500 korun.

Tovary, suroviny lebo dobytek, ktorý by sa podlúdne přes hranicu převáděl, treba pri tejto príležitosti zabaviť.

Generálny finančný riaditeľ:
Kvěch.

^a písmená „enia“ doplnené perom

^b diakritika doplnená perom

^c písmená „rep“ doplnené perom

^d písmeno „u“ doplnené perom

^e písmeno „é“ doplnené perom

^f písmeno „y“ doplnené perom

^g písmená „ed“ doplnené perom

^h písmeno „p“ doplnené perom

ⁱ písmeno „p“ doplnené perom

^j písmeno „p“ doplnené perom

^k písmeno „a“ doplnené perom

^l písmená „p, m“ doplnené perom

^m písmeno „m“ doplnené perom

ⁿ písmená „pap“ doplnené perom

^o písmeno „p“ doplnené perom

⁴¹¹ V súvislosti s témou kolkovania bankoviek pozri dokumenty č.: 125, 137, 146.

Dokument č. 130

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované všetkým meštá-
nostom a slúžnovským úradom o opatreniach proti štrajkujúcim štátnym zamestnancom a
úradníkom.

Bratislava 24. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana
1919 – 1922, inventárne číslo 411, spis číslo 716/1919, škatuľa číslo 2.

V zmysle nariadenia Ministerstva s plnou mocou pre Slovensko č.[íslo] 1005,
zdeľujem Vám, že každý štrajkujúci štátny zamestnanec a úradník, ktorý od vyzvania za
24 hodín nevstúpi do práce, bude zo služby prepustený a ak je nie príslušníkom nášho
štátu zo Slovenska vypovedaný.

Vyzývam Vás, aby ste na toto nariadenie upozornili všetkých štrajkujúcich, podali
mi v čím kratšom čase zoznam tých, ktorí do práce nechcú vstúpiť a podali mi správu
o štrajku vo Vašom obvode.

v Bratislave, 24-ho února 1919.

župan.

Dokument č. 131

Dekrét župana Abovsko-turnianskej župy Jána Sekáča o vymenovaní Štefana Galla-
sa⁴¹² za hlavného slúžneho v Turni nad Bodvou.

Košice 24. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠAKE, f. Košická župa 1923 – 1928, inventárne číslo 251, škatuľa číslo 819.

Vymenovanie

Na základe nariadenia Ministra Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko
zo dňa 23. februára 1919 č. 1133 je vymenovaný pán Štefan Gallas notár trstenský za
hlavného slúžneho do župy abauj-tornianskej.

Košice, 24. februára (února) 1919.

Okrúhla pečiatka: „KASSA.“^a Košice^b ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE
KORMÁNYBIZTOS – FŐISPÁNJA“

Dr. Ján Sekáč^c
župan.

^a preškrtnuté perom

^b doplnené perom

^c vlastnoručný podpis

⁴¹² Štefan Gallas (3. 11. 1879 – ?) – notár v Trstenej (1905 – 1919) a hlavný slúžny v Turni nad Bodvou
(1919 – 1920) a v Moldave nad Bodvou (1920 – 1922).

Dokument č. 132

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a oznam župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze verejných zhromaždení na Slovensku pre nebezpečenstvo promadarskej a protičeskoslovenskej agitácie.

Bratislava 25. 2. 1919

Odpis, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 436, spis číslo 752/1919, škatuľa číslo 2.

Na základe 10-ho 4 XIII uhorského zákonného článku z roku 1912 nariaďujem:

Na celom Slovensku až do odvolania môžu sa politicky raz najviac ľudové zhromaždenia, schôdzky s pochody vydržiavať len tam, jestli budú županovi jedným týždňom s udaním programu a miesta oznámené a županom povolené. Toto nariadenie nabýva platnosti dnešným dňom.

v Prešporku⁴¹³, dňa 21. února 1919.

Minister
Dr. Šrobár

Odôvodnenie tohto nariadenia znie nasledovne:

V posledné dni stali sa na Slovensku udalosti, ktorých cieľom je znemožniť pokojný vývin česko-slovenskej republiky, zamedziť pokojné organizovanie štátu, búriť jednotlivé triedy proti druhým triedam i proti štátu a lživými správami znepokojovať široké vrstvy ľudu a podnecovať ich proti československej republike.

Maďarská propagačná komisia z lietadiel zhadzovanými a poštou i agentmi pokútne donesenými letákmi a novinami, platenými agitátormi pobúrila úradníkov a zamestnancov bývalého kráľovstva uhorského, tak že títo na celej čiare vypovedali službu česko-slovenskej republike a stali si do pasívnej rezistencie. Toto nariadenie sa sťahuje a má sa opísať z telegramov na úradné zhromaždenia a schôdzky. Z týchto príčin sa pre zamedzenie ľudových nepokojov a v záujme bezpečnosti štátu obmedzí sa do odvolania právo verejného ľudového zhromaždenia. Toto nariadenie má byť vo všetkých obciach obyčajným spôsobom vyhlásené.

v Prešporku, dňa 25. februára 1919.

Zoch
Župan

Dokument č. 133

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom, mešťanostovi v Košiciach a hlavnému mestskému policajnému kapitánovi v Bratislave o stíhaní osôb agitujúcich proti Československej republike.

Bratislava 25. 2. 1919

Odpis, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 522, spis číslo 954/1919, škatuľa číslo 2.

V dobe štátneho prevratu na konci roku 1918 a menovite v tej dobe, keď vojská Č.S.[československé] vstúpili na Slovensko, aby ho oslobodili, mnoho živlov Č.S.[Československej] republiky nepriateľských stávalo odpor nášmu vojsku, ale dopúšťalo sa i mnohých ukrutností na bezbrannom ľude slovenskom alebo ináče vystupovalo i v dobe pozdėjšej – nepriateľsky (napr.[íklad] agitáciu) proti republike Č.S.[československej] tak, že z ich činov štát alebo ľud utrpel škodu.

Najväčšou mierou vyznamenali sa v takej činnosti Židia, potom maďarskí úradníci a renegáti.

Aby elementy, ktoré akokoľvek v týchto smeroch proti nám postupovali, mohli byť vypátrané a aby sa ich činy na mierovej konferencii predstaviť a tu doma paralyzovať mohli, nariaďujem:

1.) V každom okrese (meste) nech sa ihneď započne pátranie za týmito elementmi a ich skutkami.

2.) O takých osobách a ich skutkoch nech sa zostaví zoznam, ktorý sa sem predloží, opis jeho nech pán župan (mešťanosta) podrží u seba.

3.) Každý prípad zistený nech sa vypíše protokolom s udaním všetkých vážnych momentov a pokiaľ možné nech sa opatrí podpismi svedkov, tak aby vierohodnosť jeho nemohla sa vyvrátiť.

4.) Tiež také faktá, ktorých oné elementy dopustili sa na ľude slovenskom pred prevratom, v dobe vlády maďarskej, môžu byť zobraené, menovite keď osoby tie ešte žijú na území Slovenska.

Protokoly alebo správy nech sa predložia so zoznamom ministerstvu pre Slovensko.

Pána župana (mešťanostu) upozorňujem, že ide o vec veľmi vážnu, ponevač vláda nielen spozná protivníkov nášho národa, ale bude mať v rukách i materiál, ktorým možno vyvracať lži maďarsko-židoskej a nemeckej tlače a mimo toho môže pravdivú situáciu podať svetu (hlavne prostredníctvom našich zástupcov na mierovej konferencii v Paríži).

Hlavná vec, aby zobraený materiál bol čo najviac vierohodný a odôvodnený (svedkami) a sem predložený v dobe čo najkratšej.

⁴¹³ Bratislava.

Pánu županovi (mešťanostovi) dáva sa do rúk príležitosť, že môže pre ľud mnoho dobrého vykonať s touto prácou a spolieham sa na to, že pán župan (mešťanosta) zo všetkých síl o to bude sa usilovať.

Ak nebude takého materiálu, nech sa do 2 týždňov pošle sem správa negatívna.

Vládny poradce:
Dr. Ivanka^a

^a *podpisová pečiatka*

Dokument č. 134

Nariadenie veliteľa Československého zemského vojenského veliteľstva pre Slovensko v Košiciach plk. Františka Schöbla⁴¹⁴ týkajúce sa obsadenia mestských budov s cieľom ubytovania vojska.

Košice 26. 2. 1919

*Originál, strojopis. AMK, f. Magistrát mesta Košice 1239 – 1922,
spis číslo 3189/1919, VI. sk, škatuľa číslo 2338.*

Za účelom jednotného a sústavného využitia všetkých pro ubytovanie vojska vhodných budov v Košiciach nařizuje se následující:

1./ Major Morstadt sestaví v dorozumění s příslušníky bývalých uherských pluků v Košicích se zdržujícími seznam oněch budov, které byly pluky domácími stabilně obsazeny.

2./ Komise sestávající se z majora Morstadta, z jednoho důstojníka posádkového velitelství, ze zástupce intendance a stavebního úřadu zemského velitelství, dále jednoho zástupce politického úřadu, ustanoví definitivní obsazení státních a privátních budov, formacemi stabilními a přechodnými.

3./ Přitom budiž brán zřetel na to, aby se zbytečné výdaje nepůsobily a aby pluky stabilní /doplňující se z dopln.[doplňujícího?] okresu košického/ byly v příslušných kasárnách, pluky op. vojska jen tehdy v kasárnách, když po ubytování domácích pluků ještě místo zbývá, jinak v budovách jiných /školách, barákových leženích atd./ ubytovány.

4./ Budovy a místnosti, které byly pro stabilní úřady a velitelství v Košicích určeny, obsadí korespondující čs.[československé] úřady.

5./ Budova bývalé vojenské reálky zůstane rezervována pro vědecký vojenský spolek dle výnosu min.[isterstva] n.[árodních] o.[brany] pre.[zidiálních?] číslo 6231 z 12. II. 1919, důstojnickou stravovnu, jakož i jiné později se ustanovující velitelství /na př.[íklad] vojenský inspektorát/.

6./ Major Morstadt oznámí, kdy komise započne svou činnost a vyžádá si shora uvedené členy komise u příslušných velitelství a úřadů.

7./ Stran barákového ležení budiž podána určitá správa, zda se toto pro přechodné ubytování hodí, popřípadě jaké opravy jsou nutné.

8./ Přednosta komise hlásí zemskému velitelství písemně rozhodnutí komise.

⁴¹⁴ *František Schöbl (6. 6. 1868 – 7. 8. 1937) – v listopadu 1918 jmenován do čela Velitelstva čs. vojsk na Slovensku, řídil obsazování severního a východního Slovenska československými domácími jednotkami. V lednu 1919 převzal funkci velitele Zemského vojenského velitelstva na Slovensku se sídlem v Košicích.*

Obdrží major Morstadt, magistrát města Košic, posádkové velitelství, intendance zemského velitelství.

Schöbl plk[plukovník]^a

^a *vlastnoručný podpis a hodnost doplnená perom*

Dokument č. 135

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej situácii v Bratislave, o potrebe jasného vymedzenia politických kompetencií a o agitácii maďarskej iredenty proti československej vláde.

Bratislava 28. 2. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 458, spis číslo 824/1919, škatuľa číslo 2.

O položení v meste Bratislava oznamujem, že sa nálada u obecnstva v niečom polepšila, ač práve je vždy zrejma nechuť a nepriateľstvo voči našej vláde. Je to výsledok peštianskej agitácie. V Pešti sa utvoril spolok maďarskej iredenty, ktorý všemožne agituje proti nám. Mestské úradníctvo pracuje riadne, ale zásobovací ústav robil ťažkosti, ktoré sú ministerstvu dostatočne známe. Mešťanosta Kánya zadal prosbu o penzionovanie, ale jeho stúpenci už chodili u mňa, aby som ho odhovril od demisií.

Vec, ktorou Kánya odôvodňuje svoje poďakovanie, je nemilá a núti ma k tomu, aby som rozhodne prosil vládu, aby v mestských záležitostiach ničoho nekonala, bez môjho vedomia. Povolenie zábavy v redute som Dawaldovi odoprel a pán minister vydá povolenie. Takéto pády diskreditujú našu vládu a škodia nášmu menu. Vôbec by som prosil, aby ministerstvo nerozhodovalo v prešporských záležitostiach, len čo apelačné fórum, bo inak nastane v meste úplná bezhlavosť. Tu je ku pr.[íkladu] vymenovanie Ing. Ruppeldta za vedúceho v otázke bytov, o čom som sa len z novín dozvedel. Tam zase to, že úradník zásobovacieho ústavu rozkazoval v tržnici bez vedomia polície.

Nie som byrokrat, ale keď mám byť za niečo zodpovedný, vtedy by som predsa mal vedieť, čo ministerstvo ohľadom mesta zamýšľa. Veď ináč je nemožné, aby som mesto spravoval. V posledné časy je vždy väčšia nespokojnosť s mojím miernym pokračovaním. Som presvedčený, že sa inak v Prešporke⁴¹⁵ trvale vládnuť nedá. Preto som nie náklonný v tomto ohľade moju politiku premeniť.

V stolici sa zariaďujeme. Slúžnovské úrady fungujú bezvadne. Maďarské kraje sú úplne pokojné. V posledné dni sa vyskytli protivy medzi vojskom a maď.[arským] obyvateľstvom v Galante, ale i to je zažehnané. Ponosy sú na dvoch poručíkoch, ktorí vraj vyzývajú obecnstvo. Na maďarských krajoch máme všetky notárske stanice obsadené, na slovenských to ide ťažko. Nálada u slovenského ľudu je na mnohých miestach proti Čechom a následkom agitácie i proti vláde. Prúd tento je ale nie silný. Bolo by potrebné rýchle rozdelenie seneckého okresu na maď.[arov] a slov.[ákov], lebo Slováci nechcú pod Maďarov patriť.

⁴¹⁵ Bratislava.

Dokument č. 136

Oznámenie vojenského poradcu Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované Župnému úradu v Bratislave o pridelení hotela Deák dôstojníckemu štábu generála Piccioniho.

Bratislava 28. 2. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 478, spis číslo 859/1919, škatuľa číslo 2.

Pro kanceláře^a a ubytování^a důstojníků^a štábu^a gen.[erála] Piccioniho je mimo palác^a býv.[alého]^a arcivév.[odu]^a Bedřicha třeba ještě 15 kancelářských^a místností^a a byty pro 29 důstojníků^a, mezi nimi generála Burianiho a 4 štábn.[í]ch ital.[ských] důstojníků^a.

Ježto^a za dnešní^a nouze bytové místnosti tyto opatřiti možno není a hotel Deák⁴¹⁶ svojí polohou a rozlohou účelu^a odpovídá^a, oznamujeme služební^a cestou městu Bratislavě a jeho ubytovacímu úřadu, že bude hotel Deák^a až na místnosti kavárního^a podniku vyhrazen pondělím^a, dnem 3. března 9 hodin ráno počínaje pro kanceláře a byty štábu^a generála Piccioniho.

Správce hotelu byl současně^a námi na tento den upozorněn.

Z rozkazu ministra:
Kap.[itán] Varsik^b

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre vojenské veci.“

^a diakritika doplnená ceruzkou

^b vlastnoručný podpis

⁴¹⁶ Hotel postavený v secesnom štýle na rohu ulíc Štefánikova a Lermontova v Bratislave. Po prvej svetovej vojne bol premenovaný na Československý dom v Bratislave.

Dokument č. 137

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska, ktoré zaslal hlavný mestský kapitán a policajný šéf Richard Brunner na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o stiahnutí jednokorunových a dvojkorunových bankoviek z obehu.⁴¹⁷

Bratislava 1. 3. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 466, spis číslo 837/1919, škatuľa číslo 2.

Nariadenie ministra plnomocníka pre správu Slovenska/zo dňa 28. února, 1919 o obehu 1 a 2 korunových bankoviek. Presid.[prezídium] č.[íslo] 1324.

1§/ zhromažďovanie a sťahovanie z obehu 1 a 2 korunových bankoviek sa zakazuje, policajné vrchnosti a finančné úrady majú právo svojimi orgánmi stopovať v tomto smere a môžu doporučením písomného rozkazu naložiť patričnému, aby zásobu bankoviek týchto, ktorá prevyšuje u súkromníka 50 korún u obchodníka 200 korún a u peňažného ústavu 1000 korún z príslušného berného úradu za bankovky iného druhu zamenil.

2§/ kto tento rozkaz do 24 hodín nevyplní pokutuje sa peňažnou pokutou rovnajúcou sa obnosu, ktorým zásoba 1 a 2 korunových bankoviek, povolenú výšku presahuje,

3§/ nariadenie toto nabýva platnosti vyhlásením.

Dr. Ľudevít Medvecký poradca vládnej správy pre finančné veci, Dr. Milan Ivanka za ministra.

⁴¹⁷ V súvislosti s témou kolkovania bankoviek pozri dokumenty č.: 125, 129, 146.

Dokument č. 138

Stážnosť prednostu Poštového úradu v Košiciach adresovaná vojenskej polícii na prelepovanie plagátov v českom jazyku.

Košice 1. 3. 1919

Originál, rukopis. AMK, f. Policajný kapitanát v Košiciach (1830) 1861 – 1922, inventárne číslo 548, spis číslo 2892/1919, škatuľa číslo 213.

Podpešaný predkladá v príloze legitimaci Schallera Sandóra s nasledujúci stížností.

Dnes ráno po 8. hod. ubíral jsem se do kanceláře přes Fö ulici⁴¹⁸ do Poštovní ulice. Při prohlížení návěští zpozoroval jsem, že oznámení Československé Besedy⁴¹⁹ přelepeno bylo návěštím uherským (jakési taneční zábavy). Odrhl jsem tudíž kousek tohoto plakátu, což asi nebylo vhod zmíněnému Schallerovi, postavil se proti mně a pohledem drze vyzývacím na mne pohlížel. Ptal jsem se ho nejprve česky, pak německy co chce, a když stále tím způsobem mne insultoval, odvedl jsem ho za pomoci náhodou kolem jdoucího četaře 30ho pluku na strážnici v pošt.[ovní] budově a zde mu přiloženou legitimaci odebral. Prosím, by byl tento člověk předvolán a ponaučen, jak se má vůči nám chovati.

V Košicích, dne 1. března 1919.

Jan Kurz [...]
přednosta pošt.[ovního] úřadu
Košice 1.

⁴¹⁸ Hlavná ulica v Košiciach.

⁴¹⁹ Československá beseda, prvý československý spolok v Košiciach, bol založený 12. februára 1919. Za predsedu bol zvolený starosta V. Mutňanský.

Dokument č. 139

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o internovaní alebo vykázaní osôb ohrozujúcich bezpečnosť v Československej republike.

Bratislava 3. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 550, spis číslo 1069/1919, škatuľa číslo 3.

V zmysle 10-ho §-u L. zákonného článku z roku 1914 Minister s plnou mocou pre Slovensko má právo všetky tie osoby, ktorých zdržovanie sa v niektorom kraji územia slovenského budí obavu, že by ohrozovali záujmy štátu alebo všeobecnú bezpečnosť, pokoj a verejný poriadok, bez ohľadu na ich príslušnosť – vypovedať a na inom kraji Slovenska pod policajný dozor vziať alebo internovať, cudzincov ale, ktorí nemajú príslušnosť na území Československej republiky, do ich príslušného štátu dopraviť.

Keď tento predpis zákona na vedomie dávam, vyzývam každého občana, aby sa choval tak, že by svojim chovaním sa a svojimi činmi všeobecnú bezpečnosť, verejný poriadok a výdobytky revolučné neohrozoval.

Kto budí obavu, že by sa takýchto skutkov dopustiť mohol, bude dľa okolností buďto na svojom riadnom bydlisku alebo na inom kraji Československej republiky pod policajný dozor vzatý a vo vážnejšom prípade internovaný.

Splnomocňujem všetkých županov, aby na základe tohto nariadenia všade, kde sa potreba tohto naskytne, sami vo svojej právomoci zakročili a mne každý prípad na prozatimné schválenie oznámili.

Pod policajný dozor vzatí, vypovedaní alebo internovaní nedostanú náhrady za hmotnú škodu, ktorú policajným dozorom, vypovedaním alebo internovaním utrpeli.

Následky policajného dozoru sú:

- a./ územie, ktoré mu polícia určila – nesmie bez dovoľenia polície opustiť.
- b./ povinný je osobne hlásiť sa pri polícii alebo ak tej tam niet, u obecný vrchnosti v dňoch, ktoré mu polícia určí.
- c./ byt si smie len s dovoľením polície premeniť.
- d./ telefón a telegraf má právo len s dovoľením polície upotrebovať – a poštovné dopisy jeho budú prehliadnuté.
- e./ nemožno sa s cudzími osobami schádzať.

Pod policajný dozor vzatí, vypovedaní alebo internovaní musia sa zásobovať zo svojho, a len v tom páde budú obcou, alebo štátom zásobovaní, ak k tomuto žiadnej hmotnej možnosti nemajú.

Toto nariadenie vstupuje do života hneď po jeho vyhlásení.

Minister:
Dr. Šrobár^a v.[lastnou] r.[ukou]

Prezentačná pečiatka:
„Župan Prešporskej župy
a mesta Prešporka
Došlo: 17. MRZ[marca] 1919
Číslo: 1069/D.“

^a vlastnoručný podpis

*Žiadosť ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná županovi Bratislav-
skej župy a mesta Bratislava o vystáhovanie dôstojníkov bývalého maďarského vojenského
veliteľstva z Bratislavy.*

Bratislava 4. 3. 1919

*Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana
1919 – 1922, inventárne číslo 538, spis číslo 1016/1919, škatuľa číslo 3.*

Na vedomie mi bolo dané, že sa ešte vždy veľa aktívnych dôstojníkov bývalého vojenského veliteľstva zdržuje v Bratislave. Ponevác väčšina týchto je nezamestnaná, tak práve títo sú tí, ktorí najväčšmi znepokojujú úradnícke kruhy maďarské.

Pán župan nech vyzve plakátmi a uverejnením vo všetkých bratislavských novinách skrz policajný kapitánsky úrad, všetkých aktívnych dôstojníkov bývalej uhorskej armády, aby sa na istý termín hlásili i s dokumentmi, dľa ktorých sa dá zistiť, kde sú príslušní.

Všetci tí, ktorí sú nie príslušní do Bratislavy, a síce neženatí behom 3 dní, ženatí i s rodinou spolu behom 14 dní, musia mesto Bratislavu opustiť.

Vzhľadom na panujúcu veľkú bytovú núdzu, nech pán mestský kapitán pri značení prázdnych bytov súčasne i to naznačí, koľko miestností/zariadených alebo nezariadených, sa v patričnom byte nachádza, a takto vyhotovenú listinu nech mi do 1.ho apríla predostrie.

Vybavenie tohto dopisu, nech sa koná s uzrožením tunajšieho posádkového veliteľa a to čo najrýchlejšie.

Vládny referent:

Dr. Ivanka^a

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko.
Vládny referent pre administratívne veci.“

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 141

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o organizácii politických úradov a prijímaní nových úradníkov s potrebnou kvalifikáciou.

Bratislava 5. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 543, spis číslo 1028/1919, škatuľa číslo 3.

V prílohe posielam Vám nové opravené nariadenie o organizácii politických úradov, ktorým sa preinačujú §§ 1, 14 a 17 pôvodného nariadenia.-

Pri návrhoch o potvrdení doterajších úradníkov nech sa s najväčšou opatrnosťou hľadí na to, aby boli vybraní úradníci politicky a mravne skutočne bezúhonní a pre svoj úrad dôkladne odborne kvalifikovaní.-

Žiaduce je, nakoľko možno, doterajších úradníkov, ktorí majú byť prijatí do služieb republiky preložiť do druhej župy, alebo aspoň v obvode istej župy do druhého mesta – Týmto spôsobom zamedzia sa nedovoliteľné styky, ktoré by snáď boli mali títo úradníci s niektorými triedami obyvateľstva svojho doterajšieho okresu a o ktorých často nie je možné zaopatriť si informácie.-

Čo sa týka úradníkov nových, navrhovať treba len takých, ktorí majú pre úrad, ktorý im bude zverený, dôkladnú kvalifikáciu, tedy potrebné štúdiá a skúšky.- Platí toto menovite o konceptných úradníkoch /napr.[íklad] hlavní^a notári, hlavní slúžnovci a slúžnovci, v mestách so zriadeným magistrátom mešťanostovia, hlavní notári, a notári, kapitáni/, za ktorých nech sú navrhovaní len právnici so všetkými skúškami.- Výnimka dovoľí sa len vo zvlášť odôvodnených prípadoch.-

Žiadam všetkých županov, aby sa starostlivo spravovali podľa týchto pokynov, lebo len tak možno uviesť do politickej správy dôkladný poriadok, utvoriť driek riadneho, spoľahlivého a v intenciách vlády pracujúceho úradníctva.- Obecenstvo ale nadobudne dôvery vo vykonávaní reorganizácie správy, ako i presvedčenia, že jeho záujmy a práva – rozdielne od predošlej správy, budú dôkladne chránené a že nájde pri úradoch potrebnej ochrany a pomoci.-

Vládny referent:

^a písmeno „v“ dopísané ceruzkou

Dokument č. 142

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zákaze usporiadania všetkých osláv a verejných zhromaždení občanov maďarskej národnosti v dňoch 15. – 16. 3. pri príležitosti výročia revolúcie z 1848/1849.

Bratislava 5. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 516, spis číslo 934/1919, škatuľa číslo 2.

Podľa správ, ktoré došli z viacerých strán Slovenska, vláda maďarskej republiky vysielala na Slovensko agitátorov, aby občania maďarskej národnosti 15-ho a 16-ho brezna z príležitosti oslavovania revolúcie z roku 1848 demonštrovali oproti Československej republike.

Ponevác maďarská revolúcia roku 1848 doniesla pre nemaďarské národnosti bývalého kráľovstva uhorského šovinistický imperializmus maďarský, ktorý ícj[ich] olúpil o všetky prirodzené práva ľudské a ponevác takéto oslavy a demonštrácie mohli by viesť ku neželateľným zrážkam medzi obyvateľmi rozdielnej národnosti, v záujme verejnej bezpečnosti, verejného poriadku a pokoja ako i v záujme štátnom: oslavovanie toto čo najprísnejšie zakazujem.

Kto by sa oproti tomuto nariadeniu previnil, proti tomu sa v zmysle trestných zákonov, poťažne v zmysle L. zákona čl.[ánku] z roku 1914 s celou prísnosťou zakročí.

Vyzývam menovite učiteľov všetkých škôl, ďalej kňazov a úradníkov ako i školské žiactvo, aby takúto oslavu v školách a kostoloch nielen neorganizovali, ale ju prísne zakázali, lebo v protivnom prípade po prevedenom vyšetrení, učiteľia, kňazi a úradníci budú svojho úradu /postavenia/ bez nároku na plat a penziu pozbavení, internovaní prípadne i v zmysle trestného zákona trestaní, škola sama ale zavretá.

Toto nariadenie nabýva platnosti dňom vyhlásenia.

Minister:
Dr. Vavro Šrobár v.[lastnou] r.[ukou]

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko“

Dokument č. 143

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná vojenskému poradcovi pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o trestnom stíhaní grófa Gejzu Esterházyho pre násilnosti páchané na slovenských obyvateľoch.⁴²⁰

Bratislava 6. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 510, spis číslo 920/1919, škatuľa číslo 2.

Na prípis prezídia Ministerstva vnútra č.[íslo] 896 zo dňa 25-ho ledna 1919, v záležitosti Gejzu Esterházyho podávam nasledovnú správu:

Na prvý bod prípisu Kolomela Wixa č.[íslo] 517/2 E.S. upraveného na poslanca Hodžu odpovedám, že Gejza Esterházy nebol zatknutý v Prešporke, ale v Čeklísy⁴²¹ skrze legionárskeho jazdeckého poručíka Javureka.

Poručík Javurek dodal Esterházyho na automobile do Prešporka a doviedol ho pred generála Borianiho a plukovníka Barreca do hotelu Savoye, kde sme práve sedeli pri obede. Gróf Esterházy si žiadal hneď zhovárať sa s generálom Borianim a ten ani nečakal, aby mu poručík podal správu, ale sľúbil Esterházymu, že ho ku mostu dodá v automobile a potom bude môcť slobodne ísť na druhý breh. Ako som toto vyrozumel, hneď som protestoval proti prepusteniu Esterházyho, bo som už bol informovaný o zverstvách, ktoré páchal na našich sedliakoch Esterházy.

Keď som totiž bol dňa 26-ho decembra m. r.[minulého roka] prejímať úrad na mestskom dome v Pezinku, prišla ku mne deputácia obce Chorvátsky Grob pod vedením farára Gregušku a rozpovedala mi, že Esterházy svojimi vojakmi dal slovenských sedliakov pochytať a potom ich dal palicovať a huckal psom na nich.

Ponevác som vtedy o stave vecí bol od spoľahlivých svedkov informovaný, rozhodne som nástojil na tom, aby Esterházy nebol prepustený. Musel som nástojiť na tom i z toho ohľadu, aby náš ľud hneď na začiatku videl, že naša republika jednakou mierou meria grófa ako chudobným ľuďom.

Keď som generála Borianiho o stave vecí informoval, hneď bol náklonný Esterházyho dať zlapať. Ponevác, ale on nebol miestnym komandantom, na jeho zlapanie vydal rozkaz plukovník Barreca.

Z povedaného vysvitá, že je úplne nepravdivé to tvrdenie, ako by Esterházy bol z politických príčin chytený. Stalo sa to len preto, že boli proti nemu obžaloby také ťažké^a, že sme nemohli medzi vtedajšími pomermi, keď sme nemali policajnú službu zriadenú Esterházyho ponechať na slobode.

Že je úplne vylúčené, ako by som bol Esterházyho z politických príčin dať zlapať to dokazuje i tá okolnosť, že sme v celej prešporskej župe nikoho nedali internovať,

⁴²⁰ Taktiež pozri dokumenty č.: 180, 217, 256.

⁴²¹ Bernolákovo.

dokazuje to ale i to, že Gejza Esterházy nikdy nebol politicky činným a dľa výroku všetkých, ktorý ho poznajú je vôbec neschopný dákej politickej činnosti. Keby som bol chcel niekoho pre jeho politické pôsobenie internovať, to by zaiste nebol býval Gejza Esterházy.

Po jeho zlapaní som hneď dal proti nemu zaviesť súdobé vyšetrovanie a toto súdobé vyšetrovanie zaistilo, že Gejza Esterházy fakticky bol všade prítomný, kde maďarská posádka z Čeklísy⁴²² týrala Slovákov. Že aký kompromitujúci je výsledok vyšetrovania pre Esterházyho najlepšie dokazuje tá okolnosť, že prešovská sedria, ktorá po dnes neprešla do rúk Československého štátu, nariadila proti nemu trestné pokračovanie.

I tvrdenie, že by sa Esterházy bol bránil len proti bolševickým bandám nezodpovedá pravde, lebo on so svojimi vojakmi chodil i do Chorvátskeho Grobu a tam týral ľudí.

Ohľadom tretieho bodu ja neviem podať nijakého vysvetlenia, ponevác o tom nemám nijakých vedomostí. Ohľadom bodu 4-ho som podal dňa 12-ho února pod číslo 880 pánu ministrovi Šrobárovi vysvetlenia, v ktorom som prízvukoval, že som nevydal žiaden rozkaz na zhabanie majetku, ale v zmysle 12-ho § zákona zo dňa 10-ho prosinca roku 1918, bolo mojou povinnosťou postarať sa o to, aby sa^b z čeklísskeho majetku, kde sú veci velikej umeleckej hodnoty, ničoho neodnosilo.

Gejzovi Esterházymu sa nestala žiadna krivda, v jeho prípade sme pracovali tak, ako by bola pokračovala každá vrchnosť v civilizovanom štáte voči tomu na koho sa vyskytlo oprávnené upodozrenie, že bezbranných občanov mučil. Prípád tento je charakteristický na to, ako pokračovala maďarská šľachta voči slovenskému ľudu, a charakteristicky i v ďalšom pokračovaní si tá maďarská šľachta dôveruje previesť to, že by aj v našom Československom štáte mohli beztrestne týrať sedliakov. Každý poctivo zmýšľajúci človek, keď by sa na jeho brata dokázali takéto príčiny, by nechal slobodný chod medzítkam súdobým a pán gróf Esterházy si myslí, že následkom svojich konexii bude v stave vymôcť to, aby i naša republika prišla do takého chýru, že pre grófov je celkom iná spravodnosť ako pre chudobných ľudí.

Že sa Esterházyovcom nestala krivda a že sme chránili aj ich majetkové záujmy na to je najlepší dôkaz na okolnosť, že sme poručíka Tomáša ako i jeho službu hneď dali do vyšetrojúcej väzby, akonáhle sa vyskytlo na nich podozrenie, že by boli z majetku Esterházyovského niečo odcudzili.

Uistujem pána Ministra o tom, že pokračovanie voči Esterházymu slúži pre našu republiku a jej správu ku cti. U súdu som naložil, aby zápisnice týkajúce sa vyšetrovania v tejto záležitosti, boli čím skorej odpísané a Vám preložené.

v Bratislave, 6-ho brezna 1919.

župan.

^a slovo „ťažké“ doplnené strojopisom

^b zvratné zámeno „sa“ doplnené strojopisom

⁴²² Bernolákovo.

Dokument č. 144

Dvojjazyčná vyhláška župana mesta Košice a Abousko-turnianskej župy Jána Sekáča o zákaze komunikovať s maďarskou vládou bez vedomia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a župana.

Košice 6. 3. 1919

Originál, tlač. AMK, Zbierka letákov a plagátov, škatuľa číslo 1.

OHLAS!

Zreteľom^a nariadenia splnomocneného ministra pre Slovensko zo dňa 23. února 1919 upozorňujem obecnosť, že veškeré obcovanie s maďarskou vládou, ktoré sa nedeje prostredníctvom ministra pre Slovensko alebo skrze župana, zakázané je.

Zakázané je následkom toho, aby bez vedomi[a] vlády alebo župana úrady a privátne osoby na území československej⁴²³ republiky od cudzej vlády rozkazy a nariadenia prijímali a tie vykonávali.

Vyplnenie nariadenia maďarskej vlády považuje sa za velezradu a prestupitelia tohto nariadenia budú trestaní ako velezradci.

Košice, dňa 6. brezna 1919.

HIRDETMÉNY!

Slovensko teljhatalmu miniszterének f.[olyó] évi február 23-án kelt rendelete értelmében figyelmézetem a közönséget, hogy a magyar kormánnyal való minden érintkezés, mely nem Slovensko miniszterének vagy a zsupánnak utján történik tilos.

A cseh-szlovák állam területén levő hivataloknak s magán személyeknek, tilos, Slovensko miniszterének vagy a zsupánnak tudta nélkül, idegen kormány rendeleteinek engedelmeskedni s azokat végrehajtani.

A jelenlegi magyar kormány rendeleteinek végrehajtása hazaárulásnak tekintetik s ezen rendelkezés áthágói mint hazaárulók fognak büntettetni.^a

Košice (Kassa), 4. marca 1919.

DR. JAN SEKAČ,

župan.

^a v originále archívneho dokumentu sú texty písané vedľa seba

⁴²³ Československej.

Dokument č. 145

Návrh župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska na vymáhanie vkladov a cenných papierov z územia Slovenska, uložených v budapeštianskych bankách.

Bratislava 7. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 517, spis číslo 942/1919, škatuľa číslo 2.

Pred poradou slovenských poslancov a županov podávam ku pojednávaniu nasledovný návrh:

Ponevác peňažné ústavy na území celého Slovenska ukladali celé svoje prebytky v Budapešti, má slovenské územie u budapeštianskych ústavov prinajmenej pol miliardy. Je toto vlastne majetok slovenského ľudu. V tom páde, ak by neboli porobené poriadky ohľadom akceptovania týchto slovenských vkladov v Budapešti i sám ľud, hlavne ale banky by boli nesmierne oškerené a ich veľká väčšina ku pádu privedená. Navrhujem záležitosť túto v podobe podrobného memoranda predostreť pánu ministrovi financií s otázkou, čo sa má s týmito peniazmi stať a čo sa má stať s cennými papiermi našich občanov, ktoré sú v Budapešti uložené.

Prosím, aby o tejto otázke bola zavedená debata.

Bratislava, 7. brezna 1919.

župan.

Dokument č. 146

*Týždenná správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe.*⁴²⁴

Bratislava 8. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 528, spis číslo 967/1919, škatuľa číslo 2.

Týždeň minul v znamení okolkovania bankoviek a s veľkou radosťou môžem oznamovať, že okolkovanie šlo všade hladko a v tom najlepšom poriadku. Ľud sa všade vpravil do toho a keď snáď i nepovedome, ale predsa chápal potrebu tejto akcie. Na maďarských krajoch šlo tiež všetko v poriadku a tu musím vyzdvihnúť ochotu niekoľkých našich ľudí, ktorí na jednoduché telegrafické zaslanie, boli ochotní ísť na maďarské kraje konať prácu okolkovania.⁴²⁵

V meste ide tiež celá akcia riadne. V prvé dni, akoby ľudia neboli chceli ísť ale teraz je zase veľký nával. Peňažnícke kruhy prijímali celú akciu s nevôľou, tým, ktorí prijali miesto vo výbore, to zazlievali, - ale dnes je situácia premenená. Vo štvrtok mali peňažníci poradu a jej výsledok vyznal v jedinú chválu Rašinovskej akcii a keď chcel jeden politické otázky miešať do toho, všetci sa ohradili proti nemu. Že v meste ide všetko v takom poriadku, o to má zásluhu hlavne direktor Aloiz Langer, ktorý ozaj svedomite pracoval.

Politická situácia v meste je asi nezmenená, ale verejnosť akoby sa k nám nakloňovala. Ustavičné štvanie prestáva účinkovať, ale teror trvá ďalej. Aby sme tento mohli zlomiť, bude rozhodne nutné s niekoľkými osobami poriadok spraviť. Na mestskom dome sa pracuje usilovne. Poradca Duschek vystupuje energicky a dnes, zajtrá bude všetko v jeho rukách. Prosba mešťanostu Kánya o penzionovanie je ešte nie riešená, keď mestský výbor pre okolkovanie peňazí nemohol zasadať.

Na stoličnom dome ide práca riadne. Rozpustenie finančnej direktie sa i nás dotklo, pretože následkom toho nepracuje ani naše účtovné oddelenie. Nám pridelení úradníci by radi pracovali, ale keď je zase tu tam [...].

Slúžnovské úrady oznamujú, čo je na vidieku všetko v poriadku. Po maďarských krajoch bol nedostatok múky, keď mlyny nemohli mlieť, ale tomuto sme už čiastočne odpomohli. Z maďarských krajov dostávam ponosy, pre zákaz maďarského telefonovania a pre výlučne slovenské nápisy na pošte a železnici. Tomuto by bolo potrebné odpomôcť. Tiež sa ponosujú, že nemajú novín a dľa mojej mienky by bolo potrebné prepustiť aspoň niektoré maďarské noviny.

⁴²⁴ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

⁴²⁵ V súvislosti s témou kolkovania bankoviek pozri dokumenty č.: 125, 129, 137.

Slovenské kraje sú už pokojnejšie. Jediný Vištuk⁴²⁶ je ešte bolševizmom presiaknutý.⁴²⁷ Ta by som odporúčal poslať rozhodne stálu četnícku stráž. Agitácia proti Čechom utichuje, ale posledne sa hodili práve na Modru chcúc tam niečo takého vykonať, ako v Skalici. Poslal som na vyšetrenie veci detektíva, poslal mi ale nepodal správu. Bolo by potrebné, aby sa kňazstvo dostalo do silných rúk a vtedy by agitácia hneď utíchla.

Do Trnavy by sme potrebovali mešťanostu odborníka a po dnes som nemohol na to súceho človeka nájsť! Sv.[ätý] Jur je v neporiadku, úradníkov nemá, bolo by potrebné mesto premeniť na veľkú obec.

Boľavým týždňom bol tento týždeň pre rekvírovanie dobytku. Nie preto, že rekvírovali, ale že to robili neprístojným spôsobom. Aby sme [...] potrebu našu my sami sme opravili rozvrh na 1160 kusov, ktoré boli na župu vyhradené.

Postarali sme aj o to, aby lichva bola na čas dodaná a tým sa to bude môcť dodávať i od maloroľníkov, dali sme zásobovaciemu ústavu zoznam veľkostatkov, kde a koľko majú brať. Vzдор tomu zásobovací ústav rozposlal svojich pracovníkov po celej stolici a tí brali všetko bez ladu a skladu. Len niektoré príklady. U Sonnenfelda v Cíferi označili 10 dojných kráv a chceli ich silou mocou brať vzдор povoleniu a vzдор zisťovaniu, že zaplatí sám majiteľ 10 iných kusov. U Eislera v Horn.[ých] Salibách určili 8 jalovic vzдор tomu, že tvrdil, že sú telné a vzдор tomu, že by voly bol dal. Na majeri Sziláde⁴²⁸ určili odovzdať 150 kusov oviec, zjednali sa na 75 vzдор tomu, že majiteľ dokázal, že má len 40 škopov, ostatné musí dať z matiek, ktoré jahňatá živia. Na majeri [...] zobrali 80 kusov nakrmených sviní, ktoré boli určené pre mesto a ktoré nedokrmené zabiť, je hotová národohospodárska škoda.

Voči tomuto prosím rozhodne odpomoc. Viem, že musíme potrebné veci dávať, ale zase viem, že je mojou povinnosťou chrániť hospodárske záujmy pred nezmyselným rekvírovaním. Preto sa staviam na stanovisko, že bez povolenia a vedomia môjho úradu nikto nesmie rekvírovať na území stolice.

Z Trnavy dostávam správu, že sú tam srdcolomné výjavy, keď ľuďom z Oravy berú jačmeň, čo si boli nakúpiť. Baťohové zásobovanie by sa malo dovoliť, ak má patričný povolenie od slúžneho, alebo župana.

župan.

⁴²⁶ Obec v okrese Pezínok.

⁴²⁷ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 157, 165, 172, 179, 190, 196, 215, 220, 225, 251 a 256.

⁴²⁸ Siladice, okres Hlohovec.

Dokument č. 147

Oznam výboru Telocvičnej jednoty Sokol v Košiciach Policajnému kapitanátu mesta Košice o svojom založení.

Košice 8. 3. 1919

Originál, rukopis. AMK, f. Policajný kapitanát v Košiciach (1830) 1861 – 1922, inventárne číslo 551, spis číslo 3054/1919, škatuľa číslo 215.

Výbor telocvičné jednoty „Sokol“ oznamuje, že se v Košicích ustavila telocvičná jednota „Sokol“. Stanovy tohoto spolku jsou vypracovány Československou Obcí Sokolskou v Praze a byly již úředně schváleny. Výtisk vyžádán a bude později předložen.

Funkcionáři, již zastupují jednotu vůči úřadům jsou:

Starosta jednoty: Dr. Vladimír Muttnánský, starosta města Košic

náměstek starosty: Ferdinand Rott, správce poštovního ředitelství

jednatel: Vladimír Struppl, čs.[československý] nadporučík p.[ěšího] pl.[uku] č.[íslo] 34.

Nápisová pečiatka: „TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA „SOKOL“ V KOŠICÍCH“

Jednatel:

Struppl^a

Starosta:

Dr. Muttnánský^a

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 148

Stážnosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska na nedostatočnú zásobovaciu situáciu v župe a na rekviráciu dobytky zásobovacím ústavom.⁴²⁹

Bratislava 9. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 553, spis číslo 1081/1919, škatuľa číslo 3.

Najboľavejším bodom je u nás rekvírovanie dobytky. Keď som videl, že musí k tomuto prísť a že budeme musieť siahnúť aj na malých hospodárov, dal som zásobovaciemu úradu návrh, aby vyhodili kvótu na našu župu, a že sa potom my postaráme o to, aby lichva bola dodaná. V zmysle tohto dohovoru sme porobili všetky poriadky a postarali sme sa o to, aby sa 10. marca mohlo začať s dodávaním. Aby i dotedy mohlo byť vojsko a mesto zásobené, môj poradca Dr. Galla, určil niektoré veľkostatky, z ktorých má byť dobytok odvedený.

Zásobovací ústav, ale vzdor tomuto dohovoru rozposlal svojich ľudí po celej stolici a títo rekvírovali bez všetkého predbežného plánu úplne dľa svojej ľudovôle. Na statku Sonnenfelda v Cíferi chceli vziať 10 dojných kráv, ktoré dodávajú mlieko do Prešporka. Vzdor tomu, že patričný bol náklonný vydať iných 10 kusov, povereník zásobovacieho ústavu chcel mať len dojnú kravu.

Na Siláde⁴³⁰ v statku Adrászyho zrekvírovali 150 kusov oviec, potom sa pojednali na 75. Medzi týmito je 40 matiek, ktoré majú jahňatá. U Eislera v Horn.[ých] Salibách zrekvírovali 8 teľných jalovic a nechceli prijať za ne náhradu. Keď sa do veci zamiešal obecný sekretár a žiadal od poverenika zásobovacieho ústavu, aby ukázal, či má županom vidimovanú legitimáciu, Anton Riemes odpovedal, že je jemu župan ničím a dvoch vojakov, ktorí boli s ním, popudzoval proti maďarskému ľudu.

Na panstve Sanit zobrali 80 sviň nevykrmených, ktoré patričný bol ochotný prepustiť na ciele verejného stravovania, ale až keď by boli vytučené. Toto je zrejme poškodenie národohospodárskych záujmov.

Ohromné ťažkosti nám robí uhlie. Veď i bohatý Žitný ostrov bol bez múky, keď mlyny nemohli mlieť. Dodávanie uhlia na Slovensko je eminentný národohospodársky záujem.

Bratislava 9/III. 1919.

Samuel Zoch

Župan

⁴²⁹ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácií pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

⁴³⁰ Siladice, okres Hlohovec.

Dokument č. 149

Nariadenie hlavného kapitána mesta Bratislava Richarda Brunnera o zmenách v policajnej uniforme a výstroji. Hodnosť už viac nebude označovaná ružicou ale zlatým lemom. Znak hodnosti sa má nosiť na ľavom ramene v hornej časti. Rovnaký znak hodnosti sa má nosiť aj na čiapke v strede jej prednej časti. Čiapka má byť vo farbe poľnej šede alebo kamennozelená s čiernym lakovaným alebo látkovým štítom. Doterajšie blúzy sa môžu nosiť, no musia byť opatrené golierom s červeným zamatom. Ostatné časti uniformy zostávajú tak ako doteraz, okrem dolománu, ktorý sa nebude nosiť. Predbežne sa nebude nosiť ani slávnostná uniforma.

Bratislava 16. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 577, spis číslo 1163/1919, škatuľa číslo 3.

Verordnung

Bis zur einheitlichen Regelung der Polizei Uniformierung und Ausrüstung ordne ich folgende Abänderungen der bisherigen Uniformen an:

Die Distinktion wird von nun an nicht mit Rosetten sondern mit Goldborten gekennzeichnet und zwar:

Oberstadthauptmann	1 breite und 3 schmale Goldborten
Stadthauptmann I. Klasse	1 breite und 2 schmale Goldborten
Stadthauptmann II. Klasse	1 breite und 1 schmale Goldborten
Koncipist I. Klasse	3 schmale Goldborten
Koncipist II. Klasse	2 schmale Goldborten
Praktikant	1 schmale Goldborten
Oberinspektor	1 breite und 1 schmale Goldborten
Inspektor	3 schmale Goldborten
Hilfsinspektor	2 schmale Goldborten

Die Distinktion ist am linken Ärmel zu tragen ungefähr in der Mitte des Oberarmes (: Fig. I:)

Dieselbe Distinktion wird auch auf der Kappe in der Mitte der frontaler Seite getragen (:Fig. II:)

Die Kappe ist feldgrauer oder steingrüner Farbe und hat schwarzen Lakk oder Tuschschirm.

Die bisherigen Blusen können ausgetragen werden nur ist der Kragen mit roten Sammet Egalisierung zu versehen (Fig. III)

Die übrigen Uniformenstücke und Ausrüstung verbleibt wie bisher: mit Ausnahme des Dolmány's, welcher nicht getragen wird.

Vorläufig wird Parade Uniform nicht getragen.

Die Wache behält die alte Uniform und Ausrüstung ohne Änderung.

Diese Anordnung tritt mit heutigem Tage ins Leben und mache alle Interessenten aufmerksam, dass für die pünktliche Einhaltung der Anordnung jeder persönlich verantwortet.

Pressburg,⁴³¹ am 16. III. 1919

Brunner^a
Oberstadthauptmann

^a *vlastnoručný podpis*

⁴³¹ Bratislava.

Dokument č. 150

Správa mestského policajného kapitána v Pezinku adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o národnostnej, politickej a hospodárskej situácii v meste.

Pezinok 17. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 578, spis číslo 1166/1919, škatuľa číslo 3.

V minulém týdni (8. bře.[zna] – 16. bře.[zna]) neudálo se nic, co by bezpečnost majetku neb osobní ohrozilo. Započetím hospodářských jarních prací zmizela každá bolševická tendence, pakliže se zde o bolševizmu vůbec mluvíti může. V ohledu národnostním se situace volně zlepšila, hlavně působením zakládající se u Občanské Besedy – jen v ohledu náboženském je se zde co obávati třenic při nejbližších volbách. Vůdcem zdejší klerikální strany je p.[an] kapucín Odorik, věrný stoupenec p.[ana] Hlinky, z jehož práce (Katol.[ický] čitatelský kruh) vane duch našemu státu téměř nepřátelský. Jeho počínání je bedlivě, ale nenápadně pozorováno a shledávají se důkazy. Mezi jinými proslýchá se, že několik slováckých členů (Katol.[ického] čit.[atelského] kruhu) jim inspirovaných zpívalo před nedávnem maďarskou hymnu !! Po důkazech se pátrá.-

Zdejší občan Michal Kanich byl pro urážku zdejšího legionářského vojska dopraven voj.[enskému] soudu v Bratislavě, protokoly byly zavedeny na městském kapit.[ánském] úřade.

Na mäsiara p.[ana] Piringera, občana bazínského je trestní oznámení pro podporování úžernictva.

Poslední dobou stoupají úžasné ceny potravin a podepsaný úřad nemůže zakročiti, neboť očekává zaslání nynějších [...] cen nejen pro naše město, nýbrž pro celou župu najednou.-

V Bazíně⁴³², dňa 17. brezna 19.

Okrúhla pečiatka: „POZSONY⁴³³ VÁRMEGYE BAZIN SZAB.[AD] KIR.[ÁLYI] R.[ENDEZETT] T.[ANÁCSÚ] VÁROS RENDŐRKAPITÁNYA 1647 – 1902“

[nečitateľný podpis]
pol[icajný] kapitán

⁴³² Pezinok.

⁴³³ Bratislava.

Dokument č. 151

Oznámenie Riaditeľstva pôšt a telegrafov pre Slovensko v Bratislave adresované všetkým župným úradom na Slovensku o zastavení telefonického kontaktu s Maďarskom, okrem štátnych hovorov.

Bratislava 18. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 601, spis číslo 1264/1919, škatuľa číslo 3.

K prípisu č.[íslo] 362/19 zo dňa 12. marca 1919 sa zdéluje, že výnosom ministerstva pošty a telegrafů čís.[lo] 5330/III zo dňa 15/II 19 zastavuje sa s Maďarami všetka poštovní, telegrafická a telefonická doprava a ďalším výnosom zo dňa 10/III 19 čís.[lo] 7765/VIII telefonický styk cez hranice Československého štátu, pripustené sú prozatím len hovory štátne, hovory vyslancov pracovné a novinárske. Na základě týchto min.[isterských] výnosov, bolo by možno povoliť [hovory] „obchodní v úvernej sporiteľne“, takisto hovory s burzou do Viedni. Žiada sa o zdedenie, či sa na takéto hovory reflektuje.

poštovní rada
[nečitateľný podpis]

Okrúhla pečiatka: „Správa pôšt a telegrafů pro Slovensko“

Dokument č. 152

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o vytýčení kompetencií županov.

Bratislava 24. 3. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 589, spis číslo 1209/1919, škatuľa číslo 3.

§.1.

Županov vymenúva minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko.-

Župani skladajú do rúk ministra prísahu, označenú v §. 1 zákona zo dňa 28. prosinca r.[oku] 1918 č.[íslo] 101 zb.[ierky] zák.[onov] o prísahe štátnych úradníkov, úradníkov podnikov a zamestnancov.-

§.2.

Župan koná všetky povinnosti dosávacích podžupanov a patria mu všetky práva dosávacích hlavných županov, s právomocou dosávacieho vládneho komisára, ale podľa zákonov, nariadení a u práv vlády Československej republiky poťažne vlády vyslanej s plnou mocou pre Slovensko.-

§.3.

Plat a iné pôžitky županove určí sa základe zákonov a nariadení bývalého kráľovstva minister pre Slovensko.-

§.4.

Župan nemá právo na penziu.- Po polročnej službe prislúcha mu ako odbytné toľko mesačný plat, koľko mesiacov slúžil, najviac ale jeden ročný plat.-

§.5.

Župan povinný je sídlieť v hlavnom meste župy, odkiaľ len v úradných veciach môže odcestovať.- Dovolenku môže mu dať na odôvodnenú prosbu minister pre Slovensko.-

§.6.

Župan na čas svojho úradovania nemôže vykonávať žiadne iné zamestnanie a nemôže byť ani poslancom.-

§.7.

Minister pre Slovensko má právo kedykoľvek odvolať /úradu zbaviť/ župana bez výpovede.-

§.8.

Župan má právo kedykoľvek poďakovať sa zo svojho úradu, povinný je ale konať svoje úradné povinnosti dotiaľ, kým minister pre Slovensko na jeho miesto vymenuje iného župana.-

§.9.

Poďakovanie sa z úradu župan povinný je oznámiť ministrovi pre Slovensko.-

§.10.

Minister pre Slovensko vymenuje na návrh županov tam, kde to potreba vyžaduje, jedného alebo viac županských sekretárov. Sekretár na čas svojho úradovania nemôže vykonávať žiadne iné zamestnanie.-

§.11.

Župan vymenuje do svojej úradovne potrebných úradníkov. Títo úradníci majú právo na penziu len vtedy, keď ich vláda Československej Republiky vymenuje za definitívnych úradníkov. Ich plat určí sa na základe zákonov a nariadení bývalého kráľovstva uhorského.-

Nad dovolenou a prepustením zo služby týchto úradníkov rozhoduje župan.-

Agenda županova.

§.12.

Župan koná všetky tie úlohy dosávacieho hlavného a podžupana i vládneho komisára, ktoré sú v zákonoch bývalého kráľovstva uhorského označené, ako i tie, ktoré mu predpisujú zákony Československej Republiky a nariadenia vlády.-

Zvláštne úpravy pre županov.-
/Administrácia/

Svoje vymenovanie župan obecnstvu župy plagátmi, úradom alebo osobitnými prípismi v slovenskej, dľa potreby ale i v inej domácej /: maďarskej, prípadne i nemeckej:/ reči, zároveň oznámi i to, že v zmysle zákona Československej republiky zo dňa 10. decembra r.[oku] 1918 rozpúšťa dosávadný stoličný výbor, na jehož miesto so všetkými právami tohože výboru vymenuje administratívny výbor pozostávajúci z predpísaných úradníkov /XX. zák.[onného] čl.[ánku] z roku 1882/ a z pätnástich obyvateľov župy. Do kompetencie týchto výborov bude patriť i kontrola v 4-tom §-e zákona Československej Republiky zo dňa 10. decembra 1918.-

Zároveň oznámi obecnstvu a úradom župy i to, že ich úradnou rečou je reč slovenská.-

V župách s inorečnými kompaktno bývajúcimi menšinami na území jimi obývanom, môže sa úradovať i v reči menšinovej, čo má byť obecnstvu župy a úradom tiež hneď v prvom ohlase oznámené.-

Územie toto a výslovným vypočítaním mien obcí, určí župan.- Vypočítanie obcí môže byť i neskorším ohlasom oznámené.-

Mestám so zriadeným magistrátom, ako i veľkým obciam oznámi, že ich výbory rozpúšťa a že vymenuje na ich miesta s právom týchže výborov nové výbory.- Tieto výbory župan vymenuje na návrh svojich orgánov, alebo dôverníkov.- Útraty dôverníkov vyplatia sa na ťarchu účtu ministra pre Slovensko. V mestách so zriadeným magistrátom mestská rada má byť zostavená z úradníkov uh.[orského] kráľ.[ovstva] zákonmi pre ňu stanovených a z dôverníkov, ktorých menuje župan z radu občanov mesta v počte presahujúcom počet úradníckych členov rady o tri osoby.-

Vo veľkých a malých obciach sa počet výborníkov ponecháva.-

§.14.

Minister pre Slovensko po vypočutí županovej mienky vo všetkých politických a obecných úradoch:

1./ pozbaví úradu tých doterajších úradníkov, ktorí odopreli zložiť prisahu, označenú v zákone zo dňa 28. prosinca r.[oku] 1918 č.[íslo] 101 zb.[ierky] zák.[onov].

Týmto úradníkom a zamestnancom má župan pri patričnej pokladnici hneď zastaviť ďalšie vyplácanie platu so všetkými doplatkami.-

Len v prípadoch zvlášte pozoruhodných, kde ide napr.[íklad] o úradníka nekompromitovaného a nemajetného, môže sa povoliť vyplácanie platu ešte na dva mesiace dľa zákonov a nariadení bývalého štátu uhorského s doplatkami, alebo bez nich, jesli úradu pozbavený zloží sľub, že nepodnikne ničoho proti Československej republike a jej ustanovizniám.

Rozhodovať o tomto patrí ministrovi pre Slovensko.-

2./ Pozbavený úradu tých doterajších úradníkov, ktorí síce neodopreli zložiť prisahu, označenú v bode 1., ale ktorí by dľa jeho mienky nezodpovedali svojej úlohe.

Týmto sa od prvého dňa mesiaca nasledujúceho po rozhodnutí o pozbavení úradu môže vyplácať podpora vo výške penzie, ktorá by im patrila v deň pozbavenia úradu dľa zákonov a nariadení bývalého kráľovstva uhorského.

a/ do toho času, kým sa táto otázka rieši zákonom Československej republiky ďalej

b/ kým budú mať svoje riadne bydlisko na území Československej republiky a

c/ kým nevyjde na javo, že sa dopustil takých skutkov, ktoré by ich dľa zákonov a disciplinárnych predpisov pozbavili nárokov na plat.

3./ Dá do dispozibility tých doterajších úradníkov, ktorí sú síce ochotní zložiť prisahu, spomenutú v bode 1. tohto paragrafu a zodpovedali by svojej úlohe, ale ktorých z dákeho dôvodu nie je prospešné ponechať v ich dosávadnom pôsobíšti.-

Týmto bude sa vyplácať ich dosávadný plat dľa predpisov bývalého kráľovstva uhorského do toho času, kým sa rozhodne, či sa majú preložiť na iné miesto, alebo dať do výslužby.-

4./ Dočasne, ponechá a potvrdí v úrade doterajších úradníkov. Tým, ktorí nevedia po slovensky a o ktorých dá sa myslieť, že sa po slovensky naučia, určí sa lehota na jeden rok, aby sa po slovensky naučili a znalosť reči zvláštou skúškou dokázali.- Jesli túto podmienku nesplnia, budú sa po uplynutí danej lehoty považovať za pozbavených úradu.-

Úradníkom v úrade potvrdeným bude sa vyplácať ich doterajší plat dľa predpisov kráľovstva uhorského.

5./ Dočasne vymenuje nových úradníkov.-

Týmto sa poukáže plat s doplatkami, aký by im patrilo dľa predpisov bývalého kráľovstva uhorského v tej platebnej triede, do ktorej boli vymenovaní.-

§.15.

Prv než by župan predostrel menoslov tých úradníkov, ktorých možno v úrade dočasne ponechať, zaopatrí si od nich osvedčenia či chcú v úradoch dočasne zostať a zložiť prisahu v prvom §-e obsazenú.-

Pri vyberaní a vymenovaní úradníkov pre čisto slovenské kraje župan má sa riadiť podľa týchto zásadných pravidiel:

a./ na koľko možno v prvom rade aplikuje bezúhonných Slovákov najmä do úradov vedúcich, ktoré majú zastupovať, uvádzať, hájiť a kontrolovať nový smer a systém slovenský, demokratický u podriadeného úradníctva,

b./ v druhom rade nech aplikuje z dosávadných úradníkov tých, ktorí boli pre svoje humánne postupovanie u ľudu obľúbení,

c./ v treťom rade možno aplikovať – avšak v inom okrese – i tých dosávadných úradníkov, ktorých obyvateľstvo patričného okresu pre ich politické neriady znenávidelo, o ktorých ale dá sa predpokladať, že sa duchu slovenskému a demokratickému prispôsobnia.

d./ úradníkov mravne zvrhlých aplikovať nikde nemožno. Lekárske miesta nech sú zaplňované slovenskými, ak takých niet, českými lekármi.-

§.16.

Ti úradníci, ktorých minister pre Slovensko za dočasných úradníkov prijal, zložia pred županom alebo niektorým vyšším administratívnym úradníkom s dvoma dôverníkmi županovi prísahu v prvom §-e označenú ako dočasné vymenovanie úradníci záujmu vykázané im úrady.-

Župan nech sa postará o to, aby úradníci mohli sa v osobitných náukobehoch učiť slovenskej reči a pravopisu.-

§.17.

O definitívnom vymenovaní úradníkov a ich berív a prípadnej penzii úradníkov, pozbavených úradu, rozhodne zákon Československej republiky.-

§.18.

Zároveň s ohlásením svojho vymenovania župan plagátmi vyhlási obecnstvu župy zákon o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku zo dňa 10. prosinca 1918.-

Dokument č. 153

*Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o vyhlásení stanného práva na celom území Slovenska.*⁴³⁴

Bratislava 26. 3. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 592, spis číslo 1223/1919, škatuľa číslo 3.

Vzhľadom na udalosti, ktoré sa stali v Budapešti a na iných miestach Maďarskej republiky a vzhľadom na to, že za svoju prvú povinnosť považujem zaistiť verejný poriadok a bezpečnosť života i majetku všetkého obyvateľstva, vyhlasujem na základe zákona Československej republiky, ze dne 10. prosinca 1918 č. 64 zb.[ierka] zák.[onov] a nar.[iadení] a na základe 3 a 4 bodu § 12 zák.[ona] L XIII z r.[oku] 1912, na celé územie Slovenska stanné právo (štatárium). Od hodiny vyhlásenia až do odvolania na základe tohto budú trestné skutky trestané Trenčianskou sedriou ako štatariálnym súdom, trestom smrti:

Nevěrnost, vzburá, vražda, úmyselné zabitie človeka, zločin spáchaný proti verejnému zdravotníctvu zapríčinením smrti, lúpež, podpaľačstvo, zločin zapríčinenia povodne, zločiny verejnej bezpečnosti na železniciach, telegrafoch, telefónoch a lodiach. Zakazujem verejné zhromaždenia, schádzania sa na ulici a nosenie akýchkoľvek zbraní civilnými osobami. Županov upravujem, aby dľa miestnych potrieb nariadili záverečnú hodinu pre domy, hostince, kaviarne a všetky zábavné a verejné miestvnosti. Po záverečnej hodine môžu sa na ulici zdržiavať len osoby dospelé, ktoré sa riadne legitimujú. Kto sa proti týmto predpisom previní, toho politický úrad potresce trojmesačným vzením a 5000 korunovou pokutou.

Vyzývám obyvateľstvo, aby zachovalo úplný pokoj a poslúchlo rozkazy vojska a bezpečnostných úradov a upozorňujem, že akékoľvek rušenie verejného poriadku bude brannou mocou bezohľadne potlačené. (Pro města dajte vytlačiť, pro dědiny dojdou plakety z Bratislavy).

Dr. Vavro Šrobár, ministr plnomocník vlády
Československej republiky pre správu Slovenska.

Č.[íslo] 1503 adm.[administratívne oddelenie]

Prezentačná pečiatka:

„Župana Prešporskej župy a mesta Prešporka
Došlo: 26. MRZ[marca] 1919
Číslo: 1223/D.“

⁴³⁴ V súvislosti s vyhlásením stanného práva a z neho vyplývajúcich dôsledkov pre verejný život pozri dokumenty č.: 154, 155, 156, 157, 168.

Dokument č. 154

Rukopis (župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha), ktorým koncipoval nariadenie o opatreniach prijatých v župe počas platnosti stanného práva.

Bratislava po 26. 3. 1919⁴³⁵

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 607, spis číslo 1280/1919, škatuľa číslo 3.

Nariadenie^a

Všetkým slúžnovským a mešťanostským úradom^b

Následkom vyhlásenie stanného práva⁴³⁶ na území celého Slovenska nariaďujem nasledovné:

1. Na území celej župy nesmú byť vydržiavané žiadne zábavy.
2. Všetky shromaždenia, výbory a iné schôdzky či spolkov a či cirkevné a škôl musia byť policajnej vrchnosti oznámené a policajná vrchnosť má právo na nich sa dať zastúpiť.
3. Všetky hostince, kaviarne a verejné miestnosti na území celej župy musia byť o 9. hodine večer zavreté a na ulici sa smú po tejto hodine len dospelé osoby zdržovať, ktoré sú povinne legitimáciou sa preukázať.

Úradom nakladám, aby sa postaraly o právne prevedenie tohoto nariadenia. Nakladám, aby sa postarali o vyvesenie plakátov o stannom práve a aby tože bolo aj v kostoloch vyhlásené.

Br.[atislava?]

^a slovo je podčiarknuté

^b celý text v riadku je podčiarknutý

⁴³⁵ Stanné právo bolo vyhlásené 26. marca 1919, preto je dokument datovaný po tomto dátume. Právoplatné nariadenie župana obsahuje dokument č. 155.

⁴³⁶ V súvislosti s vyhlásením stanného práva a z neho vyplývajúcich dôsledkov pre verejný život pozri dokumenty č.: 153, 155, 156, 157, 168.

Dokument č. 155

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované mestskému kapitánovi v Bratislave, ktoré bolo vydané na základe nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o vyhlásení stanného práva na celom území Slovenska.⁴³⁷

Bratislava 27. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 597, spis číslo 1248/1919, škatuľa číslo 3.

Následkom vyhlásenia stanného práva na územie celého Slovenska nariaďujem, aby všetky verejné hostince, kaviarne a zábavné miestnosti v meste Bratislave, boli večer o 10-tej hodine zatvorené. Všetky súkromné domy musia byť zavreté večer o 9-tej hodine. Po 10-tej hodine večer sa smú na ulici zdržiavať len dospelé osoby, ktoré sú povinne legitimáciou sa preukázať. V tom páde, že by sa nemohli legitimovať, budú na políciu predvedené.

Všetky schôdzky, výbory a zhromaždenia spolkov, cirkví a účastinárskych spoločností smú byť zadržané len s predbežným povolením polície, a polícia je oprávnená na všetkých týchto zhromaždeniach sa dať zastúpiť.

Prestúpenie tohto nariadenia bude trojmesačným žalárom a 5000 K.[orún] peňažitou pokoutou trestané.

Bratislava, 27-ho brezna 1919.

župan.

Pán hlavný mestský kapitán,

Bratislava.

⁴³⁷ V súvislosti s vyhlásením stanného práva a z neho vyplývajúcich dôsledkov pre verejný život pozri dokumenty č.: 153, 154, 156, 157, 168.

Dokument č. 156

Oznámenie Riaditeľstva pôšt a telegrafov pre Slovensko v Bratislave adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zastavení telefonických a telegrafických stykov s Maďarskom.⁴³⁸

Bratislava 27. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 601, spis číslo 1264/1919, škatuľa číslo 3.

K prípisu č.[íslo] 421-19 zo dňa 18. marca 1919 sa zdeľuje, že výnosom ministerstva pošty a telegrafů č.[íslo] 5330-III zo dňa 15-II-19 zastavuje sa s Maďarmi všetká poštovná telegrafická a telefonická doprava a výnosom min.[isterstva] pošty č. 7765-VIII zo dňa 10 III 19 zastavuje sa telefonický styk cez hranice čs.[Československého] štátu.

Prípustné sú len hovory štátne, hovory vyslancov burzovné a novinárske. Na základe týchto min.[isterských] výnosov nemožno povoliť obchodníkovi Lazarovi Gestettnerovi z Bratislavy žiadané medzimestské hovory s Viedňou a Budapešťou.

Poštovní rada:

[nečitateľný podpis]

Okrúhla pečiatka: „Správa pôšt a telegrafů pro Slovensko“

⁴³⁸ V súvislosti s vyhlásením stanného práva a z neho vyplývajúcich dôsledkov pre verejný život pozri dokumenty č.: 153, 154, 155, 157, 168.

Dokument č. 157

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava všetkým slúžnovským a mestským úradom, aby zatkli a dali odviezť do Ilavy všetkých tých, ktorí sú podozriví z rozširovania komunistických myšlienok. Nariadil im, aby zaviedli dočasnú cenzúru na časopisy a tým zamedzili šírenie komunistickej propagandy.

Bratislava 27. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 607, spis číslo 1280/1919, škatuľa číslo 3.

Všetkým^a slúžnovským a mešťanovským
Úradom !

V zmysle nariadenie ministerského nakladám, aby ste po vyhlásení stanného práva okamžite dali internovať a pod priamou strážou do Ilavy odviezť všetky osoby, na ktoré by padalo podozrenie, že by chceli pasovať v bolševisticko-komunistickom smere. Príčinu tohoto nariadenia nemusím prízvukovať. Je to náš spoločný záujem, aby sme našu vlasť zachránili od tohoto strašného úderu. Práve vzhľadom na toto očakávam od vrchnosti, že budú pokračovať s tou najväčšou ostražitosťou a prísnosťou. O prevedení tohoto nariadenia žiadam čím skôr správu.

Podobne v smysle ministerského nariadenia nakladám, aby ste všetky časopisy, ktoré vychádzajú na území Vašej právomoci postavili pod predbežnú cenzúru a nedovolili ničoho uverejniť, čo by smerovalo proti štátu, vláde a napomáhalo bolševický smer. Časopisom nariadte, aby po jednom exempláre poslaly županskému úradu.

Valamennyi főszolgabíró és polgármesteri hivatalnak!

A ministeri rendelet értelmében meghagyom, hogy a statárium kihirdetése után azonnal internáltassa és szigorú őrizet mellett Illavára kísértesse azokat a személyeket, amelyekre az a gyanú esnék, hogy bolseviki-kommunista irányú tevékenységet szándékoznak kifejezni. Ezen rendelkezést okát nem kell hangsúlyoznom. Valamenynyünk közös érdeke, hogy hazánkat ettől a szörnyű csapástól megmentsük. Éppen erre való tekintettel elvárom a hatóságoktól, hogy a legnagyobb éberséggel és szigorúsággal fognak eljárni. Ezen rendelkezésem foganatosítáráról mielőbbi jelentést kérek.

⁴³⁹ Dňa 21. marca 1919 bola založená Maďarská republika rád, ktorá sa snažila agitovať aj na Slovensku a vyvolať tak komunistickú revolúciu. Výsledkom týchto snáh bolo založenie Slovenskej republiky rád v Prešove (16. jún 1919 – 7. júl 1919). V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 165, 172, 179, 190, 196, 215, 220, 225, 251 a 256. V súvislosti s vyhlásením stanného práva a z neho vyplývajúcich dôsledkov pre verejný život pozri dokumenty č.: 153, 154, 155, 156, 168.

Hasonlóképp a ministeri rendelet értelmében elrendelem, hogy hatás köre területén megjelenő összes lapokat előzetes cenzurának vesse alá és semmi olyannak a közzétételét meg ne engedje, ami az állam, a kormány ellen irányulva és a bolsevik irányzatot segítő elő, a lapoknak rendelje el, hogy egy egy példányukat a zsupáni hivatalnak küldjék meg.^a

v Bratislave, dňa 27. brezna 1919.

Samuel Zoch^b
župan

Okrúhla pečiatka: „Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava“

^a v originále archívneho dokumentu sú texty písané vedľa seba

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 158

Žiadosť vládneho referenta sociálnej starostlivosti pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zriadení Demobilizačného výboru pre riešenie záležitostí nezamestnaných robotníkov v textilnom priemysle.

Bratislava 27. 3. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 624, spis číslo 1345/1919, škatuľa číslo 3.

Prikladáme prípis od zástupcov miestnych tovární textilných s tým, aby pán župan zvolal čím skorej tento výbor k ustavujúcej schôdzke, aby sa činnosť mohla započatť.

Ponevác je už v meste zriadený všeobecný demobilizačný výbor, ktorý má tiež za úkol, aby skúmal pomery pri prepustení robotníkov a i tu sú zastúpení zástupci textilného priemyslu, alebo môžu byť zastúpení (predsedom je pán Dr. Reiss) nepokladáme za potrebné, aby bez vedomia pána presusa Dr. Reissa a menovaného demob.[ilizačného] výboru agenda skúmania prepustenia robotníkov bola textilnému výboru odovzdaná.

Demobilizačný textilný výbor má účel, aby získal a dostal do Československého štátu vyplatenú refundáciu vyplatených podpôr v nezamestnaní svojim robotníkom, ktorí kvôli svojej odbornej kvalifikácii, aby textilné závody zostali akcie schopné pre nastávajúcu sezónu, nie sú zo závodu prepustení.

Náhrada, ktorá Československým štátom na návrh ústredného výboru demobilizačného textilných závodov v Prahe III. pri ministerstve sociálne pečlivosti, poskytnutá bude ustálená v každom jednotlivom prípade ministerstvom financií a podnikom poukázaná.

Úkolom tohto textilného demobilizačného výboru v Bratislave je preskúmať, či podnik opravdu zo znamenáných robotníkov zamestnáva, či im vyrátané peniaze vypláca a či prípadne ako dlho v týždni podnik nepracoval. Pri predložení prvého výkazu vyplácanej mzdy, má byť zároveň podnikom vykázané, či a ako bol od 1. ledna 1916 až do 15. prosinca 1918 zamestnaný. Túto okolnosť tiež demobilizačný výbor preskúma. Zoznamy tieto u každého delníka s označený obnosom vyplatenej podpory sa musia predložiť každý týždeň tomuto výboru.

Za vládneho referenta:

[nečitateľný podpis]

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre sociálnu pečlivost.“

Dokument č. 159

Žiadosť mestského policajného kapitanátu v Pezinku adresovaná Župnému úradu v Bratislave o používaní úradného jazyka.⁴⁴⁰

Pezinok 29. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 621, spis číslo 1333/1919, škatuľa číslo 3.

Podpešaný úrad predkladá maďarský prípis okr.[esného] soudu v Bratislave ze dne 12./3. 19, ktorý byl pro nesrozumitelnost vrácen. V něm.[ecké] poznámce sa uvádí úryvek z řeči p.[ana] župana, že úradnou rečou na Slovensku je reč maďarká, pak německá a na konec slovenská, což si jmenovaný okresní soud mylně vykládá. Odepsaný úrad tomu rozumí tak, že v princípu je úřední řeči slovenština, vyjímajc kraje většinou německé neb maďarské, kde úřady nebyly Čs.[československou] vládou náležitě reformovány. Svob.[odně] město Bazín⁴⁴¹ s absolutní slovenskou většinou a slabší menšinou německou nemůže si k vůli několika centrálních úřadů ještě dnes maďarsky úradujícím vydrživať tlumočníka maďarskej řeči.

Předkládajíc týmto jmenovaný přípis sl.[ovutnému] županskému úradu, prosí podepsaný úrad o láskavé rozhodnutí, pro něj směrodatné.⁴⁴²

Bazín, 29 března 1919

[nečitateľný podpis]

Okrúhla pečiatka: „Mestský policajný kapitán v Bazíne“

⁴⁴⁰ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

⁴⁴¹ Pezinok.

⁴⁴² Žiadosťou mestského policajného kapitanátu v Pezinku bola odoslaná na vybavenie Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Dňa 14. apríla 1919 odpovedal vládny referent pre spravodlivosť Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v tomto znení: „Pánom županom župy prešporskej doposlaný prípis predsedu hlavných pojednávani č.B. 1487/13/1918 posielam so žiadosťou, aby sa pohľadávka upravená na policajný kapitanát v Pezinku v slovenskej reči osnovala, lebo údajné nariadenie p.[ána] župana nemôže nič meniť na § 3 zákona z dňa 10. decembra 1918, ktorý slovenský jazyk ustanovuje za reč úradnú, čo sa hlavne na styky po prípade inorečových úradov so slovenskými úradmi vzťahuje. Žiadam p.[ána] predsedu, aby dbal o zadržiavanie zákonov a nariadení vydaných Československou republikou a jej vládou pre správu Slovenska.“ ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 621, spis číslo 1333/1919, škatuľa číslo 3.

Dokument č. 160

Správa Úradu hlavného slúžneho v Trnave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o politickej a hospodárskej situácii v Trnave a okolí od 16. 3. do 30. 3. 1919.

Trnava 31. 3. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 634, spis číslo 1378/1919, škatuľa číslo 3.

Bolo mne zdeleno, že z Vágoviec⁴⁴³ a okolných maďarských dedín (okres Galanta), mladí muži sa pomaly vytrácajú a kdesi u Komárna prechádzajú na uhorskú stranu snád' ku zosilneniu bolševických stúpcov a Maďarov vôbec.

V Kepešdu⁴⁴⁴ vraj dňa 16/III 919 kázal farár, že stojíme pred novou válkou maďarsko-českou.

Bývalý maďarský plukovník Karol Deisler ve Sv.[atém] Chrastu (okres Leopoldov), zarytý Maďar, dováža vraj z Uhier peniaze a štve ľudí. Slúžnovský úrad v Leopoldove bol naň upozornený.

Notár Ludvik Laššú vo Veľkých Šurovcich⁴⁴⁵ (okres Trnava) bol stíhaný pre poburovanie, avšak utiekol do Uher.

Dňa 20/III. 919 bol v Seredi zatknutý železničný zamestnanec Florián Mésároš, ktorý nabádal k stávke a odovzdaný súdu v Trenčíne.

V Trnave meste prevedená domáca prehliadka u p.[ána] Gramantika, a to v jeho byte aj v jeho kresťansko-sociálnej kancelárii, ktorá bola uzavrená a úradne zapečatená.

Zároveň prehliadka vykonaná bola u p.[ána] Hidvéghi-ho, trnavského jezuitu, ktorý dňa 29/III. 1919 bol zatknutý a do Bratislavy u vlády odovzdaný, avšak dňa 30/III. 919 opäť na svobodu prepustený. Ostatne kňazstvo hlavne venkovské chová sa v celku lojálne voči Československému štátu.

Rekvizície dobytku diali sa celkom pokojne a dobytek bol obyvateľstvom bez vojanského nátlaku odovzdávaný. Je len treba, aby zásobovací ústav k prejímaniu vyslal vždy starších ľudí, ktorí by s ľuďmi vedeli zacházať, pretože vyslanci ústavu tohto v Nádaši⁴⁴⁶ počínali si takým spôsobom, že ľud bol tým veľmi pobúrený.

Potom by bolo záhodno, aby sa rekvírovaný dobytek ihneď platil, pretože dobytek v marci odobraný zaplatený nie je a za takých pomerov bude veľmi ťažko ďalšie rekvirácie prevádzať.⁴⁴⁷

⁴⁴³ Váhovce, okres Galanta.

⁴⁴⁴ Hájske, okres Šaľa.

⁴⁴⁵ Dnes súčasť obce Šurovce, okres Trnava.

⁴⁴⁶ Trstín, okres Trnava.

⁴⁴⁷ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 161, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

Ďalej sťažujú sa ľudia, že rekvirácia dobytká prevádza sa len v stolici Prešporskej, kdežto v susednej stolici Nitrianskej sa neprevádza, takže hlavne pohraničné obce bránia sa ďalším rekviráciám.

Mužstvo ročníkov 1898 – 1892 povolane do zbrane, nastupuje vojenskú službu síce zvoľna, ale predsa. V Pudmericiach⁴⁴⁸ čiastka vojakov pred narukovaním sa opila a rabovala. Hneď vyslaní boli četníci a vojaci, ktorí páchatelov pochytili a vojenskému súdu odovzdali. Ostatné mužstvo v pokoji narukovalo.

V celku ľud je vesmes pre Československú republiku a ochotne sa prispôsobuje novým pomerom. Túto náladu ľudu ani okolkovacia akcia nezakalila.

Sú len dve veci, ktoré u ľudu nové pomery kalí a to, že niektorí starší neoblúbení notári zostali na svojich miestach (hlavne v Seredi L. Jozsy, v Ompitáli⁴⁴⁹ A. Schmied a v Suchej⁴⁵⁰ M. Szigl), a potom vracanie sa Židov k ich bývalým obchodom.

Je nutno treba, aby čím najskôr začalo sa s revíziou licencov a trafík, pretože ľud ťažko chápe, prečo títo práve – jako bolo slúbené – zrevidované nie sú, dokonca vysvetľujú si to tým, že vraj vláda a Česi sú Židami podplatení.

Trnava dňa 31 marca 1919.

[*nečitateľný podpis*]
za hlavný slúžny

Zároveň sa zasiela:

I. Ministerstvu s plnou mocou pre Slovensko, Drovi Šrobárovi v Bratislave

II. Pánu vládnemu referentovi, Drovi Ivánkovi v Bratislave.

^a *dopísané perom*

⁴⁴⁸ Budmerice, okres Pezinok.

⁴⁴⁹ Dolány, okres Pezinok.

⁴⁵⁰ Suchá nad Parnou, okres Trnava.

Dokument č. 161

*Správa hlavného slúžneho v Košiciach Františka Bugana županovi Abovsko-
turnianskej župy Jánovi Sekáčovi o rekviráciách dobytká v košickom okrese.*⁴⁵¹

Košice 31. 3. 1919

*Originál, strojopis. ŠAKE, f. Župný hospodársky inšpektorát v Košiciach I. 1910 – 1923,
škatuľa číslo 3.*

PANE ŽUPAN!^a

Na nariadenia zo dňa^a 29-ho brezna 1919. roku, bez čísla^a vydaného predostieram Vám výkaz^a, dľa^a ktorého som rozvrhnul v mojom^b okrese zregwirovať^a mohúci^b dobytoka a svine.

Pod jedným^a oznamujem, že^a veľ^a obec^c Velkú^a Idu /Nagy Idu/ taktiež^a aj obce k notariátu Zlatej Ide patriace: Zlatú Idu /Aranyida/ a Apátku⁴⁵² som spod povinnosti oddatia statku a sviň^a oslobodil, pretože^a Nagy Ida dľa^a istého udatia predstavenstva,- ačpráve^a už^a predtým^a celkom zregwirovaná bola,- teraz skrze jej, z 1800 mužov^d pozostávajúcu^e vojenskú^a posádku, behom 14 dní 25 kusov rožného^a statku a 12 sviň cestou vojenskej regwirácie oddala na stravovanie tej posádky; občania^a ale k notariátu Aranyida patriaci sú skoro sami^a baníci^a, ktorí^a – i to nie všetci^a – ledva po 1 kuse statku majú a i tak hrozne trpia pre veľké nesnádzé^f stravovania.

Konečne^a oznamujem, že^a okres košický^a novšiu^g regwiratiu už^a neznesie, nakoľko je už^a pre svoju blízkosť^b ku Košiciamⁱ naskrze vyčerpaný^a, a preto prosím okres tento už^a z ohľadu^a hospodárskeho nabudúce^a spod regwiratie vyne[c]hať.

Košice^a, dňa 31. marca 1919.

*Okrúhla pečiatka: „ABAÚJ-TORNA VÁRMEGYE, KASSAI JÁRÁS,
FŐSZOLGABÍRÁJA“*

Franc Bugany^k
hl.[avný] slúžny

^a *diakritika doplnená perom*

^b „om“ *v slove opravené perom*

^c „ec“ *v slove opravené perom*

⁴⁵¹ *K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácií pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 167, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.*

⁴⁵² *Opátka, okres Košice-okolie.*

- ^d písmeno „ž“ doplnené perom
^e druhé písmeno „u“ opravené perom
^f písmeno „d“ doplnené perom
^g slovo opravené perom
^h písmeno „z“ opravené perom
ⁱ písmeno „k“ prepísané perom na „K“ a doplnený mäkčeň
^j písmeno „h“ dopísané perom a doplnený mäkčeň
^k vlastnoručný podpis

Dokument č. 162

*Žiadosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná úradníkom mestského úradu v Bratislave, aby v úradnom styku používali slovenský jazyk.*⁴⁵³

Bratislava 1. 4. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 624, spis číslo 1345/1919, škatuľa číslo 3.

Ustavične dostávam ponosy, že úradníctvo mestského domu obzvlášť ale tam zamestnané písárske sily ženské, sa voči tým, ktorí prídu do úradu so slovenskou rečou neslušne a vyzývavo chovajú. Na tieto ponosy som nedal ničoho, kým neprišla žaloba od vládneho referenta, ktorý sa ponosoval, že pokiaľ prišiel so slovenskou rečou, ho ani obslúžiť nechceli. Upozorňujem tedy všetkých zamestnancov mestského domu na tú okolnosť, že sme v Československom štáte, a keď ctíme materinskú reč každého, na žiaden pád nesmieme dopustiť, aby niekto pre slovenskú reč bol zatískaný.

Upozorňujem na to, že keby sa takéto veci opakovali, bol by som nútený čím najrozhodnejšie vystúpiť.

župan.

⁴⁵³ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

Dokument č. 163

Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované akciovej spoločnosti Danubius Textilwerke v Bratislave o vymenovaní členov Demobilizačného textilného výboru.

Bratislava 1. 4. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 625, spis číslo 1346/1919, škatuľa číslo 3.

Následkom nariadenia vládneho referenta pre sociálnu pečlivosť vymenúvam do demobilizačného výboru textilných úradníkov nasledovných pánov:

Pána E g o n a D o p p l e r, zástupcu direktora fabriky Heinricha Klingera.

Pána E u g e n a Z u b l i n, direktor Danubius Textilwerke.

Pána F r i e d r i c h a K ü h m a y e r, od firmy Franz Kühmayer & Co.

Pána J o z e f a L u ž i t z a, pristrohovač pri Nationale Textilwerke.

Pána J o z e f a S l e z á k, dozorcú v Cverbovej dielne.

Pána S a m u e l a F á b r y, tkáča v dielni O. Helle.

Pána I g n á c S p i t z e r, direktor National Textilwerke.

Pani O. H e l l e, fabrikantku, majiteľku fi.[rmy] O. Helle.

Pána R u d o l f a M a s t i k, prácevedúceho fi.[rmy] Heinrich Klinger.

Pána P e t r a H u d e k, pracovníka fi.[rmy] Nationale Textilwerke.

Pána S i e g m u n d a W o l f, bývalého direktora tunajšej odbornej textilnej školy.

Poznamenávam, že ponevác sa s prepúšťaním robotníkov zaoberá všeobecný demobilizačný výbor mesta Bratislavy, prepúšťanie robotníkov ostane i naďalej v kompetencii. Osobitný demobilizačný výbor pre textilný priemysel sa má zaoberať jedine so štátnou náhradou, ktorá sa zakladá na tom, že textilný priemysel svojich odborne vzdelaných robotníkov nemohol prepustiť vzdor tomu, že nemá na tento čas pre nich práce.

Bratislava, 1-ho dubna 1919.

župan.

Exp.[edované] 2/IV.

Dokument č. 164

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o vzťahu obyvateľov maďarskej národnosti zo Žitného ostrova k Československej republike.

Bratislava 1. 4. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 625, spis číslo 1347/1919, škatuľa číslo 3.

Keď som ešte v Modre úradoval čo župan a keď Bratislava ešte nebola obsadená, prišiel ku mne 31-ho prosinca menší statkár Čarada, ktorý mi vrazil, že aby sme na každý pád obsadili aj Žitný ostrov, bo keď oni budú od Bratislavy odrezaní, sú hospodársky úplne zničení.

Dunaszerdahelyský⁴⁵⁴ podslužny Dr. Nagy mi oznamoval, že sú okolití majitelia veľmi radi, že ich československé vojsko obsadilo a že majú takto zaistený pokoj a poriadok.

Deputácia z obce Felsőszeli⁴⁵⁵ vedená ev.[anjelickým] farárom Endreffym opisovala, aké hrozné pomery panovali u nich pred obsadením a akí sú teraz šťastní, keď je u nich taký poriadok.

Aurel Bartal, bývalý hlavný župan častejšie prízvukoval predo mnou, že akú veľikú hospodársku výhodu budú mať tí, ktorí budú patriť do našej republiky. Na zhromaždení hospodárov povedal toto: „Našou najhlavnejšou snahou má byť podporovať vládu, aby mohla tým najpotrebnejším zaopatriť obyvateľstvo, lebo veď je hádam nie našim záujmom, aby sa k nám dostalo to, čo je za Dunajom.“

Že sa obyvatelia Žitného ostrova nevyslovujú zreteľnejšie za pripojenie sa ku Československému štátu, to je len preto, že sú nie istý toho, či to tak ostane. Bo keď by vzdor svojmu osvedčeniu boli pripojení k Maďarsku, vieme, čo by sa s tými, čo dali osvedčenie, dialo.

Bratislava, 1-ho dubna 1919

župan.

⁴⁵⁴ Dunajská Streda.

⁴⁵⁵ Horné Saliby, okres Galanta.

Dokument č. 165

Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ktorým upozorňuje na nebezpečenstvo šíriaceho sa bolševizmu.⁴⁵⁶

Bratislava 5. 4. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 641, spis číslo 1409/1919, škatuľa číslo 3.

Vzhľadom na to, že južnú čiaru bolševici dotieravo napádajú a svoje rozvratné snahy chcú zaniest' aj na Slovensko, vyzývam Vás, aby ste bedlivo pozorovali menovite obyvateľstvo v krajoch podiaľ demarkačnej čiary stop Poučujte v zhromaždeniach ľud všade o nebezpečných následkoch bolševických snáh stop Aké neblahé následky má bolševizmus vidno aj z toho, že v Pešti vyslali k nám už aj deputáciu, aby sme okupovali Pešť, lebo že tam je obyvateľstvu už na nevydržanie stop Opätovne upozorňujem županov, aby obyvateľstvo donucovali vydávať zbrane.

Ministr Šrobár.

čís.[lo] 2656/1919 prez.[ídium] 4 dubna 1919.

⁴⁵⁶ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 172, 179, 190, 196, 215, 220, 225, 251 a 256.

Dokument č. 166

Obežník župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaný všetkým mešťanom, policajným kapitánom, hlavným slúžnym a tajomníkom o dodržiavaní a prijímaní opatrení proti podozrivým kupcom obchodujúcim na území Československej republiky.

Bratislava 6. 4. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Slúžnovský úrad v Šamoríne 1871 – 1922, spis číslo 1136/1919, škatuľa číslo 4.

Často prichodia ku mne ponosy, že všelijaký obchodníci zvlášte haličskí Židia, ktorí sa teraz sem presťahovali, hromadne cestujú na české a moravské kraje našej republiky, aby nakúpili rôzneho tovaru, ač práve nemajú právo k tomu, lebo obyčajne sú to nie legálni živnostníci, ale pokutovaní ketašníci, ktorí takto zaobstaraný tovar aj za hranice pašujú.

Tento živel nie len, že znemožňuje vývin solidného obchodu, ale pašovaním poškoduje celý náš štát a napomáha úžere.

Aby sme tomuto odpomohli na základe 681 čís.[lo] ministerského nariadenia nariaďujem, aby si priemyselník, obchodník alebo firma, ktorá na území tovar kúpiť chce, dľa vzoru pripojenej legitimácie takúto zadovážila.

Takáto legitimácia sa len spoľahlivým vydáva, a na vystavenie takýchto legitimácií má len županský úrad právo (II. poschodie čís.[lo] izby 34). Za vystavenie takejto legitimácie sa desať korún platí.

Musíme ale dozerať na to, aby tovar, ktorý sa takýmto spôsobom dostane k nám skutočne slúžil na zaokrytie potrieb obecnstva a aby sa s ním neprevádzala úžera.

Preto Vás vyzývam, aby ste majiteľov takýchto legitimácií stále kontrolovali, nariaďujem, aby všetci, ktorí na základe takejto legitimácie kupujú svoje účty, prvostupňovej vrchnosti ukázali.

Nakoľko by táto vrchnosť zbadala, že predajná cena kúpnej cene a zodpovednému mešťanskému osohu nezodpovedá, ale užeruje, má proti kupcovi priestupné pokračovanie započat' a proti nemu s neuprositeľnou priestupnosťou zakročiť, priestupné písma ale môjmu úradu zaslať.

O vystavení takejto legitimácie sa má skrze priemyselnú vrchnosť žiadosť môjmu úradu aj s mienkou spolu predostrieť, kde sa tá primerane k mienke vybaví.

Poplatok za vystavenie sa má vždy skrze žiadajúcu vrchnosť na poštovnej poukážke hospodárskej banky na účet županského úradu vyplatiť.

Vyzývam Vás, aby Ste toto moje nariadenie primeraným spôsobom vyhlásili.

v Bratislave, dňa 6 dubna 1919,

SAMUEL ZOCH
Župan

Dokument č. 167

*Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe a žiadosť o uvoľnenie z funkcie župana.*⁴⁵⁷

*Bratislava (1. 4. 1919 – 12. 4. 1919)*⁴⁵⁸

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 637, spis číslo 1401/1919, škatula číslo 3.

Pre prípravu modranskej slávnosti som nemohol podať minulý týždeň správu, prosím aby mi to bolo odpustené.

Účinok modranských slávností bol nevídaný. Uspokojenie a oduševnenie u ľudu je báječné. Na druhý deň po slávnosti cez Modru tiahol ohromný rad vozov s mláďenci, ktorí sa šli hlásiť do zbrane. Na našej výletnej ceste s gen.[erálom] Piccionim sme všade videli účinky slávnosti a prijímali nás v každom dome, ako zvláštnych hosťov. Len pokračovať v takýchto cestách!

Povinný som referovať o zjavoch bolševického hnutia. Sú sporadické a ohraničené na jednotlivé výroky. V meste nebadat ničoho. Predbežná cenzúra vykonala svoje. Na novo povolená Presse píše ozaj slušne. Len s Volkštimme je trápenie, tam musím vždy výbuchy^a potlačovať. Na vidieku sa nedá hovoriť o bolševizme, ale túžba po zemi je ohromná. V Uhorskej Vsi⁴⁵⁹, Dimburku⁴⁶⁰ a Hochštetne⁴⁶¹ som zriadil vec tak, že som vyprostredkoval lacnú^b árendu ľudu a najchudobnejším som^c úplne zadarmo. Nepodarilo sa mi ešte zariadiť otázku v Čeklísi⁴⁶², kde sedliaci chcú kúpiť pravý prostriedok panského majetku a na zámenu^d nechcú prísť. Úfam sa ale, že i to zariadim.

O strachu v Žitnom Ostrove som referoval ústne. Keby tí ľudia boli toho istí, že budú k nám náležať, zriadili by ohromnú demonštráciu za náš štát. Takto sa ale boja.

Nálada u vojska teraz narukovaného je vo všeobecnosti dobrá. Celý vidiek je plný chvál o dobrom zaopatrení vojakov o stravovaní, hlavne ale o čistote v kasárňach. Pravda, je medzi vojskom i účinok zlého ducha. A postavenie osobitného oddelenia,

⁴⁵⁶ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 197, 206, 207, 214, 236 a 245.

⁴⁵⁸ Na dokumente nie je uvedený dátum jeho vzniku. Keďže modranské slávnosti sa konali 30. 3. 1919, dokument mohol vzniknúť až po tomto dátume, pričom Samuel Zoch sám uvádza, že ešte v pondelok (31. 3. 1919) bol v Modre. Zároveň v edovanom dokumente spomína, že modranské slávnosti sa konali minulý týždeň, preto za najneskorší deň vzniku dokumentu možno považovať 12. 4. 1919. Tento dátum preto tvorí hornú hranicu vzniku edovaného dokumentu.

⁴⁵⁹ Záhorská Ves, okres Malacky.

⁴⁶⁰ Suchobrad, okres Malacky.

⁴⁶¹ Vysoká pri Morave, okres Malacky.

⁴⁶² Bernolákovo, okres Senec.

ktoré by nemalo inú úlohu ako poučovať vojakov, je neodbytné. Ku tejto práci by mali byť pritiahnuté i civilné^e osoby.

Medzi vojskom som pobadal smutné účinky starého špinavého systému. Ľudia, ktorých bezzisťná^b práca je nad všetku pochybnosť, bývajúⁱ prekladaní len preto, že sa to s udavačstvom poverenému individuu tak zaľúbilo. Dozvedám sa aj to, že medzi nami chodia aj také vojenské osoby, ktoré majú kontrolovať aj činnosť civilných úradov. Toto je nám predsa primoc. A rakúskeho policajného systému, ktorý dal špehovať aj ministrov si neprosíme.

Nesmierne zaujímavý bol deň môjho pobytu v Trnave. Na mestskom dome som vo všetkých úradoch našiel všetko v najlepšom poriadku. Pracuje sa príkladne a všetko – v trnavskej síce – ale v slovenčina. I [výzor] mesta je slovenský, nápisy sú síce hrozné, ale slovenské. Mal som zhromaždených zástupcov celého okresu a bol to milý pobyt medzi nimi. Zo sťažností spomeniem hlavne petrolej pre hospodárstvo – tu by naozaj potrebná pomoc – rekvírovanie dobytky a školské nedostatky. Pri školách spomeniem, že nebolo múdra vec škôldozorcov a tak aj dozor [nad] školami vyňať zo županovej kompetencie. Staré, dokázané maďarské spôsoby škoda odhadzovať. Nech ten učiteľ cíti aj ferulu politickej moci nad sebou. A župan je ten, ktorý bezprostredne môže dozerať na činnosť škôldozorcov. Takto sa mi stalo, že ma deti v čisto slovenskej Šárfii⁴⁶³ pozdravili dičirtešik^k.

Cíferský richtár predostrel návrh^l na zavretie krčiem v nedeľu. Na dobu štatária to i nariadim. A vydať takéto všeobecné nariadenie by bol krok napred.

Mnoho ponos odznelo^m i hľadom ciestⁿ a toto musíme ozaj stále^o s pozornosťou sprevádzať.

Po tomto som mal osobitnú poradu s katolíckym duchovenstvom okresu. A videl som, že im bolševici nahnali rozumu. Žiadal som rozhodné podporovanie vlády a dostalo sa mi hlučnej pochvali. Len páter Hidvégy začal jemnúčko rýpať, ale súhlasu nenachádzal. Tak sa mi zdá, že nebezpečie z tejto strany odvrátil od nás Béla Kún.

Tomuto môžeme ďakovať i utíchnutie v prešporskej lutheránii. Na konvente v nedeľu sa postavili^p na vyčkávajúce stanovisko a boli nesmierne spokojní a skromní.

Po obede som mal v Trnave schôdzku so socialistami. V Trnave sú dva prúdy. Jeden slovenský a druhý, ktorý drží s prešporskými Nemcami. Títo sa zrazili na poradu a toto bolo hlavné pozitívum^r. Ja som osvedčil^s v mene vlády, že ona nikdy nedopustí, aby sa socializmus organizoval pod vodcovstvom tých prešporských socialistov, ktorí sú našej vláde nepriateľskí. Večer mali mať medzi sebou poradu a myslím, že sa im na nej podarilo docieľiť zjednotenie v prospech slovenských robotníkov.

Precestoval som pol župy a jarné práce sú všade v prúde. Len na veľkých majetkoch, kde mali orať parou, vidno nezorané tably. To uhlie by bolo potrebné ozaj posúriť. Veď nám takto hrozí opravdová katastrofa.

Na území celej župy bol pokoj, len v Pudmericiach⁴⁶⁴ chceli rabovať. Pochytenie vodcov to prekazilo. Rozmnoženie četníctva je veľmi vážna úloha.

⁴⁶³ Šenkvice, okres Pezinok.

⁴⁶⁴ Budmerice, okres Pezinok.

A teraz nech mi je dovolené podať svoju demisiu. Príčina je známa⁴⁶⁵. Bol by som huncút keby som nepovedal úprimne^e, že mi nepadne ľahko opúšťať^u túto úmornú, ale vďačnú a pre národ prospešnú prácu. Zriadil som si to ako tak a keď to začalo ísť, odchádzam inde, zase priekopnícku^v prácu konať. Nežalujem sa preto. Tak, ako sa nežalovali naši srdití, že ich posielali do prvých radov. Len o jedno prosím moje milé ministerstvo: Keď bude potrebné dáka práca za národ, pamätajte aj na mňa. Lebo tak, ako sa nikdy nedal oddeliť kresťan Zoch od Slováka Zocha, tak aj biskup Zoch chce byť vždy bojovníkom za slovenskú vec. A možno, že čo nemohol župan, to vykoná biskup. Dľa úradu sa tedy vzdalujem od Vás, ale v práci za národ by som Vám chcel byť taký blízky ako posiaľ.

Len o to prosím, aby moje oslobodenie od županstva bolo súrne vybavené, lebo práca na poli cirkve mnohá a odkladať sa nedá.

S úctou:
Samuel Zoch^x
župan

^a slovo „výbuchy“ *doplnené perom*

^b slovo „lacnú“ *doplnené perom*

^c slovo „som“ *doplnené perom*

^d slovo „zámenu“ *doplnené perom*

^e písmeno „ú“ *doplnené perom*

^f písmená „dby“ *doplnené perom*

^g písmená „ci“ *doplnené perom*

^h slovo „bezzištná“ *doplnené perom*

ⁱ písmeno „b“ *doplnené perom*

^j písmeno „k“ *doplnené perom*

^k slovo „dičirtešik“ *doplnené perom, v maďarčine „dicsértessék“ znamená Pochválen!*

^l písmeno „h“ *doplnené perom*

^m slovo „odznelo“ *doplnené perom*

ⁿ slovo „ciest“ *doplnené perom*

^o slovo „stále“ *doplnené perom*

^p slovo „postavili“ *doplnené perom*

^r slovo „pozitívum“ *doplnené perom*

^s slovo „osvedčil“ *doplnené perom*

^t slovo „úprimne“ *doplnené perom*

^u slovo „opúšťať“ *doplnené perom*

^v slovo „priekopnícku“ *doplnené perom*

^x *vlastnoručný podpis*

⁴⁶⁵ K tomu pozri aj dokumenty č. 97 a 206.

Dokument č. 168

*Vyhláška Československého zemského vojenského veliteľstva pre Slovensko v Košiciach k nariadeniu ministra národnej obrany k stannému právu.*⁴⁶⁶

Košice 14. 4. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 686, spis číslo 1550/1919, škatuľa číslo 4.

K nařízení ministra Národní obrany č.j.[číslo jednání] 2305/VI. z 2/4 1919, ministr Národní obrany nařídil na základě článku LII zákona ze dne 19. prosince 1918 č.[íslo] 89 sbírky zákonů a nařízení telegramem č.j.[íslo jednání] 2305/VI ze dne 2. dubna 1919 vyhlášení stanného práva na zločiny §§ 433 a 434 v tr.[estním] ř.[ádu] vyjmenované.

To jsou zločiny:

I. kterých může se dopustiti jenom vojín v činní službě a to:

- 1.) porušení subordinace (§§ 145 a 145 v tr.[estním] z.[ákonu] – válečný článek 1.);
- 2.) vzpoury (§§ 159 a 160 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] II.);
- 3.) odboje (§ 167 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] III.);
- 4.) sběhnutí (§ 183 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] V.) a osnování spiknutí ku zběhnutí (§ 216 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] VII.);
- 5.) zbabělosti (§ 243 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] IX.) a
- 6.) rušení kázně a pořádku (§ 261 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] X.);

II. kterých může se dopustiti vojín v činné službě, nebo osoba ustanovená u vojenské správy, nebo povinná následovati pohyby vojska, a to:

- 7.) plenění (drancování) (§ 492 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] XXXIII);

III. kterých může se dopustiti každý obyvatel Slovenska, bez ohledu na stav a státní příslušnost, a to:

- 8.) neoprávněného najímání (verbování) (§ 306 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] XIII);
- 9.) svádění a napomáhání k porušení přísežné vojenské služební povinnosti a nadržování sběhům (§§ 314, 316 a 318 v tr.[estním] z.[ákonu]) a
- 10.) vyzvědačství (špehounstva) a jiných činů proti válečné moci státu (§§ 321 a 327 v tr.[estním] z.[ákonu] – vál.[ečný] čl.[ánek] XIV. a XV.)

Prováděje toto ministerské nařízení varuji všechny příslušníky útvarů domácího vojska na Slovensku bez rozdílu příslušnosti k polním neb stabilním formacím, jakož i veškeré občanské obyvatelstvo Slovenska, před pácháním těch a

⁴⁶⁶ V súvislosti s vyhlásením stanného práva a z neho vyplývajúcich dôsledkov pre verejný život pozri dokumenty č.: 153, 154, 155, 156, 157.

takových zločinů a rozkazují na zákl.[adě] § 14 v tr.[estním] ř.[ádu] a nařízení býv. [alého] král.[ovstva] uher.[ského] ministerstva ze dne 27. června 1914 č.[íslo] 5491 min.[isterství] pres.[idium], aby každá osoba schopná zločinů pod č.[íslem] I. až III. vyjmenovaných, která by se dopustila některého zločinu pod 1 až 10) uvedených k čís. [lu] 1.) že by porušení subordinace tím, že by

a) se zprotivila představenému zbraní nebo násilným rukyvstažením na jeho osobu ve službě neb obdrževši rozkaz nějaký, služby se týkající (§ 147 v tr.[estním] z.[ákonu]),

b) podniknuta proti představenému ve vražedném úmyslu útok ve službě nebo mimo službu (§ 145 v tr.[estním] z.[ákonu]),

c) odepřela provést služební rozkaz anebo na službě se vztahující nařízení představeného, ne sice násilně, avšak neurvalým nebo urážlivým způsobem anebo, že by neprovedla důležitý služební rozkaz, týkal-li by se tento služebního výkonu proti nepříteli, nebo vzešla-li by z neprovedení veliká škoda pro službu (§ 149 v tr.[estním] z.[ákonu]),

d) se násilně zprotivila představenému za příčinou nějakého rozkazu, který se sice netýče vlastní vojenské služby, avšak vztahuje se na jiný úkon sloužící ku prospěchu státu nebo vojska, k němuž vojín má potřebnou dovednost (§ 152 v tr.[estním] z.[ákonu]),

e) přistižena byvši při rušení pokoje nebo výtržnostech, zpečovala se uposlechnouti rozkazu představeného, jenž ji vyzývá k pořádku a násilně naň ruku vložila (§ 153 v tr.[estním] z.[ákonu]),

f) mimo službu vztáhla ruku na představeného (§ 154 v tr.[estním] z.[ákonu]); k č.[íslu] 2.) vzpoury tím, že by

a) se společně s jinými opřela proti stávajícímu vojenskému služebnímu řádu, proti svým představeným anebo proti jejich rozkazům, anebo se k tomu umluvila nebo

b) jednotlivě se odvážila buřičských nebo jinak ke spolupůsobení druhých směřujících výroků nebo skutků, z nichž by takové opření pojití mohla – ve všech případech tvořících zločin (§ 160 v tr.[estním] z.[ákonu]), tedy jednala-li by za tím účelem, aby byla odepřena poslušnost vůbec, odstraněn nepohodlný představený, nebo vynuceno zlepšení stravování, zmenšení námah nebo jiná příznivá opatření, nebo zase zabráněno jiným nepřijemným nařízením zatčením a potrestáním (terorismus zdola – bolševismus);

k č.[íslu] 3) odboje, který by tu byl, kdyby při sročení nebo shromáždění množství ozbrojeného mužstva nastalém po předchozí úmluvě nebo z jakékoli jiné příčiny, jeho urputností nebo použitými od něho násilnými prostředky došlo k tomu, že by byla potřeba ozbrojené moci proti němu, aby se obnovil pořádek a poslušnost a kterého zločinu by se dopustila každá vojenská osoba, která by až do té chvíle, kdy ozbrojená moc jest již pohotově v účastenství na zločinu pokračovala, nebo později se k odbojníkům přidala (§ 167 v tr.[estním] z.[ákonu]) ve všech případech

k č.[íslu] 4) sběhnutí tím, že by s úmyslem vyhnouti se navždy své služební povinnosti opustila svémocně svůj vojenský oddíl aneb se k němu nedostavila (§ 183 v tr.[estním] z.[ákonu]) vyjma případ, že by se zase dobrovolně přihlásila, dále účastenství na sběhnutí jiného (§ 206 v tr.[estním] z.[ákonu]), osnování spiknutí ku sběhnutí

(§ 216 v tr.[estním] z.[ákonu]) a účastenství na něm (§ 227 v tr.[estním] z.[ákonu]), kterážto poslední zločiny dalšího výkladu nepotřebují – ve všech případech,

k č.[íslu] 5) zbabělosti tím, že by majíc na zřeteli svou vlastní bezpečnost, nekládla vnějším nebo vnitřnímu nepříteli takového odporu, k jakému jest podle své služební povinnosti zavázána a schopna, nebo tím, že by proti své povinnosti hleděla ujíti osobního nebezpečnosti, neb i toliko slovy nebo znamenání takové smýšlení dala najevo, které by u jiných mohlo způsobiti malomyslnost (§ 243 v tr.[estním] z.[ákonu]) – ve všech případech tvořících zločin.

Tedy ať by se jednalo o velitele, který by bez krajní potřeby se vydal (§ 245 v tr.[estním] z.[ákonu]) nebo své postavení opustil (§ 246 v tr.[estním] z.[ákonu]) nebo o podřízené důstojníky, které by k tomu svolili neb tomu nezabránili (§ 249 v tr.[estním] z.[ákonu]), neb o mužstvo, které by svou malomyslností velitele k tomu nutilo (§ 250 v tr.[estním] z.[ákonu]), dále ať by se jednalo o dělostřelectvo nebo vazatajstvo, které by bez krajní potřeby opustilo děla, náboje nebo vozy s nákladem, nebo vůbec o jakékoli vojína zbrojovného stavu, který by za bitvy utekl, zbraně zahodil, skrýval se nebo na počátku bitvy pozadu zůstal (§ 251 v tr.[estním] z.[ákonu]), nebo i mimo bitvu hleděl se vyhnouti střetnutí se s nepřítelem (§ 253 v tr.[estním] z.[ákonu]) nebo konečně při jiné příležitosti dal se strhnouti k výrokům, které by mohli vyvolati obecnou malomyslnost (§ 254 v tr.[estním] z.[ákonu]),

k č.[íslu] 6) rušení kázně a pořádku tím, že by

a) majíc podstoupiti trest vyřčený právoplatným soudním výrokem anebo rozkazem oprávněného k tomu představeného, zprotivila se provedení jeho násilným ruky vztažením na představeného nebo velitele exekuce (§ 262 v tr.[estním] z.[ákonu]),

b) za bitvy s nepřítelem při postupu neb ústupu, při dobytí tábora vyšla na kořist a vůči napomínajícímu představenému zpurně se chovala (§ 264 v tr.[estním] z.[ákonu]),

c) již bezbranné poraněné nebo nemocné nepřátele svlékala nebo s nimi zle nakládala (§ 265 v tr.[estním] z.[ákonu]),

d) svůj oddíl – ne sice ze zbabělosti nebo v úmyslu zběhnouti, avšak bez dovolení představeného opustila, aby obtěžovala obyvatelstvo, a byla přistižena dále nežli dvě hodiny cesty od svého sboru a v neospravedlnitelném směru (záškodnictví) (§ 267 v tr.[estním] z.[ákonu]);

k č.[íslu] 7) plenění (drancování) tím,

že nejsou k tomu zmocněna odňala by pro sebe nebo pro jiné nějakou cizí movitou věc, užívajíc účinků, který shromáždění větší ozbrojené moci mělo na mysl obyvatelstva, nebo tím, že by jako vojenský představený dala k tomu svolení nebo rozkaz, aniž by k tomu byla nucena potřebou takového opatření (§ 492 v tr.[estním] z.[ákonu]) dále podílíctví na plenění (drancování) tím, že by věc o které ví, že byla ukořistěna při nedobrovolném plenění (drancování) ukryla, zašantročila nebo na sebe převedla (§ 500 v tr.[estním] z.[ákonu]) převyšuje-li hodnota věci ukořistěné, ukryté, zašantročené nebo na sebe převedené v jednom nebo více případech částku 100 (jednoho sta) korun;

k č.[íslu] 8) neoprávněného najímání (verbování) tím, že by

k č.[íslu] 8) neoprávněného najímání (verbování) tím, že by

a) v území obsazené československým nebo spojeneckým vojskem najímala kohokoli pro jiné nežli československé nebo dohodové válečné služby nebo pro službu ve zbraní u některé vybouřené strany,

b) muže k vojenské službě v čs.[Československém] státu přísahou zavázaného najímala k tomu konci, aby se usadil v cizí zemi, nebo

c) za tím účelem, aby jinému nežli československému nebo dohodovému vojsku opatřila brance nebo povstalcům spolubojovníka nebo cizímu státu muže k čs.[československé] vojenské službě přísahou zavázaného jako osadníka, dopustila se loupeže lidí (§ 306 v tr.[estním] z.[ákonu]);

k č.[íslu] 9) svádění a napomáhání k porušení přísežné vojenské služební povinnosti a nadržování sběhům, sem patří svádění a napomáhání k neuposlechnutí vojenského rozkazu povolacího ke sběhnutí, k porušení subordinace, ke vzpouře a odboji (odstranění nebo zabití důstojníků) ať se tak děje ústně nebo písemně (rozšiřování bolševických letáků) (§ 314 a 316 v tr.[estním] z.[ákonu]); dále sem patří ukazování cesty, poskytnutí šatstva k přestrojení a poskytování potravy sběhovi, odkupování vojenského oděvu, zbraní, koní nebo výstrojných předmětů od něho, skrývání a přechovávání jeho (§ 318 v tr.[estním] z.[ákonu]);

k č.[íslu] 10) vyzvědačství (špehounstva) (§ 321 v tr.[estním] z.[ákonu]), jež bližšího výkladu nepotřebuje, jinakého dorozumívání se s nepřítelem, nebo jiných činů proti válečné moci státu československého, které mají za účel uškoditi válečné armádě československé nebo spojenecké (dohodové) nebo prospěti nepříteli (§ 327 v tr.[estním] z.[ákonu]); sem patří i útok na osobní bezpečnost vojenských osob; žhářství na vojenských budovách, krádež z vojenských skladů, poškození drah, telegrafů, telefonů, vodovodu, elektráren, plynáren, způsobení povodně (sabotáže), byla postavena před vojenský náhlý soud v Košicích nebo v Bratislavě a bude-li shledána vinnou, odsouzena byla k trestu smrti zastřelením.

Osoby dopadené v Žilíně a východně nebo severně od trati vedoucí z Čače přes Žilinu, Vrútky, Turčiansky svätý Martin, Kremnici a Zvolen do Lučence budtež dodány do Košic, osoby dopadené západně a jižně od jmenované trati a ve jmenovaných městech (vyjma Žilinu) do Bratislavy.

Tímto rozkazem duďtež poděleny všechny oddíly a útvary jim na úroveň postavené, podléhající zemskému vojenskému velitelství v Košicích.

Rozkaz ten buď ihned po obdržení vyhlášen důstojnictvu a mužstvu při vydávání denního rozkazu pro tři, po sobě následující dny a budiž dbáno toho, aby se každý důstojník, poddůstojník a muž o vyhláše stanného práva dověděl.

K tomu cíli budtež při první takové vyhláše předčítána jména všeho mužstva pododdílu a budiž pečováno o to, aby všichni toho dne nepřítomní (odkomandovaní) choří a jinak zvláště ve strážní službě zaměstnaní dostavili se k vydání rozkazu druhého nebo třetího dne. Dny, ve které se vyhlášky staly, budtež na tomto rozkaz poznamenány

a připojen podpis toho důstojníka, jenž vyhlášku obstaral a dvou nejstarších poddůstojníků. Mimo to potvrdí každý důstojník, poddúst.[ojník] a muž protokolárně svým vlastnoručním podpisem (ověřeným znamením ruky), že kdy a kým mu byl sdělen obsah tohoto rozkazu; podpisy nechť seberou po četách jejich velitelé.

Kdyby se pak přeče někdo dopustil některého z předchozích zločinů a případů a popíral, že věděl o vyhláše stanného práva, budtež v trestním oznámení co nejpečlivěji sepsaném uvedena jména osob, které tento rozkaz vyhlásili a tedy mohou jako svědci tuto skutečnost před náhlým soudem potvrditi a připojen ověřený výtah z řečeného protokolu.

[*nečitatelný podpis*]

Dokument č. 169

Oznámenie vládného tajomníka pre spravodlivosť pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ktorým vysvetľuje dôvody pre používanie maďarčiny na Okresnom súde v Pezinku.⁴⁶⁷

Bratislava 15. 4. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 630, spis číslo 1364/1919, škatuľa číslo 3.

Pre technické ťažkosti nemohli byť doteraz formuláre pre súdy v slovenskej reči vyhotovené a súdom dodané, preto sa súdom mlčky dovolilo maďarské tlačivá dočasne upotrebiť.

V danom páde najmä vzhľadom na tú okolnosť, že v Pezinku skutočne miesto 3 sudcov len jediný sudca úraduje, nemožno na nejakú demonštráciu pomýšľať, ale jeho počínanie treba, ako fyzicky ináč nemožné, za ospravedlnené považovať.

Žiada sa preto p.[án] župan túto vec šetrne posúdiť a tak aj vybaviť.⁴⁶⁸

Vládny tajomník pravosúdia:
[nečitateľný podpis]

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre pravosúdie.“

⁴⁶⁷ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

⁴⁶⁸ Župný úrad v Bratislave preposlal odpoveď vládného tajomníka pre spravodlivosť na mestský policajný kapitanát v Pezinku, ktorým na predmetné vyjadrenie odpovedal 31. 3. 1919 v tomto znení: „Podepsaný úrad dovoľuje si týmto sl.[ovutnému] županskému úradu zaslati prípis zdejšiu okresného soudu, prý dosud od Československého státu nepřevzatého. Že jmenovaný soud úraduje dosud v starém maďarském duchu je viděti z toho, že obálky (pozvánky) k preličení jsou psány v řeči maďarské, což dalo podnět k tomu, že někteří zdejší uvědomělí Slováci pozvánky (obálky) odmítli. Taktéž činí i podepsaný úrad. Ne žeby chtěl snad činnosti zdejšiu soudu překážeti, ale aby připomněl, že v Bazíně již je nejvyšší čas, by se na okresním soudě úradovalo slovensky. Podotýkáje, že příčinou není maďarsky tisknutý formulář, ale maďarsky sepsaný obsah, dovoľuje si podepsaný úrad poprositi, aby sl.[ovutnému] županský úrad v této věci pořádek učiniti ráčil.“ ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 630, spis číslo 1364/1919, škatuľa číslo 3.

Dokument č. 170

Nariadenie vládného referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o podmienkach pri prepúšťaní osôb internovaných z politických dôvodov.

Bratislava 23. 4. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 706, spis číslo 1641/1919, škatuľa číslo 4.

V nejbližší době bude internační věznice v Ilavě, pokud se týče internovaných politických vězňů, evakována a internovaní budou dopraveni do tábora internačního v Terezíně, který k tomu cíli z rozkazu ministerstva vnitra zvláště byl zařízen. Jest tudíž nutno, aby další internovaní, kteří v příštím čase do této politické vazby mají býti dopraveni, příslušným četnictvem dopraveni byli přímo do Terezína. Vláda slovenská zanašší se dále úmyslem po 2. květnu propustiti internované z politické vazby. Při tom budou platiti následující zásady:

Propuštění býti nemohou:

1./ Osoby, které pro nějaký delikt z toho důvodu byly internovány, poněvadž nebylo dosud spolehlivých soudů. Internování zastupuje tudíž zasloužený trest na svobodě.

2./ Osoby, které jsou naší republice nebezpečné a jejichž propuštění znamenalo by další ohrožení veřejného pořádku. /podezření z bolševizmu./

Propuštěny mohou býti osoby, které se sice proti republice československé nějakým způsobem prohřešili, např.[íklad] zpěvem uherské hymny, nějakým neprozřetelným výrokem, zakládajícím skutkovou povahu trestního činu proti veřejnému pokoji a řádu, nebo dále maďarofilským působením, kteří však jinak vzhledem na změněné politické poměry Československé republiky již nebezpečnými nejsou.

Aby tedy takovéto internované osoby mohli býti perlustrovány a po případě propuštěny, jest nutno, aby tamní županský úrad po zralém uvážení sem písemně sdělil, kdo z osob tamním úradem internovaných by ve smyslu výše zmíněných instrukcí na svobodu propuštěn býti mohl.

Podotýká se, že županské úřady nejsou oprávněny osoby internované na svobodu propouštěti, nýbrž právo toto vyhradil si pan ministr, který po případné informaci županského úřadu příslušný rozkaz k propuštění vydá.

Vládni referent:
Dr. Ivanka^a

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre administratívne veci.“

Prezentačná pečiatka:
„Župan Prešporskej župy
a mesta Prešporka
Došlo: 7. MAI[mája] 1919
Číslo: 1641“

^a podpisová pečiatka

Dokument č. 171

Dvojazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované služným a mešťanostom, aby nahlásili existenciu bývalých uhorských štátnych podnikov, tovární a priemyselných objektov v ich územnej kompetencii.

Bratislava 25. 4. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 517/1919, škatuľa číslo 582.

Od župana bratislavskej župy.

Číslo: 2957/919. Popis štátnych dielni, priemyselných urad^a atd.⁴⁶⁹

Panu Služnému/ Mešťanostovi

Vyzývam Vás, aby ste na vašom priestore sa nachádzajúce všetky tie ärárne podajutia^b, dielne, bane, topianurne^c, pily a kupely, ktoré pred československým^d obsadením majetkom maďarskeho štátu boli, oznámil⁴⁷⁰.

Szám: 2957/919 Állami vállalatok, gyárak és ipartelepek stb.[s a többi] összeírása.

Főszolgabíró/ Polgármester úrnak

Felhivom azonnal jelentse be a hatósága területén lévő azon összes kincstári vállalatokat, gyárakat, bányákat, kohókat, fűrésztelepeket és fürdőket melyek a cseh megszállás előtt a magyar állam tulajdonát képezték.

V Bratislave dňa - 25 dubna 1919

Dr. Galla^e

^a správne „úradov“

^b správne „erárne podujatia“

^c správne „topiarne“

^d slovo je napísané nad prečiarknuté slovo „českým“

^e vlastnoručný podpis

⁴⁶⁹ Nariadenie vychádza zo zákona o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku z 10. decembra 1918, ktorý v § 5 zveril všetky štátne majetky, podniky a železnice do správy príslušných ministerstiev Československej republiky. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 1/1919, škatuľa číslo 578.

⁴⁷⁰ Archaizmy použité v slovenskom texte sťažujú porozumenie; išlo o nahlásenie existencie štátnych podnikov („podujatia“), tovární („dielne“), baní, hüt („topiarne“), píl a kúpeľov. „Priemyselný úrad“ znamená priemyselná budova, továrenský alebo priemyselný objekt.

Na reverze nariadenia sa nachádza negatívna odpoveď peziňského magistrátu.

Dokument č. 172

Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ktorým zakazuje verejné ľudové zhromaždenia a pochody pri príležitosti osláv 1. mája.⁴⁷¹

Bratislava 26. 4. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 693, spis číslo 1578/1919, škatuľa číslo 4.

Vzhľadom na stanné právo župan môže dovoliť oslavovanie prvého mája prednáškami a divadlami v uzavretých miestnostiach, ale len tam kde to miestne pomery dovoľujú a kde je záruka za úplný poriadok a pokoj. Nikde nemôžu byť dovolené ani ľudové zhromaždenia ani pochody mestom a ani výlet.

Minister:

Dr. Šrobár v.[lastnou] r.[ukou]
2144 adm.[administratívne oddelenie]

⁴⁷¹ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 179, 190, 196, 215, 220, 225, 251 a 256.

Dokument č. 173

List školského inšpektora Jána Zigmundíka Ferdinandovi Píseckému o nutnosti prezvať do správy všetky učiteľské spolky, ktoré vznikli pred rokom 1918.

Bratislava 30. 4. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Štátna učiteľská akadémia v Modre, inventárne číslo 181, spis číslo 301/1919, škatuľa číslo 15.

446/919 *Nápisová pečiatka: „Čs.[československé] škôldozorstvo pre Prešporok, Sv. Jur, Pezinok a Modru“*

Bratislava, 30. dubna 1919.

Vet.[erán:] pán N.[ándor] Písecký⁴⁷³, správca učiteľského ústavu v Modre

Počul som od p. Lichnera⁴⁷⁴, správcu pezinskej štátnej školy, že zapodiebate sa s myšlienkou založenia učiteľského družstva. Snáď Vás bude zaujímať tu priložené tlačivo⁴⁷⁵, z ktorého vidieť, že ešte roku 1871 previedli sme boli niečo podobného⁴⁷⁶.

Na základe školského zákona roku 1868⁴⁷⁷ boli učitelia každej stolice povinní, založiť podobný spolok. Vláda však až niekoľko rokov pozdejšie zmyslela si na tento

⁴⁷² Bratislava.

⁴⁷³ Ferdinand Písecký (25. 11. 1879 – 25. 10. 1934) – kapitán čs. légii, vojak, diplomat, správca učiteľského ústavu v Modre od 2. marca 1919 do roku 1927. HRDLOVIČOVÁ, Silvia. V spoločnom štáte Čechov a Slovákov, roky Slovenskej republiky 1919 – 1945. Školské vzdelávanie. In ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján (eds.). Dejiny Modry. Modra: Mestský úrad v Modre, 2006, s. 359 – 360.

⁴⁷⁴ Michal Lichner, pôvodne učiteľ v Lubine, bol menovaný za dočasného správcu Československej štátnej ľudovej školy v Pezinku od 1. februára 1919. ŠABA, pracovisko Archív Modra, Zbierka kroník, inventárne číslo 84, Kronika štátnej ľudovej školy v Pezinku 1918 – 1944.

⁴⁷⁵ Tlačivo sa vo fonde nezachovalo.

⁴⁷⁶ Pisateľ listu hovorí o Všeobecnom učiteľskom spolku prešporskej stolice (Pozsonymegyei általános tanítóegylet), ktorý založil v Pezinku, kde v tom čase pôsobil na mestskej ľudovej škole. DUBOVSKÝ, Ján Milan. Kultúrne pomery. Roky 1849 – 1918. In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDEL, Juraj (eds.). Dejiny Pezinka. Bratislava. Obzor, 1982, s. 135. Niektorí autori založenie spolku mylne kladú do roku 1870. Pozri: Osobnosti Pezinka. Dostupné na <<https://www.pezinok.sk>>. PEKAŘOVÁ, Katarína. Učiteľský zbor Bratislavskej župy. In Historicko-pedagogické fórum: (internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo), 2013, roč. 2, č. 1, s. 26.

⁴⁷⁷ Zákonný článok XXXVIII/1868 o vyučovaní na ľudových školách. § 147 ukladal učiteľom obecných ľudových a meštianskych škôl povinnosť vytvoriť si v každom školskom obvode vlastné združenie (tanitói testület) v dobovom jazyku spolok, zbor, družstvo. Zákon je k dispozícii v dobovom slovenskom preklade v Zbierke krajinských zákonov z roku 1868, s. 181 – 216 a na oficiálnom webovom sídle Múzea školstva a pedagogiky <<http://www.msap.sk/images/stories/publikacie/1868.pdf>>.

predpis zákona, následkom čoho vtedajší škôldozorca založil vládny učiteľský spolok⁴⁷⁸ a náš, už pekne účinkujúci rozpustil, áno rozohnal a majetok náš jednoducho shabal.

Tento vládny spolok mal dľa zápisnice, u mňa sa nachádzajúcej, majetku v peniazoch K[orún] 12786.03 roku 1913. Toto budeme musieť do svojich rúk prevziať. A jako v prešporskej stolici, tak vo všetkých ostatných účinkovaly podobné vládne učiteľské spolky, s ktorými bude treba poriadok spraviť. V školskom referáte musím na toto upozorniť.

V mojich školách bude málo Slovákov. Či potrebujete mať ich mená?

S úplnou úctou

Ján Zigmundík⁴⁷⁹
šk.[olský] inšpektor.

Okrúhla pečiatka: „Čs.[československé] škôldozorstvo pre Prešporok, Sv. Jur, Pezinok a Modru“^a

^a text pečiatky zle čitateľný

^b vlastnoručný podpis

⁴⁷⁸ Pisateľ listu hovorí o prvom inšpektorovi bratislavského školského obvodu Richardovi Bartalovi a o spolku s názvom Učiteľský zbor Bratislavskej župy (Pozsonymegyei tanítótestület), ktorý vznikol v novembri 1872 v Bratislave a R. Bartal sa stal jeho prvým predsedom. PEKAŘOVÁ, Katarína. Učiteľský zbor Bratislavskej župy. In *Historicko-pedagogické fórum: (internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo)*, 2013, roč. 2, č. 1, s. 26 – 27.

⁴⁷⁹ K osobnosti Jána Zigmundika bližšie v dokumente č. 45, poznámka pod čiarou č. 170.

Dokument č. 174

Predpisy vládneho referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o prekročení demarkačnej čiary medzi Československom a Maďarskom.

Bratislava s. d.

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 682, spis číslo 1518/1919, škatuľa číslo 3.

Překročení demarkační čáru mezi republikou Československou a republikou Uherskou jest zakázáno.

Výjimku tvoří pouze vypovězení příslušníků maďarských. Tito příslušníci budtež vypovídání – nakolko možno – s celou jejich rodinou a musí se vystěhovati s celým svým zařízením. Ku přestoupení demarkační čáry v tomto výjimečném případě sloužiti budou přechody v Prešpurku, Szobu, Lučenci, Košicích a Užhorodě. Postup v těchto případech budiž následující:

Příslušníci maďarští, kteří svých chováním stali se nebezpečnými pro republiku Československou, budou vypovězení příslušným županem v Bratislavě a v Košicích hlavním městským kapitánem, nebo policejním oddělením při ministerstvu pro Slovensko.

O úředním jednání tom sepsán budiž úřední spis, vypovězení samo podepsáno budiž vlastnoručně výlučně buď příslušným županem a nebo hlavním kapitánem v Bratislavě a v Košicích, nebo přednostou státně policejního oddělení při ministerstvu komisařem Böhmem aneb jeho zástupcem komisařem Mrázkem. Osoba vypovězena s příslušníky rodiny budiž v bezpečném průvodu dopravena k vojenskému velitelství výše zmíněných přechodů demarkační linie, kdež budiž spis o vypovídací rozkaz podepsaný některým z funkcionářů nahoře jmenovitě uvedených stráží předán, která obstará převedení vykázaných.

Osoby vypovězené, vezoucí s sebou movitý majetek, který nutno dopraviti po železnici, nutno dirigovati přes přechod u Szobu, nebo u Lučenca, Košicích a Užhorodu.

Příslušníci Uherského státu, kteří právoplatně z republiky Československé byli vypovězení a zmíněným způsobem naše území opouštějí, budtež vzati do evidence. Seznamy osob takových, které se budou sepisovati u velitelství přechodů, zasílány budtež státně policejnímu oddělení při ministerstvu. Při jménc budiž uvedeno:

Rok narození, příslušnost, poslední bydliště, a datum kdy nuceným způsobem naše území opustili. Oddělení státní policie při ministerstvu bude abecední seznamy těchto osob posílati periodicky těmto úřadům:

- 1./ Velitelstvím zmíněných přechodů přes demarkační čáru.
- 2./ Županským úřadům.
- 3./ Hlavním kapitánům v Bratislavě a v Košicích.

4./ Vrchnímu vojenskému velitelství v Bratislavě.

5./ Zemskému četnickému velitelství.

Zemské četnické velitelství, kterému se dá k dispozici dostatečný počet exemplářů rozešle seznamy ku všem četnickým stanovištím, která budou bdít nad tím, aby osoby vypovězené do svého původního bydliště aniž kam jinam se navrátili. Vrátili-li se, budtež zatčeny a internovány.

O přechodu demarkační čáry směrem z Uher platí tyto předpisy:

Přechod dovolen bude jenom příslušníkům republiky Československé, kteří mohou jejich příslušnost dokázat.

Poněvadž, lze očekávat, že Uherská vláda bude posílati do Československé republiky živly nespolehlivé a státu nebezpečné a že je bude vypovídati k tomu účelu, aby jim přístup do republiky Československé zjednala, nutno v takových případech jednati s velkou pozorností. Přecházeti demarkační čáru směrem z Uher lze pouze z Bratislavy, Szolu, Lučenci, Košicích a Užhorodě.

Osoby příšedší podrobeny budtež co nejpřísnější perlustraci. Osoby nepodezřelé obdrží rozkaz odebrati se nejkratší cestou do svého nastávajícího bydliště a příslušné četnické velitelství budiž neprodleně příslušným úřadem politickým nebo policejním při zmíněných přechodech upozorněno, aby je v patrnosti drželo.

Osoby podezřelé budtež týmiž úřady v bezpečném průvodu dopraveny do tábora internovaných v Terezíně v Čechách a zároveň správa tohoto internačního tábora budiž spravena, aby přezkoumala, zda jsou nebezpečni státu a podala návrhy na jejich případné propuštění státně policejnímu oddělení při ministerstvu v Bratislavě.

Mimo osoby vypovězené, nesmí nikdo demarkační čáru překročiti jakékoliv povolení, budtež ponechána příslušnými velitelstvími při zmíněných přechodech bez povšimnutí.

Dosud obvyklé kontrahování vypovídacích rozkazů od jakéhokoliv úřadu jiného, jmenovitě vojenského odpadá.

Ohledně pasů do říše uherské platěť následující ustanovení:

Veškeré pasy do uherské říše vytavené pozbývají platnosti. Ku podpisování pasů oprávněn jest výlučně příslušný župan anebo hlavní kapitánové v Bratislavě a v Košicích. Za příčinou kontroly příslušným velitelstvím přechodnými žádají se župané a hlavní kapitánové v Bratislavě a v Košicích, aby neprodleně zaslali poštou státně policejnímu oddělení ministerstva v Bratislavě své podpisy, které potom budou rozmnoženy a na dotyčná velitelství zaslány.

Vydávati pasy jsou oprávněni jedině příslušní županové a hlavní kapitánové v Bratislavě a v Košicích.

Vládní referent:

Dr. Ivanka^a

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej Republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre administratívne veci.“

Prezentačná pečiatka:

„Župan Prešporskej župy
a mesta Prešporka

Došlo: 22. APR.[apríl] 1919

Číslo: 1518“

^a *podpisová pečiatka*

Dokument č. 175

Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava a policajný referent posielajú na vybavenie všetkým slúžnym a mešťanostom v župe celé znenie obežníka ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v odpise týkajúceho sa pracovného umiestnenia legionárov.

Bratislava 5. 5. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 563/1919, škatuľa číslo 582.

Župan bratislavskej župy a mesta Bratislava.

Číslo: 5247/1919

Predmet: Miesta pre Legionárov.

Všetkým slúžnym a mešťanostom!

Priložený obežník uvádzam v známost' a žiadam o jeho presné vybavenie.-

Bratislava, dňa 5. kvetňa 1919.-

Z rozkazu:

Okrúhla pečiatka: „Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava“

a [nečitateľný podpis]

voj.[enský] a pol.[icajný] referent.

Odpis⁴⁸⁰.

Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.

Číslo: 3042 praes. Predmet. Miesta legionárov.

Pán Samuel Zoch župan Bratislava.

Nastáva doba, keď sa bude treba postarať o zaopatrenie československých legionárov.- Oni boli, ktorí nasadili svoje životy a obetovali svoje existencie pre slobodu československého národa a preto je prvou povinnosťou republiky postarať sa teraz o lepšiu budúcnosť týchto hrdinov, ktorí nám vedeli vybojovať našu lepšiu národnú budúcnosť.- Týmto im prejavíme najlepšie svoju vďačnosť.- Žiadáme Vás proto, abyste mi každých 14 dní alebo v nutných prípadoch hneď oznamovali Vás uprázdnené miesta s udánim potrebnej

⁴⁸⁰ Odpis obežníka sa nachádza na osobitnom liste papiera.

kvalifikácie, aby sa tieto mohli oznámiť ministerstvu Národnej Obrany⁴⁸¹.-

Za ministra: Lango s.[aját] k.[ezúleg] ministerský tajomník

⁴⁸¹ V období vydania tohto obežníka sa už pripravoval zákon č. 282/1919 Zb. o úľavách pri prijímaní legionárov do štátnych úradov z 23. 5. 1919, zákon č. 470/1919 o dočasnej úprave platov učiteľov – legionárov, vojakov a ich rodín z 23. 7. 1919 a zákon č. 462/1919 Zb. o prepožičaní miest legionárom z 24. 7. 1919. Na základe tejto legislatívy mohli legionári získať výnimky od všeobecne platných podmienok pre obsadenie štátnozamestnaneckých miest, mali nárok na pridelenie miest v štátnej aj verejnej službe, ako aj v podnikoch podporovaných štátom, a učiteľia z radov legionárov mali nárok na návrat do školskej služby. Viac k tomu KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Slovensko na ceste k demokracii. Bratislava: Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodama, s. r. o., 2009, s. 131 a n. MICHL, Jan. Legionári a fenomén legionárství v moderní čs. státosti. Dizertačná práca. Praha: Ústav českých dejín Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej, 2008. Dostupné na < <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/75016/>>.

Dokument č. 176

Zápisnica o prevzatí Sedrie v Bratislave predstaviteľmi Československej republiky. Pôvodní zamestnanci boli vyzvaní, aby zložili sľub poslušnosti Československej republike a v prípade, ak neovládajú dostatočne slovenský jazyk, majú sa ho do jedného roka naučiť a svoje jazykové vedomosti preukázať zložením skúšky, inak nemôžu v úrade ďalej zotrvať.

Bratislava 12. 5. 1919

*Originál, rukopis. ŠABA, f. Krajský súd v Bratislave I (1768) 1872 – 1949 (1954),
Prezidiálne spisy, inventárne číslo 22, spis číslo 1919-B-I-53, škatuľa číslo 1.*

Sedria^a Bratislava⁴⁸²
dne 12. května 1919

Přítomni:

Předávající: Jaroslav Vojtíšek
Predseda sedrie: Aladar Bacsák správca sedrie jake prijímající

Přijetí úřednictva do
služeb státu Č.-S. R.

Předstoupili:

Notáři: Knapp Artur Ignatz, notář IX. hod[nostní] třídy a udáva:
Jsem ochoten složit sľub poslušnosti Č.S. Republice pod tou podmínkou, že v případě mého přerazení z Bratislavy smím zažádat bez praejudice o své pensionování. Řeč Č-Slovenskou ovládám neúplně a jsem ochoten do 1 roka si osvojit ji tak, abych mohl v této řeči uřadovati. Podrobím se skoušce.⁴⁸³
Nato byl notář Knapp Artur Ignác vzat do sľibu.
J. Vojtíšek⁴⁸ Knapp Artur Ignác⁸

^bPředstoupili notáři Dr. Kaszás Géza, Dr. Kaderle Edmund, Dr. praktikant Dr. Ludvig Kruml.

Bylo jim^c oznámeno, za jakých podmínek jich přijeti do služeb^d československé republiky jest možno a zjištěno, že slovensko řeč vůbec neovládají. Skladají sľub poslušnosti československé republike a bylo jim^c oznámeno, že do 1-ho roku musí složit skoušku ze^e československého jazyka, inak by stát na jich služby reflektovati nemohl, ^fcož tito sľubují.^f

⁴⁸² *Predchodca Krajského súdu v Bratislave.*

⁴⁸³ *V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.*

Dalej predstoupili Dr. Aladár Perger, notář a Dr. Anton Haspel a Dr. Oskár Jurenka právní praktikanti, ktorý slovensky jazyk dostatične ovládajú, jak ichned zjistenno. Dr. Haspel ovládá dle udání slovensky jazyk v^d řeči i písme. Dr. Jurenka a Dr. Perger jenom v řeči.

Skladají sľub poslušnosti.

Dr. Edmund Kaderle⁸ Dr. Kaszás Géza⁸ Dr. Perger Aladár⁸
Dr. Ludwig Kruml⁸ Dr. Antonín Hašpel⁸ Dr. Jurenka Oszkár⁸

Předstoupil kancelarski riadateľ Ludvig Ponesz a vrchný official Daniel Csalányi,⁴⁸⁴ ďalej official Iván Nemes a prohlašujú, že sou sice ohotní sľub poslušnosti československej republike složit, že však nie sú sto se slovenskej řeči, ktorej sou neznalí, biehem 1-ho roku naučiti a prosí, aby byli dani do vysľužby.

Od vzetí do sľubu bylo opušteno.

Předstoupili officialové Karel Brettschneider, Géza Dudás, Mihály Berecz, Arpád Steffek, Karel Petrech (pisář XI. triedi) a Stefan Koppándy (pisár XI. triedi), ktory slovenskej řeči sou úplně neznalí. Bivše poučeni, že biehem jednoho roku musí skouškou prokazati, že si osvojili dostatečnou znalost jazyka slovenskeho, inak by stát na jejich služby nereflektoval, skladají pod touto podmínkou sľub poslušnosti.

Dalej predstoupili pisári XI. triedy: Jan Csmelik a Géza Miklóssy, ktory slovenskeho jazyku v písme i řeči dostatične znali sou, o čom se spravuedouci sam presvedčil, skladají sľub poslušnosti.

Berecz Mihály⁸ Ponesz Lajos⁸
Steffek István⁸ Csalány Dániel⁸
Petrech Károly⁸ Nemes István⁸
Koppándy István⁸ Bretschneider Károly⁸
Csmelik János⁸ Dudás Géza⁸
Miklóssy Géza⁸

Předstoupil diurnista Ladislaus Szechányi a byv poučen o podmienkach prijatí do služeb česko-slovenskej republiky, prohlašuje, že nechce byti prijat do služeb československej republiky a žiada za svoje sproštení.

Diurnista Attila Sárkány, Erzsébet (Eliška) Jankovicsova a Maria Szabó, které slovensku řeč uplne neovládajú, prohlašujú, že su ochotni do 1-ho roku tejto řeči se naučiti.

Byli vzati do sľibu s podmínkou, že do jednoho roku se slovenski naučí.

⁴⁸⁴ *K žiadosti Daniela Csalányiho o prijatie do služieb Československej republiky pozri dokument č. 179.*

Szechányi László^g
Sárkány Attila^g
Jankovics Erzsébet^g
Szabó Mária^g

Predstoupili uradni sluhovia Josef Gödölle a Josef Németh, který sou slovenskej reči úplne neznali, prohlašujú, že jsou ochotný složit slib poslušnosti československej republike, že však nie sú v stavu do jedného roku naučiť sa slovenskej reči. Németh Jozef kromje toho cití se nemocen. Prosí, aby byli daňi do vyslužby.

Od slybu opušteno.

Dalej predstoupili uradni sluhové István Bereczky, Imre Szabó, ktorý slovenskej reči mocný nie sú a prohlašujú, že sú ochotni do 1-ho roku skouškou prokazati, že si osvojili dostatočnou znalosť slovenskeho jazyka a^f vstúpili do služeb č.-s. republiky.^f Byly vziati pod podminkou, že do jedného roku sa slovensku reč^d naučí, do sľubu.

Dalej predstoupili uradni sluhové Michael Lukács, Gustav Folyami a vypomocni sluhové Emil Bürger a Anton Dezsőfi, který sou slovenskej reči jak ve slovie, tak pismie dostatične znaly, prohlašujú ochotu vstoupiti do služeb československej republiky a skladajú sľub poslušnosti.

Folyami Gusztáv^g
Bürger Emil^g
Anton Dezsőfi^g
Gödölle József^g
Bereczky István^g
Szabó Imre^g
Michael Lukács^g

Skončeno a podepsano o ¾ 2.

Bacsák Aladár^g
Knapp Ignác^g
J. Vojtíšek^g

^{a-a} text písaný rukou Jaroslava Vojtíška

^b začiatok textu písaného rukou Ignáca Artúra Knappa

^c v texte „jm“

^d slovo nadpísané inou rukou

^e písmeno „e“ dopísané inou rukou

^{f-f} text dopísaný inou rukou

^g vlastnoručný podpis

Dokument č. 177

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe.

Bratislava 20. 5. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 725, spis číslo 1747/1919, škatuľa číslo 4.

Položenie v župe charakterizuje minulé stoličné zhromaždenie. Slovenskí roľníci sa o verejné veci zase nezaujímajú a z vymenovaných neprišiel skoro nik. Maďari prišli v úplnom počte. Chovanie ich bolo úplne lojálne, ačkoľvek zadali protest proti prevzatiu administrácie pred definitívnym zakončením mierového jednanja. Na zhromaždení odzneli ponosy na rekvírovanie dobytku, v inšom sa i o administrácii i o chovaní sa vojska pochvalne zmieňovali.

V župe je všade pokoj. Len Čeklísi⁴⁸⁵ mi obce pobúrili prepustením železničiarí^a proti ustanoveniu slovenskej reči za úradnú reč. Záležitost' prišla do poriadku, keď som ľudu vysvetlil, že výhoda s maďarčinou spojená prestáva.

Neviem, s čím povolením sa dostal do župy Albert Apponyi, ale jeho prítomnosť je veľmi nepríjemná. Z dôvernej strany som bol upozornený z Viedne, že je on najnebezpečnejším človekom pre nás a že sa ľahko môže podobrať na organizovanie maďarsko-klerikálneho bloku.

V Bratislave je najvýznamnejšou otázkou: divadlo. Vydanie divadla konzorciom sa mi nepozdáva. Je to židovský kapitál. Ak by sme i dali divadlo konzorciu, na žiaden pád mu nedáme československé hry.

Polícia sa neprestajne ponosuje, že naše úradníctvo nedodržia policajné predpisy, schôdzky a zábavy neoznamuje atď.[a tak ďalej]. Pri pohrebe min.[istra] Štefánika boli všetky okná dľa predpisu zavreté, len na pošte a železničnom riaditeľstve nie. Prosím proti tomuto prísne zakročiť.

Následkom otvorenia železničnej čiary pri Marcheggu⁴⁸⁶ nám zase hrozí nebezpečenstvo veľkého vývozu potravín. Vývozná komisia, ktorá nepozná ľudí, dáva povolenie každému. Je potrebné, aby toto povolenie dávala výlučne polícia, ktorá má jedine možnosť zadovážiť si dáta o spoľahlivosti. Prosím v tomto ohľade rýchlo odpomoc.

Všeobecná je ponosa na neuštatú na dráhach, na stanicach tak, ako na vlakoch. Tomu by sa predsa dalo odpomôcť.

Bratislava 20/V. 1919

župan.

^a slová „prepustením železničiarí“ doplnené perom

⁴⁸⁵ Bernolákovo, okres Senec.

⁴⁸⁶ Mesto v Dolnom Rakúsku.

Dokument č. 178

Zápisnica o rozhodnutí Daniela Čaláňa naučiť sa slovensky a zostať v službách Sedrie v Bratislave. V tej istej zápisnici sudca sedrie Dezider Nagy žiada o to, aby bol daný do výslužby.

Bratislava 23. 5. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Krajský súd v Bratislave I (1768) 1872 – 1949 (1954),
Prezidiálne spisy, inventárne číslo 22, spis číslo 1919-B-I-53, škatuľa číslo 1.

Zapisnica
dnia 23. V. 1919

Predstúpil nadofficial Daniel Csalány a prohlašuje, že je ochoten sloužiťi ďalej a prosí, aby od jeho prevzetí na trvalý odpočinek bylo upuštěno. Jelikož jazyk slovenský ovládá jenom velmi nedokonale, byl vzat do slubu poslušnosti s podmínkou, že do 1. VI. 1920 se slovensky naučí a zkoušky složí.⁴⁸⁷

J. Vojtíšek^a

Dániel Csalány^a

Predstúpil p. sedriálny sudca Desiderius Nagy a prednaší, že s ohľadom na obtíže, které se mu v rodině a jeho soukromých poměrech v cestu staví, nemůže nabídnuté místo vedúcího okresného soudu v Somorja⁴⁸⁸ přijati a prosí, aby byl dán do výslužby. Kdybych mohl zůstat v sedrie v Bratislavě, zůstal bych dále ve službě. Jsem ochoten složit slub poslušnosti Č.-s. Republike.

J. Vojtíšek^a

Nagy Dezső^a

^a vlastnoručný podpis

⁴⁸⁷ Pozri tiež dokument č. 176.

⁴⁸⁸ Šamorín.

Dokument č. 179

Telegram ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o povinnosti zhromažďovať materiály o bolševickej agitácii a ochrane pred ničením verejného majetku.⁴⁸⁹

Bratislava 4. 6. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 768, spis číslo 1916b/1919, škatuľa číslo 4.

Pasy do cudzozemska, Rakúska a Maďarska vôbec nevystavujte. Vydajte rozkaz na všetky obecné predstavenstvá, aby vystavili civilné stráže na ochranu železníc, telegrafov, telefónov a mostov a upozornila ich, že za prípadné poškodenie, ak sa vinník nenájde, bude celá obec zodpovedná. Po vidieku potolujú sa bolševickí agitátori, ktorí nahovárajú ľud na vstúpenie do Červenej gardy. Žiadam prísne stopovanie a postavenie agitátorov pred náhly súd.

Dokumenty, fotografie o bolševických zverstvách posielajte mi kuriérom. Úradníci a zamestnanci nech sa vrátia na svoje miesta, ktoré môžu len na rozkaz vojenského veliteľa opustiť.

Minister
Dr. Šrobár
č.[íslo] 3113 adm.[administratívne oddelenie]

1916/1919 číslo:
Telegram odposlaný všetkým hl.[avným]
služným a mešťanom.
Br.[atislava] 4/VI. 1919
Barényi^a

^a vlastnoručný podpis

⁴⁸⁹ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 190, 196, 215, 220, 225, 251 a 256.

Dokument č. 180

Správa Služnovského úradu v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o bezpečnostnej a politickej situácii v okrese.

Senec 4. 6. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 736, spis číslo 1871/1919, škatuľa číslo 4.

V modranskom okrese je celkom klid a bolševická agitácia sa nikde nevyskytla. Naopak naši Slováci z horných dedín, keď počuli o nebezpečí bolševickom, vyslovili sa, že pôjdu bárs s kosami a sekyrami pomáhať.

Že udalosti dobre sledovali svedčí tá vlastnosť, že kázeň, ktorú mal mladý kňaz v seneckom kostole v nedeľu 1./VI. 19 a ktorá mala každopádne politické zabarvenie, kritizovali, že do kostela nepatrí. Že by táto kázeň mala nepriateľský ráz nášmu štátu môžem dosvedčiť, ačkoľvek som bol osobne prítomný nakoľko som maďarskú reč pochopil.

Situácia^a v Senci bola v pondelok 2./VI. a v úterok 3./VI. veľmi kritická. Po malých skupinách zadržované každú hodinu schôdzky v rôznych domoch. Na týchto schôdzkach bolo uzavreté povstať so zbraňami akonáhle by správa došla, aby sa pohyb započal.^b Slovenské deti nesmeli von, lebo ich maďarské biliti, aby vraj išli do Čiech, že už nie je slovenská krajina, že tuná všetkých Slovákov aj Čechov pozabíjajú. Toto vraj bolo skutočne 2./VI. 1919 uznesené^c.

Kádrov účastníkov boli železničiar, spiritus rector inteligencia, ktorá do sociálno-demokratického spolku vstúpila.^d Moje očakávanie, že schôdzka dňa 29./V. 1919 bola pláštikom pre organizáciu bolševickú, čím sa potvrdila.

Zbraní je v Senci dost, strelných, ručných granátov, dľa chýru aj 2 strojné pušky. Ponevác sa občania dost nápadne spytovali po sile posádky a jejim ozbrojení a skutočne bola v páde vážneho nebezpečia posádka slabá, rozšíril sa chýr, že sa čaká každým okamihom nová setnina vojska a že je svetelnými signály spojenie s Bratislavou.

Zjavení sa pána župana a druhý deň pána četnického kapitána ku zastrašeniu silno prispelo.

Od schôdzky včera 3./VI. o ½ 12 hod.[ine] pred polednom, ktorá sa konala v dome Štefana Šuška, murárskeho majstra, sa napjatá situácia zmenšila. Po tejto schôdzke donášali ženy mužom, ktorí robili na poli správy. Vedenie povstania mali prevziať bývalí dôstojníci, z ktorých právnik Satinský už vraj pred príchodom nášho vojska, bol veliteľom seneckej národnej obrany. Rečníkom z Bratislavy, ktorý na štvrtročnej schôdzke prednášal a povzbudzoval zvlášte železničiarov, aby vytrvali bol Nagy. Tých železničiarov, ktorí mali naturálne byty pre nových zamestnancov vyprázdniť, vyzval aby neustupovali.

Ku mojej úctivej správe o parcelácii veľkostatku Eszterházyho poznamenávam, že pohyb onem vedie Karol nie Michal Eszterházy.⁴⁹⁰

Hospodársky úradník v centrálnej kancelárii v Čeklisi⁴⁹¹ sa dňa 3. juni vyslovil na otázku či majú strach pred bolševikmi, že nie, lebo majú s bolševikmi dohodu, že jejich majetok nebude komunizovaný. On sám, že bol pred týždňom v Budapešti a rozprával s členmi vlády.

Méno oného úradníka nemohol som pre krátkosť času zistiť.

Česká zástava, ktorá do nedávna bola na zámku je odstránená.

Országh^j

hl.[avný] slúžny.

Okamžite zlapať: bývalého četnického strážmajstra Mollnera, právnik Szatinského, Armin Groszberger^e

Hneď dať vyhlášku: aby ešte dnes odovzdali všetky zbrane i s muníciou a aby to malo účinku vziať [...], kat. kaplána Bardoša, richtára, notára, dir.[ektora] sporiteľne a vodcu socialistov Krchnjak^f a Szabados^g a pohroziť že ak zbrane neodovzdajú do termínu budú zastrelení.^g

Zistiť kto bol ten úradník Eszterházyho.^b

Prezreť účinkovanie pošty.ⁱ

^a na ľavej strane dokumentu, text dopísaný ceruzkou v znení: „do 10ho úterok mali bolševici dojsť“

^b na ľavej strane dokumentu, text dopísaný ceruzkou v znení: „Židovska Schik. obchod skle. a mieš. zbožím sa vyslovila pred Slovák. Janovú z Papkörmežda: Vidíte prečo Vaši synovia rukovali, čo sa s Vami teraz stane ako s velezradci!“

^c za textom dokumentu pokračuje text dopísaný ceruzkou v znení: „Bývalý četn. okr. strážmister dochodil neustálo na nádražie čakajúc príchod bolše. obrneným vlakom.“

^d na ľavej strane dokumentu, text dopísaný ceruzkou v znení: „Predsedníctvo môže mať slúžny Dobrovič“

^e poznámky župana Bratislavskej župy dopísané ceruzkou

^{ff} mená nadpísané ceruzkou nad podčiarknutým slovným spojením „vodcu socialistov“

^g poznámky župana Bratislavskej župy dopísané ceruzkou

^h poznámky župana Bratislavskej župy dopísané ceruzkou

ⁱ poznámky župana Bratislavskej župy dopísané ceruzkou

^j vlastnoručný podpis

⁴⁹⁰ Taktiež pozri dokumenty č.: 143, 217, 256.

⁴⁹¹ Bernolákovo, okres Senec.

Dokument č. 181

Oznam župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o trestnom konaní a zhabaní majetku obyvateľov nepriateľských voči Československej republike.

Bratislava 7. 6. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 830, spis číslo 2066/1919, škatuľa číslo 5.

Na Slovensku sa nachodia ešte vždy i takí ľudia, ktorí nenávidia Slovákov a priali by si, aby vrátili sa časy maďarskej nadvlády. Týchto ľudí treba mať dobre na pozore.

Odhladiť od toho, že v zmysle vojenskej diktatúry každého nepriateľa československej republiky očakáva trest smrti.

V zmysle zák.[onného] čl.[ánku] XVIII. z r.[oku] zhabe sa naskutku majetok každého, kto je základne upodozrievaný, že sa pripojil k nepriateľovi československej republiky,

kto napomáha nepriateľa špehovaním, zbrannou službou alebo inými službami, ako šírením nepokojov, atď.[a tak ďalej],

kto sa pripojí k tlupe nepriateľskej,

kto sa dobrovoľne vzdiali na územie nepriateľské.

Kto spácha velezradu proti Československej republike, za všetky škody, úrazy a iné následky, ktoré z jeho skutku mohli povstať, zodpovedný je celým svojím majetkom, ktorý sa ihneď zhabe pre štát.

Bratislava, dňa 7-ho júna 1919.

S.[amuel] Zoch
župan.

Dokument č. 182

Inštrukcie veliteľa československých vojsk západného Slovenska generála Eugèna Mittelhausera v Bratislave adresované vrchnému veliteľovi a županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o možnosti odsúdenia civilných osôb vojenským súdom za vymedzené priestupky.

Bratislava 9. 6. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 789, spis číslo 1993/1919, škatuľa číslo 4.

V odpoveď na Váš dopis číslo 870 z 8. června, čest je mi Vám oznámiť nasledujúci:

1.) Vojenský súd je určen len pro civilní osoby, kteří se proviní činy určenými ministrem Národní Obrany, nařízením pres.[prezídium] 900/1 ze 14. dubna 1919, vztahující se na stav obležení (najímání pro nepřítel, provokace, neb pomáhání k deserti, špionáž, neb činy proti pořádku ve státě).

2.) Civilní osoby, kteří by se provinili z jiných činů, předvídaných v proklamaci Ministra pro Slovensko ze dne 2. června t. r. [toho roku], budou souzeny civilním stanoveným soudem se sídlem v Trenčíně.

3.) Civilní osoby, které by se provinili zločiny, neb delikty, které nevycházejí přímo ze stavu obležení, budou souzeni civilním soudem v Bratislavě.

4.) Civilní osoby, které se nepodrobí rozkazům vojenského velitelství, delikty nezávisější od trestního zákona, budou trestány vojenským velitelem pokutou neb vězením, neb i oběma.

Panu županovi bude dán Vámi rozkaz, aby připravil vězení pro zatčené a postaral se o jejich výživu.

5.) Válečné soudy budou sestaveny okamžitě.

Mittelhauser, v.[lastnou] r.[ukou]

Na vědomí panu županovi města Bratislavě.

Dokument č. 183

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku, Zemskému četníckemu veliteľstvu v Bratislave, Zemskému vojenskému veliteľstvu v Žiline, Vrchnému vojenskému veliteľstvu v Bratislave, Úradným novinám a Slovenskému denníku v Bratislave a Národným novinám v Turčianskom sv. Martine o trestnom pokračovaní proti šíriteľom nepravdivých správ o Československej republike.

Bratislava 11. 6. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 827, spis číslo 2055/1919, škatuľa číslo 5.

Medzi ľuďmi kolujú o udalostiach na Slovensku povesti, v ktorých síce osoby čo majú vlastný úsudok, ihneď poznajú, že sú nepravdivé, ktoré však širšie vrstvy ľudu nemajúceho samostatného úsudku a ochotného veriť všetkým senzačným správam, sú prijímané za pravdivé.

Žiadam všetky politické úrady, aby proti týmto tendenčným správam vystúpili pri každej príležitosti s najväčšou energiou a vyžiadali si súčinnosť samosprávnych činiteľov, učiteľstva, kňazstva, četníctva, ako i všetkých vlastenecky cítiacich ľudí a tisku pri poučovaní ľudu o nezmyslnosti a mnohokrát i zlomyslnosti takýchto povestí. Proti pôvodcom a zlomyslným rozširovateľom týchto povestí, ktorých vypátranie, nech je bezpečnostným orgánom s obzvláštnou dôraznosťou naložené, treba podať trestné oznámenie. Jestli je odôvodnené podozrenie, že rozširovatelia týchto povestí propagujú hnutie smerujúce proti republike, treba s najväčšou rýchlosťou a prísnosťou zakročiť dľa platných zákonných ustanovení.

Rozširovatelia poplašných správ majú byť trestaní peňažnou pokutou od 20 korún až do 20.000 korún, alebo väzením od jedného mesiaca až do päť rokov.

Toto nariadenie má byť v každej župe osobitne publikované vo všetkých časopisoch, taktiež i na plagátoch.

O zvlášť pozoruhodných udalostiach podajte sem najkratšou cestou správu.

Minister:
Dr. Šrobár v.[lastnou] r.[ukou]

Prezentačná pečiatka:
„Župan Prešporskej župy
a mesta Prešporka
Došlo: 14. JÚN 1919
Číslo: 2055“

Dokument č. 184

Oznámenie veliteľa československých vojsk západného Slovenska generála Eugèna Mittelhausera v Bratislave o podriadení policajných orgánov v Bratislave podplukovníkovi Jeanovi Pierrovi Brauovi.

Bratislava 12. 6. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 806, spis číslo 2031/1919, škatuľa číslo 5.

NOTE de SERVICE

- : - : - : - : - : - : -

En raison de la dictature mi-	!	Podle vojenské dikatury podři-
litaire, tous les organes ^a de police à	!	zují se veškeré policejní orgány v
BRATISLAVA sont sous les ordres du	!	Bratislavě podplukovníkovi Brauovi,
Lieutenant-Colonel BRAU,	!	veliteli města:
Commandant la Place.	!	
	!	To jsou:
Ce sont:	!	
a) Le Capitaine de la Ville BRUNNER	!	a) Hlavní kapitán Brunner s civilní
Chef de la Police Civile;	!	policii.
b) Le Capitaine BATKA avec:	!	b) Rytmistr Batka s
1) la gendarmerie de campagne	!	1) s polním četnictvem (ca 200 mužů)
(environ 200 hommes);	!	2) s vojenskou policií rytmistra
2) la police militaire du Ca-	!	Zvěřiny (asi 100 mužů)
pitaine ZVĚŘINA (environ 100 hommes);!	!	3) s částí zemského četnictva,
3) la section de gendarmerie	!	kteřou určí plukovník Mrázek k bez-
territoriale, destinée par le Colonel	!	pečnostní službě v Bratislavě. Plu-
MRÁZEK au Service de Sûreté de	!	kovník Mrázek hlásí počet tohoto
BRATISLAVA Le Colonel MRÁZEK fera !	!	oddílu a jméno velitele.
connaître le nom-	!	c) Policejní inspektor Zahradník
bre d'hommes que comptera cette section	!	přiděluje se jako spojovací důstoj-
et le nom de son Chef.	!	ník k hlavnímu kapitánu.
L'Inspecteur ZAHRADNÍK est nommé	!	
Officier de liaison avec le Capitaine de	!	
la Ville.	!	
	!	
	!	
	!	
	!	
	!	

General MITTELHAUSER
Velitel západní skupiny Slovenské/

Mittelhauser^b

DESTINATAIRES:

Župan
Capitaine de la Ville
Lieutenant-Colonel BRAU
Colonel LAAB
Colonel MRÁZEK
Capitaine BATKA
Capitaine ZVĚŘINA
Commandement de la Place.

^a písmeno „s“ doplnené perom

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 185

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o finančnej zbierke a zbierke šatstva pre vojakov chrániacich československé hranice.

Bratislava 16. 6. 1919

Originál, tlač. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 841, spis číslo 2085/1919, škatuľa číslo 5.

Pripojene posielam vyzvanie na zbieranie šatstva a peňažitých príspevkov pre našich ranených a žiadam obecné predstavenstvá, aby tieto zbierky okamžite previedli. Som presvedčený, že každé obecné predstavenstvo vie, o čo sa tu jedná. Veď naši vojaci bránia naše domácnosti proti pustošiacim hordám a som presvedčený, že každé obecné predstavenstvo vykoná svoju povinnosť svedomite. Veď týmto činom musíme dokázať, že nechceme dovoliť, aby zavládli i medzi nami boľševické poriadky.

Hlavnú váhu kladte na zbieranie šatstva, ktoré vojsko veľmi potrebuje.

Zozbierané obnosy a šatstvo má byť i so zoznamom darcov doposlané županskému úradu. Na rýchle prevedenie zbierok kladiem veľkú váhu.

Bratislava, dňa 16. června 1919.

Samuel Zoch,
župan.

Exp.[edované]: 919. IV 20
[nečitateľný podpis]

Dokument č. 186

Oznam župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nariadení vojenského veliteľstva v Bratislave o trestaní za poškodzovanie železníc a telefónneho vedenia.⁴⁹²

Bratislava 21. 6. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 854, spis číslo 2115/1919, škatuľa číslo 5.

Ešte vždy sa nájdu zlomyseľní ľudia, ktorí poškodzujú telefonické a telegrafické vedenia.

Nemusím prízvukovať, že tento hanebný skutok poškodzuje záujmy štátu, ale poškodzuje aj záujmy samého obyvateľstva, lebo núti vojenské veliteľstvo, aby používalo prísne opatrenia.

Vyzývam teda ešte raz obecnosť celej župy, aby čím najbedlivejšie strážilo telefonické, telegrafické zariadenie a vedenie, ako i železničné dráhy.

Upozorňujem obecnosť na to, že vojenské veliteľstvo nariadilo, aby každá obec, na ktorej území by bol či telefón, či telegraf a či železná dráha poškodená a vinník by sa nevynašiel, bude nútená zaplatiť najmenej 10.000 korún do štátnej pokladnice a budú z obyvateľov zadržaní rukojmí, ktorí nebudú prepustení až po skončení vojny.

Vojsko má rozkaz na mieste zastreliť každého, kto by bol pristihnutý pri poškodzovaní dráhy, telefónu a telegrafu.

Nádejam sa, že na území našej župy nebude ani jediného takéhoto pádu.

BRATISLAVA, 21. júna 1919.

Župan.

Dokument č. 187

Telegram Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaný županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, v ktorom nariaduje Župnému úradu v Bratislave rešpektovať rozkazy vojenského veliteľstva.

Bratislava, 21. 6. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 856, spis číslo 2117/1919, škatuľa číslo 5.

Právomoc župana ako vládneho komisára je počas vojenskej diktatúry natoľko obmedzená, že máte exekvovať tak rozkazy vojenského veliteľstva, ako rozkazy ministerstva.

V páde rozdielnosti mienok je platný rozkaz vojenského veliteľstva. Vaše osobné dispozície, týkajúce sa verejného poriadku a udržania pokoja usilujte sa vydávať v súhlase s patričným vojenským veliteľom.

č.[íslo] 3299/adm.[inistratívne oddelenie]

Dr. Ivanka v.[lastnou] r.[ukou]
vládný poradca

⁴⁹² V súvislosti s poškodzovaním hospodárskych záujmov, telegrafických a telefónnych vedení pozri dokumenty č.: 69 a 191.

Dokument č. 188

Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nariadení trestne stíhať obyvateľov, ktorí napomáhali maďarskej armáde pri jej ťažení na Slovensko.

Bratislava, 21. 6. 1919

Originál, tlač. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 857, spis číslo 2118/1919, škatuľa číslo 5.

Pri vtrhnutí bolševickej červenej gardy na Slovensko niektorí občania Československej republiky prehrešili sa proti záujmom našej vlasti a stali si do služby bolševikov, podporujúc ich zbraňou, špiónovaním, protičeskoslovenskou agitáciou a organizáciou, alebo inými službami.

Teraz, keď československé vojsko späť vydobýva bolševikmi obsadené územia, časť týchto nevlasteneckých ľudí dobrovoľne sa vydialila spolu s červenými gardami, časť ale zostala doma, vyhovárajú sa, že bola prinútená bolševikom slúžiť.

Žiadam všetky podriadené úrady, v prvom rade obecné predstavenstvá, aby popísali všetkých tých ľudí, ktorí bolševikom akékoľvek služby preukázali a proti Československej republike nepriateľsky sa chovali.

Ponevač proti týmto nepriateľom vlasti bude zavedené trestné pokračovanie podľa štatutárnych nariadení, potažne podľa iných trestných zákonov a majetky patričných budú podľa 18. zákonného článku z roku 1915 v prospech Československej republiky zhabané, nakladám, aby obecné predstavenstvá o každom previnilcovi oznámili županovi mimo mena, veku, zamestnania i to, aký má majetok a kde sa majetok nachodí.

Menoslov oznámených previnilcov má byť na orámovanej tabuli obecného domu stále vyvesený.

Hlavným slúžnym, potažne mestským policajným kapitánom nakladám, aby správnosť oznámení kontrolovali a dozerali i na to, či sú všetci previnilci oznámení.

A keby obecné predstavenstvá vedome neoznámili niektorých previnilcov, budú ako napomáhateľa zločinu zodpovedné.

Všetci previnilci, ktorí sa počas bolševickej okupácie alebo s bolševickým vojskom vzdialili z územia Československej republiky, majú byť považovaní za takých, ktorí sa svojho občianstva československého zriekli a ktorí sa sami považujú za štátnych občanov Maďarska. Preto takíto nemajú byť viac na územie Československej republiky pripustení, nakoľko by ale predsa prišli, majú byť posirkom do Maďarska vypovedaní.

Bratislava, dňa 21. června 1919

Samuel Zoch, župan.

Dokument č. 189

Žiadosť vedúceho Štátneho zastupiteľstva v Bratislave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o nahrádzaní cenzurovaných miest v časopisoch novým textom.

Bratislava, 22. 6. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 914, spis číslo 2246/1919, škatuľa číslo 5.

Prosím pána župana, ráčte všetkých pánov, ktorí obstarávajú cenzúru tlačových produktov na županskom dome, láskavo poučiť, že každé eliminované (cenzurované) miesto v časopise musí byť v redakcii nahradené iným článkom lebo inou vetou tak, aby niekto nemohol badať, že daktorá veta bola z novín vypustená.

Cieľom toho musia redakcie predložiť opäť v prípustnej lehote 3 hodín nový text takto doplneného článku k cenzúre a teprv teraz, keď bol tento odobrený, môže časopis vyjsť.

V páde, že by redakcia sa tak nezachovala a v novinách biele miesta nechala, bude časopis naskutku zastavený.

V Bratislave, dňa 22. června 1919

Karel Skála^a
vedúci štátneho zastupiteľstva

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 190

Správa hlavného slúžneho v Senci a Četníckej stanice v Senci adresovaná Župnému úradu v Bratislave o politickej situácii v okrese za mesiac jún 1919.

Senec 23. 6. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 891, spis číslo 2192/1919, škatuľa číslo 5.

Osobná a majetkové bezpečnosť modranského okresu je celkom dobrá, ačkoľvek niektoré obce neodovzdali všetky zbrane. Obzvlášť Dubová má väčší počet vojenských pušiek nač oddiel sokolský teraz v okrese seneckom vyhľadávaním zbraní sa zamestnávajúci bol upozornený. Navrhujem, aby do tejto obce vyslaných bolo 20 mužov na útraty obce tak dlho až sa všetky zbrane odovzdajú alebo majitelia zradia.

Po príchodu Sokolov do Senca usporiadalo sa verejné sokolské cvičenie, k čemu okolné slovenské dediny aj slovenskí robotníci ze dvorov pozvaní.

Použil som tejto príležitosti a s ohľadom na miestne pomery upozornil nielen prítomné slovenské obyvateľstvo, ale aj maďarské, ktoré sa četne dostavilo, na spoločné nebezpečie bolševické obzvlášť pre maďarský ľud, ktorému v páde sympatií s bolševikmi hrozí zodpovednosť za beštiálne činy bolševických bánd.

Nezbadal som žiadneho prejavu ako vôbec javí sa vo verejnosti maďarskej depresia. Pre venkovské obce vydal som v dorozumenie s pánom slúžnym Dobrovičom v stejnóm zmysle povolanie, ktorého odpis pripojujem.

Účinkovanie Sokolstva pôsobilo celkom dobre až na zbytočnú ostrosť pri policajnej službe miestnej, čím sa len obyvateľstvo dráždilo. Upozornil som hneď ústne bratské Sokolstvo na potrebu prísneho ale slušného a spravodlivého postupu.

Následkom energického zakročenia Sokolstva uklidňujú sa napnuté dosiaľ pomery v okrese seneckom.

Dľa četníckeho hlásenia okresný súd v Pezinku chová sa pasívne v trestných záležitostiach. Podobnú sťažnosť, že trestné skutky pred súd patriace nie sú náležite alebo vôbec nie trestané opakujú aj horári.

Pre bezpečnosť osobnú aj majetkovú je priame trestanie aspoň väčších zo zlej vôle pochádzajúcich trestných skutkov nutné, lebo nesprávne pochopená sloboda – z vôle u nášho zanedbaného ľudu mnoho škody spôsobila a len dôsledným prevádzaním zákona proti priestupníkom môže sa úcta pred zákonom a dôvera k úradom prinavrátiť.

Pri skladaní sľubu učiteľstva okresu seneckého dňa 5 júna 1919 protestovali mnohí maďarskí učitelia proti požiadavke sľubu a žiadali prítomného školského inšpektora o odloženie, patrne z tej príčiny, že úfali v prevrat bolševický. Prirodzené je, že od takýchto učiteľov nemôžeme očakávať, že budú školské deti v našom duchu vychovávať. Že sa na mnohých miestach málo pozornosti školskej výchove venuje pozoroval som

často v okrese, ačkoľvek apatičnosť nedostatočne vzdelaných rodičov a spojená s tým slabá návšteva školy, má mnoho viny na tom.⁴⁹³

V Igrame nebola po celý školský rok 1918/19 a ešte aj dosiaľ nie je školská mládež vyučovaná lebo žiadny učiteľ nie je ustanovený. Upozornil som na onen nedostatok aj iné nedostatky pána školského inšpektora. Pri návšteve obcí môjho okresu kladiem na školské pomery dôraz, bohužel následkom terajších neporiadnych pomerov nie je možné náležitú pozornosť venovať kultúrnym a hospodárskym potrebám okresu. Četnícké hlásenie proti učiteľovi Josefu Nižnianskemu a hostinskému židovi Samuel Weisovi vo Vajsgrube⁴⁹⁴ prikladám v originály.

Országh^a
hlavný slúžny

^a *vlastnoručný podpis*

⁴⁹³ *V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 196, 215, 220, 225, 251 a 256.*

⁴⁹⁴ *Slovenský Grob, okres Pezinok.*

Dokument č. 191

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o postavení stráží na ochranu železničných tratí.⁴⁹⁵

Bratislava 24. 6. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 869, spis číslo 2150/1919, škatuľa číslo 5.

V posledné časy stalo sa, že za chrptom bojujúceho vojska, našej republiky nepriateľskí ľudia porušili železničnú dráhu, telegrafické a telefonické spojenie. Aby sa takýmto škodám vyhlo, potrebné je stále stráženie týchto objektov. Preto v území, ktoré je blízko vojenských operácií, ako i všade tam, kde je odôvodnená obava, že by sa spomenuté porušenia mohli stať, župan povinný je na základe 68 zákonného článku z roku 1912 nariadiť obciam, aby vystavili potrebné civilné stráže tak, aby na každých 300-400 metrov železničnej dráhy dozeral jeden muž.

Strážnici majú byť ozbrojení a na klobúkoch ovinutou asi 4 cm širokou bielou stužkou označení. V noci majú strážnici jeden na druhého hlasne volať a takto sa navzájom kontrolovať.

Za prípadné poškodenia sú tak strážnici, ako predstavenstvo i obce samé solidárne zodpovední. Obyvateľstvo obcí má byť plagátmi a vyhubovaním vyučené, že každý, ktorý bude pristihnutý pri pokuse poškodenia železničnej trate, telegrafu a telefónu, bude na mieste zastrelený. Každá obec, na jejž území porucha sa stala, bude, jestliže sa vinník ihneď nenájde, prinútená zaplatiť do štátnej pokladnice pokutu najmenej K 10.000.-. Mimo toho dvaja rukojmí budú zavretí a len po ukončení nepriateľstva prepustení, ale len ak sa vinník vypátra.

Dr. Šrobár v.[lastnou] r.[ukou]
minister.

⁴⁹⁵ V súvislosti s poškodzovaním hospodárskych záujmov, telerafických a telefónnych vedení pozri dokumenty č.: 69 a 186.

Dokument č. 192

Oznámenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua o obmedzení prevádzok verejných zariadení a obmedzení pohybu obyvateľov mesta vo večerných hodinách.⁴⁹⁶

Bratislava 26. 6. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 900, spis číslo 2211/1919, škatuľa číslo 5.

Počínaj dňom 29^a června^b t. r.[toho roku] a až^c do nových^d rozkazů jest dovolen pobyt v ulicích města Bratislavy a ve vesnicích do 10 hodin 30 minut večer.

Kavárny a veřejné místnosti mohou býti otevřeny až do 10 hodin večer.

Světla musí býti zhasnuta v 11 hodin večer.

Okna však mohou býti otevřena celou noc.

Veškeré dorozumívání mezi oběma břehy – tedy i signalizování jest zapovězeno.

Prekročil-li by se tento rozkaz, velitel města byl by nuce nucen opět zakázati pobyt v ulicích po 9. hodině večerní a pohnal by viníky před vojenský soud.

plukovník BRAU
velitelství úseku Bratislavského a velitel města
Brau^e

Okrúhla pečiatka: „Střelecké velitelství VII. československé divise“

^a číslo „29“ dopísané perom

^b mäkčeň doplnený perom

^c mäkčeň doplnený perom

^d dlžeň doplnený perom

^e vlastnoručný podpis

⁴⁹⁶ Pozri dokument č. 204.

Dokument č. 193

Oznámenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, polnému četníctvu, zemskému četníckemu veliteľstvu, posádkovému veliteľstvu, 2 práporu sokolov v Malackách, skupine Svoboda a Vorel Sokol o podriadení četníctva vojenskej moci.

Bratislava 27. 6. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 900, spis číslo 2211/1919, škatuľa číslo 5.

Z ohľadu vojenských pověrují po dobu trvání diktatury zřízením a vykonávaním veškeré bezpečnostní služby zemské četnické velitelství v Bratislavě pod mým vedením a mou odpovědností.

Polní četnictvo, pokud tohoto není zapotřebí k službě u velitelství západní skupiny Slovenska a městská policie (i její detektivové) koná službu dále jako dosud, aby ale zajištěno bylo jednotné postupování všech bezpečnostních orgánů, pod povšechným vedením téhož zemského četnického velitelství.

Zemské četnické velitelství ustanoví k provádění této služby svého vyššího důstojníka, který dostaví se každodenně v 10 hodin dopoledne do mojí kanceláře, by mi podal zprávu o věcech běžných a přijal rozkazy.

Mimo jmenovaných orgánů nesmí nikdo vykonávati bezpečnostní službu. Veškeré služby strážní výhradně koná mužstvo zdejší posádky dle rozkazu vojenského velitelství města. Toto vydá ihned přesné rozdělení veškerých stráží a předloží mi je k dodatečnému schválení.

Vykonáváním policejní pravomoci pověřuji nadále hlavního kapitána, p.[ana] Rich.[arda] Brunnera.

Mimo Bratislavu bezpečnostní službu konají výhradně četnické stanice. V případě potřeby poskytnou velitelství toho kterého místa na požádání vojenskou asistenci.

Plukovník B r a u:
velitel úseku Bratislavského.
Brau^a

Okrúhla pečiatka: „Střelecké velitelství VII. československé divise“

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 194

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované mestskému policajnému kapitánovi v Bratislave o zakročení proti majiteľom obchodov nerešpektujúcim výzvu o vývesných tabuliach v slovenskom jazyku.⁴⁹⁷

Bratislava 27. 6. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 894, spis číslo 2200/1919, škatuľa číslo 5.

Dľa nariadenia Generálneho finančného riaditeľstva, už pred týždňami vyššieho, sa majú vývesy predajní trafikových článkov nasledovne meniť: Československá Tabaková Predajňa, ďalej to isté v nemeckej a maďarskej reči.

To isté sa vzťahuje aj na lekárne, na ktorých majú stáť nasledovné pomenovania: lekárnä, apotheka, /gyógyszertár.

Ponevác v^a tomto ohľade na uliciach Bratislavy ešte žiadne zmeny neboli prevedené, upravujem Vás, aby Ste prísne zakročili, že behom 48 hodinovej lehoty od upovedomenia patričných kapitanátov rátajúc, aby horeuvedené zmeny bezvýnimčne prevedené boli, v protivnom páde previnilci podliehajú prísnemu trestu.

Bratislava, dňa 27/VI. 1919.

župan.

^a písmeno „v“ dopísané perom

⁴⁹⁷ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

Dokument č. 195

Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované maďarskému obyvateľstvu v župe o definitívnom začlenení územia Bratislavskej župy do Československej republiky s ubezpečením o zachovaní národnostných práv maďarského obyvateľstva.

Bratislava 28. 6. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 867, spis číslo 2137/1919, škatula číslo 5.

Mierová konferencia v Paríži ustálila definitívne hranice Československého štátu a dľa tohto ustálenia patrí do Československého štátu celá Bratislavská župa.

Preto maďarské obyvateľstvo Bratislavskej župy musí počítať s tou skutočnosťou, že je čiastkou Československého štátu a všemožne sa musí usilovať, aby sa úplne vpravila do nového štátneho útvaru.

Tak v mojom, ako aj v mene mojej vlády oznamujem, že jak doteraz, tak aj nabudúce všetko možné urobíme, aby sa maďarstvo dobre cítilo v novom štáte. Rečové, kultúrne a náboženské záujmy maďarského ľudu – verní súc vznešeným zásadám prezidenta našej republiky – nielen že neurazíme, ale ich napomáhať budeme. Nikomu nebudeme prekážať v užívaní a pestovaní jeho materinskej reči. Postaráme sa o potrebné školy pre maďarský ľud.

Určenie hraníc ale naproti tomu nás oprávňuje, aby sme od každého jednotlivého Maďara, ktorý je občanom štátu nášho, žiadali prisahu občianskej vernosti. Po vojne každý štát bude odkázaný na oddanú a usilovnú prácu svojich občanov, a preto i náš štát očakáva od Maďarov, že zo všetkých svojich síl pracovať budú pri vybudovaní svojej novej vlasti.

Vyzdvihujte, že maďarské obyvateľstvo našej župy v minulých ťažkých dňoch – odhliadnuc od nesvedomitých a zavedených jednotlivcov – čestne sa chovalo. Poriadok nikde neporušilo, pre zaopatrenie vojska potrebné veci bez každého odporovania odovzdalo a myslím, že sa nemýlim tvrdiac, že v páde potreby i zbrannou silou, by sa bolo postavilo proti boľševickej lúze, s ktorou sa ani jeden čestný Maďar stotožniť nemôže. Maďarstvo župy ešte len na to upozorňujem, že jak veľkou vďakou je povinné vojsku i vláde novej svojej vlasti, ktoré ochránili pred zničením jeho domácnosti, a majetku. Jak omnoho lepšie je na tom oproti tým, ktorí až do konca pretrpieť museli vladárenie vraždy a pustošenia.

Verím, že maďarstvo na toto vždycky pamätať bude a túto službu odmení oddanosťou a vernosťou.

Občania Československej Republiky! Spojme sa v spoločnej práci, budujme náš štát a usilujme sa, aby naša vlasť čím skôr sa spamätala z hrozných účinkov války. Spojme sa a nestrpm žiadnu podryvajúcu prácu takého človeka, ktorý by ešte aj teraz chcel roznieť nespokojnosť a neuznal by, že jak prvotriednou živenou podmienkou je pre Maďarov, aby bolo oddanými občanmi novej vlasti.

Náš štát ubezpečuje rovnoprávnosť každého občana, ale je zase prirodzené, že čo najprísnejšie zakročí proti každému svojmu nepriateľovi a nestrpí, aby tu niekto proti štátu nášmu zákerne pracoval.

Nech žije Československá Republika! Nech žije prezident Masaryk!

Bratislava, dňa 28/června 1919.

Samuel Zoch
župan a vládny komisár.

Dokument č. 196

Leták zadržaný policajným riaditeľstvom v Bratislave zaslaný na vedomie Župnému úradu v Bratislave, v ktorom sa propaguje politický program komunistov.⁴⁹⁸

Bratislava s. d.

Originál, tlač. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 823, spis číslo 2051b/1919, škatuľa číslo 5.

Zakončili sme v Uhorsku novú spoločenskú revolúciu.

Robotníctvo, vojsko a roľnícky ľud prevzal moc, a túto silne v rukách aj drží.

Náš cieľ je stvorenie jedného nového svetového poriadku, - komunizmu, -

v ktorom nebudú milionári, ale ani chudobní nebudú. Ku dosaženiu tohto nášho cieľa v Uhorsku uskutočnili sme proletársku diktatúru, panstvo robotníkov, vojakov a roľníckeho ľudu.

Náš program nasledovným spôsobom sme uskutočnili:

1. Banky, ktoré dosiaľ moc kapitalistov napomáhali, do verejného vlastníctva sme vzali, potažne tieto teraz pod správou ľudovej vlády stoja, osoh patrí ľudu.

2. Veľké fabriky, ktoré dosiaľ v rukách peňažných magnátov boli, tiež do štátneho, to jest verejného vlastníctva prešli a pod robotníckym vedením stoja závody; závody malých priemyselníkov, lebo sú oni tiež proletári, nedotknuté zostanú.

3. Veľký majetok patrí verejnosti. Malý majetok tiež nedotknutý zostane, lebo malý majiteľ je tiež proletár.

4. Len pracujúcim poskytneme prostriedok ku vyžitiu, kto nechce pracovať, ten nemá právo žiť.

5. Vieru považujeme, za súkromnú záležitosť, každý má právo veriť čo chce. Nieto viac medzi národmi nenávisť. Každého statočne pracujúceho človeka za brata považujeme. Každý národ má svoje dokonalé samourčovacie právo. Skrze bohatých utvorené umele hranice, tak medzi ľuďmi ako medzi národmi zmiznú.

6. Aby sme moc mohli podržať, disciplínu musíme udržiavať. Máme postaviť červenú armádu, ktorá nie je jedna z tých tak menovaných ľudových armád, ktorá voslep bráni záujmy bohatých, lež je jedna trieda vedomých robotníkov a sedliakov pozostávajúca armáda, ktorá ku udržaniu sovjetevej republiky zabezpečenie poskytne.

Súdruzi!

Neverte protirevolucionárom, ktorí to hlásajú, že je komunizmus rabovanie zabíjanie a vraždenie. Toto je podlé osočovanie. Terajšia uhorsko-krajinská sovjeteová vláda pod krátkym časom jej jestvovania dokázala, že aké veľké výhody poskytuje komunistický poriadok chudobnému ľudu. Každý práceschopný úd štátu má právo ku práci. Kto je práceschopný o toho sa štát postará.

Všetko patrí pracujúcemu ľudu. Zaháľači, nepracujúci, vykorisťovatelia nemajú miesto v komunistickom štáte.

Robotníci! Vojaci! Roľníci!

Pošlite ku nám tých, v ktorých dôverujete, do komunistického Uhorska, aby vlastnými očami videli, čo urobil dosiaľ komunistický štát ku dobru robotníkov, vojakov a roľníkov a čo robí deň po deň za nich.

Súdruzi!

Všetko sa vo vašom záujme stáva. Za blahobyt a za krajšiu budúcnosť pracujúceho ľudu. Najhlavnejšia a najsvätejšia povinnosť vaša je, nás v našej práci podporovať a s nami zápasiť.

Každú moc robotníkom, vojakom a roľníkom!

Utvorte všade robotnícku, vojenskú a roľnícku radu.

Nech žije robotnícke a roľnícke panstvo!

Nech žije medzinárodná Sovjeteová Republika!

Nech žije blažená komunistická doba!

⁴⁹⁸ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 190, 215, 220, 225, 251 a 256.

Dokument č. 197

Odpoveď Bratislavskej mestskej elektrárne Župnému úradu v Bratislave ohľadom poruchy osvetlenia na bratislavských uliciach Zríniho, Holubyho a Šulekovej. Elektrické vedenie je táhané vzduchom popri stromoch, kvôli čomu je pri vetre vystavené poškodeniu zlomenými haluzami, bleskom a zlomyseľnosťou ľudí. K rýchlemu odstráneniu poruchy sa môže prispieť jej okamžitým nahlásením prostredníctvom voľne používanej telefónnej siete, čo je ale v súčasnosti nemožné. Osvetlenie ulíc je nariadením magistrátu mesta redukované na polovicu a svieti každá druhá lampka, pretože mestská elektráreň už nemá naftu a na svoj chod používa mazací olej. Pokiaľ v priebehu 3 – 4 mesiacov nebude elektrárni dodaná žiadna ropa, bude musieť úplne odstaviť svoju prevádzku.

Bratislava 1. 7. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 910, spis číslo 2239/1919, škatuľa číslo 5.

An das

Zupanat der Stadt und des Komitates Pressburg,⁴⁹⁹
Pressburg.

Auf Ihre Zuschrift No. 1310/1919 vom 29. vorigen Monats erlauben wir uns zur Aufklärung folgendes bekannt zu geben;

In den Strassen Zrínyi, Rázgha⁵⁰⁰ und Jeszenák⁵⁰¹ ist seit 1. Jänner diesen Jahres am 25. vorigen Monates auf beiden Seiten, am 29. vorigen Monates hingegen nur auf der Plusseite des Dreileiterstranges kein Strom gewesen. Der Leitungsstrang ist als Freileitung neben den mit Bäumen bepflanzten Villengärten geführt und demnach nicht nur dem Wind und Wetter, sondern auch der Böswilligkeit der Menschen aufgesetzt.

Die Radiostation ist durch das Ausbleiben des Stromes in ihrer Tätigkeit nicht behindert, da sie unseren Strom ohnedies nicht benutzen kann. Zur Notbeleuchtung ist seit 25. vorigen Monates eine Lampe im Automobil installiert worden, die an diesem Abend auch brannte, am 29. vorigen Monates brannte diese Lampe auch, da sie auf der Minusseite des Stranges hängt, wo die Sicherung nicht durchging. Die telefonische Meldung am 29. vorigen Monates, wonach in der Jeszenákgasse kein Licht ist, nahm unsere militärische Leitung auf und gab uns diese am 30. Früh bekannt, doch ist diese Meldung nicht von der Radiostation ausgegangen, die ja Licht hatte,⁴ sondern von einem Privatkonsumenten, dessen Name unverständlich gewesen sein soll.

Aus der Verlegungsart der Leitung geht hervor, dass eine tägliche Untersuchung derselben keinerlei Zweck hat; um sie jedoch von böswilliger Beschädigung nach Tunlichkeit zu schützen, wäre eine Bewachung durch Militär oder Polizei am Platze, gegen Sturm und Wetter und dem damit verbundenen Baum- und Astbruch beziehungsweise Blitzschlag, welcher wieder die Leitung beschädigen kann, giebt es natürlich keine Mittel. In diesen Fällen und überhaupt, wenn^b durch irgendwelche äussere Einflüsse die Leitung stromlos wird, kann am raschesten durch sofortige Verständigung des Werkes abgeholfen werden, das den Fehler sicherlich auch schleunigst beheben wird, sofern der Schaden nicht erst Machte zur Kenntnis gelangt, den im Finsternen kann man an Freileitungen nicht arbeiten. Eine sofortige Verständigung setzt jedoch die freie Benützung des Telefons voraus, was derzeit auch wieder unmöglich ist.

Nach den obigen Begründungen kann der Unterfertigte persönlich natürlich keine Verantwortung dafür übernehmen, dass die in Frage stehende Leitung durch Elementarereignisse oder Böswilligkeit heute oder morgen nicht wieder auf der einen oder anderen oder auch beiden Teilen des Dreileiterstranges stromlos wird. Er übernimmt jedoch die volle persönliche Verantwortung, dass bei eintretenden Fehlern, in welchen Teil^c des Stadtnetzes immer, dieselben ohne Rücksicht auf Zeit und Geld, wenn möglich sofort behoben werden.

Es liegt das ja schon in unserem eigenen geschäftlichem Interesse, denn können die Konsumenten unseren Strom wegen Störungen im Leitungsnetze nicht benutzen, schädigen wir uns in aller erster Linie selbst und diese tut man den doch nicht gerne.

Die Strassenbeleuchtung ist nach Magistratsbeschluss auf die Hälfte reduziert, das ist es brennt nur jede zweite Lampe und ist angeordnet worden, weil wir derzeit überhaupt kein Gasöl, das eigentliche Betriebsmittel unseres Werkes bekommen, sondern schon mit Schmieröl gezwungen sind zu arbeiten und sollte in 3 – 4 Monaten kein Zuschub an Rohöl stattfinden, so ist auch dar Schmieröl verbraucht und dann dürfte es wohl überhaupt zum Stillstand kommen.⁵⁰² Es ist demnach äusserste Sparsamkeit notwendig, umsomehr, da eine Beleuchtung von 50 – 50 Meter im Gebirge wohl genügt, sollte es aber doch aus irgendwelchen Gründen notwendig sein, so bitten wir den Magistrat zur Annullierung des erwähnten Beschlusses zu verhalten.

Indem wir bitten, unsere Ausführung zur Kenntnis zu nehmen, zeichnen wir

hochachtungsvoll

Nápisová pečiatka: „POZSONY SZAB.[AD] KIR.[ÁLYI] VÁROS VIZ- ÉS
VILÁGITÁSI MŰVEI. VILLAMOSMŰ-VEZETŐSÉGE“

[*nečitateľný podpis*]

⁴⁹⁹ Bratislava.

⁵⁰⁰ Holubyho ulica v Bratislave.

⁵⁰¹ Šulekova ulica v Bratislave.

⁵⁰² K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 206, 207, 214, 236 a 245.

Za

Nápisová pečiatka: „Voj.[enský] techn.[ický] dozor pro měst.[skou] elektrárnu v Bratislavě
por.[učík] Jan Zeman“

^a „die ja Licht hatte“ *nadpísané perom*

^b *nadpísané perom*

^c „in welchen Teil“ *nadpísané strojom*

Dokument č. 198

Žiadosť Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná všetkým županom na Slovensku vyhotoviť zoznamy župných úradníkov s ich politickou charakteristikou.

Bratislava 1. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 994, spis číslo 2437/1919, škatuľa číslo 6.

Žádám pana župana, aby předložil sem

1./ seznam úředníků v jeho župě, kteří dosud nesložili slibu Československé republiky a jsou v činné službě. Současně budiž oznámeno, z jakých důvodů slib nesložili a proč dosud činnou službu zastávají.

2./ seznam úředníků, kteří neovládají jazyka slovenského, českého nebo rusínského alespoň k úřední potřebě.

3./ Pan župan sám nechť podrobně sdělí o každém jednotlivém úředníku jeho župy, jak se za doby maďarského vpádu choval. Zpráva tato budiž provedena co nejúplněji a nejpečlivěji za její správnost pan župan osobně ručí.

Všechny tři seznamy buď též předloženy sem nejdéle do 7. července 1919.

Za^a M i n i s t e r a^b:

Dr. Ivanka^c

Okrúhla pečiatka: „Ministerstvo Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Prezidiálna kancelária“

^a *predložka „za“ doplnená perom*

^b *písmeno „a“ doplnené perom*

^c *podpisová pečiatka*

Dokument č. 199

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuela Zocha otvoriť pre župných zamestnancov kurz slovenčiny. Podmienkou pre zotrvanie v úradnej službe bolo ovládanie slovenského jazyka.

Bratislava 4. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 939, spis číslo 2310/1919, škatuľa číslo 5.

Értesítem a vármegyei tisztviselőket, továbbá a segéd és kezelőszemélyzet tagjait, hogy f[olyó] hó 4-től kezdve szlovák nyelv tanfolyamot indítok.

Mindazoknak, akik közigazgatási szolgálatban továbbra is meg akarnak maradni, a szlovák nyelv tanulása kötelező, s az esetleges mulasztást úgy kell igazolni, mint a hivatal elmulasztását.

A szlovák^a órák hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken tartatnak, kezdők részére d. u. 5 – 6 ig, haladók részére pedig 6 – 7^b óráig.

A tanítás teljesen ingyenes. A tanítást f[olyó] hó 4-én kezdjük meg.

Oznamujem župným úradníkom, ďalej výpomocným a manipulačným^c zamestnancom, že počnúc od 4-ho t[oh]to] mesiaca som nariadil otvoriť kurz slovenskej reči.⁵⁰³

Pre všetkých, ktorí v administratívnej službe aj na ďalej chcú ostať, povinný je naučiť po slovensky.

Prípadné zanedbanie hodiny tak sa musí omlúvať, jako zameškanie úradných hodín.

Hodiny slovenčiny budú v pondelok, utorok, štvrtok a piatok pre počiatocníkov 5 – 6, pre pokročilých od 6 – 7.

Učenie je celkom bezplatné. Vynaučovanie sa započúje dna 4-ho t[oh]to] m[esiaca].
v Bratislave, dňa 4-ho červenca 1919.

Samuel Zoch^d
župan

Okrúhla pečiatka: „Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava“

^a v texte napísané „slovák“

^b ručne opravené na „4 – 5“

^c v texte napísané „manipulačným“

^d vlastnoručný podpis

⁵⁰³ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 201, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

Dokument č. 200

Nariadenie vládného referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku o zavedení preventívnych opatrení v prípade neočakávaného vpádu vojsk na územie Československej republiky.

Bratislava 7. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 957, spis číslo 2348/1919, škatuľa číslo 5.

Z rôznych stran dochádzajú stále informácie, označované za verohodné a spoľahlivé, jež poukazujú na blízke a vážne nebezpečí nepřátelského vpádu a jiných našemu státu hrozících nebezpečí: mluví se v nich o „kritických dnech“ s označením určitého data; sotva tento den uplyne bez zvláštních příhod, již se vyskytne nové datum, kdy prý určitě dojde ku dalekosáhlým událostem a tak každý měsíc jest předpovídáno několik takových kritických dnů, aníž se tato předpověď splní.

Celý správní aparát, na nějž beztoho válka činila netušené, veřejnosti neznámé, stále zvyšované nároky, jest tak udržován v horečném napětí, nelze se někdy ubrániti dojmu, že živly nepřátelské sledují tak určitou taktiku a úmyslně informují falešně naše namnoze ještě příliš důvěřivé důvěrníky, aby tak vyčerpali, válkou beztoho zeslabenou pohotovost správních úřadů a orgánů a pak v okamžiku jimi dobře utajeném překvapili znaveného odporce. Tu ovšem nepřihlíží se k informacím, podávaným s úmyslem, aby jich – třeba jen rafinovaně sestrojená senzačnost byla náležitě odměněna.

Ač ve službě státní bezpečností platí zvýšenou měrou lidová zásada, že „opatrnosti nikdy nezbyvá“, nelze na druhé straně dosti vřele doporučiti všem správním úřadům a jich orgánům dosti klidu, chladnokrevné rozvahy a kritičnosti při posuzování a zkoumání zdánlivě důležitých informací, jichž slepým akceptováním se zbytečně podporuje a šíří panika a nelze jim dosti na srdce klásti, aby negeneralizovali, t.j.[to jest] neodvozovali z čistě místních zjevů – namnoze povrchně vyšetřených – všeobecných důsledků a oznamovali jenom správy svým zaručeným skutkovým podkladem i svou souvislostí s ostatními obzvláště závažné.

Nyní, kdy oběžníkem ze dne 5. června 1919 č.[íslo] 6966 pres.[prezídium], byly nařízeny zevrubné přípravy k vyhlášení stanného práva – speciálně dle druhé věty § 429 tr.[estního] ř.[ádu] pro zločin dle § 76 tr.[estního] z.[ákona] – jest nutno, aby i v ostatních směrech byly si politické úřady I. instance vědomy, že na nich spočívá těžisko příprav proti všem hnutím, nebezpečným našemu státu. Zejména jest záhodno, aby správní úřady v úplné shodě s vojenskými, železničními a poštovními úřady, po případě se zástupci níže uvedených korporací a zástupci organisovaného dělnictva připravily plán o postupu při hrozícím nebezpečí /pohotovost dopravních prostředků – lokomotiv, vagonů, automobilů – ku dirigování vojenských asistencí na místa ohrožená, rychlá koncentrace četnictva pomocí cyklistů, organizování strážní služby za účasti sokolských

a dělnických tělocvičných a střeleckých jednot, hasičských sborů apod.[odobně]/ a tak se zajistily před jakýmkoliv překvapením.

Žiadam Vás, aby Ste porobili potrebné opatrenia.

Vládny referent:

Dr. Ivanka v.[lastnou] r.[ukou]

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej Republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre administratívne veci.“

Dokument č. 201

Nariadenie vládného referenta pre administratívne veci pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava zakročiť proti Mestskému úradu v Bratislave pre používanie maďarčiny v úradnom styku.⁵⁰⁴

Bratislava 7. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 940, spis číslo 2311/1919, škatuľa číslo 5.

Od vojenských a iných štátnych úradov, od pražských ministerstiev ako i z obecnstva prichodia nám početné ponosy na magistrát mesta Bratislavy, ktorý ešte stále úraduje v maďarčine a konzekventne vyhýba sa slovenskej úradnej reči štátnej a síce tak v ústnom, ako i v osobnom styku so stránkami.

Odhliadnuc od toho, že je tým administrácia celého štátu obťažovaná, je nemiestne, že sa slovenské obecnstvo a úrady nemôžu v úradnej reči štátu stykať s predstavenstvom hlavného mesta Slovenska.

Žiadam Vás, aby Ste energicky a rýchle zakročili a zjednali nápravu.⁵⁰⁵

Okrúhla pečiatka: „MINISTER ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY S PLNOU MOCOUPRE SLOVENSKO. VLÁDNY REFERENT PRE ADMINISTRATÍVNE VECI.“

Za vládného referenta
Makovický^a

^a vlastnoručný podpis

⁵⁰⁴ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 205, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

⁵⁰⁵ Vo veci sťažnosti na používanie maďarčiny v úradnom styku na magistráte mesta Bratislava, sa na Úrad Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska obrátilo Československé zemské vojenské veliteľstvo v Košiciach, dňa 18. 6. 1919 a to úradným listom v tomto znení: „Jak z četných zao-patřovacích a jiných spisů nás docházejících je zřejmé, úraduje magistrát města Bratislave nepřetržitě a oprávněným požadavkům obyvatelů slovenských, naopak tyto donucuje, aby si na různé žádosti a podání kupovali maďarské tiskoviny, které pak výhradně v maďarské řeči vyplní a dávají do úředního oběhu. Jak ze stanoviska národního, tak čistě administrativního musí býti této nepřičetnosti konce udělán. Poněvadž maďarštinu nikdo neovládá a spolehlivých tlumočnicků nemáme, musíme se pro úřední řízení spojití překlady podřízených orgánů ženských pomocných sil a zdejších poddůstojníků, kteří zase neovládají slovenštinu neb češtinu tak, aby znění překladu s prvopisem maďarštiny bylo úplně správné. Ztráta času a výdaje za papír na překlady zatěžují finance vojenské správy republiky. Prosíme o energické a rychlé odstranění tohoto neodůvodněné trpěného zlořádu, poněvadž jsme přesvědčeni, když mohou obce ve východním Slovensku úřadovat ve slovenštině, tím snadněji se mohou donutiti maďarští úředníci města Bratislavy a ne Pozsony jak je stále ze spisu zřejmé, aby tak činili asi jednou pro vždy pamatovali, že slouží československému státu a ne Uhrám a konají nejen národní, nýbrž svou čistě služební povinnost, t.j. úřadovati v řeči Slovenské.“ ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 940, spis číslo 2311/1919, škatuľa číslo 5.

Dokument č. 202

Oznámenie Československého vojenského veliteľstva v Bratislave adresované na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zriadení komisie pre výmenu vojenských zajatcov medzi československou a maďarskou vládou.

Bratislava 8. 7. 1919

Dle nařízení velitelství úseku bratislavského č. 374/op.[erace] ze dne 7/7 1919 byla ve smyslu protokolu stanoveného pro výměnu válečných zajatců sestavena komise jejímž členy jsou:

- 1) podplukovník Nechuta Rudolf,
- 2) jeden civilní přísedící, vynikající postavení, Zoch^a
- 3) 2 členové občanské policie, Brunner^b a Pallós^c
- 4) Dr. Kühn, vojenský lékař,
- 5) 1 lékař civilní, dr. Lavžan^d

Dle dalšího nařízení č. 385/op.[erace] ze dne 3./7 19 má předseda pozvati členy komise k první schůzi na den 9. července 1919, aby seznali instrukce generála velitele, velitele skupiny týkající se úkolů této komise. Dostaviti se mají k velitelství úseku /Hotel Deák/ během dopoledne.

Za tím účelem žádá se zdvořile by civilní členové komise ad 2, 3 a 5, vyrozuměni byli, by se o 10. h. dopoledne 9. t. m. [tohoto měsíce], dostavili na velitelství úseku /Hotel Deák/.

Rudolf Nechuta pplk.^e[podplukovník]
předseda

^a meno „Zoch“ napísané ceruzkou

^b meno „Brunner“ napísané ceruzkou

^c meno „Pallós“ napísané ceruzkou

^d meno „dr. Lavžan“ napísané ceruzkou

^e vlastnoručný podpis

Dokument č. 203

Oznámenie Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o podmienkach výmeny zajatcov medzi Československom a Maďarskom.⁵⁰⁶

Bratislava 8. 7. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 941, spis číslo 2315/1919, škatula číslo 5.

Výměna zajatců dvou národů československého a maďarského, kteří byli během posledního tažení na Slovensku, byla stanovená za následujících podmínek:

1./ Všichni vojenští zajatci musí být vráceni. Nebudou se tedy vyměňovat počet za počet. Všechny osoby, které nenáleží vojsku a kteří byli odvedeni z národního území /území ohraničené hranici ze dne 13. června/ zvláště ti kteří byli vzati do maďarské armády musí být vráceni pod dvěma následujícími výhradami:

a./ nikdo nebude vrácen proti svému přesvědčení úřadům zemským, s výjimkou vyžádaných zločinů.

b./ žádosti o návratu do vlasti civilních československých zajatců budou podrobení předběžné zkoušce jejich vlády. V tomto případě, ve věcech československých, každý z nich nechť obrátí se ze žádosti na ministra pro Slovensko, prostřednictvím p.[ana] Petra Semiana u consula norvěžského v Budapešti.

2./ Výměna zajatců /občanských a vojenských/ bude se dít před zvláštnou komisí, která bude sídliti v následujících místech, sousedících s neutrálním pásmem:

Pro Čsl.[Československou] republiku	Bratislava provisorně Párkány ⁵⁰⁷ Nána Füllek ⁵⁰⁸ Hernadčany ⁵⁰⁹
Pre vládu maďarskou	Ligetfalu ⁵¹⁰ provisorně Szob Salgó Tarján Hidas Német

Složení komise bude pro každou vládu:

- 1 předseda vojenský-vyšší důstojník
- 1 občanský přísedící
- 2 členové občanský od policie
- 2 lékaři, z nichž jeden v principu civilní

Každá vláda doprovodí ke komisím vojenské zajatce, kteří se mají vrátit, doprovodí je se stráží, pod velením důstojníka, který je předseda komisi.

Civilní zajatci nebudou dovedeni ke komisím, než pouze na osobitné volání ministra pro Slovensko, které jim bude posláno prostřednictvím maďarské vlády, po přezkoušení jejich žádostí, dle podmínek pod § 1 mají se představití jedné z komisí a přinést sebou nutně doklady, aby se bezpečně mohla zjistiti jejich identita.

3./ Výměny počnou dnem 12. červencem i budou pokračovati co nejrychleji možno.

4./ Obě vlády zřídí a oznámí listu zbývajících /vojenských i občanských/ dvou následujících druhů.

Ranění zůstávající v ošetřování /s udáním místa/

Zemřelí s udáním místa pohřbu.

⁵⁰⁶ V tejto súvislosti pozri dokument č. 209.

⁵⁰⁷ Štúrovo, okres Nové Zámky.

⁵⁰⁸ Filakovo, okres Lučenec.

⁵⁰⁹ Čaňa, okres Košice-okolie.

⁵¹⁰ Petržalka, súčasť mesta Bratislava.

Dokument č. 204

Oznámenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o predĺžení záverečnej hodiny vo verejných miestnostiach.⁵¹¹

Bratislava 8. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 951, spis číslo 2331/1919, škatuľa číslo 5.

Počínaje dňeškom kavárny mohou býti otevřeny do 11 (slovy jedenácti hodin), pohybování se po ulicích je dovoleno do 11.30 hodin. Prosím, aby se toto uvedlo ihned ve všeobecnou známost a aby nařízení bylo plně zachovávané!

Plukovník B r a u
velitel úseku Bratislavského
poručík Fohl
Fohl^a

Okrúhla pečiatka: „Velitelství úseku Bratislava“

^a vlastnoručný podpis

⁵¹¹ Pozri dokument č. 192.

Dokument č. 205

Stážnosť župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o jazykových ťažkostiach slovenských úradníkov.⁵¹²

Bratislava 9. 7. 1919

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 918, spis číslo 2262/1919, škatuľa číslo 5.

Vracajúc ku mne priložené písomnosti zdelujem nasledovné. Žalobník prednosta berného úradu Šesr je intolerantný^a človek, ktorý pre svoju intolerantnosť musí byť z^b Bratislavy preložený. Keď toto vieme tak vlastne odpadá^c váha celého jeho udania. V Bratislavskej župe medzi^d Maďarmi je stav ten, že v^e nedostatku^f spoľahlivých slovenských síl, ktoré by i maďarský boli vedeli, som bol nútený podržať i slovenský nevediacich^g notárov^h. Vedⁱ pri notárochⁱ hľadám to hlavné, aby sa vedel s obecnstvom obce dohovoriť. Je teda prirodzená vec, že ten notár, ktorý slovenský nevie, nemôže podávať smrtné oznámenie v^k slovenskej reči, i to je istá vec, že je lepšie, keď máme notára, ktorý slovenský nevie, ako keď by sme nemali^l nijakých pracovných síl v tejto obci. Žijeme^m v prechodnom štádiuⁿ a len človek predpojatý sa môže stavať na tie požiadavky, aby medzi Maďarmi hneď každý úradník vedel po slovensky. Tá námietka^o udavača, že sa každý musí slovensky naučiť je nemiestna, lebo kedy sa mal a kedy sa mohol naučiť po slovensky? Prosím, aby ste túto moju správu v známost^p vzali a sdělili ju aj Ministerstvu vnútra do Prahy s tou žiadosťou, aby všetci českí úradníci, ktorí sú^q na Slovensku prijatí, boli poučení o našich špeciálnych pomeroch a upozornení hlavne na to, že dôkazmi národnostnej neznášanlivosti veľmi škodíme našej^r československej republike.

Exp.[edované] 919 VII/9.

[nečitateľný podpis]

^a písmeno „ý“ doplnené perom

^b písmeno „z“ doplnené perom

^c písmeno „ä“ doplnené perom

^d písmeno „d“ doplnené perom

^e písmeno „v“ doplnené perom

^f písmeno „u“ doplnené pero

⁵¹² V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 224, 226, 231, 240, 241 a 244.

- g písmeno „ch“ doplnené perom
 h písmeno „v“ doplnené perom
 i písmeno „ď“ doplnené perom
 j písmeno „ch“ doplnené perom
 k písmeno „v“ doplnené perom
 l písmeno „i“ doplnené perom
 m písmeno „Ž“ doplnené perom
 n mäkkčeň doplnený perom
 o písmeno „i“ doplnené perom
 p slovo „sú“ doplnené perom
 r písmeno „j“ doplnené perom

Dokument č. 206

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o problémoch modranskej meštianskej školy, šírení protičeských nálad a o zásobovacej situácii v Bratislavskej župe.⁵¹³

Bratislava 9. 7. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 970, spis číslo 2373/1919, škatuľa číslo 5.

Záležitosť modranskej meštianskej školy Vám je dostatočne známa. Aby vec bola jasná rekapitulujem. V decembri m. r.[minulého roka] som žiadal školský referát o zriadenie modranských škôl. Odpovede som ale nedostával. Rodičia doliehali na mňa, preto som sa odhodlal, ako tak zaistiť výučbu a poveril som s dočasným vedením meštianky osvedčeného Slováka Šmerdu⁵¹⁴. Tento školu aj poslovenčil a pracoval s výtečným prospechom. Zo strany referenta Štefánka mi toto bolo zazlievané a ja som aj verejne uznal, že som prekročil svoju právomoc, ale som jednal úplne dobromyseľne a vedený jedine túžbou poslúžiť našej republike.

Po tomto bol na dlhý čas pokoj. Ministerstvo vymenovalo na školu českých učiteľov a škola účinkovala pod vedením Šmerdovým bezvadne, ba dľa mojich spoľahlivých informácií skvele. Pražské ministerium ale asi v mesiaci brezne vymenovalo na modranskú meštianku iného direktora. Keď sa o tomto Modrania dozvedeli, prišli ku mne s deputáciou a žiadali ma, aby som intervenoval v záujme Šmerdovom, naši inteligenti mi ale hovorili, že je celé mesto plné rozprávok, že Česi chcú Slovákov zo všetkého vytisnúť a medzi katolíkmami boli chýry, že Šmerdu preto nechcú nechať, bo je katolík. Intervenoval som teda hneď v školskom referáte, tam mi ale dali tú odpoveď, že vymenovanie závisí od Prahy. Pre toto som použil príležitosť a v Prahe som informoval pána min.[isterského] radu Ulíka, ktorý mi sľúbil korigovanie istej záležitosti. Z Prahy prišiel dotaz a ja som dostal lekcii od referenta Štefánka, že za ich chrbtom volám v Prahe.

O pár čias na to prišiel novovymenovaný direktor Hanák a chcel prevziať úrad. Prišli mi to oznámiť modranskí oduševnení slovenskí učelia a pre Boha ma prosili, aby som podnikol všetko možné, aby Šmerda mohol zostať, bo že nálada proti Čechom je už i v Modre strašná. Požiadal som teda p.[ána] ministra, aby zakročil v tej veci a aby vyzdvihol prevzatie úradu, kým sa vec nevysvetlí.

⁵¹³ *K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prisunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 207, 214, 236 a 245.*

⁵¹⁴ *Jaromír Šmerda bol absolventom učiteľského ústavu v Modre, pred príchodom do Modry pôsobil ako učiteľ v Piešťanoch. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Stredná škola v Modre, školská kronika z rokov 1919 – 1932, škatuľa číslo 1.*

Tu sa mi bol zamiešal do vecí p.[án] sekretár Sedláček, ktorý sa hneval na mňa akiste preto, že som mu ostro skritizoval vymenovanie škôldozorcov do našej župy. Dnes už aj slepý vidí, že som mal pravdu. Pred Šmerdom sa rozrečnil, že čo župan čo bude robiť, musí ísť z Modry a povedať, že všetko zlé má mne čo ďakovať.

Zase nastalo krátke utíšenie. Školský rok bol pod vedením Šmerdovým zakončený s výtečným prosperom. Odrazu dostal Šmerda upovedomenie, že musí direktorstvo odovzdať najstaršiemu členu zboru. Ja som mal o tomto telefonickú rozmluvu so sekretárom Sedláčkom, ktorý mi prisľúbil, že záležitosť zariadi tak, aby Šmerda aspoň dočasne mohol ostať na svojom mieste. Pri tejto rozmluve som pred Sedláčkom prízvukoval aj to, že je Šmerda jediný spôsobilý na meštianku medzi všetkými vymenovanými do Modry, a že keď som bol spomínal niekoľkých našich slovenských osvedčených učiteľov, ktorí by mali chuť na meštianku, odbavili mňa tým, že môžu upotrebiť jedine diplomovaných ľudí. Prirodzená vec, že toto budí u slovenských učiteľov roztrpčenie.

Po tomto rozhovore s tajomníkom Sedláčkom o pár dní prišiel do Modry novovymenovaný škôldozorca dáky Černý a nútil podpísať Šmerdu ozaj neprístojné osvedčenie, že úrad odovzdá, že vrchnosť bude poslúchať atď.[a tak ďalej] Dnes je teda vec zase v tom štádiu, že Šmerdu vzdor mojím prosbám, ktoré sú odôvodnené špeciálnymi pomermi, posielajú preč a dávajú mu ešte „dobromyseľnú“ radu, aby sa hlásil o preloženie. Pane minister! Snáď sa môžem odvolávať na to, že mi v mojom úradovaní nikdy nešlo o osobné záujmy, ani nie o osobnú časť. Ale by som v záujme samej veci a v záujme autority županovej mohol očakávať, že sa školský referát v takejto maličkosti bude riadiť dľa žiadosti župana. Veď aká že bude vážnosť toho župana, keď sa škôldozorca opováži konať rozhodne proti jeho žiadosti. Incident tento považujem za veľmi nebezpečný, lebo ak bude autorita županova podkopaná, našu administráciu nikto nedá dohromady.

Veď sa v školskom referáte absolútne nerešpektuje županovo právo. Vymenovanie škôldozorca Černého je také. Vzdor tomu, že reku zreteľne nakladá, aby sa ministerstvo pri zaplňovaní významnejších miest v župe dohodlo so županom a nariadenie ministerské nakladá, aby každé vymenovanie bolo oznámené županovi – školský referát nevykonával ani jedno, ani druhé.⁵¹⁶

Následok tohto je potom, že školský inšpektori nepracujú v dohodu so županom. Krom inšpektora Žigmundíka, mi ešte ani jediný druhý nepodal riadnu mesačnú správu. Na maďarské kraje vzdor opätovnej prosby nemám vymenovaného škôldozorca a keď sa škôldozorca dostane na niektoré maďarské miesto, niet v tom veľkej radosti. Ku tejto správe pripojujem protest obce Senec upravenej na p.[ána] ministra proti prepusteniu učiteľov s odôvodňovaním, že slovensky nevedia, kdežto je obec ozaj čisto maďarská.

⁵¹⁵ *Správu školy od 1. 10. 1919 prevzal český učiteľ Karel Stárka. Jaromír Šmerda ďalej na škole pôsobil, v šk. roku 1919/20 vyučoval okrem iného slovenský jazyk. ŠABA, pracovisko Archiv Modra, f. Středná škola v Modre, triedne výkazy 1919/20, škatuľa číslo 4.*

⁵¹⁶ *Pre nezhody so školským referátom župan S. Zoch nakoniec rezignoval na svoju funkciu. Pozri aj dokument č. 97.*

Postavenie československej školy je potrebné, ale to musí postaviť štát mimo týchto škôl. Takéto zachádzanie s ľuďmi, ktorí chcú slúžiť republike znemožňuje každú pacifikačnú prácu a prídú do svetovej verejnosti, oberie nás o naše dobré meno. K tomuto ešte je to škola cirkevná katolícka, bude mať kat.[olícky] klérus zase o jeden dôvod viac.

Čo čaká na nás tohto týždňa v Bratislave, to veru neviem. Obilný ústav vzdor tomu, že mi to pred dvoma týždňami určite prisľúbili, múku nedodal a dnes tu stojíme majúc niečo chlebovej múky. Aké to môže mať následky, to nikto nevie, ale na posúdenie účinkovania ústavu je tento príklad dostatočný. Veď ak nemali múky mohli mi to povedať a obecnosť Bratislavy by si bolo ešte niekde na okolí nahládávalo zo skorých zásob. Nech si teraz ale niekto predstaví, v akom svetle bude župan a úrady pred obecnosťou, keď pri zhromaždení statkárov istej stolice bolo prisľúbené, že v Bratislavskej župe vykúpené obilie bude v prvom rade pre mesto vypotrebené. A dnes sa o mesto nepostarali. Výkaz o vykúpenom obilí, o disponovaní z územia župy mi vzdor dohovorom neposielajú. Veď keď múka pre vojenské príčiny musela byť odvezená, už bolo dosť času, aby ju zase na novo dodali sem.

Múky teda niet, ale šikanovanie obecnosť, keď si niečo z vidieka donesie nemá konca kraja. Počas celej vojny bolo zvykom, mlčanlivo trpeným, že mestský aprovizačný úrad, keď niekto odovzdal svoje múčne lístky, dal povolenie na dovoz do mesta na 5 – 10 kg múky. Toto bolo to najúčinnivejšie rekvírovanie, pomocou ktorého malé skryté zásoby prišli na svetlo. Dnes túto zásobu úrad bráni.

A prehánanie obecnosť na dráhach nemá konca kraja. Veď vo vnútrozemí je doprava voľná a predsa vojenská polícia všetko habe. A kto si jej nechce dať niečo vziať, toho manipulujú takým spôsobom, že je to hrozné. Veď neviem, never, kam sa podať od studu, keď si prídu pýtať legitímáciu, aby si mohli na Slovensku niečo potravín sebou vziať. Tá bezpečnosť na dráhach musela strašne poklesnúť, keď sa ľudia boja pár kg potravín sebou vziať bez legitímácie. A najhoršie je, že nikto nevie čo sa smie prevážať a čo nie. Berú múku, cukor, vajcia, maslo, atď.[a tak ďalej], berú i bielizeň a keď nájdú v balíku niečo fajčiva, to sebe určite. A berie kde kto, ak má uniformu. Ešte i na legitímáciu od C. Macha vystavenú prevádzajú kontrolu batožiny a berú čo sa dá.

Ak v tomto ohľade nepríde náprava, bude zle. Ľud, ktorý dováža všeličo ku predaju do veľkého mesta, je týmto najväčšmi postihnutý. A veľa táto prehánka nemá nijakého zmyslu, ak len nie tam, aby sa zavdal podnet k hovoreniu: „Česi nám všetko berú.“

Na hraniciach nech je prísna kontrola, ale medzi hranicami hriech prehánat obecnosť. Veď keď sa svet nezrúti, že obilný ústav má na desiatu pekné slané rožky, nezrúti sa ani tak, keď si ten iný bedár niečo chce polepšiť.

Nálada u slovenského ľudu sa v posledné dni zase horší. Hovorí sa: „Nebude dobre kým Čechov nevyženieme.“ Sú tomu na príčine mnou spomenuté veci a mnohé iné, z ktorých ľud mieni vyčítať, že Česi budú na Slovensku privilegovaní. A toto je nie také nepatrne nebezpečie, ako si to niekto myslí. Preto potrebné všetko možné vykonať, aby i menší úradníci boli poučení, ako sa majú voči slovenskému ľudu chovať a potrebné, ak si len nechceme umelo vypestovať odpor, mi teraz, keď sú hranice ustálené, z maďarských úradov prevziať, koľko sa len dá.

Ináče v župe pokoj, poriadok, nikde nebol narušený.

Zoch^a
župan

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 207

*Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej a hospodárskej situácii v župe od 29. 6. do 6. 7. 1919.*⁵¹⁷

Bratislava 10. 7. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 946, spis číslo 2320/1919, škatuľa číslo 5.

Vyhlásenie hraníc urobilo veľký dojem i v meste i na maďarských vidiekoch v župe. Obecenstvu som to dal na vedomie pripojenými plagátmi.

Účinok bol citeľný aj v novinách, ktoré hneď začali písať o Československej republike, ako o svojom štáte. Pri ustáleniach hraníc vyvolalo v meste veľký nepokoj to, že je v tomto nie vypovedané zreteľno, či pri Bratislave dostaneme i druhý breh Dunaja v tom rozsahu, ako je to majetkom mesta a župy. Správa Slovenského denníka, že druhý breh nedostaneme, obyvateľstvo nesmierne znepokojilo. Uspokojenie nastalo až potom, keď redaktor Pichler a bývalý gróf Billot začali propagovať náhľad, že označený bod schádzania sa hraníc troch štátov tak treba rozumeť, že naša hranica v rámci Bratislavskej župy prejde i na druhý breh. Životnej potrebe Bratislavy ohľadom druhého brehu dal výraz i mestský výbor, ktorý uzavrel podať rezolúciu na pána prezidenta v tejto otázke.

Chovanie sa obyvateľstva neslovenského i v župe i v meste bolo vzorné. Všetky nepríjemnosti vojenskej diktatúry znášalo trpezlivo a krom poškodenia trate pri Dunajskej Strede a strieľania vojakov v Tallósi⁵¹⁸ nebol nikde ničivého prípadu. Dochádzali súc správy, dľa ktorých sa chudoba hotovala k rabovaniu, ale majetnejšiemu obyvateľstvu sa všade podarilo udržať poriadok. Obecenstvo ale dnes, keď niet vojenských operácií, ťažko nesie vojenské opatrenia. Hlavne je obtiažne cestovanie dráhou, kde sa vojenské kontrolné orgány nechovajú vždy korektne. Rozhodne by bolo potrebné dovoliť i privátnym osobám telefónne stanice a vyzdvihnúť obmedzenia poštovej dopravy a telefonickej služby. Obmedzenie strašne prekáža hospodárskemu životu a v Bratislave nemajú telefóny ani len nemocnica a hasičia.

V Bratislave je čím ďalej tým viac citeľná bytová núdza. Mesto, aby tomuto bolo odpomocené prijalo projekt na postavenie záhradného mesta a už aj stavia štyri veľké domy. Je to podnik, ktorý vyžaduje 30 mil.[iónov] náklad. Mesto už viac vykonať nemôže, preto by bolo žiaduce, keby aj štát podnikal dáke stavby. Aby sme [sa] ohľadom budúcnosti vyhli bytovej úzere, bolo by rozhodne potrebné vyniesť uzavretie ohľadom vyvlastnenia stavebných pozemkov.

⁵¹⁷ *K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 214, 236 a 245.*

⁵¹⁸ *Tomášikovo, okres Galanta.*

Nálada medzi delníctvom je dobrá a nemecko-maďarskí robotníci vyjednávajú, aby sa pripojili ku pražskej organizácii. Starý demobilizačný výbor som musel rozpustiť, bo manipulovanie nebolo správne. Vymenoval som do neho samých slovenských robotníkov. Toto použili niektorí ku agitácii a veľmi je citeľná Wittichova prítomnosť.

Medzi maďarským obyvateľstvom vyvolalo rozruch prepustenie učiteľov v Senci s odôvodnením, že nevedia slovensky. Je to čisto maďarská obec, preto by sa tam učitelia nemali prepúšťať s takýmito dôvodmi. Ináče rozčuluje obyvateľstvo aj netolerantné chovanie sa niekoľkých našich úradníkov. „Tanulj magyarul“ (Uč sa po maďarsky) obracajú proti Maďarom a žiadajú i na čisto maďarských krajoch slovenské úradovanie. Odhliadnuc od toho, že je to nemožné okamžite previesť, je to i nemiestne a protiví sa i doterajším sľubom vlády. Regulovanie rečových pomerov je okamžite nutné.

Reorganizovanie bytového úradu je v behu, ale musíme rozhodne prosiť vládu, aby nám dala pre bytový úrad aspoň štyroch úradníkov k dispozícii, bo mesto nemôže ďalej túto ťarchu znášať samo. A k ovládaniu úkolu je potrebné ďalšie rozmnoženie úradníctva.

Pri meste zo stanoviska sociálneho značí veľký pokrok prijatie návrhu na oddanie prírastu hodnoty pri nepohnutelnostiach. Tato daň zamedzí lichvárenie s pozemkami a domami.

Slovenské obyvateľstvo je pokojné a dokázalo sa byť hodným svojho oslobodenia. Zbierky pre nemocných vojakov a na Červený kríž sú skvelé. I dobrovoľníkov krásny počet. Rekvírovanie dobytku dedinské obyvateľstvo strašne rozčuluje. Bolo by to potrebné premeniť na voľný nákup. Rozčulovanie je tým väčšie, že za dodaný dobytok nemôžeme z Čiech ani len uhlie na mlatbu dostať. Po župe roznášajú správy, že Slovensko dostane v celej uhoľnej výrobe len 3%. Či je to pravda neviem, ale to je isté, že uhlie na mlatbu po dnes nemáme.

Obyvateľstvo veľmi ťažko nesie obtíže pri cestovaní dráhou. Kontrolné orgány sú nedostatočne inštruované, preto šikanujú obyvateľov. Ponosy sú každodenné.

Modranskí maďarskí študenti, ktorý chystali atentát na p.[ána] ministra a župana Zocha sú odovzdaní súdu. Ich zľapanie vyvolalo veľmi dobrý dojem.

Zásobovací ústav koná mnoho neprístopností s určovaním cien. Bez dohody s lokálnymi vrchnosťami premieňa ceny a to má za následok poruchu v dodávaní potravín. Aby som len jeden príklad uviedol spomeniem čerešne, ktoré boli maximované na 6 kor.[ún], potom cena od razu znížená na 2 kor.[uny], takže do mesta nedovezie nikto nič. Za ten čas ale kým sú ceny u nás takto maximované po okolí skupujú agenti čerešne po bársakej cene.

V posledné časy som sa dozvedel, že bývalý gróf Apponyi po čas svojho pobytu v našej župe Maďarov ubezpečoval, že Žitný ostrov nebude do našej republiky patriť. Výsledok tohto bolo pasívne ohováranie na niekoľkých úradníkov.

Br.[atislava] 10/VII. 1919

Zoch^a
župan

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 208

Nariadenie veliteľa mesta Bratislava plukovníka Jeana Pierra Braua adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava a hlavnému kapitánovi Richardovi Brunnerovi o vydaní legitimácií občanom určeným na vysťahovanie do Maďarska k prechodu cez dunajský most.

Bratislava 10. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 948, spis číslo 2325/1919, škatuľa číslo 5.

Poddaní uherští mohou se navždy vystěhovati z naší republiky do Uher a budou moci za tím účelem přejíti most bratislavský. K tomu je potřeba, aby měli legitimaci podepsanou; podepsanou p.[anem] hlavním kapitánem Brunnerem, obývají-li v Bratislavě a p.[anem] županem Zochem, pakliže obývají županát bratislavský.

P.[an] župan Zoch a p.[an] hlavní kapitán Brunner zašlou pak do mé kanceláře seznam a počet legitimací daných, jakož i legitimace samé k podpisu bych mohl určití hodinu a den přechodu.

PLUKOVNÍK Brau
velitel úseku Bratislava.
POBOČNÍK^a
Fohl^b

Okrúhla pečiatka: „Velitelství úseku Bratislava“

^a nápisová pečiatka

^b vlastnoručný podpis

Dokument č. 209

Oznámenie Generálneho finančného riaditeľstva pre Slovensko v Bratislave adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o colných prehlídkach pri výmene zajatcov podľa dohody medzi Československom a Maďarskom.⁵¹⁹

Bratislava 14. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 984, spis číslo 2406/1919, škatuľa číslo 6.

Dľa zdelenia vládneho referenta pre administratívne veci pri ministerstve Československej republiky pre správu Slovenska v Bratislave zo dňa 9. júna 1919, čís.[lo] 3834/1 začala dňa 12. júna 1919 výmena vojenských a civilných zajatcov s Maďarskou republikou.

Výmenu tu prevádzajú štyri miešané komisie so sídlom v Bratislave, v Parkánech-Nane, vo Fileku /Fiľakovo/, v Hernáďčanoch⁵²⁰.

Žiadame, aby v každom transportu Bratislavský hlavný colný úrad /Szcechenyi ulica⁵²¹ čís.[lo] 4c/ bol včasne vyrozumený a potrebné poriadky pri zhabaní vecí a peňazí, ktorých vyvázenie lebo dováženie nie je slobodné, porobiť mohol.

Zhabané peniaze /neokolkované bankovky rak.[úsko] uh.[orskej] banky/ pri dovozu môžu byť u generálneho finančného riaditeľstva po prípade u bankového úradu ministerstva financií /býv.[alej] filiálky rak.[úsko] uh.[orskej] banky/ v Bratislave proti predloženiu stvrzenky na 50% okolkovaných bankoviek vyrozumené, pokiaľ ide o naše príslušníky a menší obnosy.

Generálny finančný riaditeľ:
[nečitateľný podpis]

Dokument č. 210

Prípis hlavného služného v Moldave nad Bodvou Quida Chytila pre obecných a obvodných notárov o potvrdzovaní legitímácií Východnou armádnou skupinou československých vojsk v Košiciach pre vstup a vykonávanie poľných alebo iných prác v neutrálnom pohraničnom pásme, o vydávaní stálych legitímácií generálnym štábom československej armády na základe podaných žiadostí osôb, ktoré sa často zdržiavajú na danom území a o zákaze vývozu a dovozu rôznych tovarov, korešpondencie a novin bez povolenia generálneho štábu armády.

Moldava nad Bodvou 17. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠAKE, f. Magistrát Štós 1737 – 1920, inventárne číslo 377, spis číslo 237/1919, škatuľa číslo 56.

Valamennyi közs.[ég]i, illetve körjegyző úrnak

Azonnal tésesse közhírré, hogy mindazoknak, akik semleges területre lépni óhajtanak, illetve mezei vagy egyéb munka teljesítése végett ott tartózkodni szándékoznak „VELITELSTVO VYCHODNEJ ARMÁDI^a” KOSICE⁵²² által láttamozott fényképes legitímációval kell bírniok, melyet a következő rovatok szerint a községi előjáróság állítja ki: 1/ Név és keresztnév 2/ születési éve 3/ lakhelye 4/ foglalkozása 5/ munkateljesítés neme. Kiknek minden nap, vagy igen gyakran kell a jelzett területen megjelenni, állandó legitímációt kaphatnak, ha azt kifejezetten kérelmezik. Ezt azonban már [a] „GENERALNI STÁB ARMÁDY⁵²³” állítja ki. Községi előjáróságok az adatok valódiságáért személyesen felelősek.

Nincs megengedve [a] „GENERÁLNY ŠTÁB ARMÁDY^b” engedélye nélkül bármi néven nevezendő árucikket, újságot, levelet, pecsétet, stb. [s a többi] odavinni vagy áthozni.

Moldava 17/júli 919.

Chytil^c
hl.[avný] slúžny^d

Csatolt igazolványok ára 1 Kor 20e, felek által megtérítendő, s hozzám mielőbb egy összegben beküldendő.^f

^a písmeno „R” doplnené perom

^b v názve inštitúcie chýba diakritika

^c vlastnoručný podpis

^d funkcia doplnená perom

^e „1 Kor 20” doplnené perom

^f napísané pozdĺž ľavej strany dokumentu, kolmo na text

⁵¹⁹ V tejto súvislosti pozri dokument č. 203.

⁵²⁰ Čaña, okres Košice.

⁵²¹ Lazaretská ulica v Bratislave.

⁵²² Veliteľstvo východnej armády Košice.

⁵²³ Generálny štáb armády.

Dokument č. 211

Nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska adresované županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o zamedzovaní pokusov verbovania do maďarskej bielej gardy v župných pohraničných oblastiach.

Bratislava 18. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 996, spis číslo 2443/1919, škatuľa číslo 6.

Došli správy zo žúp hraničiacich s maďariou, že dejú sa pokusy verbovať pre maďarskú bielu gardu. Ponevác je u nás každé vojenskou vrchnosťou nenariadené verbovanie i štatariálne zakázané, tým menej smieme trpeť, aby sa na našom území, trebárs medzi príslušníkmi iného štátu, mohlo dovoliť verbovanie proti susednému štátu. Z toho dôvodu Vám nariaďujem, aby ste na území svojej župy netrpeli a zamedzili každý pokus zvädzať ľudí do vstupu maďarskej bielej gardy a to i v tom páde, keby biela garda tvorila sa na podporu segedínskej maďarskej vlády.

Šrobár^a
Minister.

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Presidiálna kancelária.“

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 212

Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava Samuel Zoch posielal tlačenu výzvu a dotazník ministerstva obrany Československej republiky ohľadne pracovného umiestnenia legionárov na vybavenie.

Bratislava 19. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 563/1919, škatuľa číslo 582.

Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislavy.

Číslo: 11458/1919.

Priložený prehlas a dotazník doposielám s vyzvaním, aby Ste dotazníky vyplniť dali. V prípade, že by sa nenašlo vo Vašom okrese /meste/, nejaké zamestnanie pre legionárov, pošlite nevyplnený dotazník späť.

V Bratislave, dňa, 19/VII.1919.

Samuel Zoch^a
župan:

Okrúhla pečiatka: „Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava“

Pr.[ílohy] 2⁵²⁴.

Ministerstvo národní obrany.
Presidium. Odbor VI.
Bratislava, dňa 9. července 1919^a.

⁵²⁴ Spis obsahuje nevyplnený dotazník „Menoslov zamestnávateľov v obci, ktorí by prijali demobilizovaných legionárov do svojich služieb“. Výzva („prehlas“) ministerstva obrany sa nachádza na osobitnom liste papiera. Ceruzkou na averze sprievodného listu župana je napísané: „V hospodarskom shromazdení dňa 27. VII. 1919. predložené.“ Pezinský mešťanosta M. Mikulík neposlal županovi vyplnený dotazník, ale listom č. 1027/1919 z 1. 6. 1919, ktorého kópia je súčasťou spisu, mu oznámil, že momentálne je v Pezinku voľné miesto hlavného notára spojené s miestom úradného referenta, ktoré po menovaní M. Mikulíka za mešťanostu (starostu) zastupuje mestský účtovník František Nádvorník, a miesto hlavného horára („nadlesný“), prípadne aj hospodárskeho radného, ktoré ostalo voľné po odchode zamestnanca do penzie a ktoré dočasne zastupuje Eduard Bielek. Uvoľnené miesto po mestskom protokolistovi a zapisovateľovi Alexandrovi Pápayovi, ktorý zanechal úrad začiatkom novembra 1918 (bližšie v dokumente č. 30), zastupoval Ján Žarnovický, a po jeho vymenovaní za radcu župana ho zastupoval Viliam Purgardt, ktorý však 10. mája 1919 nastúpil do vojenskej služby, preto ho zastupuje František Krupa. Na tieto voľné miesta sa okrem predpísaného vzdelania vyžadovala znalosť slovenčiny, maďarčiny a nemčiny.

Obraciam sa na Vás s prosbou, aby ste pamätali na našich legionárov, ktorí čoko skoro vrátia sa z frontu na Slovensku a z Ruska⁵²⁵. Bude ich na tisíce, zaopatrite alebo pripravte im preto primerané zamestnanie, ako miesta úradnícké, v kanceláriach, strážnikov, cestárov, poľného alebo lesného hájnika, ako aj iné miesta pri obchode, priemysle, pre remeselníkov atď. – Ináč dlhá stávajúcih pomerov je obava, že legionári budú bez zárobku a existencie⁵²⁶.

Oznámte nám láskave na pripojenom dotazníku už uprázdnené miesta, alebo ktoré v dohľadnej dobe by sa mohli uprázdniť a rezervujte ich pre našich chlapcov.

Povedeme zvláštny záznam a dlhá toho budeme miesta obsadzovať. Umiestnenie legionárov bude Vám vždy ku cti a prospechu.

Všetky prihlášky zasielajte na: Referát československých légii pri ministerstve pre Slovensko v Bratislave⁵²⁷.

Za ministra Národnej Obrany odbor 6.
Laška⁵²⁸, m.[anu] p.[ropria],
kapitán.

Tlačou štátnej kníhtlačiarne v Bratislave. 367.

^a pečiatkový podpis

⁵²⁵ Talianski a francúzski legionári sa vracali domov začiatkom augusta 1919 po porážke vojsk Slovenskej republiky rád, ruskí v priebehu roka 1920. KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Slovensko na ceste k demokracii. Bratislava: Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodana, s. r. o., 2009, s. 131.

⁵²⁶ Z pezinských legionárov možno spomenúť Valentína Gušťařika, ktorý ako vojak rakúsko-uhorskej armády v júli 1914 padol do zajatia v Rusku. V júni 1918 vstúpil do čs. légii v Rusku, odkiaľ sa vrátil až v októbri 1920. Doma sa zamestnal ako železničiar azda na pezinskej stanici. POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. Bránami mesta. Životopis starého domu. Pezinok: Mestské múzeum v Pezinku, 2008, s. 117.

⁵²⁷ V auguste 1919 už kapitán Ján Laška, pracovník kancelárie čs. légii na Referáte ministerstva obrany pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, formuloval svoje požiadavky pre legionárov oveľa razantnejšie a žiadal Úrad Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, aby cez podriadené úrady zabezpečilo povinné prijatie nejakého počtu legionárov do štátnych a štátom podporovaných podnikov. Striktná formulácia listu bola výsledkom tlaku z príchodu prvých skupín legionárov z Ruska, ktorí podľa informácií ministerstva obrany boli v tom čase už na ceste. Úrad Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska poslal list županom a tí ho v septembri 1919 rozposlali mestám a obciam. List kapitána Lašku so sprievodným listom bratislavského župana je súčasťou spisu.

⁵²⁸ Ján Laška (5. 5. 1887 – 15. 2. 1964) – právnik, v apríli 1918 v Taliansku vstúpil do čs. légii, pobočník generálov A. Grazianiho a L. Piccioneho, od r. 1920 v diplomatických službách ČSR. Informácia z oficiálneho webového sídla Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky dostupná na <https://www.mzv.cz/jnp/cz/lo_ministerstvu/organizacni_strukturalutvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdolaska_jan.html> však neobsahuje údaje o jeho pôsobení na ministerstve obrany v kancelárii čs. légii.

Prípis hlavného slúžneho v Turni nad Bodvou Štefana Gallasa pre obecné predstavenstvo a obvodných notárov o nariadení veliteľa Východnej armádnej skupiny československých vojsk generála Edmonda Hennocqua, týkajúcom sa zriaďovania civilných stráží. Tie sa mali zakladať v obciach neutrálnej zóny na československo-maďarských hraniciach, kde v tom čase nemohli fungovať bezpečnostné a vojenské úrady. Každá obec mala prijať 3 osoby na 100 obyvateľov, ktoré mali slúžiť ako civilná stráž s rovnakou právnou ochranou ako príslušníci polície.

Turňa nad Bodvou 22. 7. 1919

Originál, cyklostyl (?). ŠAKE, f. Obvodný notársky úrad v Janíku 1908 – 1925 (1935), inventárne číslo 5, spis číslo 51/1919, škatuľa číslo 2.

Mivel a semleges zónában fekvő községek közbiztonságának és közrendjének felügyeletére s bebiztosítására sem a katonaság, sem pedig a csendőrség egyelőre fel nem használható, a közrend biztosítása azonban – különösen azért, mert a nemzetközi katonai határvizsgáló bizottság működését országunk határán megkezdette már, de egyébként is – okvetlenül szükséges Henno[c]qua francia generális, mint keleti hadseregünk parancsnokának parancsára, mindazon községekben, ahol hatósági rendőrség, csendőrség és katonaság nem működhetik, úgynevezett polgári rendőrség szervezendő.

Ezen rendőrség szervezése olyképpen történik, hogy minden egyes község, minden 100 lakosra három egyént fogad fel, illetve kijelöl polgári rendőrnek, akik a nap szakát három részre osztva, felváltva ügyelnek fel a rendre a községben, szóval mindenben helyettesítik a hatósági rendőrséget. Természetesen hasonló jogvédelemben is részesülnek, sőt oldalfegyvert is viselnek. Szolgálatban kötelesek továbbá fehér karszalagot viselni "civilná stráž" /polg.[ári] őrség/ jelzéssel. A kijelölt, illetve felfogadott rendőrök díjazása az illető községek terhére történik.

Szigorúan utasítom a község elöljáróságát, hogy ezen szükséges polgári őrséget azonnal szervezze és a kijelölt rendőrök neveit legkésőbb f.[olyó] hó 28-ig velem okvetlenül közölje. Megjegyzem, hogy a kijelölt rendőrök köteleseikre egy semleges katonai rendőrtiszt által kioktatva lesznek. Hogyha a rendőrök részére szükséges oldalfegyver a községben összehozható nem volna, az hozzám bejelentendő.

Figyelmeztetem még egyszer, hogy ahány száz lakos van a községben, annyiszor három rendőr jelölendő ki.

Torna⁵²⁹ helyett ideigl.[enesen] Somodi⁵³⁰ 1919. július 22.

Št[efan] Gallas^a
főszolgabíró.

⁵²⁹ Turňa nad Bodvou, okres Košice-okolie.

⁵³⁰ Drienovec, okres Košice-okolie.

^a vlastnoručný podpis je podobne ako text kopírovaný

^b pečiatka je daná dodatočne

Dokument č. 214

Žiadosť starostu a statkárov obce Barca vládnemu komisárovi pre východné Slovensko Jurajovi Slávikovi⁵³¹ o zastavenie rekvirácie dobytku a úrody.⁵³²

Barca 24. 7. 1919

Odpis, strojopis. ŠAKE, f. Župný hospodársky inšpektorát v Košiciach I. 1910 – 1923, škatuľa číslo 3.

Niže^a podpísaný^a starosta a väčší^a statkári obce Bércza⁵³³ uctivo prosíme pána vládneho komisára, aby naša^a obec a resp. my od rekvirovania dobytku, krmiva a inej úrody^a zo strany vojenských^a a civilných^a úradov^a na dlhší^a čas^a oslobodení boli, resp. aby ste o zastavenie ďalšieho^a rekvirovania pri týchto^a úradoch^a zakročili^a.

Obec Bércza leží^a od Košíc^a ani nie na 4 kilometre na hradskej ceste, a tak od začiatku^a války vždy^a je vystavená ubytovaniu vojakov a rekviráciám.

Vieme^a, že^a to ubytovanie je z vojenských^a a strategických^a ohľadov potrebné, a preto sme sa vždy^a usilovali, aby sme túto povinnosť čo^a najlepšie^a vykonať mohli. / Dnešný^a deň 3 kaštiele^a, 1 četnícky^a dom, mnoho privátnych domov a bytov./

Z toho ubytovania prirodzene nasleduje, že^a zdejšie^a vojsko naše^a potraviny vypotrebuje a pri tom následkom nariadení rekvirácií vojskom a úradmi^a počet^a nášho^a dobytku tak bol zmenšený^a, že^a nielen dobytok držať^a a hospodárstvo prevádzať neni možné^a, ale aj naše^a zeme stoja neobrobené.

Najlepšie^a to tvrdenie dokazuje to, čo^a aj predstavenstvo obce úradne^a potvr[d]uje, že^a v roku 1919 len od Štefana^a Takács-u, prenajíomníka Alexandra Bérczayho 31 kusov dobytku, viac koní^a a sviň bolo odebrané.

Žigmund^a Klein, statkár v Bércza mal dobytku v roku

1919:	dnes:
volov 18 kusov,	12 kusov,
býkov 3 „	1 „
kráv 78 „	6 „
teliec 32 „	- „
kone ^a 24 „	16 „
-----	-----
Úhrnom: 155 kusov	35 kusov.

⁵³¹ Juraj Slávik (28. 1. 1890 – 30. 5. 1969) – poslanec Revolučného národného zhromaždenia (1919 – 1920), v júni – auguste 1919 pôsobil ako vládny komisár pre východné územie vojenského veliteľstva na Slovensku.

⁵³² K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 236 a 245.

⁵³³ Barca, dnes mestská časť Košíc.

Náhrada rekvirovaného dobytky neni možná^a, - a keď áno, tak to omnoho viac stojí, ako koľko nám za dobytok vyplácajú a je bez cieľa, lebo následkom polohenia^a našej^a obce bolo by to zase rekvirované.

Tak je to aj pri menších^a hospodároch, ktorých^a nedostatok dobytky a diferencie medzi predajnou a kúpnou cenou ohrozuje zrovna v existencii.

Dovoľujeme si oproti tomu na to poukázať, že^a druhé obce, ktoré neležia^a tak v ceste, napr. Alsó-Felső-Kékesd⁵³⁴, Hilyó⁵³⁵, Tőkés⁵³⁶, Baksa⁵³⁷, Lengyelfalva⁵³⁸ atd. ani zďaleka nie sú tak vypotrebované.

To musíme tiež^a vydvihnúť, že^a obyvateľstvo mesta Košíc^a, ktoré je od dlhšieho^a času^a oddelené od dolnej častia župy^a, ukladá na našu^a obec vždy^a väčšie^a nároky. A pretože^a Košice^a sú naším trhom, preto obyvateľstvo mesta musíme vždy^a výdatne zásobovať.

Keď ale naše^a hospodárstvo následkom uvedeného nebude možné^a, nebude možná^a ani výroba a odpredaj.

Je to aj verejný záujem, aby na našich^a 4000 – 5000 honoch, ktoré sú tak rečeno^a v chotári mesta Košíc^a, sme mohli zaistené mať naše^a hospodárstvo a aby bola nám možnosť^a daná tieto škody^a si nahradiť.

Žiadosť^a našu^a doporučame^a k láskavému vybaveni[u] pánu vládnemu komisárovi a s hlbokou úctou zostávame

Bárcza, 23 júla 1919.

Berzeviczy Béla v.[lastnou] r.[ukou]
Takács István v.[lastnou] r.[ukou]
Lengyel Ágoston v.[lastnou] r.[ukou]
Sümeg János v.[lastnou] r.[ukou]
Sümeg Vilmos v.[lastnou] r.[ukou]
Janacsó Mihály v.[lastnou] r.[ukou]
Klein Zsigmond v.[lastnou] r.[ukou]
Lefkovits Gyula v.[lastnou] r.[ukou]

Hore udaté sú správne.

Bárcza, 24. júla 1919.

Lengyel v.[lastnou] r.[ukou]
notár

Sümeg Ján v.[lastnou] r.[ukou]
rychtár.

^a diakritika doplnená perom

⁵³⁴ Pravdepodobne ide o obec Kéked v Maďarsku v Boršodsko-abovsko-zemplínskej župe.

⁵³⁵ Hyllov, okres Košice-okolie.

⁵³⁶ Vyšný alebo Nižný Klátov, okres Košice-okolie.

⁵³⁷ Kokšov-Bakša, okres Košice-okolie.

⁵³⁸ Košická Polianka, okres Košice-okolie.

Dokument č. 215

Správa Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska o diplomatickom zákroku v prospech Jána Straku⁵³⁹ uväzneného maďarskou bolševickou mocou.⁵⁴⁰

Bratislava 31. 7. 1919

Originál, strojopis. ŠAKE, f. Ján Straka 1884 – 1934 (1942), skatula číslo 1.

K Vašemu prípisu č. 188 polit.[ické] ze dne 29. července 1919 sděluji, že ve prospěch Jana Straky úředníka banky „Tatra“ v Prešově bylo již dne 29. července prostřednictvím našeho ministerstva zahraničních věcí v Praze zakročeno a o jeho vydání bude cestou diplomatickou žádáno.

Okrúhla pečiatka: „Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Presidiálna kancelária“

Za ministra:

[nečitateľný podpis]

⁵³⁹ Ján Straka (10. 5. 1858 – 9. 1. 1934) – slovenský katolícky aktivista. Pred prevratom propagoval na východoslovenskom vidieku slovenskú literatúru. Od januára 1919 bol členom Slovenského národného výboru (Klubu Slovenskej národnej strany) v Košiciach, kde býval. Svoje uväznenie v bolševickom Maďarsku opísal v práci V bolševických pazúroch (Slovenská liga, 1929).

⁵⁴⁰ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 190, 196, 220, 225, 251 a 256.

Dokument č. 216

Správa hlavného slúžneho v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o politickej a bezpečnostnej situácii v meste a okolí s návrhom na vykázanie občanov nepríslušných do Československa.

Senec 6. 8. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1101, spis číslo 2683/1919, škatuľa číslo 6.

Oznámim úctivo, že v modranskom okrese je politická aj bezpečnostná situácia celkom dobrá. Agitácia bolševická sa nikde neukázala. Zlepšením bezpečnosti majetku a väčšej úcty pred zákonom je pozorovať od tej doby, čo sú trestané trestné skutky k okresnému súdu v Pezinku oznamované po nastúpení nového sudcu.

Tiež v seneckom okrese nastala depresia po sklamaní očakávaného príchodu maďarských bolševických vojsk a ráznom zakročení proti popredným agitátorom.

Moje podozrenie, že sociálnodemokratický spolok v Senci, ktorý dľa nalezeného záznamu zostával zo 272 členov, mal tendenciu nacionalistickú so zafarbením bolševickým, s ohľadom na túto vládnu formu v Maďarsku, sa potvrdilo, lebo sú členmi aj osoby nerobotnícke, protisocialistického zmysľania a ovšem skoro všetci židia, ktorí sa svojimi sympatiami ku bolševizmu a maďarstvu im ten čas reprezentovanému dost ostentatívne ukazovali.

Pohyb zapríčinený mladým Esterházym z Čeklísu⁵⁴¹ ešte vzdor vládnemu upozorneniu sa nezastavil ako dokazuje žiadosť obecného predstavenstva v Senci o odpredaj pôdy od veľkostatku Esterházyovského pod zámenkou utvorenia pasienkov. Odkázal som žiadateľov rozhodne s poukazom na vládny zákaz takého pohybu.

Ohľadne nezamestnaných bývalých železničiarov bude potreba učiniť opatrenie, väčšina zamestnáva sa teraz pri poľných prácach a v horách ako drevoštepí, ale po skončení týchto prác a zvlášť po zastavení dosiaľ dopravovaných bankoviek s falošnými kolkami z Maďarska, musí byť otázka týchto nespokojných živlov riešená. V Senci a okolíu býva asi 200 zamestnaných železničiarov príslušných v bydlisku. Osoby, ktoré nie sú občanmi našej Republiky bude potreba vyhodit' za hranice ako nepohodlných cudzincov, obzvlášť Ormina Groszbergera bývalého prednostu stanice, žida, ktorý bol internovaný počas nepokoja a bývalého okresného četníckeho strážmajstra Alexandra Molnára, teraz bez zamestnania, ktorý pred očakávaným príchodom bolševikov zúčastnil sa priprav k uvítaniu, vyslovil sa výhražne a ešte aj po prepustení z internovania chová sa provokatívne. Ten istý odoprel terajšiemu veliteľovi četníckej stanice udať svoju príslušnosť a osobné dáta a ešte spupne si došiel na slúžnovský úrad sťažovať, že je znepokojovaný.

⁵⁴¹ Bernolákovo, okres Senec.

Obidvaja podali si ku obci Senec prosbu o prijatie do obce. Obec Senec Groszbergera už 3/3 1919 za príslušníka prijala a Molnára, ktorý dňa 28/7 1919 si prosbu o prijatie zadal, nepochybne prijme. Ponevác sa v oboch pádoch jedná o cudzích príslušníkov Maďarského štátu je jednanie to protizákonné a zaiste bude zrušené.

Vôbec pozorovať v jednaní obecného predstavenstva v Senci, že berie väčší ohľad na záujmy nám nepohodlných osôb ako na záujmy a predpisy nášho štátu. V tej príčine usiluje sa v prvej rade obecný notár Székely, ktorého preloženie ačkoľvek ináč pilného a praktického úradníka považujem preto za žiaduce a ustanovenie aj slovensky znajúceho úradníka na jeho miesto, lebo ináč ani predpisov v úradnej reči nie je možno v tejto miešanej obci zdržať, keď nie je slovensky znajúceho úradníka.

V ostatnej dobe ešte dve záležitosti rozbúrili verejnú mienku v okrese.

1. ustanovenie Messingera – žida za komisionára, ktorého občania pre jeho dosiaľšie účinkovanie nechcú bez rozdielu národnosti, žalujúce sa, že sú zas daní do rúk židovských a vyhrážajú sa aj tak, že to môže mať nepriaznivý vplyv na odovzdanie kontingentu. Navrhoval som 3 kresťanských uchádzačov Kolomana Greznaritka, Jozefa Matulu a Pavla Olasa za komisionárov, ale obilný ústav vzdor tomu ustanovil Messingera vedľa Pavla Olasa.

2. Prepustenie všetkých učiteľov v Senci zo služby, ponevác neznajú reč väčšiny obyvateľstva. Toto opatrenie vykladá sa ako neznalosťou pomerov miestnych zavinená nespravodlivosť s ohľadom na učiteľov aj na väčšinu maďarských detí, ktoré ani slova nepoznajú slovensky. Ačkoľvek zriadenie slovenskej školy v Senci pre slovenskú menšinu je nevyhnutné, nie je zrušenie maďarskej školy na ten čas možné pre väčšinu obyvateľstva maďarského. Ovšem preloženie niektorých učiteľov, ktorí sa proti nám chovali priveľmi nepekne, je žiaduce. Z tej istej príčiny je potreba preložiť okresného revízora účtov Fridricha Schmidtknucka, ohľadne ktorého dovoľm si podať zvláštny návrh.

Rekomando !

Országh^a
hlavný slúžny.

^a vlastnoručný podpis

Dokument č. 217

*Žiadosť advokáta Dr. Jána Lenocha, zastupujúceho grófa Karola Esterházyho, adresovaná ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska o zakročení proti rozkrádaniu esterházyovského majetku.*⁵⁴²

Bratislava s. d.

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 455, spis číslo 804/1919, škatuľa číslo 2.

Zastupuji pana Karla hraběte Esterházyho. Jeho starší syn se oženil s hraběnkou z Vrbna, potomka onoho hraběte z Vrbna, či jak Němci psali, Wirben, jenž velel v bitvě na Bílé Hoře moravské vojsko, které jak psáno, se chrabře drželo. Hraběti z Vrbna pobrány pak všechny jeho statky, rodina žila ve vyhnanství na Slovácku, kde jí poskytnut bratrským národem útulek. Já jej zastupuji a tak jsem přišel k zastupování i p.[ana] Karla hraběte Esterházyho.

H. Esterházy sestavil ze svých lesníků kroužek na ochranu proto srocujícím se rotám a již tím zachránil vícero dědin a statek svůj. Velení nad jeho touto stráží měl státní velitel na nádraží v Čeklísu⁵⁴³. Hraběcí lidé ni jedinkrát nevystřelili, ale roty ty se jich báli. Konečně to předc nestačilo. Vetřeli se loupeživí do zámku, odkud ale uprchli, vidouce ozbrojence. Za to vydrancovali sklep a obory, kde on aklimatizoval cizozemské jeleny, sajky, antilopy.

On již předtím dal sestaviti obecním starostou kroužek honců, by stříleli zvěř na jeho majetku a v jeho honitbě a rozdávali ji chudému lidu. Stříleli, zvěř byla ale ve Wilsonově⁵⁴⁴ prodána, a když se ptal, zda aspoň ty peníze dostaly se chudému lidu, povzbudil proti sobě nepřázeň.

Odváželi mu dříví, strhali zde obor, činili škodu. On se odebral do Vídně by pomocí českoslováckého vyslanectva chránil majetek. Leží teď nemocen v hoteli Bristol ve Vídni I. Kärnthnerstrasse.

Vyslanectví se toho zaujalo.

Jeho správce je v zámku. Tomu bylo doručeno nařízení, tištěné, nepodepsané vlastní rukou, nýbrž jen psacím strojem vytištěným podpisem „Samuel Zoch Župan.“ To zní:

„od župana prešporskej stolice a města Prešporok. R./1917. Nariadenie. Týmto nariaďujem, aby československé vojsko kaštieľ grófa Esterházyho v Cseklészi strážilo čo národný majetek Československého státu a nedovolilo odtiaľ bez povolenia župana prešporskej stolice odniesť ani vyviesť. Prešporok, 5. ledna 1919.“

Den na to přišlo ale nové nařízení, opět bez vlastnoručního podpisu neb ověření. To zní: „Od župana prešporskej stolice a mesta Prešporek, č.[slo] /167/1919. Poverenie. Poverujem p.[ána] Viktora Tomáša s prevzatím majetku Esterházyho v Cseklészi⁵⁴⁵. Prosím, abyste ho v jeho prácech podporeli. Prešpork dňa 6 ledna 1919. Samuel Zoch, župan.“

V zámku jsou jen 3 českoslováctví důstojníci a 4 vojáci. Ti obsadili majetek, z kterého už se tratí, neb není dosti hlídky.

Rozhlášeno, že statky ty nepatří více Esterházymu, to bylo po dědinách uveřejněno, nebylo činěno ani rozdílu mezi svěřeneckým a lodním (Abrahám) majetkem, mimo zámek se pustoší, a jest též uveřejněno, že koňstvo se rozprodá. Esterházy má totiž takzvaný Rennmarstall, kde jest k 40 koňům drahocným, nejen jeho koní pro dostihy, nýbrž i (a to je veliká většina) i cizích. Pici dodává klub Jokey. Koně ty (plnokrevné) jsou drahoceny, jich úhrná cena přesahuje 700 000 K.[orun]. Těch zapřahují do vozů a kazí je a mají býti rozprodány rolníkům! Škoda by byla nenahraditelná. A to je přede soukromé jmění.

Není známo, že by národní shromáždění bylo už stanovilo jakýs zákon buď si o vyvlastnění buď si o konfiskování a to i soukromého majetku osobního.

Aby se uvarovalo pozdějších rozkolů, žádám jménem p.[ana] Karla hraběte Esterházyho:

P a n e m i n i s t ř e račte blahoskolnně zakročiti u dotyčných ministerstev, aby se chránil majetek svěřenského statku Čeklísu⁵⁴⁶ a soukromého statku Abrahámu, by nebyl pustošen, by se neodnášely svrsky z nich, jak se to nyní děje, a aby bylo zachráněno dostihové koňstvo jak jeho tak oněch majitelů, jichž koně jsou tam v trainingu.

Lenoch^a

v zastoupení K. h.[raběte] Esterházy-ho.

Nápisová pečiatka: „Dr J. L. LENOCH
Hof und Gerichtsadvocat
WIEN
J. Bauhensteingasse 3“

^a *vlastnoručný podpis*

⁵⁴² *Taktiež pozri dokumenty č.: 144, 180, 257.*

⁵⁴³ *Bernolákovo, okres Senec.*

⁵⁴⁴ *Bratislava.*

⁵⁴⁵ *Bernolákovo, okres Senec.*

⁵⁴⁶ *Bernolákovo, okres Senec.*

Dokument č. 218

Samuel Zoch^a
Župán.

Dvojjazyčné nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava slúžnym a mešťanostom o zániku právomocí zrušených národných rád.

Bratislava 11. 8. 1919

*Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok,
inventárne číslo 1817, spis číslo 47/1919, škatuľa číslo 578.*

^a *vlastnoručný podpis*

Číslo: 15405

Služnovský úrad!
Úrad mešťanosta!

Ešte vždy predchodia pády, že členovia, prevažne predsedovia bývalých Národných Rád vykonávajú úradné povinnosti a v záležitostiach, ktoré patria výlučne len do právomoci v zmysle zákonného článku k tomu povolaných predstavených obce.

Pánom služnovcom nakladám, aby patričných opätovne upozornili na nariadenie, ktorým sa Národné Rády rozpustili, a ich pracovný úkol spolu s právomocou nimi požívanou že prešiel na zákonné medzitka obecných predstavených .

Szolgabirói Hivatal!
Polgármesteri Hivatal!

Még mindig előfordulnak esetek, hogy a volt Nemzeti Tanácsok tagjai de különösen azoknak elnökei oly ügyekben fejtenek ki hivatalos tevékenységet, melyek a már törvényesen arra hivatott hivatalos közegek ügykörébe tartoznak.

A szolgabíró úrknak meghagyom, hogy illetőket ismételten figyelmeztessétek arra a rendeletre amellyel a volt Nemzeti Tanácsok feloszlatást nyertek és ügykörük s hivatali jogcímeik megszűnven, az a községi előljáróságokra szállott.

v Bratislave dňa 11-ho srpna 1919.

⁵⁴⁷ *Porovnaním dvojjazyčného znenia dokumentu si možno všimnúť jednak nie celkom výstižný preklad do slovenčiny, a jednak nevyvinutosť slovenskej úradnej terminológie. Kým maďarčina v roku 1918 disponovala bohatstvom výrazových prostriedkov v úradnom štýle, slovenčina sa v tomto smere iba začala vyvíjať, ak neberieme do úvahy prvé a ojedinelé preklady uhorských zákonných článkov do slovenčiny v 2. polovici 19. storočia. Z dnešného pohľadu síce maďarčina v roku 1918 obsahovala archaizmy v lexike a gramatike, ale i tak je v zásade dobre zrozumiteľná aj súčasníkom. Naproti tomu slovenčina za posledných 100 rokov prešla výraznou kultiváciou najmä v tvorbe odbornej terminológie, preto historické odborné texty v slovenčine majú so súčasným jazykom málo spoločné a sú niekedy ťažko zrozumiteľné. Porovnaj dokument č. 109.*

Dokument č. 219

Nariadenie Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresované všetkým županom na Slovensku prepustiť úradníkov bývalej uhorskej vlády, ktorí nezložili sľub vernosti Československej republike.

Bratislava 12. 8. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1093, spis číslo 2671/1919, škatuľa číslo 6.

Bylo shledáno, že dosud nacházejí se v úřadech úředníci bývalé uherské vlády, kteří nesložili přísahy případně sľubu Československé republiky, ačkoliv již zdejšími nařízením ze dne 5. března 1919, č.[íslo] 555 prez.[prezídium] bylo nařízeno, že takoví úředníci mají býti odstraněni.

Ukládám proto panu županovi, aby úředníky v župě, kteří do dnes sľubu nesložili sem nejdéle ve třech dnech oznámili, aby po smyslu § 14 citovaného nařízením s nimi mohlo býti naloženo.

Nelze zajisté očekávati, že poctivě chtějí československé republice sloužiti ti úředníci, kteří odepírají složití sľub poslušnosti.

Za ministra:

[nečitateľný podpis]

Dokument č. 220

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o politickej situácii a o šírení protičeských nálad v župe.

Bratislava 22. 8. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1095, spis číslo 2673/1919, škatuľa číslo 6.

Župu máme plnú vojska pripraveného k útoku. Vojaci sa všade dobre držia a odpočítajú peziňský pád – kde ale pravdepodobne podpalačmi boli civili – nemám ani jedného oznámenia o dákom prechmate zo strany vojska.

V Pezinku vojaci otvorili niektoré obchody a tovar rozpredali za cenu, akú oni sami určili. Prísne vyšetrovanie je v behu.

Po obsadení Andorfu sme hneď porobili potrebné poriadky ohľadom prevzatia civilnej správy. Mestská polícia obsadila hneď i druhý breh, četníctvo obec a máme už aj zriadené obecné predstavenstvo. Najpotrebnejšie články, ako soľ a zápalky, ktorých od mäsiarov nemali, sme hneď dodali. Po oslobodení železničného mostu budeme musieť dodať uhľia na druhú stranu, aby sa mohlo začať v dielňach pracovať. Surovín má ešte každá dielňa na pár mesiacov.

Bolševictvo bolo v robotníkoch silno zakorenené. Niekoľkí museli byť chytení, iní zase daný pod prísny dozor. Budeme musieť dávať dobrý pozor i na fabrikantov, ktorí by temer mali chuť prejsť do druhej krajnosti a odobrať robotníkom všetky práva, mysliac si, že sa vrátili staré časy. U jedného som našiel na novo vyvesený obraz Karlíkov o Wilhelmovi.⁵⁴⁸

Protičeská nálada rastie a rastie neudržateľne. A dostáva vždy novú a novú potravu. Našich Slovákov všade obchádzajú. Považujem to za následok toho, že sú osobné záležitosti úradníctva zverené českým úradníkom, ktorí sa nevyznajú v našich spletitých pomeroch a nikomu nedôverujú, kto slúžil za maďarskej vlády. Včasne som sa dozvedel ku pr.[príkladu], že dvaja rozhodní slovenskí šuhajci z Modry, ktorí vybavili i potrebný kurz, neboli vymenovaní za strojníkov pri dráhe a dostali odpoveď, že keď sa im to neľúbi, aby išli preč, veď Čechov vraj dosť. Ja už neviem, čo mám robiť, aby som dostatočne upozornil na toto ohromné nebezpečie. Som k optimizmu naklonený, ale to čo tu vidím, ma k infarktu ženie. Veď túto protičeskú náladu vycitujú už i neslováci. Billot, vodca nemeckých klerikálov povedal: Budeme onedlho na spoločnej fronte bojovať s našimi slovenskými bratmi. A kto pozorne sleduje články lojálneho Magyar Ujságu vidí, že sa všetko chystá pripojiť ku protičeskému boju.

Zoch^a
župan

^a vlastnoručný podpis

⁵⁴⁸ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 190, 196, 215, 225, 251 a 256.

Dokument č. 221

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovaná ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o nespokojnosti obyvateľstva s prijímaním českých úradníkov a učiteľov na Slovensko.

Bratislava 24. 8. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1130, spis číslo 2729/1919, škatuľa číslo 6.

Sčítanie ľudu je v poriadku začaté po celej župe. Do Bratislavy sme dostali na pomoc českých učiteľov. Úfam sa, že budeme s prácou na čas hotoví.

Nálada v obecnstve v celej župe desná. Pomery boli už i pred tým neznesiteľné a neudržateľné, ale po hromadnom vypovedaní učiteľov, ak nepríde náprava, môžeme byť pripravení na najhoršie veci. Vypovedať ešte i osvedčených Slovákov, či to nie direktne hnanie vody na mlyn tým, ktorí chcú dušu Slováka úplne odcudziť Čechom? Lebo výhovorka škôldozorcu, že sa s modranskými slovenskými učiteľmi preto stal omyl, že pisár vystavoval priepustné listy podškrtnutým a mal to robiť naopak, je takou desnou výhovorkou, že by patričný zaslúžil okamžité postavenie pred súd. Či sa takéto vážne, do života siahajúce veci majú diať bez dozoru a zverovať úplne na pisára.

Druhá závažná okolnosť je tu: nerešpektovanie cirkevnej autonómie. Cirkevné školy sú nie zoštatnené, teda nemá práva ministerstvo do nich sa miešať. Kto pozná naše pomery vie, že práve naše cirkevné školy boli posledným národným útočiskom, vie, že slovenskí farári a slovenskí inteligenti ako silno agitovali za maďarskej vlády, aby si ľud cirkevné školy nedal, ten ľahko pochopí, že takéto nezákonné siahnutie na cirkevné školy odcudzí československému štátu ešte i verné ev.[anjelické] obecnstvo. Veď je charakteristické, že mňa ev.[anjelický] farári ostro napadli pre martinskú reč, ktorou som ukončil nemilú hádku o školách.

Vyzerá to ale aj v iných oboroch takto. Nejasnosť nasleduje za nešikovnosťou. Pomerov neznalí českí predstavení Slovákov všade vyčítajú a žiadnemu Slovákov neveria. Pri pošte prezident Knotek a jeho nástupca rada Vlk Slováka neprijmú do služby a známeho bratislavského hostinského Grejciara, keď prihlasoval svojich dvoch synov ku službe odbili tým, že každý Slovákov nespoľahlivý. Sokolských pracovníkov, ktorí ozaj najlepšie pracujú na zblížení sa Slovákov s Čechmi rad radom prekladajú. Vzdor mojej prosbe preložili sokolskú náčelníčku z Malaciek a výsledok, že je tam Sokol na rozpadnutie a prekvitá Orol.

Pri dráhach sa majú veci podobne. Keď bolo položené dráh najkritickejšie troch modranských strojníkov som sám nahovoril, aby sa hlásili k dráhe. Sú to všetko mladí ľudia, ktorí pracovali všetci ako samostatní strojníci pri továrňach. Boli prijatí ako dĕlníci, že ich potom vymenujú. Dvaja nemohli vydržať pri 10 Kr.[korún] dennom plate, lebo im nemal kto doplácať a po trojmesačnej službe odišli, tretí ešte aj dnes pracuje, ale o vymenovanie sa denne uchádza. Keď som mu sľúbil, že sa primlúvim za

neho, pre Boha ma prosil, aby som to nerobil, bo i jeho vyhryzú, ako dvoch predešlých, lebo že tých formálne prenasledovali, keď sa dozvedeli, že ich župan odporúča. Že aké sú pri dráhach pomery na to je najcharakteristickejšie, že deputácia českých železničiarov sa tohto týždňa vyslovila u mňa, že ak sa platobné pomery Slovákov nezlepšia a nebudú mať s nimi rovnaký plat, musia zahájiť stávkou, lebo to nemôžu ďalej zniesť, aby si Slováci mohli myslieť, že sú od Čechov prenasledovaní. Jediným osvedčeným Slovákom pri dráhach medzi vyššími úradníkmi bol Ivo Stanek, ktorého maďarská vláda len preto nevyhodila, že bol prvotriednym pracovníkom. Mal od ministerstva sľúbené, že bude vymenovaný za šéfa VII. oddelenia, aby sa do jednotného vedenia zapracoval, šiel ochotne na dva mesiace i do Prahy, a teraz na jeho miesto vymenovali žida Lebenharta a on po dnes vymenovanie nemá.

Pri finančnej správe Kvěcha pri jehož spomenutí sa každý poriadny Slovákov prekrížiže nespomínam. Poukazujem len na to, že ten úradník, ktorý ma pred celým zástupom tak urazil, miesto trestu dostal povýšenie, vyšetrovanie proti úradníkovi, ktorý pred detektívom povedal: „mne je župan nikto“, je po dnes nie zavedené a včera, keď som sa dozvedel, že prečo nepredviedli okolokovanú akciu na druhom brehu, mi úradník po telefóne odpovedal, že sa do toho županský úrad nemá čo miešať a zložil sluchátko. Nech medzi takýmito pomermi úraduje kto chce, ale ja nebudem.

Pavlát, úradník pri soc.[iálnej] pečlivosti, ktorý jednoducho naloží obci, že tomu a tomu musí pozemok predať a dľa tohto sa nerozumie ani do abecedy, správy diškumuje: slovenskí župani musia byť nahradení Čechmi, lebo Slováci sa do toho nerozumejú.

Zásobovací ústav nás mydlom takto zásobuje. Odpredaj zveril dákemu poľskému židovi Rauschenbergerovi a ten mydlo tak dodáva, že to ktoré je zásobovaciemu ústavu účtované po 4 Kr.[koruny] predáva obecnstvu po 12 Kr.[korún]. To isté aj so sviečkami. Zápisnicami a dokladmi poslužím.

Dobytkárske družstvo zase takto delí mäso. Svojej dielni na klobásy dá z dobytky zrekvirovaného a 30x, údenárom v Bratislave nič. Aby ich ale vraj nekazil, keď tí musia kupovať nad minimálnu sumu mäso, predáva výrobky po 36 Kr.[korún] A potom má byť spokojnosť v meste?

Máme referát pre verejné práce, ale ten nesmie ani len záchody v modranskej preparandii dať opraviť bez Prahy a celá preparandia smrdí ako veľký záchod. Bytov nemáme, ale kto sa postaral o to, aby i vláda [...] ? Stavajú len bratislavskí bürgeri pre nás. Veď oni majú kde bývať.

Zemedelský referát ešte tu aj advokátov dodáva z Čiech a vieme, že slovenských advokátov máme dosť.

Prízvukujem, že sú toto všetko dáta z posledného týždňa, na ktorý sa správa vzťahuje. Je to nie desné, keď ak sa jeden týždeň na území jednej župy udá toľko vecí spôsobných podryť základy štátu. Je nemožné za takéto veci ďalej niesť spoluzodpovednosť.

A strašné pomery sú i pri vojsku. Vojenská diktatúra nepozná hraníc. Nezodpovední poručíci robia čo chcú a informujú ako chcú. Robotníkov ku ľudovej slávnosti nám nechceli prepustiť cez most s legitimáciou od vrchného komanda, ba nechceli prepustiť ani župana. Potom ho vojak pod bodákom odprevadil na druhý breh.

Slovenské vojsko je v Čechách zanedbávané a ukrivdené. Pripojujem odpis listu jednoduchého vojaka. Myslím situácia sa nedá tam inak zachrániť, ako keby som išiel osobne ta vec vyriešiť. Prosím si prideliť jedného dôstojníka.

Na koniec len toľko: ak nepríde v krátkom čase dôkladná reforma, musíme byť na to najhoršie pripravení.

Bratislava, 24. 8. 1919.

Zoch^a
župan

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 222

Výťah zo zápisnice zo zasadnutia Správneho výboru Zvolenskej župy v Banskej Bystrici zaslaný na vedomie županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava, ktorý vyzýva všetky župné výbory na Slovensku k úprimnej československej vzájomnosti a odsudzuje agitáciu proti Čechom prichádzajúcim na Slovensko.

Banská Bystrica 26. 8. 1919

Odpis, strojopis. ŠABA, f. Bratislavska župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1216, spis číslo 2928/1919, škatuľa číslo 7.

Poslanec Viliam Pavlíny predostiera župnému správne mu výboru nasledujúci návrh s tým, aby sa všetkým župným správne mu výborom zaslal ku pojednávaniu a prijatiu:

„Výbor župy zvolenskej pevne sa pridíža úprimnej československej vzájomnosti, rozhodne odsudzuje štvavú, podkopnú, jednote československej Republiky nebezpečnú agitáciu proti bratom Čechom, ako aj agitáciu náboženskú, ktorú chce náš mladý znovuvskriesený národ slovenský hneď pri zárodku jeho národného oslobodenia oslabiť a vydať ho znovu drevnejším tisícročným utlačovateľom.

Výbor župy zvolenskej si je povedomí, že bez pomoci bratského národa českého, slovenský národ sám na seba odkázaný, nebol by schopným obrátiť svoju národnú hospodársku a kultúrnu samostatnosť a že sa mu toto podarí len pri výdatnej pomoci zo strany národa českého.

Výbor župy zvolenskej úprimne víta všetkých bratov a sestry národa Českého na Slovensku, srdečne ich pozdravuje v ich ťažkej výpomocnej práci a prosí ich, aby vydržali a nedali sa mýliť zlomyseľnou agitáciou podvratných živlov na Slovensku, ktoré agitujú a vynasnažujú sa z nízkych záujmov osobných jednotu československého národa podlomiť a zničiť.“

Župný správny výbor tento návrh jednohlasne prizná ako uzavretý, vyslovuje a nariaďuje, aby toto prejavenie všetkým župným správne mu výborom na Slovensku ku pojednávaniu a prijatiu zaslané bolo.

Dokument č. 223

Žiadosť vládneho referenta pre školstvo pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o pridelenie bytov pre profesorov a učiteľov z Čech pôsobiacich na slovenských školách.

Bratislava 28. 8. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1144, spis číslo 2754/1919, škatuľa číslo 6.

Přípisem ze dne 13. srpna 1919, čís.[lo] 35584, oznámilo sem ministerstvo školství a národní osvěty toto:

„V době nynější, kdy mnohým profesorům a učitelům z Čech, na Slovensku působícím, bude nutno se rozhodnouti, zůstanou-li na svých místech čili nic, jest nanejvýš naléhavá otázka bytová v jednotlivých místech na Slovensku.

Proto žádám, aby školský referát podnikl všechny kroky k tomu, hlavně aby zakročil u županů, aby byly zabezpečeny byty pro učitele a profesory, kteří na slovenských ústavech vyučují. Neboť i to jest jedna z příčin, která umožní, aby řádní lidé mohli býti na Slovensko posíláni.“

Žádáme proto pana župana, aby profesorům a učitelům na Slovensko přiděleným vyšel v této věci pokud možno vstříc.

Za vládního referenta školství:
[nečitatelný podpis]

Okrúhla pečiatka: „Ministerstvo Československej Republiky s plnou mocou pre Slovensko. Vládny referent pre školské veci“

Dokument č. 224

Župný úrad v Bratislave píše bratislavskému mestskému úradu, že mu boli doručené sťažnosti ohľadom úradovania mestského úradu v maďarskej reči. Upozorňuje, že možnosť používať na území Bratislavy v úradnom styku slovenčinu, nemčinu a maďarčinu neznamená, že úrad úraduje len v maďarčine.

Bratislava 1. 9. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1018, spis číslo 2500/1919, škatuľa číslo 6.

Úrad^a Mešťanostu

Stížnosť za stížnostíou prichádza ohľadom pokračovania mestského domu v otázkach, ktoré sú už riešené.

Menovite zadáva častú príčinu na ponosy tá okolnosť, že sa jednotlivé úradné medzitka mestského domu odbojnicky chovajú proti štátnej reči slovenskej v prospech reči maďarskej na ten spôsob, že vysvetľujú výklady nariadenia, otázku úradnej stýkajúcej reči riešacieho, nemiestne a politicky.

Úradnou rečou pre mesta Bratislavu je slovenská, nemecká a maďarská, čím sa ale úrady neopravňujú k tomu, aby so slovenskými stránkami v maďarskej reči dopisovali.

Nariadenia slúži maďarskému obecnstvu, ktoré sa vo svojej reči obrátiť môže na naše úrady a maďarská stránka si má právo požadovať srozumiteľné vybavenie jej záležitosti v reči maďarskej.

Avšak, keď nariadenie má týmto obľahčenie stýkania sa maďarského obyvateľstva s úradami na zreteli, nemôže slúžiť tože súčasne na nedodržanie povinností úradníctva mestského úradu v tom smysle, ako to úradníctvo Vaše praktický prevádza ešte aj proti slovenským úradom, tým menej na pokračovanie zo zásady, z príčiny ktorej zásady by ja pre jednotlivých úradníkov na nepríjemné zatváranie konkludovať mohol.

Z príhodného pádu, ktorý mi v podobe stížnosti nášho plnomocníka vo Viedni bol na vedomie daný jasne vysvieta uzkopřším stran- níckým stanoviskom ohraničené pochopovanie ku príkladu otázky vystavenia domovskej listiny mestom Bratislavou len v maďarskej reči ku úradnému jednaniu v celej Republike vyskytnúť sa možnému.

Daný prípad, že zástupca ministerského poradcu Dr. Eisenstein dostal v záležitosti vymenovania nového ubytovacieho výboru prípis len v maďarskej reči osnovaný, tiež len na to moje tvrdenie môže poukazovať, že mestské úrady zúmyselne pokračujú takto.

Preto rozhodne pripomínam mestským úradom, pri čom síce neodpieram ťažkosti začiatočného stavu, aby moje spomínané nariadenie vysvetľovali len v prospech obecensva a nie obľahčeniu vlastnému, a aby nežadávali v budúcnosti príčiny na nie cele bezzákladné posudzovanie ich činnosti slovenskou verejnou a úradami v tom smysle, že passivnosť mestských úradov oproti potrebnej vzájomnosti v rečovej otázke

je zúmyselnosťou. Žiadam, aby sa tlačené vzorky dali sa natlačiť v troch rečiach a aby sa vzhľadom na účel, ktorému ony majú slúžiť, vo všetkých troch rečiach povyplňovali.⁵⁴⁹

Polgármesteri hivatal!

Panasz panasz után érkezik hozzám a városi hivatalok egyoldalú felfogása és eljárása miatt oly kérdésekben, melyekben rendeletileg igyekeztem minden ütközőpontot kiküszöbölni.

Különösen gyakran ad okot mindennemű panaszokra az a körülmény, hogy a városi hivatalok egyes képviselői kihívóan nem veszik tudomásul a hivatalos nyelv megállapításáról szóló rendeletemet s intézkedéseit helytelenül s politikusszándékossággal alkalmazzák.

Pozsony város területén hivatalos nyelv a szlovák, a német és a magyar, miáltal azonban a hivataloknak nincsen elismerve ama jogosítványuk, hogy szlovák felekkel magyar nyelven folytassanak érintkezést.

Rendeletem a magyar közönség érdekeinek szolgálatára hivatott, mely közönségnek módot nyújt arra, hogy hivatalainkkal a saját nyelvén érintkezessen s jogot ad neki arra, hogy követelhesse ügyének érthető, magyar nyelven való elintézését.

Midőn azonban rendeletemben szem előtt tartottam azt az elvet, hogy hivatalaink a magyar közönség számára megközelíthetők legyenek, épséggel nem irányulhatott szándékom oda, hogy a város hivatalnoki kart a nem magyar ajkú közön seggel szemben hasonló kötelességének teljesítése alól felmentsem és még ennél kevésbé óhajtom ama helyzet meghonosulását, hogy a szlovák hivatalokkal való írásbeli érintkezés a szlovák nyelvnek teljes mellőzésével történjék és én az ilyen elvekből kellemetlen következtetéseket tudnék levezetni az illető hivatalnokokra nézve.

Azon megtörtént esetből, melyről én a wieni követünk útján szereztem tudomást, hogy a városi hivatal a köztársaság bármely pontján hivatalos eljárás alapját képező honossági bizonyítványt kizárólag csakis magyar nyelven állítja ki, világosan kitűnik a városi hivatalnoki kar egyoldalú, szűkkeblű felfogása.

Ama további ténykörülmeny, hogy a városi hivatal részéről Dr. Eisenstein kormánytanácsos helyettes úrnak a lakásügyi bizottság újbóli megválasztásáról szóló értesítés kizárólag csakis magyar nyelven volt fogalmazva, szintén csak ama állításomat igazolja, hogy a városnál szándékosan járnak el ehhez hasonlóan.

Mely okból a leghatározottabban meghagyom, nem tévesztve szem előtt a kezdet nehézségeit, hogy hivatkozott rendeletem csakis a közönség javára értelmeztessék, de ne magyarátassák ki abból oly irányelv, mely a hivatalnoki kötelességeinek be nem tartására látszanék jogosítványt adni a nem magyar ajkú lakosság és szlovák hivatalokkal szemben, s felhívom a városi hivatalnoki kart, hogy ne szolgáltasson alkalmat a jövőben a szlovák közönség és hivatalok ama bírálata, mely szerint a városi hivatalok passív magatartása

a szükséges nyelvi kölcsönösséggel szemben tudatos szándékosság. Követelem, hogy az iratminták mind a három nyelven nyomattassanak ki s adott esetekben, tekintettel arra a célra, melyet szolgálnak szintén mindhárom nyelven kitöltessenek.^a

v Bratislave, dňa 1-ho srpňa 1919.

za župana:
Dr. Galla^b
županský radca

^a v originále archívneho dokumentu sú texty napísané vedľa seba

^b vlastnoručný podpis

⁵⁴⁹ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovnou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 226, 231, 240, 241 a 244.

Dokument č. 225

Žiadosť desiatich obyvateľiek Prešova veliteľovi Východnej armádnej skupiny česko-slovenských vojsk generálovi Edmundovi Hennocqueovi o povolenie návratu ich manželov podozrivých z bolševickej činnosti z Maďarska.⁵⁵⁰

Prešov 2. 9. 1919

Originál, rukopis. ŠAKE, f. Košická župa 1923 – 1928, inventárne číslo 85, spis číslo 1038/26, škatuľa číslo 113.

Vysoko cteni

Pán generál Hen[n]ocque

Košice

Podpysane^a osobi s poňizenu uctu prosime aby ste Vysoko^a cteni Pán general nasu bolesnu skarhu a prosbu napočúvnuť ráčily, a vedla toho spravodlive s vásou plnomocnoustvou vládu nariadeňa vydali^a, aby násie múžovja htore tu v Prešove na vojenskej polyciji za 9 dní zaprete boli bez žadnej važnej prýčini 30/VIII rano do maďarskeho kraju jyh^a vyšupovali^a, a mi ženi otom niespravedlyvim^a obsudu žadnu oznamu nedostali aňi nase mužovja nie vedeli prečo a kde jyh^a provađa bes jeđeňa a sat!

Skrze tej prýčini^a prosime vás Vysoko^a cteni Pán generál abyste taku lasku urobili žebyste ryhle nariadeňa vydali^a aby nase nievyňe odžupovane múžovja naspet pryť^a mohli, lebo žiadnu taku važnu vynu^a nie maju aby sa zňimi tak niespravedlive robelo, po prvi raz šeci naše mužovja pri Košickej-Bohuminskej železnice dlhe roki porjadnim spravaňem pracovníci boli mestu Prešovu dlhe roki obyvatelé^a a porjadne občani boli do Slovenskej su prisluhajúce i jest medzi ňimi co s Presovskeho rodu sou, a pre take ňezname nariadeňa misel tuna zaňehat svoje děti, manželku a halupi pre ňeznamu prýčinu^a a skrze čijeho nariadeňa? to mi nie vjeme aňi naše mužovja!

Nasyh mužoh mena su nasledujúce: Kálmán Tomanocy, Jan Hollosy, Mihál Kerekes, Stefan Suster, Julius Kováč, Frides Sujó, Krištov Estečko, Stefan Estečko, Karoly Vrabel, Józef Lukáč a Stefan Čížik.

Tie boli za bolševikoh vyhlasene^a ale bes vyni^a, jak ta minula červena maďarska armádia zes slovenska sa naspet oddalet misela tak nasih mužoh zos teroričnim trašeňom a rozkazami z vlakami do slúžby vzali zosobou, a jak bola jim ta možnosť stamađe utéknúť sa hlasili na demarkačnej liniji pry našich a te jih do Prešova do prejimačneho tábora prývedli, a po 9 dnoh zapreňa stađe vyšupovali ako dajakyh zbojňikoh alebo mordaroh! take sa vov respubličnim state stať niesmjel!

Kedže smjeme sa vtím úvať a z duverovať že vy^a zos pravedlivim sumeňom s plno mocou Vysoko Cteni Pán general nasu smutnou skarhu a žialoť nápočúvate a v tyh nasih žiadostáh ryhlo^a nariadiť ráčite aby te nase mužovja ryhlo^a naspet domou pryť mohli, a nas o vasem narideňu oznamiť ráčte.

Prosime vas vysoko cteni Pán generale ne vezmite za zle že mi ako opustene a smútnim srcom ženi zme smele boli kvám sá za obránu obrátiť a o vasu lásku poňizeňe prosime abiste Vysoko cteni Pán generalu nasu žiadoť ryhlím spusobe vyplniť ráčili.

Ostavame spoňizenu uctu

Prešov 2/IX 1919

Oproti menovaným služobne námietka nebola.-

Košice 3. zári 1919

Nápisová pečiatka: „KOŠICKO-BOHUMÍNSKA ŽELEZNICA“

[nečitateľný podpis]

za správca.-

Podpisi

Kalmanóva Tomanócy.

Mihalova Kerekeš.

Juliuszova Kováč.

Jozefzova Lukáč.

Stefanova Suszter.

Janova Holloši.

Krištovova Estečko.

Fridesova Sujó

Karoly Vrabel,

S[te]fanova Csižik

^a nad písmenom „y“ je použitý mäkčeň

⁵⁵⁰ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 190, 196, 215, 220, 251 a 256.

Dokument č. 226

Zápisnica zo zasadnutia administratívneho výboru mesta Košice o označovaní verejných budov, ciest a ulíc.⁵⁵¹

Košice 12. 9. 1919

Originál, strojopis. AMK, f. Magistrát mesta Košice 1239 – 1922, spis číslo 8650/1919, VII. sk, škatuľa číslo 2339.

Pojednávaný bol prípis ministra s plnou mocou pre Slovensko z b. r. č. [bežného roka číslo?] 3285 Adm. [inistratívneho] v. [ýboru] [v] záležitosti označenia verejných alebo verejným cieľom slúžiacich budov, podnikov, ustanovizní, ďalej verejných podnikov ciest, ulíc.

Predsediaci starosta ob[oznamuje s otáznym nariadením, dľa ktorého verejnú a verejným cieľom slúžiacu budovu, podniky, ustanovizne, ako i verejnú okružnú cestu, ulice, námestia, parky nemôžu byť označené menami členov bývalého panovníckeho rodu alebo menami takých osôb, ktoré v minulosti alebo v prítomnosti nepriateľsky sa chovali alebo chovajú proti československému národu a štátu.

Súčasne oznamuje, že prevedenie tohto nariadenia patrí síce do oboru jeho vlastnej pôsobnosti, aby ale nebol obvinený straníctvom, prenáša premenenie mien ulíc, poťažne vynesenie na toto sa vzťahujúceho uznesenia na adm. [inistratívny] výbor.

Ku návrhu Edmunda Boreka⁵⁵² prehovorili výboroví členovia dr. Bela Szauberer, Július Kustra⁵⁵³, Gašpar Mészáros Baluska, Ján Kozák a odporúčali ho prijať, zatiaľ dr. Ludvik Körmendy-Ékes⁵⁵⁴ mestský radca^a na pojednávanie tejto záležitosti za príslušné považuje len po prevedení volieb utvorené mestské zastupiteľstvo. Adm. [inistratívny] výbor prijme návrh Edmunda^b Boreka a prijatím tohto rozhodne, že prevedením dľa nariadenia potrebnej premeny mien ulíc, námestí poveruje starostu d[okto]ra Vladimíra Mutňanského s tým, aby vypočutím nestranných historických znalcov, vzatím do ohľadu historického rázu mesta previedol nariadenia.

O tomto majú byť upovedomení: 1./ Vladimír Mutňanský starosta, 2./ mestská rada.

⁵⁵¹ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 231, 240, 241 a 244.

⁵⁵² Edmund Borek (4. 11. 1880 – 1. 3. 1924) – ako por. 1. pluku Slovenskej slobody sa podieľal na obsadení Košíc koncom decembra 1918. Bol spoluzakladateľom a redaktorom denníka Slovenský východ.

⁵⁵³ Július Kustra (25. 10. 1884 – 14. 12. 1943) – príslušník čs. légii v Taliansku. Po návrate do Košíc pokračoval v profesii kníhkupca a nakladateľa. Bol prvým predsedom Slovenského národného výboru (Klubu slovenskej národnej strany) (1919), spoluzakladateľ Československej besedy a Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach.

⁵⁵⁴ Lajos Körmendy-Ékes (14. 12. 1876 – 4. 6. 1951) – spoluzakladateľ kresťansko-socialistickej strany zastávajúcej negatívisťský postoj k Československu. Bol poslancom parlamentu za košický volebný kraj v r. 1920 – 1925.

V Košiciach, z riadneho zasadnutia mestského adm. [inistratívneho] výboru 12. sept. 1919.

Tárgyalás alá került Slovensko teljhatalmú ministerének f. [olyó] évi 3285. adm. [inistratív] számú leirata a nyilvános, vagy nyilvános célt szolgáló épületek, vállalatok, intézmények, továbbá nyilvános parkok, utak, utcák, megjelölése tárgyában.

Elnöklő polgármester ismerteti a hivatkozott rendeletet, mely szerint a nyilvános célt szolgáló épületek, vállalatok, intézmények, valamint nyilvános körutak, utcák, terek, parkok nem jelölhetők meg a volt uralkodóház valamely tagjának, vagy olyan személyek nevével, akik a multban vagy a jelenben ellenséges indulattal viseltettek, vagy viselkednek a cseh-szlovák nemzet és állammal szemben.

Egyuttal bejelenti, hogy ezen rendelet végrehajtása saját hatáskörébe van ugyan utalva, nehogy azonban pártoskodással, vagy részrehajlással vádoltassék, az utcanevék megváltoztatását, illetve az ez iránti határozathozatalt a közigazgatási bizottságra ruházza.

Borek Ödön biz. [ottsági] tag ez ügyben tett indítványához dr. Szauberer Béla, Kustra Gyula, Mészáros-Baluska Gáspár, Kozák János bizottsági tagok szólalnak fel s az elfogadásra ajánlják, míg dr. Körmendy Ékes Lajos városi tanácsos ezen ügy tárgyalására csak a választások megejtése után megalakított városi képviselő testületet tartja illetékesnek.

A közigazgatási bizottság Borek Ödön indítványát teszi magáévá és ennek elfogadásával elhatározza, hogy az utcáknak, tereknek a rendelet értelmében való névváltoztatás eszközlésével dr. Mutňanský Vladimír polgármestert bizza meg azzal, hogy pártatlan történeti szakértő meghallgatásával a város történeti jellegének figyelembevételével hajtsa végre a rendeletet.

Erről 1./ dr. Mutňanský Vladimír polgármester, 2./ a város tanácsa értesítendő.

Košice, város közigazgatási bizottságának 1919. évi szeptember hó 12-én tartott üléséből.

[nečitateľný podpis]
zástupca starostu
polgármester h. [elyettes]

^a písmeno „c“ doplnené perom

^b druhé písmeno „d“ doplnené perom

Dokument č. 227

Zatykač Divízneho súdu v Košiciach na bývalých dôstojníkov rakúsko-uhorskej armády z Dobšinej.

Košice 16. 9. 1919

Originál, strojopis. AMK, f. Policajný kapitanát v Košiciach (1830) 1861 – 1922, inventárne číslo 548, spis číslo 11343/1919, škatuľa číslo 214.

1./ Gőmőry Arpád, byv.[bývalý] rak.[ouský] stk.[setník], 2./ Hermata Gustav, byv.[bývalý] rak.[ouský] por.[učík], 3./ Poczubay János, byv.[bývalý] rak.[ouský] por.[učík], 4./ Niakel Jáno[s], byv.[bývalý] rak.[ouský] por.[učík], 5./ Fejsr Endre, byv.[bývalý] rak.[ouský] por.[učík], 6./ Gőlmőry^a, byv.[bývalý] rak.[ouský] ndp.[nadporučík], 7./ Brúknér Arpád, 8./ Rozložník^b, všichni^b z Dobšiny^c jsou stíhány^b zdejším^b soudem pro zločin^b vál.[ečné] moci státu dle § 327 v.[ojenského] tr.[estního] z.[ákona], spáchaný^b tím^b, že^b dne 11. 6. 19 v Dobšíně^b, po ústupu našeho^b vojska, jako bývalí^b důstojníci^b, zbraněmi^b, střelivem^b a stejnokrojem z vydrancovaného čs.^b[československého] vlaku, pro naši^b armádu určeného^b, sami i jiné mladé muže^b z Dobšiny^b ozbrojili, vojensky^b zorganizovali a po lesích do okolí Dobšiny^b co patroly se rozběhli^b, s úmyslem zabrániti příchod^b čs.^b[československého] vojska do Dobšiny^b a očekávající^b takto příchod^b bolševiků^b, přičemž^b, jednou z patrol, vedenou obviněným^b Harmatou a Niaklem, ručními^b granáty přepaden^b blíž^b Dobšiny^b vůz^b s čs.^b[československými] důstojníky^b a zabit stk.[setník] Sedlák a těžce^b raněn^b polní^b kurát Mytiska a stk.[setník] Zabilanský^b, jakož^b dále, že^b pod rouškou^b civilní^b městské^b stráže^b, jen k udržení^b pořádku^b ve městě^b určené^b, dobrovolně^b přihlášení^b se mladé muže^b zorganizovali a večer^b téhož^b dne, v plné výzbroji^b asi 24 mužů^b této stráže^b k bolševickému^b vojsku s plnou výzbrojí^b převedli^b.

Bližší^b nacionále a popis osob jest zdejšímu^b soudu neznám.

Všechny^b úřady^b civilní^b i vojenské, všechna^b velitelství^b atd. se žádají^b, aby shora jmenované osoby, kdekoli, zatkly a dopravily do zdejší^b posádkové věznice^b.

Vys. soudce:

Stk.[Setník] pro just.[iční] službu^b:
Dr. Karel Hartman, v.[lastní] r.[ukou]

^a písmeno „l“ přeškrtnuté ceruzkou

^b diakritika doplnená ceruzkou

^c písmeno „D“ prepísané ceruzkou a doplnená diakritika

Dokument č. 228

Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislava preposiela slúžnym, mešťanostom a bratislavskému mestskému kapitánovi celé znenie nariadenia Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska v odpise týkajúce sa politickej agitácie kňazov na vybavenie.

Bratislava 30. 9. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1817, spis číslo 244/1919, škatuľa číslo 580.

Župan bratislavskej župy a mesta Bratislavy

2808/1919. d.č.

Dôverné!^a

Predmet: Politická agitácia v kostoloch.

Všetkým slúžným a mešťanostom a hl.[avný] mestsky Kapitán v Bratislave!

Opis min.[isterského] nariadenia s tým vydávam, by Ste proti dnuspomenutými^b agitáciám prísne zakročil.-

za župana:

Dr. Galla^c

„Opis. Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.- Bratislava, dna 19. zári 1919.číslo 5490.adm. Dôverné!

Pánu Županovi v Bratislave. Dostávam zprávy, že na mnohých miestach farári roznych vierovyznaní používajú kazatelnu a pod. k politickej agitácii proti českej proti republikánskej alebo inej, ohrozujúcej záujmy štátu⁵⁵⁵.- Preto žiadam pánov županov, aby venovali tejto agitácii zvláštnu pozornosť, bedlive stopovali reči v kostoloch a podávali mi bezodkladne zprávy o každom prípade, o ktorom zistili zneužívanie náboženských obradov k uvádzaným štvaniciam.

Za ministra Dr. Markovič⁵⁵⁶ v.[lastnou] r.[ukou]

⁵⁵⁵ Katolícky klérus, najmä na východnom Slovensku otvorene agitoval za integritu Uhorska. Navyše, keď sa po zvrhnutí Maďarskej republiky rád na čele s Bélom Kunom začiatkom augusta 1919 ujal moci Mikuláš Horthy, protištátne agitácie na území dnešného Slovenska počas septembra 1919 výrazne zosilneli. MEDVECKÝ, Karol Anton. Slovenský prevrat. IV. Bratislava: Komenský, vydavateľská a literárna spol. s r. o., 1931, s. 288. BENKO, Juraj. Štát a jeho ľud. Politická socializácia slovenského obyvateľstva po vzniku ČSR. In ROGULOVA, Jaroslava a kol. Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938. Bratislava: Historický ústav SAV, 2009, s. 18.

⁵⁵⁶ Ivan Markovič (3. 6. 1888 – 16. 2. 1944) – právnik, v rokoch 1915 – 1918 pôsobil pri budovaní čs. légii v Rusku, popredný predstaviteľ Československej sociálno-demokratickej robotnickej strany, v roku 1918 referent pre politickoprávne záležitosti na Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, neskôr na ministerských postoch. Slovenský biografický slovník. IV. Martin: Matica slovenská, 1990, s. 76 – 77.

- ^a slovo strojom podčiarknuté
^b v slove preklep
^c pečiatkový podpis

Dokument č. 229

Správa zástupcu župana Abovsko-turnianskej župy Juraja Bullu pre Magistrát mesta Košice o zisťovaní národnosti vojakov v činnej službe.

Košice 3. 10. 1919

*Originál, strojopis. AMK, f. Magistrát mesta Košice 1239 – 1922,
spis číslo 9350/19, škatuľa číslo 2338.*

Zasílám v příloze^a seznamy mužstva^a, které se dle vyhlášky ministra s plnou mocou pre Slovensko přihlásilo^a k činné^a službě^a a bylo presentováno.

Seznamy zasílají^a se k tomu účelu^a, aby slúžnovské^a a obecni úřady^a věděly^a:

- 1./ kteří^a vojíni^a službu^a vojenskou a u kterých^a pluků^a nastoupili,
- 2./ kteří^a byly jako příslušníci^a národnosti maďarské^a a nebo německé^a na neurčitou^a dobu odesláni na dovolenou.

Tyto výtahy^a mají^a se s tamními^a seznamy odvodních a triedených^a ročníků^a 1898 – 1892 porovnat i a přezkoumati^a.

Osoby, které dle tamních^a pomůcek^a odvedeni neb při^a třídění^a schopnými^a uznáni byly a [v] příloženém^a seznamu uvedené nejsou, nechť^a se zvlášť^a vypíšou^a a po zjištění^a národnosti a zdali vojenskou činnou^a službu^a nastoupil,- k zdejšímu^a seznamu připojí^a.

Takto se může^a přesně^a zjistit[t], kteří^a vojíni se vůbec^a nepřihlásili^a, a kteří^a falešně^a udali svoji národnost, aby se vyhnuli branné povinnosti, a z té příčiny^a službu^a nekonají^a.

Výsledek^a tohoto vyšetření^a budiž^a sem zároveň^a s přezkoumanými^a seznamy nejdéle do 15/X. t.[ohoto] r.[oku] oznámen.

Košice^a, dne 3. října^a 1919.

příloha^a: 1 sešit^a.⁵⁵⁷

Okrúhla pečiatka: „Županský úrad mesta Košice a Župy abaujturnánskej.“

Za župana^a:
[nečitateľný podpis]
županský^a poradca.

^a diakritika doplnená ceruzkou

⁵⁵⁷ Súčasťou dokumentu je „Seznam presentovaného mužstva k činné službě ročníků 1898 – 1892“.

Dokument č. 230

Nariadenie zástupcu vojenského poradcu pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska kapitána Bezděka o možnosti návratu prepustených československých štátnych príslušníkov z nemeckých alebo rakúskych vojenských oddielov do Československa.

Bratislava 10. 10. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1184, spis číslo 2865/1919, škatuľa číslo 7.

Výnos M. N. O. [Ministerstva národnej obrany] č.j.[číslo jednání] 4648/zprav. zo dňa 17. júna 1919 posielala sa na vedomie kvôli informácie.

Vzhľadom na možnosť, že amnestia udelená prezidentom republiky dňa 22. júna 1919 osobám, ktoré vstúpili do niektorej ríšsko-nemeckej alebo rakúskej formácie a majú domovské právo v niektorej obci Československého štátu zanechala akúsi neistotu u týchto osôb i zo strany toho, ako sa ďalej s nimi má zachádzať, vydáva M. N. O. [Ministerstvo národnej obrany] túto interpeláciu:

M. N. O. [Ministerstvo národnej obrany] je pevne presvedčené, že väčšina osôb príslušných do Československého štátu, slúžiacich v nemeckých alebo v rakúskych vojenských formáciách, vstúpila do služieb týchto vojenských oddielov len z existenčných dôvodov a vykonávala tam službu len podľa tamojších platných predpisov.

Všetkým týmto osobám sa zaručuje úplná beztretnosť. K tomu sa podotýka, že vykonávanie pohraničnej služby na strane nemeckej alebo rakúskej proti Československej republike považuje sa za predpísanú službu.

Naproti tomu však nemôže sa upustiť od potrestania tých osôb, ktorých činnosť ďaleko presahovala služobnú povinnosť, ako napríklad rozširovanie falošne okolkovaných bankoviek, pašovníctvo zbraní cez hranice a pod.[obne]. Takýmto osobám sa všeobecná, beztretnosť zaistiť nemôže, lež sa musia podriadiť zvláštnemu jednaniu.

Tie osoby, ktoré sa previnili podobným spôsobom proti Československému štátu, musia pred návratom do vlasti predložiť prezidentovi republiky zvláštnu prosebnú žiadosť, v ktorých sa priznajú k svojim previneniam.

Zo strany prihlášok dôstojníkov, na ktorých sa vzťahuje amnestia, do československej armády, bolo už potrebné výnosom M. N. O. [Ministerstva národnej obrany] č.j.[číslo jednání] 83380 voj.[enských] osôb, zo dňa 28. júna zariadené.

Výnosy M. N. O. [Ministerstva národnej obrany] č.j.[číslo jednání] 4409/zprav. zo dňa 28/8. 1919 a č.j.[číslo jednání] 4596/zprav. zo dňa 13/9. 1919 a pres.[prezídia] čís.[lo] 25584/zprav. zo dňa 15. júna 1919 /:výnos č.j.[číslo jednání] 4596:/, boli určené Suchdol, Breclava, Krňov, Hlucholapy, Zichkov u Mezilecí, Podmokly, Cheb a Domažlice ako pohraničné stanice, v ktorých je priechod vracajúcich sa amnestovaných osobám dovolený a boli ustanovené legitimácie, s ktorými sa musia dotyčné osoby legitimovať.

Týto rozkazy týkajúce sa priechodu cez hranice a legitimácie je treba presne zadržovať.

Z a m i n i s t r a:

Kapitán Bezděk^a
zástupca vojenského poradcu^b

Prezentačná pečiatka:

„Župan Prešporskej župy
a mesta Prešporka
Došlo: 10. OKT[októbra] 1919
Číslo: 2865“

V známost' vzíde

20/X 1919

[*nečitateľný podpis*]^c

^a *vlastnoručný podpis*

^b *doplnené perom*

^c *doplnené perom*

Dokument č. 231

Zápisnica zo zasadnutia Magistrátu mesta Spišská Nová Ves k návrhu správneho výboru na zmenu doterajšieho úradného názvu mesta Igló a pomenovania ulíc.⁵⁵⁸

Spišská Nová Ves 15. 10. 1919

Originál, rukopis. ŠAKE, pracovisko Archív Spišská Nová Ves,
f. Magistrát mesta Spišská Nová Ves, zápisnice správneho výboru.

S prijatím tohto návrhu Správny výbor jednohlasne ustáľuje, aby meno mesta na „Iglóv“ ustáľene bolo a ulice mesta v nasledovnom:

Staré nazvanie: nové nazvanie:

- 1.) Súmegi út = Smižanska cesta⁵⁵⁹
- 2.) Magyar utca = Hviezdoslavova ulica
- 3.) Park út = Štefanikova cesta⁵⁶⁰
- 4.) Gyár utca = fabrikova ulica⁵⁶¹
- 5.) Ulica pri dome Pakšyho = Malá ulica⁵⁶²
- 6.) Stará Hernád utca = Palcmanova ulica
- 7.) Od levočskej cesty po Jantnerovsku stodolu = Šancová ulica⁵⁶³
- 8.) Iskola utca = Rumannova ulica⁵⁶⁴
- 9.) Honvéd utca = Legionárska ulica⁵⁶⁵
- 10.) Bányász utca = Münnichova ulica⁵⁶⁶
- 11.) Od poslednej ku mlynskej ulici vedúca ulica = Konrádova ulica⁵⁶⁷
- 12.) Új utca = Nová ulica
- 13.) Od rožňavskej cesty popri mlynskom jarku ku chudobnému domu = Garbiarska ulica⁵⁶⁸
- 14.) Od Friedländerovho domu ku chudobnému domu vedúca ulica = Medzivad
- 15.) Na brechu Hornádu tiahnuci riadok = Hernádov riadok
- 16.) Od mostu nad Hernádom do Huty vedúca cesta = Hutňanská cesta⁵⁶⁹

⁵⁵⁸ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovej úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 240, 241 a 244.

⁵⁵⁹ Dnes Duklianska ul. v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁰ Dnes J. Fabiniho v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶¹ Dnes Stará cesta v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶² Dnes Ing. Straku v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶³ Dnes Slovenská v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁴ Dnes Školská v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁵ Dnes Boženy Nemcovej v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁶ Dnes Hviezdoslavova v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁷ Dnes J. Hanulu v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁸ Dnes Ing. Kožucha v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁶⁹ Dnes Kamenný obrázok, Muráňska a Predná Huta.

17.) Kápolna utca = Kaplnkova ulica⁵⁷⁰

18.) Villamos utca = Električna ulica⁵⁷¹

19.) Villamos tér = Električne námestie⁵⁷²

20.) XVI-ház = Šestnástka

21.) Árok utca = Medza⁵⁷³

22.) Malom utca = Mlynská ulica

23.) Deák F. sor = Massarykov riadok⁵⁷⁴

24.) Kossuth L. sor = Wilsonov riadok⁵⁷⁵

25.) Rozsnyói utca = Rožňavská ulica

26.) Lőcsei utca = Levočska ulica

27.) Mező utca = Poľná ulica

28.) Ráth P. telep = Ráthova osada⁵⁷⁶

29.) Millenium út = Šrobárova ulica⁵⁷⁷

30.) Galamba utca = Holubova ulica

31.) Sétatér =

32.) Közepsor = Stredný riadok⁵⁷⁸

33.) Tisztviselő telep =

34.) Külváros = Zámestie

Číslovanie domov má sa previesť tak, že na ľavej strane ležiace domy dostanú nepárne čísla, na pravej strane ležiace ale párne počínajúc od toho konca ulice, ktorý je bližšie ku mestskému domu.

Ohľadom mena mesta nazvanie „Iglóv“ je cieľu primeranejšie už aj z toho ohľadu, že Nová-Ves z jednej strany je doslovne preloženie niekedy na tom samom území založenej teraz ale už nejestvujúcej nemeckej osady „Neudorf“, môže poslúžiť ku omylom, pretože nazvaní Nová-Ves je mnoho a pred neznámymi nepoukazuje na to, že by mesto bolo mestom, ale dedinou.

Meno „Iglóv“ v tomto zlohu upotrebované bolo už i v dávnejších časoch vystavených slovenských spisoch druhého takéhoto nazvania na Slovensku niet a všeobecne je len toto známe a má i etnografický pôvod a vlastnostiam slovenskej reči úplne zodpovedá.

⁵⁷⁰ Dnes Chrapčiakova v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁷¹ Dnes Elektrárenská v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁷² Dnes Elektrárenská v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁷³ Dnes Nad medzou v Spišskej Novej Vsi

⁵⁷⁴ Dnes Letná v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁷⁵ Dnes Zimná v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁷⁶ Telep v súčasnosti tvoria ulice Bernolákova, Jána Hollého, Kuzmányho, Jozefa Ignáca Bajzu, Kmetova, Radlinského, Filinského cesta, Harichovský chodník, Jána Janského, Laliová, Púpavová, Astrová, Narcisová, Nezábudková.

⁵⁷⁷ Dnes Odborárov v Spišskej Novej Vsi.

⁵⁷⁸ Dnes Radničné námestie v Spišskej Novej Vsi.

Dokument č. 232

Oznámenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska o nepriateľskom postoji vidieckeho obyvateľstva k česko-slovenskému vojsku.

Bratislava 18. 10. 1919

Kópia, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1183, spis číslo 2864/1919, škatuľa číslo 7.

Na Váš telegram z 15. t.m.[tohoto mesiaca] oznamujem, že predbežne si zrušenie diktatúry nežiadam, ale by bolo veľmi želateľné, keby vojsko z periférií, zvlášť z dedín bolo koncentrované do miest. Vojsko je bez disciplíny a zapríčiňuje nevdojak príležitosť k zrátkam atď.[a tak ďalej].

Pomer medzi obyvateľstvom a vojsko na vidieku je nie uspokojivý, ba môžeme povedať, že sa ľud voči vojsku nepriateľsky chová. V posledných dňoch došlo k nepríjemným incidentom. V Častej pri nejakej zábave dokrvavili jedného českého vojaka a v Šúrovciach dokonca zabilí tiež českého vojaka. O týchto prípadoch vyžiadal som si podrobné správy, ktoré predložím Vám, jakonáhle dôjdu.

Ľud je roztrpčený a z každej strany dochodia ponosy, že vojsko kradne, bere násilne krm.[né] zemiaky, zobere v sadoch ovocie, vo vinohradoch hrozno atď.[a tak ďalej]. Z Petržalky bola u mňa deputácia s ponosou, že im tam vojsko bere krm na vozy bez platenia, bez potvrdenky a nemôžu sa brániť proti takejto nespravodlivosti.

Takýmto spôsobom vojsko samo roznečuje nenávisť oproti Čechom.

Kvôli ilustrovaniu nálady ľudu oproti vojsku, predkladám Vám pripojene dopis⁵⁷⁹ z obce Cífer k nahliadnutiu.

18./X. 1919

1 príloha

Ondruš^a

^a vlastnoručný podpis

⁵⁷⁹ List sa v spise nezachoval.

Dokument č. 233

Nariadenie vojenského veliteľa Košíc generála Félixu Destremau⁵⁸⁰ týkajúce sa definitívneho určenia československo-maďarských hraníc.

Košice 22. 10. 1919

Originál, tlač. AMK, Zbierka letákov a plagátov, škatuľa číslo 1.

OHLAS

V poslednej dobe snažia sa rôzne živly pokoj mesta a verejný poriadok, – ktorý po ústupe rudej armády zo Slovenska bol vynaložením obetavej práce všetkých príslušných činiteľov obnovený, – rušiť tým spôsobom, že rozširujú nepravdivé poplašné správy, dľa ktorých tunajší stav vecí má len ráz dočasný a že v krátkej dobe nastane v politických pomeroch na Slovensku vážna zmena.

Osoby, ktoré myslia, že terajší stav vecí má toľko provizórny ráz a že môže nastať zmena hraníc na Slovensku, sa dokladne mýlia.

Veľké mocnosti Dohody určili tieto hranice definitívnym spôsobom slávnostným prohlášením mierovej konferencie v Paryži⁵⁸¹ zo dňa 13. júna 1919.

Týmto rozhodnutím udelili Republike Československej plnú suverenitu na území takto určenom. Dohoda pod žiadnou zámienkou [...] nerešpektovanie tohto rozhodnutia a vynúti sa dodržanie tohto rozhodnutia všetkými prostriedkami.

Jako vojenský diktátor upovedomujem obyvateľstvo, že proti konaniu týchto živlov bezohľadne zakročím. Rozširovateľov poplašných správ dám do Illavy⁵⁸² internovať, kdežto osoby, ktoré agitujú proti integrite Československej Republiky a proti jej vládnej forme, dľa trestného zákona pre velezradu budú postavené pod súdne vyšetovanie.

Taktiež bezohľadným a ráznym spôsobom vystúpim proti každému pokusu rušenia verejného poriadku a proti každému pokusu, ktorý smeruje ku znemožneniu činnosti československých úradov.

Súčasne kladiem však pokojnému, poriadkumilovnému a lojálnemu obyvateľstvu na srdce, aby vo vlastnom svojom záujme činnosť hore menovaných živlov netrpelo, ich agitácii nedôverovalo a povesti z vymysleného prameňa samo ďalej nerozširovalo.

V pádeby uvedená agitácia neprestala, budem nútený s uzročením s vládnym komisárom siahnuť k energickým opatreni[a]m, ktoré budú mať následky obmedzenia panujúcej slobody (zákaz zhromažďovania, obmedzenie policajnej hodiny na 9. hodinu, prísne policajné a kontrolné opatrenia, úplné zatvorenie hraníc a obmedzenie cestovania) s čím avšak celé obyvateľstvo by bolo postížené.

⁵⁸⁰ Félix Destremau (17. 1. 1868 – 6. 5. 1945) – od začiatku júna 1919 bol veliteľom 3. divízie Východnej armádnej skupiny čs. vojsk (podkarpatský úsek), v októbri 1919 nahradil gen. Hennocquea vo funkcii vojenského veliteľa mesta Košice.

⁵⁸¹ Paríž.

⁵⁸² Ilava.

Všetky podriadené vojenské a civilné úrady bezpečnostné medzítka⁵⁸³ obdržali rozkaz, aby v páde opakovania hore menovaných zjavov bezohľadne zakročili, každú podozrivú a pristihnutú osobu ihneď zatkli.

Tieto nariadenia platia nielen pre mesto Košice, ale tiež pre celú oblasť vojenského veliteľstva pre Východné Slovensko.

Košice, dňa 22. októbra (října) 1919.

Generál Destremau v.[lastnou] r.[ukou]
Veliteľ mesta Košíc a vojenský diktátor pre Východné Slovensko.

⁵⁸³ Starší slovenský administratívny výraz pre úradný orgán.

Dokument č. 234

*Koncept žiadosti župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresovanej veliteľovi československých vojsk západného Slovenska generálovi Eugènovi Mittelhauserovi a ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska o posilnenie vojenských opatrení na oslavy 28. októbra.*⁵⁸⁴

Bratislava 24. 10. 1919

Koncept, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1201, spis číslo 2896/1919, škatuľa číslo 7.

Stále prichádzajú správy z celej župy, že sa ľud 28. októbra t.r.[toho roku] ku všeobecnej vzbure chystá, cieľ tejto vzbury – vraj – má byť rabovanie a vyhánanie českých úradníkov a Židov.

Najnespokojnejší a najnebezpečnejší je okres Malacky. Prichádzajú ale znepokojujúce chýry i z iných častí župy.

By sa verejný poriadok udržať mohol, za neomylné potrebné považujem všetky četnícke stanice (Stupava, Čeklís⁵⁸⁵, Dev.[ínska] Nová Vec, Račičsdorf, Dunajská Streda, Bös⁵⁸⁶, Logerpatony⁵⁸⁷, Šamorín, Jóka⁵⁸⁸, Biskupice⁵⁸⁹, Trnava, Cífer, Sereď, Nádaš⁵⁹⁰, Špačince⁵⁹¹, Senec, Pezinok, Častá⁵⁹², Modra, Galanta, Deáki⁵⁹³, Košúty⁵⁹⁴, Malacky, Gajary, Sv.[ätý] Ján⁵⁹⁵, Borský sv.[ätý] Mikuláš⁵⁹⁶, Uherská Ves⁵⁹⁷, Veľké Leváre⁵⁹⁸)^a pod velením dôstojníka a ku nemu pridelenému poddôstojníka s 12 vojakmi posilniť.

Posily tieto mali by sa ihneď vyslať.

Prosím Vás, by Ste spomenuté opatrenia čím skôr previesť ráčili.

24.X.919

II. Ministrovi s plnou mocou

⁵⁸⁴ Taktiež pozri dokumenty č. 235, 237.

⁵⁸⁵ Bernolákovo, okres Senec.

⁵⁸⁶ Gabčíkovo, okres Dunajská Streda.

⁵⁸⁷ Horná Potôň, okres Dunajská Streda.

⁵⁸⁸ Jelka, okres Galanta.

⁵⁸⁹ Podunajské Biskupice, súčasť mesta Bratislava.

⁵⁹⁰ Trstín, ores Trnava.

⁵⁹¹ Okres Trnava.

⁵⁹² Okres Pezinok.

⁵⁹³ Diakovce, okres Šaľa.

⁵⁹⁴ Okres Galanta.

⁵⁹⁵ Moravský svätý Ján, okres Senica.

⁵⁹⁶ Borský Mikuláš, okres Senica.

⁵⁹⁷ Záhorská Ves, okres Malacky.

⁵⁹⁸ Malacky.

Prikladám opis prípisu zaslaného generálovi Mittelhauserovi pod horeznačeným číslom dňa 24/X.

^a slová „Malacky, Gajary, Sv. Ján, Borský sv. Mikuláš, Uherská Ves, Veľké Leváre“
doplnené ceruzkou na konci dokumentu

Dokument č. 235

Správa Slúžnovského úradu v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o priebehu osláv 28. októbra.⁵⁹⁹

Senec 31. 10. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1222, spis číslo 2940/1919, škatuľa číslo 7.

Oslava 28. októbra 1919 v Senci a okolíu. Menšina senecká, ktorá si otvorila pred 14ti dňami štátnu slovenskú školu pre 76 zapísaných dietok, oslávila 28. októbra 1919 s oduševnením. Po službách Božích, pri ktorých a snád' po stáročiu po prvý raz zazneli modlitby v slovenskej reči v seneckom kostole prehovoril d.[ôstojný] p.[án] farár Uhrík zo Švanbachu⁶⁰⁰ k prítomnému ľudu.

V škole slovenskej zišli sa okrem dietok seneckí aj okolní Slováci z Kráľovej⁶⁰¹ a Kermežda⁶⁰² a tiež niekoľko maďarských občanov, ktorí vyslechli reči učiteľa Ernesta Opluštila, d.[ôstojného] p.[ána] farára Uhríka a hlavného slúžneho Országa so záujmom. Zdôraznený rozdiel, medzi vládou nekvalifikovaného kráľa – opilca v bývalom kráľovstve Uhorskom a demokratickou vládou veľhlasného učenca prezidenta v Československej republike bol prízvukovaný.

Večernej zábavy usporiadanej seneckými a okolnými Slovákmi, ktorí zostávajú poväčšine z robotného ľudu a sluhovcov zúčastnili sa dosť čítne aj občania maďarskej národnosti, samé neoficiálne osoby, ktoré sa spoločne nenútené zabávali.

Tiež v Kráľovej⁶⁰³ usporiadanú oslavu navštívili čítne aj obyvatelia maďarských dedín, notariátu a reč notára Bielka pozorne vyslechli a prijali od neho slovenskej zástavy.

S rozhorčením bolo odsúdené, že pán farár Masaryk v Hasvári /: Egyházfa:⁶⁰⁴ kostelní oslavu nekonal, vraj nemal úpravy od cirkevnej vrchnosti, ale slovenskí a maďarskí občania ukázali, že idú nie za malým Masarykom, ale za veľkým prezidentom Masarykom.

Ačkoľvek úzkostlivo vystriehlo sa každé zdanie nátlaku, ukázal aj maďarský ľud seneckého okresu svojou účasťou, že nie je nepriateľom demokracie a Československej republiky. Inteligencia maďarská chovala sa pasívne. O rabovke, ktorej si niektorí túžobne priali ani pamiatky.

Ország^a
hlavný slúžny

^a vlastnoručný podpis

⁵⁹⁹ Taktiež pozri dokumenty č. 234, 237.

⁶⁰⁰ Viničné, okres Pezinok.

⁶⁰¹ Kráľová pri Senci.

⁶⁰² Dnes súčasťou obce Kráľová pri Senci.

⁶⁰³ Kráľová pri Senci.

⁶⁰⁴ Kostolná pri Dunaji, okres Senec.

Dokument č. 236

*Správa Služnovského úradu v Senci adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o politickej, bezpečnostnej a hospodárskej situácii v okrese za prvý polrok 1919.*⁶⁰⁵

Senec 6. 11. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1254, spis č. 3015/1919, škatuľa číslo 8.

O stavu administrácie za prvé polročie 1919 v okrese seneckom nepodal som dosiaľ správy, pretože dľa nariadenia pána župana zo dňa 28 marca 1919 č.[íslo] 2175 som v tom čase len materiály cajlanský⁶⁰⁶, častovský⁶⁰⁷, grinavský⁶⁰⁸, švansbošský⁶⁰⁹, igranský⁶¹⁰, veľkošenkvický⁶¹¹ a sárfijský⁶¹² administroval čo prosím do pozornosti láskavo vziať.

Ku vyzvaniu zo dňa 21. októbra 1919 č.[íslo] 11489 oznámim úctivo nasledujúce:

1.) Všeobecná bezpečnosť osoby a majetku sa upevnila zvlášť od tej doby, kedy sú četnícke stanice zaplnené a tiež český sudca pre trestné záležitosti u okresného súdu v Pezinku vymenovaný. V prvých mesiacoch netrestali sa súdobé priestupky vôbec, takže obzvlášť v horách hrubé škody boli urobené. Z počiatku tiež zásadne chovalo sa maďarské obyvateľstvo voči četníctvu apaticky a nielen že patričných trestných skutkov zavčas neoznamovalo, ale tiež pri vyšetrovaní na žiadny spôsob vypátranie priestupníkov nepodporovalo.

Aj v tom ohľadu sa pomery k lepšiemu obrátili, takže celkom sa môže koncom júna 1919 všeobecná bezpečnosť a poriadok za zabezpečené a ustálené označiť.

2.) V ohľadu politickom dovoľm si poukázať na osobitné čas od času zasielané referáty. Poznamenávam len, že v máji a júni 1919 nabyla bolševická agitácia veľkých rozmerov, a boli aj v seneckom okrese, koncom mája a začiatkom júna následkom vpádu maďarských bolševických vojsk a postupu na Nové Zámky pomery kritické. Ale vďaka ráznym opatreniam a treba doznať protibolševickému zmýšľaniu väčšiny maďarského ľudu robotníckeho, nestalo sa v celom seneckom okrese nič, bárs nebolo ani jediného vojaka v ten najhorší čas prítomného. Po neúspechoch bolševickej vlády nastala koncom júna depresia.

⁶⁰⁵ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214 a 245.

⁶⁰⁶ Cajla, dnes súčasť mesta Pezinok.

⁶⁰⁷ Častá, obec v okrese Pezinok.

⁶⁰⁸ Grinava, dnes súčasť mesta Pezinok.

⁶⁰⁹ Viničné, okres Pezinok.

⁶¹⁰ Igram, okres Senec.

⁶¹¹ Šenkvice, okres Pezinok.

⁶¹² Blatné, okres Senec.

Zdravotné pomery boli celkom dobré obzvlášť s porovnaním s II. polovicou roku 1918, v ktorom časť rozmohla sa epidemicky veľmi španielska influenza, ktorá si v okrese seneckom vyžiadala dosť pádov smrtných. Táto nemoc v decembri 1918 pominula, takže v 1. polročiu 1919 epidemicky nákazlivých chorôb v okrese nebolo, len endemicky niekoľko pádov záškrtu a týfu abdominálneho. Väčšina nemocí bola zápaly a katarzy dýchacích orgánov a reumatizmus – patrne následky války. V máji vyskytol sa medzi sezónnymi robotníkmi zo župy trenčianskej trachóm. V máji a júni previedlo sa v celom okrese štípenie /očkovanie/ a dodatočné štípenie. Ohľadanie mŕtvych vykonávali páni okružní lekári na svojich sídlach a po dedinách skúsení ohládači.

V ohľadu zdravotnom pozoroval som osobne hlavne nasledujúce nedostatky, ktoré len dlhšou cieľavedomou prácou odstrániť sa môžu; a) špatná kvalita pitnej vody; b) nezdravé byty; c) nedostatok čistoty.

Hospodárske pomery sa sic pozvoľna, ale prec znateľne začali rozvíjať, čo zbadať najviac v malých obchodných a priemyselných podnikoch. Prijímanie učňov v roku 1918 tak rečeno zôplna zastavené vzrástlo pozoruhodne, tiež výroba návratom vyučených už priemyselných tovarišov. Mnoho nových hokynárskych a iných drobných obchodných živností mal sic vplyv na kolobeh rôznych článkov obchodu, ale sťažil kontrolu a pôsobil nie tak zľavnenie, ale naopak zvyšovanie cien, takže úrad milény bol prísne vystúpil, aby reťazový a iný nežiaduci obchod zabránil.

Z nových podnikov pozoruhodné sú zriadenie nových a zdokonalenie jestvujúcich mlynov aj šrotovníkov.

Ešte viac bol rozvoj a zlepšenie pomerov zbadateľný v gazdovstvách lebo okres senecký je takmer výlučne roľnícky a vinohradnícky. Neobrobených gazdovstiev ani veľkostatkov nebolo. Vo 3 pádoch zakročil som dľa min.[isterského] nariadenia 11/ II. 1919 č.[íslo] 67^a a síce u 2 roľníckych gazdovstiev a jedného veľkostatku, na ktorý zakročením zemedelského referátu došiel nový vrchný správca. Pasienky opatrené v zmysle min.[ministerského] nariadenia z 11. apríla 1919 č.[íslo] 68^b v jednom prípade.

Úroda sena a ďateliny bola nad obyčaj dobrá, obilie aj víno sa pekne ukazovalo, ačkoľvek nepriaznivým počasím žatva oddialená. Uhlia na jarnú orbu došlo dosť, benzínu málo. To isté bolo aj u žatvy.

Robotníkov v okrese bolo málo, takže vyše 400 došlo z nitrianskej a trenčianskej župy sezónnych robotníkov, ako každoročne.

Výsledkom väčšej voľnosti robotníkov bolo treba častejšie vyrovnávať diferencie medzi onými a panstvom ale vo všetkých pádoch s úspechom.

Kládol som váhu na to, aby robotníci sic zopylna spravodlivých nárokov dosiahli, ale v páde neodôvodnených požiadaviek snažil som sa dôkladným vysvetľovaním presvedčiť ich o nemožnosti nesprávnych nárokov čo sa aj pravidelne podarilo. V páde očividnej zlej vôle a vedome nespravodlivých požiadaviek zjednal sa zákonu a právu priechod. V tých istých intenciách a s patričným ohľadom postupoval referent trestný pán Dr. Fleischer čo kladiem si za povinnosť vydihnúť na jeho zvláštnu zásluhu.

Školstvo okresu bolo vo veľmi biednom stave, čím výchova mládeže nad obyčaj trpí a tým aj celkový stav vzdelania ľudu.

Okres senecký nemá žiadnej ani strednej ani odbornej ani meštianskej školy. Učiteľská preparandia a meštianske školy v meste Modre ležiacim v obvode okresu nemôže onoho nedostatku nahradiť následkom svojej excentrickej polohy bez železničného spojenia^d.

V niektorých obciach boli dietky po celý čas bez vyučovania ako v Igramu⁶¹³, kde nebolo učiteľa.

V maďarských obciach prestalo začiatkom mája vyučovanie takže dietky len krátky čas do školy chodili.

Osobné zmeny nastali u slúžnovského úradu vstúpením dosiaľšieho hlavného slúžneho Pavla Buriana do penzie a odstúpeniu zo služby slúžneho tit.[ulárneho] hlavného slúžneho Alexandra Doka, novo vymenovaný bol podpísaný hlavný slúžny pre modranský okres, z počiatku z Modry od 15/III 1919 od slúžnovského úradu v Senci administroval.

Notárske úrady boli po prevratu po dlhší čas neobsadené. Na svojich miestach zostali notári len v Senci, Magyarbéli⁶¹⁴ a Gróbe /: Magyargurab⁶¹⁵ :/ a podnotár v Častej⁶¹⁶.

V 1 polročnici 1919 zaplnené notariáty v Sárffi⁶¹⁷ 6/II. Michalom Kovačič, v Grinave⁶¹⁸ 21/II. Karolom Lamos, v Cajli⁶¹⁹ 17/III. Ladislavom Feješi, vo Veľkých Šenkviaciach⁶²⁰ 18/III. Jánom Janekom, v Igráme⁶²¹ 18/III. Jánom Bányaim, v Královej⁶²² 26/III. Eugenovi Bielch, vo Švansbachu⁶²³ 11/VI. Jozef Kačniac. Podnotárske miesta zaplnené vo Veľkých Šenkviaciach⁶²⁴ 1/IV. Júliusom Šubik a v Igráme⁶²⁵ 1/IV. Jánom Majek.

Neobsadené zostali notárske stanice v Častej⁶²⁶ a podnotárske stanice v Sárffi⁶²⁷, Grobe, Magyarbéli⁶²⁸, Grinave⁶²⁹ a Královej⁶³⁰.

Neobyčajné ťažkosti pôsobil nedostatok slovensky znajúcich úradníkov pri slúžnovskom úrade a notariátov Senec a Magyarbél⁶³¹.

⁶¹³ Igram, okres Senec.

⁶¹⁴ Veľký Biel, okres Senec.

⁶¹⁵ Veľký Grob, okres Galanta.

⁶¹⁶ Častá, okres Pezinok.

⁶¹⁷ Blatné, okres Senec.

⁶¹⁸ Grinava, dnes súčasť mesta Pezinok.

⁶¹⁹ Cajla, dnes súčasť mesta Pezinok.

⁶²⁰ Šenkvice, okres Pezinok.

⁶²¹ Igram, okres Senec.

⁶²² Kráľová pri Senci.

⁶²³ Viničné, okres Pezinok.

⁶²⁴ Šenkvice, okres Pezinok.

⁶²⁵ Igram, okres Senec.

⁶²⁶ Častá, okres Pezinok.

⁶²⁷ Blatné, okres Senec.

⁶²⁸ Veľký Biel, okres Senec.

⁶²⁹ Grinava, dnes súčasť mesta Pezinok.

⁶³⁰ Kráľová pri Senci.

⁶³¹ Veľký Biel, okres Senec.

Obvody vojenské neboli, ale mobilizácia ročníkov 1892 – 1898, odvod koní 2 rázy sa konal. Mobilizácia ročníkov 1892 – 1898 previedla sa celkom hladko. Len zásadné oslobodenie všetkých vojakov maďarskej a nemeckej národnosti pôsobilo nepriaznivo obzvlášť v miešaných dedinách.

Tomu dalo by sa odpomôcť, keď by vojenskú službu povinní vojaci maďarskej a nemeckej národnosti konali službu, keď už nie so zbraňou teda ako pracovné oddiely pod dozorom vojakov slovenských, čo by podvihlo neobyčajne upovedomenie posledných.

Aprovizačné pomery začiatkom roku 1919 boli v celkovej dezorganizácii obzvlášť obce výše bývalej demarkačnej línie, ktorá až do 4 januára 1919 delila okres vo dve časti.

Múka pokiaľ vôbec bola zasielaná nestačila ku zásobeniu nezasobených, tiež kvalita nevyhovovala.

Ačkoľvek okres senecký je aktívny, a dostačilo by len mýtno obilie pre potrebu nezasobených, poukazovaná bola múka z cudzích okresov, čím trovy a mnohé hore dolu prevážania zapríčinené boli, lebo naopak prebytočná múka zo mlyna seneckého a pezinského zas posielala sa preč. Pre okres senecký postačilo by len mýtno obilie zo seneckého mlyna.

Cukor veľmi nepravidelne bol zasielaný, takže často na dlhé týždne bolo obyvateľstvo bez cukru.

Celkové zásobovanie potravinami i tovarom sa do konca polročia veľmi znateľne zlepšilo. Dreva a uhlia na kúrenie bol v mesiacoch zimných následkom prevratu nedostatok. Priestupky maximálnych cien pokým sa zistili, boli trestané.

Rekvirácia zbožia previedla sa v máji 1919 s výsledkom 157 731 kg zbožia, rekvirácia lichvy prevádzaná každomesačne bola najbolestivejšou záležitosťou, lebo rozdiel v cene rekviračnej a trhovej bola až 7 korún za 1 kg, takže len veľmi neochotne postihnutí lichvou odovzdávali aj tie najľahšie kusy, aby čo najmenšiu stratu mali. Týmto systémom sa mnoho mladého dorastu vykynožilo. Terajší spôsob nákupu lichvy za trhovú cenu znamená nielen pre dochovateľov uľahčenie ale zastavil aj odporážku junčoviny.

Vojenské podpory prikázané do právomoci obecných výborov dostúpili po väčšine neobyčajných súm, lebo notári zo strachu pred obyvateľstvom neúčinkovali na mýtne obmedzenie podpôr a obecné výbory nepočínali si dosť objektívne až na jednotlivé výnimky.

Upozornil som na tú okolnosť vládny referát sociálnej pečlivosti v tejto záležitosti kompetentný a obmedzoval pri podpise poisteniek aspoň tie najväčšie neprístopnosti.

Obecní richtári počínali si vo väčšine statočne a po dobu neobsadení notárskych staníc odbavovali niektorí z nich aspoň tie najpotrebnejšie jednoduché záležitosti nakoľko mohli. Disciplinárne pokračovanie nebolo v žiadnom páde potrebné.

Veterinárne pomery v okrese boli celkom dobré. Nákažlivých nemocí nebolo, len sporadicky vyskytli sa slezinová smet' u 3 kúskov lichvy, v 3 osadách rúža, u ošípaných u 8 kúskov vo 2 osadách a svinský dul vo 2 osadách, 8 najviac (40 pádov chorých). Konečne prašivina koní konštatovala sa u 3 kúskov vo 2 osadách.

*Správa Služnovského úradu v Trnave adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o priebehu osláv 28. októbra.*⁶³²

Trnava 6. 11. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1222, spis číslo 2940/1919, škatuľa číslo 7.

- ^a údaj „11./II. 1919 č. 67“ *doplnený ceruzkou*
^b údaj „11. apríla 1919 č. 68“ *doplnený ceruzkou*
^c slovo „priechod“ *doplnené ceruzkou*
^d slová „železničného spojenia“ *doplnené ceruzkou*
^e *vlastnoručný podpis*

V okrese je dosavád mnoho živlov, ktorí rozširovaním poburujúcich správ stále udržujú ľudí a úrady v obave. Tak sa pred 28. októbrom vyprávalo medzi ľuďmi, že toho dňa dôjde k prevratu, že bude prehlásená autonómia Slovenska, že sa bude znovu rabovať atď.[a tak ďalej] nyní opäť sa vypráva, že do nového roku dôjde k veľkým zmenám. Pôvodcovia týchto správ nemôžu byť vypátraní.

28. říjen bol oslávený dôstojným spôsobom a v úplnom klidu. V Trnave poriadaný bol na námestí veľký tábor ľudu, ktorého zúčastnilo sa asi 4000 ľudu. Pôvodne bolo proponované, aby 28. říjen pozdravili rečmi zástupcovia všetkých politických strán, soc.[iálnej] dem.[okracie], agrárnikov, národnej strany a ľudovej strany, ale poněvác jak pri predbežných poradách soc.[iální] dem.[okratí] odmietli účasť a prehlásili, že rečníka ľudovej strany ku slovu nepripustá, obmedzili sa slávnostné reči na reč podpísaného jako zástupcu vlády a reč Dra. Zátureckého, ako zástupcu slovenského ľudu, pretože boli v Trnave už nepríjemné zkušenosti s táborem ľudu, poriadaným pri zájezdu ministra Práška republikánskou stranou a pri hladovej demonstrácii ľudu v Trnave v nedeľu dňa 26. října 1919, ktoré spojené boli s veľkým pobúrením a krikom sociálnych demokratov. Ku koncu po zaspievaní hymien: „Nad Tatrou sa blýska“ a „Kde domov můj“ sa zástupy ľudu v úplnom poriadku a klidu rozešli.

V Seredi poriadaný bol tábor ľudu na námestie, kde rečníkom bol županský úradník z Nitry Vašica. Schôdzka táto hlásená nebola a zdejší úrad sa o nej dozvedel teprv 27. X. večer a preto poriadanie schôdze zapovedal. Pretože však ľud sa zhromaždil a rečník bol známy ako dobrý národnostný pracovník, nabolo schôdzke činené ďalších prekážok.

Tábor ľudu v Seredi skončil tiež slávnostne v úplnom klidu.

V poslednej dobe poriadano bolo ve zdejšími okrese vyše 30 organizovaných schôdzok kresťansko soc.[iálnej] strany. Schôdzky tieto poriadal kňaz František Štefanec z Bohuníc⁶³³ (Trenčianska stolica) a Jozef Medek z Vyškova⁶³⁴, tajomník kresť.[anskej] soc.[iálnej] strany v Trnave.

⁶³² *Taktiež pozri dokumenty č. 234, 235.*

⁶³³ *Obec v okrese Ilava.*

⁶³⁴ *Vyškovce nad Ipľom, okres Levice.*

Schôdzky tieto z počiatku poriadali oba menovaní bez povolenia úradného a teprv jak boli četnictvom stíhaní a zdejším úradom pokutovaní, opatrili si povolenie tamojšieho úradu.

Od 22. října t.[oho] r.[oku] konajú sa za vojanskú asistenciu rekvirácie obilia ve zdejšom okrese a budú už asi 2/3 hotové. Až na výstup ve Špačincách⁶³⁵, ktorý však bol toho dňa zmierne skončený, nedošlo k žiadnym neprijemnostiam. Pouze ve Smolenicách⁶³⁶ a Sucheji⁶³⁷ nechcel dovoliť ľud, aby sa disponované zbožie z veľkostatku odviezlo, pokiaľ revízna komisia nepridelí nezásobeným zákonom povolený kontingent zbožia. Ale ani v týchto obciach nedošlo k žiadnym výtržnostiam.

Trnava, dňa 6. novembra 1919.

Dr. Mezník^a
hlavný slúžny

^a *vlastnoručný podpis*

⁶³⁵ Obec v okrese Trnava.

⁶³⁶ Obec v okrese Trnava.

⁶³⁷ Suchá nad Parnou, okres Trnava.

Dokument č. 238

Usmernenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava ohľadom petície na zastavenie tendencií usilujúcich sa o rozbitie Československej republiky.

Bratislava 14. 11. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezínok, inventárne číslo 1851, spis číslo 1695/1919, škatuľa číslo 619.

Od župana Bratislavskej župy a mesta Bratislavy.

Číslo: 2908/919.

Všetkým hlavným slúžným a mešťanomom.

Vzhľadom na akciu, prevádzanú proti republiky rôznymi elementami, vyzývam Vás, aby na najbližších zasadnutiach obecných výborov väčších obcí vhodným spôsobom^a a taktický sa hľadelo previesť prijatie adresy^{b638} na vládu, v ktorej patričný výbor v zastúpení obecnstva patricnej komúny protestuje proti všetkým rozvratným pohybom, smerujúcim proti jednote čs.[československého] štátu z bársakejkoľvek strany pochádzajú, vyslovuje sa za jednotnosť, nedelatelnosť čs.[československej] republiky a vyzýva vládu, aby proti takýmto pohybom čo najenergetickejšie bolo zakročené.-

V odôvodnení adresy nech sa poukáže na to, že rozvratné elementy, ktoré utvorením sa čs.[československej] republiky boli odstavené, chcú rozoštváť Slovákov proti čechom a tak rozbiť mladú republiku, aby sa zase ony dostali k veslu.

Ďalej nech sa vyslovi ľútosť a pohoršenie nad tým, že s takýmito elementami ide ruka v ruke i niekoľko Slovákov, ktorí svojou prácou v minulosti získali si dôvera ľudu a ktorí teraz zneužívajú túto dôvera zasievajú medzi občianstvo čs.[československej] republiky a menovite Slovenska národnú a náboženskú nesnášalivosť.-

Takéto adresy hľadte jednohlasne presadiť, nech sa to ale deje taktický. O priebehu schôdze podajte sem okamžite zprávu.-

v Bratislava 14.-ho listopada 1919.

Dr. Galla^c
za župana

^a *slová „vhodným spôsobom“ podčiarknuté*

^b *slovo podčiarknuté*

^c *pečiatkový podpis*

⁶³⁸ *Požadovaná petícia sa v Pezínku uskutočnila. Viac o nej v dokumente č. 239.*

Dokument č. 239

Petícia členov Mestského zastupiteľstva v Pezinku na zastavenie tendencií usilujúcich sa o rozbitie Československej republiky.

Pezinok s. d.

Originál, strojopis. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, inventárne číslo 1851, spis číslo 1695/1919, škatuľa číslo 619.

Vážení Mešťanosta slob.[odného] mesta Pezinku!⁶³⁹

My nižepodpisani žiadame svolanie mimoriadneho valného zhromaždenia a prosíme tam nasledujúcu resolúciu k prijatiu predostrieť.

Výbor slobodného mesta Pezinka protestuje proti všetkým rozvratným pohybom smerujúcim proti jednote československého štátu, vyslovuje sa za jednotnosť^d a nedeliteľnosť^e československej republiky^b a vyzýva vládu, aby proti takýmto pohybom čo najenergičnejšie^c bolo zakročené.

Rozvratné elementy, ktoré utvorením^d československej republiky boli odstavené chcú poštvat^a Slovákov proti Čechom a tak rozbiť mladú republiku, aby sa zase ony dostaly k veslu.

Ďalej vyslovuje mestský výbor ľútosť a pohoršenie na tým, že s takýmito elementami ide ruka v ruku i niekoľko Slovákov, ktorí^d svojou prácou v minulosti získali^d si dôveru^e ľudu a ktorí^d teraz zneužívajú^d touto dôveru^e a zasievajú^d medzi občianstvo čs.[československej] republiky a menovite Slovensko národnú a náboženskú nesnášanosť.

S úctou:

Bohumil Langhoffer^f
P.[áter] Odorik Follrich⁶⁴⁰
Dr. Vladimír Krno
Jan Bunčák
Stefan Fischer

Cyrill Kresák
[nečitateľný podpis]
[Ján] Duroška
Ladislav Kadlečík
Milan Žarnovický

⁶³⁹ Petícia bola ako uznesenie č. 148 (vyhláška č. 4630/919) prijatá na mimoriadnom valnom zhromaždení mestského zastupiteľstva dňa 30. 12. 1919. Jej vznik teda možno položiť do obdobia 14. 11. – 30. 12. 1919. Text petície sa nachádza vo f. Magistrát mesta Pezinok aj v knihe zápisníc zo zasadnutí mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330.

⁶⁴⁰ K osobnostiam O. Follrich, V. Krno, M. Žarnovický, H. Daxer a L. Kadlečík pozri poznámky k dokumentu č. 45. K osobnosti M. Lichnera v dokumente č. 173, poznámka pod čiarou č. 474. Bohumil Langhoffer je totožný s členom mestského zastupiteľstva Teofilom Langhofferom.

Michal Čech⁶⁴¹
Dr. H.[enrik] Daxer
Benčúrik Rudolf

Michal Lichner
Jan Balga⁶⁴²

- ^a skomolené slovo opravené perom
- ^b slovo podčiarknuté
- ^c pôvodný tvar „najenergičnejšie“ opravený perom
- ^d chýbajúci dlžneň (dlžne) doplnený perom
- ^e chýbajúci vokáň doplnený perom
- ^f všetky podpisy sú vlastnoručné

⁶⁴¹ Pôsobil v Pezinku ako mladší vinohradnícky majster. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330, s. 11.

⁶⁴² Pôsobil v Pezinku ako mestský pokladník. V septembri 1919 ho bratislavský župan odvolal z funkcie pre disciplinárne previnenie, ale v decembri 1919 nariadil mestskému zastupiteľstvu prijať ho späť. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Magistrát mesta Pezinok, zápisnice mestského zastupiteľstva 1919 – 1924, inventárne číslo 330, s. 60, 75.

Dokument č. 240

Oznámenie mešťanostu a hlavného notára mesta Bratislava adresované Úradu Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska ohľadom prijatých opatrení v súvislosti s premenovaním ulíc v Bratislave.⁶⁴³

Bratislava 15. 11. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1289, spis číslo 3079/1919, škatuľa číslo 8.

Župan mesta a župy Bratislava prípisom č.[íslo] 21423/1919 zo dňa 11-ho októbra t.[oho] r.[oku] zariadil, aby sme nápisy na pouličných tabuľkách v troch rečiach dali a poneváč ku preliatiu terajších tabuliek z cinkovej liatiny potrebný cink sa teraz dostať nemôže alebo len veľmi drah, nariadil aby sme na miesto tých dali tabuľky z jednoduchého plechu, zatiahnuté olejovou farbou.

Na riadnom valnom zhromaždení dňa 3-ho a 4-ho novembra t.[oho] r.[oku] sme sa zaoberali tou vecou a jednohlasne uzniesli sme sa, že z cieľu prajných príčin terajšie tabuľky z cinkovej liatiny dáme preliať, lebo odhliadnuc od toho, že upotrebenie plechových tabuliek by nezodpovedalo veľkomestskému rázu, už ani preto by nebolo dobré naše tabuľky z cinkovej liatiny tabuľkami z plechu obtiahnutého olejovou farbou zameniť, lebo tieto vzdor tomu, že by boli olejovou farbou zatiahnuté, hrdza by ich tak rýchle pokazila, že za 2 roky by ich bolo treba obnoviť a preto by mesto malo značné výdavky, kdežto tabuľky z cinkovej liatiny dľa skúsenosti za desaťročie nepotrebujú žiadnu opravu.

Preto a ohľadom na to, že ku preliatiu cinkových tabuliek potrebný cink teraz nedostaneme alebo len za drahú cenu, prosíme úctivo pána Ministra, aby nám ku preliatiu asi 1000 tabuliek potrebný cink čím skôr k dispozícii postaviť dať ráčil.

V mene zastupiteľského zboru mesta Bratislavy 15-ho novembra 1919.

Okrúhla pečiatka: „Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislavy“ [nečitateľný podpis]
mešťanosta

[nečitateľný podpis]
hlavný notár

Prezentačná pečiatka: „Minister Československej republiky s plnou mocou pre Slovensko.“

Vládny referent pre administratívne veci

Došlo dňa: 18/12 1919

Číslo jednania: 9251“

⁶⁴³ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 241 a 244.

Dokument č. 241

Nariadenie župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava adresované policajnému kapitánovi v Bratislave, hlavným slúžnym a mešťanostom o písaní jedálnych lístkov v reštauráciách v slovenskom jazyku.⁶⁴⁴

Bratislava 25. 11. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1264, spis číslo 3029/1919, škatuľa číslo 8.

Zo strany navštevovateľov hostincov a miestností k predávaniu pokrmov dochodia ponosy, že v mnohých takýchto miestnostiach ešte i dnes hostom predkladajú len maďarské, alebo maďarsko-nemecké jedálne lístky.

Nariaďujem preto nasledovné:

Jedálne lístky zostavené musia byť v miestach s obyvateľstvom 3 [národností], alebo viac národností: slovensko-nemecko-maďarsky, v miestach s obyvateľstvom 2 národností: slovensko-maďarsky, alebo slovensko-nemecky tak, aby slovenský text zaujal vždy popredné miesto. Táto istá zásada má byť samosebou i na formulári jedálneho lístku, teda v tlačennom texte dodržaná.

Ďalej spozoroval som, že v jedálňach ešte vždy panujú staré zvyky, dľa ktorých jednotliví navštevovatelia dávajú si rezervovať stoly. Tiet stoly na tento spôsob v jedálnom čase ostávajú neprístupné niekedy i za 2-3 hodiny a prichodiaci hostia musia sa vzdialiť a hľadať inú miestnosť, kde sa však to isté môže s nimi zopakovať. U ľudí, ktorí do jedálne nechodia z luxusu, alebo cieľom vyhľadania spoločnosti, ale z potreby a ktorí takto strácajú mnoho času, vzbudzuje to nespokojnosť, do povahy berúc, že v demokratickom štáte čo i takéto nepatrné výsady by nemali byť prípustné.

Žiadam Vás preto, aby Ste rezervovanie stolov v jedálňach zo spomenutých príčin zrušili.

Dr. Bella^a
Župan.-

Okrúhla pečiatka: „Župan Bratislavskej župy a mesta Bratislavy“

^a vlastnoručný podpis

⁶⁴⁴ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240 a 244.

Dokument č. 242

Žiadosť Klubu slovenských poslancov Národného zhromaždenia v Prahe, ktorou od Slovenskej národnej rady v Turčianskom Sv. Martine žiada informácie o utlačaní Slovákov maďarskou vládou.

Praha s. d.

Kópia, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 219, spis číslo 366a/1919, škatuľa číslo 1.

Klub^a slovenských^b poslancov Národného zhromaždenia v Prahe žiada Národnú radu slovenskú, aby obstarala na mierovú konferenciu potrebný materiál o utlačovaní slov.[enského] národa maďarskou vládou na poli:

1. politickom a súdnom,
2. jazykovom,
3. administratívnom,
4. hospodárskom,
5. školskom,

Pravdivosť podopreť treba konkrétnymi prípadmi nariadenými maď.[arskými] vlád.[nymi] knihami a brožúrkami slovenskými i maďarskými, ktoré sa k materiálu pripoja. Nesmie sa vynechať činnosť Femky a návrh zákona na vyvlastňovanie národnostných pozemkov. Nutno uviesť a pripojiť čísla maď.[arských] časopisov, z ktorých vypukle vidieť smer maďarských vlád a maď.[arskej] spoločnosti namierený na naše zničenie. Poukázať na to, že ani na poštách a železnicách nemohlo používať slovenské obecnstvo svojej reči, ktorá reč na každom možnom poli bola dusená a vysmievaná. /: Poštové a železničné blankety pripojiť:/.

O tom ako terajšia maď.[arská] vláda pod žandárskymi bodákmi prevádza plebiscit na Slovensku, treba napísať hodnoverné protokoly, taktiež o činnosti terajších maď.[arských] nár.[odných] rád a o rabovaní maď.[arského] vojska v bankách a u slov.[enského] obyvateľstva. Uviesť, kde a koľko aprovizácie vyviezla maď.[arská] vláda zo Slovenska a to tiež protokolárne zistiť. Nezabudnúť menovite na okolnosť, že maď.[arskí] úradníci, židia etc.[et cetera] pozvali české vojsko na udržovanie poriadku na Slovensku a že maď.[arskí] úradníci opúšťali svoje úrady. K tomu tiež potrebné sú protokoly.

Slovenský klub a vláda československá upravuje Národnú Radu Slovenskú, aby o tom, kam Slovensko má patriť štátoprávne a o tom, čo s tým súvisí, s maď.[arskou] vládou nevyjednávala, ale aby ju odkázala na československú vládu v Prahe. Úpravu túto treba oznámiť všetkým vidieckym nár.[odným] radám.

Veľmi potrebné je zbierať aj najnovšie maď.[arské] časopisy, z ktorých je vidieť, že maď.[arská] vláda posielala na Slovensko riadne maď.[arské] vojsko a jak úpravy dáva maď.[arským] nár.[odným] radám, ako im úradne blahozelá k zdarnému účinkovaniu proti nám.

Slovenský klub prosí Národnú Radu Slovensú, aby ho z času na čas uvedomovala o všeobecnom položení na Slovensku a to i o vojenskom.

Dr. Bella⁶⁴⁵ v.[lastnou] r.[ukou]
predseda

^a slovo „Klub“ *dopísané perom*

^b slovo „slovenských“ *dopísané perom*

⁶⁴⁵ *Matej Metod Bella (1869 – 1946) – evanjelický teológ, politik, po abdikácii Samuela Zocha z úradu župana a po krátko vykonávaní úradu župana Dr. Kováčom sa stal koncom roka 1918 županom Bratislavskej župy. Tento úrad vykonával do roku 1928.*

Dokument č. 243

Hlavný slúžny v Trnave píše Župnému úradu v Bratislave správu o schôdzi Národnej republikánskej strany roľníckej, ktorá sa uskutočnila v Trstíne.

Trnava 1. 12. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1205, spis číslo 2900/1919, škatuľa číslo 7.

Predmet: Schôdzka roľníckej strany v Nádaši,⁶⁴⁶ zpráva.

ŽUPANSKÉMU ÚRADU

v BRATISLAVE

Na schôdzke roľníckej strany v Nádaši dňa 30. novembra 1919. povolenej tamojším telegrammom so dňa 26. novembra intervenoval so strany zdejšieho úradu slúžny O. Brandtstilller.

Jako rečníci prihláseni boli Dr. Ivánka, ktorý však nedošiel, a posl[anec] Bránecky⁶⁴⁷ ze Skalici. Tento vyložil ľuďom tolko nútnosť organizácie roľníctva v rámci republikánskej roľníckej strany, vysvetloval program tejto strany. V ďalšom príbehu reči utočil na centrály, hlavne na obilný ústav a vysvetloval ľuďom z jakých dôvodov roľnícka strana chce a musí domáhat sa odstránenia týchto centrál.

Pri zmienke rečníkovej, že Slovákom ani Česi ani kdo iný nemôže vieru vziať, a že teda neni miestné organisovať pol. strany za účelom zachranenia náboženstva došlo ku krátkej kontraversi s miestnym farárom Kristufekom, hlavnim organisátorom ľudovej strany ve zdejšom okrese.

Ináč schôdzka, ktorú navštívilo asi 400 ľudí mala úplne pokojný príbeh a skončila založením roľníckej besedy v Nádaši.

Trnava dňa 1. decembra 1919.

Dr. Mezník^a
hlavný slúžny

^a *vlastnoručný podpis*

⁶⁴⁶ Trstín, okres Trnava.

⁶⁴⁷ Jozef Bránecky (1878 – 1941) – slovenský politik, agrárnik, signatár Martinskej deklarácie, v rokoch 1918 – 1929 poslanec Národného zhromaždenia.

Dokument č. 244

Žiadosť mešťanostu Bratislavy adresovaná županovi Bratislavskej župy a mesta Bratislava o používaní slovenčiny na mestských úradoch.⁶⁴⁸

Bratislava 13. 12. 1919

Originál, strojopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1259, spis číslo 3021/1919, škatuľa číslo 8.

Na základe Vášho dňa 24-ho novembra pod číslom 3021/1919 daného prípisu úctivo Vám oznamujeme, že našej stránky už dávnejšie bolo učinené riadenie ohľadom toho, aby obyvatelia českej a slovenskej národnosti vo svojej materinskej reči sa [s]týkali v mestských úradoch s úradníci a inými zamestnanci. Uvedený prípis sme pre známosť vzatia a prísne zadržania všetkým oddielom rady a úradom sdělili s tým vyzvaním, že nakoľko by v jednom alebo v druhom úrade skutočne nebol taký zamestnanec, ktorý slovenský rozprávať vie tak, aby nám to cieľom potrebného riešenia bezodkladne oznámili.

Jednak úctivo poznamenávame, že dosavád' ani jedna konkrétna ponosa o tom k nám nedošla, že by v mestských úradoch českých a slovenských obyvateľov nášho mesta neboli vyslúžili v ich materinskej reči a že by v tomto ohlade neslušným spôsobom odmietnutí boli bývali.

Poznajúc lojálne a korektné držanie mestského úradníctva veľmi ľutujeme, že je ponosa vo všeobecnosti držaná, lebo ani to nemožno za predmet vyšetrenia urobiť či ponosa základná je a tiež ani to, proti komu je ona namierená a následkom tohto celý úradnícky zbor pod nepríjemným účinkom ponosy stoja, ktorá okolnosť veľmi uráža sebavedomie svojej povinnosti povedomého úradníctva. Ohľadom na toto úctivo prosíme pána župana ráčili by Ste snád' v budúcnosti z ponosu s oznamujúcim zápisnicu dať horevziať a tú nám poslať a na základe tohto nás do toho žiaducného položenia uviesť, že by sme skutočný stav veci ustáliť a tu dlá výsledku toho zodpovedne vybaviť mohli.

Pod rúškom vo všeobecnosti držanej ponosy nevinný úradník bez príčiny trpí a vinník ďalej koná svoju podkoptú prácu a to na úkor celého úradníckeho zboru.

Dobrá povest' je nielen drahocenným pokladom jednotlivých osôb, ale vo stupňovanej miere aj zborov, a preto už aj zo všeobecného záujmu mravnou povinnosťou príslušných faktorov je prekaziť to, aby závodné sebadržanie jednotlivcom na celý zbor škodne nevyplývalo. Následkom tejto príčiny nevyhnutnou požiadavkou je, aby sme vinníka vystopovali, čo len vtedy bude možné, keď ponosy konkretizovať budeme a s upotrebením zásady audiatne et altera pars skutočný stav veci ustálime.

⁶⁴⁸ V súvislosti s problematikou úradovania v slovenskom jazyku, prevýchovou úradníkov a používaním slovenského jazyka na tabuliach, verejných budovách i súkromných prevádzkach pozri dokumenty č.: 55, 79, 84, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 226, 231, 240 a 241.

Opätovne prosíme teda pána župana, aby v záujme celého úradníckeho zboru ráčiť nám dá spôsob na to, aby v budúcnosti snád' vyskytnuvšie sa ponosy za predmet objektívneho vyšetrenia sme urobiť mohli.

Konečne nemôžeme zamlčať to, že naši úradníci opätovne sa ponosovali, že jednotlivci českej národnosti často také sebadržanie dokazujú v úradoch, že vzájomne porozumenia vzdor najďalej siahajúcej ochotnosti sa dosiahnuť nedá.

Veľmi častý je ten prípad, že následkom neorientovanosti v rôznych úradoch sa im treba obrátiť, kým príležitostného na to povolaného úradníka nájdú. Toto unujúc v jednom lebo druhom úrade krikom s vyhrážkou požadujú od nepatričného úradníka vybavenia ich záležitosti s takým oznámením, že oni už do druhých úradov nepôjdu. Ak ich za tým patričný úradník, priateľský v cestu upraviť chce, darobná je každá ochota konečne hrešiak a vyhrážajúc vzdiali sa s tým, že veď on ukáže kto je pánom v Bratislave. Snád', že na to takýto pád možno späť uviesť aj pred pánom županom predostreté ponosy.

Zo zasadnutia mestskej rady mesta Bratislavy, dňa 13-ho decembra roku 1919.

Dr. Dušek^a
mešťanosta.

^a *vlastnoručný podpis*

Dokument č. 245

Správa župana Bratislavskej župy a mesta Bratislava Dr. Mateja M. Bellu o bezpečnostnej situácii v okresoch župy.

s. l. 13. 12. 1919

Originál, rukopis. ŠABA, f. Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922, inventárne číslo 1205, spis číslo 2900/1919, škatuľa číslo 7.

Pánu
Ministrovi s plnou mocou
Adm[ministratívno] prez[idiálne] odd[elenie]
tu.

Oznamujem, z minulého týždňa dostal som nasledovné správy o situácii v jednotlivých okresoch župy bratislavskej:

1. Okres Dunajská Streda: Obyvateľstvo až do najposlednejšej doby chovalo sa čo najlojálnejšie, ba môže sa povedať, že všetkým nariadeniam podrobila sa bez slova. Oproti tomu ponosuje sa hlavný slúžny, že vzdor zodpovednému chovaniu sa tamajšieho obyvateľstva, rozširujú sa už i v novinách chýry, jako by sa chystali tam vzbury alebo nejaký puč. Posielajú údajne na nich detektívov, ktorí majú nejaké spiknutie vypátrať. 7. t[oh]to m[esiaca] sa stalo, že vo Felbáre so strojovými puškami a bodákmi rozohnali vojaci ľud schromažďujúci sa pred kostolom na služby božie a tiež vo Felbáre vojaci rozohnali na svadbe svadobnú družinu. Toto na žiadosť pád neni spôsob zadovážiť si sympatie ľudu, ba naopak, roztrpčuje ho a vzbudzuje v ňom odpor a nenávisť oproti nášmu vojsku. Ľud sa ponosuje, že vojaci s vojenskými puškami s ostrým nábitkom strieľajú, poľujú na vidieku, čo ohrozuje bezpečnosť života. Dôstojníci sú oproti vojakom bezmocní.

Ponosy sú i na exponovaných úradníkov, ktorí údajne neľudsky zachádzajú s obyvateľstvom, ba bašujú tam a neprává páchajú na ľude.

2. Okres Trnava: Neprihodila sa nič pozoruhodného. Na vidieku v Nádaši bolo shromaždenie roľníckej strany 30 m[inulého] m[esiaca], na ktorej prehovoril posl[anec] Bránecký o nutnosti organizácie roľníctva v rámci republ[ikánskej] roľn[íckej] strany a oboznamoval program tejto strany. Útočil na centrály, hlavne na obilný ústav. Zmienil sa i o tom, že Slovákom ani Česi a nikto vieru nemôže brať a tak nie je ani potrebné, aby sa zakladali politické strany na zachránenie náboženstva, na čo miestny farár Kristufek (organizátor ľudovej strany) pozdvihol slova a došlo k malému sporu. Ináč priebeh schôdzky bol uspokojivý a schôdza skončila sa so založením roľníckej besedy.

⁶⁴⁹ Horný Bar, okres Dunajská Streda.

⁶⁵⁰ Trstín, okres Trnava.

3. Okres Senec: Všeobecná nálada ľudu, menovite v Senci sa v poslednú dobu zhoršila následkom agitácie Hortyho v Maďárii. Robí to ináč len štvanie so strany intelligentov (Maďarov a Židov), ktorí si ufajú, že v krátkej dobre sa vráti maďarský režim. Na vidieku, menovite v obciach so slovenským obyvateľstvom, chyba je tiež tá, že vedúci ľudia, inteligenti, jako farári, učitelia atď. sú väčšinou nie nášho smyšľania, ktorí, čo i nie poburovaním, ale rôznymi spôsobmi usilujú sa v ľude vzbudiť nespokojnosť.

Hlavný slúžny sa ponosuje, že jeho dôverné sdelenia, ktoré podal na pr. Referáte cirkve r[ímsko] kat[olíckej] ohľadom učiteľov, neboli jako dôverné použité, ponač spomenutý referát patričných prepustil zo služby s prípisom: „Na základe informácií obdržaných od hlavného slúžneho, atď.“ Takéto veci použijú neprajníci k štvaniu proti úradom a podkopávajú dôveru ľudu voči úradu.

4. Okres Galanta: Z politického hľadiska uspokojivá, ačpráve nedostatok uhľia, petroleumu veľmi zle účinkuje na náladu obyvateľstva.

Všeobecné bezpečnostné pomery sa zhoršili, krádež, vlámanie a napadnutie cestovateľov sú na dennom poriadku.

V ostatných okresoch situácia dobrá.

13/XII. 1919

Dr. Bella
župan

Dokument č. 246

Oznámenie Slúžnovského úradu vo Veľkých Kapušanoch o zriadení hraničného úradu v Čope.

Veľké Kapušany 30. 12. 1919

Kópia, strojopis. ŠAKE, pracovisko Archív Trebišov, f. Obvodný notársky úrad vo Veľkých Slemenciach 1895 – 1943, inventárne číslo 32, spis číslo 47/1920, škatuľa číslo 1.

Zsupán Úrnak 8549/1919 sz.[ámú] rendeletét megfelelő közhírré tétel céljából kiadom:

A pénzügyi osztály értesítése szerint Csap⁶⁵² községben az állomáson határszéli hivatal lett szervezve. Fő, országos vámútnak tekintendő a Kisvárda és Mátészalka felől Csapra vezető vasúti vonal, valamint a Záhonyból Csapra vezető országút. A többi vasútvonal és országút mellékútnak tekintendő. Az áruszállítás a határon át Magyarországra és vissza csak a megjelölt fővonalakon van engedélyezve, mellékutakon a bevitel és kivitel engedélyezve nincs, s aki azokon szállít, szigorúan lesz megbüntetve.

Nagykapos⁶⁵³ 1919 december 30.

[*nečitateľný podpis*]
h.[elyettes] főszolgabíró.

⁶⁵¹ K téme problémov so zásobovaním, zabezpečením pravidelného prísunu surovín a rekvirácii pozri dokumenty č.: 56, 60, 61, 85, 86, 95, 100, 101, 104, 113, 118, 122, 123, 124, 146, 148, 160, 161, 167, 197, 206, 207, 214 a 236.

⁶⁵² Čop, mesto v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny pri slovensko-ukrajinskej hranici. Počas 1. ČSR patrilo do okresu Kráľovský Chlmec.

⁶⁵³ Veľké Kapušany, okres Michalovce.

Dokument č. 247

Leták s manifestom vyzývajúcim slovenský a český národ na vytrvanie vo vzájomnej jednote.

s. l. s. d.

Originál, tlač⁶⁵⁴. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Rodina Jamnických z Pezinka, inventárne číslo 118, škatuľa číslo 4.

Tak vynorila sa ponad obzor úžasného sveta lonského roku v zime československá republika a strach pojal hneď jej starých nepriateľov, ktorí rozpáchli sa sdeseno na všetky strany.

No jich strach pre naše viny nepotrval dlho. Začali rozdeľovať verných bratov Slovákov a Čechov, ktorí na ďalekých bojištiach vybojovali slobodu svojmu národu a Maďaróni neľutovali na podvratnú a podkopnú prácu na Slovensku peňazí.

Chceli nás rozoštváť, nepodarilo sa im to! A márne sú všetky ich také snahy:

Žiaden nepriateľ nás už nerozdeľojí!

To nech si pamätujú všetci nepriatelia československej republiky, ktorí si myslia, že zasejú semä nesváru medzi dvoch bratov Slováka a Čecha a že potom budú z toho nášho sváru ťažiť. Kto je hlúpy, sadne týmto agentom na lep, ale poriadny Slovák a poriadny Čech nikdy!

Viete, čo o nás, Slovákoch, títo agenti povedali? Szégyenlik nevöket varga, tót és hóhér – studí sa vraj za svoje meno čižmár, kat a Slovák!

Nikdy to nebolo pravda a pravdou to už nikdy nebude! Nemáme, prečo by sme sa hanbili, sme Slováci, na veky nimi budeme, ale za svoju krv a za svoju reč sa nehanbíme ani pred Pánom Bohom, tým skorej pred niektorými židmi⁶⁵⁵ a maďarónmi. O čo sú oni vyšej nad nás? Ani o chlp!

⁶⁵⁴ Dokument je napísaný obojstranne na jednom liste papiera, niektoré pasáže sú zvýraznené tučným a rôzne zväčšeným písmom. Na prvej strane nad textom sa nachádza karikatúra zobrazujúca vznik Československej republiky. Centrálnu časť tvoria horské štíty, na ktorých sú osadené písmená ČSR obklopené svätožiarou, za nimi stojí dvojkríž uprostred oblakov, z ktorých sa blýska. Zľava smerom von uteká vystrašená postava Žida s ohnutým nosom a krátkou špicatou briadkou v čiernom oblečení s klobúkom, z vrečka mu trčí fľaša alkoholu, v ruke drží mešec. Sprava smerom von uteká vystrašená tučná postava Maďara v kroji s klobúkom a perom, v čiernych čižmách s ostrohami, v ruke drží bičik. V dolnej časti karikatúry pod horskými štípmi je kvetináč ozdobený dvomi srdcami, v ňom sú zasadené vetvičky dvoch listnatých stromov, sprava lipa, zľava neidentifikovaný strom s podlhovastými listami pripomínajúci jaseň.

⁶⁵⁵ Antisemitické a šovinistické posolstvo karikatúry umocňuje text dokumentu, ktorý možno zaradiť k prejavom protižidovských nálad slovenského obyvateľstva. Antisemitické postoje počas budovania nového štátu boli prítomné nielen medzi obyvateľstvom, ale aj vnútri politickej elity, kde vyústili do politického a hospodárskeho antisemitizmu. SZABÓ, Miloslav. Od slov k činom: Slovenské národné hnutie a antisemitizmus (1875 – 1922). Bratislava: Kalligram, 2014, 252 s. FRANKL, Michal – SZABÓ, Miloslav. Budování státu bez antisemitizmu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 344 s.

Patríme k veľkému národu československému, ktorého štát bude svojou veľkosťou 11-tým štátom v Európe a vzdelaním musí stáť medzi prvými štátmi na svete!

Sme sebavedomý národ už aj preto, že naši synovia vydobili nám vo svete slobodu a pre nich musíme byť hrdými, celými ľuďmi. Čo nám písal pred nedávnom náš verný brat, major Varsík⁶⁵⁶, čujme dobre!

Uvažujte, drahí bratia, o smutnej minulosti utlačovaného slovenského národa. Koľko krívd a zločinov bolo beztretné páchané, koľko sme vytrpeli, jak uponižovaní a odstrkovaní sme boli. Pokuty, tresty a žalárovanie bol osud každého roduverného a rodulubného Slováka.

Maďari nás chceli zbaviť nášho materinského jazyka, našej sladkej slovenčiny.

Každý voľnejší pohyb nám znemožňovali, len aby o nás nikto nevedel, aby sa nás nikto zastať nemohol, aby sa svet nedozvedel, ako vypadá v skutočnosti tá chýrečná maďarská sloboda. V ich nadutosti si už do konca i domýšľali, že Slovák už nejestvuje.

A v tejto prevýznamnej dobe, keď sa jednalo o bytie a nebytie celého slovenského národa, keď sa jednalo o to, či i na ďalej máme ostať v porobe, alebo sa vradiť po boku slobodných občanov človečenstva, ukázali sme svetu, že žije ešte Slovák, ktorému je milšia nad všetko sloboda. Našli sa vynikajúci činitelia, ktorí pod vedením nášho prvého prezidenta Republiky T. G. Masaryka a Slováka dra. Milana Rastislava Štefánika predniesli všetky krivdy páchané za dlhé stáročia na národe československom. Dva milióny Čechoslovákov, žijúcich mimo svojej vlasti, stalo si v otvorenú revolúciu proti Maďarom a Nemcom. Naš spravodlivý boj volal každého príslušníka nášho národa československého. Nastala nám za hranicou chvíľa nerozhodná, každý musel obetovať pre uskutočnenie našej svätej veci celé svoje bytie, museli sme neohrozene kráčať za dosaženie nášho ideálu, museli sme vedieť trpeť a museli sme ukázať, že za svoju slobodu sme ochotní obetovať i životy, menovite v dobe, keď státisíce, ba milióny životov ztráca už toľko slobodných národov. Bolo nám treba vojsko, armáda, ktorá by nášmu politickému boju dala väčšiu váhu.

My zajatci v Rusku, v Talii, vo Francúzsku a Srbsku chopili sme sa zbrane a shromaždili sme sa pod prapór československej slobody. Naši bratia v Amerike všemožne nám napomáhali, platili národnú daň dobrovoľne a posielali svojich synov napomôcť veľkému dielu národného oslobodenia.

Týmto sme docielili, že naše sväté právo na slobodu a voľnosť bolo pred svetom uznané ako spravodlivé, náš boj za oslobodenie z otroctva nemecko-maďarského porozumeli spojenci a uviedli osamostatnenie Čechov a Slovákov ako základnú požiadavku mieru v svojom úradnom programe.

⁶⁵⁶ Pavel Varsík (24. 10. 1891 – 23. 9. 1939) – poručík srbskej dobrovoľníckej divízie, od roku 1918 kapitán čs. légii vo Francúzsku, v rokoch 1918 – 1928 vojenský referent pri Úrade Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, od roku 1928 riaditeľ pobočky Legiobanky v Bratislave, brat významného slovenského historika Branislava Varsíka. V januári 1919 sa zúčastnil obsadenia Bratislavy česko-slovenským vojskom. Encyklopédia Slovenska. VI. Bratislava: Veda, 1982, s. 246. Biografický profil na webovom sídle Spolku pre vojenské pietne miesta dostupný na <<https://www.vets.cz/vpml/20032-hrob-pavel-varsik/>>.

Oslobodenie Čechov a Slovákov a spojenie sa týchto dvoch bratov v jeden celok je našou spásou. Slovák a Čech ruka v ruke za jedným a tým istým cieľom nech kráča v shode a svornosti. Sme jeden národ, budeme jednotní a žiaden nepriateľ nás viac nerozdvojí.

Naša sloboda, sloboda československého národa je tu a nik nám ju nepošpiní!
To prisaháme!

Dokument č. 248

Správa hlavného policajného kapitána Košíc J. Kohouta županovi Šarišskej župy Pavlovi Fábrymu o internácii Jakoba Weinbergera obvineného z falšovania kolkov.

Košice 14. 1. 1920

Originál, strojopis. ŠAKE, f. Košická župa 1923 – 1928, inventárne číslo 85, spis číslo 1038/26, skatula číslo 113.

Weinberger Jakob byl společně s Mandelem Mozes dne 10. dubna 1919 v hotelu "Evrope" orgány zdejšího policejního kapitanátu zatčen, protože na základě různých udání a pozorování panovalo důvodné podezření, že jmenovaní se zabývají obchodem s falešnými kolkov. Bylo několik osob zatčeno, které Weinbergra v noci navštěvovali, kterým se obchod falešnými kolkov dokázal, a byli odsouzeni soudem.

Trestní řízení proti Jakubu Weinbergovi zavedené /u sedrie v Levoči a Bratislavě/ bylo z nedostatku důkazů zastaveno, jmenovaný však po propuštění internován, protože dle došlých zpráv jedná se o člověka velmi nebezpečného, několikrát už trestaného a z Košic vypovězeného.

Poněvadž je jmenovaný už 6 měsíců internován, není proti jeho propuštění ze strany našeho úřadu námitek.

Zaslané spisy se vracejí.

V Košicích, dne 14. le[d]na 1920

Okrúhla pečiatka: „MESTSKÝ POLICAJNÝ KAPITANÁT V KOŠICIACH“

Hlavní policejní kapitán.
Kohout^a

2 přílohy.^b

^a *vlastnoručný podpis*

^b *dopísané perom*

Dokument č. 249

Oznámenie Služnoveckého úradu vo Veľkých Kapušanoch Notárskeho úradu v Ruskej oblasti obsahujúce nariadenie na odstránenie obrazov, malieb a nápisov z úradných, školských a verejných budov pripomínajúce habsburský panovnícky dvor a tiež maďarské vlastníctvo. Tiež je prísne zakázané používanie a nosenie kokárd, stúh a vlajok, čo tiež vyplýva zo spomínaného nariadenia.

Veľké Kapušany 14. 2. 1920

Kópia, strojopis. ŠAKE, pracovisko Archív Trebišov, f. Obvodný notársky úrad vo Veľkých Slemenciach 1895 – 1943, inventárne číslo 32, spis číslo 852/1920, škatuľa číslo 1.

A cseh-szlovák teljhatalmú minis[ter] Úr f.[olyó] évi január 27-én kelt 809 Odd.[elenie?] Adm.[inistratívne?] számú rendelethez tudomás, szigorú mihez tartás és közhírré tétel végett utasítom, hogy hivatalokból, iskolákból és nyilvános helyekről / üzletek, egyesületek, stb. [s a többi]/ a Habsburg uralkodóháza vonatkozó, s magyar hazafiás képeket és festményeket 8 nap alatt személyes felelősség terhe mellett távolítsa el.

Egyben a szokásos módon tegye közhírré, hogy a fent jelzettek vonatkozó zászlókat, kokárdákat, melltűket, szalagokat, stb. [s a többi] hordani avagy viselni szigorúan tilos.

Nagykapos⁶⁵⁷, 1920. febr. 14.

[nečitateľný podpis]
h.[elyettes] főszolgabíró.

⁶⁵⁷ Veľké Kapušany, okres Michalovce.

Dokument č. 250

Plagát, ktorý vyzýva nemeckých obyvateľov, aby sa v prvom sčítaní ľudu Československej republiky prihlásili k nemeckému národu. Toto sčítanie má každý Nemec chápať ako referendum o práve nemeckého národa na sebaurčenie, ako verejné vyznanie príslušnosti k nemeckému národu, ktoré zabezpečí súčasníkom aj ich deťom možnosť chrániť svoj jazyk a kultúru. Každý, kto potrebuje pomoc, ako správne vyplniť sčítací hárok, má sa obrátiť na dôveryhodné osoby pôsobiace v nemeckých politických stranách, a každý Nemec by mal mať jasno v tom, že národnosť znamená príslušnosť k národu. Takisto židovskí obyvatelia, ktorí inklinujú k nemeckej kultúre, sa musia pri sčítaní označiť za Nemcov. Hlasovanie bude tajné, takže nikto sa nemusí obávať nevýhod, ktoré by mu mohli vyplývať z priznania sa k nemeckej národnosti.

s. l. s. d. 1921⁶⁵⁸

Originál, tlač. ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. Rodina Jamnických z Pezínka⁶⁵⁹, inventárne číslo 121, škatuľa číslo 4.

Volkszählung!
Selbstbestimmung!
Volksabstimmung!

Am 16. Feber findet sich in der ganzen Republik eine Volkszählung, die erste im tschechoslowakischen Staate statt⁶⁶⁰. Bei ihr wird nach der Nationalität, das ist Volkszugehörigkeit, und nicht nach der Muttersprache gezählt.

⁶⁵⁸ Datovanie dokumentu na rok 1919 v inventári k fondu rodiny Jamnických je nutné prehodnotiť. TURCSÁNY, Juraj. Písomná pozostalosť rodiny Jamnických 1811 – 1972. Inventár. Modra: Štátny okresný archív Bratislava-vidiek so sídlom v Modre, 1981, s. 22.

⁶⁵⁹ Dôvod, prečo sa tento dokument nachádza v pozostalosti rodiny Jamnických, ktorí sa hlásili k slovenskému národu, nie je jasný. Získali ho pravdepodobne v Bratislave, kde žila rodina Otakara Jamnického po roku 1921. Plagát má v pravom hornom rohu odtlačok bratislavskej mestskej pečiatky bez nápisu, takže sa zrejme dostal do rúk Otakara Jamnického, keď v roku 1921 prijal miesto mestského právnikovi Bratislave. Vo fonde rodiny Jamnických v modranskom archíve je však uložený medzi pozostalosťou Otakarovo brata Fedora Jamnického, čo však v otázke jeho proveniencie nemusí byť smerodajné. K tomu Osobnosti Pezínka. Dostupné na <<https://www.pezinok.sk>>. TURCSÁNY, Juraj. Písomná pozostalosť rodiny Jamnických 1811 – 1972. Modra: Štátny okresný archív Bratislava-vidiek so sídlom v Modre, 1981, s. 22.

⁶⁶⁰ Prvé celoštátne sčítanie obyvateľstva po vzniku Československa sa konalo 15. 2. 1921. V roku 1919 sa však uskutočnilo sčítanie obyvateľstva na Slovensku. Vzhľadom na obsahový rozbor textu, z ktorého je zrejme februárový dátum sčítania, jeho celoštátny charakter a tiež akceptácia existencie Československej republiky nemeckou menšinou, ktorá nastala až po podpísaní Saintgermainskej mierovej zmluvy s Rakúskom v septembri 1919, považujeme za bezprostrednú príčinu vzniku dokumentu až celoštátne sčítanie v roku 1921. K tomu KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Dva ťaživé problémy Úradu ministra s plnou mocou pre správu Slovenska po vzniku prvej ČSR. In ČAPLOVIČ, Miloslav – STANOVÁ, Mária a kol. Slovensko v dejinách 20. storočia. Kapitoly k spoločenským a vojensko-politickým udalostiam. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2010, s. 92. CĚSAR, Jaroslav – ČERNÝ, Bohumil. Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918 – 1938. I. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 187.

Weil aber die Nationalität allzu leicht und allzu gern von den offiziellen Stellen als Staatsgehörigkeit ausgelegt wird, ist das Bekenntnis zum Deutschtum schon deshalb Pflicht jedes Deutschen, weil die Volkszählung eine Zählung des deutschen Volkes, eine Volksabstimmung^a

darüber ist, ob das deutsche Volk in der Tschechoslowakei als eigene Nation Leben, Recht und Freiheit haben will und haben soll, ob es Hoffnung auf sein

Selbstbestimmungsrecht^a hat.

Jeder einzelne muß deshalb sein Bekenntnis zu der deutschen Nationalität ablegen, weil er nur dadurch seine Sprache und Kultur schützen und seinen Kindern erhalten kann.

Wer Rat und Hilfe braucht, wende sich an die Betruuensmänner der politischen Parteien⁶⁶¹, sie besitzen alle Instruktionen, um aufzuklären oder sofortigen Schutz herbeizuführen.

Darüber darf bei niemandem ein Zweifel bestehen, wie er die Frage nach der Nationalität zu beantworten habe. Nationalität bedeutet Zugehörigkeit zu einem Volke und zu dessen Kulturkreis. In der Regel wird Muttersprache und Nationalität übereinstimmen.

Unsre jüdischen Mitbürger, welche sich zur deutschen Kultur bekennen, müssen sich bei der Volkszählung ebenfalls als Deutsche eintragen.

Insbesondere werden auch Reisende und Militärpersonen die richtige Eintragung ihrer Nationalität zu überwachen haben.

Niemand braucht zu befürchten, daß ihm aus der Angabe der deutschen Nationalitäten ein Nachteil erwachsen könnte. Die Volkszählung ist geheim, jede Beeinflussung ist strafbar.

Deutsche! Euer Schicksal ruht in Eurer Hand!

Bekannt Ihr Euch bei der Volkszählung zu Eurem Volkstum, so werdet Ihr Euch als Deutsche behaupten und Eure gerechten Forderungen durchsetzen.

^a slovo zvýraznené niekoľkonásobne väčším písmom a v samostatnom riadku

⁶⁶¹ *Išlo predovšetkým o Nemeckú nacionálnu stranu a Nemeckú národno-socialistickú robotnícku stranu, ktoré vznikli v roku 1919 a na československej politickej scéne sa radia medzi nemecké negativistické strany. Ideové zameranie plagátu je zvlášť blízke politickému programu tej prvej menovanej. Okrem týchto strán ešte existovala skupina nemeckých aktivistických strán, z ktorých vo voľbách v roku 1920 najviac uspeli Nemecká sociálno-demokratická robotnícka strana a Nemecká kresťansko-sociálna ľudová strana. Viac k tomu KRÁL, Matyáš. Vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénou v letech 1918 – 1938. Bakalárska práca. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2014, s. 34 – 44. Zájmy karpatských Nemcov obhajovala aj Spišská nemecká strana, ktorá vznikla v roku 1920.*

Dokument č. 251

Svedectvo príslušníka 31. pešieho pluku o priebehu ozbrojeného incidentu medzi ustupujúcim československým vojskom a obyvateľmi obce Buzica v júni 1919.

Košice 10. 1. 1926

Originál, strojopis. ŠAKE, f. Spravodajská ústredňa pri Policajnom riaditeľstve v Prahe, odbočka v Košiciach 1923 – 1938, inventárne číslo 93, signatúra Mat-5-1, škatuľa číslo 138.

K návrhu p. vrchného inspektora Tvrdeho, činí podepsaný hlásení o situaci^a, ktorá se stala po převratu v roce 1919 v červnu, za vpádu Maďarů na Slovensko.

V kritický den 6/VI. 1919 při ústupu od Miškolce⁶⁶², byl přidělen k naší IV. kulometné rotě 31. p.[ěšího] p.[luku] poručík Hála, který nám sděloval^b, že naše postavení je velmi vážné, ale^c dle rozkazu nesmíme ustoupit z posice až v nejkrajnějším případě. Během dvou hodin nato byli jsme obklíčeni a jen několika podařilo se probítí přes nepřátelskou frontu. Poručík Hála, desátník Beneš a já, byli jsme zajati. V okamžiku, kdy nás odzbrojovali, zastřelil se desátník Beneš k velkému překvapení těch, jenž^d nás zajali. Tato situace však posloužila k tomu, že byli jsme ušetřeni^e na životě, poněvadž jejich jednání se okamžitě změnilo a po náležitém orabování odvedli nás do Buzity⁶⁶³, kdež jsme přenocovali a odtud pak transportováni do Košic.

Druhého dne^f ráno při odchodu z Buzity vběhla do našeho průvodu starší žena, která obvinila poručíka Hálu^g a mě z účasti na vypálení této vesnice; jako vysvětlení k tomuto uvádím; vesnice^b tato skutečně byla našim vojskem vypálena, poněvadž při ústupu našeho vozatajstva učinilo obyvatelstvo přepadení, aby tak znemožnilo náš ústup. Obvinění toto bylo učiněno pouze ze msty, jinak byla věc^b celkem ilusorní, protože poručík Hála přišel právě tenⁱ den, kdy byl zajat, z dovolené a ústup naší roty byl od Miškolce jiným^j směrem blíž^j k Torně⁶⁶⁴.

Na základě tohoto obvinění byli jsme při příchodu do Košic postaveni před náhlý vojenský soud, který se odbýval na divizi^k a předsedal mu bolševický komisař Janoušek^g, tento^l však pouze po formálním výsledku odsoudil poručíka Hálu k zastřelení. Kde rozsudek byl vykonán, nemohu přesně udati, ale dle doslechu byl zastřelen jeden legionářský důstojník na dvoře policejního ředitelství.

Ostatní, kteří byli přivedeni během^b toho dne, počtem asi 8, odvedeni pak na sedrii, kdež nás přenechali 19 dní a odtud pak byli transportováni do Maďarska – tábora Čsótú⁶⁶⁵, bývalý zajatecký tábor.

Pokud se mohu pamatovati na dojem, který činili Košice v ten čas, byl rázu více šovinistického a odporoval si s nadšením pro komunismus.

⁶⁶² *Miskolc.*

⁶⁶³ *Buzica, okres Košice-okolie.*

⁶⁶⁴ *Turňa nad Bodvou, okres Košice-okolie.*

⁶⁶⁵ *Csót – obec vo Vespřemskéj župe v Maďarsku.*

Za doby internování, dojížděl k nám z Budapestu bolševický agitátor jménem Černý^g, jinak se vydával za Schwarz[e], který propagoval mezi vojskem pro bolševickou armádu, jakož i myšlenku komunismu. Za dobu dvouměsíční jeho agitační činnosti podařilo se mu pouze dva zlákat, ale velitel tábora nedovolil, aby tak malý počet byl odeslán do Budapestu.⁶⁶⁶

V jeho přednáškách dotýkal se ponejvíce osoby pana presidenta, kde jej obviňoval ze zrahy, kterou učinil na dělnictvu tím, že obrátil směr politiky ke straně buržoasní a maďarský dělník, který je v tomto směru vyspělejší neodpustí mu jeho provinění. Prohlášením tohoto rázu byl pak naprosto nemožným a za jeho demagogii byl vždy vypískán. Nato byla přivolána^b stráž tábora a byli pak hlídáni pod zostřeným dozorem několik dnů.

Před odjezdem do republiky držel k nám ještě jedenkrát řeč na rozloučenou, taktéž i jeho sekretář, který v jeho řeči uvedl, abychom nikdy nezapomněli, že myšlenka bolševismu nezanimá a těm, kdož se prohřeší proti proletariátu, bude se jedenkrát zodpovídat před soudem lidu a každá taková sketa^m bude dobře vedená v evidenci. Po skončení řeči rozdány nám pak propagační letáky a noviny, které při odjezdu vlaku za zpěvu písně „Hej Slované“ a za výkřiku různých poznámek vyhazovány z vagonů na trať.

Výměna byla provedena v Parkáni⁶⁶⁷ u Ostrihoma. Informace o zahraniční situaci podány v protokolu u komise v Parkáni.ⁿ

V Košicích, 10/I. 1926.

Brejcha Fridolín^o
nadstrážník^p

^a slovo prepísané ceruzkou na „<Situač“

^b diakritika doplnená perom

^c slovo preškrtnuté ceruzkou a doplnené „že však“

^d slovo preškrtnuté ceruzkou a doplnené „kteří“

^e písmeno „i“ prepísané ceruzkou

^f slovo doplnené perom

^g meno podškrtnuté ceruzkou

^h písmeno „v“ prepísané ceruzkou na „V“

ⁱ slovo preškrtnuté ceruzkou a doplnené „týž“

^j slovo doplnené ceruzkou

^k písmeno „z“ prepísané ceruzkou na „s“

^l písmeno „t“ prepísané ceruzkou na „T“

^m písmeno „e“ doplnené perom

ⁿ za slovom ceruzkou doplnený znak „>“

^o vlastnoručný podpis

^p hodnosť dopísaná perom

⁶⁶⁶ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 190, 196, 215, 220, 225 a 256.

⁶⁶⁷ Štúrovo, okres Nové Zámky.

Dokument č. 252

Správa exponovaného četníckeho štábného dôstojníka v Košiciach o vykonávaní československej civilnej správy v maďarskom meste Sátoraljajuhely v roku 1919.

Košice 9. 3. 1926

Originál, strojopis. ŠAKE, f. Košická župa 1923 – 1928,
inventárne číslo 86, spis číslo 4504/1927, škatuľa číslo 182.

Na tamní výnos ze dne 10. února 1926 č. 8440/1926^a prez.^b, dovoluji si po provedeném vyšetření následující sdělit:

Město Šatoraljauhely⁶⁶⁸ bylo^c po prvé obsazeno^d čs.[československým] vojskem^e dne^f 30. dubna^g 1919. Jako^h prvníⁱ československý župan spravoval město^b Šatoraljauhely Milutin Kriško⁶⁶⁹, nyní^j bytem^k v Lubochňi a sice od 1. května^l 1919 do 6. června^m 1919.

V tuto dobu byly^k v Šatoraljauhely mimo politických úřadů^l též^m jinéⁿ úřady^o československé (pošta, lesný úrad, soud atd.)^p.

Maďarským županem^e v tu dobu byl^c v Šatoraljauhely Ladislav Thuranský.⁶⁷⁰

Počátkem^q června^r 1919 počalo se^r město^b Šatoraljauhely počalo se^r vyklizovati^t před^o nástupem^e maďarského bolševického vojska a župan Kriško opustil dne^u 6. června^f 1919 Šatoraljauhely.

Po druhé bylo^c obsazeno^d město^b Šatoraljauhely československým vojskem^e dne^f 8. srpna^g 1919, civilní^v úřady^o však při^o druhém^w obsazení^x města^b Šatoraljauhely tamtéž^y neúřadovaly^z.

Exp.[onovaný] čet.[nický] štáb.[ní] důst.[ojník]:
pplk.[podplukovník] [*nečitatelny podpis*]

^a číslo „6“ doplnené perom

^b prečiarknuté ceruzkou

^c písmeno „y“ prepísané perom na „o“

^d písmeno „z“ prepísané perom na „d“ a druhé písmeno „o“ prepísané na „é“

^e písmeno „e“ prepísané perom na „o“

^f pri písmene „n“ doplnený perom mäkčeň

^g „Ja“ prepísané perom na „A“

^h pri písmene „č“ preškrtnutý perom mäkčeň

⁶⁶⁸ Sátoraljajuhely.

⁶⁶⁹ Milutin Kriško (30. 3. 1871 – 25. 8. 1926) – v rokoch 1918 – 1919 prvý československý župan Zemplínskej župy.

⁶⁷⁰ László Thuránszky (1861 – 1939) – od roku 1902 hlavný župný notár Zemplínskej župy, v roku 1919 zástupca podžupana a v rokoch 1920 – 1925 hlavný župan Zemplínskej župy v Maďarsku.

- ⁱ slovo prepísané perom na „teraz“
- ^j pri písmene „č“ preškrtnutý perom mäkčeň a pri písmene „n“ doplnený mäkčeň
- ^k prvé písmeno „y“ prepísané perom na „o“
- ^l pri písmene „ř“ preškrtnutý perom mäkčeň a písmeno „ů“ prepísané na „ov“
- ^m za písmeno „t“ doplnené perom „i“ a pri písmene „č“ preškrtnutý perom mäkčeň
- ⁿ slovo prepísané perom na „druhé“
- ^o pri písmene „ř“ preškrtnutý perom mäkčeň
- ^p „(pošta, lesný úrad, súd atď.)“ doplnené perom
- ^q písmeno „á“ prepísané na „ia“ a písmeno „e“ prepísané na „o“
- ^r písmeno „e“ prepísané perom na „a“
- ^s „počalo se“ preškrtnuté perom
- ^t pri písmene „t“ doplnený perom mäkčeň a druhé písmeno „i“ preškrtnuté perom
- ^u pri písmene „n“ doplnený perom mäkčeň a písmeno „e“ prepísané na „a“
- ^v písmeno „í“ prepísané perom na „e“
- ^w písmeno „é“ prepísané perom na „o“
- ^x písmeno „z“ prepísané perom na „d“ a písmeno „i“ prepísané na „ia“
- ^y „těž“ preškrtnuté perom a doplnené „sa nevrátily - ani mesto viac“
- ^z „úřadovaly“ prepísané perom na „spravovaly“

Dokument č. 253

Správa Okresného úradu v Michalovciach o počiatku fungovania československej administratívy v Zemplínskej župe.

Michalovce 2. 11. 1926

*Originál, strojopis. ŠAKE, f. Košická župa 1923 – 1928,
inventárne číslo 86, spis číslo 1550/1927, škatuľa číslo 165.*

Nakoľko je tunajšiemu úradu známe, okresná správa v obvode vranovskom bola pravdepodobne prevzatá do župnej správy v prvej polovici mesiaca marca 1919, keď do Vranova⁶⁷¹ bol vyslaný za hlavného slúžneho Antoň Horácius⁶⁷², ktorý mohol by dať bližšie informácie. Župný úrad Zemplínsky bol zriadený v druhej polovici mesiaca januára 1919 so sídlom v Trebišove /župan neb.[ohý] Milutín Križko/, kde úradoval do druhej polovice mesiaca mája, keď sa presťahoval do Nového Mesta pod/Šiatrom⁶⁷³ a do Michaloviec sa nastahoval až po invázii bolševickej 21. júla 1919.

Celý severný a stredný Zemplín, t. j. i okres vranovský, bol čsl.[československým] vojskom obsadený v druhej polovici mesiaca januára 1919, ktorýžto fakt dlá mojej mienky musí sa tak interpretovať, že i celá správa v tej dobe bola prevzatá čsl.[československými] úradmi, pretože v začiatkoch po obsadení fungovali len vojenské úrady.

Hlásim, že predmetný spis bol postúpený ku priamemu vybaveniu okresnému úradu do Vranova, ktorý jedine môže podať bližšie dáta týkajúce sa obcí Behanovce a Benkovce.

[nečitateľný podpis]
okresný náčelník.

⁶⁷¹ Vranov nad Topľou.

⁶⁷² Antonín Horácius (1886 – 1969) – v rokoch 1919 – 1925 hlavný slúžny a okresný náčelník vo Vranove nad Topľou.

⁶⁷³ Sátorajlajhely.

⁶⁷⁴ Dnes súčasť obce Ondavské Matiašovce v okrese Vranov nad Topľou.

Dokument č. 254

Správa Vojenského archívu ČSR v Praze o druhom obsadení mesta Sátoraljajújhely jednotkami československej armády v roku 1919.

Bratislava 18. 7. 1927

*Odpis, strojopis. ŠAKE, f. Košická župa 1923 – 1928,
inventárne číslo 86, spis číslo 4504/1927, skatula číslo 182.*

Dodatkom k našemu čj.[číslo jednací] 2329 ze dne 16./9. m. r. [minulého roka?] sdělujeme Vám toto:

Po příměří Čs.[Československa] s Maďarskem připadlo město S. Ujhély⁶⁷⁵ do stanoveného neutr.[álního] pásma. Čs.[Československé] voj.[enské] oddíly postoupily v červenci^a 1919 až k sev.[erní] hranici neutr.[álního] pásma.

Začátkem srpna 1919 vyslalo město S. Ujhély civilní deputaci k veliteli vých.[odní] armádní skupiny, frc.[francouzskému] gen.^b[generálu] Henneque-ovi⁶⁷⁶ do Košic, kde žádalo v zájmu bezpečnosti obyvatelstva, aby čs.[československé] vojsko obsadilo město. Vel.[itelství] vých.[odní] ar.[mádní] skupiny nařídilo op.[isem] čís.[lo] 1143 ex 1919 obsazení S. Ujhély čs.[československými] voj.[enskými] oddíly, což bylo provedeno dne 13./8. 1919 o 4^b – 30 – a sice býv.[alým] III./30 střel.[eckým] praporem, – nyní ppl.[podplukovník?] 30-/10. 11. a 1/2 kul.[ometní] rotou/ za velení kpt.[kapitána] Pfeifera. Všechny místní úřady ponechány v rukou domácích úředníků. Po provedeném obsazení vstoupil pos.[ádkový] vel.[itel] /kpt.[kapitán] Pfeifer/ ve spojení s místním velitelem maď.[arské] bílé gardy pluk.[ovníkem] de Koos-em.

Dne 15./8. vydalo velitelství vých.[odní] arm.[ádní] skup.[iny] notu op.[is] čís.[lo] 1195 pro maď.[arské] velitele bílé gardy a op.[is] čís.[lo] 1196 směrnice pro čs.[československé] pos.[ádkové] velitele /viz přílohu/⁶⁷⁷.

Dne 22./8.1919 byla čs.[československá] posádka vystřídána II/43 praporem, k[t]erý převzal službu pohraniční a posádkovou. Velitel praporu /kpt.[kapitán] Labay/ byl zároveň pos.[ádkovým] velitelem, místní maď.[arská] bílá garda byla tomuto podřízena.

Dne 5./9. byl II./43 prapor vystřídán I./30 střel.[eckým] praporem, který zůstal tamtéž až do 6./10.1919.

Dne 5./10. přijela do S. Ujhély býv.[alá] 3./39. dom.[áci]^d rota, nyní rozpuštěna a převzala službu 1/30 střel.[eckého] praporu. Dne 26./10. převzal velení 3./39. dom.[áci] roty poručík Hejda, tato rota zůstala tamtéž až do 10./12.1919, kdy došel rozkaz ku vyklizení města čs.[československým] oddílem.

O kompetenci a správnosti vydaného doprav.[ního] osvědčení, podepsané 31./8.1919, jsme toho názoru, že toto nemohlo míti platnosti za druhého obsazení S. Ujhély čs.[československým] vojskem v srpnu 1919 poněvadž město nepatřilo k území RČS⁶⁷⁸. Podobné povolení bylo ustanoveno v úředních novinách min.[istra] s plnou mocí pro Slovensko, vydané v tom čase, kdy čs.[československé] oddíly z vinného kraje Hegyallya⁶⁷⁹ /v to S. Ujhély/ pod tlakem maď.[arského] rudého vojska ustupovalo. Ohledně terit.[oriální] příslušnosti S. Ujhély vinného kraje Hegyallya r.[oce] 1919 bylo u voj.[enské] archivu během posledních let několik úředních dotazů /ge.[nerální] fin.[anční] řed.[itelství] Bratislava, fin.[anční] řed.[itelství] Košice, soudna tabula Košice a j.[iné]/.

4. přílohy.
Doporučeně.^e

Ředitel voj.[enské] archivu RČS.:

gen.[erál] Kamil Holý na dovolené.

Za správnost opisu: V zast.[oupení] škpt.[štábního kapitána] gen.[erálního] štábu
[nečitatelný podpis] škpt.b[štábní kapitán] Emil Kľofanda v.[lastní] r.[ukou]

^a druhé písmeno „e“ doplnené perom

^b vojenská hodnota doplnená perom

^c „8.“ doplnené perom

^d slovo „dom.“ doplnené perom

^e slovo dopísané perom

⁶⁷⁵ Sátoraljajújhely – pohraničné okresné mesto v Boršodsko-abovsko-zemplínskej župe v Maďarsku. Menšia časť mesta so železničnou traťou pripadla v roku 1920 Československu a nesie názov Slovenské Nové Mesto.

⁶⁷⁶ Znenie priezviska veliteľa Východnej armádnej skupiny je správne gen. Edmond Hennocque.

⁶⁷⁷ V spise sa opis prílohy nenachádza.

⁶⁷⁸ Republiky Československej.

⁶⁷⁹ Vinohradnícka oblasť Tokaj-Hegyallya na severovýchode Maďarska.

Dokument č. 255

Formovanie četníckych orgánov v Košiciach a československo-maďarský vojnový konflikt v meste v roku 1919 zaznamenaný v Pamätnej knihe Veliteľstva četníckeho oddelenia č. 20 v Košiciach.

Košice s. d.

Originál, rukopis. ŠAKE, f. Veliteľstvo četníckeho oddelenia v Košiciach 1919 – 1938, škatuľa číslo 1.

Po obsazení Košic čs.[československým] vojskem prišlo do Košic i četnictvo. Četnictvo se etablovalo v býv.[alých] četn.[ických] kasárnách na Rákocziho okružné⁶⁸⁰.

Veliteľství četn.[ického] oddelení započalo svojí činnost dne 20. 1. 1919 a prvním velitelem oddelení byl jmenován por.[učík] Ladislav Raith.

Koncem března 1919 byl odstraněn čs.[československým] vojskem v parku za košickým domem⁶⁸¹ pomník honvéda⁶⁸².

Příštího dne po odstranění tohoto pomníku v ranních hodinách začalo obecnstvo mezi parkem a pol.[icejním] úřadem demonstrovat proti odstranění pomníku, kteréžto nepokoje během dne se rozšířily až k budově zem.[ského] voj.[enského] velitelství, přičemž se strany obecnstva na hlavní ulici použito proti zakročujícímu vojsku a četnictvu různých zbraní, hlavně v okolí kavárny „Astoria“.

Na telegrafické hlášení velit.[elstva] oddelení odeslalo zem.[ské] četn.[ické] velitelství z Bratislavy za účelem obnovení veřejného pořádku a bezpečnosti do Košic asi 30 četníků, kteří však do Košic došli až po ukončení demonstrací a byli použiti k obsazení nových četn.[ických] stanic.

Dne 16. 5. začaly boje s maď.[arskými] bolševiky u Miskolce⁶⁸³ a Siksavy⁶⁸⁴. V důsledku toho nařídil zem.[ský] voj.[enský] velitel pro Slovensko v Košicích generál Schöbel odchod vojska z Košic.

Dne 2. 6. odjel expon.[ovaný] četn.[ický] št.[ábní] důstojník kpt.[kapitán] Frant.[išek] Bazala a 4. úč. skupina zvláštním vlakem přímo do Žiliny, s několika vojenskými útvary.

Dne 1., 2. a 3. 6. stáhlo se do Košic četnictvo okrem Siksava, Moldava⁶⁸⁵, Ždaňa a Turňa⁶⁸⁶.

⁶⁸⁰ Žandárske veliteľstvo v Košiciach sídlilo do roku 1920 na Rákocziho okružnej (dnes Moyzesova ulica) č. 46.

⁶⁸¹ Dóm sv. Alžbety na Hlavnej ulici.

⁶⁸² Bronzové súsošie Rákocziho kuruca a honvéda maďarskej revolúcie 1848 – 1849 bolo odhalené v roku 1906. Pamätník povalili čs. vojaci 17. marca 1919 po demonstráciách košických Maďarov.

⁶⁸³ Miskolc.

⁶⁸⁴ Szikszó – sídlo slúžnovského okresu na juhu Abovsko-turňianskej župy, dnes v Maďarsku.

⁶⁸⁵ Moldava nad Bodvou, okres Košice-okolie.

⁶⁸⁶ Turňa nad Bodvou, okres Košice-okolie.

7. 6. odešel žup.[ný] úřad a pol.[icejní] kapitanát do Lubochně a s tímto transportem odjela i stanice Košice.

Četnictvo okresu Siksava, Moldava, Ždaňa a Turňa odjelo s voj.[enskou] policií z Košic dne 5. 6. v noci. Tento vlak byl dne 6. 6. na rozkaz generála Henno[c]quea dirigován z Margecan zpět do Košic, ale zastavil se v Obyšovcích⁶⁸⁷, protože téhož dne mezi 12. a 13. hodinou byly Košice obsazeny již bolševickým vojskem. Tento transport pak se vrátil do Žiliny, kam dorazil dne 8. 6. 1919.

Soustředěné četnictvo obvodu Košice a Siksava bylo ubytováno za Žilinou v barákách od 7. 6. do 10. 6. Téhož dne odešlo soustředěné četnictvo do Vrútek za účelem konání služby v obvodě Vrútek a hlavně k střežení tratě Varin-Sučany, k střežení tunelu u Strečna a mostu u Sučan.

Dne 5. 7. odešlo četnictvo o 4. hod. z Vrútek a přišlo do Košic dne 6. 7. o 12. hod.

Soustředěné četnictvo oddelení Košice a Siksava při odchodu z Vrútek obdrželo rozkazem posádkového velitelství ve Vrútkách č. 19 ze dne 4. 7. veřejnou pochvalu d.[enní] r.[ozkaz] č.[íslo] 29/1919 bod 1.

Při cestě do Košic připojilo se v Popradu též soustředěné četnictvo oddílu Prešov, Bardejov, Humenné a Michalovce.

Po příchodu do Košic byla určitá část četnictva odeslána k obsazení bývalých stanic a zbytek udržoval pořádek dne 7. 7. při slavnostním převzetí města Košic generálem Henno[c]quem.

Po příchodu do Košic byla znovu obsazena četn.[ická] kasárna v Rákocziho okružné. Kasárna byla však od bolševiků úplně zničena a bylo proto nutno četnictvo ubytovati ve škole v Hviezdoslavové ulici. Toto zničení nevztahovalo se jen na kasárenské a kancelářské zařízení, které bylo z velké části rozkradeno, z části rozbito, nýbrž i na budovu samou, v níž bylo elektrické vedení ze zdí vytrháno, dveře a okna vylámana. I na venkovských četn.[ických] stanicích řádili bolševici stejnou měrou.

V srpnu navštívili Košice generalissimus čs.[československé] branné moci franc.[ouzský] generál Pellé a ministr pro správu Slovenska Vavro Šrobar za příčinou osobního seznání poměrů v Košicích a okolí po vypuzení bolševiků.

⁶⁸⁷ Obyšovce, okres Košice-okolie.

Dokument č. 256

Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četníckej stanice v Bernolákove.

Bernolákovo s. d.

Originál, rukopis. ŠABA, f. Četnícka a žandárska stanica v Bernolákove 1919 – 1944, škatuľa číslo 1.

Četnícka stanice v Čeklýsu⁶⁸⁸ byla zde umístěná již za maďarského režimu, 20. 12. 1918, kdy došla zpráva, že vojsko československé jest již v Lamači⁶⁸⁹ a v Modře, odjelo maďarské četnictvo s celým zařízením vlakem přes Galantu do vnitra země.

Po odchodu maďarského četnictva byla ku zabezpečení pokoje a hlavně k zamezení postupu československého vojska organizována z místního obyvatelstva majitelem statků v Čeklýsi⁶⁹⁰, bývalým hrabětem Karlem Esterházym, takzvaná „Národní stráž“, v počtu asi 80 ti mužů, pod velením maďarského praporčíka Lakoše, kteří byli vyzbrojeni vojenským způsobem a placeni Esterházym 30 K.[orun] denně.⁶⁹¹

Tato národní stráž se držela v činnosti až do obsazení Bratislavy československým vojskem 1. 1. 1919 kdy pak její členové zaházeli zbraně, se rozutekli a mnozí z nich prchli do Maďarska.

Doby mezivládí od 1. 1. 1919 až do příchodu československého vojska do Čeklýsu⁶⁹² dnem 3./1. 1919 bylo místním obyvatelstvem využito k rabování a krádežím a hlavně k vystřílení veškeré vysoké zvěře ve zdejších oborách chované, kterémuž řádění bylo učiněno příchodem československého vojska, které odejmulo a zabavilo všemu obyvatelstvu zbraně, konec.⁶⁹³

Obsazení Čeklýsu⁶⁹⁴ s jeho okolím se stalo bez jakéhokoliv odporu.

Službu bezpečností provádělo pak od svého příchodu z Bratislavy československé vojsko 33 pluku italských legionářů s nynejším četnickým štábním kapitánem Karlem Kopečným, až do obsazení zdejší stanice pravidelným četnictvem od zemského četnického velitelstva pro Slovensko v Bratislavě, dnem 18. 1. 1919.

Zdejší původní stanice maďarského četnictva byla československým četnictvem převzata ve zničeném stavu a za velmi nepříznivých bezpečnostních poměrů, jelikož pomadařštěné obyvatelstvo zdejšího obvodu dozorčího byvše zastrášeno příchodem československého vojska a v nejistotě událostí příštích nechovalo se sice vůči československému četnictvu nepřátelsky, však tajně snažilo se mařiti veškeré jeho námahy k ustálení právních poměrů směřující.

Tento tajný odbor obyvatelstva k Č. S. R.[Československé republice] byl zjevným zejména houfnými deserceci vojínů v čase státního převratu vojenskou službou povinných, jichž bylo zdejším československým četnictvem v roce 1919, 1925 a ještě v roce 1920 pro zběhnutí a neuposlechnutí rozkazu povolacího 37 zatčeno.

Při vpádu maďarských bolševiků na Slovenské území v roce 1919 v měsíci květnu, zůstal obvod zdejší stanice s jejich stykem a zvláštních příhod, v nichž by četnictvo bylo nuceno zakročiti mimořádnými prostředky ušetřen a nebylo vůbec nutno po celý čas státního převratu k obhájení státní autority, bezpečnosti osoby neb majetku se strany četnictva býti použito zbraně.⁶⁹⁵

⁶⁸⁸ Bernolákovo, okres Senec.

⁶⁸⁹ Dnes mestská časť Bratislavy.

⁶⁹⁰ Bernolákovo, okres Senec.

⁶⁹¹ Taktiež pozri dokumenty č.: 143, 180, 217.

⁶⁹² Bernolákovo, okres Senec.

⁶⁹³ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 42, 257, 258, 259 a 260.

⁶⁹⁴ Bernolákovo, okres Senec.

⁶⁹⁵ V súvislosti s témou bolševickej agitácie a prijatých opatrení pozri dokumenty č.: 146, 157, 165, 172, 179, 190, 196, 215, 220, 225 a 251.

Dokument č. 257

Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Okresného četníckeho veliteľstva v Bratislave pre okres Bratislava-okolie.

Bratislava s. d.

Originál, rukopis. ŠABA, f. Okresné četnícke veliteľstvo pre Bratislavu-okolie 1918 – 1951, škatuľa číslo 1.

Rozpadnutí říše Rakousko – Uherské a Československá samostatnost byla na Slovensku vyhlášena dne 30. října 1918. Nato počalo se s obsazováním slovenského území československým vojskem počínaje od Břeclavy směrem k Bratislavě a pak dále na východ. Bratislava sama byla obsazena v noci ku 1. lednu 1919. Maďarské vojsko a úřady ustupovali před příchodem našeho vojska a došlo na mnoha místech i k vážným přestřelkám. První vojenskou hlídku ku obsazení Bratislavy vedl nadporučík Alois Pejchota a byla mu na lamačské cestě zákeřně prostřelena noha.

Maďarské vojsko a obyvatelstvo sympatizující s Maďary ustoupilo za řeku Dunaj do Petržalky a zabarikádovalo most.

V Bratislavě samé bylo československé vojsko jak obyvatelstvem, tak i obchodnictvem úplně bojkotováno a bylo nuceno si všechny životní potřeby i násilím vymáhati. Ku potlačení tohoto a různých jiných odporů byl vyhlášen výjimečný stav.⁶⁹⁶

Současně s vojskem přicházely různí úředníci, státní zřízeníci a byly obsazovány všechny úřady, pošty, dráhy a četnická velitelství.

Původně nalézaly se četnická stanice jen ve Stupavě, pak i Čeklýsu⁶⁹⁷, Děv. [Děvinské] Nové Vsi⁶⁹⁸ a v Bratislavě. Postupně pak byly zřízeny stanice Bratislava – Dynamitka, Seřaďovací nádraží Bratislava II., Děvín, Hochštetno⁶⁹⁹, Sv.[Svatý] Jur a konečně pasová pohraniční kontrola expositura v Marcheggu – Rokousy.

Hned po vyhlášení samostatnosti nastalo na Slovensku všeobecná rabování, plenění a páchaní jiných různých trestních činů. Těmto zlořádům byla učiněna přítrž teprve příchovem četnictva.

Poměry za jakých četnictvo konalo službu byly dosti neurovnalé. Činnost četnictva řídila se dle zákonů a předpisů bývalého Rakouska, naráželo ale v posledním čase na veliké překážky jak u politických úřadů, tak u soudů, avšak čilý zájem četnictva pro blaho republiky překonal záhy a zdatně tyto těžkosti. V popřevratové době bylo slovenské obyvatelstvo četnictvu příznivě nakloněno a přetrval tento poměr až do doby, kdy vůdcové ľudové strany počali štváti proti všemu českému.

⁶⁹⁶ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 42, 256, 258, 259 a 260.

⁶⁹⁷ Bernolákovo, okres Senec.

⁶⁹⁸ Dnes mestská časť Bratislavy.

⁶⁹⁹ Vysoká pri Morave, okres Malacky.

Maďari chovali se vůči četnictvu velmi nedůvěřivě a netajili se nenávisť.

Touha po veřejném klidu a pořádku jakož i po spořádaných poměrech byla po násilném listopadovém rabování hlavně u vzdělanějšího lidu příliš veliká.

Neuvědomělý lid neuznával přísné zakročování četnictva, odvolával se na republiku a touto zaručenou svobodu.

Klidné vybudování četnické služby bylo přerušeno v druhé polovici května 1919 vpádem maďarských bolševiků na slovenské území tak, že byla činěná rozsáhlá vojenská opatření a došlo k řádným bojům. Bolševická akce byla definitivně ukončena v červenci 1919 a četnictvo se mohlo zase věnovati svému povolání. Zdejší okres byl od bolševického vpádu ušetřen, nastala ale čistá propaganda komunistická spojená se stávkami zemědělského dělnictva tak, že četnictvo mělo příležitost v tomto směru dosti často zakročiti. Těž mělo četnictvo dosti těžký úkol při odzbrojování veškerého obyvatelstva.

Dokument č. 258

Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četnickej stanice v Cíferi⁷⁰⁰.

Cífer s. d.

Originál, rukopis. ŠABA, f. Stanica Zboru národnej bezpečnosti v Cíferi 1918 – 1945, škatuľa číslo 1.

1918 22./12.^a Obyvatelstvo dozvedelo se o státním převratu již dne 29. října 1918, neboť vojsko přidělené v Bratislavě, přicházelo domů s celou výzbrojí a oznamovalo, že má svobodu.

Dne 3. listopadu 1918 přišli vojáci, z nichž několik bylo ozbrojeno vojenskými opakovacími pistolemi. K nim se přidalo několik občanů a společně otevřeli skladiště lúhu, ve dvoře Julia Poppera, který před převratem jako všichni zdejší i okolní židé prchli do Vídně a Budapeště. Lúh odnášeli pak v různých nádobách domů. Pak otevřeli sýpky a odnášeli obilí, mouku i vepřový dobytek ze dvorů rozebrali. Někteří z vojáků vnikli do bytu Poppera a Sommenfelda a vyhazovali potraviny a šatstvo okny lidem venku stojícím. Nábytek pak rozbili.⁷⁰¹

Dne 5. listopadu 1918 přišlo maďarské vojsko povoláné velkostatkářkou Zichyovou a ubytovalo se v jejím zámku. Ihned vyhlásili stanné právo s podotknutím kdo co odcizil, by to donesl do zámku, že nebude nikomu ublíženo. Obyvatelstvo ze strachu v noci vynášelo narabované do polí nebo házelo do potoka. Hlavní účastníci plenění byli pochytáni a za bití odváděni do zámku, kde měl býti každý desátý zastřelen, ale na prosbu velkostatkářky Zichyové byli všichni propuštěni.

Mezi občany označenými jako účastníci plenění byl též Imrich Strmenský, který měl býti při vyloupení pokladny u Poppera. Vojáci, kteří přišli do jeho dvora za vedení četnického strážmistra Piska, počali Imricha Strmenského a jeho bratra Karla pažbami ručnic bít a tu se oba bratři protivili. Jeden z vojáků mladšího Imricha probodl a tento mrtev padl k zemi; Karel byl zbit až zůstal v bezvědomí ležeti a jen na velkou prosbu nebyl usmrcen.

Maďarské vojsko pak dostalo od jmenovaného velkostatku vína a úplně se opilo. Střílelo po ulicích i v polích. Několik z nich, se zdejším zednickým mistrem Krajčovičem jeli na voze do Margit dvora⁷⁰², kde stál venku vojín Jan Baláž mající za čepicí červenou stuhu. Tento byl na pokyn Krajčoviče na rukou svázán a hozen do vozu. Když přijížděli ku zdejšímu nádraží, pustili Baláže s vyzváním by utíkal, načež do něho stříleli, takže

⁷⁰⁰ Obec v okrese Trnava.

⁷⁰¹ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 42, 256, 257, 259 a 260.

⁷⁰² Okres Pezinok.

Baláž několika kulemi zasažen, klesl mrtev k zemi, kde pak zůstal přes čtrnáct dní ležeti až do příchodu československého vojska.

Kolem 25. neb 27. listopadu 1918 byl podniknut československým vojskem útok na maďarské vojsko v Trnavě a Maďaři byly přinuceni ustoupiti k strážnímu domku č. 18, kde se usadili. V Cíferu měli dělostřelectvo. Dne 2. prosince byli nuceni Maďaři ustoupiti až k obci Matce Boží⁷⁰³, načež hned přišlo československé vojsko Hanácké setniny. K větším srážkám našeho vojska s Maďary zde nedošlo.

1918 22./12.^a Obsazení četnické stanice velitelem místostrážmistrem Antonínem Bohounekem, náhradním četnickým šikovatelem Františkem Ledvinkou, desátníkem Ludvíkem Leiskem a dělostřelcem Janem Tolarem – celá stanice vyrabována až na nábytek.

Obchůzky konány dle obvodu jak bylo za starého režimu, též i mimo obvod, ku příkladu Kaplná⁷⁰⁴, Báhoň⁷⁰⁵, Voděřady⁷⁰⁶, Ompitál⁷⁰⁷, poněvadž dosud tam nikde četnictvo nebylo. Většinou pátráno po majetku ve vypleněných dvorech.

1919 7./1.^a V obci Ompitále⁷⁰⁸ nalezeno 13 kusů hovězího dobytka, který byl rozehnán obyvatelstvem při převratu v Mathylda dvoře⁷⁰⁹. Rovněž v obci Dlhé⁷¹⁰ nalezeno několik pytlů obilí a po té majiteli Karlu Pretzelmajerovi vráceno.

3./2.^a Odzbrojení obcí Halmeš⁷¹¹ a Gocnog⁷¹² zdejším četnictvem za pomoci italských legionářů 33. pluku – 11. pušek zabaveno.

25. – 27./3.^a V obci Pudměřících⁷¹³ po vyhlášení mobilizace drancovali mlynáře a sice: Matušík František, Vydra Ludvík, Bednárik Karel a Florián, Kukulovič Jan, Kunák Jan, Neti František, Ochaba František, Peško Petr, Šlachta František, Kunák Michal, Ochaba Karel, Popovič Jindřich, Rakus Josef a Karel všichni z Pudměřic⁷¹⁴. Byli zdejším četnictvem za pomoci legionářů zatčeni a odevzdáni divisiálnímu soudu v Bratislavě pod Sp. F. čís. 3.

27./5.^a Odzbrojení obce Kaplné⁷¹⁵ zdejším četnictvem za pomoci italských legionářů, 12 vojenských pušek bylo zabaveno.

^a dátum poznačený na okraji knihy

⁷⁰³ Boldog, okres Senec.

⁷⁰⁴ Obec v okrese Senec.

⁷⁰⁵ Obec v okrese Pezinok.

⁷⁰⁶ Obec v okrese Trnava.

⁷⁰⁷ Dolany, okres Pezinok.

⁷⁰⁸ Dolany, okres Pezinok.

⁷⁰⁹ Okres Trnava.

⁷¹⁰ Okres Trnava.

⁷¹¹ Jablonec, okres Pezinok.

⁷¹² Jarná, dnes súčasť obce Cífer.

⁷¹³ Budmerice, okres Pezinok.

⁷¹⁴ Budmerice, okres Pezinok.

⁷¹⁵ Obec v okrese Senec.

Dokument č. 259

Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četnickej stanice v Myjave.

Myjava s. d.

Originál, rukopis. ŠABA, f. Okresné veliteľstvo národnej bezpečnosti v Myjave 1918 – 1945, škatuľa číslo 1.

Kapitulace bývalého Rakousko-Uherska, spojená s osamostatněním se československého národa prohlášena byla v Myjavě a obci Turej Lúke⁷¹⁶ dne 12. listopadu 1918. V noci po tomto prohlášení opustila tajně Myjavu většina maďarských úředníků a četnictva; načež následujícího dne zvolen byl v obou obcích „Národní výbor“ a předsedou tohoto ustanoven v Myjavě pravotář Ján Valášek, v Turej Lúke obecní rychtář Ján Fusch.

3. listopadu 1918 svolal tento prozatímní výbor na zdejší náměstí velké shromáždění lidu kdež Dr. Ján Slabej v dlouhé své řeči vylíčil lidu význam samostatnosti a svobody Slovenska. Obyvatelstvo myjavské, jsouc zpátečnickou, maďarskou školní výchovou udržováno ve velice nízké duševní individualitě, vyložilo si velice špatně význam slov řečnickových a v domnění, že přišedší svobodou zmizela veškerá činnost úřadů a že do jeho jednání nemá nikdo práva zasahovati, vrhlo se v noci houfně na židovské obchody, hostince, byly, jež úplně vyrabovalo a zničilo, načež odneslo si kořist do svých domovů. Nelze tu ovšem zapomínati, že tento dav ve své horečce za rabováním despektoval i zákony lidskosti a dopouštěl se přímo bestiálních násilností na jednotlivých židovských příslušnících obojího pohlaví, takže byli tito nuceni utíkat ze svých příbytků, aby nestali se obětmi této lidské zločiny.⁷¹⁷

Takovýmto způsobem zničeny byly v Myjavě obchody Samuela Weise I., Davida – Grünvaldové, Hermana Grünhula I., Jakuba Becka, Janetty Brülllové, Julia Fridmana, Adolfa Grünvalda I., Josefa Brauna, Ignáce Altmana, Adolfa Grünvalda II., Julia Grünhula, Samuela Weise II., Hermana Grünhula II. konečně byty bývalého notáře Lenderera a podnotáře Lukacze.

V Turej Lúke⁷¹⁸ vyrabována byla židovská synagoga a obchody: Bernarda Trauba, Leopolda Fischmana I., Jakuba Weise, Samuela Weise, Samuela Grüna, Leopolda Fischmana II., Jakuba Sommera, Filipové Haberfeldové, Nathana Weise, Davidové – Singrové, velkostatek a lihovar bratří Adolfa a Jinřicha Haberfeldu.

⁷¹⁶ Dnes súčasťou Myjavy.

⁷¹⁷ V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 42, 256, 257, 258 a 260.

⁷¹⁸ Dnes súčasťou Myjavy.

⁷¹⁹ Dnes súčasťou Myjavy.

Vylíčené řádění rabujícího davu ustalo teprve 5. listopadu 1918, kde „Národní výbor“ chtěje tomuto zameziti, sestavil k udržování veřejného pořádku z vojínů vrátivších se z bojiště tzv. Národní gardu, čítající v Myjavě 20 mužů, v Turej Lúke 12 mužů. Oběma těmto oddílům velel poručík Štefan Kočvara z Myjavy. Činnost těchto strážních sborů byla však velice pochybná, ježto již 10. listopadu téhož roku došlo na osobní intervenci členů „Národního výboru“ prvních 60 československých vojínů z kadetní školy v Brně pod velením poručíka neznámého jména, načež byly obě „Gardy“ rozpuštěny.

Tato posádka byla dne 24./11. 1918 vystřídána 2. československou setninou Uherského Hradištskeho pluku, jíž velel tím časem nadporučík Rozsypálek.

25. listopadu 1918 o ½ 9. hod. dopoledne obsadilo z rozkazu zemského četnického velitelství pro Slovensko, t. č. [toho času] ubytovaného v Uherské Skalici⁷²⁰, československé četnictvo, sestávající z vrchního strážmistra Karla Synáčka, četníků na zkoušku Vladimíra Mašina, Karla Suchého, Václava Kadlece a Oldřicha Svatoše, bývalou maďarskou četnickou stanicí v Myjavě.

Byl to opravdu smutný příchod na své budoucí působiště. Kasárna vyrabovány, zařízení všude zničeno, jen zbytky tohoto válely se porůznu na dvoře, dveře vylámaný, okna byla takřka všechna vybita a k tomu pak ještě všechny místnosti zde byly obsazeny vojenskou posádkou, vpředu uvedenou, takže přichodí četnictvo nuceno bylo, po namáhavé cestě usednouti k odpočinku na dvůr a vyčkali přichodu nadp.[nadporučíka] Rozsypálka, který po dlouhé debatě, vyprázdnil na nátlak vrchního strážmistra Synáčka, pro četnictvo 3 místnosti v přízemí, bývaly to byt maďarského velitele stanice. I tyto místnosti byly však v hrozném nepořádku.

Teprve druhý den, chtějíc svoji činnost řádně zahájit, bylo četnictvo nuceno vyhledati u obyvatelstva odcizené kasární zařízení, což se mu z části zdařilo, za to však vzbudilo si tímto prvním vystoupením u lidu nedůvěru a nenávisť.

Větší část zdejšího obyvatelstva přichodu četnictva nikterak ráda neviděla, neb spatřovala v tomto vždy jen brutální „maďarské žandáry“ se změněným pojmenováním, přes to však, choval se lid již nyní klidně a nevyvolával žádných nepřístojností.

Poněvadž zdejší úřady byly všechny opuštěny a nikde se neúřadovalo, přináležel okres myjavský do pravomoci okresního soudu v Hodoníně na Moravě.

11. prosince 1918 vyjmenován na zdejší hlavní služnovský úřad JUDr. Bohumil Čičalka, načež tento po svém přichodu počal se zbytkem bývalých maďarských úředníků ihned pracovati.

25. března 1919 vyhlášené stanné právo na celém území Slovenska, na trestné činy: vlastizrada, vzbouření, vražda, úmyslné zabití člověka, zločiny proti veřejnému zdravotnictví, když z toho povstala smrt člověka, loupež, zhářství, zločiny způsobení povodně, zločiny spáchané poškozením železnice, telegrafů, telefonů a lodí.

26. března 1919 uveřejněna v Myjavě svolávací vyhláška k nastoupení činné služby ročníků 1892 – 1898.

⁷²⁰ Skalica.

Tomuto vyhlášení protivilo se až 100 příslušníků uvedených ročníků, jež skrývajíce se ve svých domovech a okolních lesích, nechtěli narukovati. Tito byli však během několika měsíců zdejším četnictvem vypátráni, zatčeni a odevzdáni vojenskému posádkovému velitelství v Trnavě.

11. dubna 1919 obsazen byl československým úřednictvem zdejší okresní soud a zahájil svoji činnost.

23. dubna 1919 vyhlášeno stanné právo na celém území Slovenska na vojenské zločiny a sice: porušení subordinaace, vzbuření, vzpoura, zběhnutí, zbabělost, rušení kázně a pořádku, plenění nedovolené verbování, svádění a napomáhání ku porušení vojenských povinností, nadržování zběhům, vyzvědačství a jiné trestné činy proti válečné moci a státu.

7. června 1919 kol 10 hod. odpoledne shromáždilo se u zdejšího židovského hřbitova as 50 osob z turaluckých kopanic, chtějících v pozdějších hodinách vyrabovati zase židovské obchody v Myjavě.

Četnictvo, dozvěděvší se o tomto nedovoleném shromáždění, odebralo se pod velením okresního velitele nadporučíka Josefa Macháčka na označené místo, dav rozehnalo a tímto zamyšlenému rabování zabránilo.

Ježto pak stále kolovala v městě pověst, že kopaničáři chtějí za každou cenu rabovku v obchodech provést a z Myjavy židy vyhnali, byla zřízena ku zesílení četnictva na Myjavě, které sestávala toho času z okresního velitele, velitele stanice a 3 výpomocných četníků, občanská dobrovolná hlídka, složená z 20 ti členů místní tělocvičné jednotky „Sokol“, která vykonávala ve spojení s četnictvem noční hlídky.

10. června 1919 v noci shromáždilo se as 200 osob z kopanic, Poradje⁷²¹, Staré Myjavy⁷²², Horního a Dolního Výhonu⁷²³, Uhlisek⁷²⁴ a Guzic⁷²⁵ u starého evangelického hřbitova z Myjavy, kdež rozložily se tyto táborem v silničních příkopech, ozbrojeny jsouce sekerami, klacky a střelnou zbraní, někteří pak z těchto opět plachtami a baňohy, vyčkávaly v úmyslu vyrabovati celou Myjavu, zprávy od zvědů, vyslaných do města. Jeden z těchto zvědů, chtěje četnictvo z města vylákati oznámil na stanici, že v kopanici Uhliskách⁷²⁶ zabila jistá žena svého muže a dožadoval se okamžitého zakročení, než však velitel stanice vrátil se z kanceláře okresního velitele, kterému tento případ hlásil, zpět na stanici, dotyčný zvěd prchl. Připravovanou rabovku zradili pak četnictvu jiní dva zvědové, chyceni v městě, načež četnictvo odebralo se společně se sokolskou hlídkou na označené místo, kdež zástup byl rozehnán a zadrženo z toho 26 osob, které po prohlášení za zatčené odevzdány byly okresnímu soudu v Myjavě. Jako popuzovači zjištěni byli mezi zatčenými Daniel Zeman /:Kučica:/ ze Staré Myjavy⁷²⁷

⁷²⁰ *Poriadie, okres Myjava.*

⁷²¹ *Dnes súčasťou Myjavy.*

⁷²² *Okres Myjava.*

⁷²³ *Uhliská, okres Myjava.*

⁷²⁴ *Guzice, okres Myjava.*

⁷²⁵ *Uhliská, okres Myjava.*

⁷²⁶ *Obec v okrese Myjava.*

⁷²⁷ *Obec v okrese Myjava.*

a Michal Majtán /:též Maďar, zvaný:/ ze Staré Myjavy⁷²⁸, kteří byli taktéž uvězněni.

Od této doby pokus rabování se neopakoval.

Zemské četnické velitelství v Bratislavě zesílilo na základě tohoto hlášení zdejší stanici o 5 mužů, tito však byli ježto nastal klid dne 10./6. 1919 opět odvoláni.

⁷²⁸ *Obec v okrese Myjava.*

Dokument č. 260

Zápis o priebehu udalostí z rokov 1918/1919 zachytený v Pamätnej knihe Četníckej stanice v Skalici.

Skalica s. d.

Originál, rukopis. ŠABA, f. Stanica zboru národnej bezpečnosti v Skalici (1918) 1945 – 1950, škatuľa číslo 1.

Když památného dne 28. října 1918 byla v Praze slavnostním způsobem vyhlášena republika československá nebylo zapomenuto dosud ujařmených bratrů Slováků a tak již dne 6. listopadu 1918 přijíždí oddělení československého četnictva vedené podplukovníkem Aloisem Hanačíkem do starobylého svobodného města Uherské Skalice⁷²⁹, kdež poprvé po staletém ujařmení sešly se opět dvě slovanské větve k společné práci ku blahu svobodného státu.

Při příchodu do Uherské Skalice⁷³⁰ byl zmíněný četnický oddíl pozdraven jásajícím zástupem a odebral se za zvuků hudby na náměstí Slobody, kdež o významu toho dne a o nastávajících úkolech promluvil dlouholetý slovenský pracovník Dr. Pavel Blaho, pozdější vládní komisař pro Slovensko, Dr. Ludevít Okáník, pozdější první slovenský nitranský župan a poslanec Jozef Bránecký.

Po skončení této slavnosti bylo četnictvo společně v Katolickém kruhu pohoštěno a odjelo odpoledne přes Holíč⁷³¹ dále na Slovensko zejména na Trnavu.

Tehdejší strážmistři II. třídy Rudolf Cejnar, místostrážmistr František Skopal, četník na zkoušku Antonín Pavelka a náhradní četník, šikovatel Bedřich Rehák obsadili nynější četnickou stanicí tím způsobem, že z bývalé maďarské četnické stanice odvedli celé její zařízení do domu v Žabí ulici č. 14, ve kterém bývala maďarská pohraniční stráž, kterýžto dům byl pak definitivně jako četnická kasárna ustanoven.⁷³²

Po krvavé zrážce s maďarskými tlupami u Trnavy, ve kterých bylo naše četnictvo odraženo, byl podplukovník Alois Hanačík odvolán a po delším vyjednávání počalo se Slovensko znova obsazovati, kteréžto obsazování řídilo již zemské četnické velitelství pro Slovensko, toho času v Uherské Skalici⁷³³, jehož velitelem byl podplukovník Jan Mrázek a jemuž byli přiděleni: setník Jozef Pracný, poručík František Svojše, strážmistr Václav Kuda, Jozef Straka a Rudolf Volák.

Toto takto zřízené zemské četnické velitelství bylo v Uherské Skalici⁷³⁴ od 18. listopadu 1918, do 21. prosince 1918, kdy odjelo do Trenčína.

⁷²⁹ Skalica.

⁷³⁰ Skalica.

⁷³¹ Obec v okrese Skalica.

⁷³² V súvislosti s nepokojmi, rabovaním a krádežami pozri dokumenty č.: 20, 27, 33, 40, 42, 256, 257, 258 a 259.

⁷³³ Skalica.

⁷³⁴ Skalica.

4. 12. [1918]^a byl úkladně zavražděn domkař Jozef Černocho, bratr maďarského arcibiskupa knížete přimaše Černocho a jeho manželka Alžběta. Pachatelé této dvojnásobné loupežné vraždy nebylo možno pro tehdejší neurovnané a dosti nejisté poměry vypátrati.

10. 1. [1919]^a byla vyhlášena částečná mobilizace, která byla provedena za nejlepších poměrů, ježto branci byli dlouholetou válkou unaveni a domnívali se, že v republice nemusí již k vojenské službě nastupovati, tím spíše, ježto jim to po převratě různí řečníci slibovali.

14. 1. [1919]^a na zprávy, že všude po okolí byli židé jako nepřátelé Slováků trestáni a vyrabováni, srotl se větší zástup lidu a napadl zdejší židovské obchodníky, z nichž 4 vyraboval.

Na způsobený poplach zasáhlo četnictvo zdejší stanice a sice strážmistr II. třídy Rudolf Cejnar, místostrážmistr Václav Zeman a četník na zkoušku Antonín Pavelka, kterým se také podařilo po úporném zápolení, při němž byl jeden z útočníků a sice Jan Hertl z Uherské Skalice⁷³⁵ proboden a zabit, drancující dílem pozatýkati a dílem rozprášiti tak, že veřejný pořádek byl opět obnoven. 27 drancujících bylo dodáno vojenskému polnímu soudu v Bratislavě a nad městem vyhlášeno příbývším vojenským oddílem stanné právo.

Na důkaz vděčnosti za energické potlačení drancování v městě Uherské Skalici⁷³⁶ věnovala městská rada zmíněné četnické hlídce čestný dar 200 Kč, které byly prostřednictvím generálního velitele československého četnictva věnovány fondu vdov a sirotků po padlých legionářích.

4. 5. [1919]^a byla slavnostním způsobem zasazena lípa Slobody, ku kteréžto slavnosti zavítal splnomocněný ministr pro správu Slovenska Dr. Vavro Šrobár s generálem Piccionem, kterýmžto hodnostářům se velitel zdejší četnické stanice vrchní strážmistr Václav Zeman hlásil.

Za slavností přišla smutná správa, že se první československý ministr války Dr. Milan Rastislav Štefánik zabil téhož dne po pádu letadla u Bratislavy, následkem čehož Šrobár i Piccione ihned odjeli a celá slavnost smutně skončila.

1. 6. [1919]^a byla v důsledku bolševického hnutí v Maďarsku, které později vyvrcholilo vpádem maďarských bolševických hord na Slovensko nařízena přísná pohotovost a prohlídky domů za účelem hledání zbraní.

2. 6. [1919]^a byli zdejší četnickou stanicí na vyzvání vládního komisaře Dr. Štefana Mandíka zatčeni: Okresní soudce Augustín Formánek, advokát Dr. Ellek Štětina a student Rudolf Mitták, kteří byli důvodně podezřelí z pobuřování proti československé republice a odvezení do internačního tábora v Terezíně.

5. 6. [1919]^a byla vyhlášena vojenská diktatura.

⁷³⁵ Skalica.

⁷³⁶ Skalica.

23. 8. [1919]^a byl v Hodoníně vypátrán a zatčen jeden z pachatelů loupeže u Terezie Sigfeldové v Uherské Skalici⁷³⁷ a sice brusič Karel Manosek z Hodonína pro účastenství na této loupeži Anežka Doležalová a Serafína Školnikovičová z Mokrého Háje⁷³⁸ zatčeny.

29. 8. [1919]^a byli zdejší stanicí v Hodoníně vypátráni a zatčeni ostatní pachatelé loupeže u Terezie Sigfeldové v Uherské Skalici a sice Eduard Bouchal, Eduard Fidlec a Jaroslav Galatík.

Rok 1919 byl zkušebním kamenem našeho četnictva na Slovensku, které za nejlepších poměrů vyvolaných jednak obsazováním krajín po Maďarech, rabovačkami, bolševickým vpádem a ohromnou politickou agitací, obyčejně s několika přidělenými vojíny. Jak četnictvo v tomto bouřlivém roce své povinnosti plnilo o tom svědčí nejlépe celá řada pochvalných uznání.

^a *dátum poznačený na okraji knihy*

⁷³⁷ *Obec v okrese Skalica.*

⁷³⁸ *Obec v okrese Skalica.*

⁷³⁹ *Skalica.*

ZOZNAM PRAMEŇOV

Štátny archív v Bratislave

- fond Bratislavská župa I 1398 – 1922, Podžupan 1868 – 1918
- fond Bratislavská župa I 1398 – 1922, Prezidiálne spisy župana 1919 – 1922
- fond Bratislavská župa I 1398 – 1922, Municipálny výbor Bratislavskej župy 1867 – 1918
- fond Četnícka a žandárska stanica v Bernolákove 1919 – 1944
- fond Krajský súd v Bratislave I (1768) 1872 – 1949 (1954)
- fond Okresné četnícke veliteľstvo pre Bratislavu-okolie 1918 – 1951
- fond Okresné veliteľstvo národnej bezpečnosti v Myjave 1918 – 1945
- fond Slúžnovský úrad v Bratislave 1852 – 1922
- fond Slúžnovský úrad v Malackách 1854 – 1922
- fond Slúžnovský úrad v Šamoríne 1871 – 1922
- fond Stanica Zboru národnej bezpečnosti v Cíferi 1918 – 1945
- fond Stanica zboru národnej bezpečnosti v Skalici (1918) 1945 – 1950
- fond Verejnosprávny výbor Bratislavskej župy 1876 – 1919

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

- fond Evanjelický sirotinec v Modre
- fond Kolégium piaristov vo Svätom Jure
- fond Magistrát mesta Pezinok
- fond Rodina Jamnických z Pezinka
- fond Stredná škola v Modre, triedne výkazy 1919/1920
- fond Štátna učiteľská akadémia v Modre
- Zbierka kroník – Kronika Štátnej ľudovej školy v Pezinku 1918 – 1944

Štátny archív v Košiciach

- fond Abovsko-turnianska župa, Podžupan 1882 – 1919
- fond Ján Straka 1884 – 1934 (1942)
- fond Košická župa 1923 – 1928
- fond Magistrát Štós 1737 – 1920
- fond Obvodný notársky úrad v Janíku 1908 – 1925 (1935)
- fond Spravodajská ústredňa pri Policajnom riaditeľstve v Prahe, odbočka v Košiciach 1923 – 1938
- fond Veliteľstvo četníckeho oddelenia v Košiciach 1919 – 1938
- fond Župný hospodársky inšpektorát v Košiciach I. 1910 – 1923

Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Spišská Nová Ves

- fond Magistrát mesta Spišská Nová Ves, oddelenie Policajný kapitanát 1862 – 1922
- fond Magistrát mesta Spišská Nová Ves, zápisnice správneho výboru

Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Trebišov

- fond Obecný notársky úrad v Trebišove 1884 – 1944
- fond Obvodný notársky úrad vo Veľkých Slemenciach 1895 – 1943
- fond Obvodný notársky úrad vo Veľkých Trakanoch 1902 – 1944

Archív mesta Košíc

- fond Magistrát mesta Košice 1239 – 1922
- fond Policajný kapitanát v Košiciach (1830) 1861 – 1922
- Zbierka letákov a plagátov

LITERATÚRA

BENKO, Juraj. Štát a jeho ľud. Politická socializácia slovenského obyvateľstva po vzniku ČSR. In ROGULOVÁ, Jaroslava a kol. *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2009, s. 17 – 30.

Budapesti Philologiai Társaság tagjai 1888-ban. In *Egyetemes philologiai közlöny*, 1888, roč. 12, zošit 9–10, s. 839–848. Dostupné na <<http://epa.oszk.hu/>>.

CĚSAR, Jaroslav – ČERNÝ, Bohumil. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918 – 1938*. I. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, 511 s.

ČECHOVÁ, Františka. Hospodársky život. Roky 1919 – 1945. In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDEL, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka*. Bratislava. Obzor, 1982, s. 122 – 130.

ČECHOVÁ, Františka. Od vzniku prvej ČSR do oslobodenia. In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDEL, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka*. Bratislava. Obzor, 1982, s. 90 – 104.

DUBOVSKÝ, Ján Milan. Kultúrne pomery. Roky 1849 – 1918. In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDEL, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka*. Bratislava. Obzor, 1982, s. 131 – 137.

ĎURKOVSKÁ, Mária. Spišskí Nemci a ich politická strana v medzivojnovom období na Slovensku. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference konané 4. – 5. 11. 2008 v Opavě*, ed. Jana Macháčová, Olga Štajerová. Opava: Slezské zemské muzeum, 2009, s. 191 – 199.

Encyklopédia Slovenska. VI. Bratislava: Veda, 1982, 774 s.

FRANKL, Michal – SZABÓ, Miloslav. *Budování státu bez antisemitizmu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 344 s.

HIRSCHFELD, Gerhard – KRUMEICH, Gerd – RENZ, Irina. *Enzyklopädie erster Weltkrieg*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2003, 1058 s.

HORVÁTH, Vladimír – RÁKOŠ, Elemír – WATZKA, Jozef. *Bratislava, hlavné mesto Slovenska, Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918 – 1919*. Bratislava: Obzor, 1977, 471 s.

HRDLOVIČOVÁ, Silvia. V spoločnom štáte Čechov a Slovákov, roky Slovenskej republiky 1919 – 1945. Školské vzdelávanie. In ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján (eds.). *Dejiny Modry*. Modra: Mestský úrad v Modre, 2006, s. 356 – 364.

HRONSKÝ, Marián. Priebeh vojenského obsadzovania Slovenska československým vojskom od novembra 1918 do januára 1919. In *Historický časopis*, 1984, roč. 32, č. 5, s. 735 – 736.

HRONSKÝ, Marián. Obsadenie Bratislavy čs. vojskom na rozhraní rokov 1918 – 1919 a postoje mestského obyvateľstva. In *Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti), Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig (Katonai, politikai, gazdasági aspektusok és összefüggések)*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2002, s. 306 – 331.

CHORVÁT, Peter – ZAŤKOVÁ, Jana – ČAPLOVIČ, Miloslav. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/1, Rakúsko-uhorská armáda – Slováci – Slovensko v období prvej svetovej vojny 1914 – 1918*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2016, 425 s.

JAMNICKÝ, Aristid. *Oprášené histórie*. Pezinok: Malokarpatská komunitná nadácia REVIA, 2016, 460 s.

KATUNINEC, Milan. *Kresťanské robotnícke a odborové hnutie na Slovensku*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, 239 s.

KRAJČÍR, Lukáš. 50. výročie úmrtia Júliusa Déreera 1895 – 1963). In *Historia Nova* 6, 2013, s. 166 – 168.

KRAJČOVIČ, Milan. Károlyiho vláda v Maďarsku a osudy Slovenska v strednej Európe 1918 – 1919. In *Historické štúdie*, 1995, roč. 36, s. 5 – 46.

KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Dva ťaživé problémy Úradu ministra s plnou mocou pre správu Slovenska po vzniku prvej ČSR. In ČAPLOVIČ, Miloslav – STANOVÁ, Mária a kol. *Slovensko v dejinách 20. Storočia. Kapitoly k spoločenským a vojensko-politickým udalostiam*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2010, s. 89 – 102.

KRAJČOVIČOVÁ, Natália. *Slovensko na ceste k demokracii*. Bratislava: Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodama, s. r. o., 2009, 267 s.

KRÁL, Matyáš. *Vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénu v letech 1918 – 1938*. Bakalárska práca. Praha: Univezita Karlova v Praze, Fakulta sociálných vied, Institut politologických štúdií, 2014, 77 s.

LETZOVÁ, Mária. Pezinskí Šturovci. In *Pezinčan*, 2017, roč. 47, november 2014, s. 8.

LUKEŠ, Michal. K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918. In *Historie a vojenství*, 1998, roč. 47, č. 2, s. 53 – 63.

Magyar Paedagogiai Társaság. In *Magyar Paedagogia. A Magyar Paedagogiai Társaság havi folyóirata*, 1895, roč. 4, s. 300 – 301. Dostupné na <http://misc.bibl.u-szeged.hu/17891/1/mp_1895.pdf>.

MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prevrat. III*. Bratislava: Komenský, vydavateľská a literárna spol. s r. o., 1931, 365 s.

MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prevrat. IV*. Bratislava: Komenský, vydavateľská a literárna spol. s r. o., 1931, 341 s.

MICHL, Jan. *Legionári a fenomén legionárství v moderní čs. státnosti*. Dizertačná práca. Praha: Ústav českých dejín Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej, 2008 (nepaginované). Dostupné na <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/75016/>>.

MOTEŠICKÝ, Jozef. Milan Rastislav Štefánik a Pezinok. In *Pezinčan*, 2001, roč. 34, február. Dostupné elektronicky na <<http://pezincan.pezinok.sk/index.php?yggid=article&ccat=2001-02&article=5184>>

NEMES, Lipót – BALLAI, Károly. *Beszámoló a Magyar Gyermektanulmányi Társaság X. (1915) egyesületi évéről*. Melléklet a „A Gyermek“ 1916. évi. 5–6. számához. Budapest, 1916, 26 s. Dostupné na <<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/23518>>.

NOVÁKOVÁ, Veronika. Provenienčný princíp na Slovensku. In *Slovenská archivistika*, 2013, roč. 48, č. 2, s. 22 – 68.

PEKAŘOVÁ, Katarína. Učiteľský zbor Bratislavskej župy. In *Historicko-pedagogické fórum: (internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo)*, 2013, roč. 2, č. 1, s. 26 – 27.

PETRAKOVIČOVÁ ŠIKULOVÁ, Agáta. *Modranská stopa Samuela Zocha*. Modra: Modranská beseda, 2017, 106 s.

POSPECHOVÁ, Petra – WITTGRÜBER, Peter. *Bránami mesta. Životopis starého domu*. Pezinok: Mestské múzeum v Pezinku, 2008, 275 s.

SCHWARZMÜLLER, Theo. *Zwischen Kaiser und Führer, Generalfeldmarschall August von Mackensen*. Paderborn: b. v., 1996, 463 s.

Slovenský biografický slovník. I. zv. Martin: Matica slovenská, 1986, 583 s.

Slovenský biografický slovník. III. zv. Martin: Matica slovenská, 1989, 484 s.

Slovenský biografický slovník. IV. zv. Martin: Matica slovenská, 1990, 562 s.

SZABÓ, Miloslav. *Od slov k činom: Slovenské národné hnutie a antisemitizmus (1875 – 1922)*. Bratislava: Kalligram, 2014, 252 s.

ŠROBÁR, Vavro. *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920*. I. Praha: ČIN, tiskové a nakladateľské družstvo československých legionárov, 1928, 470 s.

TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyblášená válka. Boje o Slovensko 1918 – 1920*. Praha: Epoque, 2005, 260 s.

TURCSÁNY, Juraj. *Písomná pozostalosť rodiny Jamnických 1811 – 1972*. Inventár. Modra: Štátny okresný archív Bratislava-vidiek so sídlom v Modre, 1981, 26 s.

TURCSÁNY, Juraj. Na sklonku monarchie. Politické a správne dejiny 1850 – 1918. In ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján (eds.). *Dejiny Modry*. Modra: Mestský úrad v Modre, 2006, s. 219 – 235.

TURCSÁNY, Juraj. V spoločnom štáte Čechov a Slovákov, roky Slovenskej republiky 1919 – 1945. Politické a správne dejiny. In ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján (eds.). *Dejiny Modry*. Modra: Mestský úrad v Modre, 2006, s. 311 – 326.

VEREŠOVÁ, Katarína. *Žarnovický písal VHV listy o divadelníctve*. Dostupné na <<https://hl.rs/zarnovicky-pisal-vhv-listy-o-divadelnictve/>>.

Oficiálne webové sídla a internetové zdroje

Magyar életrajzi lexikon 1000 – 1990 <<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html>>.

Magyar Katolikus Lexikon <<http://lexikon.katolikus.hu/>>.

Mestský úrad v Pezinku <<https://www.pezinok.sk>>.

Ministerstvo zahraničných vecí Českej republiky <<https://www.mzv.cz/jnp/>>.

Múzeum školstva a pedagogiky <<http://www.msap.sk>>.

Poslanecká snemovňa parlamentu Českej republiky <<http://www.psp.cz>>.

Soproni Széchényi István Gimnázium <<http://www.soproniszig.hu>>.

Spolek pro vojenská pietní místa <<https://www.vets.cz/vpm>>.

<<http://www.cajla.estranky.sk>>.

<<http://pezincan.pezinok.sk>>.

MENNÝ REGISTER

A

ALBRECHT Ján – 53
ALTMAN Ignác – 259
ANGERMAYER Karol – 95, 96, 107
APPONYI Albert – 177, 207

B

BAÁN Štefan – 10
BACSÁK Aladár – 176
BAKAY – 67
BALGA (BALGHA) Ján – 17, 19, 45, 239
BALCHA Ján – 97
BÁNYA Ján – 236
BÁRCZA Alexander – 214
BARÉNYI – 179
BARRECA Riccardo – 59, 63, 68, 70, 71, 72, 75, 91, 98, 117, 143
BARTAL Aurel – 164
BARTHA Albert – 14
BATKA – 184
BATTHYÁNY – 21, 29, 39
BAUMLER András – 96
BAZALA František – 255
BECK Jakub – 259
BEDNÁRIK Florián – 258
BEDNÁRIK Karel – 258
BELLA Matej Metod – 241, 242, 245
BENČÚRIK (BENČURÍK) Rudolf – 45, 97, 239
BENDA Ferdinand – 96
BENEŠ – 251
BENOVICS Imrová – 99
BERECZ Mihály – 176
BERECZKY István – 176
BERZEVICZY Béla – 214
BEZDĚK – 230
BIELEK Eduard – 99, 212
BIELEK Eugen – 236
BILLOT Ferdinand – 94, 96, 207, 220
BLAHO Pavel – 260

BLANÁR Vojtech – 64
BOC (BOCZ) Ferdinand – 10
BOELL Ferenc – 73
BOHOUNEK Antonín – 258
BOREK Edmund – 226
BORIONI – 60, 65
BOUCHAL Eduard – 260
BRÁNECKÝ Jozef – 243, 245, 260
BRAU Jean Pierre – 184, 192, 193, 204, 208
BRAUN Josef – 259
BREJCHA Fridolín – 251
BRETTSCHNEIDER Karel – 176
BRŮKNER Arpád – 227
BRŮLLOVÁ Janetta – 259
BRUNNER – 77, 97, 137, 149, 184, 193, 202, 208
BUCSÁNSZKI Pál – 34
BUČEK (BUCSEK) Ján – 4
BUGANY Franc – 161
BUNČÁK Ján – 97, 239
BUÓCZ – 4
BÜRGER Emil – 176
BURIAN Pavol – 236
BURIANI (BURIÁNI) – 67, 136

C

CEJNAR Rudolf – 260
CSALÁNYI Daniel – 176, 178
CSMELIK Ján – 176
CZIBERE György – 9

Č

ČAPLA František – 99
ČECH Michal – 45, 97, 239
ČECH Pavel – 45, 97
ČERNOCH Jozef – 260
ČERNOCHOVÁ Alžběta – 260
ČERNÝ – 206, 251
ČIČALKA Bohumil – 259
ČIŽIK Stefan – 225

D

DANKO József – 9
DAX Mihály – 96
DAXER Henrich (Henrik) – 45, 52, 97, 239
DEISLER Karol – 160
DEJEAN Jozef – 45, 97
DEMOVIČ Martin – 45, 97
DERVICH Ján – 103
DESTREMAU Félix – 233
DEWALD Hugo – 96
DEZSÖFFI Anton – 176
DIENER Náthán – 9
DOBROVIČ – 180, 190
DOKA Alexander – 236
DOLEŽALOVÁ Anežka – 260
DOPPLER Egon – 163
DUBEK Pavol – 45, 97
DUDÁS Géza – 176
DUNCKL – 96
DUROŠKA (ĎUROŠKA) Ján – 45, 97, 239
DUSCHINSZKY Frigyes – 96
DUŠEK (DUSCHEK) Viktor – 45, 55, 97, 146, 244

E

EISENSTEIN – 224
EMMER Jozef – 45, 97
ENDREFFY – 164
ESTEČKO Krištof – 225
ESTEČKO Štefan – 225
ESTERHÁZY Gejza – 143
ESTERHÁZY Karol – 217, 256
ESZTERHÁZY Michal – 180

F

FÁBRY Pavol – 248
FÁBRY Samuel – 163
FARKAS Antal – 99
FARKAS Gejza – 103
FARKAS Imrova – 99
FEHÉR Ferencz – 96

FEJÉR Miksa – 96
FEJEŠI Ladislav – 236
FEJSR Endre – 227
FERENCZ Rudolf – 103
FIDLEC Eduard – 260
FILIPOVOČ Michal – 99
FINTA – 117
FISCHER (FIŠER) Štefan – 45, 97, 239
FISCHER Teodor – 103
FISCHMAN Leopold – 259
FLEISCHER – 236
FOHL – 204, 208
FOLLRICH Odorik – 45, 97, 239
FOLYAMI Gusztáv – 176
FORMÁNEK Augustín – 260
FREUD S – 104, 118
FRIDMAN – 259
FRIEDLER Ernő – 17, 19, 97
FRÜHWIRTH – 96
FÜLLEK – 203
FURDA György – 9
FURDA Mihály – 9
FUSCH Ján – 259
FÜZÉK Ludvig – 96

G

GALATÍK Jaroslav – 260
GALLA Ján – 92, 148, 171, 224, 228, 238
GALLAS Štefan – 131, 213
GÁMANN – 10
GARRIGUE – MASARYK Tomáš – 195, 235, 247
GDORIK – 150
GESTETTNER Lazar – 156
GIBA János – 9
GÖLMÖRY – 227
GÓMÖRY Arpád – 227
GRAGOROVICH Pavel – 97
GRAJCIAR Ján – 96
GREGOROVICH Pavel – 45
GREGUŠ Peter – 45, 97
GROSZBERGER Armin – 180

GRÜN Samuel – 259
GRÜNEBERG Károly – 96, 104
GRÜNHUL Herman – 259
GRÜNVALD – 259
GSCHWANDTNER Samuel – 97
GURA István – 99
GUTTMANN Frigyes – 96
GYURISCH Pavol – 45
GYURISIN György – 9
GYURISIN Mihály – 9
GYURIŠ Pavel – 97
GÖNCZI Bertalan – 34
GÖNCZI István – 34
GÖNCZI János – 34

H
HABERFELD – 259
HABERMANN Gustáv – 96
HADEN Sámuel – 97
HÁLA – 251
HANAČIK Alois – 260
HANAČÍK Alois – 260,
HANÁK – 206
HANS Béla – 99
HANUSEK Michal – 45, 97
HARTMAN Karel – 227
HASALA Alois – 45, 97
HAŠA František – 55
HAŠPEL (HASPEL) Anton – 176
HEGYMEGI KISS Pál – 46
HEIM Paul – 67
HENNOCQUE – 213, 225
HERC (HERCZ) Ferdinand (Nándor)
– 4
HERMATA Gustav – 227
HERNADČANY – 203
HERZOG – 67, 136
HIDVÉGY – 160, 167
HIRSCHLER Simon – 96
HISZEM Kálmán – 9
HOFFMANN – 77
HOLLOSY Ján – 225
HOLÝ Kamil – 254

HORÁNYI János – 9
HORÁTIUS (HORÁCIUS) Antonín –
253
HORNYÁK Mihály – 9
HORNYÁNSZKY Aladár – 96
HORVÁT (HORVÁTH) Karol – 4
HORVÁTH Edmund – 24
HRESKO Mihály – 9
HUDEK Peter – 163
HURKA Antal – 34

CH

CHOLEK Josef – 96
CHOVAN Rudolf – 96
CHROBACSINSKÝ Johann – 96
CHYTIL Quido – 210

I

IVANKA (IVÁNKA) Milan – 12, 128,
137, 140, 160, 170, 174, 187, 198, 200,
243
IZÁK Gábor – 96

J

JAMNICKÝ (JAMNICZKY) Otakar –
16, 17, 19, 23, 37, 45, 51, 52, 97
JAMNICKÝ Fedor – 60
JANACSKÓ Mihály – 214
JANEK Ján – 236
JANKÓ Zoltán – 17, 20, 22, 28, 37
JANKOVICS Erzsébet – 176
JANKOVIČ (JANKOVICH) Alajos – 27
JÁNOSKA Tibor – 8, 17, 19
JELLINEK – 97
JÓZAN Štefan – 11
JOZSY – 160
JURAK Ambróz – 99
JURENKA Oskar – 176
JURKOVIČ – 103

K

KAČNIAC Jozef – 236
KADERLE Edmund – 176

KADLEC Václav – 259
KADLECSIK (KADLEČIK) Ján – 45,
97
KADLEČÍK Ladislav – 45, 97, 239
KADLEČÍK Samuel – 45, 97
KALENDA Ján – 103
KANICH Michal – 150
KÁNYA – 135, 146
KARNER Gustav – 38
KASZÁS Géza – 176
KAZACSAY Árpád – 96
KEREKES Michal – 225
KLAMO Matej – 45, 97
KLEIN Žigmund – 214
KLOFANDA Emil – 254
KLUCZAR Michal – 99
KLÚGER Miklós – 34
KNAPP Artur Ignatz – 176
KOČVARA Štefan – 259
KOHOUT J. – 248
KOLOUCH Antonín – 67, 114
KONECSNI Jozsef – 99
KOPPÁNDY Štefan – 176
KORINEK Ludovít – 45, 97
KORÍNEK Ludvik – 45
KÖRMENDY-ÉKES Ludvik – 226
KOVÁCS Dániel – 34
KOVÁCS Miklós – 9
KOVÁČ Julius – 225
KOVÁČEK Ludevít – 45
KOVAČIČ Michal – 236
KOVAČOVSKÝ Juraj – 45, 97
KOVAČOVSKÝ Michal – 45, 97
KOZÁK Ján – 226
KOZÁKY Elek – 9
KRAJČOVIČ – 258
KRAJNÁK Eduard – 96
KRÁL Štefan – 45, 97
KRÁLIK Lajoš – 67
KRAUS Štefan – 45, 97
KRESÁK Cyril – 239
KRIESER Štefan – 97
KRISTUFEK – 243, 245

KRIŽKO Milotín – 253
KRNO Vladimír – 45, 97, 239
KRUML Ludvig – 176
KRUPA Rudolf – 45, 97
KUBAL – 111
KUDA Václav – 260
KÜHMAYER Friedrich – 163
KÜHN – 202
KÜHNEL Jozef – 45, 97
KUKA Michal – 99
KUKALOVIČ Jan – 258
KUMLIK Tódor – 96
KÚN Béla – 167
KUNÁK Jan – 258
KUNÁK Michal – 258
KURUCZ László – 9
KURZ Ján – 138
KUSTRA Július – 226
KVĚCH – 129

L

LAAB – 184
LABAY – 254
LAMOS Karol – 236
LAMOŠ Arpád – 10
LANFRANCONI Alajos – 96
LANGER Alajos – 96, 146
LANGHOFFER Bohumil – 45, 239
LANGHOFFER Theofil – 97
LAŠKA – 212
LAUGHOFER Ferdinand – 103
LAVŽAN – 202
LEBENHART – 221
LEDVINKA František – 258
LEFKOVITS Gyula – 214
LEHOCZKY Emanuel – 96
LEISKE Ludvik – 258
LENDERER – 259
LENGYEL Ágoston – 214
LENGYEL Ján – 79, 214
LERCHNER Ferdinand – 96
LICHNER Michal – 173
LICHTNER Jenő – 96

LNTZ – 67
LÓCZY Ludovít – 47, 48
LUDWIG János – 96
LUKÁCS Michal – 176
LUKACZ – 259
LUKÁČ Jozef – 225
LUZSA Štefan – 103
LUŽITZA Jozef – 163

M
MACSALKA Adolf – 96
MACH – 206
MAJEK Ján – 236
MAJTÁN Michal – 259
MAKOVICKÝ – 95, 201
MANDELE Mozes – 248
MANDÍK Štefan – 260
MANSFELD – 67
MARIKOVSKÝ Pál – 9
MARKOVICS Mayer – 9
MARKOVIČ Ivan – 62, 228
MARUŠKA (MATUSKA) Ján – 4
MASARYK – 235
MASTIK Rudolf – 163
MASZÁR Ágost – 96
MASZAROVITS Pál – 5
MAŠINA Vladimír – 259
MATUŠÍK František – 258
MEDEK Jozef – 237
MEDVECKÝ Ludovít – 127, 137
MEISSL (MEISSEL) František Karol – 19, 45, 97
MÉSÁROŠ Florián – 160
MÉSZÁROS BALUSKA Gašpar – 64, 226
MEZNÍK Jaroslav – 77, 237, 243
MIKAN Ján – 45, 97
MIKEŠ Václav – 110
MILOŠ Mikulík – 19, 30, 109
MINÁRIK Rudolf – 99
MISÁREK Jan – 90
MITTÁK Rudolf – 260
MITTELHAUSER Eugène – 182, 184, 234

MOLLNER – 180
MORSTADT – 134
MRÁZEK Ján – 184, 260
MÜLL (MÖLL/ MÜHL) Fredrich – 45, 97
MUTŇANSKÝ Vladimír – 64, 147, 226

N

NADVORNIK Ferencz – 17, 19
NAGY – 164, 178, 180
NECHUTA Rudolf – 202
NEMES Ivan – 176
NÉMET (NÉMETH) Štefan – 4
NÉMET Hidas – 203
NÉMETH Jozef – 176
NETI František – 258
NIAKEL János – 227
NIKA Arpád – 45, 97
NIŽNIANSKÝ Jozef – 190
NOVÁK V. – 77

O

OCHABA František – 258
OCHABA Karel – 258
OKÁLYI Viktor – 60
OKÁNÍK Ľudevít – 77, 260
ONDROVIČ Ján – 45, 97
OPLUŠTIL Ernest – 235
ORSZÁGH (ORSZÁG) – 180, 190, 216, 235, 236

P

PALLÓS – 202
PÁPAY Alexander – 30
PARÁK Imrich – 55
PARDUBSKÝ Ľudevít – 45, 97
PÁRKÁNY Nána – 203
PAVELKA Antonín – 260
PAVLÁT – 221
PAVLÍNY Viliam – 222
PÄTOPRSTÝ Michal – 45, 97
PEJCHOTA Alois – 257
PELLÉ – 255

PERGER Aladár – 176
PEŠKO Petr – 258
PETRECH Karel – 176
PETRIK István – 34
PETRIK János – 34
PETRIK PÁL – 34
PFEIFER Sándor – 17, 19, 254
PICCIONE Luigi – 56, 59, 260
PICHLER Lajos – 96, 207
PIRINGER Gustáv – 45, 97
PIRINGER – 150
PÍSECKÝ Ferdinand – 173
PISKA – 258
POCISK Nándor – 96
POCZUBAY János – 227
POLÁK (POLAK) Zoltán – 4
POLLNER – 114
POLNER Edmund – 15
POLNER Ödön – 67
PONESZ Ludvig – 176
POPOVIČ Jindřich – 258
POPPER Julius – 258
POTORNYAY Karol – 103
PRACNÝ Jozef – 260
PRETZELMAJER Karol – 258
PRINZ – 67

R

RAITH Ladislav – 255
RAKUS Josef – 258
RAKUS Karel – 258
RAŠÍN Alois – 2
RAUSCHENBERGER – 221
REGINÁČ Martin – 45, 97
REHÁK Bedřich – 260
REINEL Ján – 6, 31, 36, 41
REINER Ján – 97
RIEGER Sándor – 73
RIEMES Anton – 148
ROTT Ferdinand – 147
ROZLOŽNIK – 227
ROZSYPALEK – 259
RUMAN Jánosné – 35

S

SALGÓ Tarján – 203
SÁMUEL Weismann – 97
SAPARA – 69
SÁRKÁNY Attila – 176
SARZUN – 96
SATINSKÝ (SZATINSKÝ) – 180
SEBECZKY Győző – 9
SEBESTYÉN Dávid – 17, 19
SEDLÁČEK – 206
SEDLÁRIK Ondrej – 99
SEKÁČ Ján – 131, 144, 161
SEMIAN Peter – 203
SENDLEIN János – 96
SCHALLER Sandor – 138
SCHARBERT Július – 103
SCHLEGEL Gustav – 97
SCHMIDT Károly – 96
SCHMIED – 160
SCHMOGROVIČ Ľudevít – 97
SCHÖBL František – 134
SCHVARZ – 251
SCHWANDTNER Andrej – 97
SCHWETZ – 114
SIGFELD Terézia – 260
SINÁČEK Ján – 97
SITÁR Edward – 52
SKÁLA Karel – 189
SKOPAL František – 260
SKROVINOVA Irma – 80
SLABEJ Ján – 259
SLABEJCIUS Samu – 96
SLÁVIK Juraj – 214
SLEZÁK Jozef – 163
SLIMÁK Peter – 45, 97
SOMMENFELD – 258
SOMMER Jakub – 259
SONNENFELD – 146, 148
SOUKUP František – 2
SPITZER Ignác – 163
STANEK Ivo – 221
STEBERL Andrej – 45, 97
STECKELHUBER Béla – 96

STEFFEK Arpád – 176
STEFFEK István – 176
STEIN Miksa – 96
STRAKA Ján – 215
STRAKA Jozef – 260
STRAPÁK Michal – 45, 97
STRMENSKÝ Imrich – 258
STRUPPL Vladimír – 147
STRÍBRNÝ Juraj – 2
SUCHOŇ Ladislav – 45, 97
SUCHÝ Karol – 259
SUJÓ – 225
SUK Josef – 77
SÜMEG Ján – 214
SÜMEG Vilmos – 214
SUSTER Stefan – 225
SVATOŠ Oldřich – 259
SVOJŠE František – 260
SYNÁČEK Ján – 45
SYNÁČEK Karel – 259
SZABÓ Imre – 176
SZABÓ Mária – 176
SZAUBERER Bela – 226
SZAXON Izidor – 9
SZECHÁNYI László – 176,
SZENT-IMREY Pál – 58
SZERBIN Mihály – 9
SZIEGL – 160
SZINGER Kornel – 81
SZLEZÁK Vitus – 96
SZOB – 203
SZÜCS Pál – 34

Š
ŠESR – 205
ŠIŠKA Ludovít – 99
ŠKARPIŠEK Vladimír – 91
ŠKODÁČEK Ludevít – 97
ŠKOLNIKOVIČOVÁ Serafína – 260
ŠLACHTA František – 258
ŠMERDA – 206
ŠMOGROVIČ Viliam – 109

ŠROBÁR Vavro – 2, 56, 62, 74, 88, 91,
92, 111, 120, 132, 139, 142, 143, 153,
160, 165, 172, 179, 183, 191, 211, 255,
260
ŠTEFANEC František – 237
ŠTEFÁNEKA – 206
ŠTEFÁNIK Milan Rastislav – 177, 247,
260
ŠTĚTINA Ellek – 260
ŠTÚR (Stúr) Karol – 17, 19
ŠUBIK Július – 236
ŠVEHLA Anton (Antonín) – 2

T

TAKÁCS István – 214
TÁRCZI Béla – 34
TÁRCZI Péter – 34
TAUBINGER Ludvik – 45, 97
TAUSCHER Béla – 96
THUMA Károly – 96
THURÁNSZKY (THURANSKÝ)
László – 252
TOBLER Ján – 94
TOLAR Jan – 258
TOMANOCY Kálmán – 225
TOMÍK Bernardín – 45
TÓTH Ádám – 34
TRAUB Bernard – 259

U

UHRÍK – 235
ULEHLA Vladimír – 67
ULRICH – 76
UNGAR Leopold – 96

V

VÁC Jozef – 55
VALAHOVIČ Michal – 97
VALACHOVIČ Andrej – 45, 97
VALACHOVIČ Ján – 45, 97
VALACHOVIČ Michal – 45, 97
VALÁŠEK Ján – 259

VARSÍK Pavol – 67, 136
VAŠICA – 237
VAVRA Štefan – 96
VELITZ – 67
VERMES Samuel – 7
VLK Šimon (Simon) – 4
VOJTÍŠEK Jaroslav – 176, 178
VOLÁK Rudolf – 260
VOLLAY Elemér – 35
VONGREY Gusztáv – 9
VRABEL Karoly – 225
VRBA Ján Gejza – 64
VYDRA Ludvík – 258

W

WEINBERGER Jakob – 248
WEINZIERN János – 17, 19
WEIS Jakub – 259
WEIS Nathan – 259
WEIS Samuel – 190, 259
WEISSMANN Samuel – 45
WEKERLE Sándor – 1
WESZELY Ferencz – 17, 19
WILSON – 32
WIMMER Adolf – 96
WINKLER Ernő – 35
WITTGRUBER Ludvik – 45, 97
WITTICH PÁL – 96
WITTICH – 83
WITTICHOV – 207
WIX Kolomel – 143
WOLF Zsigmond – 96, 163
WOLFSHÖRND Ján – 97
WOLFSHÖRNDL Alexander – 45, 97
WOWY Károly – 96
WOXA Theofil – 97
WRCHOVSZKY, Sándor – 8

Z

ZAHRADNIK – 184
ZÁTURECKÝ Ján – 103
ZÁTURECKÝ – 237
ZEMAN Daniel – 259

ZEMAN Jan – 197
ZEMAN Václav – 260
ZIGMUNDÍK Ján – 45, 97, 173
ZICHYOVÁ – 258
ZLOCHA Jozef – 103
ZOCH Samuel – 51, 67, 88, 89, 92, 95,
97, 100, 101, 103, 105, 116, 118, 121,
124, 132, 148, 154, 157, 166, 167, 175,
181, 185, 188, 195, 199, 202, 206, 207,
208, 212, 217, 218, 220, 221
ZUBLIN Eugen – 163
ZVĚŘINA – 184

Ž

ŽÁK Jozef – 45, 97
ŽARNOVICKÝ (ZSARNOVICZKY)
Ján – 30, 45, 97
ŽARNOVICKÝ Milan – 45, 52, 97, 239
ŽIGMUNDÍK – 206
ŽILAVÝ Ján – 45, 97
ŽITVAI (ZSITVAI) Viktor – 33

MIESTNY REGISTER

- B** Bačka (okres Trebišov) – 61
Báhoň (okres Pezinok) – 102, 258
Banská Bystrica – 222
Barca (v súčasnosti miestna časť mesta Košice) – 214
Bardejov – 255
Bernolákovo – 102, 143, 167, 177, 180, 216, 217, 234, 256, 257
Blatné (okres Senec) – 6, 102, 2 36
Bohunice (okres Ilava) – 237
Boldog (okres Senec) – 102, 258
Borský Mikuláš (okres Senica) – 33, 234
– Borský Svätý Peter – 33
Brakoň (v súčasnosti miestna časť obce Gáň, okres Galanta) – 102
Bratislava – 4, 5, 7, 8, 11, 15, 17, 18, 20, 22, 28, 32, 37, 38, 42, 43, 44, 49, 50, 53, 54, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 78, 79, 82, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 107, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 228, 230, 232, 234, 238, 240, 241, 244, 247, 250, 254, 257
– Devín – 3, 63, 102, 257
– Podunajské Biskupice – 234
– Petržalka – 102
– Prievoz (miestna časť Bratislavy) – 102
– Rača (miestna časť Bratislavy) – 102
– Vrakuňa – 61
Brezno – 80
Brno – 108, 259
Břeclav (Česká republika) – 257
Bučany (okres Trnava) – 61
Budapešť – 13, 14, 21, 23, 25, 26, 29, 32, 38, 39, 46, 47, 48, 66, 81, 145, 153, 156, 180, 203, 251, 258
– Rákospalota – 33
Budmerice (okres Pezinok) – 160, 167, 258
Buzica (okres Košice – okolie) – 251
- C** Cífer (okres Trnava) – 146, 148, 167, 232, 234, 258
– Gocnog – 258
Csót (obec vo Vesprémskej župe v Maďarsku) – 251
- Č** Čaňa (okres Košice) – 209
Častá – 102, 234, 236
Čataj (okres Senec) – 102
Čop (mesto v zakarpatskej oblasti Ukrajiny pri slovensko-ukrajinskej hranici, počas 1. ČSR patrilo do okresu Kráľovský Chlmec) – 246
- D** Dedinka pri Dunaji (v súčasnosti miestna časť Novej Dedinky, okres Senec) – 102
Diakovce (okres Šaľa) – 234
Doľany (okres Pezinok) – 160, 258
Dornkürt (Rakúsko) – 4
Drienovec (okres Košice-okolie) – 213
Dubová (okres Pezinok) – 102, 190
Dunajská Streda – 40, 61, 63, 102, 164, 234
- F** Filakovo (okres Lučenec) – 209
- G** Gabčíkovo (okres Dunajská Streda) – 234
Gajary (okres Malacky) – 4, 27, 234
Galanta – 44, 102, 234
– Hody (v súčasnosti miestna časť mesta Galanta) – 102
– Nebojsa (v súčasnosti miestna časť mesta Galanta) – 102
Guzice (okres Myjava) – 259
- H** Hájske (okres Šaľa) – 160
Harichovce (okres Spišská Nová Ves) – 35
Hegyeshalom (obec v Maďarsku) – 63
Hnilec (okres Spišská Nová Ves) – 35
Horná Potôň (okres Dunajská Streda) – 234
Horné Saliby (okres Galanta) – 10, 164
Horný Bar (okres Dunajská Streda) – 245
Horný Štál (okres Dunajská Streda) – 40
Hrubá Borša (okres Senec) – 102
Hrubý Šúr (okres Senec) – 102
Humenné – 255
Hýľov (okres Košice – okolie) – 214
- CH** Chorvátsky Grob (okres Senec) – 143

- I** Igram (okres Senec) – 102, 190, 236
 Ilava – 233
 Ivanka pri Dunaji (okres Senec) – 102
- J** Jablonec (okres Pezinok) – 258
 Jahodná (okres Dunajská Streda) – 40
 Jakubov (okres Malacky) – 27
 Jánošíková (v súčasnosti miestna časť Dunajskej Lužnej, okres Senec) – 102
 Jánovce (okres Galanta) – 102
 Jelka (okres Galanta) – 234
- K** Kaplna (okres Senec) – 102, 258
 Kokšov-Bakša (okres Košice – okolie) – 214
 Kostolište (okres Malacky) – 27
 Kostolná pri Dunaji (okres Senec) – 102, 235
 Košice – 24, 34, 58, 64, 106, 128, 131, 134, 138, 144, 147, 161, 168, 210, 213, 214, 225, 226, 227, 229, 233, 248, 251, 252, 254, 255
 Košická Polianka (okres Košice – okolie) – 214
 Kráľová pri Senci (okres Senec) – 99, 102, 235, 236
 – Krmeš (v súčasnosti miestna časť obce Kráľová pri Senci) – 102
 Kremnica (okres Žiar nad Hronom) – 168
 Krompachy (okres Spišská Nová Ves) – 1
- L** Lakšárska Nová Ves (okres Malacky) – 5
 Levoča – 1, 35
 Limbach (okres Pezinok) – 102
 Lučenec – 174
- M** Malacky – 18, 27, 60, 65, 234
 Malé Blahovo (okres Dunajská Streda) – 40
 Malé Trakany (okres Trebišov) – 34
 Malé Trnie (v súčasnosti miestna časť obce Vinosady) – 102
 Marchegg (Rakúsko) – 177, 257
 Martin – 168, 183, 242
 Michalovce – 253, 255
 Miskolc – 251, 255
 Modra (okres Pezinok) – 51, 52, 55, 57, 60, 61, 102, 167, 206, 221, 234
 Moldava nad Bodvou (okres Košice-okolie) – 58, 210, 255
 Moravský svätý Ján (okres Senica) – 234
 Most pri Bratislave (okres Senec) – 102
 Mostová (okres Galanta) – 61
 Myjava – 259
- N** Nová Lipnica (v súčasnosti miestna časť Dunajskej Lužnej, okres Senec) – 102
 Nová Ves pri Dunaji (v súčasnosti miestna časť Novej Dedinky, okres Senec) – 102
 Nové Košariská (v súčasnosti miestna časť Dunajskej Lužnej, okres Senec) – 102
- O** Obišovce (okres Košice – okolie) – 255
 Opátka (okres Košice – okolie) – 161
 Opava (Česká republika) – 45
- P** Pernek (okres Malacky) – 8
 Pezinok – 8, 16, 19, 30, 37, 45, 51, 52, 92, 97, 102, 109, 150, 159, 234, 239
 – Cajla (dnes súčasť Pezinka) – 6, 102
 – Grinava (dnes súčasť Pezinka) – 6, 102, 236
 Píla (okres Pezinok) – 102
 Poprad – 35, 255
 Poriadie (okres Myjava) – 259
 Praha – 2, 69, 111, 242
 Prešov – 215, 225, 255
 Pusté Úľany (okres Galanta) – 102
- R** Reca (okres Senec) – 6, 102
 Rovinka (okres Senec) – 102
 Ružomberok – 85, 86
- S** Sátoraljaujhely (Maďarská republika) – 252, 254
 Senec – 6, 31, 36, 41, 61, 102, 180, 190, 206, 216, 234, 235, 236
 Senica – 8
 Sereď (okres Galanta) – 18, 44, 160, 234, 237
 Siladice (okres Hlohovec) – 14
 Skalica – 259, 260
 Sládkovičovo (okres Galanta) – 61
 Smolenice (okres Trnava) – 237
 Spišská Nová Ves – 35, 231
 Spišský Štvrtok (okres Spišská Nová Ves) – 35
 Studienka (okres Malacky) – 5
 Stupava (okres Malacky) – 234
 Suchá nad Parnou (okres Trnava) – 160, 237
 Suchohrad (okres Malacky) – 167
 Svätý Jur (okres Pezinok) – 102
 – Neštich (v súčasnosti miestna časť obce Svätého Jura) – 102
 Szikszó – 255
 Szob (Maďarsko) – 174

Š Šamorín (okres Dunajská Streda) – 44, 54, 61, 178, 234
Šenkvice (okres Pezinok) – 167, 236
– Malé Šenkvice (v súčasnosti miestna časť obce Šenkvice) – 102
– Veľké Šenkvice (v súčasnosti miestna časť obce Šenkvice) – 102
– Veľké Čanikovce (dnes súčasť obce Šenkvice) – 6
Špačince (okres Trnava) – 234
Štós (okres Košice-okolie) – 58
Štúrovo (okres Nové Zámky) – 251
Šúrovce (okres Trnava) – 160

T Terezín (Česká republika) – 170, 174, 260
Tomášikovo (okres Galanta) – 10, 207
Tomášov (okres Senec) – 61
Topoľníky (okres Dunajská Streda) – 40
Trebišov – 9, 253
Trhová Hradská (okres Dunajská Streda) – 40
Trnava – 11, 12, 18, 25, 76, 77, 102, 103, 160, 234, 237, 243
Trstín (okres Trnava) – 160, 234, 243, 245
Tureň (okres Senec) – 102
– Zonc (v súčasnosti miestna časť obce Tureň) – 102
Turňa nad Bodvou (okres Košice-okolie) – 213, 251, 255

U Uhliská (okres Myjava) – 259
Užhorod – 174

V Váhovce (okres Galanta) – 160
Veľké Blahovo (okres Dunajská Streda) – 40
Veľké Kapušany (okres Michalovce) – 246, 249
Veľké Trnie (miestna časť obce Vinosady, okres Pezinok) – 102
Veľký Biel (okres Senec) – 6, 36, 102, 236
– Malý Biel (v súčasnosti miestna časť obce Veľký Biel) – 102
Veľký Grob (okres Galanta) – 6, 102, 236
Veľký Meder (okres Dunajská Streda) – 113
Viedeň – 110
Viničné (okres Pezinok) – 6, 102, 235, 236
Vištuk (okres Pezinok) – 102, 146
Voderady (okres Trnava) – 258
Vranov nad Topľou – 253
Vrútky (okres Martin) – 169
Vysoká pri Morave (okres Malacky) – 167, 257
Vyškovce nad Ipľom (okres Levice) – 237

Z Záhorská Ves (okres Malacky) – 18, 167, 234
Zohor (okres Malacky) – 8
Zvolen – 168

Ž Žilina – 56, 59, 62, 74, 77, 95

VECNÝ REGISTER

- A** Abovsko-turnianska župa – 24, 131, 144, 161, 229
- B** Bankovky – 125, 127, 129, 137, 145
Bratislavská župa – 28, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 75, 77, 79, 83, 86, 87, 88, 91, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 123, 124, 130, 132, 135, 137, 140, 142, 143, 145, 146, 148, 150, 153, 154, 155, 156, 159, 160, 162, 164, 165, 167, 169, 172, 177, 179, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 194, 195, 196, 197, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 216, 220, 221, 222, 223, 224, 232, 234, 235, 236, 237, 241, 243, 244, 245
– Podžupan – 10, 11, 12, 15, 22, 25, 28, 31, 32, 33, 36, 40, 41, 42, 43, 54
- C** Cenzúra – 189
Cestovné doklady a legitimácie – 68, 111, 112, 115, 128, 174, 179, 208, 210
- Č** Československé zemské veliteľstvo pre Slovensko v Košiciach – 134
Četníci – 121, 126, 193, 255, 256, 257, 258, 259, 260
- D** Daňové úrady – 18, 44, 55, 89
Demobilizácia – 13, 26, 158, 163, 207, 212
- H** Hospodárstvo – 171
- J** Jazyková problematika – 53, 55, 79, 81, 84, 87, 89, 102, 103, 159, 162, 169, 176, 194, 199, 201, 205, 224, 241, 244
- L** Legionári – 45, 83, 89, 143, 150, 175, 212, 251, 258, 260
Letáky a plagáty – 247, 250
Liga na obranu územnej celistvosti Uhorska – 47
- M** Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska – 52, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 69, 74, 92, 100, 111, 112, 114, 120, 124, 127, 128, 132, 133, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 148, 152, 155, 158, 164, 165, 167, 169, 170, 172, 174, 175, 177, 179, 183, 191, 198, 200, 203, 205, 206, 207, 211, 215, 217, 219, 220, 221, 223, 226, 228, 230, 232, 234, 240, 245
Mobilizácia – 14, 37, 45, 236
- N** Nálada obyvateľstva – 36, 135, 164, 206, 207
– protičeské nálady – 220, 221, 222, 223
Národné rady – 29, 31, 45, 97, 218
Národné zhromaždenie v Prahe – 242
Národnostné menšiny – 195
Návrat obyvateľstva – 230
Nepokoje – 4, 5, 6, 10, 33, 40, 42, 54, 217
Nosenie zbraní – 59
Nové Slovensko (časopis) – 90
- O** Odborové hnutie – 94
- P** Plavebná doprava – 110
Polícia – 1, 149, 166, 184, 194, 248
Premenovanie ulíc a obcí – 231, 240
Príčlenenie územia
– Bratislavy – 65
– Košice – 58
Príchod vlády do Bratislavy – 82, 88, 107, 116
Pripojenie územia k Československu – 12, 15, 41, 50
Prísahy vernosti
– Československu – 219
– Uhorsku – 7, 11, 17, 19
Propaganda a agitácia – 1, 8, 23, 32, 37, 62, 66, 72, 133, 135, 138, 183, 238, 239
– Komunistická – 157, 165, 172, 179, 196
Protištátna činnosť – 62, 69, 139
- R** Roľnícka strana – 243
- S** Situačné správy a hlásenia – 36, 40, 52, 67, 77, 83, 146, 150, 167, 177, 180, 206, 207, 216, 235, 236, 237, 245
– z Trnavy – 160
– zo Senice – 190
Sokol
– Česká obec Sokolská – 116, 117
– Košice – 147
Spolky – 86, 135, 173, 216
Stanné právo – 153, 154, 155, 168
Súdy a trestné stíhanie – 40, 188, 190
- Š** Školstvo – 81, 87, 89, 103
Štrajk štátnych zamestnancov – 130

U Univerzity – 49, 67, 93, 114

Ú Úprava otváracích hodín prevádzok v Bratislave – 192, 204

Úrad plnomocníka československého štátu vo Viedni – 110

Úradníci – 74, 141, 176, 198, 221

Úteky

– obyvateľstva – 21

– úradníkov – 27, 30, 38

V Vojenské veliteľstvo v Bratislave – 75, 91, 98

Vojsko – 9, 185, 187, 193, 232

– nepokoje – 4, 25, 26, 33

– povolávanie ročníkov do služby – 14, 37, 119

– problémy s prechodom vojsk – 28, 251

– problémy so zásobovaním a platom – 109

– spolupráca s inými orgánmi štátnej moci – 121, 126

– súdne záležitosti – 182, 186, 227

– ubytovanie vojsk – 134, 136

Výmena zajatcov – 202, 203, 209

Vysťahovanie cudzích štátnych príslušníkov – 92, 140, 208

Z Zajatci – 26, 203, 247

Zákazy

– narúšania verejného poriadku – 71

– verejných zhromaždení – 132, 142, 172

Záležitosti štátnych hraníc – 246

Zamestnanosť – 158, 175, 212

Zásobovanie – 16, 20, 56, 60, 61, 70, 73, 100, 101, 113, 123, 124, 148, 161,
214

– zásobovanie priemyslu – 85, 86, 95, 104, 118, 122, 197

Mgr. Margita Bandoľová; Mgr. Erik Dulovič, PhD.; Mgr. Mária Feješová, PhD.;
Mgr. Ivan Guba; Mgr. Peter Chorvát, PhD.; Mgr. Jozef Meliš, PhD.;
PhDr. Lucia Tokárová, PhD. (editori)

**Od Uhorského kráľovstva k Československej republike.
Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov
k udalostiam v rokoch 1918 – 1919**

Recenzenti:

PhDr. Richard Pavlovič, PhD.
Doc. PhDr. Marek Syrný, PhD.

Jazyková úprava:

Mgr. Jana Bauerová, PhD.

Lektúra maďarských textov a ich náhradných registrov:

Mgr. Ladislav Jurányi

Registre:

Mgr. Daniel Kurucár
Mgr. Michaela Urgošíková

Grafická úprava:

Mgr. Art. Barbora Kopnická, ArtD.

Vydalo

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave,
Križkova 7, 811 04 Bratislava

v spolupráci

s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Štátnym archívom v Košiciach,
Bačíkova 1, 041 56 Košice

v roku 2018

Tlač:

Centrum polygrafických služieb Ministerstva vnútra SR

Počet strán

504

Prvé vydanie

ISBN 978-80-973256-0-2

Öt legfiatalabb évfolyamra vonatkozó behívási parancs!

Einberufungsbefehl
für die fünf jüngsten Geburtsjahrgänge!
На пет најмлађи годишта односећа се
Позивна заповед!

Pro memoria di giorno del paese.

VOJENSKÝ VEĽITEL
mesta Prošpurku:
Plukovník
RICCARDO.

Riccardo

OZNAM.

Na Slovensku sa nachodia ešte vždy i takí ľudia, ktorí nenávidia Slovákov a priali by si, aby vrátili sa časy maďarskej nadvlády. Týchto ľudí treba mať dobre na pozore.

Odhliadnuc od toho, že v smysle vojenskej diktatury každého napriateľa československej republiky očakáva trest smrti.

V smysle zák. čl. XVIII. z r. zhabe sa naskutku majetok každého;

kdo je základne upodozrievaný, že sa pripojil k nepriateľovi československej republiky,

kdo napomáha nepriateľa špehovaním, zbrannou službou alebo inými službami, ako šírením nepokojov, atď;

kdo sa pripojí k tlupe nepriateľskej,

kdo sa dobrovoľne vzdial na územie nepriateľské.

Kdo spácha velezradu proti československej republiky, za všetky škody, úrazy a iné následky, ktoré z jeho skutku mohli povstať, zodpovedný je celým svojim majetkom, ktorý sa ihneď zhabe pre štát.

Bratislava, dňa 7-ho júna 1919.

S. Zoch
župan.

Ohlas!

Ešte vždy sa najdu zlomyseľní ľudia, ktorí poškodzujú telefonické a telegrafické vedenia.

Nemusím prizvukovať, že tento hanebný skutok poškoduje záujmy štátu, ale poškoduje aj záujmy samotného obyvateľstva, lebo núti vojenské veliteľstvo, aby používalo prísne opatrenia.

Vyzývám tedy ešte raz obecnosť celej župy, aby čím najbedlivejšie strážila telefonické, telegrafické zariadenie a vedenie, ako i železničné dráhy.

Upozorňujem obecnosť na to, že vojenské veliteľstvo nariadilo, aby každá obec, na ktorej území by bol či telefon, či telegraf a či železničná dráha poškodená a vinník by sa nevyňasiel, bude nutená zaplatiť najmenej 10.000 korún do štátnej pokladnice a budú z obyvateľov zadržaní rukojmí, ktorí nebudú prepustení až po skončení vojny.

Vojsko má rozkaz na mieste zastrelť každého, kto by bol prítihnutý pri poškodzovaní dráhy, telefonu a telegrafu.

Nádejem sa, že na území našej župy nebude ani jediného takéhoto pádu.

BRATISLAVA, 21. júna 1919.

Župan.

Nariadenie o vlastizradcoch.

Ordin de chiamare sub drapel
relativ la cele cincu contingente mai tinere!

Na päť najmladších ročníkov sa poťahujúci
zavolávací rozkaz!

ŠAKE
ŠTÁTNY
ARCHÍV
V KOŠICIACH

ISBN 978-80-973256-0-2